
ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА
НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
1918 - 1923

ТОМ
I

Івано-Франківська обласна державна адміністрація
Прикарпатський університет ім. В. Стефаника
Державний архів Івано-Франківської області

**ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА
НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
1918-1923**

**ТОМ
I**

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ У 5-ТИ ТОМАХ

Керівник роботи і відповідальний редактор
професор *Олександр Карпенко*

Івано-Франківськ
Лілея-НВ
2001

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
1918—1923

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

ТОМ I

ИСТОПАДОВА 1918 р. НАЦІОНАЛЬНО-
ДЕМОКРАТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ.
ПРОГОЛОШЕННЯ ЗУНР

Укладачі:

Олександр Карпенко, Катерина Мицан

НБ ІНУС

809396

ББК 63.3(4УКР)614
3-38

Перший том збірника
публікується за сприяння
міського голови Івано-Франківська
Зіновія ШКУТЯКА

Затверджено до друку постановою
Вченої ради Прикарпатського університету
імені Василя Стефаника

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
код 02125296
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
Ід. № **803396**

ISBN 966-7263-75-4

ВСТУП

Відродження української нації, становлення національної державності, піднесення суспільно-політичного і духовного життя викликали підвищений інтерес до славної історії нашого народу, його національної державності. І це цілком закономірно, адже за умов радянського режиму важливі події з історії України, а часом і цілі періоди або замовчувалися, або фальсифікувалися заідеологізованою історіографією. Саме така доля спіткала Західно-Українську Народну Республіку (ЗУНР) — суверенну, демократичну державу в центрі Європи, що виникла в результаті перемоги Листопадової 1918 р. національно-демократичної революції на західних землях України: Галичині (Східній Галичині), Північній Буковині, Закарпатті.

Радянська публіцистика й історіографія зображали її виникнення як наслідок «путчу», «плід політичних комбінацій української контрреволюційної буржуазії», а її утворення було «зрадою інтересів народу». Аналогічне можна читати і в оцінках ролі цієї демократичної держави, яка, мовляв, здійснювала «контрреволюційну, антинародну внутрішню і зовнішню політику», «не провела жодних соціальних змін», «відмовилася встановити 8-годинний робочий день і дати землю селянам», «дбайливо захищала інтереси поміщиків і капіталістів». Ці і подібні негативні оцінки, які не мають нічого спільного з історичною дійсністю, з правдою історії, зустрічаємо як у спеціально підготовлених пропагандистських брошурах і статтях, так і в солідних академічних виданнях тих часів¹.

---

¹ Див.: Маланчук В. Історія однієї зради. — Львів, 1958; Компанієць І. Революційний рух в Галичині, Буковині та Закарпатській Україні під впливом ідей Великого Жовтня (1917—1920 рр.). — К., 1957; Історія Української РСР. У 8-ми томах 10-ти книгах. — К., 1977. Т. 5. — С. 514; Історія Української РСР: короткий нарис. — К., 1981. — С. 293; Великий Жовтень і громадянська війна на Україні: Енциклопедичний довідник. — К., 1981. — С. 240 та ін.

В умовах існування сучасної суверенної України створюються сприятливі можливості для відтворення історичної правди про визвольні змагання українського народу, його боротьбу за національну державність і вже зроблені перші спроби об'єктивного висвітлення піднятої проблеми². Певні досягнення у її висвітленні має західноукраїнська історіографія³, а також діаспорська⁴.

Однак слабка джерельна база не дозволила їх авторам розкрити всю повноту і складність історичного процесу, масштабність і значущість подій, героїзм і трагізм нації у ті буремні роки. Дослідження базувалися переважно на спогадах сучасників подій, які, хоч і є цінним джерелом, але у переважній більшості побачили світ через роки після самих подій, а деякі через десятиліття. Преса тих часів збереглася лише в поодиноких комплектах, розкиданих у бібліотеках і архівах світу. Щодо публікацій документів з історії ЗУНР, то таких, що охоплювали б її передісторію, боротьбу за утворення національної державності, державотворчі, адміністративні й організаційні процеси, соціально-економічні відносини, національно-культурні процеси і міжнародно-правовий спектр діяльності держави — немає. Правда, ще за часів її існування було видано кілька випусків «Вісників» законів і розпорядків уряду (вип. 1—8) і окремих державних секретаріатів і то тільки

² Див.: Карпенко О. Листопадава 1918 р. Національно-демократична революція в західноукраїнських землях //Український історичний журнал. — 1993. — № 1. — С. 16—29; Міжнародна наукова конференція, присвячена 75-річчю Західно-Української Народної Республіки: Матеріали. — Івано-Франківськ, 1993; Тищик Б., Вівчаренко О. Західно-Українська Народна Республіка (1918—1923 рр.). — Коломия, 1993; Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. — Львів, 1995; Макарчук С. Українська республіка галичан. — Львів, 1997; Верига В. Визвольні змагання в Україні 1914—1923: у 2-х томах. — Львів, 1998; Литвин М. Українсько-польська війна 1918-1919 рр. — Львів, 1998; Західно-Українська Народна Республіка: до 80-річчя утворення. Міжнародна наукова конференція. — Львів, 1999 та ін.

³ Лозинський М. Галичина в рр. 1918—1920 — Відень, 1922; Чубатий М. Державний лад на Західній Області Української Республіки. — Львів, 1921; Паліїв Д. Листопадава революція. — Львів, 1929; Левицький К. Великий зрив. — Львів, 1931; Кузьма О. Листопадові дні 1918 р. — Львів, 1931 та ін.

⁴ Ярославин С. Визвольна боротьба на західноукраїнських землях у 1918—1923 рр. Філадельфія, 1956; Стахів М. Західна Україна: Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони 1918—1923 рр. — Т. 1—4. — Скрантон, 1960—1961 та ін.

до травня 1919 року. Був опублікований «Денник Начальної Команди Української Галицької Армії»⁵, що охоплює період з 7 червня до 3 квітня 1920 року і який є цінним джерелом для дослідження історії Української Галицької Армії (УГА). Появилися окремі невеликі підбірки документів, видані в зарубіжжі, які сьогодні практично не доступні для вітчизняних істориків. Цінним і багатим джерелом для висвітлення історії УГА стала публікація «Українська Галицька Армія: матеріали до історії» у 5-ти томах⁶.

Окремі питання соціально-економічних відносин, класової боротьби, суспільно-політичних процесів висвітлені в радянських публікаціях документів⁷, які, незважаючи на всю тенденційність підбору документів, становлять певну цінність для дослідників проблеми.

Окремі документи про міжнародні аспекти знаходимо в радянських публікаціях документів про зовнішню політику України і СРСР⁸. Цінні документи з даної проблеми зустрічаються в зарубіжних публікаціях⁹. Правда, лише окремі з них

⁵ Денник Начальної Команди Української Галицької Армії. — Нью-Йорк, 1974.

⁶ Українська Галицька Армія: матеріали до історії. — Т. 1—5. — Вінніпег, 1958—1968.

⁷ Під прапором Жовтня. Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на піднесення революційного руху в Західній Україні (1917—1920 рр.). Документи і матеріали. За ред. О. Карпенка. — Львів, 1957; 3 історії революційного руху у Львові: 1917—1939. Документи і матеріали. Відповід. ред. І. Крип'якевич, Львів, 1957; Шляхом Жовтня. Боротьба трудящих Закарпаття за національне і соціальне визволення та возз'єднання з радянською Україною. Збірник док. Т. 1 (1917—1923 рр.). Голова ред. комісії І. М. Ваш. — Ужгород, 1957; Боротьба трудящих Буковини за соціальне і національне визволення і возз'єднання з Українською РСР: 1917—1941. Документи і матеріали. — Відпов. ред. І. Фесенко. — Чернівці, 1958; Революційна боротьба трудящих Тернопільщини: 1917—1939. — Тернопіль, 1959; Боротьба за возз'єднання Західної України з Українською РСР: 1919—1939. 3б. документів і матеріалів. Відповід. ред. Д. Яремчук. — К., 1979.

⁸ Українська РСР на міжнародній арені: 1917—1923. 3б. док. Від. редактор В. М. Корецький. — К., 1966; Документи внешней политики СССР. Т. 1—3. — М., 1957—1959; Документы и материалы по истории советско-польских отношений. — Т. 2. Отв. ред. И. А. Хренов. — М., 1964.

⁹ United States. Department of State. Papers Relating to the Foreign Relation of the United States. The Paris Peace Conference. — Vol. 1—13. — Washington, 1943—1948 (Далі: The Paris Peace Conference); Documents on British Foreign Policy. 1919—1939. First Series. — Vol. 1—3. — London, 1947—1949 (Далі: DBFP), D. H. Miller. My Diary at the Conference of Paris. — Vol. 1—21. —

і то не в повному комплекті є в Україні, і то лише в бібліотеці Інституту історії НАН України. Так, наприклад, третій том Британської публікації документів Паризької мирної конференції, де зосереджені саме ці документи, відсутній, а 21-томна публікація Д. Міллера (США) відсутня не тільки в Україні, але і в бібліотеках багатьох столиць Європи. Її вдалося відшукати в Політичному архіві Міністерства закордонних справ Німеччини. Ця збірка вийшла малим тиражем (40 примірників) і не випадково кожен її комплект має свій номер*.

Такий стан дослідження історії ЗУНР і джерельної бази настійно вимагав підготовки повноцінного археографічного видання, яке відтворювало б усю складність історичного процесу, пов'язаного з передумовами, підготовкою і перемогою Листопадової національно-демократичної революції, утворенням суверенної української держави на її західних землях і всебічно висвітлювало б внутрішню і зовнішню політику ЗУНР, боротьбу за свободу і незалежність. Саме таке завдання і поставила перед науковцями України перша Міжнародна наукова конференція, присвячена 75-річчю ЗУНР, що відбулася в Івано-Франківську (колишньому Станиславові), столиці ЗУНР. Виконання цього завдання було покладено на Відділ регіональних проблем Інституту політичних і етнонаціональних досліджень Національної Академії Наук України та Прикарпатського університету ім. В. Стефаника, створеного за рекомендацією цієї ж міжнародної конференції.

Керівником робіт з підготовки збірника документів «Західно-Українська Народна Республіка 1918—1923 рр.», його відповідальним упорядником було призначено завідувача Відділом професора, доктора історичних наук Олександра Карпенка, який понад 40 років своєї творчої праці віддав

New-Yourk, 1924—1926; *Sprawy polskie na Konferencyi Pokojowej w Paryżu w 1919 r. Dokumenty i materialy*. Т. 1—3. — Warszawa, 1965—1967 (Далі: *Sprawy polskie na Konferencyi Pokojowej w Paryżu w 1919 r.*); *Ukraine and Poland in Documents: 1918—1922*. Ed. Hunchak T. — Vol. 1—2. — New-Yourk, Paris, Sidney, Toronto, 1983; *Publikationen des W. K. Lypynsky Ost-Europa schen Forschungs-Instituts in Philadelphia. Ereignisse in der Ukraine 1914—1922 deren Bedeutung und historische Hintergründe*. Von Theophil Hornikiewicz. Bd. I—IV. — Philadelphia, 1969 (Далі: *Ereignisse in der Ukraine 1914-1922*) та ін.

* У 1950-х роках автор користувався мікрофільмом цієї публікації у бібліотеці Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС у Москві.

дослідженню визвольних змагань в західних землях України. До участі в підготовці збірника залучено державний архів Івано-Франківської області. Директор архіву магістр управління Катерина Мицан є співупорядником збірника і відіграла важливу роль в організації робіт з підготовки збірника. Івано-Франківська обласна державна адміністрація (голови Степан Волковецький, Михайло Вишиванюк) взяла на себе виключно важливу роль у здійсненні завдань з підготовки збірника, забезпечивши його фінансування.

В основу збірника було вирішено покласти оригінали документів ЗУНР, а також установ та організацій, що підтримували з нею контакти. Детальне ознайомлення зі станом зберігання таких документів дозволило зробити висновок, що подібної повноцінної збірки немає в жодному архіві, однак є кілька архівів, в яких були сформовані окремі невеликі фонди з даної проблематики. Зокрема окремі архівні фонди або справи до історії ЗУНР виявлені в Центральному державному архіві вищих органів влади і державного управління України (ЦДАВОУ), Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ЦДАГОУ), Центральному державному історичному архіві України у Львові (ЦДІАЛ). Окремі документи виявлені у державних архівах Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької, Вінницької і Закарпатської областей.

У ході роботи над збірником стало відомо, що в Римі в архіві Українського католицького університету ім. Св. Климента папи (УКУ) теж зберігається колекція документів уряду ЗУНР, що їх у 1934 р. президент Української Національної Ради Євген Петрушевич передав на постійне зберігання церкві св. Варвари у Відні, а звідти вони потрапили у державний архів Австрії. У вересні 1944 р. у приміщення архіву попали бомби американської авіації. Дерев'яні ящики, в яких зберігалися документи ЗУНР, були пошкоджені. Багато документів знищено. Для подальшого надійного зберігання державного архіву він був переміщений до палацу Гофбург, де і перебував до закінчення Другої світової війни. У 1966 р. з ініціативи Верховного архієпископа греко-католицької церкви кардинала Йосипа Сліпого, за активної участі його секретаря отця-митрата Івана Хоми, за підтримки Ватикану і посла Австрії

в Італії та австрійського уряду документи архіву ЗУНР були перевезені у Ватикан, а потім у новозбудоване приміщення УКУ. Авторів цих рядків, завдяки турботам ректора Прикарпатського університету ім. В. Стефаника Віталія Кононенка, голови Івано-Франківської облдержадміністрації Степана Волковецького, за сприяння Верховного архієпископа греко-католицької церкви кардинала Івана Мирослава Любачівського, запрошенню президента Міжнародної асоціації Свята Софія, ректора УКУ Івана Хоми, пощастило одному з перших дослідників працювати над цією колекцією документів ЗУНР і зробити ксерокопії важливіших документів, що зберігаються в архіві, і вони вперше публікуються у цьому збірнику. Автентичність кожного документа засвідчена печаткою УКУ. Першим директором архіву став отець професор Теофіл Горнікевич, який у 1962—1966 рр. зробив і перші кроки до впорядкування цього архіву. Документи були сформовані в окремі папки, які були вкладені у 534 великі картонні коробки, кожна з яких одержала свій номер*. Був складений опис цих коробок з визначенням короткого змісту документів у кожній з них. Справи з документами не одержали свого порядкового номера, як і не пронумеровані самі документи. Архів зберігається у доброму стані, за що треба завдячувати ректорові УКУ професорові єпископу Іванові Хомі. Однак архів вимагає завершення його структурного формування у відповідності з існуючими нормами археографічної обробки і зберігання документів.

За своїм характером це переважно офіційні урядові документи: закони, розпорядники, обіжники, накази, меморандуми, ноти, листування з міжнародними організаціями й іноземними країнами, офіційні і приватні листи державних діячів. Збереглися протоколи засідань Ради уповноважених диктатора ЗУНР, що виконувала функції уряду. Особливу цінність становлять документи, що відображають зовнішньополітичну діяльність ЗУНР, це документи, пов'язані з Паризькою мирною конференцією, міжнародними конференціями в Ризі, Генуї, Лондоні, Спа, з Лігою Націй. Вони

---

* У даному збірнику ці коробки в легендах умовно названі «справами» (спр.).

документально відтворюють боротьбу ЗУНР за свободу і національну незалежність, за міжнародне визнання легітимності цієї нової української держави в Європі. Авторами документів були переважно голова першого уряду ЗУНР — Державного Секретаріату, пізніше уповноважений диктатора у закордонних справах Кость Левицький, або сам Євген Петрушевич, або уповноважений диктатора посол Степан Витвицький.

Окремі документи ЗУНР виявлені в архівах Росії, Польщі, Німеччини. Через фінансові труднощі ми не змогли скористатися архівами США, Англії, Франції та деяких інших країн, де, як нам відомо, зберігаються документи до історії ЗУНР.

Ми цілком усвідомлюємо, що далеко не всі документи нами виявлені і в тих архівах, в яких працювали укладачі, оскільки вони не завжди зберігаються у спеціально створених фондах. Ця робота буде продовжена і, з накопиченням таких документів, вони будуть опубліковані в додатковому виданні.

Укладачі вважали за доцільне включити до збірки і матеріали тогочасної преси: «Діло», «Українське слово», «Республіка», «Український прапор», «Український голос», «Народ», «Воля», «Нове життя», «Республіканець», «Український скиталець» та ін., які сьогодні стали раритетами.

Безумовно, важливим джерелом для відтворення правди історичного процесу є спомини безпосередніх учасників подій. Щоб вони не викликали сумнівів у достовірності, було вирішено друкувати лише ті, що були написані в роки існування ЗУНР. Серед них значну цінність становлять спомини відомих державних діячів Костя Левицького, Дмитра Паліїва, Михайла Лозинського, Миколи Чубатого, Петра Карманського, Теофіла Кормаша та ін.

Такою, в загальних рисах, є джерельна база цього збірника, яка і дозволила, в основному, відтворити історичні процеси в ЗУНР та навколо неї в буремні роки Української революції.

З огляду на те, що укладачі не мали у своєму розпорядженні ні вітчизняного, ні зарубіжного досвіду формування збірника документів, в якому були б відтворені всі аспекти життя і діяльності суверенної держави протягом усього періоду її існування та ще і в такій складній міжнародній і внутрішній обстановці: революція, війна, загострення соціальних протиріч

і соціальної боротьби, складні суспільно-політичні процеси, коли в один і той же відрізок часу на одній частині ЗУНР йде державотворення, на іншій — справжня боротьба за існування держави, або в один і той же час на одній частині — польський окупаційний режим, на іншій — радянський — це створило великі труднощі у формуванні збірника. Було вирішено взяти за основу проблемно-хронологічний принцип.

Враховуючи усе це, збірник має таку структуру:

Том 1. Листопадова національно-демократична революція.

Проголошення Західно-Української Народної Республіки.

Том 2. Державотворчі й адміністративно-організаційні процеси.

Том 3. Соціально-економічні відносини та суспільно-політичні процеси.

Том 4. Збройні сили у боротьбі за свободу і незалежність.

Том 5. ЗУНР і зарубіжний світ.

Документи **Першого тому** відтворюють історичні передумови, підготовку і перемогу Листопадової національно-демократичної революції і як її результат — утворення ЗУНР на українських землях колишньої Австро-Угорщини: Галичина (Східна Галичина), Північна Буковина і Закарпаття. Її територія становила понад 70 тис. кв. км з населенням 6,2 млн. чол. Отже, в центрі Європи* виникає нова суверенна Українська держава, яка за своїми масштабами була рівною тогочасним Австрії, Угорщині, Швеції, Греції та ін. країнам Європи.

Для висвітлення історичних передумов Листопадової революції перед укладачами постало завдання документами розкрити причини революції: важке становище народу на західних землях України під гнітом Габсбургів, погіршене умовами четвертого року Світової війни, руйнування регіону воєнними діями, військовим терором, з другого боку ріст — політичної свідомості мас, активізація політичних партій і політичної еліти, які відверто почали ставити питання про права українського народу на суверенну національну

---

* Географічний центр Європи знаходиться на її території, в районі м. Рахова (Закарпаття).

державність, особливо після утворення Української Народної Республіки і Берестейського миру, за яким передбачалося проголошення окремого коронного краю на українських етнічних землях Австро-Угорщини.

Важливим завданням було показати підготовку і перемогу Листопадової революції, розпочатої загальнонаціональним збройним повстанням у Львові 1 листопада 1918 р. Це завдання виявилось особливо складним, оскільки, як і в інших революціях, що відбувалися у світі, документів про їх підготовку, як правило, не велося. Цінними джерелами виявилися тогочасні донесення про хід революційних подій у повітах, а також тогочасна преса, щоденники свідків і спогади активних учасників революції, написані по свіжих слідах. Історичними документами відтворено у збірнику легальний процес утворення Української Національної Ради, легітимного представницького органу українців, який і проголосив себе вищим органом влади в західних землях уже в перший день Листопадової революції.

Національно-демократична революція в західних землях не була ізольованим актом, вона відбувалася в одному руслі і Української, і Великої східноєвропейської революцій. Її початок відноситься до Лютневої революції 1917 р., утворення Української Центральної Ради і проголошення Української Народної Республіки з центром у Києві, яка 22 січня 1918 р. стала, згідно з Четвертим універсалом, суверенною, незалежною державою, що було втіленням віковичних прагнень українського народу.

Виник загальнонаціональний соборницький центр, який мав велику притягальну силу для всіх українців, незалежно від державних кордонів. Це підтверджується наведеними у збірнику численними документами. Саме через це збірник і відкривається Четвертим універсалом Центральної Ради. Укладачі намагалися на історичних джерелах висвітлити державотворчі процеси, які розпочалися уже в ході революції з утворенням Української Національної Ради. У збірнику подається Статут УНРади, схвалений на її першому засіданні 18 жовтня 1918 р. Наступним важливим історичним документом є постанова УНРади від 19 жовтня про проголошення

Української держави на українських землях Австро-Угорщини. Цим актом було чітко визначено, що до складу цієї держави входять Східна Галичина із західним кордоном по р. Сян включно з Лемківщиною, Північна Буковина з містами Чернівці, Сторожинець і Серет та Закарпаття (українська смуга північно-східної Угорщини). Уже цим актом було передбачено підготовку конституції нової держави на демократичних засадах, а також право Української держави на захист своїх інтересів на міжнародній мирній конференції.

5 листопада 1918 р. УНРада оприлюднила свою першу програмову декларацію «Український народ!» , в якій виклала основні демократичні принципи нової держави. «По п'ятсот сімдесят і осьми літах неволі, упокорення і наруги став Ти, Український Народе, знов сам собі господарем на Своїй землі, Сам Собі сувереном», — читаємо в декларації. І далі йдеться про обіцяну сутність цієї держави. «В створеній тобою державі не буде поневолення нації нацією і не сміє бути панування багатших та економічно сильніших над бідними й економічно слабшими. В Українській Державі всі горожани без різниці мови, віри, роду, стану чи пола будуть справді рівні перед правом, а наскрізь демократичний лад опертий на загальнім, рівнім, безпосереднім, тайнім і пропорціональнім виборчим праві, від громади починаючи і на державі кінчаючи, забезпечить верховний голос у державі демосові, масам робочого народу. Хлібороб і робітник будуть основою і керманичами держави». Далі йшли обіцянки проведення земельної реформи на користь селян, прийняття робітничого законодавства в інтересах робітників. Декларація закінчувалась закликком до єдності, до захисту своєї держави.

Не все вдалося здійснити, але ця програма свідчила про цілком демократичні і благородні наміри УНРади, вищого законодавчого органу.

9 листопада було прийнято закон про нову назву країни — «Західно-Українська Держава» і утворення першого уряду — Державного Секретаріату на чолі з відомим політичним діячем Костем Левицьким, лідером провідної політичної партії — Української націонал-демократичної партії (УНДП). Через чотири дні, 13 листопада, був схвалений новий важливіший

закон, який істотно змінював статус держави — вона була проголошена самостійною, суверенною Західно-Українською Народною Республікою (ЗУНР). Цей закон і став підсумковим документом Листопадової національно-демократичної революції, й інформація про його прийняття стала заключним документом першого тому збірника.

Другий том, що присвячений державотворчим, адміністративним й організаційним процесам, які мали місце в ЗУНР 1918—1923 рр., відкривається саме цим історичним документом — Тимчасовим Основним Законом про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії від 13 листопада 1918 р. Цей конституційний акт стверджував, що ця держава «проголошена на підставі права самовизначення народів», що вона «обнімає весь простір бувшої австро-угорської монархії, заселений переважно українцями, має назву: Західно-Українська Народна Республіка» (артикул 1). Далі йшов перелік територій (артикул 2). Третій артикул чітко зафіксував одне з найважливіших положень державності: «Отся державна територія творить самостійну Західно-Українську Народну Республіку». Щодо органів державної влади, то Закон (артикул 2) встановлював: «Права влади іменем Західно-Української Народної Республіки виконує весь її нарід через заступництво, вибране на основі загального, рівного, безпосереднього, тайного і пропорціонального права голосування без різниці пола». До виборів Установчих Зборів, читаємо в Законі, виконує всю власть Українська Національна Рада і Державний Секретаріат. Гербом ЗУНР був затверджений: золотий лев на синім полі, обернений у свою праву сторону, а прапор — синьо-жовтий. Отже, цим законом відбулося уконституювання Західно-Української Народної Республіки як суверенної української держави.

З метою найповнішого розкриття державотворчих процесів у збірнику подаються матеріали про роботу сесій Української Національної Ради, її закони, й також постанови, розпорядки, обіжники Державного Секретаріату, Диктатора, Ради уповноважених при диктаторі.

Серед опублікованих законів виняткову цінність мають Ухвала УНРади, прийнята 3 січня 1919 р. у Станиславові, що

з 1 січня став столицею ЗУНР*, і Універсал Директорії про злуку ЗУНР і УНР в єдину незалежну Українську Народну Республіку. «Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умирали кращі сини України», — справедливо відзначалось в універсалі. Про реакцію суспільства на акт злуки документи подаються у третьому томі.

Уряд ЗУНР особливу увагу приділяв справедливому вирішенню національного питання. Саме цим проблемам були присвячені закони про мови, про вибори до сейму, про основи шкільництва та ін.

У збірнику опубліковані закони з соціальної політики ЗУНР: про запровадження 8-годинного робочого дня, земельний закон, про допомогу пенсіонерам, інвалідам, вдовам, про неодноразові підвищення зарплати учителям, службовцям та ін.

Уряд ЗУНР під впливом ліворадикальних настроїв у суспільстві 25 квітня 1919 р. видав розпорядок про обов'язкове святкування кожного року дня 1 Травня як «Свята трудового люду». І вперше в Європі у ЗУНР легально і урочисто відзначалось це свято. У містах відбулися маніфестації, мітинги, а в столиці — м. Станиславові у цей день відбувся військовий парад.

З опублікованих документів чітко проглядається структура вищої державної влади і управління. Для забезпечення колегіального й оперативного керівництва роботою УНРади 4 січня 1919 р. було створено Президію в складі голови і чотирьох заступників, двох секретарів і одного заступника секретаря, а для вирішення питань організації влади — Виділ УНРади в складі 10 членів на чолі з Президентом УНРади Євгеном Петрушевичем та заступниками: Семеном Вітиком, Левом Бачинським, Омеляном Поповичем, Андрієм Шмигельським. Підготовкою законодавчих актів УНРади мали займатися виділені з її складу комісії: закордонних справ, законотатна, фінансова, військова, суспільної опіки, земельна, шкільна, технічної відбудови і комунікаційна.

* УНРада і уряд ЗУНР 22 листопада 1918 р., після окупації Львова польськими військами, переїхали до Тернополя, а 1 січня 1919 р. до м. Станиславова.

Рада державних секретарів здійснювала керівництво державотворчими, соціально-економічними, військовими, національно-культурними процесами і видавала відповідні розпорядки та обіжники. У відповідності із законом УНРади і розпорядками уряду державні секретарства забезпечували керівництво усіма справами у своїх галузях.

УНРада, усвідомлюючи свій не цілком легітимний характер, як вищого органу влади у державі через складні умови її формування, вживала кроків до узаконення цієї влади на загальноприйнятих демократичних засадах. Спочатку було прийнято ухвалу про довибори членів УНРади з представників міст і повітів, а 15 квітня — закон про вибори сейму — вищого законодавчого органу, що мав вибиратися за загальним, таємним, безпосереднім виборчим правом у складі 220 послів, при цьому 60 послів мали вибиратися від національних меншин. Війна й іноземна окупація не дозволили запровадити в життя цей наскрізь демократичний закон.

У зв'язку із загостренням становища на фронтах українсько-польської війни, втратою значної частини території, 25 травня 1919 р. уряд ЗУНР залишив столицю Станиславів і вибув у напрямку Бучач—Заліщики—Чортків—Кам'янець-Подільський.

9 червня Виділ УНРади і Державний Секретаріат ЗУНР прийняли постанову про зміну структури влади: «З огляду на вагу хвилі й на небезпеку, грозячу вітчизні, для скріплення й одностайності державної влади Президія Виділу УНРади ЗОУНРеспубліки і Державний Секретаріат постановили надати право виконувати всю військову й цивільну владу, яку виконували досі на основі Конституції Виділ УНРади і Державний Секретаріат, уповноваженому Диктаторові», яким і був проголошений Євген Петрушевич.

25 липня 1920 р. диктатор, перебуваючи у Відні, видав свій розпорядок про організацію державної влади у період його повновладдя. У цьому розпорядку, посилаючись на згадану спільну постанову Виділу і Державного Секретаріату, Є. Петрушевич відзначив, що до цього часу він здійснював владу одноособово, а тепер назрала потреба в уряді правда, з обмеженими повноваженнями, і він оголосив про утворення

уряду Диктатора в складі чотирьох відділів на чолі з уповноваженими, президіяльної і військової канцелярій. У збірнику публікуються і протоколи засідань Ради уповноважених при диктаторові за період з 18 вересня до 2 грудня 1920 р.

25 грудня 1922 р. Є. Петрушевич своїм обіжником для уповноважених вніс деякі зміни в структуру уряду і провів незначні скорочення штату.

У збірнику публікується чимало документів про повітові органи влади, документи самих повітових комісарів і про громадські органи, їх діяльність.

Отже, перебуваючи в екзилі, уряд ЗУНР активно продовжував законотворчу діяльність, однак її акцент був переміщений у міжнародно-правовий бік, в захист суверенних прав національної державності на міжнародній арені, конкретизуючи це, переважно, до території Галичини (Східної), оскільки анексія Північної Буковини Румунією і Закарпаття Чехословаччиною де-юре вже була визнана Антантою. Серед цих документів особливу увагу привертає проект «Основи державного устрою Галицької Республіки», як проект Конституції надісланий у квітні 1921 року для затвердження в Раду послів Антанти в Париж і у Верховну Раду Мирної конференції та Лігу Націй. Він був виявлений нами серед документів уряду ЗУНР в архіві УКУ в оригіналі і перекладах на англійську та французьку мови. Документ має конституційний характер і складається з 12 розділів, 38 артикулів та «Переходових постанов, дотично конституювання незалежної Галицької Республіки» (артикули 39–42).

«Основи» визначають, що «Галицька Республіка є незалежною і суверенною державою. Право суверенності у сій державі належить до загалу її горожан» (арт. 1). Вищим законодавчим органом мала бути вибрана народом Державна Рада, на чолі держави — Президент, виконавчий орган — Державна міністерія. Назви розділів теж говорили про «Основи» як конституційний акт: «Судівництво», «Адміністрація», «Національні права», «Оружна сила» та ін.

Нам не вдалося виявити, яким органом ЗУНР вони були схвалені, однак на оригіналі документа був підпис Президента УНРади Є. Петрушевича і Уповноваженого для закордонних

справ К. Левицького, автора документа. З «Переходових постанов» можна зробити висновок, що це був лише проект, бо і Галицька Республіка, і «Основи» мали втілюватися в життя тільки за постановою «Великих держав Антанти про утворення незалежної Галицької держави», а для цього мала бути утворена спеціальна Міжкоаліційна комісія для Галицької держави у складі представників цих держав, яка мала б утворити Адміністраційну Раду, щоб здійснити на практиці уконституювання Галицької Республіки. Нам не довелося виявити жодних документів про такі кроки Антанти. Правда, після цього термін Галицька Республіка все частіше зустрічається в офіційних документах ЗУНР, хоч на державних печатках далі залишалася назва держави «Західно-Українська Народна Республіка».

Значний інтерес становить і опублікований УНРадою окремою брошурою французькою мовою за підписами Євгена Петрушевича і Костя Левицького новий документ «Політичні основи існування Східної Галичини як незалежної Галицької Республіки», які, як видно з рукописного начерку Костя Левицького, мали первинну назву «Державно-правні основи Східної Галичини, як незалежної Галицької Республіки». Ці «Політичні основи» мали завдання довести міжнародно-правову закономірність існування незалежної Галицької Республіки. Багато документів з цієї проблематики публікуються і в 5 томі збірника «ЗУНР і зарубіжний світ».

Певну цінність для вияснення складних проблем, порушених у другому томі, мають опубліковані в тогочасній пресі узагальнюючі статті відомих діячів ЗУНР, а також урядові реферати.

Даний том завершується інформацією про засідання УНРади від 15 березня 1923 року. Тобто, наступного дня після рішення Ради послів Антанти в Парижі про анексію Західної України Польщею.

Цілком зрозуміло, що далеко не всі документи про державотворчу, адміністративну й організаційну діяльність ЗУНР ми виявили і змогли опублікувати, але те, що нами було виявлено і мало певну цінність для відтворення досліджуваних процесів, публікується в даному томі.

Третій том присвячено соціально-економічним відносинам і суспільно-політичним процесам ЗУНР, які тісно пов'язані між собою. Складність їх висвітлення і зрозуміння полягає в тому, що уже з листопада 1918 р. на частині території держави існувала одночасно українська влада, а на окупованій польськими військами території існувала польська адміністрація, з травня 1919 року ще і румунська окупаційна влада в Покутті, а з липня 1920 р. — радянський режим у східних повітах, де була проголошена Галицька Соціалістична Радянська Республіка (ГСРР), в якій запроваджувалися більшовицькі порядки і переносилися сюди методи радянського будівництва, запозичені з радянських республік, і які штучно насаджувалися в галицьких містах і селах. Отже, в один і той же час в окремих регіонах ЗУНР існували різні політичні режими, в яких відбувалися властиві для них соціальні і суспільні процеси. З огляду на таку строкатість було вирішено розмістити документи за хронологічним принципом.

Розкриваючи соціально-економічні відносини, значну увагу було приділено висвітленню становища краю і народних мас під владою УНРади. Нова влада, незважаючи на прийняті законодавчі акти, дещо зволікала з вирішенням соціальних проблем. Фабрики і заводи стояли, земля не була поділена між селянами та і земельний закон був прийнятий наприкінці квітня 1919 року, коли значна територія вже була окупована, інша знаходилась у прифронтовій смузі. У містах панували масове безробіття, голод. Як відповідь на це — виступи робітників, селян і солдатів, що проявлялися у різних формах: страйки, віча з резолюціями протесту, подекуди у містах, селах і військових частинах виникали ради і ревкоми, відбувалися заворушення, збройні повстання. У результаті збройного повстання у Дрогобичі 14—15 квітня була проголошена радянська влада під керівництвом комуністів. Отже, документи не дають підстав говорити про класовий мир у краї, хоч і не можна стверджувати про розкол суспільства, класове протистояння. Єдність, виявлена у боротьбі з окупантами за утвердження української держави, говорить, що це не так.

Укладачі намагалися на основі документів розкрити жорстоку сутність польського окупаційного режиму, хоч,

маючи на увазі, що цьому питанню була присвячена спеціальна публікація документів¹¹, у збірнику подаються окремі, найбільш характерні документи, які дають чітке уявлення про жорстокий характер цього режиму. Значна увага приділена публікації документів про політичні процеси. Зрозуміло, що публікуються лише найважливіші програмні документи, які розкривають стратегічну лінію і тактику політичних партій.

Щоб процес був висвітлений об'єктивно, в збірнику публікуються не лише проурядові матеріали, але й матеріали опозиційних партій та політичних об'єднань.

В ході національно-демократичної революції і в результаті впливу світових революційних процесів спектр суспільно-політичного життя в країні дещо змістився вліво. Навіть УНДП, ця найвпливовіша політична партія, біля керма якої були Є. Петрушевич і К. Левицький, на з'їзді 28—29 березня 1919 р. змінила назву з національно-демократичної на народно-трудова, а в програмі записала таке завдання: «Вивласнення земель великої посілости, усупільнення здатних до праці галузей промислу, торгівлі, кредиту, державне забезпечення мінімуму існування кожного громадянина, суспільна опіка, громадянські права і свободи». Українська радикальна партія на з'їзді 22—23 березня теж зафіксувала у програмі чітку вимогу вивласнення поміщицьких і церковних земель та соціалізацію великих промислових підприємств, банків, торгівлі. Однак обидві партії рішуче захищали свободу і незалежність українського народу, соборну українську національну державність, національно-культурне будівництво.

Щодо УСДП, то вона спочатку підтримувала уряд ЗУНР, а потім стала в опозицію до нього. На конференції 28—29 березня 1919 р. УСДП різко критикувала уряд, намітила першочергові плани формування боротьби за владу соціалістичних сил в соборній Україні. Члени УСДП С. Вітик, В. Темницький і О. Безпалко були членами соціалістичного уряду Директорії.

---

¹¹ Кривава книга. Част. 2 Українська Галичина під окупацією Польщі в рр. 1919—1920. — Відень, 1921.

З поразкою національно-демократичних сил в краї УСДП на партійному з'їзді 18 березня 1923 року заявила, що українські робітничі і селянські маси будуть боротися далі за повне визволення і скинення шляхетсько-імперіалістичного ярма, що український пролетаріат вважає себе за одне ціле з пролетаріатом Радянської України. Партія перейшла на лівоцентристські позиції, стала фактично легальною партією комуністичного спрямування, закликала до боротьби за об'єднання з УРСР. Польські окупаційні власті у 1924 році партію розпустили.

Під впливом лівого крила УСДП ще в грудні 1918 року появилася нова, опозиційна до уряду, політична організація — Селянсько-Робітничий Союз (СРС). Установча конференція Союзу в резолюції від 16 лютого 1919 року вимагала «проведення реформ у напрямі початкової соціалістичної перебудови», а завданням союзу було: а. Знищення всіх залишків шляхетського бюрократичного режиму в усіх його проявах і насамперед негайне і рішуче очищення адміністративного апарату від антидержавних елементів; б. Негайне переведення всіх реформ, негайне переведення земельної і фабричної реформи і задоволення вимог трудящих класів; в. Негайне переведення фінансових реформ з метою перенесення тягарів на імущі класи».

У програмі СРС, схваленій на конференції, відзначалося, що «Селянсько-Робітничий Союз є політичною організацією, що має перетворити дотеперішній капіталістично-бюрократичний лад на лад соціалістичний і тим знищити станові привілеї, політичний, національний і релігійний гніт та економічну експлуатацію».

Далі йшлося про вимогу з'єднання всіх українських земель в одну соборну УНР з одним урядом, опертим на коаліції українсько-трудої демократії пролетаріату, селянства та робітництва, без участі буржуазії, про забезпечення демократії, конфіскацію поміщицької землі і безплатну передачу селянам, а фабрики і заводи у власність держави, яка передає їх робітникам, про гарантії соціального захисту робітників і селян. Тоді ж був схвалений і Статут СРС.

30—31 березня 1919 року у Станиславові відбувся з'їзд Селянсько-Робітничого Союзу за участю 1200 делегатів з 33 повітів. У загальнополітичній резолюції з'їзд заявив, що «він стає проти капіталу та обшарників», «бажає встановити тісні зв'язки з українським радянським урядом». Одночасно з'їзд засудив інтервенцію радянської Росії проти України. З'їзд виступив за конфіскацію поміщицьких і церковних земель та передачу їх безплатно селянам, націоналізацію промислових підприємств, запровадження 8-годинного робочого дня, встановлення робітничого контролю над виробництвом. На з'їзді обрано 61 делегата до УНРади. Державний секретаріат і УНРада, прийнявши до уваги окремі соціальні вимоги, відкинули спробу ввести делегатів СРС до УНРади.

В умовах погіршення становища на фронті УСДП і СРС згортали свою опозиційність і 15 квітня один із лідерів УСДП О. Безпалко заявив на УНРаді: «Ми, соціал-демократи, йдемо разом зо всіма партіями».

У відвертій опозиції до уряду ЗУНР виступала нелегальна Компартія Східної Галичини, що виникла у листопаді 1918 року й організаційно оформилася на першому з'їзді в Станиславові у лютому 1919 року. Вона була нечисельною і мала свої організації лише в містах і поодиноких селах. Працюючи під організаційним та ідейним впливом КП(б)У, всю свою діяльність вона спрямувала на боротьбу проти влади ЗУНР, за встановлення радянської влади за більшовицьким зразком. Її вплив був незначним. Найбільшим «успіхом» її діяльності було повстання в Дрогобичі і утворення рад на ряді підприємств та в окремих військових гарнізонах і військових частинах.

У липні—вересні 1920 року КПСГ стала правлячою партією в ГСРР, а з її ліквідацією далі працювала нелегально. З 1923 року вона була перейменована у Компартію Західної України і діяла в складі Компартії Польщі.

На окупованій Польщею українській землі ніколи не припинялася боротьба за свободу і незалежність. В умовах жорстокого терористичного окупаційного режиму у серпні 1920 року у Празі виникла нова політична організація ліво-радикального спрямування — Українська військова організація (УВО) на чолі з Є. Коновальцем, яка ставила за мету збройну

боротьбу за самостійність України. Вона контактувала з урядом ЗУНР, вчинила ряд саботажних і терористичних актів у Східній Галичині.

Лідери українських політичних партій, усвідомлюючи необхідність координації й об'єднання зусиль у боротьбі з окупантами вирішили утворити Міжпартійну Раду, до якої увійшли всі легальні українські партії. Проводилися міжпартійні з'їзди, формувався єдиний національний фронт. Однак повної єдності досягти не вдалося. У червні 1921 року УСДП вийшла з Міжпартійної Ради і спільно з КПСГ стала на лівоцентристські позиції. У збірнику публікуються документи Міжпартійної Ради і міжпартійних з'їздів.

Важливим проявом опору окупантам стали масові акції, організовані урядом ЗУНР і політичними партіями, зокрема, проти перепису населення і проведення виборів до сейму та сенату, призову до польської армії, які розглядалися як спроби узаконення анексії краю Польщею.

У зв'язку з рішенням Ради послів Антанти від 14 березня 1923 р. про включення Східної Галичини і Західної Волині до складу Польщі українські політичні організації розгубилися і заявили про припинення підтримки уряду Є. Петрушевича. Провідна партія — УНТП у рішенні з'їзду заявила про перехід до «реальної політики», виступила за автономію Західної України у складі Польщі. У зв'язку з таким кризовим станом у державотворчому процесі К. Левицький підготував статтю «Не шляхом роздору», в якій першочерговим і основним завданням визвольної боротьби вважав: «Нам треба передусім ствердити, що провідною програмою усього українського народу є: Соборна Україна... одна і єдина, що має з'єднати усі українські землі в одній соборній українській державі». І далі він наголошував, що «ми, західні українці у першу чергу обов'язані стати на шлях боротьби за визволення західно-українських земель з-під Польщі, щоби ці області відтак злучити з Великою Україною в одну Соборну Україну». К. Левицький закликав до консолідації усіх сил у боротьбі за вільну Соборну Україну. Ця важлива стаття друкується у збірнику.

Відбувалися міжпартійні наради і з'їзди, але домогтися єдності в діях демократичних партій не вдалося.

Четвертий том збірника присвячений формуванню збройних сил, їх участі у боротьбі з окупантами за свободу і незалежність, за вільну Соборну Україну. При цьому потрібно відзначити, що політичний провід ЗУНР, на відміну від УНР, цілком усвідомлював необхідність утворення армії — збройної сили для завоювання і збереження національної державності, хоч і не проявив у цьому напрямі достатньої оперативності та наполегливості.

Збірник відкривається маловідомим документом львівської делегації УНРади, яка взяла на себе провідну роль у Листопадових подіях, і ухвалою від 30 жовтня 1918 р. заперечувала намагання Польської ліквідаційної комісії поширити свою владу на українську територію, одночасно заявила, що «признає український Легіон січових стрільців за основу і зав'язок національної збройної сили Української Держави і постановляє, що всі українські полки, які досі оставали у звязи з цісарською і королівською армією, підлягають Наказному Отаманові УНРади» та зажадала від австрійського уряду і командування «віддати негайно всі згадані українські полки до розпорядимости УНРади і перенести безпроводочно всі кадри тих військових частин до краю». Цю ухвалу підписали К. Левицький як голова Делегації і його заступник І. Кивелюк. Отже, ще до захоплення влади було прийнято постанову про створення збройних сил, в основі яких мали стати Легіон січових стрільців й інші українські військові підрозділи австрійської армії. Це був відважний крок нової влади, оскільки при владі у Львові тоді ще перебував австрійський намісник генерал-полковник, граф А. Гуйн, а військами в Галичині і Буковині командував маршал-поручник Пфєффер.

2 листопада УНРада поширила «заяву» до українського населення, в якому закликала «всіх українців мужчин, здібних до збройної військової служби, від 17 років життя почавши, явитися у Львові і зголоситися в Українській Начальній Команді, щоби доповнити українські народні полки й уможливити відпущення найстарших вояків».

3 листопада з'явилося звернення УНРади і Української Генеральної Команди «Під оружжя! Український народе!». Це був досить обширний, як на ті часи, офіційний документ. УНРада нагадала, що 19 жовтня була проголошена «державна незалежність і самостійність»* і що 1 листопада вона «перейняла найвищу управу українськими землями і приступила до будови Української Держави, в якій не було би кривди і неволі». УНРада, з огляду на польську агресію, закликала українців вступати до лав української армії. «Хто бажає собі справедливого ладу без хлопа і пана, хто не хоче більше жити в неволі, темноті і убожестві, бути визискуваним і поштуркованим, той зараз як стій пристане до українського війська». Цього ж дня з'явився на сторінках провідної газети «Діло» і зазив «Українським воякам!» — заклик до завзятої боротьби за вільну Україну.

Але все це були заклики до добровільної служби в українській армії. І тільки 13 листопада, тобто в день проголошення самостійної ЗУНР, з'явився «Розпоряд» державного секретаріату військових справ за підписами голови Державного Секретаріату К. Левицького і державного секретаря військових справ отамана Дмитра Вітовського, яким на підставі постанови УНРади від цього ж дня оголошено часткову мобілізацію. Отже, УНРада і Державний Секретаріат втратили чимало дорогоцінних днів, які можна було б використати для формування армії.

Усі перші документи, пов'язані з формуванням збройних сил, публікуються у збірнику, як також і перші зведення про військові дії, про продовольчий пайок і зарплату в українському війську. Друкуються документи про перші спроби припинити війну шляхом підписання угод про перемир'я на фронті, які, однак, бажаних наслідків для українського війська не давали. Навпаки, відпочинком скористалися польські війська, які, одержавши підкріплення, розпочали широкий наступ і, маючи значну перевагу сил, 22 листопада захопили місто Львів. У збірнику публікуються звіт шефа штабу польського

---

* Насправді цього ще не було проголошено.

військового гарнізону поручника Станіслава Нільського про бої у місті і рапорт генерала Роя голові польської держави Ю. Пілсудському про взяття Львова та запровадження військової влади в краю. Тут же подаються протоколи засідань польського національного комітету оборони у Львові 6—31 січня 1919 року.

23 грудня командування українськими військами перейняв на запрошення Державного Секретаріату ЗУНР з дозволу Директорії генерал-хорунжий Михайло Омелянович-Павленко, який звернувся до війська з наказом «визволення Вітчизни від ворога».

У зв'язку з проголошенням злуки ЗУНР і УНР Головний отаман Симон Петлюра і УНРада надіслали українським військовим свої привітання і побажання успіхів у боротьбі з інтервентами.

У збірнику вміщено декілька важливих документів про хід переговорів про перемир'я на фронті, в тому числі і за участю місії Антанти, та умови цього перемир'я.

Укладачі включили до збірки ряд офіційних документів Начальної Команди Галицької Армії про її структуру, штати, чисельний склад армії в різні періоди війни. Саме ці документи внесуть ясність у суперечливі відомості, що зустрічаються в історичній літературі. Подаються звідомлення про бойові дії на фронтах, оглядові статті про них в тогочасній пресі.

Відзначаючи перші успіхи Галицької Армії, зокрема на захід від Львова у Вовчухівській операції, Головний отаман Симон Петлюра в телеграмі її командуючому генерал-хорунжому Михайлові Омеляновичу-Павленку від 27 лютого 1919 р. вказував: «Те вражіння, що справляє стан річей на фронті та в тилу Вашої армії, говорить про ту відданість та свідомість, з якою наш народ ставиться до республіки, її інтересів. Непримушеність, котрою вихваляє себе вояцтво щодо виконання поставлених завдань...».

Успіх, однак, не був розвинений. Під тиском переважаючих сил поляків, зміцнених 80-тисячною добре озброєною армією генерала Юзефа Галлера, що була перекинена з Франції в Польщу ніби для боротьби з більшовицькою армією, а насправді для окупації Східної Галичини, Галицька Армія

змушена була відступити. Усвідомивши «сумний стан армії» і катастрофічні наслідки продовження війни, М. Омелянович-Павленко і начальник штабу В. Курманович 20 квітня подали рапорт урядові про свою відставку. Оригінал цього рапорту з власноручними підписами авторів публікується в збірнику.

Польська армія продовжувала наступати. У травні поляками були захоплені Жовква, Сокаль, Самбір, Старий Самбір, Дрогобич, Борислав, Стрий, Галич, Калуш і 26 травня столиця ЗУНР м. Станиславів, а 2 червня — Тернопіль. Тоді ж були захоплені Луцьк та ін. міста Західної Волині. Тут, крім польських військ, наступали і частини Червоної Армії. Вони оволоділи Сарнами, Рівним, Дубно, Кременцем. Галицька Армія опинилася в невеликому куточку Галичини між ріками Збруч і Дністер.

У цей критичний час 16 травня Начальна Команда публікує звернення до українського народу, в якому, з'ясувавши тяжке внутрішнє і міжнародне становище України, закликала: «Український народе! Прийшов великий час з'єдинити всю силу народу, всі його верстви, щоб осягнути нашу ціль, нашу мрію: самостійність України!.. Всі наші сили за Республіку, щоб не пішла марно та кров, що плила вулицями Києва і Львова, щоб ті нашою кров'ю злиті ниви від Дону по Сян покрилися буйним жнивом, щоби росло воно на вільній українській землі і для вільного українського народу.

Хай живе Українська Народна Республіка!». Це був крик душі, яка шукала порятунку в боротьбі з ворогом в об'єднанні усіх сил народу.

Новий командувач — Начальний вождь Української Галицької Армії (УГА) відомий російський генерал-поручник Олександр Греков (з 9 червня) уже наступного дня затвердив підготовлений штабом оперативний план Чортківської наступальної операції (8—28 червня 1919 р.). У наступ перейшли всі три корпуси (1-й — підполковника О. Микитки, 2-й — полковника М. Тарнавського, 3-й — генерала В. Генбачева) і досить швидко домоглися успіхів. 8 червня було визволено Чортків, 15 червня — Тернопіль, 21 червня — Бережани, 22 червня — Золочів, Рогатин, 24 червня — Броди. Українські війська підійшли до Галича і Перемишлян. Однак і на цей раз

польські війська під безпосереднім керівництвом Ю. Пілсудського, що терміново прибув на Галицький фронт, 28 червня перейшли в контрнаступ і примусили УГА відступати.

Саме в ці дні 25 червня Верховна рада Антанти прийняла горезвісну постанову про надання права Польщі окупувати Східну Галичину, використавши для цього усі свої збройні сили, в тому числі й армію Ю. Галлера. Цей акт викликав рішучий протест усього українського народу.

УГА, понісши в оборонних боях значні втрати, в середині липня залишила галицьку землю, відступила за р. Збруч і була зосереджена в невеликому районі Нова Ужиця—Проскурів. І тут, без відпочинку, її частини зразу ж вступили у бій з підрозділами Червоної Армії, що тиснула петлюрівські війська до західного кордону. Одночасно сюди проривалися і польські війська (в Новоград-Волинський, Шепетівський та ін. райони).

Закінчуючи цей складний період в історії УГА, хочеться навести слова В. Винниченка, який наголошував: «Той факт, що ці війська без техніки, без допомоги, без амуніції впродовж кількох місяців не тільки стримували наскоки антантського злодійкуватого хама (армію Галлера — О. К.), а ще й не раз били його, показує яка велика сила духу була в тих, дійсно, героях, що босі й голі билися проти жандарма реакції»¹². І все ж боротьба за українську державу на галицькій землі була програна як на полях битви, так і на міжнародній арені. Та за тих історичних обставин важко було чекати іншого кінця.

Голова Директорії і Головний отаман Симон Петлюра переконав диктатора ЗУНР Євгена Петрушевича у можливості визволення Галичини шляхом переможного маршу на Львів через Київ. Незважаючи на існуючі між ними протиріччя, як і протиріччя між військовими командуваннями, цей план було схвалено, і Є. Петрушевич заявив: «Я певний, що ми переможемо і здобудемо Галичину». Генерал О. Греков був звільнений з посади, а командувачем УГА став генерал Мирон Тарнавський. У наказі він поставив завдання: «Вирвати матір українських городів — столицю Київ, а звідти рушити пе-

¹² Винниченко В. Відродження нації. — Київ — Відень, 1920. — С. 391—392.

реможно на галицьку столицю — Львів». З метою виконання походу було розширено плацдарм для зосередження українських військ. Тут були Дійова армія (15 тис. старшин і стрільців і 150 гармат), корпус СС під командуванням отамана Євгена Коновальця (319 старшин і понад 8 тис. стрільців). УГА тоді нараховувала понад 50 тис. старшин і стрільців, 500 кулеметів і 160 гармат. Були тут і полк літаків — 40 машин, кілька бронемашин і бронепоїздів. Отже, досить значна, добре організована військова сила.

План походу на Київ розглядався і в цілому схвалений на нараді керівників УНР і ЗУНР у Кам'янці-Подільському 30 липня. Ще до цього, 28 липня було зайнято Проскурів, 4 серпня — Старокостянтинів. Були взяті Деражня і Летичів, Жмеринка і Вінниця, яка стала тимчасовою столицею УНР. Щодо походу на Одесу, то він був затриманий червоними під Бірзулою.

З метою координації військових дій 11 серпня було сформовано штаб Головного отамана на чолі з генералом Миколою Юнаковим та заступником — генералом Віктором Курмановичем. 12 серпня видано наказ про наступ на Київ і Одесу. Підготовлені для цього війська нараховували 33 тис. багнетів, 335 гармат, 1100 кулеметів. Уже 16 серпня група СС Є. Коновальця оволоділа Шепетівкою, а 21 — Житомиром, що знаходиться на підступах до Києва. Група О. Микитки оволоділа Бердичевом, а південна група Ю. Тютюнника — Гайсином і підходила до Умані.

Розріджені ряди Червоної Армії майже без бою здавали міста і села. Її основні сили тоді були кинуті на боротьбу з Добровольчою білогвардійською армією генерала Антона Денікіна, що наступала з півдня і вже володіла Таврією, Донбасом, Харковом, Полтавою, Одесою, Олександрівськом, Катеринославом і наближалася до Києва.

Штаб Головного отамана 26 серпня віддав наказ про перегрупування військ для наступу на Київ. Група генерала Антона Кравца (1-й і 3-й галицькі корпуси, запорізький корпус), корпус полковника Микитки, разом близько 43 тис. старшин і бійців та 40 артбатареї, і були головною ударною силою. 30 серпня частини УГА увірвались в місто і рішучими

діями оволоділи столицею України. Тут вони зустрілися з передовими загонами денікінського генерала Н. Бредова, а вже 1 вересня А. Кравс підписав угоду про відступ з Києва на визначену демаркаційну лінію. Спроба домогтися союзу С. Петлюри і А. Денікіна проти більшовиків не вдалася.

У збірнику публікується власноручна телеграма начальника штабу УГА полковника Альфреда Шаманека від 4 вересня Головному отаману С. Петлюрі і Диктатору Є. Петрушевичу про події в Києві, складена на підставі звітів корпусних команд, з якої витікає, що 30 серпня до 18 год. нічого не було відомо про денікінські війська у місті. Вечором місто обстрілювала артилерія з лівого берега Дніпра, але навіть не знали чи це були денікінці, чи червоні, які щойно відступили з міста. 31 серпня 8-а бригада одержала доручення першою рушити на денікінців, і тільки о 12 год. війська зустрілися. До 15 год. денікінці вже оволоділи південною частиною міста, хоч там перебували підрозділи 2-ї бригади УГА і Запорізька група. Тим часом командир 2-ї бригади Віметаль, як найстарший з командирів, уклав окремий провізоричний (попередній) договір з денікінцями, за яким до прибуття генерала Кравса була встановлена тимчасова демаркаційна лінія. Полковник О. Микитка поїхав до міської думи і на її засіданні проголосив про «зайняття Києва частинами галицької армії і обняття зі свого боку владу військового коменданта міста Києва аж до прибуття генерала Кравса». На залізничному вокзалі відбулася зустріч між комендантом корпусу і денікінським офіцером, якому було заявлено про зайняття Києва українськими військами і заборону вступу денікінських частин до міста. Між 15 і 16 год. приїхав до Києва генерал Кравс і поїхав у думу. Він побачив, як наші війська «народ прийняв з неописаною радістю». Тут же генерал розпочав переговори про демаркаційну лінію з денікінським генералом Штакельбергом і це питання було узгоджено. Генерал А. Кравс погодився на підняття над приміщенням думи двох прапорів: українського і російського, «як знамя обопільної перемоги над більшовиками». Комендант Запорізької групи отаман Сальський, що прибув до думи, гвалтовно зажадав зняти російський прапор, що і було виконано. Російський прапор був знятий і «півраний

на кавалки». Тим часом недалеко від думи розпочалася стрілянина з ініціативи київських чорносотенців і добровольців з запорожцями. Була обстріляна і група військових з А. Кравсом на чолі. Саме в цей час «зі всіх сторін почали вступати в місто приблизно 20000* людей денікінських військ. Спроба розпочати з ними мирні переговори не мала успіху. Денікінці оточили наших командантів і їх розозружили та відтак і їх підрозділи. На товарній станції було роззброєно штаб 3 галицького корпусу. Правда, на Особовім вокзалі встиг врятуватися втечею штаб 1 корпусу, як також вдалося влаштувати і відхід штабу 3 корпусу».

Полковник А. Шаманек пише, що на підставі донесення 3 корпусу стало відомо, що у Києві знаходився ще і польський 2 полк піхоти. У руках денікінців опинилися 2 галицькі частини. З 8-ї бригади 2 курені: 16 старшин, 74 підстрашин, 382 стрільці і 19 кулеметів, з 1 корпусу 70 стрільців 5-ї бригади, інші частини 1 корпусу відступили.

Ми наводимо окремі місця 15-сторінкової телеграми А. Шаманенка, оскільки тут дещо по-іншому висвітлюються події в Києві у порівнянні навіть з найновішими дослідженнями. Думається, ця телеграма заслуговує довір'я, оскільки написана на підставі тогочасних рапортів військових комендантів, це по-перше, по-друге, телеграму складав відповідальний штабіст і він не міг фальшувати факти, і, по-третє, треба мати на увазі, що вона готувалася керівникам урядів — С. Петлюрі і Є. Петрушевичу і тому повинна була об'єктивно висвітлювати всі події.

Продовжувалися переговори про перемир'я, та до підписання угоди не дійшли, бо галицька делегація не мала достатніх повноважень. Перемир'я продовжувалося до тимчасової угоди від 1 вересня.

Події у Києві це, з одного боку, героїчна, славна сторінка історії УГА, з другого, поразка армії — жахлива моральна трагедія, від якої армія так і не змогла відійти. Не випадково А. Шаманек писав у згаданій телеграмі, що «як старшини, так

---

* Цифра перебільшена.

і стрільці були безмірно пригноблені і обурені». Фактично з відступом з Києва втрачалася надія на визволення рідної Галицької землі з-під польської неволі.

Наступали драматичні часи. У стані розвалу, розкладу армії, масового дезертирства, великих втрат від тифу командувач УГА генерал М. Тарнавський 6 листопада 1919 р. пішов на підписання договору про підпорядкування УГА командуванню білогвардійської армії генерала А. Денікіна. Диктатор і Головний отаман звільнили М. Тарнавського з посади і він був відданий під суд, який, однак, його виправдав. Новим командувачем УГА став генерал-четар Осип Микитка, начальником штабу — генерал Густав Ціріц. 17 листопада був підписаний остаточний договір між УГА і Добр. армією. У ці дні, 6 грудня, полковник Є. Коновалець і Стрілецька Рада розпустили корпус січових стрільців, надавши стрільцям право вільних дій. Тим часом С. Петлюра 2 грудня схвалив декларацію, за якою за визнання УНР Польщею відмовлявся від Східної Галичини і Західної Волині. Терпіла поразку і армія А. Денікіна. 6 грудня вона здала Червоній Армії Чернігів, а 16 грудня — Київ.

За таких обставин в УГА під впливом революційної пропаганди спостерігається помітне полівіння серед стрілецької маси. Стрільці відмовляються воювати проти Червоної Армії, командування якої все наполегливіше закликало їх переходити на її бік. Потрібно відзначити, що контакти між частинами УГА і Червоної Армії мали місце і раніше (літо 1919 р.).

Наприкінці грудня 1919 року у Вінниці за участю відомих старшин Д. Палієва, Н. Гірняка, С. Шухевича, М. Угрин-Безгрішного, М. Кураха та ін. виникає ревком УГА. У новорічну ніч відбулися переговори між членами ревкому і командуванням ХП Червоної Армії: М. Мураловим, В. Затонським і С. Араловим, а до цього відбулася домовленість про перехід УГА на бік Червоної Армії і про нову назву армії — Червона Українська Галицька Армія (ЧУГА). 1 січня 1920 року у міському театрі Вінниці відбулося віче за участю членів ревкому, галицьких стрільців і місцевої радянської влади. Ревком розпочав активну роботу у галицьких військових

частинах. Встановлювалися зв'язки між ревкомом і командуванням 44-ї червоної дивізії. Ревком і галицькі стрільці активно співпрацюють з місцевою радянською владою, новою партійною організацією — Українською Компартією Прикарпаття, яка 9 лютого об'єдналася з КПСГ і Буковини в КП(б) Галичини і Буковини, контактували з відомими більшовиками Н. Скрипником, М. Хвильовим та ін. Одночасно при НКГА виник Політвідділ (Д. Паліїв, О. Лисняк, О. Станімір), який 7 лютого проголосив себе Начальним ревкомом УГА і розпочав переговори з представниками Червоної дивізії Й. Якіра, що перебували у штабах 1 і 2 галицьких корпусів. Стрільці відмовилися виконувати наказ генерала Г. Ціріца від 7 лютого про відступ армії в Румунію.

У цей критичний момент Начальний ревком УГА видав наказ про взяття командування армією у свої руки. Армія поривала зв'язки з Денікіним. Командувачем УГА стає відомий стрільцям полковник А. Шаманек. В її складі тоді були: три корпуси 15470 чол., Начальна команда — 5000 чол., тилові частини — 11 тис. чол. Отже, разом 31470 чол., з них в строю — 18 тис., розкидані на великому просторі півдня Правобережної України.

ЧУГА перебувала в складі Червоної Армії, але зберегла свою окремішність. 12 лютого 1920 р. у Києві було підписано ухвалу, що ЧУГА діятиме в складі 3-х бригад по 5 полків у кожній і вони приділялись до 44-ї, 45-ї і 58-ї стрілецьких дивізій ХП Червоної Армії, і що вони будуть воювати винятково на польському фронті. Були також передбачені заходи із заміни командного складу. Командувачем ЧУГА було призначено уродженця Прикарпаття Василя Порайка (колишній член радикальної партії, пізніше член РКП(б), потім член Галоркому КП(б)У), начальником штабу — полковника російської армії В. Іванова, політкомісаром — М. Михайлика, відомого діяча КПСГ.

27 лютого 1920 р. у Балті, ставці НКГА, відбулося віче військовиків ЧУГА, на якому були схвалені прийняті заходи щодо її долі. На базі 2-го корпусу генерала М. Тарнавського було сформовано 1-у бригаду Червоних Українських Січових Стрільців (ЧУСС), командир — А. Шаманек, 2-а бригада на

базі 1-го корпусу, командир — О. Лисняк, 3-я бригада на базі 3 корпусу, командир — А. Кравс. Скоро відбулася зміна командирів і комісарів у цих бригадах. Серед комісарів і політпрацівників були відомі на той час галичани — представники лівоцентристського крила політичного спектру Ф. Замора, М. Балицький, А. Баб'юк (Мирослав Їрчан), Т. Франко, М. Євшан, Ю. Шкрумеляк та ін. Поряд з комісарами з стрільцями працювали не зовсім легально й емісари С. Петлюри, Ю. Тютюнника, О. Удовиченка, М. Омеляновича-Павленка та ін. відомих військових діячів з петлюрівського оточення.

Командуванням Південно-Західного фронту Червоної Армії проводилися організаційні і політичні заходи в ЧУГА, які викликали незадоволення старшин і стрільців. У відповідь — репресії органів ЧК, які проводилися тоді вже по всій Україні. У збірнику публікуються документи про розправи над галичанами.

У квітні 1920 р., у зв'язку з погіршенням військово-політичного становища і підготовкою агресії польської вояччини в Україні, у прикордонну смугу були перекинуті і бригади ЧУГА. Сюди ж прибув і голова комісії Реввійськради фронту, колишній старшина Іван Сіак, тепер уже комуніст, а Михайло Баран, колишній сотник УСС, тепер комуніст, у Вінницю прибув у ранзі командира 1-ї бригади ЧУСС. 2-а бригада була дислокована під Літином (командир Юліан Головінський), а 3-я (командир Осип Станомір) — в Барі. 96 старшин і стрільців були направлені на навчання до Київської школи червоних старшин, частина старшин як делегати IV Всеукраїнського з'їзду рад перебувала у Києві, в т. ч. М. Баран, М. Михайлюк, Н. Гірняк. У Києві були і учасники першої галицької конференції КП(б)У, в т. ч. В. Порайко, Ф. Конар, Ф. Замора, М. Балицький, В. Бобинський й ін.

Цим скористалося командування Повстанської армії генерала М. Омеляновича-Павленка із дорученням виступити проти Червоної Армії 23 квітня у 2-у бригаду ЧУГА таємно був доставлений його наказ. Командування бригади наказ взяло до виконання, і того ж дня Ю. Головінський надіслав у бригади ЧУГА свій наказ про удар по тилах ХП Червоної

Армії і захоплення Вінниці, Жмеринки та з'єднання з Повстанською армією. Тим часом, 24 квітня багатотисячна польська армія під командуванням Ю. Пілсудського спільно з залишками військ С. Петлюри, який напередодні підписав Варшавський договір про союз з Польщею, розпочали наступ на широкому фронті проти армій Південно-Західного фронту і, скориставшись переходом на їх бік окремих частин ЧУГА, швидко проходили оборонні рубежі Червоної Армії і просуvalись вглиб України.

Трагічна доля склалася для галицьких військовиків. Одні загинули у боях з інтервентами, інші — з Червоною Армією, а треті — потрапили в польський полон і потім страждали в концтаборах. Окремі з них під командуванням генерала А. Кравса пробралися через Карпати в Чехословаччину і там були інтерновані в таборах. Багато галичан потрапили тоді у більшовицькі в'язниці. Серед них були і відомі старшини Г. Ціріц, О. Гірняк, О. Букшований, С. Горук, Ю. Кантимір, М. Козоріс, Н. Лукшинський та ін.

Влітку 1920 р. командування Червоної Армії розпочало формування нових військових підрозділів з галичан, а багато з них продовжувало далі служити у дивізіях, до яких входила ЧУГА. 1-а бригада ЧУСС і деякі інші підрозділи спільно з частинами Південно-Західного фронту вели завзяті бої проти інтервентів і їх спільників.

Важливі завдання відтворення зовнішньополітичної, міжнародної діяльності ЗУНР вирішуються у **п'ятому томі** — «ЗУНР і зарубіжний світ».

З огляду на те, що і в міжнародних питаннях події щільно переплітаються між собою, а спеціальної підбірки документів з цієї проблеми не існує, було вирішено документи публікувати за хронологічним принципом. Збірник відкривається першим найважливішим зовнішньополітичним актом, прийнятим ще до проголошення самостійності Української Держави, нотою УНРади президентові США Вудро Вільсону про історичні процеси, пов'язані з її виникненням, безпосередні передумови і труднощі її утворення, територію та основні принципи її існування. У ноті було звернено увагу президента США на загрозу українській національній державності з боку сусідньої

польської нації, що віками гнобила українців. «Прохаємо Вас, пане Президенте, — читаємо в ноті, — прийняти воскресіння нашої держави до ласкавого відома й взяти демократичний народ України, що пройшов стільки тяжких іспитів, під свою могутню опіку».

Галицька українська еліта цілком усвідомлювала, що за існуючих тоді історичних обставин відстоювати національну державність на українських землях Австро-Угорщини буде важко, а тому після проголошення 13 листопада 1918 р. суверенності Західно-Української Народної Республіки вживалися активні кроки у плані возз'єднання всього українського народу в єдиній самостійній державі. І уже 1 грудня 1918 року був підписаний у Фастові передвступний договір між УНР і ЗУНР про майбутню злуку в одну державну одиницю. Цей важливий історичний акт, що був підписаний усіма п'ятьма членами Директорії і повновласниками Ради Державних Секретарів ЗУНР Льонгіном Цегельським і др. Д. Левицьким — подається другим за порядковим номером у даному томі. Тут публікується й Універсал Директорії про злуку ЗУНР і УНР від 22 січня 1919 р. Цьому ж питанню присвячено і ряд інших документів, і, зокрема, телеграма з Києва у Відень від повіреного у справах Австро-Угорщини принца Є. Фірстенберга.

Відомо, що життя Української держави на землях Австро-Угорщини розпочалося під гуркіт крісів і кулеметів польських бойовиків, а потім цілої армії, що рвалася до Львова, щоб у зародку задушити цю молоду державу. І вже тоді, у жовтні—листопаді 1918 р. розпочалися переговори з польською стороною про вирішення спірних питань, що і показано у першому томі збірника. Відомий політичний діяч, член УНРади Михайло Лозинський 15 грудня 1918 року звертається до Ю. Пілсудського з великим листом про стан українсько-польських відносин з проханням зупинити пролив крові, нагадавши при цьому, що у свій час українці підтримували визвольні змагання поляків.

Значна частина документів цього тому присвячена українсько-польським відносинам, оскільки від їх вирішення залежала доля ЗУНР. Сюди відносяться і безпосередні

польсько-українські переговори, і численні документи з даного питання як міжнародних організацій, так і окремих країн. У першу чергу це документи Паризької мирної конференції, покликаної справедливо, з позиції міжнародного права, вирішувати усі спірні питання, що виникли після Першої світової війни. Серед них — документи УНРади, що надсилалися на адресу Мирної конференції, її органів, урядів головних країн Антанти, що відігравали вирішальну роль у розв'язанні міжнародних проблем. Тут публікуються і документи польської сторони, яка всіляко домагалася включення Східної Галичини і в цілому Західної України до складу Польщі. Публікуються численні дискусії з цього приводу у Верховній Раді, її комітетах, комісіях, підкомісіях і місіях, які завершилися постановою Верховної Ради від 25 червня 1919 р. про дозвіл Польщі окупувати західноукраїнські землі по р. Збруч із застосуванням усіх наявних збройних сил. До цього вже були схвалені постанови про включення Північної Буковини до складу Румунії і Закарпаття до складу Чехословаччини.

Читач зустрине тут документи інших міжнародних форумів, на яких ставилося питання про долю українських земель: конференцій у Ризі, Генуї, Спа, Лізі Націй, Раді послів Антанти у Парижі. При цьому потрібно відзначити, що на жодному з них офіційно не було визнано права українців на державність на своїй землі.

Треба відзначити і той факт, що уряд УНР, який вважався за актом злуки від 22 січня 1919 р. урядом для всіх українських земель, уже 2 грудня 1919 р. оприлюднив офіційну заяву про визнання кордону з Польщею по р. Збруч. Це ж було підтверджено і Варшавським договором від 21 квітня 1920 р. Отже, ЗУНР була залишена один на один з польським окупантом, підтриманим Антантою.

Тим часом спільний військовий похід військ Пілсудського і Петлюри на Київ у квітні 1920 р., як відзначалося раніше, закінчився поразкою. В середині липня Червона Армія перейшла Збруч. Війська Південно-Західного фронту рушили на Львів, а Західного — на Варшаву. Їх успішний наступ викликав тривогу у правлячих колах Антанти, оскільки терпіли

невдачу їх плани перетворити Польщу в антирадянський плацдарм. Тоді ж була запропонована лінія Керзона (12 липня 1920 р.), далі якої Червона Армія не могла просуватись, бо Антанта погрожувала війною. Ця лінія проходила близько до західного етнографічного кордону української землі (на захід від Рави-Руської, на схід від Перемишля і далі до Карпат), що співпадало з лінією східного кордону Польщі, перебаченого «Декларацією з приводу тимчасового східного кордону Польщі», схваленою Верховною Радою Антанти 8 грудня 1919 р.

В умовах критичного стану, у зв'язку з підходом червоних військ до Варшави, 10 липня 1920 р. польський уряд на конференції у Спа визнав цю лінію східним кордоном Польщі.

Захопивши частину Східної Галичини (20 повітів), більшовицькі органи влади, порушуючи свої зобов'язання не втручатися у внутрішні справи Галичини, утворили у Харкові тимчасовий уряд — Галревком, який 15 липня проголосив утворення формально самостійної Галицької СРР (ГСРР), в якій запроваджувалися чужі для галичан радянські порядки.

Відомо, що підсумкам радянсько-польської війни була присвячена Ризька мирна конференція. Великі сподівання покладали на неї і уряди ЗУНР та УНР. При цьому, як видно з документів, ЗУНР сподівалася на підтримку Росії. Єдності серед українців не було. У Ризі зібралися чотири делегації, що представляли українські землі: УСРР, УНР, ЗУНР, ГСРР. На рішучу вимогу Польщі, крім делегації УСРР, інші не були визнані учасниками конференції.

З наведених у збірнику документів видно, що спочатку російсько-українська радянська делегація у кількох заявах визнавала право Східної Галичини на суверенність, однак поступово відмовилась від цієї концепції. Ради підписання миру, який був украй необхідний радянським республікам, вони погодились з вимогою Польщі відносно кордону по р. Збруч, і це було зафіксовано в Ризькому мирному договорі від 18 березня 1921 р. Отже, Західна Україна за цим новим міжнародним актом неправомірно була віддана під польську окупацію.

Аналіз цих документів приводить до висновку, що у відношенні до українських земель миротворці відмовились від урочисто взятих на себе зобов'язань по-справедливому, у відповідності з міжнародним правом і нормами, зокрема правом націй на самовизначення, вирішувати спірні питання, а всіляко сприяли урядам, що діяли у фарватері їх політики, в окупації й анексії західноукраїнських земель, не забуваючи при цьому і свої економічні та політичні інтереси.

У збірнику публікуються численні ноти, меморандуми, декларації УНРади (1921—1923 рр.), в яких аргументувалася історична правомірність і цілковита законність існування суверенної Західно-Української Народної Республіки, а після загарбання Північної Буковини і Закарпаття, що входили до її складу, — Галицької Республіки. При цьому потрібно відзначити, що ці документи в більшості публікуються з архівних фондів в оригіналі.

Уряд ЗУНР не міг миритися з антиукраїнськими ухвалами Ризької конференції, які не тільки вступали у протиріччя з міжнародним правом, але і з деклараціями, офіційно виголошеними учасниками конференції, важливіші з яких публікуються у даному томі.

Окрему групу документів становлять повідомлення про позитивну участь у вирішенні долі ЗУНР митрополита Андрія Шептицького і Ватикану.

Чимало документів розкривають участь у захисті інтересів української держави української діаспори зі США, Канади, Бразилії, Аргентини.

Завдяки домаганню уряду ЗУНР і підтримці прем'єр-міністра Великої Британії Девіда Ллойд-Джорджа східно-галицьке питання як таке, що згідно з міжнародно-правовими принципами не було вирішене, у квітні 1922 р. знову постало на міжнародній конференції в Генуї. Уже 21 лютого Є. Петрушевич ставить питання перед Верховною Радою про участь ЗУНР у роботі конференції, аргументуючи це ст. 91 Сен-Жерменського мирного договору, договором у Спа від 10 серпня 1920 р. і Севрським мирним договором, а також тим, що в ході Першої світової війни територія Східної Галичини була вкрай винищена і розорена, а конференція має завдання вирішити питання відбудови таких територій.

У ноті від 7 квітня на адресу конференції ці вимоги були повторені з наполегливим проханням допустити урядову делегацію до участі в роботі конференції. За уповаженням Є. Петрушевича делегація УНРади на чолі з К. Левицьким виїхала з Відня до Генуї і вже 12 квітня вручила Голові конференції меморіал з викладом матеріалів про тяжку долю українського народу за умов польської окупації і глибокою аргументацією міжнародно-правового статусу Східної Галичини як суб'єкта міжнародного права з вимогою визнання її самостійності. Делегація розгортає активну дипломатичну діяльність в Генуї серед учасників конференції з метою залучення їх на свій бік, як також і в світовій пресі. Туди ж прибуває і сам президент УНРади Є. Петрушевич.

Значний інтерес становить виявлений нами в архіві УКУ підготовлений напередодні конференції в Генуї урядовий реферат французькою мовою про статус Східної Галичини під грифом Президента УНРади.

У збірнику публікуються документи таємних засідань комітетів конференції і нарад голів делегацій, на яких розглядалось питання про Східну Галичину, як також і пленарних засідань.

В архіві УКУ виявлено і публікується у збірнику рукописний звіт Голови делегації К. Левицького від 24 травня 1922 р., в якому детально аналізуються підсумки розгляду східно-галицького питання в Генуї. Із звіту витікає, що делегація досягла певних успіхів, домігшись розгляду його на конференції і постановки проблеми міжнародно-правового статусу Східної Галичини на даному форумі та підтримки з боку ряду країн. Конференція визнала правомірність постановки цього питання і ухвалила розглянути його найближчим часом.

Можна вважати досягненням і те, що на сторінках світової преси постійно появлялися статті про долю Східної Галичини, деякі з них публікуються у збірнику.

Невирішеність проблеми Східної Галичини в міжнародно-правовому відношенні спонукала її уряд знову і знову піднімати це питання перед головними країнами Антанти. Уже 6 червня була надіслана велика нота про необхідність незалежності, як засобу порятунку українського народу від повного винищення.

Публікується у збірнику цілий ряд документів УНРади, надісланих міжнародним органам і урядам зарубіжних країн з протестом проти спроб польських властей провести безправний перепис населення і вибори до сейму та сенату, встановлення статусу автономії для західноукраїнських земель, щоб таким чином явочним порядком узаконити анексію української землі.

Науковий інтерес становлять для читача документи про маловідому для загалу громадську організацію «Західно-Українське товариство Ліги Націй», яке відстоювало перед Лігою Націй і міжнародними організаціями права Західної України на національну державність.

Упорядники публікують у збірнику численні інформації зарубіжної преси про запити депутатів парламентів до урядів відносно долі Східної Галичини і відповіді на ці запити.

Публікуються подання УНРади міжнародним організаціям щодо права Східної Галичини на свою частку у банку колишньої Австро-Угорщини, як також і щодо інших загальнодержавних цінностей.

Читач зустрине у збірнику чимало документів про дипломатичні й економічні зв'язки ЗУНР з іншими країнами, зарубіжними організаціями і політичними діячами.

Значний інтерес становлять й інформації, які одержував уряд ЗУНР в екзилі про події в краї.

Польські власті, відчувши підтримку Антанти у вирішенні східногалицького питання, всіляко намагаються пришвидшити процес анексії українських земель. З цією метою було оголошено проведення перепису населення, хоч галичани не були, згідно з міжнародним правом, громадянами Польщі, були проведені і безправні вибори у Західній Україні до польського сейму і сенату, які рішуче бойкотувалися місцевим населенням, як і призов української молоді в польську армію. Нарешті проти волі народу у вересні 1922 р. схвалено закон про «воєводську автономію». Це були кроки до анексії українських земель, проти яких енергійно заперечував народ, рішуче протестував уряд перед міжнародними організаціями. Однак ні Верховна Рада Антанти, ні Ліга Націй, ні Рада послів Антанти, що була нею уповноважена вирішувати долю Галицької землі, на все це не реагували. Правда, Рада Ліги Націй у своїх

постановах від 23 лютого 1921 р. стверджувала, що Польща є лише тимчасовим окупантом Галичини, а суверенітет залишається в розпорядженні Антанти. Не внесла змін у статус українських земель і Генеральна Асамблея Ліги Націй, що розглядала це питання 22 вересня 1922 року.

Уряд ЗУНР, втративши надію на Антанту, вирішує шукати підтримку в радянських республіках Росії та України. З цією метою 4 січня 1923 р. створюється Надзвичайна дипломатична місія в складі Ернеста Брайтера й Івана Косака, яким надавалися повноваження для ведення переговорів з Росією і Україною. Цікаво відзначити, що ця місія кваліфікується у повновласті як «надзвичайна місія ЗУНР». Повноважень була підписана власноручно Петрушевичем як Президентом Національної ради Західно-Української (Галицької) Народної Республіки та К. Левицьким, уповноваженим уряду справ закордонних Західно-Української Народної Республіки. Ці підписи були скріплені печатками Президента УНРади ЗУНР і уряду справ закордонних ЗУНР. Правда, герб у центрі печатки новий — тризуб, а в його центрі на прямокутній площині лев. Нам не вдалося встановити, коли і ким був він затверджений. Щодо повновласті, то вона цікава й тим, що й у січні 1923 р. засвідчується документ від імені ЗУНР. Отже, це ще один новий документ, який спростовує твердження, що зустрічаються в окремих дослідженнях про денонсацію урядом ЗУНР ще у грудні 1919 р. акту злуки з УНР і відмову від назви держави — Західно-Українська Народна Республіка.

Польський уряд, дотримуючись курсу на анексію української землі, 15 лютого 1923 р. звернувся з нотою до Ради послів Антанти з вимогою передати Східну Галичину Польщі. Політичний комітет Ради Міністрів Польщі 10 березня схвалив постанову, якою були уточнені вимоги уряду до Ради послів: незмінність східного кордону за Ризьким миром, визнання суверенітету Польщі над цими територіями, як і над Західною Галичиною, Тешинською Сілезією, Спишем і Оравою; Польща залишає за собою право на вибір суспільного ладу у Східній Галичині на підставі Конституції 1921 р. і закону про воеводське самоуправління; міністр закордонних справ не має права обговорювати деталі самоврядування.

Активізують в цей час свою діяльність і уряд ЗУНР, і українські політичні партії. 3 березня у Раду послів Антанти надіслано ноту УНРади про нові факти жахливого терору окупантів над українським народом. 8 березня висувається вимога щодо участі представників УНРади під час обговорення питання в Раді послів. 10 березня надсилається звернення Міжпартійної Ради урядам країн Антанти з домаганням від Ради послів визнати самостійність і незалежність Східної Галичини, запрошення на Раду її представників, при цьому підкреслювалося, що «одиноким умандатованим правним представником Східної Галичини є Галицький уряд на чолі з президентом УНРади Євгеном Петрушевичем». 11 березня — звернення Союзу українського студентства до міжнародних організацій і зарубіжних країн. Розсилався урядовий реферат, підготовлений К. Левицьким, «Державно-правові відносини у Східній Галичині наслідом міжнародних актів» та ін.

Напередодні прийняття горезвісного рішення про анексію надійшли ноти протесту проти таких спроб і від урядів УРСР і РРФСР. І все ж Антанта не зупинилася у своїх намірах. 14 березня Рада послів ухвалила постанову, якою визнала за Польщею «всі права суверена на територіях, розташованих між вищезазначеними кордонами (за Ризьким миром — О. К.) й іншими кордонами польської території». Цю ганебну постанову підписали Р. Пуанкаре (Франція), Е. Філіппс (Англія), Р. Авезана (Італія), М. Матсуда (Японія). Отже, проти волі українського народу і уряду ЗУНР, який у своїх численних нотах, меморандумах, заявах доводив закономірність існування української суверенної держави на цій землі і неможливість її перебування під окупаційним гнітом поляків, всупереч нормам міжнародного права і права народу — суверена на самовизначення, Антанта вирішила включити західноукраїнські землі: Східну Галичину, Західну Волинь, Лемківщину, Холмщину, Полісся і Підляшшя до складу Польщі.

Це рішення викликало рішучий протест усього українського народу незалежно від існуючих режимів, в яких перебували українці. У збірнику публікуються численні протести проти несправедливого, ганебного антиукраїнського акту Антанти,

її головних країн. Особливо гнівно протестували в Західній Україні.

Серед інших протестів становить певний інтерес протест УНРади ЗУНР, що засідала у Львові 21 березня, в якому було різко засуджено постанову Ради послів і у зв'язку з цим зроблена заява, що держави Антанти цим актом створили «огнище екстримінаційної боротьби і безнастанного ферменту, який унеможливить сконсолідування миру в Європі... За цю боротьбу паде відповідальність на держави Антанти».

Надійшла спільна нота протесту від членів УНРади і провідних діячів українських політичних партій та організацій за власноручними підписами (26 підписів).

У травні 1923 р. був надісланий меморандум Лізі Націй за підписом політичних лідерів провідних партій: УНТП, УРП і УХСП, в якому на підставі міжнародних нормативно-правових актів була доведена неправомірність рішень Ради послів Антанти з проханням вирішити це питання у відповідності «загальнолюдської і міжнародної слушності і справедливості».

Находили ноти протесту та меморіали і пізніше. У Політичному архіві МЗС Німеччини ми виявили ноту УНРади від 28 лютого 1927 р., надіслану Раді Ліги Націй, за власноручним підписом президента УНРади Є. Петрушевича з новими численними фактами невиконання Польщею обіцяних домовленостей, фактами терору і безчинств. 1 липня 1927 р. було оприлюднено меморіал на 29 стор. французькою мовою теж за підписом Є. Петрушевича. На першій сторінці документа є штамп, що він надійшов у МЗС Німеччини (є відмітки на титульній сторінці від 4 і 13 липня і штамп архіву від 14 липня 1927 р.). Тут же виявлено і Меморіал теж французькою мовою на 13 стор. з датою 1927 р., адресований від імені президента УНРади Є. Петрушевича VIII Асамблеї ради Ліги Націй.

Оскільки ці документи важливі для історичної науки і врешті для підтвердження активної діяльності Є. Петрушевича після 1923 р., ми друкуюємо їх у додатку, бо вони виходять за хронологічні межі збірника. Тут же публікується і декларація делегації Союзу Радянських Соціалістичних Республік щодо

Східної Галичини і Північної Буковини, виголошена 12 серпня 1924 р. на англо-радянській конференції в Лондоні.

Західно-Українська Народна Республіка, що народилася в листопаді 1918 р. в результаті могутнього чину українського народу західних земель України, в силу складних зовнішньо-політичних обставин і перш за все через агресивну політику сусідніх держав, підтриманих Антантою, не витримала тяжких випробувань історії. Треба, однак, підкреслити, що ці героїчні, а часом і трагічні часи не пропали марно. Український народ здобував досвід, загартовувався, мужнів і в 90-х роках ХХ ст. здобув омріяну перемогу — створив суверенну Соборну Україну.

ПЕРЕДМОВА ДО ПЕРШОГО ТОМУ

Документи і матеріали **Першого тому** збірника відтворюють історичні передумови, підготовку і перемогу Листопадової національно-демократичної революції 1918 р. та проголошення Західно-Української Народної Республіки, що було її результатом.

Документи різноманітні за своїм характером. Тут і законодавчі акти, розпорядження й інструкції австро-угорського уряду, що відносяться до західноукраїнських земель, донесення й інформативні матеріали намісництва, староств, поліції центральним органам влади, як також і донесення в намісництво з повітів про становище на місцях, бідування народних мас, поширення революційних ідей, визвольні змагання.

Значну увагу приділено висвітленню всенародного руху за визволення з іноземного гніту і возз'єднання в соборній, незалежній Україні. Початок цьому процесові після перемоги Української революції поклала Українська Центральна Рада, яка своїм Четвертим універсалом проголосила Українську Народну Республіку самостійною державою. Саме тому цей документ і відкриває пропонований том. Проголошення УНР незалежною республікою стало важливим фактором соборності українського народу. У збірнику опубліковані резолюції народних віч у західних землях України на підтримку єдиної, самостійної, соборної держави українського народу. Публікується багато документів про народні віча, на яких висувалася вимога про утворення окремого коронного краю в складі Австро-Угорщини як перший крок до подальшого

возз'єднання усього українського народу в єдиній державі. Щодо самої таємної угоди між УНР і Австро-Угорщиною, складеної в додаток до основного мирного договору між УНР, з одного боку, Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною, з другого, яка вважалася невід'ємною частиною мирного договору, то, оскільки оригінал цієї угоди був спалений у Берліні в МЗС Німеччини 16 липня 1918 р., у присутності австро-угорського посла принца Гогенлоє і секретаря МЗС Німеччини фон Буше у даному збірнику друкуємо виявлену нами в ЦДАВОУ копію цієї угоди (док. № 5), як таким і публікацію даної угоди «Таємний договір про Галичину та Буковину» із збірника «Берестейський мир. Спогади і матеріали». — Львів, 1928. — С. 318—319 (док. № 6), які дещо відрізняються одне від одного. Тут же подаємо і «Умови утворення окремого краю в складі Австрійської імперії за таємною угодою Центральної Ради з Австро-Угорщиною» (док. № 7).

Велику групу становлять документи про переддень і збройне повстання у Львові в листопаді 1918 р. як загальнонаціональне повстання, що переросло в національно-демократичну революцію в краї, яка завершилася перемогою — проголошенням Західно-Української Народної Республіки, суверенної держави українського народу в західних землях України. Значну цінність у висвітленні ходу революції мають інформаційні донесення посланців і представників органів влади Української Національної Ради про листопадові події на місцях, а також спогади учасників цих подій.

Досить повно представлено у збірнику процес утворення і перші кроки діяльності Української Національної Ради. Укладачам вдалося виявити всі її важливі декларації, звернення, постанови і перші заходи зі створення української державності на західних землях України: від проголошення Української держави в складі Австро-Угорщини до утворення незалежної Західно-Української Народної Республіки. Відтворені перші кроки цієї держави у здійсненні мрії поколінь про возз'єднання і соборність.

У Першому томі опубліковані документи, що зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади і держаного управління України (ЦДАВО України), Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ЦДАГО України), Центральному державному історичному архіві України у Львові (ЦДІАЛ), у державних архівах Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської і Чернівецької областей, а також в Архіві актів нових у Варшаві і Перемиському державному архіві (Польща).

До збірника включені й окремі документи з раніше опублікованих збірників документів: *Боротьба за возз'єднання Західної України з Українською РСР: 1917—1939.* — К., 1979; *Під прапором Жовтня: 1917—1920.* — Львів, 1957; *З історії революційного руху у Львові: 1917—1939.* — Львів, 1957; *Становище трудящих Львова: 1917—1939.* — Львів, 1957; *Революційна боротьба на Тернопільщині: 1917—1939.* — Тернопіль, 1959; *Шляхом Жовтня: 1917—1923.* — Ужгород, 1957.

Важливим джерелом для відтворення історичного процесу тих буремних років стала періодична преса, зокрема газети «Діло», «Український голос», «Український прапор», «Воля», тижневик «Український скиталець» та ін.

Археографічне опрацювання документів і матеріалів проведене *О. Карпенком* відповідно до діючих в Україні правил видання історичних документів. Кожен документ має окремий заголовок, в якому подано короткі відомості про його зміст та дату. В кінці документа подається легенда-місце його зберігання, публікації. Інколи однотипні документи, що близькі за часом, подаються під одним об'єднуючим заголовком, але кожен має окремий порядковий номер.

Документи розташовані за хронологічним принципом згідно з новим стилем. Якщо дата встановлена укладачами, про це зроблена підрядкова примітка внизу відповідного аркуша.

Усі документи друкуються мовою оригіналу або мовою попередньої публікації. Орфографія документів українською мовою, як правило, зберігається, хоч подекуди наближена до сучасної української літературної мови.

При опущенні частини тексту, який не відноситься до теми збірника, що є поодинокими випадками, ставляться три крапки і це обумовлено в підрядкових примітках.

В кінці збірника подано список скорочень і перелік документів цього тому збірника.

Перший том збірника документів уклали: завідувач відділу регіональних проблем Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України та Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника, професор кафедри історії України університету *Олександр Карпенко* і директор державного архіву Івано-Франківської області, магістр *Катерина Мицан*. Документи з Варшавського архіву актів нових подав до друку кандидат історичних наук *Микола Литвин*, а з Перемиського державного архіву — кандидат історичних наук *Ігор Райківський*.

Вступ до збірника і передмову до першого тому написав керівник роботи і відповідальний редактор збірника *Олександр Карпенко*. Науково-допоміжну працю з підготовки збірника виконували співробітники Відділу регіональних проблем *Володимир Великочий*, *Степан Кобута*, *Галина Пославська* та *Лідія Волосянко*. Іменний і географічний покажчики й інші довідкові матеріали до всього збірника будуть опубліковані у заключному, п'ятому томі.

№ 1

IV УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ:
ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ
САМОСТІЙНОЮ, СУВЕРЕННОЮ ДЕРЖАВОЮ

22(9) січня 1918 р.

Народе України!

Твоєю силою, волею, словом стала на Землі українській вільна Народна Республіка. Справдилась колишня давня мрія батьків твоїх, — борців за вольности і права трудящих.

Але в тяжку годину відродилась воля України. Чотири роки лютої війни знесли наш край і людність. Фабрики товарів не виробляють. Заводи спиняються. Залізниці розхитані. Гроші в ціні падають. Хліба зменшується. Насуває голод. По краю розплодились юрми грабіжників і злодіїв, особливо коли з фронту посунуло військо, зчинивши криваву різню, заколот і руїну на нашій землі.

Через усе це не могли відбутися вибори в Українські Установчі Збори в приписаний нашим попереднім Універсалом час. Ці Збори, призначені на нинішній день, не змогли зібратись, щоб прийняти з наших рук нашу тимчасову найвищу революційну владу над Україною, уставити лад в Народній Республіці нашій, організувати нове Правительство.

А тим часом петроградське правительство народніх комісарів, щоб привернути під свою владу вільну Українську Республіку, оповістило війну Україні і насилає на нашу землю своє військо, красногвардійців-більшовиків, які грабують хліб у наших селян і без всякої плати вивозять його в Росію, не жаліючи навіть зерна, заготовленого на засів, вбивають не повинних людей і сіють скрізь безладдя, злодіяцтво, безчинство.

Ми, Українська Центральна Рада, зробили всі заходи, щоб не допустити цієї братовбивчої війни двох сусідніх народів, але петроградське правительство не пішло нам назустріч і веде далі криваву боротьбу з нашим народом і Республікою.

Крім того те саме петроградське правительство народніх комісарів починає затягати мир і кличе на нову війну, називаючи її до того ще «священною». Знов полетиться кров, знов нещасний трудовий народ повинен класти своє життя.

Ми, Українська Центральна Рада, обрана з'їздами селян, робітників і солдатів України, на те пристати ніяк не можемо, ніяких війн піддержувати не будемо, бо український народ хоче миру і мир демократичний повинен бути як найшвидче.

Але для того, щоб ні руське правительство, ні яке інше не ставили Україні на перешкоді установити той бажаний мир, для того, щоб вести свій край до ладу, творчої роботи, до кріплення революції та волі нашої, ми, Українська Центральна Рада, оповіщаємо всіх громадян України:

Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від нікого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу.

Зо всіма сусідніми державами, як то: Росія, Польща, Австрія, Румунія, Туреччина та інші, ми хочемо жити в згоді й приязні, але ні одна з них не може втручатися в життя Самостійної Української Республіки.

Власть в ній буде належати тільки народові України, іменем якого, поки зберуться Українські Установчі Збори, будемо правити ми, Українська Національна Рада, представництво робочого народу, селян, робітників і солдатів, та наш виконуючий орган, який однині матиме назву Ради Народніх Міністрів.

Отож, — насамперед приписуємо Правительству Республіки нашої, — Раді Народніх Міністрів, — від цього дня вести розпочаті вже нею переговори про мир з центральними державами цілком самостійно й довести їх до кінця, не зважаючи ні на які перешкоди з боку яких-небудь інших частей бувшої Російської імперії, і установити мир, щоб наш край розпочав своє господарське життя в спокою й згоді.

Що ж до так званих «большевиків» та інших напастників, що нищать та руйнують наш край, то приписуємо Правительству Української Народньої Республіки твердо й рішуче взятися за боротьбу з ними, а всіх громадян нашої Республіки закликаємо не жаліючи життя боронити добробут і свободу нашого народу. Народня Українська Держава повинна бути вичищена від насланих з Петрограду найманих насильників, які топчуть права Української Республіки.

Незмірно тяжка війна, розпочата буржуазними правительствами, тяжко мучила наш народ, знищила наш край, розбила господарство. Тепер тому мусить бути кінець!

З тим, як армія буде демобілізуватись, приписуємо відпускати вояків, після підтвердження мирних переговорів — розпустити армію зовсім, а потім замість постійної армії завести народню міліцію, щоб військо наше служило охороні робочого народу, а не бажанням пануючих верств.

Поруйновані війною й демобілізацією місцевості мають бути відновлені за помічю державного нашого скарбу.

Коли вояки наші повернуться додому, народні ради — волосні й повітові та й міські думи — мають бути переобрані в час, який буде приписано, щоб і вояки наші мали в них голос. А тим часом, щоб встановити на місцях таку власть, до якої мали-б довірря й яка б спіралась на всі революційно-демократичні верстви народу, правительство повинно закликати до співробітництва з місцевими самоврядуваннями ради селянських, робітничих і солдатських депутатів, вибраних із місцевої людности.

В справі земельній комісія, вибрана на останній сесії нашій, вже зробила закон про передачу землі трудовому народові без викупу, прийнявши за основу скасування власности й соціалізацію землі, згідно з нашою постановою на сьомій сесії. Закон сей буде розглянено за кілька день в повній Центральній Раді, а Рада Народніх Міністрів вживе всіх заходів, щоб передача землі в руки трудящих уже до початку весняних работ через земельні комітети неодмінно відбулась. Ліси ж, води й всі багатства підземні, яко добро українського трудяшого народу, переходять в порядкування Української Народньої Республіки.

Війна також відібрала на себе всі трудові заробницькі сили нашої країни. Більшість заводів, фабрик і майстерень виробляли тільки те, що було потрібно для війни, і народ зостався без товарів. Тепер війні кінець! Отож приписуємо Раді Народніх Міністрів негайно приступити до переведення всіх заводів і фабрик на мирний стан, до вироблення продуктів, потрібних насамперед трудящим масам.

Та сама війна наплодила сотні тисяч безробітних, а также інвалідів. У самостійній Народній Республіці України не повинен терпіти ні один трудящий чоловік. Правительство Республіки має підняти промисловість держави, має розпочати

творчу роботу у всіх галузях, де всі безробітні могли-б знайти працю й прикласти свої сили, та вжити всіх заходів до забезпечення скалічених та потерпілих од війни.

За старого ладу торговці та різні посередники наживали на бідних пригноблених класах величезні капітали. Однині Народня Українська Республіка бере в свої руки найважливіші галузі торгівлі і всі доходи з неї повертатиме на користь народу.

Торг товарами, які будуть привозитись з за кордону і вивозитись за кордон, буде вести сама держава наша, щоб не було такої дорожнечі, яку терплять найбільш бідні класи через спекулянтів.

Правительству Республіки на виконання сього приписуємо розробити і представити на затвердження Закон про це, а також про монополію заліза, угля, шкури, тютюну і інших продуктів і товарів, з яких найбільш бралось прибутків з робочих клясів, на користь нетрудящихся.

Так само приписуємо встановити державно-народній контроль над всіми банками, які кредитами (позиками) нетрудовим масам допомагали визискувати кляси трудові. Однині позичкова поміч банків має даватися головним чином на піддержку трудовому населенню та на розвиток народнього господарства Української Народньої Республіки, а не спекуляції на різну банкову експльоатацію (визиск).

На ґрунті безладдя, неспокою в життю та недостачі продуктів росте невдоволення серед де-якої частини людності. Тим невдоволенням користуються різні темні сили і підбивають несвідомих людей до старих порядків. Сі темні сили хочуть знов підвернути всі вільні народи під єдине ярмо Росії. Рада Народніх Міністрів повинна рішуче боротися зо всіма контр-революційними силами, а всякого, хто кликатиме до повстання проти самостійної Української Народньої Республіки — до повороту старого ладу, того карати як за державну зраду.

Всі ж демократичні свободи, проголошені 3-м Універсалом, Українська Центральна Рада підтверджує і зокрема проголошує: в самостійній Українській Народній Республіці нації користуватимуться правом національно-персональної автономії, признаним за ними законом 9-го січня.

Все, що, вичислене в сім Універсалі, не встигнемо зробити Ми, Центральна Рада, в найближчих тижнях певно довершать,

справлять і до останнього порядку приведуть Українські Установчі Збори.

Ми наказуємо всім громадянам нашим проводити вибори до них якнайпильніше, вжити всіх заходів, щоб підрахунок голосів закінчити як найскорше, щоб за кілька тижнів зібрались наші Установчі Збори, найвищий господар і впорядник землі нашої, і закріпили свободу, лад і добробут Конституцією нашої незалежної Української Народньої Республіки на добробут всього трудящого народу її, тепер і на будуче. Сьому ж найвищому нашому органу належатиме рішити про федеративний зв'язок з народніми республіками бувшої Російської держави.

До того ж часу всіх громадян самостійної Української Народньої Республіки кличемо непохитно стояти на сторожі добутої волі та прав нашого народу і всіма силами боронити свою долю від усіх ворогів селянсько-робітничої самостійної Республіки.

*Українська Центральна Рада.
У Києві, 9 січня 1918 р.*

Вістник Ради Народніх Міністрів Української Народної Республіки. — 1918. — № 3. — 13 січ.

№ 2

ІЗ ЩОДЕННИКА МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ АВСТРО-УГОРЩИНИ ОТТОКАРА ЧЕРНІНА ПРО МИРНІ ПЕРЕГОВОРИ У БЕРЕСТІ-ЛИТОВСЬКОМУ

22 січня 1918 р.

...Повидимому, возбуждающий споры вопрос, уже давно предрешен германцами. 22 января имело место совещание, на котором был решен украинский вопрос. Император открыл совещание, после чего представил слово мне. Я указал прежде всего на трудности, противостоящие заключению мира с Петербургом, трудности уже известные по предыдущим заметкам моего дневника. Я выразил свое сомнение в возможности заключения для нас и наших союзников мира

с Петербургом. Вслед за этим я изложил ход переговоров с украинцами. Я сообщил, что украинцы первоначально требовали уступки Восточной Галиции, что я отклонил. Они также поставили категорические требования, касающиеся русинских областей, но и эти требования разбились о мой отказ. Теперь они требуют разделения Галиции и создания самостоятельной австрийской провинции из Восточной Галиции и Буковины. Я подчеркнул те важные последствия, которые может иметь принятие украинского требования на дальнейшее развитие австрийско-польских отношений. Компенсацией украинцев является то, что в самом мирном договоре будет заключаться и соглашение по торговым вопросам, дающее нам возможность немедленно получить продовольствие. Кроме того, Австро-Венгрия потребует применения принципа полной взаимности к живущим в Украинь полякамъ.

Я настойчиво подчеркивал, что считаю своим долгом изложить ход мирных переговоров, так как окончательное решение не может входить в мою компетенцию, но только в компетенцию всего министерства и прежде всего австрийского министра-президента. Австрийское правительство должно решить, слѣдует ли принести эту жертву, или нѣтъ; но при этомъ я, конечно, не оставил никакого сомнѣнія у всѣхъ присутствовавшихъ, что при отклоненіи украинскихъ пожеланій мы по всей вѣроятности, не сможемъ и въ переговорахъ съ Украиной прійти ни къ какимъ результатамъ и будемъ вынуждены, не заключивши въ Брестъ-Литовскъ никакого мира, вернуться домой.

Послѣ меня слово взялъ министр-президентъ, докторъ Зейдлеръ. Онъ прежде всего подчеркнул необходимость немедленнаго заключенія мира, а затѣмъ освѣтилъ вопросъ о созданіи Украинской имперской провинціи, преимущественно съ парламентарной точки зрѣнія. Министръ-президентъ полагалъ, что несмотря на ожидаемую ярую оппозицію поляковъ *составится* большинство въ двѣ трети для принятія соответственнаго законопроекта. Онъ не скрываетъ отъ себя, что такое решение вызоветъ ожесточенную парламентскую борьбу, но еще разъ подчеркиваетъ свою надежду на сохраненіе

большинства въ двѣ трети даже противъ голосовъ польской делегаціи. Посль Зейдлера говорилъ венгерскій министр-президентъ докторъ Векерле. Онъ привѣтствовалъ прежде всего, что украинцамъ не были сдѣланы уступки относительно живущихъ въ Венгріи русинъ. Правильное раздѣленіе національностей въ Венгріи невозможно, кромѣ того венгерскіе русины, въ культурномъ отношеніи, стоятъ слишкомъ низко для того, чтобы имъ была представлена національная самостоятельность. Докторъ Векерле настойчиво предостерегалъ отъ допущенія вмѣшательства въ австрійскія дѣла извнѣ, опасность подобнаго шага очень велика, мы становимся при немъ на покатую плоскость и должны твердо стоять на той точкѣ зрѣнія, что имперія должна послѣдовательно отклонять какое бы то ни было вмѣшательство извнѣ. Резюмируя свою рѣчь Векерле высказался противъ точки зрѣнія австрійскаго министра-президента.

Посль этого, я вторично взялъ слово, чтобы заявить, что я прекрасно понимаю громадное значеніе и великія опасности, таящіяся въ моей точкѣ зрѣнія. Это правда, что принимая ее мы становимся на покатую плоскость, но если я не сильно ошибаюсь, мы уже долгое время, благодаря войнѣ, находимся на этой покатои плоскости и не можемъ еще знать, какъ низко скатимся мы. Я поставилъ доктору Векерле прямой вопросъ, что долженъ дѣлать ответственный руководитель иностранной политики, если ему австрійскій министр президентъ и оба министра продовольствія единогласно заявляютъ, что венгерская помощь продовольственными продуктами можетъ помочь намъ пережить не болѣе двухъ мѣсяцевъ, а послъ этого катастрофа совершенно неминуема, если мы не получимъ продовольствія откуда нибудь еще. Докторъ Векерле прервалъ своими возраженіями мои заявленія. Я заявилъ тогда, что если онъ, Векерле, снабдитъ Австрію продовольствіемъ, то я первый съ радостью стану на его точку зрѣнія; но, поскольку онъ упорствуетъ въ своемъ категорическомъ отказѣ и утверждаетъ, что не можетъ ничѣмъ намъ помочь, постольку мы находимся въ положеніи чловѣка, который вынужденъ для своего спасенія выпрыгнуть изъ окна четвертаго этажа. Этотъ чловѣкъ не можетъ думать, ломаетъ ли онъ при этомъ себѣ

ноги, или нѣтъ, и предпочитаетъ возможную смерть неотвратимой. Если положеніе дѣйствительно таково, что по истеченіи двухъ мѣсяцевъ мы останемся безъ всякаго продовольствія; то мы должны сдѣлать выводы изъ этого положенія. Послѣ этого вторично взялъ слово докторъ Зейдлеръ и совершенно согласился со всѣми высказанными мною положеніями...*

Императоръ всльдъ за этимъ резюмировалъ высказанные взгляды въ томъ смыслѣ, что прежде всего надо стремиться къ миру съ Петербургомъ и Украиной и что съ Украиной надо вести переговоры на основѣ раздѣленія Галиціи. Вопросъ о томъ, не должно ли быть окончательно оставлено австро-польское рѣшеніе, не былъ окончательно рѣшенъ, но пока оставленъ открытымъ.

Въ заключеніе взялъ слово общій министръ финансовъ Буріанъ, который такъ же, какъ и докторъ Векерле предостерегалъ отъ австрійской точки зрѣнія. Буріанъ подчеркивалъ, что если война должна измѣнить внутреннюю структуру имперіи, то это преобразование должно прійти изнутри, а не извнѣ, ибо только въ этомъ случаѣ оно можетъ способствовать процвѣтанію имперіи. Онъ подчеркнул далѣе, что если австрійская точка зрѣнія о раздѣленіи Галиціи будетъ осуществлена, то въ высшей степени важна *форма* проведенія этого раздѣленія. Баронъ Буріанъ совѣтовалъ относящіеся къ этому вопросу параграфы не включать въ мирный договоръ, но въ его секретное приложеніе. Въ этой формѣ, по мнѣнію Буріана, заключается единственная возможность ослабить тяжелыя послѣдствія предпринимаемыхъ австрійскимъ правительствомъ шаговъ.

Таковы сохранившіяся въ моемъ дневникѣ записи о совѣщаніи. Такимъ образомъ, австрійское правительство было не только своевременно освѣдомлено о проэктируемомъ соглашеніи съ Украиной, но это соглашеніе было предпринято согласно его прямой волѣ, по его настоянію и на его отвѣтственность.

---

* Тут і далі пропущено текст, що не має відношення до теми збірника.

28 января 1918

Вечером прїѣхаль въ Брестъ.

29 января 1918

Прїѣхаль Троцкій.

30 января 1918

Первое пленарное засѣданіе. Нѣтъ никакого сомнѣнія, что революціонныя выступленія въ Австріи и Германіи колоссально усилили надежду у петербуржцевъ на возможность переворота, и мнѣ кажется, что совершенно невозможно прїйти съ русскими къ какому бы то ни было результату. Со стороны русскихъ явно просвѣчиваетъ, что они разсчитываютъ на взрывъ міровой революціи въ ближайшія недѣли и ихъ тактика направлена на то, чтобы выиграть время и дожидаться этого момента.

Засѣданіе не привело ни къ какому результату. Кюльманъ и Троцкій только обмѣнялись колкостями. Сегодня первое засѣданіе комиссіи, обсуждающей территоріальные вопросы, въ которой я приму на себя председательствованіе и буду говорить объ интересующихъ насъ территоріальныхъ вопросахъ.

Въ теперешнемъ положеніи единственно интереснымъ является то, что отношенія между Петербургомъ и Киевомъ значительно ухудшились и кievская комиссія вообще не признается большевиками за самостоятельную.

1 февраля 1918

Засѣданіе подъ моимъ председательствомъ о территоріальныхъ вопросахъ съ петербургскими русскими. Я стремлюсь къ тому, чтобы использовать вражду петербуржцевъ и украинцевъ и заключить, по крайней мѣрѣ, миръ съ первыми или со вторыми. При этомъ у меня есть еще слабая надежда, что заключеніе мира съ одной изъ сторонъ окажетъ столь сильное вліяніе на другую, что мы быть можетъ добьемся мира съ обими.

Какъ и слѣдовало ожидать, Троцкій на мой вопросъ, признаетъ ли онъ, что украинцы самостоятельно могутъ вести переговоры о своей границѣ съ нами, отвѣтилъ категорическимъ отрицаніемъ. Послѣ этого мы обмѣнялись незначительными замѣчаніями и я предложилъ отложить засѣданіе

и созвать пленарное засѣданіе, дабы кievскіе и петербургскіе представители могли совмѣстно обсудить вопросъ.

2 февраля 1918 года

Я просилъ украинцевъ открыто, наконецъ, высказать свою точку зрѣнія петербуржцамъ и успѣхъ былъ даже слишкомъ великъ. Грубости, высказанныя украинскими представителями петербуржцамъ сегодня, были просто комичными и доказали, какая пропасть отдѣляетъ оба правительства, и что не наша вина, если мы не можемъ заключить съ ними одного договора. Троцкій былъ въ столь подавленномъ состояніи, что вызывалъ сожалѣніе. Совершенно блѣдный, съ широко раскрытыми глазами, онъ нервно что то рисовалъ на пропускной бумагѣ. Крупныя капли пота текли съ его лица. Онъ повидимому глубоко ощущалъ униженіе отъ оскорбленій, наносимыхъ ему его же согражданами въ присутствіи враговъ...*

Троцкій заявилъ, что онъ никогда не согласится на то, что мы заключимъ миръ съ Украиной, такъ какъ Украина не находится больше въ рукахъ Рады, но въ рукахъ его войскъ. Украина является частью Россіи и заключеніе мира съ нею означало бы вмѣшательство во внутреннія дѣла Россіи. Положеніе дѣлъ повидимому таково, что приблизительно 10 дней тому назадъ дѣйствительно русскія войска захватили Кіевъ, но затѣмъ были вновь прогнаны оттуда и Рада теперь вновь держитъ власть въ своихъ рукахъ. Освѣдомленъ ли Троцкій объ этомъ послѣднемъ обстоятельствѣ или говорить сознательно неправду, трудно установить, но кажется вѣрно первое...*

8 февраля 1918 года

Сегодня вечеромъ должно состояться подписаніе мира съ Украиной. Первый миръ въ эту ужасную войну. Но сидитъ ли Рада дѣйствительно въ Кіевѣ? Василько показалъ мнѣ телеграмму по аппарату Юза, датированную 6 сего мѣсяца изъ Кіева и адресованную мѣстной украинской делегаціи, и Троцкій отклонилъ мое предложеніе послать въ Кіевъ австрійскаго офицера генеральнаго штаба съ тѣмъ, чтобы онъ намъ принесъ аутентическія извѣстія. Очевидно, что его утвержденіе, что большевики являются господами Украины, было только хитростью. Кромъ того, Граць сказалъ мнѣ, что Троцкій, съ которымъ онъ говорилъ сегодня утромъ, очень

подавленъ тѣмъ, что мы все же сегодня заключаемъ миръ съ Украиной. Это укрѣпляетъ меня въ рѣшеніи подписать его. Граць условился съ Петербуржцами устроить завтра засѣданіе. На немъ будетъ выяснено, возможно ли соглашеніе или неизбѣженъ разрывъ. Во всякомъ случаѣ несомнѣнно, что Брестское интермеццо большими шагами приближается къ своему концу.

Послѣ заключенія мира съ Украиной я получилъ отъ императора слѣдующую телеграмму:

Императорскій поѣздъ 9 февраля 1918 года.

Глубоко взволнованный и обрадованный извѣстіемъ о заключеніи мира съ Украиной, выражаю я вамъ, дорогой графъ Чернинъ, отъ всего сердца благодарность за вашу цѣлесообразную и успѣшную работу. Вашими усиліями Вы создали прекраснѣйшій день моего до сихъ поръ столь богатаго заботами правленія и я молю Всемогущаго Бога, чтобы онъ и далѣе поддерживалъ васъ на трудномъ пути — на благо имперіи и ея народовъ.

Карлъ».

11 февраля 1918 года.

*...Миръ съ Украиной былъ заключенъ подъ давленіемъ начинающагося голода. Онъ носитъ на себѣ характерныя черты своего происхожденія. Это несомнѣнно. Но также несомнѣнно, что мы не смотря на то, что изъ Украины мы получили гораздо меньше, чѣмъ ожидали, безъ украинскаго продовольствія вообще не могли бы дотянуть до новаго урожая. По подсчету весною и лѣтомъ 1918 года къ намъ изъ Украины прибыли *сорокъ двѣ тысячи вагоновъ*. Было невозможно получить это продовольствіе откуда нибудь еще. Милліоны людей были спасены благодаря этому отъ голодной смерти. Пусть помнятъ объ этомъ тѣ, кто осуждаетъ Брестскій миръ.

Вмѣстѣ съ тѣмъ несомнѣнно, что при большихъ запасахъ, находившихся въ Украинѣ, несравненно большее количество могло бы быть доставлено въ Австрію, если бы лучше функционировалъ аппаратъ собиранія и транспорта.

№ 3

**ЗАЯВА ДЕЛЕГАЦІЇ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ НА
ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
В БЕРЕСТІ З ВИМОГОЮ ВОЗЗ'ЄДНАННЯ ВСІХ
УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ***1 лютого (19 січня) 1918 р.*

Тут, у Брест-Литовську, від імені Української Народної Республіки виступала до цього часу делегація Київської ради.

Українські Ради, єдина влада, яку визнає трудящий народ нашої країни, не були тут представлені. Український виконавчий комітет, суверенний орган українського народу, з самого початку не визнавав за Київською радою права говорити від його імені. Відчуваючи свою слабкість і відірваність від трудяшого населення України, делегація Київської ради досі вела переговори за спиною українського народу і таємно від російської делегації. Звістка про ці переговори викликала глибокий протест трудящих мас українського народу і остаточно підірвала владу Київської ради.

Український народ прагне до якнайшвидшого миру. Але цей мир він хоче укласти спільно з усією Російською Федеративною Республікою, в братерському єднанні з трудящим населенням. Глибоко помиляються ті, хто вважає, що тільки пута царизму зв'язували Росію з Україною. Ці пута впали, але глибокий економічний і культурний зв'язок між братніми народами залишився, і зараз цей зв'язок закріплюється на основах вільної угоди. Ми вважаємо за свій обов'язок застерегти народи Австро-Угорщини і Німеччини, що всякі спроби протиставити Україну Росії і на цьому протиставленні побудувати справу миру, спираються на хибну основу і тому приречені з самого початку на невдачу.

Київська рада стала на шлях саме такої політики, і на долі Київської ради далекоглядний державний діяч може переконатися в тому, що політика укладення миру з окремими частинами Російської Федеративної Республіки неправильна в самій своїй основі. Хто шукає не хвилиних успіхів, а міцних мирних відносин, той повинен вести переговори про мир загальний з усіма народностями Росії, зв'язаними спільними

економічними, культурними і державно-федеративними інтересами.

Ми, уповноважені Народного Секретаріату Українського виконавчого комітету, що входять до складу Російської мирної делегації, заявляємо:

Народний секретаріат прагне створення таких умов, за яких увесь український народ, що живе на Україні, в Галичині, Буковині та Угорщині, незалежно від державних кордонів, які розділяють його нині, міг би жити як одне ціле, причому питання про дальше державне становище України в ряду інших держав повинно розв'язуватися шляхом вільного голосування об'єднаного українського народу. Нам відоме ставлення до цього питання уряду Австро-Угорщини, який не допускає розгляду загально-українського питання на цих мирних переговорах. Але ми виражаємо свою глибоку впевненість у кінцевій перемозі демократичних принципів, перемозі, яка забезпечить в найближчому майбутньому багатостраждальному українському народові єдність і вільне братерське єднання з усіма сусідніми народами.

Що стосується нинішніх мирних переговорів, то Народний Секретаріат Української Республіки додержується принципів демократичного миру, проголошених російською революцією і підтверджених українськими Радами, — миру без анексій і контрибуцій, миру, який би забезпечував народам право на самовизначення.

Щодо окупованих областей, ми приєднуємося до висунутого тут російською делегацією положення, згідно з яким заінтересовані народності самі повинні вирішувати свою долю шляхом народного голосування, причому голосуванню повинно передувати виведення чужоземних військ.

На закінчення ми ще раз категорично заявляємо, що угоди і договори з Київською радою наберуть чинності і дістануть визнання українського народу лише в разі схвалення і визнання (їх) делегацією Радянської Федеративної Республіки, до складу якої ми входимо.

№ 4

**МИРНИЙ ДОГОВІР МІЖ НІМЕЧЧИНОЮ, ТУРЕЧЧИНОЮ,
АВСТРО-УГОРЩИНОЮ, БОЛГАРІЄЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ
НАРОДНОЮ РЕСПУБЛІКОЮ**

9 лютого (27 січня) 1918 р.

Тому, що український народ в протягу сучасної світової війни проголосив себе незалежним і виразив бажання повернути мирний стан між Українською Народною Республікою і державами, що знаходяться в війні з Росією, правительством Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії і Туреччини постановили заключити мировий договір з Правительством Української Народної Республіки. Вони хочуть цим вчинити перший крок до тривкого і для всіх сторін почесного світового миру, котрий не тільки має покласти кінець страхіттям війни, але також має вести до повернення дружніх відносин між народами на полі політичному, правному, господарському та умовому. Задля того до нав'язання мирових переговорів в Берестю-Литовськiм зiбралися повновласники вище означених правительств, а саме:

За цiсарське нiмецьке правительство державний секретар заграничного уряду цiсарський дiйсний тайний радник п. Рiхард фон Кюльман.

За ц. і к. спiльне австро-угорське правительство мiнiстер цiсарського дому і справ заграничних, його ц. і к. апостольського величества тайний радник Оттокар граф Чернiн.

За королiвське болгарське правительство президент мiнiстрiв п. др. Василь Радославов, посол п. Андрiй Тошев, посол п. iван Стоянович, вiйськовий повновласник п. полковник Петро Ганчев, п. др. Теодор Анастасов.

За цiсарське османське правительство його величества великий везир Талат-паша, мiнiстер справ заграничних Агмед iцед-паша.

За правительство Української Народної Республіки члени Української Центральної ради п. Олександр Севрюк, п. Микола Любинський і п. Микола Левицький, і по передположенню своїх повновластей, якi признано добре і належно виставленими, згодилися на слiдуючі постанови:

Стаття 1. Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина, з одної сторони, і Українське Народне Заступництво, з другої сторони, заявляють, що воєнний стан між ними покінчений, сторони, заключаючи договір, рішилися надалі жити взаємно в мирі і дружбі.

Стаття 2. 1) Між Австро-Угорщиною, з одної, і Українською Народною Республікою, з другої сторони, наскільки ті дві держави граничитимуть з собою, будуть ті границі, котрі існували між Австро-Угорською монархією і Росією перед вибухом війни. 2) Дальше на північ ітиме границя Української Народної Республіки, починаючи від Тарнограда западно по лінії Білоград, Шебретин, Красностав, Пугачев, Радин, Межиріччя, Сарнаки, Мельник, Високолитовськ, Каменець, Литовськ, Пружани, Вигановське озеро. Подрібно устанавлятиме границю мішана комісія після етнографічних відносин із узглядненням бажань населення. 3) На випадок, якби Українська Народна Республіка мала мати границі ще з якою іншою державою Почвірного союзу, застерігаються щодо того окремі умови.

Стаття 3. Опорожнювання зайнятої області почнеться негайно по ратифікації нинішнього мирового договору, спосіб переведення опорожнення і передачі спорожнених областей означать повновласники інтересових сторін.

Стаття 4. Дипломатичні і консулярні зносини між сторонами, що заключають договір, почнуться зараз по ратифікації мирового договору. Для якнайбільше далеко йдучого допущення консулів обох сторін застерігаються окремі умови.

Стаття 5. Сторони, що заключають договір, зрікаються взаємного звороту їх воєнних коштів, то значить державних видатків на провадження війни, як також звороту їх воєнних шкід, то значить тих шкід, які повстали для них і їх горожан у воєнних областях через військові зарядження з включенням всіх реквізицій, зроблених у ворожому краю.

Стаття 6. Воєнні полонені з обох сторін будуть відпущені додому: хіба би вони хотіли за згодою держави, в котрій вони перебувають, залишитися в її областях, або удатися до іншого краю. Питання, що стоять у зв'язку з тим, будуть полагоджені в окремих договорах, передвиджених в 8-й статті.

Стаття 7. Сторони, які заключають договір, зобов'язуються взаємно зав'язати негайно господарські зносини і устроїти обмін товарів на підставі слідуючих постанов:

1. До 31-го липня б. р. треба буде переводити взаємний обмін лишків найважливіших сільськогосподарських промислових виробів для задоволення біжучих потреб згідно з такими постановами: а) кількість та рід витворів, котрих обмін передбачено в попередньому уступі, означить обостороння згода комісії, яка складається з однакової кількості членів з обох сторін і збереться негайно після підпису мирового договору; б) ціни витворів при згаданім обміні означає по взаємній згоді комісія, котра складається з рівної кількості представників обох сторін; в) обрахунок відбувати в золоті на таких основах: 1 тис. німецьких державних марок в золоті рівні 462 крб. в золоті Української Народної Республіки, а також рівні 462 руб. в золоті бувшого російського царства (1 руб. рівняється 1/16 імперіала), або 1 тис. австрійських і угорських корон в золоті рівні 396 крб. 78 грошам, в золоті бувшого російського царства (1 руб. рівняється 1/16 імперіала); г) обмін товарів, котрі мають бути установлені комісією, яка передбачена в уступі «а», відбувається через державні, або державною контрольовані центральні інституції, обмін же тих витворів, котрі не будуть означеними вище передбаченими комісіями, відбувається дорогою вільного обороту на підставі тимчасового торговельного договору, котрий передбачається в слідуючім числі.

1. Наскільки в числі 1 не передбачено нічого іншого.

В основу господарських зносин між сторонами, котрі заключають договір тимчасово до заключення остаточного торговельного договору, але у всякому разі на протяг не менше як шість місяців після заключення миру між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Туреччиною, з одної сторони, і тепер стоячими з ними в стані війни європейськими державами, Сполученими Державами Північної Америки та Японії, з другої сторони, повинні бути положені в основу такі постанови: а) для господарських зносин між Українською Народною Республікою і Німеччиною ті умови, які зложені в нижче згаданих постановах російсько-німецького договору про торгівлю та мореплавство з року 1894, 1904, а саме: стаття 1

до 6, 7 включно тарифи «а» та «в», 8 до 10, 12, 13 до 19, статті 1 і 12 уступи 1, 2, 4, 5, 6, 8 і 9 до статті 3 до статті 5, уступи 1 і 2 до статті 5, 6, 7, 9 і 10 до ст. 6, 7 і 11 до ст. 6 до 9, до ст. 6, 7 до ст. 12 уступи 1, 2, 3 і 5, далі в частині четвертій параграфи 3, 6, 7, 12, 12б, 13, 14, 15, 16, 17, 18 з застереженням відповідних змін в організації властей, 19, 20, 21, 28.

При цьому настала згода відносно слідуєчих точок:

1. Загальна російська тарифа з 13—26 січня 1903 р. задержує свою силу.

2. Стаття 5 одержує слідуєчий уклад: сторони, що заключають мир, обов'язуються обосторонньо не перепиняти взаємних торговельних зносин ніякими заборонами в справі привозу, вивозу або перевозу і дозволяти перевіз. Виїмки дозволяються лише для таких виробів, котрі на області одної зі сторін, що заключають договір, були або будуть предметом державного монополю, як також для деяких виробів, відносно котрих зі взглядів на здоров'я, ветеринарну поліцію і публічну безпечність, або з інших важливих політичних і господарських причин можна би видати надзвичайне зарядження заборони, особливо в зв'язку з перехідним воєнним часом.

3. Жодна сторона не буде мати претензій до тих полегшень, котрі друга сторона заперечує, або заporučить якій-небудь другій державі на підставі існуючої або майбутньої митової умови, як це єсть прикладом між Німеччиною і Вел[иким] кн[язівством] Люксембург, або в дрібному пограничному обороті в межах 15-кілометрової смужки.

4. Стаття одержує слідуєчий уклад: всякого роду товари, котрі перевозяться через область одної з обох сторін, мають бути вільні від всякої перевозової оплати, незалежно від того чи вони перевозяться прямо, чи в дорозі виладовуються, складаються на складі і знову наладовуються.

5. На місце статті 12 має вступити слідуєча постанова: а) відносно взаємного захисту прав первотворів на твори літератури, штуки та фотографії в зносінах між Українською Народною Республікою і Німеччиною набирають сили постанови договору, котрий заключили Німеччина і Росія 15—28 лютого 1913 р.; б) відносно взаємного захисту означення товарів мають бути важними декларації також на будучність постанови з 11—13 липня 1873 р.

6. Постанова кінцевого протоколу до 19 статті одержує слідуючий уклад: сторони, які заключають договір, мають себе по змозі взаємно підпирати щодо залізничних тарифів, особливо в доставці безпосередніх тарифів. Для того обидві сторони, що заключають договір, ввійдуть по можності скоро взаємно в переговори.

7. Параграф 5 четвертої частини кінцевого протоколу одержує слідуючий уклад: «обидві сторони погодились, щоб митові уряди обох держав були відчинені в кожний день року з виключенням днів недільних та тих, котрі законами означені як свята». в) Для господарських зносин між Австро-Угорщиною та Українською Народною Республікою набирають сили ті умови, котрі зазначені в наступаючих постановах російсько-австро-угорського договору про торгівлю та мореплавство з 2(15) лютого 1906 р., а саме: статті 1, 2, 5, включно тарифи А і В, статті 6, 7, 9, до 13, ст. 14 уступи 2, 1, 3, ст. 15 до 24, далі в постановах кінцевого протоколу до статті 1 і 12 уступи 1, 2, 4, 5 і 6, до статті 2, 3 і 5, до статті 1, 4, 5, 7 і 8, до статті 2, 5, 6 і 7, до статті 17, як також до статті 22 уступ 1 і 3. При цім наступає згода по слідуючі точки:

1) загальна російська митна тарифа з 13(24) січня 1903 р. остається в дальшій силі;

2) стаття 4 одержує слідуючий уклад: «сторони, котрі заключають договір, зобов'язуються не перепиняти взаємних зносин між своїми областями ніякими заборонами для привозу, вивозу і перевозу». Виймки від сего дозволяються лише в таких случаях: а) для тютюну, солі, пороху та усяких інших взривних матеріалів, як також для товарів, котрі б коли-небудь на області одної зі сторін, що заключають договір, були предметом державного монополю; б) відносно воєнних запотребувань в надзвичайних обставинах; в) відносно публічної безпеки і санітарних та ветеринарно-поліційних зглядів; г) для деяких виробів, для котрих з інших важних політичних і господарських причин, особливо в зв'язку з перехідним воєнним часом можна би було видати надзвичайні розпорядження заборони;

3) жодна сторона не буде мати претензій до тих polegшей, котрі друга сторона заporučує, або заporučить якій-небудь другій державі на підставі існуючої або майбутньої митової угоди між ними, як се є, наприклад, між Австро-Угорщиною

та князівством Ліхтенштейн, або в дрібному пограничному обороті в межах 15-кілометрової смужки;

4) стаття 8 одержує слідуєчий уклад: «всякого роду товари, котрі перевозяться через області одної зі сторін, котрі заключають договір, обосторонньо мають бути вільні від всякої перевозової оплати незалежно від того, чи перевозяться прямо, чи в дорозі виладуються, складуються на склади і знов наладовуються»; 5) постанова кінцевого протоколу до 21 статті одержує слідуєчий уклад: «сторони, котрі заключають договір, мають себе по змозі взаємно підпирати, особливо в доставці безпосередніх тарифів. Для того обидві сторони, які заключають договір, ввійдуть по можності скоро у взаємні переговори. Що торкається господарських зносин між Українською Народною Республікою і Болгарією, то належить їх управити до заключення остаточного торговельного договору на засаді найбільше упривілейованого народу. Жодна сторона не буде мати претензій на ті полегші, котрі друга сторона заporučує, або заporučить якій-небудь другій державі на підставі існуючої або майбутньої митової умови, або в дрібному пограничному обороті в межах 15-кілометрової пограничної смужки»; д) що торкається господарських зносин між Української Народною Республікою і Туреччиною, то обидві сторони до заключення нового торговельного договору взаємно заporučають собі таке поступовання, з яким відносяться до найбільш упривілейованого народу. Жодна сторона не буде мати претензій на ті полегші, котрі друга сторона признає, або признає другій державі на підставі існуючої або майбутньої митової умови, або в дрібному пограничному обміні; з) сила тривання, передбаченого в II числі нинішнього договору для господарських зносин між Українською Народною Республікою, з одної сторони, і Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною, з другої сторони, може бути продовжена по взаємній згоді сторін. Якби речинці, передбачені в I уступі 2 числа, мали наступити перед 30 червня 1919 р., то кожній із сторін, котрі заключають договір, вільно виповісти на шість місяців, рахуючи від 30 червня 1919 р. постанови, що містяться у вище поміченому числі 4: а) Українська Народна Республіка не буде мати ніякої претензії на ті полегші, які Німеччина заporučує Австро-Угорщині, або якому другому

краєві, котрий стоїть з нею в митній спілці і граничить з Німеччиною безпосередньо через якусь другу державу, котра стоїть з нею або Австро-Угорщиною в митній спілці, або, які Німеччина запоручує своїм власним колоніям, заграничним посіlostям і областям, котрі є під охороною, або краям, котрі стоять з ними в митній спілці. Німеччина не буде мати ніяких претензій, які Українська Народна Республіка запоручує якомусь другому краєві, який стоїть з нею в митній спілці і граничить з нею безпосередньо через другий край, котрий стоїть з нею в митній спілці, або які вона запоручує колоніям, заграничним посіlostям і областям, які стоять з нею в митній спілці; б) в господарських зносинах між обнятими договором митними полосами обох держав, Української Народної Республіки, з одної сторони, і Австро-Угорської монархії, з другої сторони, Українська Народна Республіка не буде мати ніяких претензій на ті полегші, які Австро-Угорщина запоручує Німеччині, або якому другому краєві, стоячому з нею в митній спілці, котрий граничить з Австро-Угорщиною безпосередньо або посередньо через якийсь другий край, що стоїть в митній спілці з нею, або Німеччиною. Колонії, заграничні посіlostі і області, котрі знаходяться під охороною, стоять під тим зглядом нарівні з матерним краєм. Австро-Угорщина не буде мати ніяких претензій на ті полегші, які Українська Народна Республіка запоручує якому другому краєві, стоячому з нею в митній спілці, котрий з Україною граничить безпосередньо або посередньо через якийсь другий край, що стоїть з нею в митній спілці або колоніям, заграничним посіlostям і стоячим під охороною областям тих країв, які з нею є в митній спілці. А настільки в нейтральних державах знаходяться товари, які походять з Німеччини або України, і на котрих лежить заборона безпосереднього чи посереднього вивозу в межі одної з сторін, котрі заключають договір, то такі заборони до вільного орудування повинні бути знесені щодо сторін, котрі заключають договір, обов'язуються негайно повідомити правительства нейтральних держав про знесення вище згаданих обмежень до вільного орудування; в) поскільки в нейтральних державах знаходяться товари, котрі походять з Австро-Угорщини або України, і на котрих лежить заборона безпосереднього і посереднього вивозу з меж одної із сторін,

котрі заключають договір, то такі заборони до вільного орудування повинні бути знесені щодо сторін, котрі заключають договір. Тому обидві сторони, котрі заключають договір, обов'язуються негайно повідомити правительства нейтральних держав про знесення вище згаданих обмежень до вільного орудування.

Стаття 8. Привернення публічних і приватних правних зносин, виміна воєнопонених і бранців, амністійна справа поступовання з торговельними кораблями, які попали в власть противника, управильнитися з Українською Народною Республікою в поодиноких договорах, котрі становлять дійсну часть складову нинішного мирового договору і якомога рівночасно з ним стають правосильними.

Стаття 9. Умови, довершені в оцім мировім договорі, творять неподільну цілість.

Стаття 10. При толкованні сего договору для зносин між Україною і Німеччиною миродатний український і німецький текст, для зносин між Україною і Австро-Угорщиною український, німецький і угорський текст, для зносин між Україною і Болгарією український і болгарський текст, а для зносин між Україною і Туреччиною український і турецький текст. Кінцева постанова: нинішній мировий договір буде ратифікований. Ратифікаційні грамоти мають бути обміняні якомога скоро у Відні. Мировий договір стає правосильним, оскільки в нім нічого іншого не постановлено по його ратифікації.

На доказ цього повновласники отсей договір підписали і своїми печатами ствердили. Зладжено в п'яти первописях в Берестю-Литовськім 9 лютого 1918 р.

Граф Оттокар Чернін, в. р. міністер ц. і к. дому і заграничних справ, Л. Ф. Кюльман, в. р. як представник найвищої німецької управи, Гофман, в. р. генерал-майор і шеф генерального і Східного фронту, др. Радославов, в. р. А. Тошев, в. р. Стоянович, в. р. полковник Ганчев, в. р. др. Анастасов, в. р. Талад, в. р. І. Гакки, в. р. Агмед Нессими, в. р. А. Нішед, в. р. О. Севрюк, в. р. Микола Любинський, М. Левицький в. р.

№ 5
ПРОТОКОЛ ТАЄМНОЇ УГОДИ УКРАЇНСЬКОЇ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ З АВСТРО-УГОРСЬКОЮ ПРО
УТВОРЕННЯ З ГАЛИЧИНИ І БУКОВИНИ ОКРЕМОГО
УКРАЇНСЬКОГО КОРОННОГО КРАЮ
В СКЛАДІ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

9 лютого (27 січня) 1918 р.

При підписанні угоди про мир, що сьогодні відбулося між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Туреччиною, з одного боку, та Українською республікою, з другого, ц. к. міністр закордонних справ граф Чернін, уповноважений Австро-Угорщини, і члени української ради пп. Олекса Севрюк, Микола Любинський і Микола Левицький, як уповноважені Української республіки, поставляють таке.

З характеру переговорів про мир австро-угорські делегати, а також делегати Української республіки переконалися, що обидві держави з власної охоти бажають жити в мирі і приязні.

Виходячи з переконання, що бажані приязні стосунки між монархією та Україною дають запоруку вільного національного та культурного розвитку обосторонніх меншостей людності, уповноважені обох сторін затвердили таке:

Уповноважений Австро-Угорщини приймає до відома, що український уряд склав уже закони, які захищають права поляків, євреїв, німців на Україні. Уповноважені України з свого боку приймають до відома постанову ц. к. уряду, що дає запоруку українській людності Австрії ще більшого національного і культурного розвитку, ніж той, що вони посідають на ґрунті компетентних законів. Ц. к. уряд не пізніше 20 липня 1918 р. передасть Державній раді схему закону, за яким частину східної Галичини, заселену більшістю українців, відлучать від цього коронного краю і об'єднають з землями Буковини в один окремий коронний край. Ц. к. уряд робитиме все можливе, щоб цей закон ввести в силу.

Ця заява є невід'ємною частиною цілої мирної угоди і втратить силу, коли один із пунктів мирної угоди не (буде) дотримано.

Документ і зміст його залишається таємним.

№ 6

ТАЙНИЙ ДОГОВІР ПРО ГАЛИЧИНУ ТА БУКОВИНУ

9 лютого (27 січня) 1918 р.

Тайний договір між Австро-Угорщиною й Українською Народньою Республікою в справі Східної Галичин та Буковини.

При підписанні заключного миру між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною, з одної сторони, і Українською Народньою Республікою, з другої, ц. і к. міністр закордонних справ граф Чернін, як уповноважений Австро-Угорщини з одного боку і...* як уповноважений Української Народньої Республіки з другого боку, кладуть вагу на те, щоби встановити, що слідує:

З перебігу ведених переговорів представники Австро-Угорщини й Української Народньої Республіки набрали переконання, що обидві великодержави є керовані волею жити між собою в тісній дружбі і оживлених зносинах.

Призначаючи, що ті зносини будуть скріплені, якщо меншости, що живуть в обох тих державах, відносно яких друга сторона є заінтересована, будуть мати цілковите забезпечення для свого свобідного національного і культурного розвитку, ц. і к. міністр закордонних справ із вдовolenням приймає до відомости, що Українська Народня Республіка вже утворила закони, які зебезпечують права живучих на Україні частин польського і німецького народу, а також права жидівського населення.

І навпаки, уповноважені Української Народньої Республіки приймають до відома, що австрійський уряд рішився на основі намірів, проголошених Його Цісарською і Королівською Апостольською Величністю при Його вступі до правління і в Його престольній промові, породити заходи, які, розбудовуючи далі існуючі інституції, мають дати тій частині українського народу, яка мешкає в Австрії, дальше забезпечення для її національного і культурного розвитку.

Для осягнення тієї цілі австрійський уряд пропозити обом палатам Державної Ради проєкт закону, силою якого ті частини Східної Галичини, де переважає українське населення, будуть

---

* Так в публікації документа.

відділені від королівства Галичини і злучені з Буковиною в один суцільний коронний край. Цей замір австрійський уряд має здійснити найпізніше до 31 липня б. р. Австрійський уряд буде всіма засобами, які дає йому конституція, змагати до того, щоби цей законопроект одержав силу закону.

При цьому існує порозуміння про те, що ця заява творить з мировим договором неподільну цілість, і що важність цієї заяви вигасає, якщо не буде виповнена яка-небудь постанова мирового договору.

Цей документ і його зміст мають лишитися тайними.

Берестейський мир. Спомини та матеріали. — Львів, 1928. — С. 318—319.

№ 7

УМОВИ УТВОРЕННЯ ОКРЕМОГО КОРОННОГО КРАЮ В СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ЗА ТАЄМНОЮ УГОДОЮ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ З АВСТРО-УГОРЩИНОЮ

9 лютого (27 січня) 1918 р.

Королівство Галичина і Володимерія з воеводством Буковиною становить в межах Австрійської імперії окрему державну цілість і суверенність якої (інтегритет і суверенітет) спираються і гарантуються такими пунктами:

1. Всі імператори Австрії повинні присягати як королі Галичини і Володимерії на державну конституцію королівства Галичини та Володимерії.

2. Державну конституцію королівства Галичини і Володимерії виробляє державний сейм королівства Галичини та Володимерії, який скликається на підставі загального, рівного, прямого і таємного права.

3. Для управління королівством Галичини та Володимерії королем призначається з складу більшості державного сейму уряд, відповідальний перед державним сеймом Галичини і Володимерії.

4. Внутрішню організацію уряду гарантує державна конституція королівства Галичини та Володимерії.

5. Справи, загальні для цілої держави австрійської з одного боку, для королівства Галичини та Володимерії з другого боку, для решти королівств і країв австрійської держави будуть

формульовані аналогічно взаємовідносинам між Австрією та Угорщиною.

Подробиці будуть установлені на підставі угоди між сеймом королівства Галичини та Володимерії та австрійським парламентом.

6. Крім загального австро-угорського війська, встановлюється, аналогічно крайовій обороні Австрії, крайова оборона королівства Галичини та Володимерії з міністром, який буде входити до складу уряду королівства Галичини і Володимерії та буде відповідальним перед державним сеймом королівства Галичини й Володимерії.

7. Крім справ, урегульованих 5-им пунктом, уряд і парламент австрійської імперії не можуть мати ніякого ні законного, ні безпосереднього впливу на державні справи королівства Галичини і Володимерії.

ЦДАВОУ, ф. 2592, оп. 1, спр. 90, арк. 3—4. Машинопис. Копія.

№ 8

ЗВЕРНЕННЯ НАРОДНОГО КОМІТЕТУ УНДП «ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДА ГАЛИЦЬКОЇ ЗЕМЛІ» ПРО ПІДТРИМКУ ПРОГОЛОШЕННЯ САМОСТІЙНОСТІ УНР

9 лютого 1918 р.*

Дев'ятий день місяця лютого 1918 р. буде вічно пам'ятним днем першого самостійного і вільного акту Української Народної Республіки в області міжнародних взаємин.

В четвертім році небувалих, кривавих змагань між двома таборами найбільших світових держав Українська Народня Республіка підняла високо над великим побоевищем народів оливну вітку мира.

Українська Народня Республіка, проголошена універсалом української Центральної Ради з дня 24 січня с. р. самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною державою, перша згідно з центральними державами Європи постановила мир, промощуючи иншим воюючим державам шлях братолюб'я.

* Дата документа.

Як власною волею, силою, словом на українській землі утворилася, так власною рукою вже й записалася на найвизначнішій карті новочасної історії світа.

Скинувши з себе вікові пута царизму, вступила й чинно в ряд існуючих держав дорогою мира.

Потушуючи одну велику головню на світовому пожарищі, увільнила й Тебе, Український Народі Галицької Землі, від дальшої братовбийчої війни, що жахом Тебе пронімала.

Подавши цілому світови неоспоримий доказ, що український нарід хоче жити власним житєм, переконала всіх остаточно, що в нього є сила до власного житя.

Актом з дня 9 лютого с. р. піднісся на степені державної нації цілий український нарід — не лиш у межах Української Народної Республіки, але і скрізь та всюди, деб і не жив він поза межами її. Се акт — мало сказати — історичний; він в житю цілого українського народа епохальний.

Що не сталось би в близшій чи дальшій будучині, український нарід — скрізь та всюди — може бути спокійний за долю своїх дітий і внуків. Ніяка світова сила не зможе повернути їх в неволю, яка раз узята під ноги!..

Нехай же буде святою ся днина, в якій здійснилася мрія цілого українського народа! Нехай святиться по віки! Слава всім, що приложили руку до забезпечення долі і щастя для робучого народа!

Слава Українській Центральній Раді!

Слава Раді народних міністрів Української Народної Республіки!

Слава українській мировій делегації!

Нехай живе Українська Народня Республіка!

У Львові, 9 лютого 1918.

НАРОДНИЙ КОМІТЕТ

Президія:

Д-р Кость Левицький, голова; Іван Кивелюк, о. Тит Войнаровський, заступники голови; д-р Степан Баран, д-р Льонгин Цегельський, секретарі.

Члени:

Д-р Володимир Бачинський, Ярослав Витошинський, д-р Сидір Голубович, д-р Володимир Охримович, д-р Василь

Панейко, Юліян Романчук, Юліян Січинський, о. Александр Стефанович.

Українське слово. — 1918. — 18 лют.

№ 9

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» ПРО УКРАЇНСЬКУ МАНІФЕСТАЦІЮ У ЛЬВОВІ НА ПІДТРИМКУ БЕРЕСТЕЙСЬКОГО МИРУ

12 лютого 1918 р.

МАНІФЕСТАЦІЯ У ЛЬВОВІ

Львів був в неділю свідком величавої української маніфестації. О годині 12-ій в полудне зібралась перед домом «Просвіти» незчислена товпа народу. Шкільна молодіж, стрільці, члени «Сокола» з городецького передмістя, українські залізничники з музикою — все те зібралось, щоби дати вислів своїй радості. З балькону дому «Просвіти» промовив посол Кость Левицький вказуючи, що саме наша молода держава перша простягнула руку до згоди, перша здержала кроваву війну. Промову його переривала товпа одушевненими окликами в честь Центральної Ради й Ради народних міністрів, невпинно лупали оплески та неслося могуче «слава». По промові відспівано «Вже воскресла Україна» і похід двигнувся через ринок, вул. Ягайлонською, попри почту на вул. Коперніка, а відтак перед будинок муз. тов. ім. Лисенка. Площу перед будинком, всі вулиці заповнила товпа. З балькону промовив посол др. Льонгін Цегельський. Він підніс, що се не случай, що наша держава заключає нині мир, бо через цілу історію Українського народу тягнеться нитка згідливости, культури та терпимости; навіть ті сусіди, що нам тут не хочуть признати ніяких прав, ті дістають в Українській Республіці широку автономію. Товпа перебивала бесідника гучними окликами «слава» та невмовкаючими оплесками. По відспіваню гимну «Вже воскресла Україна», «Ми гайдамаки», «Не пора» і т. д. похід розв'язався.

Того самого дня говорив пос. Л. Цегельський в «Соколі III» при участі 300 укр. залізничників про значіне миру з Україною.

День 10 лютого записався нестерто в пам'яті міста Львова. Всі Українці розійшлися до буденних занять з тим переконанем, що як би воно не зложилося, то в найгіршим случаю для них найгіршим виходом буде стан з перед війни.

Українське слово. — 1918. — 12 лют.

№ 10

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» ПРО ПОЛІТИЧНЕ ЗІБРАННЯ УКРАЇНЦІВ ЛЬВОВА НА ПІДТРИМКУ БЕРЕСТЕЙСЬКОГО МИРУ З ВИМОГОЮ УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ОКРЕМОГО КОРОННОГО КРАЮ

14 лютого 1918 р.

ГОЛОС УКРАЇНСЬКОГО ЛЬВОВА

Запросинами з дня 8-го с. м. Організація міста Львова спросила на вчора 12-го с. м. по полудни до салі «Бесіди» широкий круг визначніших членів укр. львівської громади без ріжниць станів, а то в ціли доповнення організаційного комітету та полагодження важних біжучих справ. Між тим зайшла переважна подія заключення мира з Україною і тому збори львівських Українців, змінивши порядок нарад, дали однодушний вислів почувань львівської української громади під нинішну історичну хвилю.

Збори, на які явилось поверх 200 найвизначніших Львовян всіх станів і заводів, відчинив іменем організації о. сов. Стефанович, по чім до президії вибрано пп. дир. дра Федака, радника двору Барвінського та надрадника Кмицикевича. Секретарював судія Пежанський. На внесенне посла д-ра Цегельського змінено порядок нарад і як першу точку поставлено на порядок «Становище Українців м. Львова до мира з Україною».

Посол др. Цегельський поставив до сеї точки слідууючу резолюцію: «Збори мужів довіря організації Українців міста Львова під глибоким вражінем вістки про заключене мира між Україною й середними державами заявляють:

1) Українці міста Львова без ріжниць партій і станів витають з одушевленем остаточне признане української держави як

також се, що через закінчене мира з Україною зроблено початок до повернення загального мира.

2) Зокрема витають українці міста Львова як акт історичної справедливости, що староукраїнську многострадальну холмську землю і Підляше, котрі від зараня історії східної Європи входили в склад староукраїнської держави аж до її занепаду та по нинішній день заселені українським народом, назад повернено матірньому краю, Україні — хоч на жаль частина Підляша зі староукраїнськими містами Більськ і Дорогичин, остала поза межами Української держави і національна її будучина тяжко zagrożена. Львівські Українці дають вислів своїй надії, що мир заключений між чотиродержавним союзом й Українською Республікою на основі права самоозначення українського народу, стане підставою до нав'язання добрих відносин між Україною й осередними державами.

3) Бажаючи жити в згоді з народом польським, Українці міста Львова з усім натиском мусять відперти безпідставні польсько-імперіалістичні претенсії та посягання на яку небудь частку української землі, зокрема на Холмщину, Підлясе чи укр. Галичину. Мир між народами польським і українським може настати лише тоді, коли і край Галичина буде поділений відповідно до національних відносин та коли-що є однодушним бажанням всіх українців — українська територія габсбурської монархії зстане уконституована як окремий державний організм в зв'язи з габсбурською монархією.

4) В хвили, коли в нашій сусідстві повстала укр. держава та коли ся держава в ім'я справедливости признала дрібним польським меншостям України повну національну рівноправність і автономію, львівські Українці вважають актом насильства над собою та провокацією всего укр. народу, коли при покликуванні до життя т. зв. тимчасової міської ради м. Львова 20 прц. самих горожан укр. народности признано лише 6 прц. заступства у сій раді. Проти сего разячого насильства закладають Українці міста Львова голосний протест і звивають своїх заступників у тимчасовій Раді м. Львова заняті відповідне сему становище.

5) Збори уповноважують свою президію вислати до Його Величества Цісаря депешу з висловом подяки за закінчене мира з Україною, а зокрема горячої подяки за повернене Холмщини Україні та надії, що укр. нарід в Австрії одержить

свою окрему державність через привернене колишнього укр. королівства Галичини».

Додатково до сих резолюцій поставив ред. др. Лозинський ще слідуючу:

«Збори Українців міста Львова засилають свій горячий привіт і глибоку подяку Українській Центральній Раді, Українській Раді Народних Міністрів та Українській Мировій Делегації за завершене мира, що ставить Україну в ряд держав культурного світа».

Отсі резолюції пп. Цегельського і Лозинського, як також текст депеші до Монарха прийнято по короткій дискусії однодушно через аклямацію та серед окликів «славно» та гучних оплесків.

З черги приступлено до справ організаційних. По довшій дебаті на внесене п. Ігната рішено остаточний вибір організаційного комітету на короткий час відложити, а підготовлене його та скликане нових зборів поручено комісії, в склад котрої увійшли: оо. Білецький і Василів та пп. Добрянський, Ігнат, Березовський, Макарушкова, Пісецький, Пшепюрський, Паньків і пос. Цегельський. Отсей комітет збираєсь на нараду в п'ятницю о год. 6 вечером на «Бесіді», та скличе до кількох днів нові збори Українців м. Львова в ціли остаточного вибору організаційного комітету.

Українське слово. — 1918. — 14 лют.

№ 11

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» ПРО З'ЇЗД ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ І ГРОМАДСЬКОСТІ У ЛЬВОВІ З ВИМОГОЮ УТВОРЕННЯ ОКРЕМОГО КОРОННОГО КРАЮ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ АВСТРО-УГОРЩИНИ

27 лютого 1918 р.

З'ЇЗД УКРАЇНСЬКИХ НОТАБЛІВ

зачався вчора, дня 25 с. м. о год. 10.45 перед полуднем в великій салі Музичного інституту ім. Лисенка в присутности около 500 учасників усіх партій і станів та зі всіх повітів краю. Як гості явились два визначні закордонні Українці: п. генерал

Коленко делегат укр. воєнного міністерства до Відня, що саме вертав уже з Відня до Київа, і п. Коваленко, звісний письменник.

Голова У. П. Репрезентації п. др. Петрушевич, відчиняючи збори зачав свою промову від привитання дорогих нам усім гостей, що зібрані репрезентанти цілого краю прийняли грімкими і довготриваючими оплесками. В своїй вступній промові п. Голова вказав коротко на ціль і програму з'їзду а закінчив свою промову окликом: «Слава Українській Народній Республіці!» Всі присутні, повставши з місць, повторили сей оклик серед невмовкаючих бурливих оплесків.

На предложене голови п. дра Петрушевича вибрано через аклямацію слідууючу президію: віцепрезидент палати послів п. Юліян Романчук, др. Антін Горбачевський з Дрогобича, о. шамбелян Городецький з Вербиловець, радник двора і член палати панів Олек. Барвінський, п. Мартин Корольюк начальник громади з Станиславівщини (радикал) і п. Іван Жовнір з Перемишля (соц. демократ). До секретаріату покликано п. п. б. посла соймового дра Романа Перфецького, дра М. Воробця і др. Ів. Кушніра.

Перший реферат про політичне положене виголосив п. голова У.П.Р. др. Петрушевич. Перейшов коротко розвиток укр. питання в часі війни, вказав на ситуацію, витворену подіями від вибуху рос. революції і уконституованя Укр. Центр. Ради аж по берестейський договір, схарактеризував зворот, що настав через вибух большевицької революції на Україні та інтервенцію осередних держав, вказав на вплив усіх тих подій на положене австрійських Українців і на пляни що до польсько-українських відносин, вказав на теперішні відносини ріжних кругів в Австро-Угорщині і Німечині до укр. питання, дав критичний погляд на дальші вигляди в сій справі та закінчив поставленем слідууючих резолюцій: **з'їзд нотаблів українського народу Галичини без уваги на партії постановляє:**

I. Стоячи на становищі права національного самоозначення, з'їзд стверджує, що постанови Берестейського мира з 9.02.1918 є першим етапом до здійсненя сего права в відношеню до українського народа і супроти того домагаєся його **невідмінного та безпроволочного переведеня, зокрема його ратифікації в Австро-Угорщині.**

II. З уваги, що частини українського народу остають в межах сеї Монархії, з'їзд домагається згідно з національними і історичними правами укр. населення Галичини і Буковини, щоби королівство Галичину як спадщину колишнього галицько-володимирського королівства увільнено негайно від накиненої адміністративної звязи сего королівства з польськими територіями т. зв. західної Галичини, а з окрема Великого князівства Краківського і князівств Освенціма та Затора та щоби з укр. земель Галичини та Буковини утворено **окремий державний організм.**

Заразом застерігаєся з'їзд против всяких половичних адміністраційних реформ, тому що такими реформами не може бути розв'язане українське питанє в монархії, а навпаки причиниться тільки до дальшого заострення польсько-українського спору.

III. Домагаючися своєї державности на укр. теріторії в Австрії, з'їзд признає Полякам, Жидам та иншим національним меншостям на тій теріторії повне забезпеченє їх національної автономії та політичної рівноправности.

IV. Дотично Холмщини та Підляша з'їзд констатує, що супроти арт. 2 мирового договору опертого як раз на основі національного самоозначеня Поляки не мають ніякої слушної причини до протестів тим більше, що предвиджена трактатом міжнародня комісія має потягнути дефінітивну межу після етнографічного розмеженя та свобідної волі самого населення, а супроти того з'їзд протестує против насильної польонізації Холмщини під теперішньою ц. к. військовою управою та домагається згідно з постановами берестейського договора безпроволочного переданя сеї землі українській державі.

Отсі резолюції на внесене пос. дра Вол. Бачинського прийнято без дискусії через аклямацію. Президент п. Романчук сконстатував, що прийнято їх одногосно.

З черги наступив другий реферат посла дра Евгена Левицького про організацію національних сил для національної оборони. Навязуючи до політичного реферату пос. Евг. Левицький вказав на евентуальности і небезпеки, що нам можуть загрожувати, і підніс потребу злуки всіх національних

сил для національної оборони. В тій цілі запропонував іменем У.П.Р. утворене *ad hoc* міжпартійної організації, котра впрочім не зносить ані не обмежує цілком існуючих даліше партійних організацій. Організацію сю має сейчас покликати до житя У.П.Репрезентація по вислуханю (що до осіб) верховних зарядів українських партій.

Над сим рефератом вивязалась довша дебата, в котрій забирали голос пп. б. посол др. Стахура, сов. Герасимович, пос. др. Цегельський, б. пос. др. Макух, був. пос. Сандуляк, п. Сабат, п. Демчук, др. Ерон Калитовський, п. Зінкевич Степан, пос. др. Трільовський, о. Пеленський, п. Форостина, п. Устіяновський, о. Ганущак, пп. Кунда, Тимошук, Крушельницькій Ант., сел. п. Дувіряк, пп. Сияк, Жовнір, др. Темницький, о. Грицай, сел. п. Петрюк, дир. Пачовський, др. Степан Баран і др. Вол. Бачинський, пп. др. Петрушевич і др. Евген Левицький давали на кінци жадані виясненя.

Дискусія трівала з двогодинною обідовою перервою до год. 9 вечером. За проєктом У.П. Репрезентації заявилиь горячо всі бесідники з виїмком лише пп. дра Темницького і дра Степ. Барана. П. Темницький заявив, що укр. соціяльна-демократія буде згідно з цілим укр. народом вести борбу за національне визволене і тому взяла участь в з'їзді та голосувала за національними резолюціями — хоч іде навіть даліше як сі резолюції але з огляду на свою соціяльну програму засадничо не може вязатись в ніяку, хочби *ad hoc*, спільну акцію з другими, несоціялістичними партіями.

В голосованю прийнято проєкт Української Парляментарної Репрезентації що до організації національної оборони всіми голосами проти одного — п. дра Барана. Результат голосованя прийнято бурею оплесків.

На додаткове внесене посла дра Цегельського рішено візвати весь загал до надсиланя обильних датків на фонд національної оборони, остаючий в завідуваню президії Української Парляментарної Репрезентації. З фонду сего маютья покривати видатки на організацію національної оборони в краю і на політичну акцію (поїздки, кореспонденційні бюра, брошури тощо) поза краєм. Все те вимагає значних сум. Обов'язок суспільности достарчити їх.

В дискусії над сею точкою забирали голос пп. Максимяк, Сабат, Устіяновський і пос. др. Трильовський — почім внесеної посла дра Цегельського одноголосно ухвалено.

На тім, при одушевлених звуках «Вже воскресла Україна», сей многоважний з'їзд замкнено. Віримо, що буде він дійсно початком такої організації наших сил, котра би заставила всіх числитись в кожній хвили з волею українського народу Галичини.

Українське слово. — 1918. — 27 лют.

№ 12 ІЗ ЛИСТІВКИ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІЇ «МИР»

Лютий 1918 р.*

Більшовики заключують мир... Кожда німецька ілюстрована газета малює «ангела миру», по німецьких церквах моляться до доброго «німецького бога», кожда німецька «матер» мріє про великі транспорти віктуалів, які доставляють порядні москалі, а німецькі буржуї ревуть по всіх шинках «Deutschland, Deutschland uber alles». Сказано, радість велія...

Така радість, що аж серце зморожує переляком...

Прекрасні світлі російські услів'я миру стали в устах нім[ецько]- австр[ійських] «дипломатів» пустою фразою, страшною кричущою бездонною брехнею... Хочеться кричати із жалю, обурення та досади!

Іде демократизація? Німецький вусатий кайзер далі ревить, німецькі жовніри далі йдуть війною на Францію та Англію. Далі кричать анексіоністи, далі банди страшних злочинців, що ведуть війну, рекрутують жовнірів! Де принцип само- означення народів?..

Всі ми бачимо на собі вплив революції — того великого чарівного слова. Страхіття війни та світлий образ рос[ійської] революції впливають та впливатимуть на маси. Віримо,

---

* Дата встановлена за подіями.

незламно віримо, що мусить прийти европ[ейська] соціальна революція. Півчотирирічна війна, голод, нещастя, страждання по фронтах і по кадрах, смерть без цілі, навсупереч своїм інтересам, а за **інтереси гнобителів**, мандрівки по фронтах, страшне зіпсуття, потопання всіх святих почувань одиниці, знищення цілого життя — це все падає на душу пасивної досі одиниці і вижолоблює незриті сліди.

Треба лише відповідного моменту, а тоді... тоді вибухне бунт. Великий, світлий бунт! Одна велика, чарівна, пророцька хвиля. Кождий ясно бачитиме свою ціль, кождий побачить відразу безхосенність його попереднього життя. Прийде велика хвиля, коли, після слів Енгельса, королівські корони будуть валятися по вулицях і ніхто не схоче їх підняти...

Чи ми далеко від такої хвилі? Не можна пророкувати часу, але знаємо, що вона незадовго мусить прийти, бо до цього пруть незламні закони. Щоб не застала нас неприготованими хвиля **визволення!** Бо щасливий буде той, хто візьме участь у цій великій, прекрасній боротьбі!

Вістник драгоманівської організації — Львів. — 1918. — Лютий. — Вкладиш.

№№ 13—25
**КОРЕСПОНДЕНЦІЇ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО»
 ПРО МАНІФЕСТАЦІЇ В ГАЛИЧИНІ НА ЧЕСТЬ
 ПРОГОЛОШЕННЯ САМОСТІЙНОСТІ УНР І ПІДПИСАННЯ
 БЕРЕСТЕЙСЬКОГО МИРУ**

3 березня 1918 р.*

№ 13

ЖОВКВА

Український повітовий Організаційний Комітет в Жовкві доложив всіх старань, щоб свято мира і української державности випало як найкрасше. Під моїми руками обіжник тогож Орг. Комітету до всіх гр. кат. Урядів парох., управ шкіл і громад, підписаний головою о. Вол. Утриском і чинним секретарем

* Дата події.

пов. Орг. Комітету о. Білинським. Читаємо у тім обіжнику про порядок свята таке:

І. Торжественне Богослужене в мійській церкві оо. Василіян в Жовкві з принагідною проповідію, яку — належить признати — приготував і з житем та повагою виголосив о. проф. Білинський. При вівтарі стояло трох священників з о. Ів. Пастернаком як целебрансом і 2 діяконами. По Службі Божій — читаємо в обіжнику — уставлене до походу через впорядчиків і упорядкований похід улицями міста. До походу стають в поазбучнім порядку всі громади, наперед молодіж, а дальше старші в чвірках. Порядку нікому нарушувати не вільно. Громади мають мати свої таблиці з написями пр. «Мокротин — хай живе Україна», або «Мацошин — хай живе український вільний народ», або «Скварява — хай живе Українська Народна Републіка!». Кожда громада має мати доконче своїх впорядчиків і ті впорядчики мають на місци виконувати прикази в Жовкві вибраної на се народної почетної міліції. Де є Соколи і Сокілки належить прибути в лентах, з прапорами і відзнаками, щоби похід мав імпозантну поважну, національну закраску. Де є гарні коні, було би пожаданим, щоби з тої громади доставити прибраних на конях їздців. Одним словом — мусить тим разом бути карність, послух, лад і всі громади мусять бути безусловно заступлені, так само вся мійська інтелігенція, духовенство, учительство і міщанство... Такий був пароль.

Щоб перевести його як слід в діло запросив пов. орг. Комітет в тій справі на нараду членів Ширшого Укр. пов. орг. Комітету з повіту на день 26 лютого, зазначуючи і тим разом в обіжнику, що «занедбане активної співучасти зі сторони цілих громад і одиниць — не дай Боже — уважатися буде тяжким національним промахом і браком чести та солідарности».

Чиж дивним буде тепер воно що до міста Жовкви на день 3 марта прибули усі громади майже в комплеті? А вже найсимпатичнійше вдаряло се в очи, що всі так селяни, як і мійська інтелігенція, як одна українська родина, докладали праці у той день, щоби він став на правду праздничним і великим днем. Народ, що прибув з громад, не представляв собою якусь «отару», хоча числом перейшов певно 10000, але представлявся,

як одна упорядкована, змобілізована, народна і карна армія, як се слушно в привітній своїй промові підніс один з бесідників на ринку. Серце радувалося, як прийшло дивитися на кінну бандерію, на чети сокілок, на в чвірки уставлений народ — діти, жінки і господарів, інтелігенцію, міщанство і т. д. Гей, гей, що то за сила — от сей наш народ! Коби то він раз вже освідомився і пізнав свою силу. Такі думки прошибали мое серце, коли споглядаю я на те море упорядкованих людий і то з повіту, що перед війною нічого з ним вдіяти не можна було. А щож говорити про більше свідомі повіти? А нарід йшов і йшов. Пісні лунали і гомоніли. Селянські груди не спочивали. Се свято Народного Воскресеня соборної України і жовківського повіту. А сердечні Поляки — ні чичирк! *Kiedy to raz sie juz skonczy?* Ого, добрий наш сусіде, не скінчиться то вже так скоро, ні! То що-йно початок нашої праці і нашого Воскресеня! Не так то скоро другий раз дамо собі заковати руки, груди, ноги і уста, ні. Жиди позамикали всі склепи, повиходили на балькони, повідчиняли вікна з поверхів і в німім отупіню споглядали, ні радуючися ні сумуючи. Жидівська душа рахувала у тій хвилі, чи більший інтерес зробить у спілку з Поляками чи з Українцями. Німецькі офіцири таки найпрактичніші зі всіх. Хопили апарат і нуж з походу робити на пам'ятку та для ужитку нім. ілюстр. часописий відбитки: *Das ist eine.*

До народу пристали чеські жовніри і російські полонені. А ви які питаємо: Всілякі відказують — рускіє, Українці. Харошо поють, девушки, прійшли послушать! Ледви по двох годинах похід назад завернув в ринок, де вже була уставлена трибуна, прибрана в зелень і в національні синьо-жовті прапори. Нехай аранжери не гніваються, бо о злу волю нікого не посуджуємо, але годі не сказати, що так як до сеї пори і до сеї точки все випало дуже імпазантно, так кінець вже сам був дуже неfortunний з тими довжезними промовама аж чотирох (!) бесідників. Тут треба було доконче взяти під увагу отсе, що нарід був зовсім змучений, що в громадах своїх певно може і без їди вирушив був до Жовкви коло шестої і семої години ранком, якжеж можна вимагати було від того народа, щоб він під трибуною на ринку вистоював годинами тим більше, що

по 2 год. що-йно похід був на укінченю. Тут треба було найвисше двом бесідникам коротко зясувати ціль самої маніфестації, відчитати резолюції, піднести оклик на честь Української держави і пустити нарід домів. Но, але пропало. На будуче всеж таки треба буде таких вискоків вистерігатися. Та мимо того свято лишило по собі як найкрасші спомини в повіті, а що найважнійше, що нарід вертав домів з веселійшими думками і з красшими надіями в серци. Бесіди держали о. декан як голова Укр. Пов. Орг. Комітету В. Утриско відтворив привітною промовою і замкнув віче, о. Ом. Баранський і п. суд. Петрушевич, оба реферували, Дмитро Стегній господар з Мацошина, провідник бандерії в козацькім строю промовив в імени селян.

На кінець годі мовчанкою поминути таке, що не брали участі в святі усі священники з давного Дудикевичівського табору, т. зв. тепер «талергофці», хоч блудно і хибно, бо в Талергофі були і ідейні наші, а навіть передові люди. Один о. Жолкевський, хитрий «Малорос» з Мацошина прибув до Жовкви на те, щоб станути собі в ринку під склепом «Olearczyka» в товаристві «Serdecznych» і задокументувати, що він з «Українцями» не мав ніколи і не має і не буде мати во віки віков нічо спільного, бо він є потомок і нащадок славного роду «Zolkiewskich». З рештою в поході, не то в церкві брали участь навіть такі, які до тепер від нашого народу держалися осторонь.

№ 14

СКОЛЕ

Заповіджене свято відбулося після програми і випало величаво. При чудовій погоді зійшовся нарід з усіх сіл Скільщини, прибули також делегати з пов. Долинського, з сусідної Камінки і других.

Многі громади прибули з прапорами, зі своїми священниками і учителями. Соборну Службу Божу відправив о. Юхнович. Патріотичну проповідь виголосив о. Мосора. — По відправі в церкві — двигнувся похід, який доходив до 8000, перед магістрат, де під голим небом уставлено трибуну.

Покликаний на голову зборів о. Качмарський уділив голосу радникови послови Льву Левицькому, який в довшій промові

підніс вагу свята та зазначив, що Берестейський мир і подія признання самостійности укр. держави, се сповнене одної з найважніших точок нашої національної програми.

Переходячи до політичного положення Українців Австрії, говорив бесідник, що коли ми перші переводимо в діло самоозначене народів, то силою обставин положене наше тут мусить підпасти зміні.

Візвав нарід до праці, до організації в ім'я добра справи!

З черги о. Гвоздик виголосив реферат про поділ Галичини на два коронні краї зазначаючи, що Українці в Австрії мусять стати господарями на своїй землі і тут.

Ще промовляв о. Присташ, почім на внесені о. Качмарського прийняли збори знані резолюції.

Походом через ціле місто закінчилося се свято, яке полишиться на все в пам'яті народу, який зрозумів велику хвилю.

№ 15

ЖОВТАНЦІ

Дня 3 с. м. відбулась тут величава маніфестація — свято мира і української державности. Мешканці околичних сіл а саме: Колодно, Печихвости, Честині, Колоденце і Звертів зійшлись масою до найбільшого в тій околиці села Жовтанців. У величавій місцевій церкві відправилась соборна служба Божа, до якої станули крім місцевого пароха о. Декана Кипріяна Ясеницького — оо. Теодор Козак з Колодна, А. Кіпаль з Честиль і Петро Яросевич з Звертова. По богослуженю уставився величавий похід з прапорами і таблицями, на яких видніли написи: «Най живе Українська Держава», «Най жие український нарід», «Жадаємо поділу Галичини» і т. д. До походу стануло до 7000 (сім тисяч) народа. Похід рушив перед Команду там стаціонованої бригади. Тут виголосив о. декан Кипріян Ясеницький гарну промову, предложив резолюції, які нарід грімкими оплесками однодушно прийняв і просив команду стаційну, щоб сі резолюції предложила до стіп Найвисшого Трону. Стаційний Командант відповів на се ввічливо по українськи і по німецьки і запевнив, що безпроволочно перешле заяву до кабінетової канцелярії. Опісля виголосив до народа відпоручник зі Львова п. Козіцький гарно

обдуманий реферат, загірваючи нарід до просвіти і дальшої праці над самими собою — почім похід в порядку розв'язався. Селяни вертали домів з якнайкращими вражіннями і з почутом народньої сили та розказували, що такого величавого свята ще там ніколи не бувало як сесе свято.

№ 16

УСТРІКИ ДОЛІШНІ

І в Устріках Дол. відсвятковано день 3-го марта при несподівано численній участі українського населення. В часі Служби Божої виголосив патріотичну проповідь устріцький декан о. М. Зубрицький, а по Сл. Б. рушив маніфестаційний похід улицею в сторону ринку — ринком докола — перед будинок судовий. В самім поході стануло висше 6000 душ інтелігенції і селян з повіту, а надто богато жовнярів на відпустках і закордонних полонених Українців, яких нароком до походу не уставлено.

Під судом мало відбутись віче, яке ц. к. Староство в Ліську мало заборонити, для того тільки для пояснення і одобрення змісту депеш, які рішено вислати до кабінетової канцелярії і Міністрів, забрав коротке слово др. Данилович з Перемишля, по нім п. Савчак з Сянока іменем Комітету подякував учасникам за участь в святі, загірив їх до праці і любови для України і завізвав розходитись домів.

Ціле свято відбулось з незвичайною повагою і піднесенем духа у всіх учасників.

№ 17

ЛЮБАЧІВ

Дня 3 марта в неділю відбулася в Любачеві велика українська маніфестація в честь нової української Держави і берестейського мира. На торжество се зійшлося понад 12 тисяч людей. Торжество випало тим величавійше, що явився на нім посол отець Шамбелян Погорецький, котрий надїхав з Відня ранним потягом до Любачева. Тут повитала його повітова організація, адвокат Др. Ардан, інженер Михальчишин, комісар Качмарський і директор Козорис. Бандерія супроводжала свого посла до церкви — де о. Шамбелян целебрував св. Службу Божу на інтенцію українського народа і нової укр. Держави.

На богослуженню явилася вся місцева інтелігенція — представителі властей і весь місцевий і дооколичний народ. Церков і місто декоровані. По богослуженню величавий похід в котрім взяло участь понад 12 тисяч місцевих міщан і дооколичних селян. Похід обійшов ринок з прапорами синьо-жовтими і серед співу. На площі виголосив о. посол Погорецький промову, по котрій ухвалено резолюції: 1) подяку цісареві за мир; 2) з жаданем поділу Галичини і цілковитої українізації українських частий краю. Слава укр. народови Любачівщини! Слава повітовій Організації.

№ 18

ОЖИДІВ

Із-за того, що Громада Ожидів віддалена від повітового міста Золочева 19 км, не могла брати участі в маніфестаційним поході, для того мешканці згаданої громади урядили свято в честь Берестейського мира у своїм селі. Молоді і старі зібралися на площі «Народного Дому» з відки рушив похід селом, а відтак повернули на місце збірки, де відбулися промови. Перша промовила п. Ольга Гринчишин місцева учителька. Промова коротка, однак виголошена з патосом, в душі патріотичнім. Другий промовив п. П. Заяць, а в кінці М. Король, начальник громади, при чім зібрав значну суму гроша на відбудову знищеного Народного Дому. По відспіваню народних пісень і народного гимну похід розвязався.

№ 19

ТЕРНОПІЛЬ

Як було постановлено, дня 3 марта і тернопільська земля прилучилась до загального всеукраїнського празника на галицькій Україні. На поклик Нар. Комітету як стій завязано комітет і випрацьовано програму до найбільших подробиць. Та польське ц. к. староство ще раз може в останне дало нам відчути, що ми живемо не в австрійській державі, але в польській «речипосполитій». Раз і другий п. староста Фрідріх заявив відпоручникам Комітету, що на ніякий похід ані збори не дає дозволу, покликаючись на се, що подібну заборону примінив і до Поляків (чудова аналогія: страйк проти держави і виповіджене державі послуху — а з другого боку заяви

льоальности державі!). Виконуючи свою заборону п. староста сконфіскував і приарештував в друкарні поклик на села до співучасті в святі і тим способом старався відтяти Тернопольови одну можливість комунікацію з провінцією.

Мимоходом годиться з признанем зазначити, що військові власті (німецькі) не тільки годились дати дозвіл на публичну маніфестацію, але навіть заявили охоту дати для походу власну музику, а сам командант бажав на коні проводити відділові кінних Січовиків. Помимо перепон з боку ц. к. польської адміністрації, зібралось що найменше 10000 народу, переважно з міста, приїхали кінні Січовики зі своїми прапорами і була певна надія, що свято — мимо заборони — випаде величаво. Сю надію покладено на заповідженій присутности п. дра Голубовича, котрий був в силі заборону п. старости зігнорувати. На жаль ся присутність не дописала і через те треба було обмежитись на се, що дозволяв закон.

В присутности незмірної скількості учасників відправив о. кан. Громницький в асисті 2 священників Службу Божу під отвертим небом, серед якої о. курат Кузьма виголосив з жаром високопатріотичну проповідь. Після того рушив нарід на довірочні збори до двох місцевих кінотеатрів. Завзяті Січовики все таки відбули похід двійками а потім, переїхала попід ніс польському амбсаторови зі староства.

На зборах у двох салях, що помістили якої півтора тисячки учасників (непроглядні маси мусіли з участі зрезигнувати по причині недостачі місця) під председательством о. кан. Громницького і дра Вітошинського реферували: проф. П. Карманський і Юхнович про берестейський мировий договір, а проф. І. Брикович і др. С. Брикович про справу виділення східної Галичини. Зібрані з зацікавленем і піднеслим духом вислухали рефератів, при чім не обійшлося без заяв обуреня й негодованя на польського королика зі староства, а потім однодушно ухвалили звісні резолюції.

По чім ухвалено телеграми до кабінетної канцелярії і до правительства та на внесене о. Колянковського з Білої привітну телеграму до Української Центральної Ради.

Після грімких окликів: славна в честь осередних держав, спеціально в честь цісара Карла I Миротворця; та Української Центр. Ради, мирової делегації і усього українського народу,

що окупив свою волю кровю героїв — відспівано гімн: Вже воскресла.

Годиться зазначити, що місто цілий день мало характер виключно український, бо груди усіх, не виключаючи й військових, рядових та офіцерів, прикрашували українські відзнаки.

№ 20

ГУСЯТИНЩИНА

На голос клича зійтися дня 3-го марта на мініфестаційне віче, вибіг весь нарід на се перше від 3 і пів літа народне свято і рушив навалом в Копичинці, мимо заборони ц. к. Староства, що людям з сіл не вільно виходити. Сильнійше було чувство народної душі, чим постягані з усіх усюдів жандармські багнети. На нічо придався безсильний польський маневр, коли нарід почув в собі так довго гамовану силу. Всіми дорогами і стежками сунули десятки тисяч народу, що стрі-вожений гуком боєвих сурм, прочуяв і свідомий великого політичного значія, яким став для нього заключений з Україною мир, зрозумів, що мимо недолі, яка прибила його економічну екзистенцію, годі йому мовчати, коли Україна говорить самостійно і отвирає рамена, щоб обняти і притулити до свого серця галицького брата.

Торжественне Богослужене відправлене цілим сусідним духовенством, на чолі з о. деканом Лабієм, при співі Яблонівського хору, з десятками тисяч народу, що заляли площу і забарикадували всі вулиці, дало вираз крайного одушевлення, коли залунала молитва «Боже Великий єдиний, нашу Вкраїну храни!» — всі груди дрожали силою бажання і надією ліпшої будучини.

Промовив слово о. Брикович з Кривенького вказуючи, що ніяка неволя не в силі убити правди що вона хоч по довгих роках і кровавих жертвах мусить зродити красшу долю і нашому народови, котрий перший підніс клич мира.

Мир на Україні се перша ластівка весни загального мира і нам дбати і старатися треба, щоби Українська Гольгофта довела цілий нарід до загального його воскресеня.

Відправлено панахиду за борців за волю і правду і величавий похід рушив на ринок.

Попереду Січовики і Соколи на конях з прапорами, опісля нарід, селяни з таблицями, з піснею на устах.

Яким же марним був протест Поляків, що в Копичинцях дня 18-го минулого місяця улажували проти прилучення Холмщини і Підляша до України. Се не кілька недоростків, що літали з криком по місті і веліли зачиняти крамниці і безрадно оглядалися за собою — але се маса народу, що повагом, неначе «танк» готова все протолочити своєю силою і змести всякі перепони.

Покулені постати наших найсердечніших протестовичів і деяких жидиків дивувались зі своїх кутків на сей похід і вид того, що бачили, оловом пригнітав їх заборчі мрії.

Станули! На трибуну вийшов посол Петрицький і в ярих красках представив народови значіне того свята. Сама свідомість факту довершеня мира з Україною, що 700 літ стояла під ріжною кормигою, якою найстрашнішою був царат, дає запоруку, що наш нарід стає чим раз більше політично зрілий, і з мира заключеного з Україною при помочи осередних держав виходить нам наука, як ми по слідам Німця маємо бути зорганізовані, щоби свої наміри довести до ціли.

Говорило ще много бесідників, як п. С. і другі, між иншими також селянка Евдоха Тирба, а при кінці забрав голос ще раз посол Петрицький, котрий серед неумовкаючих оплесків народу піддав звісні резолюції до одобреня.

№ 21

ДОЛИНА

Свято мира й державности України в Долині відбулося при сприяючій погоді вельми величаво з участю щонайменше 14000 народу тільки з судового округу Долина, бо Болехів і Перегінсько окремо обходили се свято. Число учасників було би ще більше, як би не то, що ц. к. Староство наказало на неділю рано 3.ІІІ. реквізицію худоби в Новоселиці, а вїйт призвичаєний до сліпого розказу пильнував, щоб з села люди не віддалилися! Свято розпочалось Богослуженем о 10 год. при участю о. пароха і 7 священників та мішаного місцевого хору. Церков прикрашено смереками у внутрі і на вні, фестонами та зеленю, а тим занялись самі міщани під проводом п. Кардаша. По відспіваню народної укр. молитви (Боже Великий) уставився похід під проводом проф. Грицишина а

то: на самому переді ступала молодіж місцевої укр. гімназії ім. М. Шашкевича зі своїм прапором і приват. жін. семинар — за нею шкільна дівчора з народних шкіл, — далі хор, а відтак українське селянське дуже численне жіноцтво в чвірках. Далі укр. Січи з прапорами, відтак селяни з таблицями після сіл, а на таблицях украшених фестонами відніли написи: «Нехай живе Україна», «Вже воскресла Україна!», «Нехай живе укр. державність під Габсбургами» (Князівське) і т. д. Вкінці йшло міщанство та інтелігенція. — Серед патріотичних співів похід вийшов на ринок, уставився в порядку кольонами і заповнив щільно уся площу. — На трибуні виголосив бесіду Др. С. Данилович, в якій зазначив превелику вагу для українського народу воскресене України як Народної Республіки, заклучене мира, та прилучене давньої власности укр. народу — Холмщини як етнографічної цілости української держави. — Висловом признання бесідникови були грімкі «славно» і ухвалене звісних резолюцій, які обіймали і відокремлене Галичини.

Відтак в імени жіноцтва промовила пані Грабовенська.

По тій промові похід двигнувся з ринку бічною улицею знов попри церкву під укр. прив. гімназію, а що там замала була площа тож поступлено далі кільканайцять кроків на торговицю.

Тут з трибуни промовив Др. Пачовський зазначуючи, що як попередні бесідники говорили про минушість та теперішність так він казати ме про будучність, бо ще не довершилась доля усеї соборної України, і тому годі кінчити свято відспіванем пісень, але треба вертати домів з ясною програмою позитивної пекучої громадської роботи, а програма ся мусить обіймати нашу загальну народню просвіту, шкільництво, рахункові і економічні товариства та політичну організацію. У кожній роботі мусить брати участь наше жіноцтво. — Вкінці висказавши сильну віру, що при дальшій ширости та прихильности для укр. народу нашого Найяснійшого Пана, ми сповняючи усі точки повисшої програми дібемося також власними силами такої долі як закордонні брати — а тоді сповняться віщувания не тільки Тараса, але й Маркіяна.

Вкінці забрав ще голос від Кружка Педаг. Товариства п. І. Марцінків, а вказавши на вагу укр. прив. гімназії для

долинського повіту поручив складати добровільні датки на будову тоїж гімназії. — Ся головна часть свята скінчилася о пів до 3 год.

О пів до 4 відбулося господарське віче в гімназії. Віче отворив голова укр. пов. Нар. Ради Др. Пачовський, вказуючи на значіне економічного добробуту, який є основою політичного становища народу, чого доказом є Україна, яку сьогодні високо цінять ті могучі держави, які недавно чути не хотіли про якусь Україну. — Відтак виголосив вельми цінний змістом реферат делегат Головної Ради Кр. Тов.: «С. Господар» п. Творидло, обговорюючи всесторонно сільську господарку у всіх напрямках та вказуючи велику вагу на закладане крамниць та спілок, які допоможуть укр. селянству увільнитись від чужих опікунів його кривавим потом зрошеної праці.

Відіспіванем гимну «Вже воскресла Україна» скінчилось велике свято о год. 6 вечером. Всюду панував спокій і повага.

Тогож дня вислано звізні змістом 3 телеграми до Відня.

Замітним було те, що Жиди, які 18.ІІ. цілий день мали замкнені склепи так тепер мимо, що се була неділя, цілий день торгували, а про прикрашене домів хоругвами ані не думали, мимо того, що Укр. Пов. Народна Рада зверталась на прилюдно розліплених «Зазивах» як до мешканців Українців, так до людности неукраїнської народности та до властей, щоб в доказ симпатії і бажання мирного життя в будучности з укр. народом зволили народними стягами прибрати доми. Нарід сам се зауважив та зятимив собі поведене своїх непрошених опікунів і пявок.

Вже крайний час, щоби наша Парл. Репрезентація заопікувалась переведенем реформи і приверненем нормального стану по ц. к. урядах, магістрації та Раді Повітовій, бо теперішний стан сих властей найкрасше надавав би ся для Варшавської губернії, але в тій части, де нема пруської опіки. — Але чей воно не вічне!

№ 22

КОЛОМИЯ

Свято мира і української самостійности в Коломиї випало — як на так короткі приготования — надсподівано гарно і величаво. Треба признати, що події послідних часів мусіли значно піднести наш нарід на душі, коли мимо непривітної

погоди зібралось 32000 людей на торжество. А надто у всіх сусідних місточках Заболотіві, Печеніжині, Обертині та Гвіздци відбулись також самі торжества, що випали теж незвичайно гарно. Що до Коломиї — то навіть найбільші наші неприхильники сеї хвилі признають, що торжество було імпозантне, а порядок і лад подиву гідний. — Програма була та сама, що всюди та після оголошення в газетах. На вічу говорили: Вл. Трильовський, Петрук та проф. Кузьма, що своєю бесідою зробив велике вражіне. В урядженю походу показався досвідчений друг — Сокіл Вп. Книш справдішним майстром.

№ 23

ХИРІВ

Коло год. 9 зрана дались чути в місточку співи громад, котрі з таблицями і прапорами то пішки то на конях спішили на народне свято. О год. 10 заляг нарід церков, просторий цвинтар і вулиці коло церкви, в котрій зачалась Служба Божа благодарственна що її відправив, о. кан. Менціньський з Фельштина при асисті і діяконах о. Дуркота з Полозви і о. Булана з Розсіх, о. Вахнянина з Ляшок і о. Прийми з Хирова. Підчас Служби Божої прекрасну патріотичну проповідь виголосив о. Мякий з Перемишля.

При кінци Служби Божої обхід «Тебе Бога хвалим», Многолітствія й гимн «Боже великий єдиний», а відтак величавий похід. Чоло походу становили Січовики зі Старого Самбора на конях в січових строях з паном Сенькусьом в атаманськім строю. Конець походу замикала кінниця з хоровками на списах — всіх кінних було 250.

№ 24

БЕРЕЗІВЩИНА

Повітовий Комітет свята рішив відсвяткувати день 3 марта в Володзи, звісім з свого патріотизму. Село прибрало характер святочний. Артистично побудовані триумфальні брами заходом церковного будівничого Павла Бревки, яких було 8, прикрашені цвітами та смереками з ріжними написями як «Нехай живе стара українська земля «Холмщина», «Нехай живе Берестейський мир», «Вже воскресла Україна», «Нехай живе

укр. королівство Галичина», робили як наймиліше вражине. Доми прикрашено синьо-жовтими хоругвами, а нарід зі всіх сусідних сіл спішив до Церкви на Службу Божу, яку відправляв о. декан Іван Жарський в асисті священників і діаконів. Церква прибрана вінцями і хоруговками, а при вході до неї пишалася імпонуюча брама з написею «Боже Русь-Україну спаси». Патріотичну проповідь виголосив дуже гарно о. Орест Солтикевич, парох з Улюча, при кінці о. декан підніс многолітствіє Укр. Правительству, і всім тим, що причинилися до двигнення укр. держави. По відспіваню «Тебе Боже хвалим», нарід вийшов на майдан, на котрім і так уставилось кілька тисяч лемківського народу. На площі перед церквою зачалось маніфестаційне віче. Про мир з Україною і прилученє Холмщини і Підляша реферував місцевий завідатель о. Теодор Зрада, а про укр. державність в Галичині др. Роман Савойка. Данило Стецик візвав блудних синів, що пішли на услуги Полякам, щоб вернути до свого народу і церкви, та зрозуміли вагу подій. Ухвалено звісні резолюції, які нарід з одушевленем через аклямацію серед рясних оплесків приняв, а які вислано де належало. Вкінці о. док. Жорський, з Глудни закінчив віче зазивом до солідності, в борбі за поділ Галичини геть аж за Сян по Вислок. Гарний хор під управою п. Стецика співав в часі свята патріотичні пісні, кінна бандерія під проводом отамана Д. Вацуби пильнувала ладу.

Нарід обурений на ц. к. Староство в Березові, яке давало 18 лютого с. р. само примір до страйку проти держави, а нам забороняє робити похід а відмовне рішене виставило в польській мові! Віче висказало п. старості за се належну нагану і обурене та ухвалило вислати протест.

Мимо тенденційного наказу старости похід одначе відбувся: при звуках пісень «Вже воскресла Україна», «Не пора» і и. нарід уставився до походу. На переді отаман з кінницею, відтак «Соколи» і «Сокілки» з лентами і прапором, відтак дівчата несли гарний вінець з написею «Честь борцям за Україну», відтак з відповідними таблицями поступала дітвора, мущини і старші жінки з піснею на устах. Кінниця знов замикала похід. Цілість походу робила дуже гарне вражине; нарід видів, що в него сила і єдність. Похід закінчився в Селисках, де коло «Народного Дому» зроблено дефіляду перед портретом

президента У.Ц.Р. Мих. Грушівського. В найбільшій порядку і спокою серед великого одушевлення і радості розійшовся нарід домів з переконанем, що ми, Лемки, такого свята в своїм житю ще не мали.

№ 25

СТАНИСЛАВІВ

Устроєнем свята 3-го марта занявся окремиий комітет під проводом надрадника інж. Мирона. — 3 сіл від 9-тої години рано почали сходитися люди. Йшли цілі села, зібрані взірцево, чвірками. Переважало жіноцтво та молодь. Менше було старших чоловіків. Ряди мужчин на жаль доси топніють на фронтах, у окопах, в землянках. До 11-тої години перед полуднем нагромаджувалися люди з поодиноких близших і дальших сіл станиславівського повіту, молодь міських шкіл і корпорації залізничників тощо.

Скінчилася велика Служба Божа, яку відправив Ексц. еп. Хомишин. Духовенство сим разом брало активну участь у нарадах комітету над приготованем свята і співділало з ним, у повнім і згіднім порозуміню. Ексц. еп. Хомишин і мітрат о. Гордієвський доложили всіх зусиль для звеличання свята.

Після Богослуженя Владика під голим небом на майдані біля церкви виголосив патріотичну проповідь: «Безпримірна в історії світа страшна, жорстока, безпощадна війна наближається до свого закінчення — казав Владика до зібраних на великій площі тисячів народу. — Чотири роки керваввся наш нарід по сей і по той бік державної межі, що розділяла нашу націю. І ось той нарід-мученик, який найбільше страждав і по геройськи терпів і зносив дану йому Богом долю, той нарід, над яким уже панахиду відправляли заздрі й лукаві його вороги — не згинув у вихрах віків. Він воскрес отсе до нового житя. І дивним дивом сей нарід-страдалець, який стільки кривд зазнав від других, він саме перший на цілім світі сказав: доволі крови, доволі ворожнечі, доволі слів, нехай буде мир».

В само полудне розпочався похід. Тривав 2 години. Се була величава українська маніфестація, торжественне свято, перший укр. «великдень», як сказав пізнійше в своїй промові «на валах» посол др. Лев Бачинський. — Маса народу плили й плили

вулицями міста. Станиславів був залитий філями з укр. сіл. В виду сили і стихійности сих народних мас, народних кадр, кріпшало і гордилося в нас національне почуте. Навіть чужинці не могли остоятись пасивно супроти величності сього свята. Й вони відкілясь пороздобували синьо-жовті стяжечки і попричіплювали їх собі на грудях та горділи ними. Незвичайне вражінє робило, як між тими рядами кріпки жінок, дебелих дівчат, черствих молодиць, буйних доростаючих парубків, «соколів», вояків в австрійських одностроях, «січовиків», добачилося старих, старесеньких, біловолосих згорблених літами до землі дідусів-патріотів, як і ті йшли, щоби з цілим народом, у всій повазі, заявити також свою радість з приводу воскресеня України.

Похід йшов вул. Голуховського до парку, а потім Липовою й Третього мая та розсипався навпослідок немов муравище на Валах. Ріжноцвітна юрба залила всі горбки. Наче море цвіта запестрілося всіма красками людське зборище.

Прапори, таблиці з написами сіл, які брали участь в поході, всякі хоруговки, таблиці з найріжнійшими кличами, які тепер на часі, все видніло над морем голов. А всюди найприкладнійший взірцевий порядок.

Вдалася чудова погода. Сонце схиялося вже в пурпурі на захід, коли на трибуну виступив наш славнозвісний бесідник пос. др. Лев Бачинський.

«Велика се хвиля, в якій ми тут зібралися — говорив він. — Найновіші вістки саме доносять, що укр. війська ввійшли назад до престольного города Київа. Ї ми радіємо. Віки ждали ми, терпіли неволю, жили в рабстві, але час прийшов і ми до сліз зворушені щастем, що дожили хвилі, в якій бачимо нашу Україну самостійною, независимою державою, Ми, які доси втішної, відрядної хвилини не мали, на яких голови лихо за лихом, удар за ударом валився, святкуємо тепер воскресене вольної України на руїнах царату, якого розпад віщував Шевченко. Сьогодні зійшлися ми тут для вислову нашої непомірної безмежної радости, що Україна — вольна, самостійна, від нікого независима держава! Се наше перше правдиве всеукраїнське, цілонародне свято, наш перший Великдень!

Промову закінчив п. посол зазивом до присяги, що вся зібрана 50-тисячна маса народу сповнить все і всюди свій

обовязок зглядом України й нації, коли би вона знайшлася в небезпеці.

Грімке «Вже воскресла» закінчило се свято. — З почетом надії й сили почав нарід розходитися домів.

Іван Ставничий

Українське слово. — 1918. — 8, 10, 29 бер.

№ 26

ЦИРКУЛЯР КОМАНДУВАННЯ КОШІЦЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО ОКРУГУ ПІДЖУПАНАМ, БУРГОМІСТРАМ І ПРИКОРДОННИМ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ УПРАВЛІННЯМ ПРО ПОСИЛЕННЯ НАГЛЯДУ ЗА СОЛДАТАМИ, ЯКІ РОЗПОВСЮДЖУЮТЬ РЕВОЛЮЦІЙНІ ІДЕЇ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТТЯ

4 березня 1918 р.

Таємно.

Немає сумніву, що в Росії полонені зазнають надзвичайно шкідливого впливу, який у великої їх частини значно підірвав дисципліну і лояльне ставлення до уряду. Велика матеріальна нужда і, нарешті, вплив революційних ідей останнім часом збільшили небезпеку, зв'язану з цими явищами.

З погляду державної безпеки необхідно всіма засобами перешкодити, щоб елементи, які зазнали впливу підривних ідей, не заразили політично населення.

Тому переконливо прошу вас пильно стежити за можливою пропагандистською діяльністю з боку наших солдатів, що повертаються з полону.

Багатьом нашим солдатам, що повернулися з полону, пощастило добратися до свого місця проживання без того, щоб пройти медичний та інший контроль, і вони, всупереч існуючим правилам, очевидно, протягом довгого часу ховатимуться від усякого нагляду.

На таких осіб особливо звертаю вашу увагу.

Очевидно також, що ворожа розвідка скористується можливістю заслати контрабандою на територію центральних держав своїх агентів з метою розгорнути тут антимілітаристичну, антидержавну або революційну діяльність, або безпосередньо шпіонаж.

З цієї причини особливу увагу слід би звернути на підозрілих осіб. Прошу, щоб у подібному випадку було повідомлене найближче військове командування.

(Підпис нерозбірливий)

ДАЗО, ф. 283, оп. 1, спр. 4889, арк. 1.

Опубл.: *Шляхом Жовтня: Збірник документів. Т. 1. (1917—1923 рр.).* — С. 50.

№ 27

ДОНЕСЕННЯ БІБРСЬКОГО СТАРОСТВА ГАЛИЦЬКОМУ НАМІСНИЦТВУ ПРО ВИСТУПИ СЕЛЯН ПРОТИ ВВЕДЕННЯ ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ НА ПОМІЩИКІВ

13 березня 1918 р.

Вслід за телефонним звітом від 11 березня і 12 березня 1918 р. повідомляю: Земельна експозитура ц.-к. намісництва № 30 в Ходорові, організовуючи поділ робочої сили окремих гмін в повіті для поміщицьких дворів, які потребують сільськогосподарських робітників, доручила через своїх довірених осіб жнивним комісіям в гмінах складання списків робочої сили в кожній гміні. З метою попередження можливих зловживань при призначенні робітників для обробки поміщицьких земель запропонувала укласти договори між жнивними комісіями і поміщицькими маєтками, на основі яких тільки в точно визначені дні встановлене число селян повинні були ходити на роботу в поміщицькі маєтки, а решту днів можна працювати на своїй землі.

Такі договори дійсно були складені в присутності довірених осіб експозитури у всіх гмінах тутешнього повіту, підписані начальниками гмін, представниками поміщицьких маєтків і членами жнивних комісій, а також довіреними особами. Крім цього, на всіх цих договорах вийти поставили гмінні печатки.

Це розпорядження, не говорячи про питання правомочності, було корисним для сільського населення і мало на меті недопустити до будь-яких зловживань.

Нечесні, і досі не висліджені агітатори, використали ті обставини й штовхнули населення до зворушень, щоби викликати безпорядки в повіті.

Саме сільським жінкам вони розповіли, що умови такого роду є поверненням панщини на користь маєтків, далі, що не тільки вони самі, але й чоловіки, коли повернуться з війни, а потім їх діти, внуки і т. д. навіки будуть змушені ходити на роботу на «панське».

Розійшлися також чутки серед населення, що вийти і жнивні комісії за повернення панщини одержали з маєтків гроші, пасовиська, дерево з лісів і т. д.

Така агітація швидко дала свої наслідки.

Вже на початку березня в гмінах, в районі відділку жандармерії в Бортниках, сільські жінки напали на вйтів, вимагали негайно повернути договори, примушували йти з ними в Ходорів до контори юридичної консультації при «Сільському господарі».

Вийти або задовольнили їхні вимоги, або своїм авторитетом втихомирили населення, так що до жодних виступів не дійшло. Пізніше, 8 березня 1918 р. в гміні Бориничі перед будинком вйта зібрався натовп з 150 осіб, переважно жінок, озброєних палицями, вилами, сокирами і з криком вимагав повернення договору про працю.

Коли вйт заявив, що він цього договору не має, бо віддав його довірній особі з земельної експозитури, натовп кинувся на його будинок і почав нищити його. Вибито усі шиби, знищено двері і вікна; натовп погрожував вбити вйта, який сховався на горищі.

Місцевий священник Донарович і керівник школи Шорбура намагалися втихомирити розлютований натовп.

На жаль, це не допомогло, навпаки, натовп почав зневажати обох вищезгаданих, вважаючи їх також винними в своїй долі, тому що обое належали до жнивних комісій.

Вимагали, щоб начальник гміни, священник і вчитель направилися з натовпом до Ходорова в юридичну консультацію при «Сільському господарі».

Тремтячи за своє життя, всі троє виконали волю натовпу. Ексцеси такого ж характеру повторилися наступними днями в гмінах: Дроговичі, Острів, Юшківці, Берездівці, Гранки, Чортория, Руда, а безпорядки охоплюють дальніші гміни: Дев'ятники, Ятв'яги, Голдовичі, Ліщин, Грусятичі, Борусів,

Чижиці, далі Волчатиці, Лучани, Жирава, Городище Цетнарське, Отиневичі, а, за донесенням відділів жандармерії вночі по селах нібито ходять не висліджені ще агітатори і підбурюють населення до зворушень. Сьогоднішнє становище таке, що у всіх гмінах Ходорівського судового округу і в південній частині Бібрського судового округу всюди можна спостерігати ознаки цього руху, який в деяких місцевостях кінчається без ексцесів.

З метою негайного припинення і придушення заворушень, які поширюються, покликано жандармів з відділків, де відносно спокійно, і вислано до округів, охоплених заворушеннями. Їм доручено провести ґрунтовне слідство.

Результат до цього часу такий: за злочин порушення спокою і публічного скупчення і насильства арештовано і віддано до ц.-к. повітового суду в Ходорові: в Бориничах 11 осіб, в Дроговичах 1 особу, в Юшківцях 21 особу, в Гранках 15 осіб, між якими 2 солдати, і в Острові 1 солдата.

Слідство триває. Однак воно не може бути інтенсивно проведено в зв'язку з нестачею жандармів, які крім патрулювання в гмінах, де не було заворушень, мусять проводити слідства і арешти в гмінах, де відбулися ексцеси. Для наведення порядку і встановлення спокою мені мало теперішньої зменшеної кількості жандармів, причому необхідно сказати, що внаслідок лише функції жандармів — охорони безпеки — припинився примусовий збут зерна, реквізіція картоплі, тому що начальники гмін не в силі виконати моїх розпоряджень у цих справах і, тремтячи за своє життя, не виходять навіть з будинків. Населення не тільки не хоче добровільно здавати зерно і давати підводи для його транспортування, але надзвичайно вороже ставиться до реквізуючих органів. Прикладом може бути випадок: 12 березня 1918 р. в Буковині Маланка Масик кинулася з сокирою на призначеного сюди військового представника, який хотів забрати у неї лишки зерна, і коли б не допомога військового патруля, він поплатився б життям. Додаю, що Маланку Масик відправлено сьогодні до повітового суду в Ходорові.

З огляду на вищеописане становище, щоб попередити всяку небезпеку поширення заворушень і щоб знов поставити на своє місце гмінну адміністрацію, прошу негайно тимчасово

вислати 20 жандармів, тому що при наявній недостатчі жандармерії не зможу виконати своє завдання.

Про те, що відділки жандармерії в тутешньому повіті пустують без жандармів, говорить хоча б той факт, що в час заворушень в окрузі відділку Берездівці комендант звернувся до повітової команди в Бібрці за допомогою, а коли та команда не могла допомогти, в зв'язку з нестачею сил, я змушений був просити допомоги ц.-к. — повітову етапову команду в Жидачеві, яка через кілька годин прислала декілька десятків солдатів на допомогу жандармам в Берездівцях. Про дальший хід подій повідомлю ц.-к. президію після одержання звітів.

Керівник ц.-к. староста Мошинський.

ЦДІАЛ, ф. 146, оп. 4, спр. 7162, арк. 83—85. Машинопис. Оригінал. Публ.: Під прапором Жовтня: 1917—1920. — Док. і матер. — Львів, 1957. — С. 69—72.

№ 28

ДОНЕСЕННЯ ПОМІЩИКА СЕЛА БЕРЕГОМЕТА НА СЕРЕТІ СТОРОЖИНЕЦЬКОГО ПОВІТУ ГЕОРГА ВАСИЛЬКА ПРЕЗИДІЇ КРАЙОВОГО УПРАВЛІННЯ БУКОВИНИ ПРО ЗАВОРУШЕННЯ СЕЛЯН

20 березня 1918 р.

З деякого часу спостерігається серед селян с. Берегомета на Сереті і навколишніх місцевостей заворушення, викликане розповідями солдатів, які повернулись з російського полону.

Люди говорять про революцію, про розподіл маєтків, відмовляються платити за користування пасовиськом і вносити орендну плату. В ряді місць підпалили мої ліси.

14 цього місяця з приводу свята миру в м. Вижниці жінки з с. Лопушни образили мого лісничого Ераста Бурачинського і так закидали його камінням, що нанесли кілька поранень. Такої ж долі зазнав мій службовець Якоб Ландвер і лісний сторож.

Персонал мого маєтку безсилий і беззахисний перед цими діями, бо його штат внаслідок мобілізації набагато зменшився порівняно з минулим, і він побоюється повторення жорстокостей, які вже мали місце, з боку вкрай роздратованих селян.

Дозволяючи собі звернути увагу високої Президії Крайового управління на цей народний рух, який не можна недооцінювати, вважаю необхідним висловити думку, що тільки своєчасно вжиті заходи можуть зробити належний вплив, щоб повернути населення до віри в силу уряду, бо зараз ця віра, можливо, трохи похитнулась.

В першу чергу я вважаю цілком необхідним значно збільшити жандармерію і дозволяю собі просити, щоб висока Президія Крайового управління зволила дати вказівку про збільшення жандармерії в [селах] Берегометі на Сереті, Шипоті — приватному, Лопушні і Черешенці.

Барон Георг фон Василько

ДАЧО, ф. 3, оп. 1, спр. 13031, арк. 1—2. Оригінал. Рукопис.

Опубл.: Боротьба трудящих Буковини за соціальне і національне визволення і возз'єднання з Українською РСР. 1917—1941: Док. і матеріали. — Чернівці, 1958. — С. 102.

№ 29

ДОНЕСЕННЯ СОКАЛЬСЬКОГО СТАРОСТВА ГАЛИЦЬКОМУ НАМІСНИЦТВУ ПРО ПОШИРЕННЯ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ІДЕЙ

28 березня 1918 р.

20 березня ц. р. до канцелярії гмінного управління в Кототопах прийшло 10 австрійських солдатів, які після повернення з російського полону знаходяться у військовій частині, розташованій у цьому селі. Після розпитів про відносини в селі заявили начальникові громади, щоб не ганяв людей до роботи на панські лани, бо цього в Росії нема і тут теж не буде, бо вони упорядкують цю справу як слід. Призначений у це село ополченець повідомив про це негайно комендантові жандармського відділку в Сокалі, останній пішов до коменданта даної військової частини, щоб викрити вищезгаданих солдатів, що, однак, йому не вдалося.

Тому, що в повіті розміщено до 20000 солдатів, які повернулися з полону, доношу про це з проханням, щоб військові органи видали наказ, який би забороняв солдатам хоча б спочатку, протягом деякого часу, ходити по селах і поширювати більшовицькі ідеї. При цьому зауважую, що від

часу заключення миру в Брест-Литовську в повіті відчувається хвилювання, саботаж польових робіт на поміщицьких землях.

Обробіток поміщицьких земель, головного постачальника збіжжя для прохарчування держави, вважаю найважливішою справою, через що я звернувся до українського духовенства з проханням впливати на парафіян, а тепер прохаю видати розпорядження про це через відповідні єпископські ординаріати.

Керівник ц.-к. староства Зачек

ЦДІАЛ, ф. 146, оп. 4, спр. 5193, арк. 65. Машинопис. Оригінал. Опубл.: Під прапором Жовтня: 1917—1920. — С. 73.

№ 30

ДОНЕСЕННЯ ПІДГАЄЦЬКОГО СТАРОСТВА ГАЛИЦЬКОМУ НАМІСНИЦТВУ ПРО ДЕМОНСТРАЦІЇ ГОЛОДУЮЧИХ В СЕЛАХ СОКОЛІВ, БОКІВ, ШУМЛЯНИ І НОСІВ ПІДГАЄЦЬКОГО ПОВІТУ

5 квітня 1918 р.

В останні дні місцеве населення, переважно жінки, з Соколів, Боків, Шумляни і Носів, підбурене невідомими агітаторами, чинить опір гмінній владі, відмовляється приймати продукти, які роздаються з нагоди державної допоміжної кампанії, і заявляє, що поставити свої підписи на відповідних списках про розподіл, ствердивши цим одержанням продуктів, це значить підписатися на знак згоди з справами політичного характеру, а особливо на створення Польщі, на введення панщини і т. п. І так в Соколові жінки кинулися на начальника гміни, побили його і повибивали вікна. В інших гмінах справа скінчилася тільки зневажанням і погрозами.

Заворушення поширюється щораз більше.

Винуваті, висліджені ц.-к. жандармерією, про що повідомлено відповідний суд, жінки із Соколова арештовані і віддані до суду.

Почате слідство відносно джерела заворушень не дало жодних результатів.

Доношу про це ц.-к. президії.

Ц.-к. староста

№ 31

**ЗАЯВА НАРОДНОГО КОМІТЕТУ УНДП
ПРО ГЕТЬМАНСЬКИЙ ПЕРЕВОРОТ В УКРАЇНІ
І ПРО ДОМАГАННЯ УТВОРЕННЯ ОКРЕМОГО КОРОННОГО
КРАЮ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ АВСТРО-УГОРЩИНИ
ТА ПЕРЕДАЧУ ХОЛМЩИНИ І ПІДЛЯШСЬЯ УНР**

14 травня 1918 р.

Народний Комітет на черговім засіданню в суботу, 11 с. м. перевів основну дебату з приводу державного замаху в Києві і парламентарної кризи в Австрії і прийняв одноголосно отсі рішення:

I. Стверджуючи, що одинокою основою відносин між Австро-Угорщиною й Німеччиною, з одної, і Українською Народною Републікою, з другої сторони є Берестейський договір з 9 лютого 1918 р., яким осередні держави признали повну державну сувереність України; стверджуючи далі, що осередні держави вступили на територію Української Народної Републіки на заклик українського правительства, зобов'язуючися допомогти йому укріпити внутрішній лад у державі: стверджуючи вкінці, що українське правительство з свого боку не дало ніякої причини до нарушення берестейського договору, — Народний Комітет з обуренем стверджує, що Німеччина безпримірним способом вмшалася оружною силою у внутрішні справи Української Нар. Републіки, чим зломилася свої зобов'язання, прийняті берестейським договором, нарушила державну суверенність України і глибоко образила весь український нарід.

Народний Комітет іменем українського народу Галичини підносить перед цілим світом як найрішучнійший протест.

II. Признаючи утворене української держави і заключене першого мира в теперішній світовій війні історичною заслугою Української Центральної Ради, утвореної волею укр. народу, Народний Комітет признає однако вказаним і доцільним, щоби й дальше формоване державної власти в Українській Народній Републіці оставало виключно в руках суспільно-політичних організацій українського народу.

III. Народний Комітет заявляє, що осередні держави, домагаючися від Української Народньої Републіки виконання берестейського договору і його додаткових умов, є правно

морально обов'язані виконати рівночасно всі свої зобов'язання, прийняті берестейським договором зі всіма додатковими, як явними так і довірочними умовами супроти Української Народної Республіки і цілого українського народу.

IV. По думці сих зобов'язань Народний Комітет домагається передачі Холмщини і Підляша Українській Народній Республіці.

V. З приводу наміреної австрійським правительством державно-правної перебудови держави Народний Комітет підносить однодушне домагане українського народу, щоби австрійське правительство по думці своїх зобов'язань перевело поділ Галичини й утворило з української Східної Галичини з Буковиною окремих державний організм в рамках Австрії.

Українське слово. — 1918. — 14 трав.

№ 32
НАКАЗ
ОТАМАНА ГРИГОРІЯ КОССАКА
ПРО ПЕРЕЇЗД ПОЛКУ УСС В УКРАЇНУ

7 червня 1918 р.

НА ДОРОГУ!

В п'ятницю дня 7 с. м. відходить на Україну перший транспорт У.С. Стрільців. З сеї нагоди видав отаман Гр. Коссака слідуєчий приказ:

Стрільці!

Одна доба ділить нас від хвилини, коли перший транспорт Вишколу виїде з дотеперішнього постою, щоби перенестися там, де знаходиться Стрільцтво полевої формації та роззброєні тепер Київські Січові Стрільці. За кілька днів найдуться всі частини У.С.С. в границях Української Держави. Попрашаємо австрійську Україну, привитаємо Україну державну.

Попрашаємо австрійську Україну з почутем, що не зазнала Вона ще сеї ясної долі, яку ми для неї хотіли здобути — але разом переконані, що ми чесно сповнили наш народний обов'язок, що зробили усе, щоби красшу долю для сеї частини нашого народу здобути. Заберемо з собою горячу любов для

сеї частини української землі і віру, що коли повернемо до неї, застанемо її щасливою, пробуджену до нового життя, дужу новими непереможними силами.

Українську Державу повитаємо в почуттю сих безмежно великих обовязків, які маємо в її границях сповнити. Нехай у кожного з нас повстане непохитна воля відповісти як слід нашим завданням.

Застанемо там ще безладе, викликане великими потрясеннями революційної доби. Нехай тямить се кожний стрілець і старшина, що ми мусимо бути живим приміром бездоганного порядку, ладу, дисципліни, бо самим же нашим приміром ми помагати мемо заводити лад, переводити організацію в молодій державі і в той спосіб будемо співтворцями державного життя України.

Застанемо ще в народній свідомості усіх верств і слоїв суспільности наслідки кількасотлітнього пановання держави, яка уживала усіх заходів, щоби знищити в українськiм народі почуте його самостійности і бажане волі. Ми збільшимо ряди робітників, що мають будити в народі його національну свідомість, скріпити його волю, бути хазяїном в независимій українській державі. Сю працю мусимо сповнити після усіх сил наших, вложити в неї усю енергію і запал.

Застанемо далі початки освітньої і культурної праці, яку щойно тепер, коли впали кайдани московської неволі, можуть розпочинати на ширшу скалю наші брати зза Збруча. Від сеї праці не відтягнемося, знову кожний старшина і стрілець нехай все тямить про велику силу живого приміру. Власним приміром мусимо навчити населене державної України про вартість зверхного ладу, чистоти, порядку, точности і почуття обовязку. Таким способом занесемо в дарунку нашим братям великі добра культури, якими нині стоять суспільности західної Європи.

Стрільці!

Нехай через весь час в українській державі руководить вами любов до України і до її населеня, тверда воля служити Україні кожним словом, ділом і помишленем, непохитна воля сповнити вповні жовнярський та горожанський обовязок Українського Січового Стрільцтва.

№ 33
ОБ'ЯВА КОМАНДУВАННЯ КОШІЦЬКОГО
ВІЙСЬКОВОГО ОКРУГУ ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ
ВІЙСЬКОВО-ПОЛЬОВИХ СУДІВ

12 червня 1918 р.

На основі розпорядження № 36, виданого 12 червня 1918 р. повідомляю про запровадження військово-польових судів.

В інтересах збереження дисципліни і порядку, а також в інтересах загальної безпеки вважаю необхідним запровадити військово-польові суди для розбору перерахованих нижче злочинів у всіх військових частинах, що належать до мого військового округу (на підставі §§ 433 і 434 XXXII закону від 1912 р.) або підпорядковані мені по лінії карного права на підставі 2 абзацу § 35.

До них належать такі злочинні дії:

1. Порушення субординації (§§ 147 і 148 військового карного кодексу).

2. Бунт (§§ 159, 161—164 військового карного кодексу).

3. Заворушення (§§ 167 і 168 військового карного кодексу).

4. Дезертирство (§§ 183 і 193 військового карного кодексу).

5. Заколот (§§ 349 і 550 військового карного кодексу).

6. Крадіжка (§§ 492 і 499 військового карного кодексу).

Категорично закликаю кожного, хто підлягає командуванню військового округу, кожному особу, що підпорядкована військовому суду, щоб стереглись після опублікування цього мого розпорядження від допущення перерахованих злочинів, бо кожен, хто допустить їх, буде притягнений до військово-польового суду і у випадках, перерахованих у 1—4-у пунктах, а також у 6-у пункті, буде каратися розстрілом, у випадку 5-го пункту — смертю через повішення.

Наказую всім комендатурам, частинам і установам це мое розпорядження оголосити шляхом читки перед вишикуваним особовим складом, а також проінструктувати окремі частини поясненням їх рідною мовою відносно законів I, II, III, V, XX, XXXIII, викладених у XV розділі I частини положення про службу.

За капітана (підпис нерозбірливий)

ДАЗО, ф. 172, оп. 1, спр. 2132, арк. 4. Машинопис. Засвідчена копія.

Опубл.: *Шляхом Жовтня: Т. I. (1917—1923 рр.). — С. 53—55.*

№ 34

**ЛИСТІВКА РЕВОЛЮЦІЙНОГО СОЛДАТСЬКОГО КОМІТЕТУ
З ЗАКЛИКОМ ДО СОЛДАТІВ АВСТРІЙСЬКОЇ АРМІЇ
ПОКІНЧИТИ З ВІЙНОЮ**

6 липня 1918 р.

БРАТИ ПО ЗБРОЇ!

Наступає час, коли і ми, солдати, мусимо підняти голову, щоб довідатися, що діється навколо нас, що несе нам найближче майбутнє.

Горе нам, якби ми цього не бачили! Наша кров, смерть мільйонів наших братів, наші рани, сльози наших матерів і жінок, наша важка безконечна праця, наш голод і приниження були б даремними.

Чи чуєте, брати? Настане час, коли із нещастя війни, з нашого горя може виникнути новий світ для нас і для наших дітей.

Брати! В Європі залишилась ще одна сила, яка зброєю хоче покорити чужі народи, яка все ще жадає крові, у якої гарні слова на устах, але вона насильно гнобить власний народ і чужі народи, нас, солдатів, безконечно гонить у бій, поширює голод в країні, продовжує війну.

Цією силою є німецький уряд, уряд великих панів, фабрикантів, воєнних хижаків, паліїв війни!

Коли ця сила, одинока реакційна сила, яка залишилася в Європі, впаде, тоді ніщо більше не стоятиме на перешкоді народам Європи взяти свою долю у власні руки і по своїй волі побудувати нову вільну Європу вільних народів. Поки що ми є зняряддям сили, ворожої народіві. Але настане час, настане швидше, як це декому здається, хто не має очей, щоб це бачити! Він прийде крізь кров, голод і події, які кожному народіві і армії відкриють очі, що ми проливаємо кров не за справу народів, а для капіталістів, юнкерів, паліїв війни й воєнних хижаків!

Брати! Ми повідомляємо вас, що в усій середній Європі поширюється революційний рух, щоб добитися миру і народної влади вільних і рівних націй. Будьте готові!

Будьте готові, коли настане час, щоб ви не стали катами власної справи, справи народів.

Геть шпигунів з наших рядів!

Хай живе революційна військова організація!

Хай живуть вільні народи всіх націй!

Геть війну!

Геть катів наших і чужих народів!

Хай живе революція!

Революційний солдатський комітет

ДАЛО, ф. 314, оп. 1, спр. 3387, арк. 95. Опубл.: Під прапором Жовтня: 1917—1920. — С. 80—81.

№ 35

РОЗПОРЯДЖЕННЯ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ АВСТРО-УГОРСЬКОМУ ГАЛИЦЬКОМУ НАМІСНИЦТВУ ПРО БОРОТЬБУ З ПОШИРЕННЯМ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ІДЕЙ

10 липня 1918 р.

Різні події останнього часу кинули яскраве світло на велику небезпеку, що може виникнути для держави у зв'язку з поверненням багатьох військовополонених, які під час перебування в російському полоні перейняли соціал-революційні ідеї, що там панують.

Найбільшу увагу органи влади повинні зосередити на тому, щоб всякими можливими засобами перешкодити прищепленню цих ідей серед тутешнього населення.

Маю честь просити вас, щоб звернули увагу на вищезгадані течії.

Прошу дати вказівки підлеглим політичним і поліцейським органам взяти під суворий нагляд (в основному силами жандармерії) військовослужбовців, які є у відпустці, або звільнених військовополонених, а також цивільних осіб, які повернулися з Росії, а саме тих, які відмічені військовими органами як носії революційних ідей, причому тоді, коли це відноситься до військовослужбовців, негайно повідомляти відповідні військові органи про виявлене.

Бажано діяти зі всією суворістю на підставі існуючих законів. Зрозуміло, що для того, щоб службові дії досягли своєї мети, вони повинні проводитися якнайшвидше.

Проведення зазначених заходів у кожному випадку контролюйте. Про особливі події необхідно повідомляти.

Міністр внутрішніх справ

ДАЛО, ф. 314, оп. 1, спр. 3387, арк. 92. Машинопис. Копія.

Опубл.: *Під прапором Жовтня: 1917—1920.* — С. 82.

№ 36

ОБІЖНИК ПРЕЗИДІЇ АВСТРІЙСЬКОГО НАМІСНИЦТВА У ЛЬВОВІ ПРОТИ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

19 липня 1918 р.

OKOLNIK

Prezydyum c. k. Namiestnictwa.

L. 9465/pr.

Lwow, dnia 19 lipca 1918.

do wszystkich Panow c. k. Starostow Galicyi wschodniej, do Panow c. k. Starostow w Krosnie, Jasle, Gorlicach i Nowym Saczu oraz do Pana c. k. Radcy Dworu i Dyr. Policji we Lwowie.

Wedle sprawozdan Pana Kierownika c. k. Starostwa w Kosowie zawiazano we wszystkich gminach tego powiatu tajne Kolka ukraińskie (Kruzki), na czele ktorych ustanowiono naczelnikow, zwanych wojtami lub holowami.

Kazdy z naczelnikow ma swego zastepce a w sklad Kolka wchodzi pewna ilosc, stosownie do liczby mieszkancow gminy, mezow zaufania, zwanych dziesietnikami.

Liczba tych dziesietnikow wynosi najmniej 10 osob, a w pewnych wiekszych gminach dosiega nawet 30 osob.

Wszystkie Kolka podlegaja Setnikowi (Sotnikowi), majacemu siedzibe w Kosowie, z ktorym naczelnicy poszczegolnych kolek odbywaja dosc czeste tajne posiedzenia w czytelnim stowarzyszeniu «Silskij Hospodar» w Kosowie.

Setnik podlega centralnej organizacji we Lwowie, gdzie okolo

26 marca b. r. miało się odbyć zgromadzenie, na którym rzekomo zapadły jakieś ważne uchwały, obchodzące naród ukraiński.

Działalność powyższych tajnych stowarzyszeń, które rzekomo nie rozporządzają żadnymi funduszami, ma się rozciągać tylko na sprawy czysto gospodarcze i moralne, tak przynajmniej ich członkowie przedstawiają to na zewnątrz, a w szczególności mają mieć na celu udzielanie pomocy i porady przy prowadzeniu gospodarstw rolnych i uprawie roli kobietom, których mezowie powołani zostali do czynnej służby wojskowej, oraz czuwanie nad temi kobietami, aby się nie oddawały pijanstwu, niemoralnemu życiu lub nie trwonili majątku na bezużyteczne rzeczy, w gruncie rzeczy jednak zmierzają prawdopodobnie do zupełnie czego innego, albowiem rozwijają żywą agitację na rzecz złączenia silnej Ukrainy oraz podburzają ciemną ludność rusińską przeciwko Polakom i Żydom, zabraniając przyjmowania u tychże jakiegokolwiek pracy, sprzedawania czegokolwiek i dopuszczania ich do swoich pomieszczeń.

Działalność taka posunięto już w gdzieniektórych gminach do tego stopnia, że zagrożono nawet aresztem i grzywnami osobom, które do rozporządzeń i nakazów kolka nie chciały się zastosować.

Nie potrzebuje zaznaczać, że tego rodzaju działalność zagraża spokojowi i publicznemu porządkowi oraz zdolna jest wywołać w przyszłości skutki niebezpieczne dla całości państwa, — więc też przeciwko niej należy wystąpić z całą stanowczością i wszelkimi stojącymi do dyspozycji środkami.

Wobec tego zechce Pan bezzwłocznie stwierdzić, czy podobne tajne organizacje w tamtejszym powiecie również potworzono a w razie dodatnich spostrzeżeń zwrócić na ich działalność baczną uwagę, dolożyć wszelkich starań celem ustalenia konkretnych faktów ujemnej i szkodliwej działalności całości i pojedynczych członków niedozwolonych stowarzyszeń, pociągnąć winnych do odpowiedzialności karno-sądowej i o każdym takim fakcie donieść bez zwłoki Prezydium c. k. Namiestnictwa.

C. k. Namiestnik *Huyn* w. r.
General-Pulkownik

№ 37

ПРОМОВА ПОСЛА КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО
В АВСТРІЙСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ

19 липня 1918 року

Наш парламентарій по його відложенню зібрався під знаком господарського і політичного лихоліття. Ми стоїмо перед великим завданням, щоби із страхіть війни добути фундамент для мирного розвою народів тієї держави. Ми хочемо не тільки мира з ворогом, але також замирення на своїй батьківщині.

Та замість успокоєння, що є конечне при творенні такого великого діла, помічуємо у цій народній палаті щось інше, а саме завзяту боротьбу між партіями.

А правительтво є у першій черзі обовязане удержувати і скріплювати віру до цієї держави. Але те політичне положення не облекшилося промовою пана президента міністрів, а навпаки, воно ще погіршилось. Його заява про «німецький курс» в Австрії формально визвала не-німецькі народи тієї монархії. Ми всі, з виїмкою Німців, станули під замітом і під тяжким докором, що не визнаємо тієї держави. Досі читали ми слова на хоромх бургу: *Justitia fundamentum regnorum*, а тепер винайшов президент міністрів д-р *Зайдлер* новий клич: запрошуємо всіх, що вірно тримають з династією і державою.

Ця заява пана президента міністрів примушує нас до ближчого розваження дотеперішних вислідів австрійської політики супроти української нації в Австрії, а відтак до сконстатування, чи не зважаючи на ці сумні вислиди австрійської політики для нас, наша нація в Австрії стояла вірно при династії і державі, чи ні.

Галичина прийшла до Польщі в XIV столітті — здобуттям та її понад чотири століття триваюча приналежність до Польщі була підданням українського народу під чужу польську владу...* заволодів українським населенням ентузіязм для Габсбургів і Австрії. Тодішній митрополит *Шептицький* сподівався послідовно, що Австрія буде доцільно трактувати українську справу та він приладив докладний плян, що міг принести Австрії великий хосен. Оце було перше наближення.

---

* Тут і далі вилучення в оригіналі — конфіскація польської поліції.

А яка була відповідь австрійської політики? Провідні мужі державні прозвали Шептицького фантастом і розпорядками цісаря Леопольда II знову видано Українців необмеженій сваволі польської шляхти.

Та коли в році 1848—49 захиталась Австрія в своїх основах і наближувалась до свого розпаду, то Українці Австрії і Угорщини незломною вірністю станули за Габсбургами і Австрією. Українські *селянські гарди* здержували успішно вибух революції в Галичині, а українські *гірські стрільці* поборювали революцію на Угорщині. Архикнягиня Софія, мати цісаря Франца Йосифа I, жертвувала українській гарді прапор з власноручно вимережаним написом: «Вірність веде до перемоги». А коли небезпека минула, видано знову Українців під польську і малярську кормигу. В 1867 році підписано угоду з Мадярами і Поляками.

Австрійська політика злучила примусово, проти волі українського населення, область українського королівства Галичини і Володимирії з польськими князівствами: Кракова, Освенціма і Затора та з цього штучно витворила коронний край Галичину з польським пануванням.

Наслідки угоди стали прямо винищувати угорських Українців, так що вони зійшли на масу рільничих пролетарів, котра загибає в безприкладній недолі, господарській руїні і хронічному анальфabetизмі. А Українці Галичини мали по висказу провідного державного мужа графа Байста «настільки існувати, наскільки на це призволяє галицький сойм»...*

Коли в роках 1887 і 1888 зависли важкі хмари на політичному горизонті Європи, то Українці заявили явно за Австрією та піднімали судорожні зусилля, щоби Східна Галичина стала українським Піємонтим і приєднала Українців з Росії для Австрії. У вдяку за те прийшов Баденівський режим з трупами виборців і кривавими виборами та його: «Адіє, мої панове, ви не маєте тут що шукати!» Ось так Австрія тяжко грішила своєю вчаснішою політикою проти принципу національної свободи, зокрема проти українського народу в Галичині, як також проти своїх власних інтересів, — продовжуючи політику польської держави супроти українського народу. Та мимо цього Українці видержали в часах великих кріз, в роках 1908 і 1912, у відданій

вірності при Австрії; колиж прийшла світова війна, то Українцями Австрії заволодів патріотизм і ентузіазм. Вони надіялись, при допомозі осередних держав *визволити себе і своїх братів з під Росії*, вони творили легіони та їздили по Європі, щоби прояснювати австрофільську орієнтацію...*

Не зважаючи на важку невдяку австрійської політики, ми завжди вірно стояли при династії і австрійській державі.

А тепер прийшли мирові переговори в Бересті. Ці переговори викликали живе заінтересування поміж Українцями в Австрії. Ми чули, що міністер закордонних справ *граф Чернін* заінтересувався польськими меншинами на Україні. Ми чули також, що мається стати з нашими українськими областями в Австро-Угорщині. А що діється з берестейським договором? Підписаний в дні 9 лютого 1918 р. договір в Бересті, цей первенець між договорами, що мають принести людству горячо очікуваний світовий мир, постановив, що колишня російська губернія Холмська аж до лінії Тарногород, Білгорай, Красностав, Пугачів, Радзин, Межиріч і Сарнаки має прийти до Української Народної Республіки, причому означено, що остаточне устійнення будучої границі переведе мішана комісія, до котрої мають належати також польські делегати.

Цісарське німецьке правительство перевело постанови Берестейського договору в найкоротшому часі. Договір Німці ратифікували, частини краю Холмського і сусідного Підляша, що були під німецькою адміністрацією, віддали під українську адміністрацію; на поворот свого часу евакуованого Росіянами українського населення призволили без перепон і по змозі підпомагали; українські військові частини закватувалися в краю; українські часописи виходять, українські школи оснуються, одним словом, *Німеччина* виявила себе солідним і *чесним контрагентом*.

Зовсім інше лице показує політика австрійського правительства. В Холмщині діється таке, що в XX столітті, в правовій державі, навіть серед здичіння світової війни, нечуване.

Берестейського договору, хоча вже минуло п'ять місяців, Австро-Угорщина ще не ратифікувала. З високих відповідальних і невідповідальних місць безнастанно запевнюється польських політиків, що взагалі не прийде до ратифікації цього договору.

Польське правительство у Варшаві розпорядило, певне не без призову австрійського правительства, перевести вибори до варшавської Державної Ради в частинах Холмського краю, окупованих Австро-Угорщиною, котрі тепер державноправно належать до Української Народньої Республіки. Без всякої участі страшно тероризованого українського населення горстка Поляків вибрала трьох делегатів, — делегатів з державно-українського краю до польського державного сойму, при тому Варшавське правительство заснувало навіть окружний суд у Замості, на державно-українській території, за призволом австрійського правительства!

Адміністрація полудневої частини Холмщини і досі в руках австро-угорської армії і щоб віддати цю територію по думці договору, Українській Республіці, — про це не думає австрійське правительство. Та як український губернатор для Холмщини, *Скоропис Йолтуховський* явився на австрійсько-угорському окупаційному терені, щоби там дати допомогу пригнетеному українському населенню, так як це було його урядовим обов'язком, то ц. і к. окупаційна влада негайно його увязнила та по кількох днях вязнення видалила з краю!

Австрійсько-угорська адміністрація Холмщини поклала своїм завданням, останні сліди українського характеру цього краю винищити, щоби край зовсім спольонізувати. В цілій адміністрації Холмщини нема ані одного австрійського Українця, старшини або урядовця, а всі місця обсаджено елементами ворожими Українцям. Остале в краю українське населення безмірно тероризоване, так, що ніхто не сміє по українськи говорити і писати. В краю нема ні одної української народньої школи і не вільно такої основувати. Українських часописів не можна видавати, ані з Галичини не допускають. Майно українських хліборобів, евакуованих до Росії, роздають польським сусідам або кольонізують спровадженими польськими кольоністами з Польщі і з Західної Галичини...*

Та вкінці є ще і *релігійна справа*. Українці Холмщини проливали кров під російським пануванням десятками років за свою греко-католицьку віру. Та тепер, коли вони свого часу примушувані до православ'я — хочуть повернути до унії своїх батьків, здержує їх ц. і к. адміністрація всякими примусовими

засобами. Наших священників не допускає, не зважаючи на всякі старання військового духовника, що охрестив дитину в нашому обряді — негайно перенесли; греко-католики мусять, так як колись під російським пануванням жити і вмирати без церковного хресту, вінчання і похорону, або заспокоювати свої релігійні потреби в римо-католицьких священників, — наскрізь шалючих польонізаторів, що правдоподібно є метою ц. і к. адміністрації.

А кожного доброго австрійського патріота мусить найтяжче обурювати, коли він бачить, як ц. і к. адміністрація тільки тим працює, щоби цій монархії на північному сході створити нові супротивности. Те поступовання ц. і к. адміністрації в Холмщині є добре знане в Києві і спричинює злу кров на цілій Україні та може цю молоду державу відразу завернути на такі шляхи, що можуть спричинити великі труднощі у приязному співжитті, яке є в інтересі обох держав.

Тим більше мусить поступовання центрального правительства та ц. і к. адміністрації в Холмщині в найвищому ступні безпокоїти нас, австрійських Українців. Гноблення наших братів в Холмщині, не може нас не обходити. Все наше громадянство є озлоблене в найвищому ступні тими нечуванними відносинами, як інтелігенція так і все селянство, що того самого в найближчій будучности бояться у себе. Поступовання ц. і к. адміністрації в Холмі дає нам доказ, що ц. і к. правительство взагалі не думає придержуватись постанов Берестейського договору. Та ми не можемо інакше поступити, як правительство діймаючо остерегти перед такими зловіщими і честь Австрії понижаючими кроками. А щоби на найближчий час забезпечити собі прихильність Поляків, думає ц. і к. правительство забрати Українцям їх Альзацію і Льотарингію та прилучити до польської держави. Така політика є по лінії правдивого австрійського протягання, але вона криє в собі великі небезпеки в дальшій будучині.

Тому поставили ми такі наглі запити:

1. Чи відоме ц. к. правительству, що ц. і к. правительство думає ратифікувати Берестейський договір та в цілости виконати його постанови?

2. Чи відоме ц. к. правительству, що ц. і к. адміністрація Холмщини гнобить безмірним способом тамошнє українське

населення національно і релігійно та протизаконним способом попирає його польонізацію*.

3. Що думає ц. і к. правительство робити, щоби тимчасова влада Холмщини перейшла по договорі в руки української держави.

На ці наші наглі запити не одержали ми досі ніякої відповіді від пана президента міністрів та ми дуже просимо і жадаємо, щоб ми в цій справі безумовно одержали ясну відповідь.

Розважуючи сучасні політичні відносини позволив собі у цій дебаті посол *Дашинський* сказати: «Я позволю собі також про Українців говорити...». І цей польський соціалдемократ дозволив собі насмішливо сказати такі слова: «Тепер вийшла нова мода і ця мода зветься Україна». А я питаю вас, панове, чи це є поважне трактування справи? Коли польська держава конституується в хосен польської нації, то це добре і в порядку, а як конституується українська держава, то ось як трактують справу Поляки: польський соціалдемократ насмівається... Як Поляки бажають собі вольностей і хочуть їх мати, то повинні не забувати, що вони мусять також шанувати вольности інших націй. Бо як вони не знають пошанівку для свободних змагань інших націй, то вони *негідні мати свою власну державу*.

А далі поставився цей польський соціалдемократ пан *Дашинський* на котурни езуїтського проповідника і кличе до нас: «трицять мільонів православних рільників не може стати підпорою католицької австрійської держави. А прецінь конспірується з Українцями»... Це каже польський соціалдемократ, що православна віра нашого українського населення на Україні є перепоною, щоби Австрія взагалі узнавала українську державу і з тією державою підписувала договори, а опісля каже пан *Дашинський*: «Не вірте, ви Українці, австрійському правительству, не вірте Австрії, бо це правительство є банкрутом». З одного боку каже: Ти, Австріє, не можеш переговорювати з Україною, нічо говорити, бо це не варте заходу! А з другого боку каже до нас: Не говоріть з Австрією, бо це банкрут! Чи це льогічне або чесне?..

---

* Ц. к. правительство — Австрії, ц. і к. правительство — Австро-Угорщини.

Ми жадаємо тут в Австрії того, що нам належить по праву і справедливості.

Та саме тепер, в цьому світово-історичному моменті, має австрійська політика видержати вирішуючу пробу тяжкої долі. З нашого боку вже передше і тепер, завсіди стверджувано, і цього придержуємося, що конституювання властивого королівства Галичини і Володимирії в союзі австрійської монархії є основою змагань австрійських Українців. Це є для нас правдива національна автономія. Та замість цього, маємо заяву пана президента міністрів про німецький курс в Австрії. І це має бути дошка спасення? Ні! Це є політичний промах! Ви не потребуєте, Ексцеленціє, нас запрошувати, щоб ми приступали, бо ми, Українці, є в Австрії та жадаємо від цієї держави здійснення наших прав свободи і рівноправности.

Австрія мусить бути захистом для кожної нації в державі, щоби кожній нації дати її культурний, економічний і національний розвій, а разом із тим забезпечити охорону перед гнобленням з боку інших націй. Щоби перевести австрійську програму, конечною вимогою є: привести народи Австрії до зрозуміння, що Австрія не може бути ані німецька, ані славянська.

Ця монархія виповнить свою історичну місію: сполучити до поспільної охорони народи середущої Європи, — що потребують розвою, — коли кожний з цих народів дістане запоруку належної самостійности. А коли Німці в Австрії хочуть удержати своє становище як перші поміж рівними, то вони мусять також у першу чергу визнавати рівноправність всіх народів тієї монархії з виключенням всякого національного майоризування і привілеїв для деяких народів.

Коли хочеться приступити до відбудови держави: узнанням націй носіями її, то є конечно вибрати такі засоби, щоби народи досягнули дійсного самовизначення. Життя націй не обмежується до культурних запотребувань, або до господарської ділянки. Нації змагають до того, щоби в рамках держави мати в своїх руках всі соціально-політичні засоби.

Відносно внутрішньої політики, маємо знаменні вискази посла Гломбінського. Ексцеленція д-р Гломбінський має багато відваги дещо сказати, а саме прилюдно, — що є в яркій

суперечности з правдою і фактами. Він сказав ось таке: «Відносно внутрішньої політики Австрії, почуваються Поляки в Галичині без ніякої охорони супроти австрійської влади і армії». Я прошу вас, панове, чи ми маємо в Галичині австрійську владу? Ми маємо в Галичині тільки польську владу. А відносно армії, то Поляки роблять все можливе в армії і з армією в Галичині. Хто перевів в Галичині генеральний страйк? Австрійські чи польські урядовці? Та що заподіяли весною польські урядовці з армією у нас в Галичині? Вони хотіли впровадити в Галичині підданство з панщиною! Сотки людей невинно арештували, бо намагалися впровадити примусові роботи в хосен польських земельних маєтностей. А ми мусіли просити центральну владу у Відні, щоби скасувала ті безправні примусові роботи для польських маєтностей. Хто робить те все? Тільки польські урядовці в Галичині разом і при допомозі війська.

Пан Гломбінський також жалувався, що досі ще не удержавнено польської гімназії в Бялій. А я прошу вас, панове, де є наші українські гімназії? Поляки мають десять разів більше середніх шкіл як ми; вони мають за багато середніх шкіл і не потребують ще гімназії в Бялій. Нам прирекли три гімназії, — бо ще в 1914 р. заявився за цим навіть галицький краєвий Сойм, щоби удержавнити наші три гімназії з українською викладовою мовою. Але те удержавнення досі не наступило, — а чому? Бо польська влада, польська галицька Шкільна Рада Краєва перепинює усіми способами удержавлення тих гімназій.

Ми боремося від довгого часу не за особу цього, або того президента міністрів, бо ми не є міністроборці, а ми боремося *проти ворожої системи правління*. А ця ворожа система панує у нас в Галичині проти української нації також тепер, хоча президент міністрів д-р Зайдлер має добру волю. Та отсе буде так довго трівати, доки ми не будемо визволені зпід польського панування. Інакше не дасться ця справа розв'язати як слід.

Ми уважаємо самозрозумілим актом вдяки Австрії супроти найтяжче навіщеного українського населення, щоби заподіяні шкоди йому повернено в повнім розмірі та щоби частинам краю допомогти до добробуту. Східна Галичина, замешкана

українським народом, найбільше спустошена війною. Український нарід мусів на всіх господарських областях витерпіти найбільші втрати і принести найбільші жертви. А краєва центральна покликана до відбудови краю мала завдання, ужити своїх засобів на хосен Східної Галичини і українського населення в тій мірі, в якій стоять спустошення, шкоди і жертви тих частин краю та Східній Галичині і українському народові виявити особлившу дбайливість.

Але дотеперішна діяльність краєвої централі для господарської відбудови Галичини виказує противну напрямну. Її засобів уживається в першу чергу для Західної Галичини і для польських власників більших маєтностей, з занедбанням найнаглиших запотребувань українського народу. Провід централі є виключно в польських руках, так, що українські члени прибічної ради вже перед роком ствердили безцільність своїх мандатів.

Для нещасного, евакуованого населення навіть не приготовано конечних захистів. Що більше, тих нещасних усунено з вагонів серед поля та полишено їх без даху, одягів і поживи під голим небом. Не зважаючи на наші понаглявання, приречення центрального правительства, а також — як думаю — добру волю центрального правительства, нічого не робиться, щоби ратувати ці найнещасливіші жертви війни. Наслідком цього мусять у тій справі наступити радикальні способи заради.

Зміна такої діяльності краєвої централі, що так кривдить український нарід, вимагає: заснування окремої централі для господарської відбудови Східної Галичини; покликання українських фахових сил до ведення всіх секцій і установаження ключа державних засобів для східно- і західно-галицьких повітів. Саме на українських областях розігралися найбільші военні бої і ми випили найгіркішу чашу воєнних терпінь аж до дна! По страшних інтернуваннях і траченнях найневинніших людей; після політичних переслідувань і господарських спустошень наших областей маємо незаперечене і кровю добуте право, жадати винагороди від тієї держави, котрій ми завсіди вірно служили.

Дотеперішна польська адміністрація в Галичині трактує наше українське населення наче масу без права, що мусить

бути виголоджена і винищена. Цю систему треба прецінь вже раз усунути, в інтересі тієї держави і нашої нації.

Така політика, що не спирається на узнання національних прав, як також культурних і господарських потреб усіх народів держави, та що адміністраційними дисциплінами затроює відношення населення до австрійської держави, не може довше удержатись.

Сучасне політичне положення, котре виразилось конфліктом між народним представництвом, а правительством, означає остерогу для всіх державних мужів у Австрії: *Заверніть, щоби не прийти годину за пізно!*

Народи тієї монархії найдуть аж тоді тут свій дійсний захист і охорону, коли вони в правдивім звязку націй Австрії будуть мати забезпечене заспокоєння їх життєвих інтересів. Цю високу мету можна тільки тоді осягнути, коли всі народні племена держави одержуть безглядну спромогу: правити собою на своїх національних областях. Не можуть бути народи пануючі і народи піддані! Всі дотеперішні народи піддані *мусять одержати національно-територіяльну самоуправу!*

А тим, чого Українці очікують від нового конституційного устрою в Австрії, є повна національно-територіяльна самоуправа *на зєдинених їх національних областях в австрійським державнім союзі*. Бажання і домагання австрійських Українців є політично реальні і справедливі. Ми жадаємо поділу Галичини на дві часті: на західну польську і східну українську, так, як це в поділових проєктах від р. 1847 до 1850 вже плянувало австрійське правительство.

Тільки створенням національно одноцілої провінції в рамках Австрії та забезпеченням її національної автономії, під гарантією прав для іншемовних меншин, може українська нація в Австрії бути дійсно свобідною та через розвій своїх сил стати повновартним чинником безпеки на сході монархії.

На узасаднення тих державно-правних змагань мусимо ствердити:

1. що коронний край Галичина у своєму теперішньому обемі не є історично-правнодержавною одиницею, а штучним конгломератом молодой дати (1861);

2. що саме при творенні коронного краю Галичини зовсім не звернено уваги на історичні і державноправні обставини,

бо дійсну Галичину і Володимирію без огляду на історію і державні права злучено з чужими областями князівства Кракова, Сандомира та Освенціма і Затора в одноцілий коронний край;

3. що Буковина є інтегральною частиною історично і державноправно запорученого королівства Галичини і Володимирії, а її відлучення (1849) є супротивне історичним і державноправним зглядам.

Колиж хочемо, щоби повстало діло нового устрою Австрії, то до цього мусимо мати діяльну провідну політику.

Тут не йде про прихильність високої бюрократії, але про здійснення наших незадавених прав, щоби ми стали господарями у власній хаті!

Д-р Кость Левицький «Великий зрив». — Львів, видавнича кооперація «Червона калина», 1931. — С. 65—81.

№ 38

НОТА ПРОТЕСТУ ПОСОЛЬСТВА УКРАЇНСЬКОЇ ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В АВСТРО-УГОРСЬКІЙ АВСТРО- УГОРСЬКОМУ МІНІСТРУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ БУРІАНУ ПРОТИ АНУЛЮВАННЯ ТАЄМНОГО ПРОТОКОЛУ БЕРЕСТЕЙСЬКОГО ДОГОВОРУ

24 липня 1918 р.

Посольство Української Держави у Відні.

Його Ексцеленції Пану Ц і К. Міністрові Двора і справ закордонних.

Вельмишановний Пане Міністре,
Ваша Ексцеленціє!

Посольство Української Держави у Відні одержало від свого правительства з Київа повідомлення, що Ц. і К. Правительство Австро-Угорської Монархії анулювало дане при заключенні мира в Бересті Литовським зобовязання, яким Ц. і К. Правительство, з метою скріплення близької приязні та живих взаємних зносин між обома державами, зобовязалося:

Предложити найпізніше 20 липня ц. р. законопроект про відділення від королівства Галичини областей Східної Га-

личини з переважаючим українським населенням і злучення їх з Буковиною в один суцільний коронний край — та настояти всіма доступними йому по конституції засобами, щоб це пропозиція одержало силу закону.

Факт цей підтверджено Вашою Ексцеленцією особисто дня 24-го липня ц. р. З огляду на вище сказане, ні в чім не порушуючи гарячого бажання Української Держави — жити в якнайбільше приятельських і якнайтісніших зносинах з Австро-Угорською Монархією, я нижче підписаний, посланик Української Держави у Відні, складаю від імени мого правительства на руки Вашої Ексцеленції протест проти цього анулювання, взятого на себе Ц. і К. Правительством з власної і доброї волі виключно в намірах скріплення приязні між обома державами.

Знаючи, що в даному разі заміри Ц. і К. Правительства були збудовані на основі замірів, які Його Царська і Королівсько-Апостольська Величність висловили при обняттю правління і підтвердили в своїй престольній промові, як також і в маніфесті до народів Австрії з дня 12 лютого 1918 р. і тому непохитно вірячи, що на крок анулювання свого зобов'язання Ц. і К. Правительством мусіло рішитись із причин зовсім інших, а тільки не тому, щоб порушити дружні відносини між Австро-Угорщиною й Україною, Правительством Української Держави через моє посередництво висловлює тверду надію, що його бажання, аби Берестейський мир був якнайшвидше ратифікований в Австро-Угорській Монархії і щоб були допущені українські адміністраційні влади в занятій Ц. і К. військами частині Холмської землі, — буде сповнене і що тим самим буде дана реальна підстава для дальшого приятельського співжиття обох держав і їх народів.

Зостаюсь з виразом моєї великої пошани та глибокої поваги Вашій Ексцеленції, Вельмишановний Пане Міністре, щиро відданий

Вячеслав Липинський

Відень, дня 24 липня 1918 р.

№ 39

**ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО»
ПРО ВІЗИТ ДЕПУТАЦІЇ ГУЦУЛІВ КОСІВЩИНИ ДО ЦІСАРЯ
І АВСТРІЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ З ВИМОГОЮ
ПОЛІПШЕННЯ СВОГО СТАНОВИЩА**

25 липня 1918 р.

ДЕПУТАЦІЯ ГУЦУЛІВ ДО ЦІСАРЯ

Перед кількома днями приїхало до Відня 22 селян і 2 селянки з косівського і печеніжинського повіта, щоби повідомити Монарха про дуже тяжкі апровізаційні відносини в тих повітах і просити о ратунок. Всякі попередні старання, роблені місцевими організаціями і послом д-ром Трильовським не відносили успіху.

Найкрасшою ілюстрацією для бюрократичного шляндрияду при полагоджуваню таких важних справ є обставина, що меморіал внесений послом д-ром Трильовським в уряді відживлення 23 мая с. р. надійшов до староства в Косові «W celu oswiadczenia sic» доперва 28 червня.

А обставини в косівським повіті справді катастрофальні. Морози, які настали в маю сего року, знищили не тільки картоплі, але й кукурудзу й всьо інше. А з призначених по урядовому приділови на косівський повіт 21 вагонів муки місячно, надійшло від 1 вересня 1917 р. до кінця січня 1918 р. ледви два і пів вагона; від лютого б. р. не одержав косівський повіт з урядових жерел ні одного кільограма муки!

Подібні відносини панують також в печиніжинським повіті, а з призначених на сей повіт 11 вагонів муки місячно він одержав в лютім пів вагона і в марті пів вагона і на сім кінець.

Очевидно нарід помагав собі як міг; бож є дуже багато таких родин в горах, що від кількох місяців не бачили взагалі кусника хліба, а прокормлюють себе пашиною і другими зелями.

Колиж люди вибираються «на доли» і там закуповують, або вимінюють за кожухи, ліжники й таке інше збіже, або муку, то полеві жандарми й жандарми, а навіть громадські уряди, як се було пр. в Заболотові, конфіскують їм і нікто не

знає, що з тим конфіскованим добром дієся. Був і такий випадок, що одна жінка доведена таким поступованем до розпуки, втопилася в Черемоші і осиротила 6 дітей.

Томуж не було иншого виходу, як тільки післати депутацію до цісаря, що при уділі п. д-ра Трильовського ухвалено в Печеніжині й Косові.

Коли депутація прибула до Відня, то президент парламентарної репрезентації д-р Петрушевич запровадив її найперше на конференції до арх. Вільгельма, якому делегати і пос. д-р Трильовський представили важке положене Гуцульщини. Він обіцяв приїхати особисто в печеніжинський повіт і розглянути на місци жалоби, які люди проти деяких урядників староства, радника камерального Свободи і лісничого Вільмавта підносили. Зараз на другий день поїхав він до цісаря і на його просьбу визначив цісар авдієнцію на день 15 липня в полудне в цісарськім замку Екартсав (недалеко угорської границі).

На двірци ожидали приїзжих двірські автомобілі, котрим заїхали делегати до цісарського замку. Тут повитав їх цісарський адютант і запросив до пишної замкової салі, щоби найперше випочали з дороги. По якімсь часі запрошено делегатів до городу, де вони на гарній площі усталися півколесом. Незабаром надійшла цісарська пара з малим престолонаслідником, а посол д-р Трильовський в промові, виголошеній по німецьки й українськи передав цісарській парі привіт Гуцульщини, представив важке економічне положене сеї гарної країни і просив о поміч для неї.

Тоді господар і Михайло Мельничук з Устерік і Кость Тимувський з Печеніжина передали цісареві два пропамятні письма.

Цісар відповів на се українською промовою, в якій заявив, що все цінив високо патріотизм Гуцулів і геройство гуцульських полків, та що буде старатися по змозі населенню помочи. Тепер приступила цісарська пара разом з синком до півкруга делегатів і цісар розмовляв з кождим з них без виїмку, розпитуючись про родинні й апровізаційні відносини. Особливо інтересувався, хто з делегатів, зглядно його родини служив при

війську і брав участь у війні. Цісарева звернула увагу на це се, що 20-літній делегат Петро Горецький не має правого ремени.

Він пояснив, що стратив його в 9 офензиві над Ісонцом. Цісарева припоручила зараз придворній дамі гр. Шенборн, щоби занялася справленем відповідної протези для него. Особливо щиро витав цісар господаря Івана Гавришука з Княждвора, який витав його в 1911 хлібом-сіллю на границі своєї громади. Взагалі цісарська пара виявляла велику прихильність до людей, хоч видно було по ній велике перемучене. Маленький Отто заховався на диво поважно на свій вік.

Цісарська пара запросила делегатів на обід, при яким делегати відспівали цілий ряд січових і патріотичних пісень, між іншими, також «Вже воскресла Україна».

Лучилося таке, що тоді перебував на цісарським замку ген. Ляндвер, начальник спільного уряду відживлення. Він відбув разом з д-ром Трильовським конференцію і се на основі вручених меморіялів.

Перед відїздом попрощала цісарська пара ще раз делегатів і побажала їм щасливого повороту до вітчизни.

Надворними автами вони відїхали до найблизшого залізничного двірця.

Дня 16 липня відвідала депутація парламент а 17 відбула конференцію у міністра відживлення Павля, а се при участі п. д-ра Трильовського й Лаврука та адютанта архик. Вільгельма рїтмайстра Фїрстери.

Депутація домагалася в меморандах до цісаря.

1) Щоби до обох загрожених повітів висилано щомісячно 10 вагонів муки, а саме до кінця серпня 1919 р.

2) Щоби здержано всякі реквізиції і викупи худоби, збіжа і паші в повітах Косів, Печеніжин, Коломия, Снятин (звідки Гуцули спроваджують збіже) рівнож до кінця серпня.

3) Щоби заборонено жандармам і полевым жандармам конфіскувати людям муку і збіже, яке вони закупивши на долах спроваджують в гори.

4) Щоби заказано конфіскувати людям збіже, закуплене в приватній дорозі і привезене до млина.

Рівночасно піднесено з натиском сторонничість Централі

для відбудови, яке занедбує цілковито відбудову Східної Галичини і прошено о відповідні зарядження:

1) Щоби доставлено як найскорше з камеральних лісів будівляний матеріал.

2) Щоби в Соколівці біля Косова збудовано трачку, а в Пістиню фабрику кафлів, дахівок і печей.

3) Щоби пущено як найбільше реклямованих селян — будівляних робітників і щоби управильнено платні урядників при будівельних експозитурах (доси одержує начальник аж 380 корон, а другі урядники 250 корон місячно).

Рівночасно порушено непорядки й покривдження жовнірських родин при признаваню і виплачуваню причинків. Очевидно, що з міністром видживлення обговорено такі справи, які торкаються його ресорту він віднісся до справи дуже прихильно і обіцяв порозуміти ся з поодинокими властями, до яких полагоджене поодиноких бажань належить. На всякий випадок обіцяв прислати з кінцем місяця по кілька вагонів збіжа в zagrożені повіти, що було цілю депутації.

На другий день в окремім вагоні другої кляси поспішного поїзду відіхали делегати у рідні сторони, певні, що поміч, обіцяна Монархом, не заведе.

Українське слово. — 1918. — 25 лип.

№ 40

ДОНЕСЕННЯ ЗБРАЗЬКОГО СТАРОСТВА ГАЛИЦЬКОМУ НАМІСНИЦТВУ ПРО ЗБРОЙНІ ВИСТУПИ СЕЛЯН ПРОТИ ПОМІЩИКІВ

2 серпня 1918 р.

У звіті від 26 липня ц. р. за № 7178 я повідомив про шкоду, заподіяну в тутешньому повіті на поміщицьких садибах населенням із-за кордону, а також місцевим населенням, яке перебуває під його впливом.

В донесенні від 16 липня ц. р. № 8664 я просив про підкріплення відділків жандармерії тутешнього повіту для охорони земельної власності.

Недавно за кордоном в декількох гмінах, сусідніх з гмінами тутешнього повіту, відбулися збройні сутички між цивільним населенням і відділами австро-угорських військ з приводу аграрного питання.

В гміні Пальчинці, сусідній з гміною Токи, тутешнього повіту, населення роззбріло українську поліцію, яка збирала контрибуцію, накладену як відшкодування за знищення поміщицьких садиб, під час цього було вбито декілька поліцейських і офіцерів. Покликані відділи австрійських військ після довгої боротьби роззбріли населення, причому було вбито кільканадцять осіб, а село частково спалено.

В закордонних гмінах Заруддя, Шимківці і Колодно населення вбило управителя маєтку графині Грохольської, а також кількох поліцейських, які займались збиранням відшкодувань.

Військові відділи, вислані із Збаража, провели справжній бій з населенням, яке укріпилося в траншеях, причому було вбито 22 селянина, а частина села Заруддя спалена. Про те, що така поведінка населення за кордоном негативно впливає на населення сусідніх з ним гмін, тутешнього повіту, говорить подія, яка відбулася кілька днів тому. В гмінах, тутешнього повіту, Гнилиці-Великі і Шельпаки місцеве населення побило польову охорону, яка забирала худобу, що паслася на землі поміщика Казимира Бончковського, а 4 жандарми так озвіріли, що тільки завдяки тактовності коменданта відділку жандармерії з Нового Села не дійшло до застосування зброї.

Під час цієї події жандармерія арештувала трьох селян, інших, загрожуючи зброєю, примусила розійтися. Арештовані доставлені до Тернопільського окружного суду, де прокуратура почала слідство по цій справі.

Не думаю, щоб становище в прикордонних гмінах було безнадійним і щоб згодом не змінилось на краще, все ж є потреба укріпити відділки жандармерії, щоб остання могла стежити за підтриманням порядку і задушити ще в зародку всілякі заворушення.

Керівник ц.-к. староста Кулічковський

ЦДІАЛ, ф. 146, оп. 4, спр. 7166, арк. 46. Машинопис. Оригінал.

Опубл.: Під прапором Жовтня: 1917—1920. — С. 85—86.

№ 41

**РЕЗОЛЮЦІЯ ПРОТЕСТУ НАРОДНОГО КОМІТЕТУ УНДП
ПРОТИ ПЛАНІВ ПРИЄДНАННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ
ДО ПОЛЬЩІ ТА ДОМАГАННЯ УТВОРЕННЯ ОКРЕМОГО
УКРАЇНСЬКОГО КОРОННОГО КРАЮ**

10 вересня 1918 р.

ЗА БУДУЧНІСТЬ ГАЛИЦЬКОЇ ЗЕМЛІ!

З уступленем кабінету д-ра Зайдлера, який разом з бувшим міністром заграничних справ гр. Черніном стояли як що до української держави так і що до австрійської України на становищі Берестейського мира, в австрійській внутрішній і заграничній політиці наступив знов поворот до польської державної ідеї супроти українського народу.

Сей поворот загрожує цілій будучности українського народу в Австрії.

Австрійський президент міністрів Гуссарек стоїть на становищі неподільности Галичини і заявляється рішучо проти поділу Галичини й утвореня окремого українського автономного коронного краю в Австрії, а міністер заграничних справ гр. Буріян веде з Німечиною переговори, щоби прихилити її до «австро-польського рішення», себто до прилученя цілої Галичини до Польщі.

Українському народови Галицької землі грозить ярмо польської державности.

Хвиля важна і грізна.

Тому Народний Комітет на засіданю 7 вересня 1918 р. рішив: В таку важку і грізну хвилю український нарід Галицької Землі повинен сказати своє слово, стати на сторожі свого права, виступити в обороні своєї будучности.

Керманічі австрійської держави і австро-угорської монархії повинні почути, що український нарід Галицької Землі, хоче бути господарем на своїй споконвічній землі, що він не позволить наложити на себе ярма польської державности.

В сій цілі Народний Комітет оголошує тиждень 15—22 вересня 1918 р. вічевим тижнем.

Протягом сього тижня, в дни, який означить з огляду на місцеві відносини повітова організація, в кождім повітовім

місті відбудеться всенародне віче з протестом проти прилучення української Східної Галичини до Польщі і з домаганем утворення українського коронного краю в Австрії.

Ухвали віча будуть телеграфічно переслані до президії міністрів і до кабінетів і канцелярії в Відни, а також подані до відомости Народного Комітету у Львові і президії Української Парляментарної Репрезентації у Відни.

Повітові організації, мужі довіря і всі інтелігентні сили в повітах подбають, щоб вічевий тиждень був висловом волі українського народу, гідним споконвічного господаря Галицької Землі.

Львів, 9 вересня 1918.

*За Народний Комітет:
д-р Кость Левицький, Іван Кивелюк*

Українське слово. — 1918. — 10 верес.

№ 42

ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» ПРО ПОЧАТОК ВІЧЕВОГО ТИЖНЯ В ГАЛИЧИНІ

15 вересня 1918 р.

ВІЧОВИЙ ТИЖДЕНЬ

З днем 15 вересня розпочинаєся в цілій Східній Галичині вічевий тиждень для заманіфестування перед цілим світом волі нашого народу, для протесту, проти сего, щоби судьбу його вирішено без нього і проти него і для підготовлення оборонної організації на случай, якби мала бути знасилувана наша свобода і право на наше національне самоозначене.

Хвиля є дуже поважна і рішаюча. Споконвічні наші національні противники докладають усіх зусиль, щоби землі наших володарів Данила і Льва прилучити вдруге на віки вічні до Польщі, або принайменше закріпити на завсіди своє пановане над українським народом на українській землі.

Ми також маємо могучого союзника в Німеччині і слабого в державній Україні. Але оба сі союзники зможуть і схочуть нам допомогти лише в сім случаю, як ми самі розвинемо всі наші сили до оборони. Не оглядаймося тому надто ні на Берлін,

ні на Київ, не покладаймо надто великих надій на наших послів і провідників, але народ сам нехай проявить свою силу і найвикаже волю, що живими нас не возьмуть вороги.

Проявом сеї сили і волі нехай буде вічевий тиждень.

Український народо! Борони своїх прав, своєї чести і будучности своїх дітей. Нехай вороги не посміються над Тобою. Як хочеш мира, то готовся до війни!

Українське слово. — 1918 р. — 15 верес.

№ 43

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» ПРО НАРОДНЕ ВІЧЕ В ТЕРЕБОВЛІ З ВИМОГОЮ УТВОРЕННЯ ОКРЕМОГО КОРОННОГО КРАЮ

21 вересня 1918 р.

ТЕРЕБОВЛЯ

Дня 10 вересня с. р. о 2 год. пополудни відбулися в Теревовлі народні збори, на яких явилася вся українська інтелігенція та понад 5000 щонайчильніших людей повіту, а на яких явився посол Колесса і зложив польське звідомлення.

Посол порушив насамперед найважливіші політичні події з послідних часів, обговорив австрійську політику супроти української справи, непримириме вороже становище австрійських Поляків проти поділу Галичини, вказав на їх усильні заходи, щоби наша земля пішла під Польшу, та заявив, що супроти теперішнього правительства, яке йде на руку Полякам, УПР виступить з найострішою опозицією. По сім поставив прийняті оплесками слідууючі резолюції:

1. Домагаємося безпроволочного затвердження і виконання Берестейського мира в цілій основі, а протестуємо проти наміру Поляків щоби загарбати Холмщину, Підляше і Східну Галичину.

2. Домагаємося поділу Галичини і сполуки усіх українських областей нашої держави в оден український коронний край з окремим соймом, намісником і окремою українською адміністрацією.

3. Шлемо привіт українській державі бажаючи їй повної самостійности і сполучення усіх українських земель.

4. Збори одобрюють перехід українських послів до опозиції і взивають УПР, щоби витримала в рішучій і консеквентній опозиції до теперішнього правительства так довго, доки не будуть сповнені в цілій основі принципіальні політичні домагання українського народу в Галичині висловлені в 1-ій і 2-ій резолюції.

Дальше порушив посол справи господарські, вказав на покривдження нашого народу на тім поли, та на... поступованя властей з нашими селянами.

При тій нагоді порушив всі важніші закони розпорядки, видані з причини воєнної господарки, як справа причинків, евакуованих, реквізицій, відбудови краю і т. д. і поставив слідуючі резолюції, які одноголосно прийнято:

1. Домагаємося в справах господарських окремого Центрального Уряду для відбудови східної часті Галичини з особливим узглядненням укр. селянства.

2. Домагаємо приспішення відбудови укр. осель, а також шкіл, церков, читалень, громадських домів і всіх культурних наших інституцій.

3. Домагаємося увільнення рільничого населення від війська для управи піль і відбудови осель, а також увільнення учителів і сільських ремісників в таких розмірах, як се переведено на Угорщині.

4. В околицях діткнених війною, знищених або навіщених неврожаем, жадаємо повного знесення реквізицій, а в цілій східній Галичині значного їх обмеження.

5. Жадаємо чимскоршого переведеня оцінки воєнних шкід і виплат за воєнні чинитьби і шкоди.

Не залишив Вп. п. посол і просвітних справ — вказав на знані всім кривди нашого народу на тім поли, по чім поставив рівнож оплесками прийняті слідуючі резолюції:

1. Жадаємо негайного відбудовання і реактивованя українських шкіл в українських селах, обсадження їх учительськими силами, яких треба увільнити з війська, а зглядно перенести з західної Галичини.

2. Домагаємося удержавленя українських приватних гімназій і учительських семінарій.

3. Жадаємо взагалі українізації шкільництва в Східній Галичині та шкільної адміністрації відповідно до наших принципіальних домагань на сім поли.

4. Жадаємо безпроволочного засновання українського університету у Львові.

Наконець порушив посол справу адміністрації політичної, в якій збори зажадали привернення автономії наших громад, усунення державних комісарів та українізації політичної адміністрації в Східній Галичині.

По сім звідомленю забирали голос поодинокі наші селяни, які то вказували на рижні надужитя та просили поради, а потім дискусія вичерпалася — збори ухвалили серед бурі оплесків вотум довір'я українському клубови взагалі, а зокрема послови д-ру Колесі; потім учасники зборів розійшлися піднесені на дусі і з сильною вірою в перемогу слушної справи.

Українське слово. — 1918. — 21 верес.

№ 44

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» ПРО НАРОДНЕ ВІЧЕ В ДОЛИНІ З ВИМОГОЮ УТВОРЕННЯ ОКРЕМОГО КОРОННОГО КРАЮ

21 вересня 1918 р.

ДОЛИНЩИНА

Політична повітова Українська Народна Рада в Долині устроїла 8 вересня с. р. віче, на яким вічевики однодушно запротестували проти плянованого міродатними сферами прилучення Галичини до Польщі, а рішучо зажадали поділу Галичини, утворення зі Східної Галичини, укр. части Буковини і Угорщини — Української провінції в межах Австрійської держави, та негайного ратифікування Берестейського договору.

Українське слово. — 1918. — 21 верес.

№ 45

**РЕЗОЛЮЦІЯ НАРОДНОГО ВІЧА У СНЯТИНІ ЗА ПІДПИСОМ
ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА З ВИМОГОЮ ВОЗЗ'ЄДНАННЯ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ І БУКОВИНИ З УКРАЇНОЮ**

21 вересня 1918 р.

Українці Землі Снятинської зібрані на повітовім вічу дня 21 вересня 1918 в Снятині ухвалили однодушно:

I. Всі Українці Снятинської Землі **протестують** отсим урочисто і привселюдно проти всяких змагань якогонебудь прилучення Східної Галичини до будучої Польщі, укріплюють свій протест народною присягою, що ані ніхто із живих Українців повіту ані ніхто із їх потомків ніколи-преніколи не узнає польської приналежности державної ні то польського суверена, будь ним князь, великий князь, король чи президент або який иньший репрезентант тої польської держави, що дальше пятнують всяку через польських політиків форсовану ком-бінацію прилученя Східної Галичини до Польщі як нужденний політичний морд всеї української нації в Галичині а урочистою клятьбою одностайно і однодушно зобов'язуються всім таким насильним змаганням супротивити силу діла до послідної кроплі крови.

II. Збори констатують, що ті погані і гадючі вісти про прилучення Східної Галичини до Польщі розповсюднює польська і німецька преса під покровом австрійської цензури.

В виду того збори ухвалюють:

Виражається гаряче бажання, на случай колиб Австрія нас від себе відтручувала мимо наших жертв в людях і майні, щоб Східна Галичина і Буковина прилучені були до Матері України.

Снятин, дня 21 вересня 1918

За Президента Укр. Пов. Комітету:
Василь Стефанік

№ 46

**ДОНЕСЕННЯ СТАРОСТВА В ЗАЛІЩИКАХ НАМІСНИЦТВУ
ПРО ПОЛІТИЧНІ ЗІБРАННЯ УКРАЇНЦІВ
22 ВЕРЕСНЯ 1918 р. НА ПІДТРИМКУ
ВИМОГИ РАТИФІКАЦІЇ БЕРЕСТЕЙСЬКОГО МИРУ**

23 вересня 1918 р.

PREZEDYUMU C. K. NAMIESTNICTWA

Dnia 22. b. m. popołudniu odbyło się w Zaleszczykach w sali «Domu Narodnego» urządzone przez tutejszą ukraińską organizację polityczną zebranie wyborców za zaproszeniami celem wysłuchania sprawozdania posła Dra Okuniewskiego.

W zebraniu tem, na którem byłem sam obecny, wzięło udział przeszło 100 osób.

Przemawiał poseł Okuniewski, który jako powód przejścia posłów ukraińskich do opozycji przedstawił zwleknięcie z ratyfikacją traktatu brzeskiego oraz rzekomo nieprzychylny stanowisko Rządu w sprawie podziału Galicji.

Uchwalono też rezolucję zadającą spełnienia powyższych postulatów ukraińskich.

Przebieg zebrania był zupełnie spokojny.

KIEROWNIK C. K. STAROSTWA:

ЦДІАЛ, ф. 146, оп. 4, спр. 5193, арк. 153. Машинопис. Оригінал.

№ 47

**ДОНЕСЕННЯ СТАРОСТВА В ТЛУМАЧІ НАМІСНИЦТВУ
ПРО НАРОДНЕ ВІЧЕ 22 ВЕРЕСНЯ 1918 р. ЗА УЧАСТЮ
ПОНАД 5 ТИС. ЧОЛ. З ВИМОГОЮ УТВОРЕННЯ ОКРЕМОГО
УКРАЇНСЬКОГО КОРОННОГО КРАЮ**

24 вересня 1918 р.

Telegramem z dnia 18 wrzesnia br. otrzymałem wskazówkę że ewentualnym zgromadzeniem poufnym ograniczonym do zaproszonych gości a urządzonym przez organizację polityczną ukraińską w sprawie utworzenia odrębnego kraju koronnego z Galicji wschodniej nie należy robić trudności. O tem poinformowałem ustnie za zgłoszeniem się u mnie zastępcy tych stowarzyszeń Dr. Iwana Makucha byłego posta na Sejm krajowy.

Pomimo tej wskazowki a bez otrzymania, zreszta niedopuszczalnego w myśl § 6 ust. z dnia 5. maja 1869 Dz. up. 66 pozwolenia, urzadzil Dr. Makuch w niedziele dnia 22. wrzesnia 1918 na targowicy w Tlumaczu publiczne zgromadzenie — ktore uchwalilo rezolucye w sprawie utworzenia z Galicyi wschodniej odrebneho kraju koronnego i te rezolucye w drodze telegraficznej przeslalo takze do Pana Prezydenta Ministrow i do kancelaryi gabinetowej.

W zgromadzeniu wzielo udzial przeszlo 5000 osob, przewaznie wloscian z okolicznych wsi — miedzy tymi bardzo wielu urlopowanych na zniwa zolnierzy.

Przemawiali z tendencya silnych podrozek przeciw narodowosci polskiej Dr. Makuch, nauczycielka Paulina Hryniowna z Horyhlad, Wasyl Kuzma rolnik z Oleszowa, Piotr Kit rolnik s Chocimierza i Iko Solonyna rolnik s Nizniowa.

Dla braku odpowiedniej sily — majac do dyspozycji tylko 2 zandarmow — rozwiazanie zgromadzenia zarzadzic nie moglem.

Przeciwko winnym wdrazam ustawowo przewidziane postepowanie karne.

C. K. Starosta:

ЦДІАЛ, ф. 146, оп. 4, спр. 5193, арк. 163—164. Машинопис. Оригінал.

№ 48

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» ПРО НАРОДНЕ ВІЧЕ В СТАРОМУ САМБОРІ З ВИМОГОЮ УТВОРЕННЯ ОКРЕМОГО КОРОННОГО КРАЮ

26 вересня 1918 р.

СТАРИЙ САМБІР

В Старім Самборі дало ц. к. староство дозвіл на віче під голим небом і на похід, однак опісля внаслідок телеграфічного зарядження ц. к. намісництва заборонило і зарядило поготове всіх постерунків жандармерії. Мимо того кільканайцях тисячні товпи народа залягли дня 22.09. площу і улицю коло церкви, де о. Шпиталь виголосив гарну патріотичну проповідь недокінчену однак внаслідок заборони дальшого голошення через ц. к. комісара староства. (Нечуване, щоби церковна проповідь могла бути комісарем заборонена. — Ред.).

Народ потяг до дому читального на довірочні збори і залаг салю, сіни, подвір'є і улицю.

Промовляли інтелігенти, селяни і міщани. Головні резолюції, запроєктовані дром. Чайківським і послом о. Яворським, який мимо довгої і тяжкої недуги прибув на збори, звучать:

1) Жадаємо безпроволочного поділу Галичини і ратифікації Берестейського мира.

2) Протестуємо проти самої гадки прилучення нас до Польщі, яко безмірно кривдячої народ український за дотеперішню його вірність державі.

3) Коли Австрія не хоче нас мати при собі, нехай відступить Східну Галичину Україні.

4) Взиваємо послів до найострішої безпощадної опозиції.

Заразом, тому що доля наша в великій мірі зависить від долі України державної, **висказано на адресу Яснов. Пана Гетьмана** України бажане, щоб опер будову української державності на чисто українським правительстві і на народі сільським і робітничим, а не на поміщиках, яко елементи переважно неукраїнським.

З піснями «Не пора», «Ми гайдамаки» народ розходився і роз'їздився домів.

Українське слово. — 1918. — 26 верес.

№ 49

ТАЄМНА ТЕЛЕГРАМА МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ АВСТРО-УГОРЩИНИ ГРАФА ОТТОКАРА ЧЕРНІНА ПРЕДСТАВНИКОВІ У ВАРШАВІ ГРАФУ ТАРНАВСЬКОМУ ПРО ПОЗИЦІЮ ІМПЕРАТОРА КАРЛА ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

28 вересня 1918 р.

Zu Euer Hochgeboren ausschließlich persönlichen Kenntnisnahme.

Ich ersuche Euer Hochgeboren, die Äußerungen Seiner k. u. k. Apostolischen Majestät, welche Allerhöchstderselbe zu Ihnen anlässlich der Besprechung des Empfanges des Grafen Szeptycki

durch Erzherzog Wilhelm bezüglich des Fortbestehens des politischen status quo vor dem Kriege in Galizien nach Ablauf desselben im Falle des Nichtzustandekommens der austropolnischen Lösung gemacht hat, vor Rücksprache mit mir nicht weiterzugeben.

Ereignisse in der Ukraine 1914—1922. — Bd. 4. — S. 40.

№ 50

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» ПРО НАРОДНЕ ВІЧЕ У ЛЬВОВІ З ДОМАГАННЯМ УТВОРЕННЯ ОКРЕМОГО КОРОННОГО КРАЮ

28 вересня 1918 р.

ЛЬВІВЩИНА

Повітове віче з протестом проти прилучення Східної Галичини до Польщі і з домаганем негайного утворення українського коронного краю в Австрії, відбулося у Львові дня 24-го вересня с. р. в великій сали Муз. Товариства імени Лисенка, яку по береги виповнили учасники з кожної громади львівського повіту. Численно взяли участь самі селяни, так мущини, як також і жінчини, не бракувало на вічу місцевих організаторів і провідників місцевих організацій, прибули на віче всі укр. інтелігенти з повіта, в першій мірі укр. священники, які не щадили ні часу, ні труду, щоби як найбільше учасників з їх місцевости прибуло до Львова і взяло участь у вічу.

Віче проводив Впр. о. Володимир Яворський, парох з Жиравки, при заступництві пп. Василя Бахора, начальника громади з Вислобик і Семена Бубели, нач. гром. з Лисинич.

Реферати виголосили: Вп. посол львівського повіта др. Володимир Бачинський про політичне положене галицьких українців, про внутрішню і заграничну політику австр. правительства супроти українців-галичан, а Вп. Микола Творидло про економічне положене укр. народу в Галичині і про відбудову Східної Галичини.

По виголошених рефератах забирали ще голос Впр. о. Гр. Гірняк, парох з Винник, парламентарний посол, др. Льонгин Цегельський, Впр. о. Яворський, п. Орелевич з Горбачів і др., почім одноголосно ухвалено отсі резолюції.

Всенародне повітове віче укр. населення львівського повіта:

1. Домагаєся від Австро-Угорщини безпроводочного затвердження і виконання Берестейського мира з 09.02.1918 в цілій його основі.

2. Протестує якнайрішучіше проти прилученя Східної Галичини, Холмщини, Підляша, як взагалі якої-небудь частини укр. земель до польської держави.

3. Домагається натомість утворення з австрійських українських земель окремої української провінції в Австрії з власним соймом і власною адміністрацією.

4. Домагається утворення української Секції ц. к. Уряду відбудови Галичини і віддання відбудованих агенд Східної Галичини виключно в руки самих Українців.

5. Рішучо протестує проти наміреного введеня целібату гр. кат. Духовенства.

Віче закінчив Впр. о. Яворський зазивом до учасників, щоби організували громади, відновляли всі місцеві інституції та поперли енергічно заходи Філії Товариства «Просвіта» на львівський повіт ім. М. Шашкевича коло зібрання ювілейного стипендійного фонду.

Українське слово. — 1918. — 28 вересня.

№ 51

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» ПРО НАРОДНЕ ВІЧЕ В ТЕРНОПОЛІ З ВИМОГОЮ УТВОРЕННЯ ОКРЕМОГО КОРОННОГО КРАЮ

29 вересня 1918 р.

ТЕРНОПІЛЬ

Протестаційне віче в Тернополі відбулося в неділю 22 вересня в салі «Міщанського Брацтва» при величезному здвизі народу — очевидно за запрошеннями.

Первісний дозвіл на віче в останній хвилі австро-польський староста відкликав і його заборона зустрілась з належною оцінкою зібраного народу і якраз причинилась до красшого успіху зібрання. Після часто перериваного окликами обуреня

вичерпуючого реферату проф. П. Карманського, в яким, на основі історичних фактів був змальований «рай» українського народу під крилами польської «речипосполитої», а від так як pendant до сеї картини представлено було чистилище галицької України...

...В межах Австрії, забирав слово проф. І. Брикович, виголосив свій вірш один з парубків, а в кінці дуже огненну коротеньку промову о. Куницький.

На внесені референта ухвалено серед бурхливих окликів резолюції з рішучим домаганем:

- 1) поділу Галичини;
- 2) ратифікування Берестейського договору;
- 3) заповіддю невмилої боротьби проти затій прилучення Східної Галичини до Польщі;
- 4) візванем Парламентарної Репрезентації до боротьби проти них усіми можливими способами.

Після того председатель др. Вітошинський закликнув збори, бо атмосфера в салі із за надміру учасників була невиносима, а навіть грозяча, візванем, щоби учасники устроїли подібні зібрання по селах. Велике одушевлення викликав привіт зборам переданий на руки председателя від закордонних українських сконсолідованих політичних організацій і союзу залізнодорожників.

Взагалі настрої на зборах, в яких узяло участь найменше 1500 селянства, підчас коли в трое стільки приїзжих окружило салю зборів знадворку, був незвичайно піднесений, а на обличчях зібраних малювалась повага, рішучість і готовність на найрішучійший протест.

№№ 52—67

**ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО НАРОДНІ ВІЧА
З ВИМОГОЮ УТВОРЕННЯ ОКРЕМОГО КОРОННОГО КРАЮ
І ВОЗЗ'ЄДНАННЯ УСІХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В ЄДИНІЙ
САМОСТІЙНІЙ ДЕРЖАВІ**

Вересень 1918 р.*

№ 52

2 жовтня 1918 р.

В ОБОРОНІ УКРАЇНСЬКОЇ ЗЕМЛІ

ЩИРЕЧЧИНА

Заповіджене на день 22 вересня віче в Щирци не відбулося задля заборони львівського старости. Місто віча відбулися довірочні збори при участі около 1000 учасників. Народи отворив голова щирецької політичної організації о. Кость Вілінський. Політичний реферат виголосив посол д-р Володимир Бачинський, потім збори ухвалили слідуочі резолюції:

1. Жадаємо безпроволочного затвердження і виконання Берестейського мира в цілій основі.

2. Протестуємо проти наміру Поляків щоби загарбати Холмщину, Підляше і Східну Галичину.

3. Домагаємося поділу Галичини і сполуки усіх українських областей в один коронний край з окремим соймом, намісником і окремою адміністрацією.

4. Шлемо привіт українській державі, бажаючи їй повної самостійности і сполуки усіх українських земель.

5. Одобряємо перехід українських послів до опозиції і взиваємо УНР щоби витревала в рішучій і витревалій опозиції до теперішного правительства так довго, доки не будуть сповнені домагання українського народу в Галичині.

По обговоренню деяких економічних справ, при чім серед дискусії жалувалися селяни на несправедливі реквізиції збіжа, та на лихо і сторонничо ведену відбудову, закрий голова збори.

Діло. — 1918. — 2 жовт.

* Дата події.

4 жовтня 1918 р.

ПЕЧЕНІЖИН, 28 вересня 1918 р.

Дня 27 вересня с. р. о год. 2 по полудни відбулися в Печеніжині народні збори, на яких народу явилось 3000 щонайсвідоміших людей повіту, і на які прибув посол Лаврук, що зложив посольське справозданне. Обговорив найважніші політичні події з послідних часів, про австрійську політику супроти української справи і вороже становище австрійських Поляків проти поділу Галичини. По сім ухвалено з оплесками отсі резолюції:

1. Домагаємося безпроволочного затвердження і виконання Берестейського мира в цілій основі, а протестуємо проти наміру Поляків, щоби загарбати Холмщину, Підляше і Східну Галичину.

2. Жадаємо поділу Галичини і сполуки усіх українських областей нашої держави в один український коронний край з окремим соймом, намісником і окремою українською адміністрацією.

3. Шлемо привіт українській державі бажаючи їй повної самостійности і сполуки усіх українських земель.

4. Збори звивають УНР до острої опозиції, щоби витримала до теперішнього правительства так довго, доки не будуть сповнені в цілій основі принципіяльні політичні домагання українського народу в Галичині і сповнені 1 і 2 резолюції. Дальше обговорено справи господарські, як покривджено наш нарід на тім поли, та поступовання властей з нашими селянами, як причинки за ополченців, реквізиції, відбудова Східної Галичини і т. д. і п. Дувірак поставив слідуочі резолюції, які одноголосно прийнято.

1. Домагаємося окремого центрального уряду для відбудови Східної Галичини в особливим узглядненем українського селянства.

2. Домагаємося звільнення рільничого населення від війська для управи піль і відбудови українських осель, а також увільнення учителів.

3. В околицях Східної Галичини, знищених війною і навіщених посухою і морозами, що урожай дуже зле видав як збіже так і пашу, жадаємо повного знесення реквізиції.

4. Жадаємо чим скорші виплати на воєнні чинитьби і шкоди.

Дальше обговорив п. Дувірак справу шкільництва і поставив слідуєчі резолюції, які одноголосно ухвалено:

1. Жадаємо негайного відбудовання і реактивизовання українських шкіл в українських селах, обсядження їх учительськими силами, яких звільнити треба з війська, а зглядно перенести з Західної Галичини, а заразом удержавнення українських приватних гімназій і учительських семінарій.

2. Жадаємо взагалі українізації шкільництва в Східній Галичині, та шкільної адміністрації відповідно до наших принципіальних домагань на сім поли.

3. Жадаємо безпроводочного засновання українського університету у Львові.

По сім ще говорила горячо п. Н. Кузенко, котра своєю річевою бесідою зворушила серця у жіноцтва.

А треба спімнути, що староста п. Данилець заборонив віче. Збори закрав п. Лаврук при українських піснях.

Діло. — 1918. — 4 жовт.

№ 54

4 жовтня 1918 р.

ПЕРЕМИШЛЯНЩИНА

Дня 21 вересня відбулося у великій сали «Народного Дому» повітове віче в Перемишлянах з протестом проти прилучення Галичини до Польщі, як рівнож домагалося утворення осібногo українського коронного краю в Австрії. Найчисленніше явилися селяни, а відтак селяни, міщани і вся повітова інтелігенція.

Вічем проводив Впр. о. Височанський, парох Перегноєва, на заступника покликано п. Андрія Нудика, начальника громади з Унева, а на писарів пп. Івана Макара і Скибінського.

По вступних промовах, де нап'ятновано заборону публичного віча з походом і публичними мовами, як було в програмі, забрав голос Вп. п. посол Перемишлянщини Володимир Сінгалеви́ч і зреферував політичне положенне української справи на сцені європейської дипломатії, з особливим углядненнем внут-рішніх відносин в Австрії і Галичині.

Відтак забирали голос о. Кость Весна з Підгайчик, о. Іван Ковальський, парох в Линівцях, п. Іван Вольний, господар, який своєю простою а горячою мовою закрів до єдності і співпраці, всі верстви суспільні в українських товариствах.

По дискусіях одноголосно ухвалено отсі резолюції.

Народне віче в Перемишлянах:

1. Висказує свій найрішучійший протест проти якого-небудь прилучення Галичини до королівства польського, жадає поділу Галичини та утворення осібної української провінції.

2. Висказує Укр. П. Репрезентації а осібна своєму послови Вл. Володимирови Сінгалевичови своє повне довіре та признання за дотеперішну працю та національну оборону.

3. Взиває повітову організацію до безпроводочного поширення і відновлення організації по всіх селах в повіті.

4. Домагається продовження реченця до зголошування воєнних шкід з тим, щоби потрібні до того друки могли інтересовані дістати в старостві.

5. Домагається безпроводочної відбудови знищених війною осель та виплати признаних субвенцій в дорозі повіт. Експозитури.

6. Домагається покликання референта і членів української народности до причинкової комісії в Перемишлянах.

7. Жадає передання роздільні апровізаційної повітовій господарсько-торговельній спілці «Поступ» в Перемишлянах.

Віче закінчив о. Височанський зазивом щоби такі віча відбулися по всіх селах, а щоби уможливити як найзагальнійший протест, збирати підписи і засилати їх як вислів нашої волі до центрального правительства.

Діло. — 1918. — 4 жовт.

№ 55

9 жовтня 1918 р.

РОЖНІТІВ, 29 вересня 1918 р.

В неділю дня 29 вересня с. р. о год. 3 по пол. відбулися в Рожнітові Долинського повіту, замість заборонено віча, довірочні збори укр. повіт. Народної Ради. Мимо великої непогоди і дощу стягнулись і інтелігенція і селянство з усеї Рожнітовщини і в числі около 300 осіб начали наради. Жаль, що Повіт. Укр. Нар. Ради не прислала заповідження референтів. Та проте наради потяглись через дві години, а у всіх зібраних знаменною було проява, що за своїм постоять і перед ніякою силою не угнутья. Тут також виявилось кілька ідейної любви до свого і народної ініціативи потрафить знайтись у свідомого селянства, котрому оже очі відкрито.

Серед нарад одноголосно ухвалено слідуючі резолюції:

1. Збори домагаються і жадають від правительства безпроволочно затвердження і виконання Берестейського мира в цілій основі, протестують проти найнесправедливішого наміру Поляків загарбати українські землі Холмщину, Підляше і Східну Галичину і торжественно перед усім світом протестують проти безпримірного закулісового торгovanja українською нацією в Австрії.

2. Збори домагаються і жадають безпроволочного поділу Галичини і утворення з усіх замешкалих українським населенням земель Австро-Угорщини, окремого коронного краю з окремим соймом, намісником і окремою українською адміністрацією.

3. Збори висилають привіт укр. державі, бажаючи їй повної самостійности.

4. З огляду на вороже до нас становище теперішнього правительства збори звивають Укр. Парл. Репрезентацію до якнайострійшої безоглядної опозиції, також звивають всіх укр. послів до ужиття всіх можливих способів, щоби не допустити до поневолення української нації в Австрії.

5. Збори з обуренням закладають протест проти сего, що польська власть в Галичині українському народови навіть голос скарги не дозволяє прилюдно піднести до монаршого престолу і загально українського віча забороняє.

По ухвалених резолюціях рішено відновити організаційно-політичне життя в самім Рожнітові, відтак по відспіванню національного гимну, присутні спокійно розійшлися.

Діло. — 1918. — 9 жовт.

№ 56

9 жовтня 1918 р.

ЛЕМКІВЩИНА, 8 жовтня 1918 р.

Дня 1 жовтня відбувся з'їзд делегатів нашої політичної організації в Новім Санчи під проводом б. посла Яворського. Лемки однодушно заявили, що «не хочуть бути з Поляками під одним дахом», та домагаються прилучення їх до маючого повстати коренного краю українського в рамках австрійської держави.

Треба завважити, що Лемки держаться твердо своєї церкви і своєї народности. По урядах говорять лиш по свому. Мішаних супружеств тут не найдеш. Є тут села чисто лемківські без

польської домішки. Багато їх бачило Талергоф, багато їх вернуло з України з російського полону, тож тепер яко тверді свідомі Українці домагаються щоби «в своїй хаті була й своя правда і сила і воля».

Діло. — 1918. — 9 жовт.

№ 57

3 жовтня 1918 р.

САМБІР, 29 вересня 1918 р.

Мимо непогоди і одержаного дозволу виключно на віче на запрошення зібралось поважне число відпоручників з усіх сіл повіта та поважно понад це число других учасників, між ними і женщин, які під пору беруть щораз діяльнішу участь.

Збори отворив заступник повітового організатора о. В. Петрик з Бабини і предложив вибір президії.

На дневному порядку було:

- 1) посольське справозданне п. Онишкевича;
- 2) реферат про політичне положення України в Галичині;
- 3) внесення членів.

Посол п. Онишкевич основно обговорив старання укр. послів около придбання прав українському народови в Галичині, які однак стрічались з непоборними перепонами, тож і не раз вінчалися успіхами і заводили надію народу. Витривалість і організованість довести мусить до виборення належних прав.

На внесенне Петрика вічевики висказали довіре послови Онишкевичеви і всім парламентарним послам та візвали їх до бодрого постояння за права українського народу.

З черги виголосив д-р Б. Чайковський основний реферат, в яким преставив стремління українського народа до виборення прав і перепони, які в своїх вимогах доси стрічав і стрічає. Понесені українським народом жертви в світовій війні, поширена і поглублена національна свідомість дає запоруку, що український нарід в Галичині не задержати яке в страданню виборення належитих йому прав, яких здійснення стануло невідкладною konieczністю.

Віче ухвалило слідуючі резолюції:

1. Іменем українського населення самбірського повіту ц. к. правительство австро-угорської монархії додержати і негайно ратифікувати заключений в Берестю договір з Україною.

2. Як протестуємо проти намірів входження до Польщі Східної Галичини і Холмщини.

3. Жадаємо поділу Галичини і утворення в усіх українських землях окремого українського краю.

По ухваленню резолюцій забрав слово п. Бережанський і в довгій промові дав перегляд дотеперішних наших страт, надій і добутків, та поставив вітвітні резолюції.

Потім забрав голос д-р Андрій Чайковський, котрий в своїй промові підносив духа народу і висказав віру в красшу будучність, остерігаючи перед упадком духа і безнадійністю.

В подібнім дусі промовляв і о. Петрик та пояснив, що на віче зібралися б були з Самбірщини не сотки, а десятки тисяч народу, щоби виявити свої домагання.

На добавок ухвалено резолюції в справі відбудови краю, в справі малоземельности рільників, та задуманого введення цілібату.

Діло. — 1918. — 3 жовт.

№ 58

3 жовтня 1918 р.

ГУСЯТИНЩИНА

На поклик Народного Комітету відбулося в Копичинцях 22 с. м. численне віче в справі задуманого прилучення Галичини до Польщі. По виборі президії, до котрої ввійшли о. Малиновський як председатель, Бобяк і Підвисоцький як заступники, Шахнович і Кульчицький як секретар. Посол Петрицький виголосив довший реферат про дотеперішну політику правительства зглядом Українців і в сильних словах представив намір Поляків прилучити Галичину до Польщі.

Промовляв ще ряд бесідників як о. С. Матковський, Кульчицький, Бобяк, о. Малиновський і другі і всі сильно і рішучо протестували проти заміреного правительством злочину над нами. На вічу обговорювано справи економічні і шкільні. Ухвалено слідуючі резолюції:

1. Домагаємося безпроволочного затвердження і виконання Берестейського мира в цілій основі і протестуємо проти намірів Поляків загарбати Холмщину, Підляше і Східну Галичину для Польщі.

2. Домагаємося поділу Галичини і сполуки всіх українських областей нашої держави в оден український коронний край

з власним соймом, намісником і з окремою українською адміністрацією.

3. Приймаємо з одушевленням заяву наших послів опозиційне становище проти правительства і уповажнюємо його допєрта тоді змінити, коли правительство змінить в користь нашу свою політику.

4. Шлемо поклін українській державі і звертаємося до її представителів з зазивом, щоби питанне галицької України уважати справою спільною і заняти відповідне становище.

5. Домагаємося окремого центрального уряду для відбудови Східної Галичини і приспїшенє відбудови.

6. Звільнення хліборобів і ремісників від служби військової.

7. Знесення з бодай зменшення реквізиції в околицях знищених війною.

8. Як найскоршого оцїнення і виплати чинитьби военні і шкоди.

9. Жадаємо відмоги шкільництва, в тїй ціли належить учителів з війська увільнити а занятих на заході сюди назад перевести.

Дїло. — 1918. — 3 жовт.

№ 59

6 жовтня 1918 р.

МИКОЛАЇВ н/Дн., 29 вересня 1918 р.

В недїлю 29 вересня ц. р. відбулися довірочні збори в Миколаєві н/Дн. в справі протесту проти прилучення Східної Галичини до Польщі, та висказання домагання подїлу Галичини і утворення окремого автономного українського краю в Австрїї. Збори відбулися в домі філії краевого товариства господарського «Сільський Господар» в ринку при участі понад 200 осіб. Народи розпочав о. Андрій Стадник, пояснюючи цїль віча і на його внесенне покликано до президїї одноголосно о. Євстахїя Скоморовського, п. судию Івана Юркевича і п. Івана Шуховського, а на секретарів о. Петра Вишневського і п. Михайла Палїдовича. Предсїдатель удїлив голосу референтови Вм. послови Львови Левицькому. Референт в приступних словах розповів історїю нашого поневолення Поляками від найдавнїших часів аж до дня нинїшного, говорив про вірність та жертви кроби і майна для держави австрїйської,

про переслідування і кривдження нас на кождім кроці, про економічне і господарське положення українського народу в Галичині, а також про відбудову Східної Галичини. Опісля забирали голос і між іншими п. Петро Вишневський звернув увагу присутних на теперішню грізну хвилю для українського народу в Галичині і закликав до спільної організації.

Вкінці ухвалили збори одноголосно отсі резолюції:

Довірочні збори в Миколаєві н/Дн:

1. Збори протестують проти гадки прилучення Галичини до Польщі, домагаються негайного ратифікування Берестейського договору з Україною і поділу Галичини, де всяка господарка в краю була би віддана українському населенню.

2. Жадаємо утворення зі східної части краю Галичини і Буковини окремого автономного українського краю в Австрії і заявляємо, що проти гадки прилучення якої-небудь части українських земель до Польщі будемо боротися найдалше ідучими способами.

3. З огляду на меншу видатність сегорічного збіжа, бараболь і паші, які дуже потерпіли від посухи і морозів, що околиці сего повіту через численні постої вичерпані зістали, збори домагаються залишення реквізиції повисших земельних продуктів, а що найменше зниження реквізиції збіжа і бараболь до 25 прц. визначеної скількості з тим щоби паша для урятовання решти худоби перед цілковитим загином, ніяк не була зареквірована.

4. З огляду, що добробут нашого повіту залежить від стану худоби, збори домагаються зниження надмірного високого контингенту рогатого товару, що жадають, щоби сертифікати реклямаційні худоби, затверджені товариством краєвим «Сільський Господар» були важні.

5. Збори домагаються на осінні засіви при ділу жита і пшениці в тих селах, де того брак.

6. Збори домагаються від міністерства рільництва поручення намісництву, щоби приділено штучні навози справедливійше — також більшої кількості рільничих знарядів, возів, заліза і т. п.

7. Збори домагаються негайної відбудови знищених, взглядно спалених осель та будинків, винагородження за всякі воєнні шкоди спричинені не тільки нашими, але й ворожими війсь-

ками, звільнення на час відбудови всіх власників будинків та виреклямованих всіх самостійних господарів.

8. Збори домагаються звільнення ремісників для поодиноких громад від служби військової.

9. Збори домагаються наложення максимальних цін також на ті предмети, які населення конечно мусить купувати, як шкіра, залізо, опал, знаряддя, убрання і обуви.

По ухваленню резолюцій, наряд спокійно розійшовся додому. Додати треба, що повітове віче, на котре зібралися сотки народу з цілого повіта, дня 22 вересня с. р. не відбулося, бо ц. к. староство рескриптом президії ц. к. намісництва з 19.02.1918 ч. 8305 Р. Е. телеграфічно заказало.

Діло. — 1918. — 6 жовт.

№ 60

6 жовтня 1918 р

ДРОГОБИЧ, 8 жовтня 1918.

Організація тутешнього повіта бажала уладити в дни 22 вересня маніфестаційне віче в Дрогобичи під голим небом, та староство заборонило приступно для всіх віче і супроти того треба було обмежитися на довірочних зборах, які відбулися дня 29 вересня.

Хоч того дня ішов цілий день дощ, явилось в Дрогобичи поважне число відпоручників з різних громад повіта, які заповнили щільно саялю готелю «Даманданс». Збори отворив др. Горбачевський вияснюючи ціль та значінне їх, по чім на його предложення вибрали присутні головою посла до парламенту С. Вітика, а заступником Петра Осередчука, а секретарем п. К. Мацюка.

Референт др. Віктор Пацлавський в основно обдуманім і з жаром виголошенім рефераті представив історію змагань нашого народу в Галичині до здобуття національно-політичної незалежності та безпеки, яка в теперішню пору грозить нашому народови проти якогось цілою силою іде зорганізована Польща у сполучі з Мадярами. Польські політики зуміли довести до того, що міжнародний договір заключений в Берестю не зівстав дотепер через Австро-Угорщину ратифікований, хоч його ратифікували всі прочі співконтрагенти Австро-Угорщина не додержала своїх зобов'язань і супроти

теперішного курсу її політики нема виглядів на то щоби тепер переведено поділ Галичини. Які гаразди чекали би наш нарід на випадок прилучення Галичини до Польщі, ілюстрував бесідник фактами з історії польсько-українських взаємин та поставив резолюцію з домаганням безпроводочної ратифікації Берестейського мира і виконання його постанов в цілій основі, а протестом проти прилучення східної Галичини до Польщі і домаганням утворення для українських земель в Австрії окремого коронного краю з своїм соймом і адміністрацією. Учасники зборів поставили крім того домагання до українських парламентарних послів, щоби вступили супроти правительства на дорогу найострійшої безоглядної опозиції.

Для скріплення і підержання поставлених резолюцій забрав слово др. Горбачевський а опісля посол Вітик, який вказав на те, що наш нарід не повинен спускатися на ніяку сторону о поміч, бо лиш спільними силами зєдинені і зорганізовані добудемо собі волю державної самостійности. Піддані під голосованне резолюції прийняли одностайно.

Слідував відтак реферат в справах шкільних виголошений п. Іваном Ліщинським, який представивши стан нашого шкільництва закріпив зібраних до поширення ідеї закладання приватних шкіл власними фондами, бо лиш рідна школа сповнити може задачі, які ставить до школи суспільність, поставлені референтом резолюції збори прийняли, а відтак голова замкнув збори.

Діло. — 1918. — 6 жовт.

№ 61

8 жовтня 1918 р.

СТАНИСЛАВІВ, 30 вересня 1918 р.

Ми повинні в сі дні по цілій нашій країні співати: «Не пора!..» Щоби громом розходилася наша пісня на увесь світ, щоби скрізь був чутний наш голос — волі.

Чи чуєш світе? Ось недавний раб скинув кайдани, наложени катами, і з уст мільонів один піднебесний гомін несеться:

«Не пора, не пора, не пора
Москалеви й Ляхови служить!»

Сей голос приноситься й зі Станиславова.

Населенне міста й цілого округу рішило згромадитися на велике віче та кликнути до «братанків»:

«Зась вам до нас! Руки геть!»

Але ц. к. староство не дало на віче дозволу.

За се не дозволяється Українцям відпекуватись від т. зв. польського «королівства», про яке ще не знати, що з ним буде, чи взагалі існуватиме.

В назначену 2-гу годину з полудня в неділю 22 вересня с. р. зібралось в світлиці «Сокола» при вул. Третього Мая ч. 18 та в великому городі-майдані кільканайцять тисячів народу з сіл.

Посол державної ради д-р Лев Бачинський відкрив збори довірочні — мовляв за запрошеннями, та предложив вибрати президію. В її склад увійшли д-р Володимир Янович як голова, о. Теодор Матейко і п. Мартин Королук як місто голови, секретарював п. Іван Ставничий.

Обіймаючи провід, звернувся д-р Янович зі сердечним привітом до зібраної численно громади. Так не зважаючи на заборону віча — говорив предсідник — є спроможність подати наші думки і нашу волю туди, де потрібно, що би нас чули, а ті круги, які повинні бути вдячні Україні за розв'язанне рук на Сході та ви доброохотні, як і за противольні користи, що відтіля тягнуться, а без яких давно було би все тут пропаще.

Головний реферат виголосив д-р Лев Бачинський.

Здобуток сеї війни — бесідував красномовно речник — є клич за самоозначуванням народів. Не вільно, щоб одні народи накидали силоміць свою волю другим. Тайна дипломатія, де поза плечима народів рішається без них, вводиться до абсурда. Зокрема перфідна політика т. зв. Польщі, яка сама ще в невилазному ярмі, а вже посягає по куски з чужого города.

За наші страшні жертви перед війною в виді податків і земних плодів, в час війни в виді майна і крові, маємо нерівне виборче право та безліч нових кривд, які виповнять великий том мартирології нашого народу в книгах історії. Але пятна зради нам ніхто не закине.

Минув час, коли можна було рішати без нас і проти нас. Ми в ніяке, а тим менше польське, ярмо не підемо. Ми сьогодні не раби більше.

Після посла д-ра Льва Бачинського забрав слово п. Романчик. Подав кілька звісток про місцеву громаду (групу) українських залізничників, яка за коротенький час свого існування вже хоче купити 2-поверхову кам'яницю, де

приміщалися би школа для дітей українських залізничників, бурса, світлиця на відчити і драматині виставки, гостинниця для переїзжих тощо. Без сумніву ціле наше суспільство підіпре всіми силами сі змагання створити нову кріпость проти польської навали на нашу землю, в місті, яке є осідком ц. к. дирекції державних залізниць. Бесідник говорив про роботу на творення цілих лав наших бойовиків, про будування життєвих і товариських відносин, про вживання не скрізь української мови, про українські легітимації для членів народу. Коротке слово закінчив окликом: «Доки одного Українця не стане, будемо боротися!».

По сім д-р Лев Бачинський відчитав резолюцію з рішучим протестом проти троюдження і затій Поляків зрабувати Українцям Східну Галичину та в жаданнем від австрійської держави створити з загарбаних дужчими доси народами-насильниками українських земель Галичини, Буковини і північної Угорщини окремих коронний край. «Торгувати нами, казав останні слова промовець, не дамо! Серця наші запалені вогнем боротьби до затину! Не здійсняться затії ворогів, доки з нас оден живий! Нехай ворог гине! Сорокміліоновий український нарід нехай живе! Слава українській державі!».

На закінченне виголосив кілька слів голова зборів, д-р Володимир Янович.

«Будьмо готові! Будьмо готові відперти ворожу руку! А там колись і у нас буде ліпше!»

Діло. — 1918. — 8 жовт.

№ 62

5 жовтня 1918 р.

САМБІРЩИНА

В наслідок заборони прилюдного віча в Самборі, відбулись лиш довірочні збори Українців 29 вересня 1918 р., якіх по рефераті д-ра Б. Чайковського і промовах кількох бесідників між ними і посла Онишкевича, ухвалили одноголосно:

1. Взивається правительство австро-угорське до негайного затвердження і виконання Берестейського договору через відступлення Холмщини під заряд української держави і поділ Галичини після етнографічних границь з прилученням північної Буковини та утворення в двох послідних автономного

коронного краю з окремим соймом авентурально сполуки усіх українських земель.

2. Протестується против всяких намірів сполуки Холмщини і Східної Галичини в якій небудь формі з польською державою і ведення торгівлі українським народом для імперіялістичних цілей.

3. Взивається укр. рекревантацію парламентарну до внесення проекту закона що до реформи аграрної через відплатний примусовий викуп у східно-галицьких обшарників піль і лісів, оскільки вони над 200 моргів мають на рік східно-галицького земельного фонду для розпродажі між малоземельних хліборобів і проекту закона о звільнення жовнярів з сіл, війною знищених і наділення їх живим і мертвим інвентарем і деревом з близьких лісів, а в кінці проекту закона, щоби український народ в Австрії був заступлений на всесвітнім конгресі мировім також через делегата Українця вибратись маючого через українських послів парламентарних.

4. Протестується против введення безженства духовенства уніятського без ухвали синоду.

5. Висказується довіря УПР, а особливо послови Онишкєвичови.

6. Взивається організаторів громадських до вношення петицій за поділом Галичини; маючих заступити.

Діло. — 1918. — 5 жовт.

№ 63

5 жовтня 1918 р.

НАДВІРНА, 26 вересня.

Заповіджене на 22 с. м. велике, маніфестаційне повітове віче не відбулося задля заборони староства. Замість віча відбулися збори за запросинами в Раді повітовій при участі 3000 селян і селянок з цілого повіта. Народи отворив і провадив ними повітовий організатор о. Омелян Абрисовський. Реферат політичний виголосив посол д-р Никола Лагодинський. Збори ухвалили однодушно звісні резолюції. По обговоренню деяких економічних справ, закрав голова збори. Вічевики скинули півтора тисячі корон за закуплений власне за 120000 корон Народний Дім в Надвірній.

Діло. — 1918. — 5 жовт.

№ 64

10 жовтня 1918 р.

ЗБАРАЖ, 6 жовтня 1918 р.

В маніфестаційнім вічевім тижни се є в неділю дня 22 вересня с. р. відбулася замість забороненого віча під голим небом, лиш довірочні збори за запрошенням, в громадській стражниці.

Учасників з цілого політичного повіта було понад кількнайцять тисяч, одначе з причини браку місця в салі самій було лиш коло тисячі. Решта прислухувалася будьто на дворі, будьто розійшлися домів.

Заборону віча подав учасникам Вп. посол д-р Голубович, який прибув зі Львова на се віче, що викликало серед присутних обуренне огірченне з визовом устроювальних маніфестаційних довірочних зборів по селах, протестом проти прилучення українських земель до Польщі, як рівноваж з жаданнем ратифікування Берестейського договору, заключеного з Україною і з домаганнем поділу Галичини на українську і польську часть та утворення окремого коронного краю з українських земель в рамках Австро-Угорщини.

Учасники розпочали розходитися, а відтак на ринку, коли Вп. посол в друге завіззав розходитися, учасники одноголосно і з одушевленнем ухвалили резолюції подібні, як і на інших доси уряджуваних вічах і зборах.

Самі довірочні збори, про які згадано вже, відбувалися під проводом п. Директора Ванчицького. Секретарював студент п. Краснопера.

Посольський звіт, як і про ратифікацію Берестейського мира з українських земель коронного краю в Австро-Угорщині, з рівночасним протестом проти прилучення таких, в якій-небудь формі до Польщі, реферував Вп. посол д-р Голубович.

По сім промовляв о. Ванчицький в шкільних і господарських справах, а селянин п. Шмігельський кромі наших громадянських домагань ще за заключеннем тепер загального мира.

Понадто ще Вп. посол давав деякі пояснення своїм виборцям.

Збори закінчено ухваленем домагань, як передтим в ринку, а кромі сего висказали довіре свому послови.

Рівнож ухвалено ще резолюцію з домаганнем закінчення війни та заключення загального мира.

Вкінці прийнято ще резолюції в шкільних справах, а то реактивовання тутешніх шкіл в повіті з заданим німецького язика, як обов'язкового, а усунення польського, утворення виділових шкіл та реальних гімназій і для українського населення, та удержування доси існуючих приватних українських шкіл.

По сім збори замкнено, а присутні розійшлися спокійно домів.

Цікаве, що п. намісник видаючи заборону на віче і посольський звіт під голим небом «позволив» ласкаво на довірочні збори, хотяб після основних зборів конситуційних законів таке дозволенне злишне.

Видно «мовчать люди» тепер і в праві може лиш... для нас Українців Русинів.

Присутний Лука (коло Самбора) 24 вересня 1918.

В неділю дня 22 вересня с. р. відбулося в салі Народного Дому в Луці віче, на яким вічевики зажадали безпроводного ратифікування Берестейського договору, а там самим поділу Галичини, та запротестували грімко проти плянового прилучення Галичини до Польщі.

Головний реферат виголосив меценат п. др. Данило Старуха, а відтак забирали голос інтелігенти та селяни. Меценат п. Старуха подаючи короткий перебіг подій воєнних аж по договору в Берестю, підчеркнув вірність і хоробрість українського жовніра, а в нагороду за це виказував несправедливе трактованне Українців зі сторони правительства. Послідний поступок правительства взглядом Українців, а іменно дальше почекання ратифікуванням Берестейського договору, а тим самим ухилено від зобов'язаного поділу Галичини, дав українському народови причину до зібрань, щоб наглядно доказати, що йому не байдужим змагання політики сусідів, полягаючі на його національних правах, але відпираючи їх осуджує.

Віче прийняло слідуючі резолюції:

1. Домагаємося безпроводного ратифікування Берестейського договору.

2. Стоячи на становищі самовизначення народів жадаємо поділу Галичини та утворення територій Східної Галичини і Буковини окремого укр. політ. краю.

По відспіванню національних пісень вічевики, піднесені на душі розійшлись.

Діло. — 1918. — 10 жовт.

№ 65

16 жовтня 1918 р.

ЗОЛОЧІВЩИНА

Народні збори всіх майже громад золочівського повіта на дня 30 вересня 1918 р. в Золочеві однодушно ухвалили:

1. Збори як найторжественніше протистують проти того щоб дипломатія і австрійське правительство торгувало нашим українським народом і нашою волею без нашого відома і проти нашої волі в передовсім проти можливого прилучення Східної Галичини до Польщі і заявляють, що жадним правом під Польщу не підемо.

2. Жадаємо утворення зі Східної Галичини і північної Буковини окремого українського коронного краю в рамках австрійської держави.

3. Коли б австрійська держава не схотіла нас мати своїми безпосередніми горожанами, то жадаємо полишений нашій волі вибір держави до якої в будуччині маємо належати.

Діло. — 1918. — 16 жовт.

№ 66

16 жовтня 1918 р.

В КУТАХ

В неділю дня 22 вересня с. р. відбулося в сали читальні «Просвіта» скликане окружною організацією кількатисячні збори (після § 2 зак. о зборах), на яких заложили грімкий протест проти жадоби Поляків, маючи на цілі прилучення Галичини до Польщі, зажадали безпроводочного поділу Галичини і утворення зі Східної Галичини і Буковини окремого українського краю, як також негайно ратифікування Берестейського мира. Грімкий протест зложено на косівського старости п. Концевича, який зарядив в гірських околицях реквізицію збіжа, худоби і сіна, як також проти буковинської Ради шкільної що до сеї пори не відбудовано знищений Росіянами будинок гімназіяльний, а молодіж шкільна міститься в темних, малих і брудних кімнатах наколи до 10 шинкарень і кількадесять жидівських домів відбудовано уже давно.

№ 67

16 жовтня 1918 р.

ЗІ СКІЛЬСЬКОЇ ВЕРХОВИНИ

Велике повітове віче відбулося в Сколім з дня 7 жовтня б. р. Верх 2000 представників з усіх громад повіту заповнили салі магістрату. Політичний реферат виголосив посол радник Лев Левицький, економічний п. інспектор Величковський.

Промовляли також селяни Микола Сметанка, Стефан Галадій, оо. Шеремета та Петраш. Серед гарного настрою ухвалено знані резолюції, а зокрема грімко запротестовано проти гадки прилучення Галичини до Польщі, висказано сердечний привіт українській державі та долучено бажане злуки всіх українських земель.

Збори тривали від 11 рано до 2 по пол. а проводили о. Гвоздик, з Коростова та селянин Турчин зі Синевідська, протоколували пп. Бушак Стефан зі Стиняви вижньої та Іван Форович. Серед надзвичайного піднесеного настрою опускали Скільщане сі збори.

Діло. — 1918. — 16 жовт.

№ 68

ЗАЯВА ТЛУМАЦЬКОЇ ФІЛІЇ «СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРЯ»
УРЯДОВІЙ КОМІСІЇ ПРО ТЯЖКЕ СТАНОВИЩЕ В ПОВІТІ

2 жовтня 1918 р.

ЗРУЙНОВАНИЙ ПОВІТ

Товмач, 28 вересня 1918.

Тутешня філія «Сільського Господаря» вручила 25 с. м. міністерській комісії ось такий меморіал:

Рільниче населення товмацького повіта потерпіло величезні шкоди наслідком війни.

Кільканайцять громад зовсім спалених і знищених, а кільканайцять значно ушкоджених.

Наслідком боєвих ліній в 1915 і 1916 роках знищено цілий повіт ґрунтовно.

Ворожі війська виробували живий інвентар ґрунтовно, забрали все, що далось забрати.

В липні 1918 наслідком відвороту нашої армії виевакуовано всю рогату худобу і всі коні з возами, так що в цілім повіті лишилося заледве кількасот коней, а майже ані одного воза.

Кількадесят громад виевакуовано зовсім, а з цілого повіта виевакуовано всіх мущин від 14—55 року життя.

По повороті наших властей в серпни 1917 р. застали вони одну кляпку руїну в цілому повіті.

Евакуована людність вернула пізною осению 1917 р.

Пошкодовані думали, що власти, покликані до гоення ран, заподіяних війною населенню зайдуться знищеним рільничим населеннем і доложить всіх зусиль, щоби воно могло погосподаритися і ураховати свої знищені рільничі господарства.

Тимчасом населення зовсім завелося в надіях.

I. Відбудова знищених громад поступає дуже пиняво. Що, правда, будівельна Експозитура в Товмачи працює в цілим посвяченнем під відбудовою і роблять все можливе, щоби бездомній людности дати дах над головою, однак вона не має попорти від краєвої Централі для господарської відбудови Галичини. Не одержує майже ніякого матеріалу, субвенції виплачується дуже поволі, реклямацій сільських професіоністів майже зовсім не узгляднюється, тягла і возів для ввезення матеріалів не доставляється, так що всі зусилля будівельної Експозитури не приносять бажаних успіхів в відбудові знищених громад.

Реклямації сільських професіоністів відкидається по кільканайцятьох місцях, а полишені жінки і діти не в силі хиба відбудувати навіть одного будинку.

Відбудова рільництва не зробила ані одного кроку наперед.

1) Брак робочих мужеських сил: виевакуоване в половині 1916 року мужське рільниче населенне, навіть нездібне до військової служби, доси не повернуло домів.

Навіть більші селянські господарства не одержали ані одной мужеської сили до роботи, бо внесені реклямації не узгляднюється, а узгляднених реклямацій не виконується, бо виреклямованих господарів не відпускають до дому і вони по етапних відділах валяються.

Наслідком браку робочих мужеських сил велика часть селянських ґрунтів лежить неуправлена, а велика посілість в двох третих частях лежить облогом.

2) Брак знарядів господарських. Армії свої і чужі забрали в повіті всі вози, а понищили всі прочі знаряди господарські. Рільниче населення в розпуці.

Воно зголошується о вози, плуги і інші знаряддя в Філії «Сільського Господаря» в Товмачи і в рільничій Експозитурі ц. к. намісництва в Товмачи.

Зголошено:

В Філії «Сільського Господаря» в Товмачи 488 возів, 40 січкарень, 9 млинків, 14 борін, понад 600 плугів і прочих знарядів.

На се доставлено: 35 возів, 110 плугів, 5 січкарень.

В рільничій Експозитурі ц. к. намісництва в Товмачи зголошено: 714 возів, а доставлено 128 возів, залягає 585; 744 машин рільничих, доставлено 57, залягає 687.

Централя краєва для господарської відбудови Галичини, рільнича секція, зовсім не відповідає на письма і телеграми о доставу рільничих знарядів, а коли особисто ургувати, то нема нікого в Централі, бо шеф гофрат проф. Новак сидить по більшій часті в Кракові, його референти розбиваються актами, а в бюрі їх нема.

По громадах нема ковалів, стельмахів і інших ремісників, бо всі реклямації відкинені, тому нема кому направити знарядів.

Як справедливо переводить шеф рільничої секції проф. Новак розділ господарських знарядів, нехай послужить примір такий: обшар двірський в Хотимирі зголоситься о 55 возів, бо тільки їх мав перед війною, і одержав 55 возів, хоч тоді мав тільки 25 коней, є громади, де є тільки 4 вози на цілу громаду, то для них нема волів а для одного двірського обшару в Хотимирі доставляє Централя аж 55 возів, котрих він не може ужити і випозичає другим обшарям двірським. Не тільки громади, але й інші обшари двірські не одержали тоді конечно потрібних возів і мусіли випозичати собі возів від обшару двірського в Хотимирі.

Брак робочих сил, брак ремісників по селах, брак знарядів. І чим-же тут обробляти поля?

Не диво, що так багато неоправленого поля лежить, а але управлене так мало видає.

3) Страти в живім інвентарі кольосальні. Всю худобу евакуовано в 1916 році. Селяни стратили більше як половину

рогатої худоби, всі майже коні, більше як три четвертини безрог.

Товмацький повіт мав

в році:	коней	рог. худоби	безрог.	овець
1900	11360	34376	24450	3702
1914	12506	37814	26896	4172
1918	8421	18574	7689	920

Живий інвентар, який посідають селяни в 1918 році, закупили вони по дуже високих цінах на власні фонди, а не одержали на се ані сотика субвенції в Централі відбудови Галичини.

Противно закуплені за дуже високу ціну штуки рогатої худоби реквізується без милосердя і платиться о половину нижшю ціну, як самих селян коштували штуки.

З фондів Централі відбудови Галичини не одержав ані оден селянин субвенції на закупно молочних коров, ані на закупно коней за границею, хоч всі знають добре, що всі коні, які селяне тепер закупили, походять з України.

Всі просьби о субвенції на закупно молочних коров полишила рільнича секція краювої Централі відбудови Галичини без відповіді.

Натомість много обшарів двірських в товмацькім повіті одержало значні субвенції, навіть такі обшари двірські, що не стратили ані одной штуки рогатої худоби, як пр. обшар двірський в Товмачи. Бо не мав перед війною ані одной своєї штуки худоби, бо весь живий інвентар на обшарі двірськім був власністю його завідателя Станислава Блянка, що забрав інвентар і продав його в 1916 році в Сяноці.

Мимо того двірський обшар в Товмачи одержав 20000 коров субвенції на закупно молочних коров, хоч не мав страт ані одной штуки, коли тимчасом селяне стратили тисячі штук коров, а не одержали ані сотика субвенції на закупно корів.

4) Стрілецькі ропа на полях не засипані, або закидали їх самі рільничники, але не одержали ані сотика винагороди за труд і страту.

5) Воєнні чинитьби навіть не зголошені, а зі зголошених ані одному селянинові не полагодила його зголошення повітова кмілія для воєнних чинитьб в Товмачі.

За зареквізовані в 1916 році форшпани доси не виплачено, а навіть за форшпани в 1914 і 1915 рр. не заплачено многим господарям належитости.

Весь збір в 1916 році забрали австрійські війська селянам, а за се не одержали вони ані сотика винагорода. Ще говориться селянам в старостві в Товмачі, що і за п'ять літ не поладиться селянам воєнної чинитьби за забране збіжя і пашу.

Сотки міліонів належиться селянам за воєнні реквізиції, але доси не одержали вони на се ані сотика.

6) Реквізиція збіжя, паші і худоби відбувається лише у селян. Селяни не одержали ніякої помочи при обробленню господарства. Але дати збіже, пашу і худобу має лише селянин.

Деякі обшари двірські попродали за великанські суми збіжя і не віддали його до закладу обороту збіжя.

Насіння одержують переважно двірські, а селяни дуже мало. Вже нині платить селянин по 1000 К за сотнар насіння, щоби конечно обсіяти ґрунт, если тимчасом обшари двірські одержують насінне по меншій ціні, насінне зареквізоване переважно лише у селян. Від селянина забирається збіже, а обшар двірський є вільний від реквізиції.

Брак паші грозить знищенням живого інвентаря, купленого за високі ціни, котрий і так вже нищиться 5 літ реквізиціями.

7) Воєнних шкід зовсім не реєструється, хоч товмацький повіт має величезні шкоди, бо становив терен боротьби майже три роки.

8) Апровізаційні відносини в повіті ганебні. З фондів призначених на рахунок найбільшійшої людности одержує поміч переважно міське населення, а натомість зовсім спалені, або евакуацією знищені села або зовсім не одержують помочи у виживленню людности, або одержують дуже мізерну поміч.

Приміром зовсім спалена громада Закрівці одержала на 115 спалених господарств (всіх господарств в громаді є 130) в однім місяці аж 400 корон на виживлення зовсім знищеної громади.

Селяни стратили всю хатну обставину, одіж і знарядя господарські а повернули з бараків зовсім голі і босі. Ніякої

помочи на справленне найконечнійшої одіжи, обуви і хатного урядження не одержали доси селяни.

За найконечнійші річи платять селяни горемдальні ціни, як за 1 киг. соли 20 К., за 1 літру нафти 16 К., 1 киг. мила 64 К.

Хоч селяни стратили все, що мали, неприділено досі ані кавалка шкіри для громад зовсім знищених. Понад 40 кружків Сільського Господаря зголосило своє запотребованне шкіри в бюрі сирівців при торговельній палаті у Львові, але доси не одержали навіть відповіді на свої зголошення.

Люди босі і голі мають вести господарку. Вони віддали все на услуги війни, а помочи ні звідки не одержують.

Політична власть в Товмачи не займається зовсім піднесенням рільництва і не помагає рільникам при управі рілі, особливо селянам. В інтересі знищеної селянської насілости в товмацькім повіті ставимо такі домагання:

Всякі власти покликані до відбудови знищених осель мусять безумовно помагати селянському населенню в віднові їх господарств. А з окрема:

1. При відбудові знищених громад домагаємося:

1) приділення будівельних матеріалів, особливо дощок і покривлі дахів для пошкодованих;

2) уділення значних субвенцій в готівці для уможливлення самим пошкодженням перевести відбудову;

3) доставки пошкодженим громадам час господарських позік для уможливлення їм перевозу матеріялу для відбудови і доставки кільканайцять тягарних авт для перевозу будівельних матеріалів;

4) полагодження реклямацій сільських майстрів і взагалі ремісників для відбудови знищених громад;

5) прихильного полагоджування реклямацій господарів, котрих господарства знищені, без огляду на скількість посідаючого ґрунту, з конечно потрібних для переведення відбудови їх господарств;

6) приспішення відбудови, щоби пошкодовані могли в зимі 1918/19 мати дах над головою;

7) помочи у відбудові знищених шкіл і їх реставрації, бо ані громади ані краєвий фонд не мають фондів на реставрацію

шкіл, а нині є такий стан, що многі громади не мають шкільних будинків і діти через 4 роки не набирають науки;

8) звільнення від військової служби всіх учителів, щоби всі школи по 4 літах перерви урухомити і щоби наука відбулася правильно;

9) помочи при відбудові знищених читалень, народних домів, громадських канцелярій і взагалі публичних будинків;

10) відбудови знищених ерекціональних будинків і церков державним коштом, бо конкуруючі сторони не є в силі відбудувати знищених об'єктів з причини воєнного знищення;

11) виплати субвенцій на хатну обстанову, справленне конечної одіжи і обуви та дрібних господарських знарядів для знищеної сільської людности, котра доси не одержала найменшої субвенції на справлене хатнеї обстанови і дрібних господарських знарядів, хоч кількадесять громад стратило зовсім хатну обстанову і господарські знаряди.

II. При відбудові рільництва домагаємося:

1) достави рільничих знарядів, особливо возів і плугів;

2) достави потягової сили, конечної для урухомлення господарства;

3) виплати субвенцій на викуплені молочні корови і на закуплені за границею коні, та винагородження за евакуовану і знищену худобу в 1916 р.;

4) безплатної достави конечно потрібних бугаїв і огерів;

5) безумовного застановлення реквізиції паші, бо з причини великої засухи нема в повіті не стільки паші, щоби виживити найконечнійший інвентар;

6) обмеження реквізиції збіжа до сеї міри, яку повіт може доставити, бо навіть сільське населення вже нині терпить голод і голодовий тиф панує в многих громадах, і достави насіння на засів;

7) достави упряжи і матеріалів на упряж, котрої сільська людність не може одержати за нізку ціну;

8) достави конечно потрібних середників апровізаційних, як соли, нафти, мила і т. п., щоби людність могла сама заосмотритися в своїх організаціях в сі середники і не потребувала переплачувати за них у торговщиків;

9) приділення конечно потрібної кількості шкіри на обув сільського населення;

10) полагодження і виплати воєнних чинитьб за забрані форшпани і збіже на пашу;

11) помочи в засипуванню стрілецьких ровів;

12) помочи у підмозі пасічництва, садів, огородництва;

13) помочи у підмозі живого інвентаря взагалі, а з окрема коний і безрог;

14) заставленне реквізицій худоби.

III. В санітарних справах домагаємося:

1) приділення бодай двох лікарів до повіта, щоби могли обслуговувати громади, в котрих вже нині панує голодний тиф;

2) виданої помочи з фондів на ратунок голодуючої людности для громад і взагалі сільського населення, що не має средств для життя.

Діло. — 1918. — 2 жовт.

№ 69

СТАТТЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ДИСКУСІЮ В ПАРЛАМЕНТІ: «ГАНЬБА ДЛЯ ЧЕСТІ АВСТРО-УГОРЩИНИ Й ХХ СТОЛІТТЯ»

6 жовтня 1918 р.

Відень, 4 жовтня 1918 р.

Сьогодні велася в австрійським парламентарі дальша дискусія над заявою Гуссарека й мировими інтерпеляціями. Пос. Штольцьль заявився за самоозначеннем народів.

Потім забрав голос през. Петрушевич. Заявив, що не трактує поважно заповідженої Гуссарекком реформи конституції. Автономія мусить бути не тільки національна, але й національно-територіальна. Кождому народови треба признати далекойдучу самостійність і рівночасно охорону національних меншостей. Обговорюючи інтерпеляцію Української Парламентарної Репрезентації в справі мирової ноти Буріяна, висловив бесідник думку, що для справи миру була б далеко більша користь, коли б такі люди, як Буріан, стояли зовсім на боці в часі мирової акції.

Саме гр. Буріян анулював таємний додатковий договір з Україною самовласно, без згоди Української Держави. Навіть головного мирового договору досі не ратифіковано. Але з цього договору витягається всякі можливі користи. Більше ніж 10000 вагонів засобів поживи вивезено з України до Австрії. Буріян зламав навіть головний мировий договір з Україною, бо дозволив варшавському правительству на переведення виборів до державної ради на Холмщині. Крім того Австрія вислала свою армію на Україну, а те, що ця армія там робить, є ганьбою для чести Австро-Угорщини й ХХ століття. Тут бесідник навіть прикладів виховання австро-угорської армії та її польонізаційних тенденцій.

Що торкається австро-польської розв'язки заявляють Українці, що ніяка сила не може їх приневолити стати підданими Польського Королівства. Коли Австрія не перевела б поділу Галичини, мусили б Українці стратити всяку надію і вже сьогодні домагаються свого права на злуку всіх українських земель в самостійній українській державі.

Опісля міністр краєвої оборони ген. Чан ю боронив армії, пос. Татмаер незалежністю польської держави та злуки всіх польських земель, пос. Свімціц виступив гостро проти подорожі гр. Тизи до Хорватії, Босни й Герцоговини, промовляли послі: Глембінський, Гуггенберг, Грубам, Гаспарі, Пакер, Ізопоскуль, Грокуль і Штравхер.

Серед відчитаних інтерпеляцій є інтерпеляція пос. Вітика й тов. такого змісту: Український нарід, що числить в Австро-Угорщині — більше ніж чотири мільйони, а в українській державі більше ніж сорок мільйонів душ, лежить між славянськими державами й межує також з румунськими, турецькими й угорськими елементами. Українська нація століття мусили робити досвід, що саме словянські правительства гнобили її й поневолювали, а як польське, так і російське правительство на століття ограбило її в самостійности.

Свідомий того, український нарід домагається права самоозначення для української нації. На підставі цього права жадає, щоб устала австро-угорська й німецька скрита окупація української території яко наслідок Берестейського мирового договору. Далі домагається негайного миру й жадає, щоб

представники української нації взяли участь в переговорах над загальним миром.

Українська нація домагається якої одиної умови свого національного й соціального життя між вольними народами Європи злуки всіх українських земель Австро-Угорщини, Холмщини, Підляша й Волині з територією України в самостійну республіканську державу, що була б і лишилася б незалежною від усіх славянських і інших сусідніх держав. Поставив внесення утворити комісію з 52 членів, якій поручено б внесок в справі домагання українського народу.

Діло. — 1918. — 6 жовт.

№ 70
ЗАЯВА УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО СОЮЗУ
ВІДНОСНО ПРИМУСОВОГО ВИСЕЛЕННЯ ГАЛИЧАН
В АВСТРІЮ

8 жовтня 1918 р.

Київ, 2 жовтня 1918.

Український Національний Союз оголосив ось яку заяву:

В зв'язку з відозвою австрійських властей, на підставі якої всі галицькі Українці-бранці повинні вертатися за винятком тих небагатьох, що служать по державних установах та можуть залишитися тільки до 31-го грудня ц. р., український національний союз на своєму засіданні 25.09.1918 р., ухвалив слідуєчу резолюцію;

Згадана відозва австрійських властей є незгідна з арт. 6 і арт. 15 Берестейського мирого договору між Австро-Угорщиною і Українською Державою в якому застережено, що всі Українці-бранці мають право лишитися на службі в українській державі ще один рік після ратифікації мирого договору. Поминаючи цю ясну точку мирого договору, яка не допускає ніякої інтерпретації ця відозва, а тим більше насильне видалювання Українців-бранців поза межі української держави, є несправедливе ще й з ось цих мотивів:

1. До цього часу Австро-Угорщина ще не звернула бранців-українців, яких чимало тисяч перебуває в межах Австро-Угорщини та працює в державних, торговельних та господарських підприємствах, а то й приватних людей, хоча Австро-Угорщина в Берестейському договорі зобов'язалася негайно звернути українських бранців.

2. Хоча Польща не є ще вільною, а тільки окупованим краєм, не зважаючи на це всі бранці Поляки, австрійські громадяне, які в неволі в бувшій російській імперії опинились на території Польщі, живуть там вільно і ніхто не взиває до повороту. Навпаки Австро-Угорщина висилає туди своїх власних громадян для підмоги в будівництві держави, а яскравим цього доказом є те, що голова ради міністрів п. Стечковський є австрійським громадянином.

3. Як показує оголошення в «Дзенніку Кійовським» з 18 вересня ц. р. ч. 179 «польські комітет виконавчи» ввечері дозволив на полишення тут на Україні воєнних бранців поляків, а передовсім учителів і то до кінця шкільного року 1918/19; значить польська приватна інституція дістала більше прав супроти бранців польської національності, як Українське правительство в такому важному акті як Берестейський договір».

4. Буває російське царське правительство висилало всіх бранців української національності в Сибір, Туркестан, а найближше в Приволзькі краї. Бранці всіх других національностей, як Німці, Маляри, Чехи, Поляки і т. п. лишаються ще й зараз в неволі, тому що австрійські влади не мають змоги через воєнну заперуку перевезти їх до рідного краю. Натомість Українці часто з небезпекою для життя переїжджають на Україну, а тепер в дуже критичний момент будівництва Української держави, втрачають змогу виконати свій національний обов'язок.

З цих всіх причин, а також і через те, що український національний союз визнає перебування на Україні Українців Галичини, як елементу національно свідомого і стійкого, за необхідне і протестує проти такого вирішення цієї справи.

Голова українського національного союзу: Володимир Винниченко. Секретар: Петро Дідушок.

В тій самій справі доносить «Нова Рада»:

Українські і німецькі газети, які виходять з Австрії, повідомляють офіційно про наказ австрійського військового міністра в справі повороту австрійських полонених, які перебувають на Україні, а саме: ніхто не має права приневолювати до повороту австрійських полонених, які перебувають на Україні.

Діло. — 1918. — 8 жовт.

№ 71

ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ЗАЯВУ ГОЛОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА В АВСТРІЙСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ ПРО ДОМАГАННЯ ВОЗЗ'ЄДНАННЯ В ЄДИНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

12 жовтня 1918 р.

Львів, 11 жовтня 1918

Із стенографічного протоколу засідань палати послів вибираємо низше програмовий уступ промови п. д-ра Петрушевича в 4 с. м., яку ц. к. Бюро кореспонденційне подало в дуже недостаточнім змісті.

Говорив п. Голова УПР:

«Ніяка сила не може нас приневолюти, щоби ми стали підданими польського королівства. Вже сам намір перевести се уважаємо як найбільший міжнародно-правний злочин, а зі становища інтересів держави як найбільшу глупоту, яка могла зродитися в мозку австрійського дипломата. Наш нарід не дається втиснути в рами польської держави. Він є досить сильний, щоби від сего оборонитися. Вже сама поголошка, що австрійське правительство займається такими плянами, мала сей наслідок, що нарід наш в останнім тижні минушого місяця поспішив на многотисячні віча і всюди приняв постанову: «Красше борба на смерть, чим прилученне до Польщі».

«Коли Австрія схоче остатись старою Австрією, Австрією з сьогодні, і не хоче перевести поділу Галичини, тоді український нарід в Австрії мусить стратити послідну надію на лучшу будуччину в сій державі і на сей случай вже нині реклямуємо для себе нічо инше, як найсвятіше для кожного народу право на злученне всіх українських земель в одну українську независиму державу і домагаємось прилучення всіх українських земель австро-угорської монархії, в сім також українських земель, положених в Угорщині, до української держави».

Діло. — 1918. — 12 жовт.

№ 72

МАНІФЕСТ ЦІСАРЯ АВСТРО-УГОРЩИНИ КАРЛА І ГАБЗБУРЗЬКОГО ПРО ПЕРЕБУДОВУ МОНАРХІЇ НА ФЕДЕРАТИВНИХ ЗАСАДАХ

16 жовтня 1918 р.*

До моїх вірних австрійських народів!

Відколи я вступив на престол, є моїм незломним стремлінням осягнути для усіх моїх народів мир, за яким вони тужать, як також вказати австрійським народам дороги, на яких могли б вони без огляду на перешкоди розвинути силу своєї національності, мимо трудностей і терть довести до благородного розвитку та вихіснувати їх для їх духовного і господарського розвитку.

Застрашаючі змагання світової війни спиняли до сеї пори діло мира. Геройська відвага і вірність пожертвовання повне зношення терпінь та недостатків були в сих важких часах славною обороною вітчизни. Важкі жертви війни мусіли нам запевнити почесний мир, на якого порозі ми при Божій помочи сьгодні стоїмо. Тепер мусить негайно розпочатися перебудова вітчизни на її природних, й тому найпевніших засадах.

Бажання австрійських народів належить при сім старанню погодити та привести до здійснення. Я рішив діло се при

* Дата документа.

свобідній співпраці моїх народів перевести в дусі сих засад які прийняли союзні монархи в мировім предложенню.

Австрія по волі моїх народів має статися союзною державою, в якій кожде племя на области, яку воно заселює, творить свій власний державний організм. З'єдинення польських областей Австрії з незалежною польською державою сим ніяк не пересуджується. Місто Трієст з своєю областю відповідно до бажань його народів одержує окреме становище.

Ся перебудова, яка ніяк не нарушує інтегральности країв святої угорської корони, має запоручити кожній національній державі її незалежність, одначе вона буде успішно беречи спільних інтересів і їх всюди там зазначувати, де скількість є життєвою конечністю поодиноких державних організмів. В першій мірі вказане є з'єдинення усіх сил, аби усі великі завдання, які повстають як наступства війни, полагодити успішно на основі засад права і справедливости.

Доки не переведеться сеї перебудови законним шляхом, остають в силі без ніякої зміни урядження, які існують для береження загальних інтересів. Мое правительство одержало поручення приготувити негайно усі праці для перебудови Австрії.

До народів, на яких самоозначенню буде основана нова держава, звертаю мій заклик, аби вони співділали в сім великім ділі через Національні Ради, які створені з послів до Державної Ради кожної нації, мають заступати інтереси народів у відношенню до себе та до мого правительства.

Нехай наша вітчина, скріплена згодою народів, які в ній живуть, вийде з воєнної хуртовини як союз вільних народів.

Нехай Всевишний благословить нашу працю, аби велике діло мира, яке ми творимо, сталося щастям усіх моїх народів.

Відень, 16 жовтня 1918.

КАРЛО в. р.
ГУССАРЕК в. р.

№ 73

ЛИСТ НАМІСНИКА ГАЛИЧИНИ ГЕНЕРАЛ-ПОЛКОВНИКА
ГРАФА КАРЛА ГУЙНА МІНІСТРУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
АВСТРО-УГОРЩИНИ ПРО СТАВЛЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО
І УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ДО ПРОГОЛОШЕНОГО
ВАРШАВСЬКОЮ РЕГЕНТСЬКОЮ РАДОЮ
ВІДРОДЖЕННЯ ПОЛЬЩІ

16 жовтня 1918 р.

Die Proklamation des Warschauer Regentschaftsrates hat unter der polnischen Bevölkerung im Lande eine Begeisterung ausgelöst, welche sich in mehr oder weniger zahlreichen Beflaggung der Häuser, in feierlichen Gottesdiensten und Sitzungen der autonomen Korporationen kundgab. —

Es hatte nach der Veröffentlichung der Proklamation den Anschein, daß ruhestörende Vorkommnisse zu befürchten seien, weshalb ich mich veranlasst gesehen habe, die Unterbehörden am 8. I. M. telegraphisch anzuweisen, Kundgebungen und Handlungen nicht zuzulassen, welche imstande wären, den gegenwärtigen verfassungsmässigen Rechtsstand zu verletzen.

Die Auflösung der staatlichen Ordnung wird in Galizien auch deshalb als bedenklich empfunden, weil die ruthenische Frage in Galizien ihrer Lösung harrt und die ukrainischen Führer die Verhandlungen ausschliesslich auf Basis der Zweiteilung Galiziens mit der Sanlinie aufzunehmen gewillt wären. — Falls der Frage der Zugehörigkeit Ostgaliziens in einer von den Ukrainern perhorreszierten Weise schon jetzt präjudiziert würde, wären Unruhen im bolschewikischen Sinne, die gegen die Großgrundbesitzer und die städtische Intelligenz gerichtet wären, nicht ausgeschlossen. —

Zur Durchsetzung der ukrainischen Postulate in oberwählter Richtung werden für den 18. und 19. I. M. nach Lemberg Versammlungen der ukrainischen parlamentarischen Vertretung, ukrainischer Mitglieder des österr. Herrenhauses, gewesener Landtagsabgeordneten aus Galizien und der Bukowina, ferner Vertrauensmänner sämtlicher ukrainischer Parteien einberufen. —

Hievon beehre ich mich Eurer Exzellenz mit dem Bemerkten zu berichten, daß ich der Entwicklung der politischen Ereignisse in

Galizien mit voller Aufmerksamkeit nachgehe und über weitere Wahrnehmungen Eurer Exzellenz berichten werde. —

Der. k. k. Statthalter:
Нун

Ereignisse in der Ukraine 1914—1922. — Bd. 4. — S. 41—42.

№ 74

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»
ПРО ВІЧЕ СТУДЕНТІВ У ЛЬВОВІ З ВИМОГОЮ
ВОЗЗ'ЄДНАННЯ ВСІХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ
В ЄДИНІЙ САМОСТІЙНІЙ ДЕРЖАВІ**

18 жовтня 1918 р.

З кругів молодіжи нам пишуть: Дня 13 с. м. відбулося у Львові загально академічне віче, в яким взяло участь велике число молодіжи.

По отворенню зборів тов. Войнаровським і виборі президії (тов. Попеля) виголосив тов. Полянський короткий реферат про становище і орієнтацію української молодіжи під сю пору. Навязуючи до факту, що Українське студентство все стояло і стоятиме на сторожі найвисших наших національних ідеалів і кличів, референт завважив, що і тепер, хоч воєнна буря розігнала більшу частину нашої академічної молодіжи по широкому світу, то всі присутні повинні ясно і отверто спредизувати своє становище супроти себе самих і на зовні; відносно подій, які тепер переживаємо і пережити нам прийдеться.

При кінці реферату поставив прелегент ряд резолюцій, які по двогодинній живій, повній інтересних моментів дискусії ухвалено. Ось вони:

1. Українське студентство, стоячи на ґрунті самоозначення народів, ставить одиноко оправдане доцільне, невідкличне і справедливе домагання з'єднання всіх земель, заселених українським народом, в одну державну цілість, від нікого незалежну демократичну українську державу:

а) в змагання до того Українське студентство прилучується згідно з постановою відповідальних українських чинників до

скликання на день 19 с. м. з'їзду мужів довіря до Львова, котрий постановить про скликання конституанти, котра скермує змагання українського народу Австро-Угорщини по лінії повного самоозначення народів;

б) почувуючи себе горожанами цілої української території і синами великого народу, котрий як рівнорядний чинник виступає на світову арену, ставимо домагання, щоби відповідальні чинники державної України в як найкоротшім часі скликали конституанту зглядно державний парламент на як найширшій демократичній основі для полагодження внутрішніх і зовнішніх справ української держави в дусі бажань широких народніх верств.

2. Українське студентство з великим задоволенням вітає прокламацію незалежної Польщі зложеної з безусловно польських земель, то значить етнографічно польських просторів, і має повну надію, що незалежна Польща житиме в добрих сусідських відносинах з незалежною Україною. Одночасно коли б серед польського народу взяв верх імперіалістично анексіоністичний напрям, через посягання на суто українські межі Холмщини, Підляша, Східної Галичини або Буковини, тоді Українське студентство, а з ним і ціла Українська Нація мусіла б стати одною лавою до боротьби за найсвятіше право свого народу.

3. Українське студентство пересилає сердечний привіт своїм землякам замуrowаним в малярськiм льоху і кличе їх до нового спільного життя, до єднання з цілою нацією на долю і недолю.

4. Українське студентство на порозі нового життя нової Європи, пересилає всім угнетеним народам, що ще стогнуть в ярмі імперіалізму і чужинецької експльоатації братерський привіт сподіваючись, що в новій Європі національної і соціальної справедливості український нарід дасть їм братерську руку в поході до вершин вселюдських ідеалів.

В часі дискусії над рефератом і резолюціями промовляло кільканайцять бесідників, котрі видвигали багато ріжних питань політично національної натури. Найбільше бесідників у своїх — часами надто горячих, часом тверезо і льогічно обдуманих промовах атакувало діяльність Української Парламентарної Репрезентації, виказуючи фактами шкідливий і

негідний напрям політики наших відповідальних чинників і її фатальні результати, чого доказом останні події і полицник УПРепр. у Відні. Дальше порушено цілий ряд не менше важних справ, що проявляється недвозначно байдужність наших керівників. І так між іншими порушено справу крайного недбалства УПР. Із за причини арештовання і держання по в'язницях селян з Сокальщини і Равщини, як рівноваж байдужність в справі українських панів доцентів (д-ра Балея, д-ра Крипякевича і д-ра Гірняка), покликаних на каменецький університет. Іменно УПР, не доложила ніяких старань, щоб покликанням улекшити виїзд утруднюваний галицькою Радою шкільною, бо навіть своїм власним директором. В дальших точках дневного порядку порішено справу висилки делегатів на свято відкриття Каменецького Університету, ухвалено висланих делегатів на конституанту на день 19 с. м. і вибрано постійний комітет об'єднаних студентських організацій під назвою К. О. С. О., який матиме за мету слідження і співучасть у всіх проявах національно політичного життя під теперішню пору.

Діло. — 1918. — 18 жовт.

№ 75

СТАТУТ

УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ, ПРИЙНЯТИЙ У ЛЬВОВІ 18 ЖОВТНЯ 1918 РОКУ

18 жовтня 1918 р.*

§ 1. Українська Національна Рада є Конституантою тієї частини українського народу, яка живе в австро-угорській монархії, на цілій його етнографічній території.

§ 2. Українська Національна Рада має право і обов'язок:

а) виконати в хвилі, яку признає за відповідну, іменем українського народу австро-угорської монархії, його право самоозначення та рішити про державну долю всіх областей, заселених тим народом;

* Дата документа.

б) підприняти усі постанови та заходи репрезентативного, законодатного та адміністративного характеру, щоби своє рішення під а) перевести в життя.

§ 3. Українська Національна Рада складається:

а) з членів Палати Панів австрійської Державної Ради, української народности;

б) з усіх українських послів до австрійської Державної Ради з Галичини і Буковини;

в) з українських послів Краєвих Союмів;

г) з відпоручників партійних організацій з усіх українських областей, по трьох з кожної партійної організації.

§ 4. Скликує Українську Національну Раду і проводить на її засіданнях кожнчасний голова Української Парляментарної Репрезентації, а у випадку його перешкоди, той, кого голова Української Парляментарної Репрезентації до цього уповноважить.

§ 5. Важніші публічні заяви підписують іменем Української Національної Ради: голова Української Парляментарної Репрезентації, члени Палати Панів, президії усіх українських клубів парляментарних і соймових та по одному відпоручникові кожної партійної організації.

Діло. — 1918. — 20 жовт.

№ 76

ПОСТАНОВА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ: ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ НА УКРАЇНСЬКИХ ОБЛАСТЯХ АВСТРІЇ І УГОРЩИНИ

19 жовтня 1918 р.*

Стоячи на становищі самоозначення народів Українська Національна Рада, як конституанта, постановляє:**

1. Ціла етнографічна українська область в Австро-Угорщині — а зокрема Східна Галичина з граничною лінією **Сяну** з влученням **Лемківщини**, північно-західна **Буковина** з містами

* Дата документа.

** Тут і далі підкреслення в документі.

Чернівці, Сторожинець і Серет та українська полоса північно-східної **Угорщини** творять одноцільну українську територію.

2. Ся українська національна територія уконституується отсим **як українська держава**. Постановляється поробити заходи, щоби се рішення перевести в життя.

3. Взивається всі **національні меншости** на сій українській області — причім **Жидів** признається за окрему національність — щоб уконституувалися і негайно вислали своїх представників до Української Національної Ради в спільности, відповідаючий їх числу населення.

4. Українська Національна Рада виготовить **конституцію** для утвореної сим способом держави на основах загального, рівного, тайного і безпосереднього права голосування з пропорціональним заступством, з правом національно-культурної автономії та з правом заступства при правительстві для національних меншостей.

5. Українська Національна Рада жадає, щоб зорганізована отся в державу українська територія мала безумовно своїх заступників на **мировій конференції**.

6. Теперішньому австро-угорському міністрови заграничних справ гр. Буряню відмовляється права пересправлять іменем сеї української території.

Діло. — 1918. — 20 жовт. Окремий додаток.

№ 77

ТЕЛЕГРАМА БАРОНА МИКОЛИ ВАСИЛЬКА ІЗ ЛЬВОВА ЕРЦГЕРЦОГУ ВІЛЬГЕЛЬМУ ГАБЗБУРЗЬКОМУ (ВАСИЛЮ ВИШИВАНОМУ) У ЧЕРНІВЦІ ПРО ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ НАЦІОНАЛЬНОЮ РАДОЮ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В СКЛАДІ АВСТРО-УГОРЩИНИ

19 жовтня 1918 р.

Erzherzog Wilhelm, Czernowitz, Landesregierung. 19.10

Abgeordneter von Wassilko lässt die Beschlüsse der heutigen
Versammlung melden:

Ausgehend vom Standpunkte des Selbstbestimmungsrechtes der
Völker beschliesst der Ukrainische Nationalrat als Konstituante:

1. Das gesamte ukrainische ethnographische Gebiet Österreich-Ungarns und insbesondere Ostgalizien mit dem Grenzflusse San einschließlich des Lemkegebietes, Nordwest-Bukowina mit den Städten Czernowitz, Storozynetz und Sereth sowie der ukrainische Streifen Nordwestungarns bilden ein einheitliches ukrainisches Territorium.

2. Dieses ukrainische nationale Territorium konstituiert sich hiemit als ukrainischer Staat und es werden Vorbereitungen getroffen zur Durchführung des Beschlusses.

3. Alle nationalen Minoritäten auf diesem Territorium, wobei die Juden als eine eigene Nation anerkannt werden, werden eingeladen sich zu konstituieren und ihre Vertreter entsprechend ihrer Bevölkerungszahl zum ukrainischen Nationalrat unverzüglich zu entsenden.

4. Der ukrainische Nationalrat wird eine Verfassung des also errichteten Staates ausarbeiten und zwar auf Grundlage des allgemeinen, gleichen, geheimen und direkten Wahlrechtes mit einer proportionellen Vertretung, mit dem Rechte einer national-kulturellen Autonomie und dem Rechte der Vertretung nationaler Minderheiten in der Regierung.

5. Der ukrainische Nationalrat fordert, daß dieses ukrainische Territorium unbedingt auf dem Friedenskongresse vertreten werde.

6. Dem gegenwärtigen österreichisch-ungarischen Minister des Äußern Grafen Burian wird das Recht, namens dieses ukrainischen Territorium zu verhandeln, abgesprochen.

Nach Verlesung dieser Beschlüsse wird vom Vorsitzenden Petruszewicz der ukrainische Staat bestehend aus allen ukrainischen Gebieten Österreichs und Ungarns proklamiert.

№ 78

**ТЕЛЕГРАМА ПОЛІЦАЙ-ДИРЕКТОРА У ЛЬВОВІ
МІНІСТЕРСТВУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ПРО РІШЕННЯ
ЛЬВІВСЬКОГО МІСЬКОГО МАГІСТРАТУ ВІДНОСНО
ПРОГОЛОШЕННЯ ВАРШАВСЬКОЮ РЕГЕНТСЬКОЮ
РАДОЮ ВІДРОДЖЕННЯ ПОЛЬЩІ І ПРО УКРАЇНСЬКУ
МАНІФЕСТАЦІЮ З НАГОДИ УТВОРЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

20 жовтня 1918 р.

Polizeidirektor in Lemberg an das Präsidium des Innenministeriums in Wien.

Heute zwölf Uhr mittags fand hierorts im Rathaussaale feierliche Sitzung Lemberger Stadtrates anlässlich der Proklamation Warschauer Regentschaftsrates statt. Nach Eröffnung der Sitzung durch Regierungskommissär Dr. Steslowicz hat stellvertretender Regierungskommissär Professor Dr. Marzell Chlamtacz eine Resolution verlesen, worin der Stadtrat im Namen der Bevölkerung Lemberg's seiner aufrichtigen Freude über das Manifest des Regentschaftsrates Ausdruck verleiht, indem er darin Realisierung innigster Bestrebungen der Polen bezüglich der Vereinigung sämtlicher polnischer Gebiete erblickt. Stadtrat erklärt darin weiter, daß er mit Lemberger Bürgerschaft im Sinne der Weisungen des Regentschaftsrates bestrebt sein werde, Organisierung polnischen Staatswesens tatkräftig zu fördern. Stadtpräsidium wird beauftragt, Delegation nach Warschau zu entsenden, um dem Regentschaftsrate Huldigung und Glückwünsche zu überbringen. Diese Resolution wurde stürmisch akklamiert. Nachher ergriff das Wort Beiratsmitglied Pater Lezohubski und protestierte im Namen der Ukrainer gegen jeden rechtswidrigen Versuch bezüglich Ostgaliziens seitens Polens, gab jedoch der Hoffnung Ausdruck, daß beide nahverwandten Völker in Eintracht leben und zum Wohle eigener Mitbürger arbeiten werden. Hierauf wurde feierliche Sitzung geschlossen. Vorm Rathause versammelten sich an 15.000 Personen, die Resultat der Sitzung abwarteten. Nach Verkündigung der Resolution wurden Hochrufe auf Regentschaftsrat erhoben und Nationallieder gesungen. Hierauf gingen Versammelte ruhig auseinander, bis auf einen Trupp

Hochschul- und studierender Jugend ungefähr zwei tausend Personen, die vor Mickiewicz Monument zog, von wo sie nach kurzen Ansprachen Reichsratsabgeordneten Grafen Skarbek und Ingenieurs Hausner und Absingung eines Nationalliedes ruhig auseinander ging. Gleichzeitig fand am St. Georgsplatz ukrainische Manifestation anlässlich des gestern durch Nationalrat proklamierten ukrainischen Staates unter Beteiligung von ungefähr 3000 Personen statt. Abgeordneter Dr. Konstantin Lewicki hielt an Versammelte kurze Ansprache, worin er über gestrige Beschlüsse der Nationalversammlung referierte und zum Schlusse betonte, daß Lösung ukrainischer Frage im austro-ukrainischen Sinne eventueller Vereinigung Ostgaliziens mit Ukraina in Hinkunft nicht vorgreife. Dann sprach Reichsratsabgeordneter Wityk, welcher in äusserst heftiger Weise für Vereinigung mit Ukraine eintrat und gegen polnische Bevölkerung insbesondere polnischen Adel loszog. Nach Absingung nationaler Lieder gingen Versammelte ruhig auseinander. Polizeidirektor.

Ereignisse in der Ukraine 1914—1922. — Bd. 4. — S. — 45—46.

№ 79

РЕДАКЦІЙНА СТАТТЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»: «ЗА З'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ»

20 жовтня 1918 р.

Головна рада галицьких, буковинських і угорських Українців у Києві, як представництво всіх австро-угорських Українців на території державної України, обговоривши на своїм засіданні дня 15 жовтня 1918 р. обставини, які склалися в Австрії в зв'язку з тим становищем австро-угорської частини українського народу постановила:

«Супроти задуманого замаху польського народу на всі природні права австро-угорських Українців і потурання австро-угорського уряду цьому замахові, який грозить підданям австро-угорських Українців на поталу польському імперіалізму в об'єднаній Польщі, головна рада галицьких, буковинських та угорських Українців від імени всіх австро-угорських Українців перебуваючих на землі державної України

складає як найрішучійший протест проти всякого приєднання українських земель Австро-Угорщини до Польщі і торжественно заявляє, що Українці будуть боротися з таким насильством всіми заступними їм засобами. Натомість спираючися на відповіді центральних держав президентові Вільзоніві, якою признається право народу на самовизначення, Головна Рада домагається з'єднання всіх українських земель в одну суверенну державу».

Нинішнє «Відродження» пише в передовиці з приводу зборів Національної Ради австрійських Українців:

«Ось 19 жовтня 1918 р. збираються представники цих національних окопників, які з такою славою довгі літа боронили й оборонили наші національні межі, щоби сказати на весь світ, що вони не жили ніколи для Польщі, Румунії і Угорщини, що їх думки і їх бажання звертаються не в бік Варшави, Букарешту і Будапешту, але в бік прастарого Київа, котрий довгі віки не був вправді їх столицею, але ніколи не переставав бути столицею їх сердець і їх почувань».

«Важні й великі ухвали прийме дня 19 жовтня національне зібрання галицьких Українців. Вони там твердо і недвозначно скажуть на весь світ, що між галицьким, буковинським і угорським Українцем не має різниць, що всі вони одної матери діти — діти України».

«Вони так голосно на весь світ кликнуть, що не пора їм служити Москалеви, Ляхови, Румунови, Мадярови, але пора вже служити тільки Україні, тільки для України працювати.

19 жовтня йде ідеологічне, національне об'єднання по принципу національного самовизначення і ми сподіваємось, і не тільки сподіваємось, але й глибоко віримо, що вслід за цим ідеологічним поки-що об'єднанням прийде також фактичне та здобуде міжнародню санкцію на всесвітнім мировім конгресі».

«Ми, наддніпрянські Українці, з великим захватом і великим одушевленням, з глибокою симпатією витаємо цей рішучий крок наших південно-західних братів, ми всею нашою енергією підпремо так морально, як і матеріяльно їх змагання до національного об'єднання і урочисто прирікаємо, що не допустимо до цього, щоби хоч один клаптик української землі знайшовся під чужим пануванням».

«На львівське зібрання ми дивимось, як на процес пробуджування і мобілізації соборних українських сил і твердо віримо, що починає сповнятись пророцтво Тараса: Україна вже встала. Прийде час, що вона розвіє тьму неволі».

Діло. — 1918. — 20 жовт.

№ 80

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ І ЗАТВЕРДЖЕННЯ ЇЇ СТАТУТУ

20 жовтня 1918 р.

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА

Львів, 19 жовтня 1918 р.

Вчора уконституовалася в малій салі «Народного дому» Українська Національна Рада. В нарадах взяли участь митрополит гр. А. Шептицький, українські парламентарні послы з Галичини і Буковини, українські послы до останнього галицького сойму з єпископом гр. Хомишином та усі українські політичні та партійні організації. Міністер проф. Горбачевський оправдав свою неприсутність недугою.

О 6 год. полудня розпочалося засідання, яке відкрив Голова У.Н.Р. д-р Петрушевич рефератом про міжнародне положення Українців та про політичні дороги, якими має йти тепер український нарід в Австро-Угорщині. По рефераті висячалася жива дискусія, потім ухвалено резолюції, які проголошують українське державне право на українські області Галичини, Буковини і угорської України, лишаючи покищо отвертою дорогою до рішення про федераційний взяток сеї держави з іншими державними організаціями. Відтак уконституовалася Українська Національна Рада і прийнято обовязуючий її статут в сім тексті:

§ 1. Українська Національна Рада є конституантою сеї части Українського Народу, яка живе в австро-угорській монархії на цілій його етнографічній території.

§ 2. У.Н.Р. має право і обов'язок: а) виконати в хвили, яку признасть за відповідну іменем українського народа австро-угорської монархії, його право самоозначення та рішити про державну судьбу всіх областей тим народом населених; б) підприняти усі постанови та заходи репрезентативного, законодатного та адміністративного характеру, аби своє рішення під а) перевести в житте.

§ 3. У.Н.Р. складається:

а) з членів Палати Панів австрійської державної Ради української народности;

б) з усіх українських послів до австрійської державної Ради з Галичини і Буковини;

в) з українських послів краєвих соймів;

г) з відпоручників партійних організацій з усіх українських областей по трьох з кожної партійної організації.

§ 4. Скликує У.Н.Р. і проводить на її засіданнях кожночасний голова У.П.Р., а в случаю його перешкоди, той, кого голова У.П.Р. до сього уповажнить.

§ 5. Важнійші публичні назви підписують іменем У.Н.Р. Голова У.П.Р., члени Палати Панів, президії усіх українських клубів парламентарних і соймових та по одному відпоручникови кожної партійної організації.

З'їзд українських нотаблів, котрий передше пляновано на нинішній день рано розвинувся в велике народне віче.

Діло. — 1918. — 20 жовт.

№ 81

ІНФОРМАЦІЯ ВІЙСЬКОВОГО МІНІСТРА АВСТРО-УГОРЩИНИ МІНІСТРУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ПРО ЗМІНУ ПОЛІТИКИ ПОЛЯКІВ ЩОДО УКРАЇНЦІВ ГАЛИЧИНИ

21 жовтня 1918 р.

Das M. f. LV. beehrt sich nachstehend einen ha. eingelangten Bericht vom 3. Oktober 1918 in Abschrift zur gefl. Kenntnis zu bringen:

«Wie von vertrauenswürdiger Seite mitgeteilt wird, hat die Erklärung des Ministers des Äußern betreffs die Lösung der Polenfrage im austrophilen Sinne unter allen ukrainischen Parteien

eine so ungeheure Erregung hervorgerufen, daß eine vollkommene Änderung ihrer politischen Stellungnahme sowohl gegenüber der Regierung als auch dem Staate Österreich zu erwarten ist.

Von maßgebenden ukrainischen Politikern wurde der Beschluß gefaßt, diesen Kurswechsel den breiten Volksschichten zur Kenntnis zu bringen und zwar mit der Begründung, daß das ukrainische Volk von der österr. Monarchie nichts mehr zu erwarten habe, da scheinbar die Regierung beabsichtigt, dasselbe unter das polnische Joch zu bringen. Infolgedessen müssten alle Ukrainer ihr nationales Heil in einer Anlehnung an die Großukraine suchen.

Es wurde der Beschluss gefaßt, das früher aufgestellte nationale Minimalprogramm, eine ukrainische Provinz im Rahmen des österr. Staates zu bilden, fallen zu lassen und ein Maximalprogramm aufzustellen, dessen wichtigste Forderung die Vereinigung des gesamten ukrainischen Volkes in einem selbständigen ukrainischen Staate ohne Anschluß an die österr. ung. Monarchie bilden soll.

Unter den ukrainischen Abgeordneten wird die Frage, ob es nicht angezeigt wäre, den Reichsrat zu sprengen und eventuell auch vor Gewaltmitteln nicht zurückschrecken, lebhaft erörtert».

Ergeht gleichlautend an k. u. k. Ministerium des Äußern, k. k. Ministerratspräsidium und k. k. Ministerium des Innern.

Czapp FMlt

Ereignisse in der Ukraine 1914—1922. — Bd. 4. — S. 46—47.

№ 82

ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» ПРО УТВОРЕННЯ І ПЕРШЕ ЗАСІДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ У ЛЬВОВІ

22 жовтня 1918 р.

У великій салі Народного Дому перед відпоручниками всіх українських повітів Галичини й Буковини в числі около двох тисяч душ, президент Укр. Національної Ради проголосив, що в ночі з п'ятниці на суботу уконституовалась У. Н. Рада, як верховна власть української території в межах дотеперішньої Австро-Угорщини та що ся українська верховна власть признала отсю територію окремою українською державою.

Український нарід дотеперішної Австро-Угорщини доконав сим робом свого самоозначення, що покриваєся з 13-ою точкою Вільзонових условин перемиря та совпадає з тими консеквенціями, які з сеї Вільзонової точки витягнув маніфест цісаря Карла. Укр. нарід Галичини, Буковини і Закарпатя означив себе державно супроти всіх других народів і супроти дотеперішної австро-угорської монархії. Він уважає себе на будуче власним сувереном на своїй землі, що має право сам через свій демократичний парлямент уладнати свої внутрішні відносини та рішити про свої відносини до других державних організмів. Що-до сего останнього рішене Укр. Нац. Ради нічого не преюдикує, зберігаючи українському народови Данилової спадщини відкриту дорогу пристосуватись в будучині до обставин і після них заявитись.

Статті, ухвалені Укр. Нац. Радою, дають з гори основні лінії внутрішнього політичного уладження сеї української держави а саме чотириприкметникове виборче право та пропорціональність, його персонально-національна анатомія як безпека національних меншостей. Коли ті статті не говорять нічого про соціальний устрій сеї укр. держави, то не тому, щоб на сю справу призабуто ані не тому, щоби що до сего не було серед Українців виробленої одноцільної думки — всі українські партії жадають радикальної аграрної реформи та найпоступовійшого модерного законодавства в користь працюючих мас! — але тому, що се є внутрішня справа української держави, яку, як одну з перших рішить український демократичний сойм, між тим, як задачею конститууючої деклярації Укр. Нац. Ради було означити зовнішнє становиско українського народу як носителя новоутвореної української держави супроти інших територій і націй.

Новопроголошена українська держава зажадала власного заступництва на всесвітнім мировім конгресі, а відмовила дотеперішному австро-угорському міністрови заграничних справ промовляти на мировім конгресі її іменем. Се покриваєся зі становищем останньої ноти Вільзона, яку подаємо в нинішнім числі на иншим місци.

Як сказано, проклямація Укр. Нац. Ради не преюдикує нічого про будуче становище новоутвореної держави. Тому,

коли п. Микола Ганкевич іменем укр. соц. демократії зазначив як остаточну ціль всіх Українців зєдинене в одноцільній Українській Державі, то не є се як дехто думає, суперечне з проклямацією Укр. Нац. Ради.

Ріжниця між обома становищами є тільки та, що коли застережене п. Ганкевича випереджує події, так проклямація Укр. Нац. Ради основана на реальних даних обставинах.

Ми проголосили свою державу. Є се по придніпрянській Україні, Кубані і Кримі чіверта з черги самостійна держава на українській території. Крим лучиться з матірним пнем України, доля Кубані дуже непевна, покищо бушує в ній війна між російськими большевиками а російськими монархістами. Ми Галичани як найбільш зріла частина української великої нації повинні подбати, щоби і доля Галичини не стала непевною.

Нам загрожує польський імперіялізм. Се небезпека безпосередна і реальна. Всьо инше усувається супроти неї на другий плян, а в сій небезпеці, кожна сила, що схоче піти з нами рука в руку, є нашим союзником, та було би тактичним промахом її легковажити. Вдивлені очима духа у великий ідеал зєдиненя, мусимо зрозуміти конечність етапів та компромісів, щоби в захваті великим ідеалом не згубити з ока реальних доріг і условин його здійсненя.

І тому в сім великім моменті найвисшим національним імперативом є солідарність і довіре до Укр. Нац. Ради. Нехай велика хвиля стріне достойну її і зрілу суспільність. Перед нами велика задача, великі перешкоди, сильні противники, терниста дорога і великі борби і великі жертви. Щоб проклямовану державність в таких обставинах зреалізувати — до того треба зєднаня і однодушного подвигу всего народу. Всі ми — і ті, що жадають негайного проклямованя злуки Галичини з Україною в однім тепер солідарні, в жаданю власної державности на своїй землі і у відпорі проти польського імперіялізму. Можемо ріжнитись тактично але тямити мусимо, що ми всі Українці, та на засаду *Salus rei publicae suprema lex esto!** Для того послух і довіре Українській Національній Раді

* Благо народу — найвищий закон (лат.).

є услівем нашого дальшого поводження. Національна власть у зароді мусить бути скріплена та розрости до цілковитої повноти. Отсе довіре диктують нам імена тих, що ввійшли як народні заступники в Укр. Нац. Раду.

Суспільність мусить вірити, що близько сотки най-чисельніших мужів, винесених у парламента, в сойм чи заряди партійні волею загалу кермуються лише думкою про світлу будучність народу, то що їм даний є далеко докладнійший взгляд в політичні обставини і тактичні можливости, ніж иншим дуже ширим і дуже горячо відчуваючим, але дещо осторонь від осередків політики стоячих одиниць.

І тому і ті, що вже тепер жадають злуки з Україною, повинні взяти участь в Українській Національній Раді, щоби в ній з трибуни нашого парламента свобідний і голосний давати вислів тій думці. Всяка инша тактика буде не будованем а вношенем анархії в завязуючійся, а з заходу тяжко загрожений наш державний організм.

Нехай же вся суспільність як один муж своїм голосом з найдальших закутин скріпить голос Української Національної Ради.

Перед укр. установчими зборами

На засіданню всеї української парламентарної репрезентації у Відні, в склад якої входять всі парламентарні послы з Галичини й Буковини і члени палати панів, рішено під проводом віцепрезидента Романчука дня 10 с. м. скликати до Львова на 18 жовтня всіх українських парламентарних послів з Галичини й Буковини, бувших соймових послів розвязаного галицького Союму, членів Буковинського Союму і членів палати панів та по трьох відпоручників з кожної політичної партії з Галичини й Буковини в ціли утворення української конституанти і проголошення української держави утвореної з українських етнографічних областей Австро-Угорщини.

Установчі збори

Виконуючи се рішення, президія У.Н.Р. скликала на годину 5 дня 18 жовтня зїзд в повишенім складі. В нарадах взяло участь 25 парламентарних послів з Галичини й Буковини,

14 Б. послів розв'язаного галицького Союму, 6-ох послів буковинського Союму, та двох членів палати панів: Ексц. митр. Андрій гр. Шептицький і радник двора Олександр Барвінський, а в кінці, як віриліст галицького Союму Ексц. єписк. Гриць Хомишин. Крім того явилось по трьох відпоручників від всіх українських партій з Галичини й Буковини.

Склад учасників, що явилися на перше засідане української конституанти, був слідуєчий.

1. Парляментарні і рівночасно соймові послы з Галичини: др. Володимир Бачинський, др. Сидір Голубович, др. Микола Лагодинський, др. Кость Левицький, др. Лев Левицький, др. Теофіль Окуневський, др. Евген Петрушевич, Тимко Старух, Володимир Сінгалевиц і др. Льонгін Цегельський, парляментарні послы з Галичини: др. Лев Бачинський, Вячеслав Будзиновський, Семен Вітик, др. Володимир Загайкевич, др. Олександр Колесса, др. Евген Левицький, о. Омелян Погорецький, Михайло Петрицький і віцепр. палати послів Юліян Романчук, послы о. Степан Онишкевич і др. Кирило Трильовський (прибули другого дня). Парл. і рівночасно соймові послы з Буковини: Микола Василько, Антіп Лукашевич, Ілія Семака і Микола Спинул та парл. посол др. Степан Смаль-Стоцький.

2. Члени палати панів: Олександр Барвінський і Ексц. митрополит гр. Андрій Шептицький.

3. Послы послідного розв'язаного галицького союму: др. Антін Горбачевський, о. Іван Капустинський, член краєвого виділу Іван Кивелюк, др. Михайло Король, др. Теофіль Кормош, Іван Кохановський, др. Іван Куровець, др. Іван Макух, др. Михайло Новаковський, др. Роман Перфецький, Теодор Рожанковський, Іван Сандуляк і Гриць Тершаковець та члени вірильні: єпископ др. Йосафат Коциловський з Перемишля і Ексц. др. Гриць Хомишин зі Станиславова.

4. Послы буковинського союму: Осип Бурачинський, віце-маршалок союму о. Теофіль Драчинський, Теодор Іваницький, Теодор Левицький, Юрій Лісон і Омелян Попович.

5. Відпоручниками з Галичини були від нац.-демократичної партії: о. Олександр Стефанович, др. Василь Панейко і др. Степан Баран, від радикалів: др. Северин Данилович,

Антін Крушельницький і др. Осип Назарук, від соц.-демократів: Крупа Осип, Ганкевич Микола і Чернецький Антін.

З Буковини явилися: від нац.-демократичної партії: др. Дрогомирецький Микола, Іваницький Омелян і Федорович Володимир, від народньої: др. Кордуба Мирон, др. Білинський Клавдій і др. Цегельський Роман, від радикальної: Карболицький Ілярій а від соц.-демократичної: Безпалко Осип, Сороневич Володимир і Андріяшук Гриць.

В малій салі «Народного дому» президент У.Н.Р. др. Евген Петрушевич обговорив наради довшою промовою, в якій вияснив всі політичні внутрішні події послідної хвилі в Австрії та відносини міждержавні і воєнні, а в звязи з тим і становище українського народу в Австрії. Згадав про свою авдієнцію у цісаря, на якій заявив монархови, що Українці з Галичини ніяким чином не підуть до польської держави і що український нарід Австро-Угорщини хоче утворити українську державу в межах Австро-Угорщини. Остаточне рішення сеї справи — як се заявив др. Петрушевич цісареві — вирішить 18 с. м. зїзд українських членів парламенту, галицького і буковинського Сойму, членів палати вельмож та відпоручники партійних управ. Нарadi з дня 18 с. м. повинні скінчитися уконституованем повисшого тіла як української конституанти.

УКРАЇНЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА

Опісля през. Пертушевич уділив голосу послови др. Евгенови Левицькому, який предложив зборам статут Української Національної Ради. Над предложеним статутом і рефератом др. Евгена Левицького розвинулася широка дискусія, що тривала до год. пів до 10-ої. З незначними змінами, поставленими поодинокими бесідниками, статут Укр. Національної Ради прийнято і проголошено її як українську конституанту.

По півгодинній перерві розпочалася о год. 10 вечером політична дискусія над вирішенем основних правнополітичних домагань новоконституованої української держави. Реферати в сій справі виголосили др. Евген Левицький і др. Степан Баран предкладаючи резолюції, в яких стверджується право самоозначеня народів, означається територію новоутвореної

держави, загальні конституючі права та безпеку національно-культурних прав меншостей. Над сими рефератами розвинулася широка політична дискусія, в якій забирало голос кількадесятьох бесідників, а котра покінчилася доперва до 4-їй годині над раном.

Принято одноголосно спільні ухвали зредаговані окремою комісією, котрі ми подали на вступі.

В нарадах взяли участь Ексц. Шептицький, Хомишин, голова Народного Комітету др. Кость Левицький, М. Василько, рад. дв. Барвінський, проф. др. Стоцький і цілий ряд послів і політичних провідників Галичини й Буковини. Народи велись дуже поважно і основно.

З дискусії слідно було, що австрійські Українці зглядно їх відвічальні політичні провідники, себто послі і члени партійних управ не хотіли зривати мостів з Австрією, виказуючи, що новоперетворена австро-угорська монархія на засаді союзу окремих національних держав на дотеперішній австро-угорській області може бути в даних обставинах для Українців бажана. Одні лиш відпоручники соц. демократії заступали инший погляд, жадаючи негайного зєдинення всіх українських земель в одну державу.

Рішено одноголосно: факт основаня української конституанти і утворене окремої української держави проклямувати публично на зїзді повітових і громадських організаторів та мужів довіря всеї Галичини і Буковини.

ПРОКЛЯМОВАНЄ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Зїзд сей відбувся в полудне дня 19 жовтня у великій салі «Народного дому». Ціла велика саля, бічні убікації, подвіре і уліця перед Народним домом були заповнені учасниками... О годині 12-їй президент Української Конституанти др. Евген Петрушевич виголосив довгу промову, в якій вияснив зібраним потребу уконституованя окремої української держави в межах Австро-Угорщини та проклямував утворене Конституанти і окремої української держави.

Оплесками і довго треваючими окликами «славно» прийнято сю прокламацію до відома, почім секретар Конституанти

др. Степан Баран відчитав ухвали рішення Конституантою дня 18 с. м.

Поодинокі точки сих ухвал принимали зібрані з одушевленням, почім з тисяча грудий залунала пісня: Вже воскресла Україна. По прийнятю через аклямацію факту утвореня конституанти і української держави забрав голос соціал-демократ Ганкевич і відчитав слідуочу заяву:

У великій історичній хвилині, де валяться основи старого світа і на його руїнах зростає нове життя вольних, самостійних народів, що самі рішають про свою долю й будучність, — Національні Збори Українців австрійсько-угорської держави проголошують торжественно перед цілим світом, що домаганем і ціллю усіх Українців — є зєдинене усіх українських земель — між іншими українських земель австро-угорської держави — в одну державу, що ціллю наших національних змагань є — зєдинена, вольна, самостійна українська республіка.

Здїснене самих завітних бажань і змагань українського народу австро-угорської монархії — а тільки таке порішене українського питання — є достойне української нації в теперішню велику, історичну хвилю — обняти має Конституанта, Національний Сойм Український, вибраний на підставі загального, рівного, безпосередного, тайного пропорціонального права виборчого, яке має прислугувати жінкам так само як мущинам. Суверенний український нарід рішатиме суверенно про свою долю й будучність, — так само, які він запевнить широким масам хліборобським аграрною реформою землю а робучим масам мійським і фабричним дасть через 8-годинний день праці та робітниче законодавство охорону сили робучої, що є найвисшим скарбом суспільности і народу.

Суверенний український нарід запевнить на просторах своєї держави повну культурну волю усім національним меншостям, дасть їм праводержавну запоруку повного національного розвитку.

Український нарід домагаєся місця на міжнародній конференції мировій з рішаючим голосом, бажаючи в згоді з демократією народів усього світа поладнати міжнародні взаємини на основах волі, рівности і братерства. Український

народ хоче через свою суверенну державу порішити згідно і мирно сусідські взаємини з польським суверенним народом, так як хоче сего полагодження зі всіма сусідними народами Сходу Європи, — з окрема й великою російською республікою.

Тільки на основах волі, рівності і братерства виросте тривалий мир, що по кривавій трагедії воєнній розпічне нову добу в історії людства.

На площі св. Юра.

На площі св. Юра зібралася в неділю неперечислена товпа народу. Укр. інтелігенція, міщани і робітництво мов морем заняли простору площу, гуртуючись головно коло святоюрської брами, де стояла приготовлена трибуна для бесідників. Під грімкі оклики явився на трибуні голова Народного Комітету др. Кость Левицький і дужним голосом промовив до зібраного народу та відчитав рішення Української Національної Ради про утворене Української Держави в межах Австро-Угорщини.

Постанови укр. конституанти приймав зібраний народ окликами і оплесками. Потім понеслася пісня, якої гомін нісся далеко, далеко...

Промовив ще соц.-демократичиний посол Семен Вітик і народ став розходитися.

Так минули дні великого укр. свята в укр. княжім городі Львові.

ЗАСІДАНЄ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

По полудню зібралася Українська Національна Рада на своє перше мериторичне засідання. Нараджувалося про подробиці над першими кроками і постановлено насамперед заложити у Львові і Чернівцях спеціальні делегації, що перманентно будуть урядувати в своїх бюрах.

Делегації складаються з парламентарних і соймових послів і по одному відпоручникови існуючих партій.

Задачею делегацій буде приготувити матеріяли з різних областей для бюро Національної Ради і заступати інтереси українських областей.

У Відні переймає заступництво Національної Ради президент Укр. Парл. Репрезентації спільно зі заступниками поодиноких партій.

Постановлено передати за посередництвом спеціальної

депутації постанови Укр. Національної Ради до відома австрійського і спільного австро-угорського правительства.

Українське слово. — 1918. — 22 жовт.

№ 83
**ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»
 ПРО УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
 І ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

22 жовтня 1918 р.

ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Львів, 21 жовтня 1918.

На запрошення Української Парляментарної Репрезентації зібралися у Львові в Народнім домі дня 18 с. м. українські парляментарні послы з Галичини і Буковини, українські послы соймові з Галичини і Буковини, українські члени палати панів і українські єпископи з Галичини як вірильні члени сойму та по трех відпоручників партій, щоби вирішити правно-державну будучність українських земель Австро-Угорщини. З угорської України не прибув вправді ніхто, тільки прийшло письмо від гурта найвидніших угорських Українців, в котрім просять о прилучення їх до австрійської України та о визволення закарпатських Українців зі страшного мадярського ярма та заявляють, що по порозумінню з собою вишлють своїх представників до української конституанти.

Склад учасників, що явилися на перше засідання української конституанти, був слідующий:

1. Парляментарні і рівночасно соймові послы з Галичини: д-р Володимир Бачинський, д-р Сидір Голубович, д-р Микола Лагодинський, д-р Кость Левицький, Лев Левицький, д-р Теофіль Окуневський, д-р Евген Петрушевич, Тимко Старух, Володимир Сінгалевич і д-р Льонгін Цегельський, парляментарні послы з Галичини д-р Лев Бачинський, Вячеслав Будзиновський, Семен Вітик, д-р Володимир Загайкевич,

д-р Олександр Колесса, д-р Євген Левицький, Омелян Пагорецький, Михайло Петрицький, віцепрез. палати послів Юліян Романчук; посли о. Степан Оляшкевич і д-р Кирило Трильовський прибули доперва другого дня; парл. і рівночасно соймові посли з Буковини: Микола Василько, Антін Лукашевич, Ілія Семака і Микола Синдул та парл. посли д-р Степан Смаль-Стоцький.

2. Члени палати панів: Олександр Барвінський і Ексц. митрополят гр. Андрій Шептицький.

3. Посли послідного розвязеного галицького сойму: д-р Антін Горбачевський, о. Іван Капустинський, член краевого виділу Іван Кивелюк, д-р Михайло Котель, д-р Теофіль Кормош, Іван Кохановський, д-р Іван Куровець, д-р Іван Макух, д-р Михайло Новаковський, д-р Роман Перфецький, Теодор Рожанковський, Іван Сандуляк і Гриць Тершековець та члени вірильні: єпископи д-р Йосафат Коциловський з Перемишля і Ексц. д-р Григорій Хомишин зі Станиславова.

4. Посли буковинського сейму: Осип Бурачинський, віце маршалок сейму о. Теофіль Довчинський, Теодор Іваницький, Теодор Левицький, Юрій Лисан і Омелян Попович.

5. Відпоручники партій з Галичини: а) нац. дем. д-р. Степан Баран, д-р Василь Панейко і о. Олександр Стефанович; б) радикальної: др. Северин Данилович, Антін Крушельницький і др. Осип Назарук; в) соціально-демократичної: Микола Ганкевич, Осип Крупа і Антін Чернецький; г) християнсько-суспільної: др. Богдан Барвінський, д-р Ярослав Гординський і о. д-р Спірідіон Кархут; з Буковини: а) нац. дем.: др. Микола Драгомирецький, Омелян Іваницький і Володимир Федорович; б) народної: др. Клявдій Білінський, др. Мирон Кордуба і др. Роман Цегельський; в) соціально-дем.: Гриць Андріяшук, Осип Безпалко і Володимир Сороневич; г) радикальної: Ілярій Карбулицький.

Члени палати панів ексц. міністер здоровля др. Іван Горбачевський виправдав свою неприсутність.

Крім вичислених явилося в характері гостей чотирьох відпоручників академічної молодіжи і п'ятьох відпоручників української преси.

Проводив нарадам др. Євген Петрушевич, секретарювали др. Степан Баран і др. Володимир Бачинський.

Наради розпочалися о год. 5.30 по пол. в малій* салі Народного дому промовою д-ра Петрушевича, котрий вияснив ціль зборів і згадавши про послідні політичні події в Австро-Угорщині, а зокрема в Австрії в звязи з подіями на фронтах і в міждержавній політиці, подав зібраним точний перебіг своєї послідної авдієнції у цісаря, на котрій заповів цісареві, що українські послы рішили дати почин до зорганізованя в державний організм всіх українських областей Австро-Угорщини, про що остаточно рішить збір з краю, що відбудеся у Львові дня 19 с. м.** Про становище львівського зїзду до Австрії годі наперед щось певного сказати, але з огляду на переслідованих Українців в Австрії в часі війни, брак відбудови східної Галичини і дальше необмежене панованне Поляків — не звісно, як випаде остаточно рішенне сего зїзду. Цісар спитавши про становище Поляків і Жидів в східній Галичині, дякував за вірність, яку в часі війни оказали Українці супроти Австрії. Опісля обговорив др. Петрушевич теперішне положення в Росії і на Україні, в котрій під сю пору рішаючий голос мають Німці. В звязи з внутрішнім і міждержавним становищем України обговорив він розвязку правно-державної будучности австро-угорських Українців, подаючи їй ріжні способи, про що має рішити нинішний збір, що повинен уконституоватися як українська конституанта, відчитуючи на конець проєкт статута Української Національної Ради як української конституанти.

Рішено перевести дві дискусії: одну над статутом, а другу над правно-державною будучністю австро-угорської України і над рішеннями, які належить мовляти.

В нараді над статутом піднесено дві противні думки: щоби У.Н.Р. зорганізувати тільки з парламентарних послів і другу, — тільки з партійних делегацій. Остаточно при голосованню прийнято предложений головою проєкт з тим засадничим додатком, що число відпоручників партійних організацій, усталене засадничо на трех, може бути змінене на основі порозуміння між партіями. На просьбу відпоручників

---

* У газеті помилково «нашій»

** У газеті помилково — 10 с. м.

академічної молодіжи прийнято в склад УНР трох відпоручників українського студентства, котрий є: Володимир Кульчицький, Степан Полянський і Степан Слецький. Іменованих відпоручних партій може партійна управа відкликати і іменувати в їх місце інших. На тім наради над статутом закінчено і о год. 9.15 перервано на пів години наради.

По півгодинній перерві розпочалися наради над двома політичними рефератами, що їх виголосили Степан Баран і д-р Евген Левицький, прокладаючи від себе окремі резолюції. Засадничою стороною обох рефератів було те, що не належить нині рішати остаточно про те, в який союз має вйти новоутворений державний організм з австро-угорських українських земель і полишити се до слушної хвилі конституанті.

Над предложеними д-ром Бараном і д-ром Е. Левицьким резолюціями розвинулася основна дискусія, в котрій забрали голос: пп. Безпалко, д-р Петрушевич, др. Цегельський, др. Загайкевич, Крушельницький, д-р Кордуба, др. Смаль-Стоцький, д-р Колесса, Будзиновський, д-р Окуневський, д-р Данилович, д-р Лев Бачинський, відпоручник молодіжи Кульчицький, д-р Перфецький і Семака. Вибилися дві струї: одна репрезентована соц. демократами і деякими з галицьких нац. демократів, була за проголошенням безпроводочного прилучення австро-угорської України до державної України, друга станула на становищі референтів, що треба зорганізувати з австро-угорських земель окремий державний організм, якого остаточно правно-державну будучність вирішить У.Н.Р. як українська конституанта.

Ціла дискусія велася дуже поважно і основно до 3.30, почім вибрано комісію з д-ра Барана, д-ра Евгена Левицького, д-ра Цегельського для конечної стилізації резолюції і перервано засідання на 15 минут. По перерві відчитав д-р Баран остаточно усталені резолюції, які прийнято одноголосно. Мимо пізньої пори (4 год. рано) і одинайцять годинних нарад — лишилися майже всі учасники, вчислені на вступі, до самого кінця з виїмкою соціяльних демократів, що в часі дискусії вийшли, єпископів і кількох старших членів, що їм вік не позволив видержати до рана.

Ухвалені односторонньою резолюцією звучать:

Стоячи на становищі самоозначення народів, Українська Національна Рада, як конституанта, постановляє:

1. Ціла етнографічна українська область в Австро-Угорщині — а з окрема Східна Галичина з граничною лінією Сяну з влученням Лемківщини, північно-західна Буковина з містами Чернівці, Сторожинець і Серет та українська полоса північно-східної Угорщини — творять однопільну українську територію.

2. Ся українська національна територія уконституується отсим як українська держава. Постановляється поробити приготовні заходи, щоби се рішення перевести в життя.

3. Ззивається всі національні меншости на сій українській області — причім Жидів признається за окрему національність — щоб уконституувалися і негайно вислали своїх представників до Української Національної Ради в скількості відповідаючій їх числу населення.

4. Українська Національна Рада виготовить конституцію для утвореної сим способом держави на основах: загального, рівного, тайного і безпосередного права голосування з пропорціональним заступством з правом національно-культурної автономії та з правом виступства при правительстві для національних меншостей.

5. Українська Національна Рада жадає, щоб зорганізована отсе в державу українська територія мала безумовно своїх заступників на мировій конференції.

6. Теперішньому австро-угорському міністрови заграничних справ гр. Бурянови відмовляється права пересправляти іменем сеї української території.

Святочне проголошення Української Держави на з'їзді.

На 19 с. м. з'їхалося до Львова кілька тисячів селян, робітників, міщан і інтелігенції — всі віднійші діячі зі східної Галичини і Буковини, відпоручники академічної молодіжи і жіночих організацій, щоби одобрити утворення Укр. Національної Ради як української конституанти. Прибули митрополит і оба єпископи. Велика саля «Народного дому», всі коритарі, бічні убікації, всі сходи і площа перед входом були битком набиті учасниками. Всюди панував святочний настрій, кождий здавав собі справу, що є свідком історичної хвилі проголошення Української Держави.

Точно о 12 годині д-р Петрушевич отворив зібрання і виголосив одногодинну промову, в котрій виявив причини, чому У.Н.Р. прийняла такі, а не інші рішення, в котрих головною є незабезпечена доси будучність укр. держави в Києві. Промова д-ра Петрушевича знаходила загальне признання частими бурхливими оплесками. Подавши до відома статут У.Н.Р. як української конституанти, закінчив свою промову святочним проголошенням Української Держави на українських землях Австро-Угорщини. Всі повстали з місць і з тисячів грудей залунала могуча пісня «Вже воскресла Україна».

Тепер став д-р Баран відчитувати поодинокі рішення У.Н.Р., які зібрані приймали довготривалими оплесками і окликами: Слава. Рішення прийнято через аклямацію і уділено голосу Миколі Ганкевичови, котрий іменем соц. демократів відчитав отсю резолюцію:

В великій історичній хвилі, де валяться основи старого світа і на його руїнах зростає нове життя вольних, самостійних народів, що самі рішають про свою долю й будучність, — Національні Збори Українців австрійсько-угорської держави проголошують торжественно перед цілим світом, що домаганням і цілю усіх Українців — є з'єдинення усіх українських земель — між іншим українських земель австро-угорської держави — в одну державу, що цілю наших національних змагань — з'єдинена, вольна, самостійна українська республіка!

Здійснення сих завітних бажань і змагань українського народу австро-угорської монархії — а тільки таке порішення українського питання є достойне української нації в теперішню велику, історичну хвилю — обняти має Конституанта, Національний Сойм Український, вибраний на підставі загального, рівного безпосередного, тайного, пропорціального виборчого права, яке має прислугувати жінкам так само як мущинам. Суверенний український нарід рішатиме суверенно про свою долю і будучність, — так само як він запевнив широким масам хліборобським аграрною реформою землю, а робочим масам міським і фабричним дасть через 8 годинний день праці та робітниче законодавство охорону сили робочої, що є найвищим скарбом суспільности і народу.

Суверенний український нарід запевнять на просторах своєї держави повну культурну волю усім національним меншостям, дасть їм правнодержавну запоруку повисто національного розвитку.

Український нарід домагається місця на міжнародній мировій конференції з рішачим голосом, бажаючи в згоді з демократією народів усього світа поладнати міжнародні взаємини на основі волі, рівности і братерства. Український нарід хоче через свою суверенну державу порішити згідно і мирно сусідські взаємини з польським суверенним народом, так як хоче сего полагодження зусіми сусідними народами Сходу Європи, — з окрема з великою російською республікою.

Тільки на основах волі, рівности і братерства виросте трівкий мир, що по кровавій трагедії воєнній розпічне нову добу в історії людства.

На сім закінчено історичний день проголошення Української Держави на українських землях Австро-Угорщини.

Діло. — 1918. — 22 жовт.

№ 84

ЦІЛКОМ ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ ГОЛОВНОГО КОМАНДУВАННЯ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ АРМІЇ ОПЕРАТИВНОМУ ВІДДІЛУ ВІДНОСНО ТЕЛЕГРАМ ЕРЦГЕРЦОГА ВІЛЬГЕЛЬМА ГАБСБУРСЬКОГО УКРАЇНСЬКИМ ДЕПУТАТАМ РЕЙХСРАТУ ЩОДО ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО «ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ГАЛИЧ» ПІД ЕГІДОЮ ІМПЕРАТОРА КАРЛА I

22 жовтня 1918 р.

Am 18. d. M. 10 Uhr Nachmittag wurde von Seiner k. u. k. Hoheit Rittmeister Erzherzog Wilhelm ein Generalstabsoffizier des Generalkommandos zum Hughesapparat «sofort» verlangt, da der sich meldende Inspektionsoffizier nicht genügte.

Bis der verlangte Offizier erschien, gab der bei Seiner k. u. k. Hoheit eingeteilte Major zgt. d. Gstb. Forster Weisungen bezüglich zweier Hughesdespeschen, von welchen eine an den ukrainischen

Abgeordneten Lewicki, die andere an Baron Wassilko gerichtet war, welche «im höchsten Auftrage Seiner k. u. k. Hoheit und mit Rücksicht auf Allerhöchste Weisungen» auf jeden Fall noch im Laufe der Nacht gegen Empfangsbestätigung zuzustellen waren, die richtige Übergabe war per Hughes noch während der Nacht zu bestätigen.

Da der den Generalstabsoffizier vertretende Hauptmann zgt. d. Artstabe Wasserer nach der Stilisierung des Auftrages annehmen mußte, daß dessen Ausführung unbedingt erfolgen müsse, wurde demselben entsprochen.

Der kurze Inhalt des an Lewicki gerichteten Telegrammes war ungefähr folgender: «In den schweren Stunden, welche wir jetzt erleben, wende ich mich mit der innigen Bitte an den Präses des heute in Lemberg tagenden Ukrainischen Nationalrates, treu der Dynastie und dem Szepter Kaiser Karls ein eigenes Königreich auszurufen, und versichere, daß diese Treue nicht unbelohnt bleiben wird, diese Worte nicht leerer Schall sind, weil ich von Höchster Stelle berufen bin, dies zu versprechen».

«In der Hoffnung, daß diese Wünsche respektiert werden, ersuche ich, daß von diesem Telegramme die breite Öffentlichkeit nichts erfährt, für die es nicht bestimmt ist, sondern nur jene Männer davon verständigt werden, welche über das Schicksal des ukrainischen Volkes zu entscheiden haben».

«Es lebe das Großfürstentum Halicz».

Das an Wassilko gerichtete Telegramm besagte, daß Seine k. u. k. Hoheit am heutigen Tage an den Präses des in Lemberg tagenden Ukrainischen Nationalrates ein Telegramm gerichtet habe und ersucht, dahin zu wirken, daß dieses nicht veröffentlicht wird; er spreche die Hoffnung aus, in Czernowitz mündlich Näheres sagen zu können.

Ein drittes Telegramm (liegt bei) verlangt, daß Wassilko am 19. 10. früh vom Hughesapparat des Generalkommandos aus Seine k. u. k. Hoheit bei der Landesregierung in Czernowitz aufrufe.

Es wurde jedoch von Baron Wassilko nur der Beschluß der Ukrainischen Nationalversammlung (liegt bei) zur Beförderung übergeben, welche auch, da der Wortlaut schon in allen Zeitungen stand, erfolgte.

Mit Rücksicht auf dortiges Op. Nr. 148.595 wird um eheste Entscheidung gebeten, ob ähnlichen Ansuchen Seiner k. u. k. Hoheit oder des ihm zugeteilten Major Forster in Hinkunft zu entsprechen ist oder nur für die Ukrainische Legion bindend ist.

Der Generalkommandant:

H. Goiginger

pro domo: Entscheidung abhängig von eventuellen Auftrag Seiner Majestät.

Ereignisse in der Ukraine 1914—1922. — Bd. 4. — S. 42—43.

№ 85

**ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО»
ПРО ПРИВІТАННЯ УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ
ВІД ПОСЛАНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ**

22 жовтня 1918 р.

Відпоручники угорських Українців, не могучи прибути на наради, прислали письмо з привітом для Укр. Національної Ради та з бажаннями щоби найблизша будучність принесла й угорським Українцям визволене з мадярської тюрми, в якій поруч інших народів стогне частина укр. народу...

Українське слово. — 1918. — 22 жовт.

№ 86

**ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО»
ПРО ДЕЛЕГУВАННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО СОЮЗУ (КИЇВ) ДО УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ**

22 жовтня 1918 р.

В Новій Раді з дня 17-го жовтня с. р. читаємо, що дня 16-го жовтня відбулося в Києві засідання Укр. Нац. Союзу, на яким переведено вибори представників Союзу до Укр. Національної Ради у Львові. Вибрано: Прокоповича, Чехівського і Корчинського.

Українське слово. — 1918. — 22 жовт.

№ 87

**ПРИВІТАЛЬНА ТЕЛЕГРАМА ЧОРНОМОРСЬКОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ
РАДІ З НАГОДИ ПРОГОЛОШЕННЯ У ЛЬВОВІ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

23 жовтня 1918 р.

Чорноморська Українська рада прислала вчора до Львова голові Українського парламентарного представництва Петрушевичеві таку телеграму:

«Героїчна боротьба українського народу Галичини, Буковини, Угорської України за волю і державну незалежність викликає зачудоване і радісну надію. З вірою в красшу будучину всього українського народу слідкує за нею нова Галичина на сході України — поневолена російською добровольчеською армією — Чорноморщина. Витаємо рішучий крок закордонних братів, бо слідом за ними піде обєднане всіх українських земель від Сяну до Кубані в одно суверене державне тіло» (УТА).

Українське слово. — 1918. — 23 жовт.

№ 88

**ПРИВІТАЛЬНА ТЕЛЕГРАМА УКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО СОЮЗУ УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ
РАДІ З НАГОДИ ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

23 жовтня 1918 р.

Не маючи змоги вислати намічених делегатів, Український Національний Союз обєднує своїми організаціями цілий український нарід шире витає в особі Українських Установчих Зборів національне самовизначенє наших австро-угорських братів, що сотні літ оставалися під тяжким ярмом національного поневолення. Бажаючи успішної та плідотворної праці, Український Національний Союз заявляє свою повну готовність піддержати змаганє за наш спільний ідеал — обєднання всіх українських земель в одно державне тіло.

Голова Винниченко, секретар Дідушок

Українське слово. — 1918 — 23 жовт.

№ 89
ІЗ ЛИСТА ЛЬВІВСЬКОЇ ДИРЕКЦІЇ ПОЛІЦІЇ
ГАЛИЦЬКОМУ НАМІСНИЦТВУ ПРО ПОЛІТИЧНЕ
СТАНОВИЩЕ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

24 жовтня 1918 р.

На основі маніфесту й. в. цісаря і попередніх заяв уряду країна знаходиться в ненормальному стані.

Поляки вже сьогодні вважають себе підлеглими самостійної Польської держави; для українців Національна рада підготовляє організаційний проект в дусі височайшого маніфесту.

Слід чекати, що керівники обох націй добиватимуться собі, в найкоротшому часі, виконавчих прав.

Поряд з цими наявними факторами уряд зобов'язаний підтримувати спокій і порядок у країні і задовольняти всі потреби, що виникають з існуючого ще сьогодні зв'язку з монархією.

На який фактор опирається сила уряду? Я вважаю своїм обов'язком звернути увагу на цю обставину. Я побоююсь, що уряд уже не довго збереже свій авторитет, якщо центральному урядові у Відні не вдасться вплинути на політичні фактори і переконати, що теперішній уряд повинен при всяких обставинах в спокої і порядку провести процес ліквідації або встановлення нового ладу...

Якщо я до цих зауважень, з яких можна легко зробити висновки додаю, що труднощі постачання ростуть швидко, то прошу В. Е. уявити собі становище країни.

Хочу звернути увагу на труднощі постачання, тому що мова йде не тільки про збирання врожаю взагалі, але й безпосередньо про врожай картоплі, що знаходиться під загрозою. Беручи до уваги становище на Сході, де поміщицькі маєтки в руках поляків, а в руках українців — дрібна земельна власність, селяни ні за які гроші не хочуть працювати у поміщика в зв'язку з чим збір урожаю картоплі під загрозою.

Повідомляю В. Е. про це, бо почуваю себе зобов'язаним підготувати Вас до можливих неприємних несподіванок.

ДАЛО, ф. 200, оп. 8, спр. 7, арк. 34. Машинопис. Копія.

Опубл.: Під прапором Жовтня: 1917—1920. — С. 92—93.

№ 90
РЕДАКЦІЙНА СТАТТЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»
«БОРОТЬБА ЗА СХІДНУ ГАЛИЧИНУ»

24 жовтня 1918 р.

БОРОТЬБА ЗА СХІДНУ ГАЛИЧИНУ

Польські гнобителі накидають українській землі польський характер. Відповідь на ферисейські питання. — Плятформа польсько-українського порозуміння в Східній Галичині: признання Поляками української державности

Львів 23 жовтня 1918

Завтра львівські Поляки знов маніфестують «польськість» Львова і Східної Галичини.

Мирові предложення осередних держав, які в сих предложеннях признали мирову програму Вільзона наповнили Поляків новою журбою за «краєм всходне». Доки була надія на «австро-польську» розвязку, доти Поляки сподівалися загарбити Холмщину, Підляше, цілу Східну Галичину і може ще щось з Волини й Поділя.

Тепер положення змінилося. Програма Вільзона признає Полякам тільки «безсумнівно польські землі», отже Польшу в етнографічних границях.

Отже Поляки заворушилися, щоб витворювати фікцію Польщі на тих українських землях, де вони як національна меншість були доси гнобителями українського народу. Отже передовсім в Східній Галичині.

Використовуючи власть, яку їм віддала Австрія над українським народом, стараються вони ріжними маніфестаціями викликати вражіння, що Східна Галичина — се польський край. Не маємо очевидно на думці маніфестацій горожан польської народности, яким вільно маніфестувати свої домагання, скільки їм подобається. Але мусимо звернути увагу Поляків, що на скільки вони маніфестують «польськість» Східної Галичини в імени міських повітових чи громадських рад і взагалі в імени публично-правних організацій та інституцій, то сповняють вони — користуючися своєю перевагою гнобителів — насильство над волею українського народу. Бо

організації й інституції публично-правного характеру в Галичині не є польські, тільки загарбані Поляками.

Так прим. польські члени Тимчасової Ради міста Львова можуть собі маніфестувати почування польських мешканців міста Львова, але коли Тимчасова Рада міста Львова як публично правна інституція узурпує собі право говорити від імени цілого населення міста Львова про «польський Львів», то ся узурпація є насильством над волею українського населення міста Львова і наругою над принципом самоозначення, на який Поляки покликаються там де вони є поневолені, прим. в Познанщині.

Чи поляки думають, що такими узурпаторськими заявами, ще червоно-білими декораціями трамваїв і їм подібними зарядженнями там, де мають власть, справді перемінить українську більшість Східної Галичини в Поляків? Замість провокувати себе і нас таким узурпаторством, нехай би Поляки радше постановилися, як польська меншість Східної Галичини так уладити свої відносини до української більшости, щоб польські острови могли мирно жити своїм життям серед українського моря.

Се проблема, яка власне з польського становища заслугує на те, щоби присвятити їй як найбільше уваги, а не як се робить прим. нинішня «Gazeta rokanna» висилювати сей молок на різні фарисейські питання під адресою Українців.

А саме питає польський дневник, чому Українська Національна Рада не проголосила з'єдинення українських земель Австро-Угорщини з Українською Державою і як думає вона вдержати звязок між утвореною з українських земель Австро-Угорщини державою й Австрією, коли між німецькою Австрією й сею державою повстануть самостійні державні організми, в першій мірі сусідна Польща.

Питання — фарисейське, бо той сам дневник трохи далі, подаючи наш коментар до відповіді Вільзона на ноту Угорщини, де ми стверджуємо, що проголошення української держави з українських областей Австро-Угорщини не пересуджує відношення сеї держави до Австрії, заосмотрює сей наш коментар титулом: «Ukraincy zadaja przylaczenia austriackich terytoriów ukraïnskich do Ukrainy».

Третє питання польського дневника: «Чи ще не бачите конечности порозуміння з Поляками, в яких нема одробинки

заборчости і які признають Вас рівнорядним народом з повнотою національних прав?» — Коли б не було фарисейське, то повинно звертатися не до нас, а до польської суспільности.

Українська Національна Рада, проголошуючи в своїй програмі принцип національно-культурної автономії та права заступства при правительстві для національних меншостей, та взиваючи ті меншости вислати своїх делегатів до Української Національної Ради, — тим самим признала, що з Поляками українських земель Австро-Угорщини хоче порозумітися щодо їх положення в українській державі.

Не ми, тільки Поляки не хотять порозуміння, стоячи на тім, що вони — національна меншість на українській землі — мають панувати над українською більшістю. Коли б у Поляків справді «не було заборчости», коли б вони справді «признавали нас рівнорядним народом з повнотою національних прав», — тоді п'ятформа для порозуміння була б готова, бо тоді вони мусіли би признати, що на землі, де споконвіку живе компактною масою український нарід, повинні творити українську державу, що Поляки, які живуть на сих землях, не мають права домагатися прилучення їх до польської держави, тільки мають обовязок пошанувати волю і право того народу, серед якого живуть, домагатися для себе тільки права на свобідний розвиток в його державі.

Доки Поляки не признають сеї п'ятформи для польсько-українського порозуміння в Східній Галичині, доти всі їх деклямації про признавання нас «рівнорядним народом» будуть фарисейством для замаскування їх заборчости.

Та невже ж вони думають, що коли в цілім світі здобуває побіду принцип свободи й належности кожного народу на його землі, коли розпадаються держави, які були побудовані на поневоленню народів, — то в таким часі можлива та «*Restitudo ad integnum*», якої домагаються Поляки, жадаючи відбудування Польщі в історичних границях, отже Польщі, яка була гнобителькою цілого ряду народів, у першій мірі народу українського? і невжеж Поляки думають, що хоч би їм хтось і признав те право гнетення нас, то чи наш нарід піддасться під польське ярмо?

№ 91

**УХВАЛА ВИКОНАВЧОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ОРГАНІВ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ І МІСЦЕВОГО САМОУПРАВЛІННЯ
В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ**

27 жовтня 1918 р.

Екзекутивний Виділ Української Національної Ради ухвалив, що Українська Національна Рада має приступити до переговорів з другими Національними Радами для урегулювання спільних справ, як також заключеня перемир'я. Мирові переговори буде вести Українська Національна Рада самостійна. Остаточне рішення мають прийняти Українські Національні Установчі Збори. Маєся занотифікувати утворене Української Національної Держави Придніпрянській Українській Державі і другим державам. Екзекутивний Виділ постановив переняти адміністрацію у Східній Галичині.

Будуємо свою державу в верхах, будуймо її також на широких демократичних основах з низу. Угольним камінем нової держави стати мусять наші сільські і мійські громади, в яких належить завести загальне, рівне, тайне, безпосередне і пропорціональне право голосованя, як для мушчин так жінок, що укінчили 20-ий рік житя. При сім маєся знести автономію двірських обшарів і влучити їх до громад.

Висшою організацією місцевою мусять стати повітові ради, вибрані на тій самій виборчій ординації, що й громадські ради. Громадські і повітові ради мають обняти цілу адміністрацію на місцях і дбати в першій мірі через свої органи про удержане ладу, безпеченства житя і майна горожан і стояти на сторожі народних прав і свобод. До сеї праці вже тепер мусять приготуватися наші громади а помічними їм мають бути всі народні культурні, заводові, господарські, кооперативні, економічні та політичні організації.

Як збудуємо трівкі підвалини місцевої самоуправи і адміністрації, то легко піде також судова державних верхівних законодатних і адміністраційних народних властей.

№ 92

КОРЕСПОНДЕНЦІЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКИЙ ПРАПОР»
ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ УКРАЇНСЬКОГО ХАРЧОВОГО
УРЯДУ У ЛЬВОВІ

28 жовтня 1918 р.*

I.

По думці ухвали делегації Української Національної Ради у Львові з дня 28 с. м. Український Харчовий Уряд заряджує:

Ініціативу до утворення повітових харчових управ в кожному політичному повіті мають дати філії Краєвого Товариства господарського «Сільський господар» в осідку дотеперішного ц. к. Старства в порозуміню з іншими українськими інституціями.

Повітова харчова Управа має складатися з 10 членів, делегованих місцевими господарськими організаціями і організаціями консументів. В Управі має бути по половині представників консументів і продуцентів. Національні меншости належить запросити до участі і полишити їм застережених тільки місць, кільки їм належить відповідно до проценту їхнього населеня в повіті.

Повітова харчова Управа має уконститууватися і вибрати председателя. Що до наглих заряджень на місци вона підлягає комісареві Української Національної Ради, а що до всіх інших справ лише і виключно Українському харчовому Урядові.

Утворене Повітової харчової Управи мається перевести сейчас і негайно подати її склад до відома Українській Харчовій Управі.

Д-р Стефан Федак в. р.
Президент У.Х.У.

II.

По думці ухвали делегації У.Н. Ради з дня 28 с. м. про заняте всіх середників поживи і щоденного запотребованя остають дальше занятими на річ Української Держави:

* Дата події.

група А) Збіже, всі млинарські продукти, рослини стручкові, кукурудза, бараболі;

група Б) солома і сіно та інші паші;

В) рогата худоба і свині;

Г) яйця, звіринні товщі і молочарські продукти;

група Г) сира нафта, продукти з неї, з нею споріднені, віск земний, вуголь, спіритус сирий і рафінований;

група Д) цукор, кава, мило, свічки.

2. Заразом заряджуєся:

а) Виконуючим органом в справі обороту продуктами групи А) і Б) є Краєвий Союз господарських спілок у Львові, на який переходять всі дотеперішні управнєня Воєнного Закладу обороту збіжем і Галицького Бюра паш;

б) Всі агенди Галицького Закладу обороту худобою з виїмкою права накладаня контінгенту переходять на Краєвий Союз для збуту худоби у Львові. Контінгент на поодинокі повіти накладає Український Харчевий Уряд;

в) Краєвим бюром для обороту продуктами групи Г) є Краєвий Союз молочарських Спілок у Львові;

г) Для обороту продуктами групи Д і імпортованих товарів з поза краю з виїмкою груп А) і Б) назначається Народну Торговлю у Львові;

г) Відносно господарки іншими середниками поживи і артикулами щоденного запотребованя буде Укр. Харчевий Уряд видавати безпосередно зарядженя;

з) Всі дотепер видані дозволи на привіз, вивіз і перевіз вичислених повисше товарів мусять бути затверджені Українським Харчевим Урядом зглядно його органами.

Український Харчевий Уряд у Львові
Др. Ст. Федак в. р.

№ 93

**ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО СКЛИКАННЯ У
ЛЬВОВІ 1 ЛИСТОПАДА 1918 Р. НАРАДИ ПОВІТОВИХ
ОРГАНІЗАТОРІВ І ПРОВЕДЕННЯ 6 ЛИСТОПАДА
ПОВІТОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗБОРІВ**

29 жовтня 1918 р.

**ЗАРЯДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ**

Делегація У.Н.Р. у Львові як виконуючий орган У.Н.Р. заряжує:

1. Повітових організаторів всіх повітів Галичини взивається явитись безумовно дня 1 падолиста с. р. (в п'ятницю) у Львові о год. 9 рано в малій салі Народного дому.

2. На день 6 падолиста с. р. (серета) заряджується у всіх політичних повітах Галичини повітові організаційні збори для переведення повітових і громадських організацій У.Н.Р.

Технічне переведення тих повітових зборів належить дотеперішних повітових організацій.

За делегацію У.Н.Р. у Львові

д-р Кость Левицький в. р.

Діло. — 1918. — 29 жовт.

№ 94

**ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО»
ПРО УХВАЛУ ВИКОНАВЧОЇ КОМІСІЇ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ У ВІДНІ ВІДНОСНО ВЗЯТТЯ
ВЛАДИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ**

29 жовтня 1918 р.

Виконуюча Комісія Української Національної Ради у Відні ухвалила:

1) Українська Національна Рада має обняти управу українських областей в Галичині.

2) Українська Національна Рада навяже взаємини з іншими Національними Радами задля управильнення спільних справ і в справі заключення завішення оружя.

3) Українська Національна Рада вести-ме мирові переговори самостійно.

4) Уконституоване Української Національної Ради слід нотифікувати Українській державі і іншим державам.

Українське слово. — 1918. — 29 жовт.

№ 95

ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» ПРО ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАСІДАННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ТА ЇЇ ПЕРШУ УХВАЛУ

29 жовтня 1918 р.

В неділю, 27 с. м. відбулося конституююче засідане делегації «Української Національної Ради» у Львові під проводом віце-президента палати послів п. Юліяна Романчука. Головою делегації вибрано д-ра Костя Левицького, заступниками голови радника Ів. Кивелюка і д-ра Івана Макуха, скарбником д-ра Івана Курівця, контрольором радника двору Олександра Барвінського, а секретарями д-ра Володимира Бачинського і д-ра Осипа Назарука. Аж до вияснення справи участі українських соціал-демократів полишено для них одно місце в президії, як заступника голови делегації.

Опісля обговорено справу організації і рішено видати потрібні інструкції та покликати негайно до життя повітових комісарів Української Національної Ради, вибраних делегатами поодиноких громад політичного повіту з прибічними радами, як органом дорадчим і виконуючим для повітових комісарів; повітових комісарів затверджує Делегація Української Національної Ради у Львові. В поодиноких громадах рішено покликати до життя громадських комісарів, вибраних громадськими зборами, а затверджених повітовим комісарем. До помочи громадським комісарям мають служити сільські прибічні ради, вибрані рівночасно на громадських зборах. Вкінці порушено справу наших урядників і їх поведення на случай, коли би польська комісія ліквідаційна в Галичині хотіла насильно переняти в свої руки правительственні агенди, чому всіми силами рішено спротивитися. Аж до остаточного

вияснення справи, наші урядники державні мають урядувати тимчасово як австрійські урядники. Врешті порушено справу утворення Українського Уряду Господарського у Львові для області української, котрого задачею буде ведене справ дотеперішного ц. к. Краєвого уряду господарського у Львові.

Делегація У.Н.Р. у Львові, як виконавчий орган У.Н.Р., заряджує:

1) Повітових організаторв всіх повітів Галичини взиваєся явитись безумовно дня 1 падолиста с. р. (в п'ятницю) у Львові о год. 9 рано в малій салі «Народного дому».

2) На день 6 листопада с. р. (середи) заряджуєся у всіх політичних повітах Галичини Повітові організаційні збори для переведення повітових і громадських організацій У.Н.Р.

Технічне переведеня тих повітових зборів належить до теперішних повітових організацій.

За Делегацію У.Н.Р у Львові:

Др. Кость Левицький в. р.

Українське слово. — 1918. — 29 жовт.

№ 96

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ЗАСІДАННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ І УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ХАРЧОВОГО УРЯДУ

30 жовтня 1918 р.

З ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ У ЛЬВОВІ

Делегація У.Н. Ради у Львові на вчорашнім засіданню під проводом д-ра Костя Левицького рішила:

1. Делегація У.Н. Ради остає в перманенції і відбуває засідання шо-дня о год. 5 пополудни.

2. Делегація У.Н. Ради рішає, що всі припаси поживи на території організуючоїся української держави є добром сеї держави і належить виключно до диспозиції Української Нац. Ради та її органів.

3. Делегація У.Н. Ради установлює отсим Український Уряд Харчовий з осідком у Львові, котрий переймає всі агенди до

теперішного ц. к. Краєвого уряду господарського, а зокрема диспозицію припасами поживи. В склад сего Уряду харчового вибрано пп. д-ра Стефана Федака, дир. Заячківського, дир. Гарасимовича, інсп. Нагірного, д-ра Кинцикевича, дир. Павла Глодзинського і інж. Терпиляка як начальних референтів поодиноких галузей харчової господарки.

4. Взиваєсь всі українські господарські організації по повітах безпроводочно утворити повітові комітети харчеві, котрі по затвердженню Українським Урядом Харчовим у Львові мають сейчас функціонувати як повітові уряди харчові Української Держави.

5. Все населення взиваєсь в справах харчових, а зокрема що до достав збіжа, картофель, худоби і т. п. повинуватись лиш приказам Українського Харчового Уряду з рамени Української Національної Ради зглядно їх органам. Всякі доставки без дозволу Українського Харчового Уряду мають бути здержані. Виїмок аж до дальшого зарядження творять лише доставки для ц. к. армії.

6. Пригадуєсь всім повітовим організаторам що дня 1 падолиста с. р. (п'ятниця) о год. 9 рано мають явитися у Львові в малій салі Народного Дому, zarazом пригадуєсь, що дня 6 падолиста с. р. (середа) у всіх політичних повітах мають відбутися повітові збори громадських відпоручників.

Львів, 29 жовтня 1918.

Др. Кость Левицький

Львів, 29 жовтня 1918.

Вчора помістили ми заяву, зложену іменем українських членів прибічної Ради краєвого господарського Уряду на засіданню 26 с. м.

На сім засіданню прибічна Рада ухвалила ряд резолюцій, в яких стверджує, що державна господарка в області апровізанії збанкрутувала та що апровізаційні задачі повинна обняти сама суспільність.

Для вибору органу, який перейнявби сі задачі в імени суспільности, Рада визначила засідання на 4 падолиста с. р.

В звязку з сею ухвалою українські члени Ради зложили подану вчора заяву, в якій стверджують, що функції гос-

подарського Уряду на території Східної Галичини може повнити тільки інституція, яка буде признана Українською Національною Радою.

Такою інституцією є від нинішнього дня Український Харчовий Уряд.

Польські краєві органи маючи в руках фактичну власть, вже почали поступати в апровізаційних справах так, як колиб Галичина була частю польської держави. Довіз поживи до інших країв держави здержали, хочаби за поживу виторгувати уступки для польської державности. Значить се, що за збіже українського селянина польські краєві власти хотять від Відня дістати згоду на прилучення Східної Галичини до Польщі.

Сей польський замах мусить українське селянство відперти, стаючи однодушно при Українським Харчовім Уряді і слухаючи тільки його заряджень.

Ніхто инший не сміє на нашій землі видавати заряджень в апровізаційних справах. Нікому иншому наше селянство не сміє дати ані зерна збіжа!

Справа, яка виринула на засіданню прибічної Ради краєвого господарського Уряду і викликала заяву українських членів Ради, вирине тепер в ріжних формах в цілім краю. В усіх інституціях і органах, утворених підчас війни для ріжних господарських цілей, буде підняте очевидно те саме питання, що робити далі. Польські члени тих інституцій і органів будуть очевидно за усамостійненням в душі польської державности. Українські члени мусять стояти на тім, що тільки Українська Національна Рада є єдиним господарем Східної Галичини, та що ніяка інституція ні орган не сміє нічого приказувати в Східній Галичині, коли не матиме признання Української Національної Ради.

Те саме питання вирине очевидно й перед державними та автономічними урядами й органами. І тут Поляки старатимуться довести до того, щоб ті уряди й органи урядували як уряди й органи польської держави. Українці урядники і тут мусять заняти становище, що їх державною властю є тільки Українська Національна Рада.

Таке становище мусить заняти також ціле українське населення. Очевидно — ділом. Се значить, що заряджень

і приказів органів влади ціле українське населення слухатиме тільки тоді, коли ті органи влади будуть виступати в імені Української Національної Ради. За те приказів і заряджень, видаваних в імені і в інтересі польської держави, слухати ніхто з Українців не сміє, навпаки, мусить їм протиділати.

Діло. — 1918. — 30 жовт.

№ 97

УХВАЛА ЛЬВІВСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ПРО НЕВИКОНАННЯ РОЗПОРЯДЖЕНЬ ПОЛЬСЬКОЇ ЛІКВІДАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ НА ТЕРЕНІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

30 жовтня 1918 р.

Делегація Української Національної Ради у Львові на засіданню 30 жовтня 1918 р. під проводом заступника голови І. Кивелюка ухвалила:

Польська Ліквідаційна Комісія, яка заснувалася для ліквідації відносин між Австрією й польським народом, видала до всіх урядів державних, краєвих і громадських в Галичині, Вел. Князівстві Краківським і на Шлеску обіжник, в яким приказує їм виконувати владу в імені польської держави.

Сим приказом Польська Ліквідаційна Комісія вдерлася в суверенні справи Української Держави, утворені волею українського народу з усіх українських областей Австро-Угорщини, отже передовсім зі Східної Галичини з граничною лінією Сяну з влученем Лемківщини, в якій єдиною державною властю є Українська Національна Рада.

Супроти сього Делегація Української Національної Ради у Львові заряджує:

Всі уряди державні, краєві і громадські на висше означеній території Української Держави мають уважати висше подане зарядження Польської Ліквідаційної Комісії протизаконним і його не виконувати.

Коли-б який орган державний, краєвий чи громадський на висше означеній території Української держави хотів висше

подане протизаконне зарядження Польської Ліквідаційної Комісії виконувати, звивається горожан Української Держави таких протизаконних заряджень згаданих органів не слухати, не виконувати і на випадок потреби ставити їм опір.

Дальші зарядження в справі організації органів влади Української Держави видасть Українська Національна Рада.

За делегацію Української Народної Ради у Львові:

д-р Іван Кивелюк, в. р.

Українське слово. — 1918. — 30 жовт.

№ 98

РОЗПОРЯДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ХАРЧОВОГО УРЯДУ У ЛЬВОВІ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ПОВІТОВИХ ХАРЧОВИХ УРЯДІВ

31 жовтня 1918 р.

Ініціативу до утворення повітових харчових управ в кожному політичному повіті мають дати філії Краєвого Товариства господарського «Сільський господар» в осідку дотеперішного ц. к. Староства в порозумінню з іншими українськими інституціями.

Повітова харчова Управа має складатися з 10 членів, делегованих місцевими господарськими організаціями і організаціями консументів і продуцентів. Національні меншости належить запросити до участі і полишити їм застереження тільки місць, кілька їм належить відповідно до проценту їхнього населення в повіті.

Повітова харчова Управа має уконституватися і вибрати председателя. Що до наглих заряджень на місци вона підлягає комісареві Української Національної Ради, а що до всіх інших справ лише і виключно Українському Харчовому Урядові.

Утворенне повітової харчової Управи маєтсья перевести сейчас і негайно подати її склад до відома У.Х.У.

*Др. Стефан Федак в. р.
президент У.Х.У.*

Діло. — 1918. — 31 жовт.

№ 99

**ПРОТОКОЛИ ЗАСІДАННЯ РАДИ МІНІСТРІВ
АВСТРО-УГОРЩИНИ У ВІДНІ ЩОДО СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ****31 жовтня 1918 р.*

«I. Протокол Міністерської Ради, що відбулася у Відні, 31 жовтня 1918 р. під проводом президента міністрів д-ра Лямаша (M. R. Z. 67).

При III. точці наради переходить президент міністрів до депеші польської управи («der polnischen Verwaltung»), котра уконституовалася як ліквідаційний комітет для краю, та до бажання Українців про поділ адміністрації, що до цього нав'язується. Він ставить внесення, аби на цю депешу відповісти так:

Правительство не підносить ніякого заміту проти того, щоби відповідаючи гадці зєдинення польських областей Австрії з незалежною польською державою, вже тепер перейшла адміністрація тих областей в руки польських заступників та воно радо заявляє готовність, про невирішені питання увійти в переговори з цим заступництвом. Але воно при цьому застерігається безумовно, що польське заступництво не буде розтягати своєї діяльності на українські області, узнаючи рівне право української нації до створення самостійного державного організму, котрого границі будуть устійнені на підставі порозуміння націй, евентуально мировим договором.

Оцим визначається zarazом витичну лінію, по якій думці належить віднести до українських бажань.

Міністер суспільного здоров'я д-р Іван Горбачевський оспорює, начеби таке ставлення справи було можливе до прийняття для Українців.

Міністер д-р Галецькі думає, що також по боці польським піднесеться опір проти цього становища. Але у всякому разі він є готов, особисто зайняти таке становище, бо воно зовсім покривається із заповідженнями Найвищого Маніфесту з 16 жовтня ц. р.

---

* Копії і переклад з оригіналів зроблений К. Левицьким 26 листопада 1919 р., про що відзначено в публікації.

По довшім прояснюванні, в котрім брали участь майже всі члени кабінету, одобрює переважуюча більшість кабінету пропозиція президента міністрів.

Того самого дня відбулася друга нарада Ради Міністрів та з неї списано: II. протокол з 31 жовтня 1918, під проводом президента міністрів д-ра Лямаша. Міністер суспільного здоров'я д-р Горбачевський неприязний.

Президент міністрів заявляє до III. точки наради, що Українці не прийняли формули, условленої на останній міністерській Раді щодо передачі Полякам адміністрації в Галичині. Вони добачують в цьому тільки академічне признание, що не має ніякої практичної вартости, бо Поляки дійсно мають в своїх руках адміністрацію. Вони обстають з найбільшою рішучістю, щоби розмеження (*die Abgrenzung*) вже тепер устійнити. Вони готові, запоручити Полякам означені свободи, одного Поляка приймати до свого правительства, та йому признати право «*veta*» у всіх польських питаннях.

По довшім поясненню цілого ряду питань, ставить президент міністрів запит, чи не булоб можливе, прийти назустріч безперечно оправданому жаданню Українців про їх власну адміністрацію цим способом, що староства, переважно заселені Українцями, будуть обсажені Українцями.

В дальшій дебаті постановлює міністерська Рада дати Українцям такі признання: Правительство негайно доручує намісникові, у всіх областях Східної Галичини з українською національністю обсадити Староства і Повітові Дирекції Скарбу урядовцями української народности, за порозумінням з Українською Національною Радою. Один з цих старостів буде настановлений начальним органом.

Також на залізничних стаціях цих повітів устанowitzя залізничних урядовців української народности, наскільки такі будуть. Якщо основний закон про судейську власть цьому не противиться, будуть в тих повітах заіменувані судді української народности, як такі стануть до розпорядимости. Про відповідний приріст у всіх згаданих категоріях подбається.

Лямаш (в. р.)».

Цей останній державно-правний акт цісарського правительства Австрії є висловом політики австрійської монархії

супроти українського народу. В засаді визнається рівне право української нації до самостійного державного організму, але без державних границь, хоча ці границі можна було негайно означити, тимчасово на підставі границь області Львівського апеляційного суду. Австрійське правительство ніби відступало нам належну державну територію, але рівночасно хотіло там удержати Австрію чи Польщу.

А до того наш міністер д-р Іван Горбачевський по першому засіданні Ради Міністрів подається до димісії і відтак без нього так фатально вирішують нашу справу...

Це діялось у Відні, вечером 31 жовтня 1918, а ми у Львові цього не знали.

К. Левицький. Великий зрив. — Львів. 1931. — С. 132—135

№ 100

СТАТТЯ др. СТЕПАНА БАРАНА В ГАЗЕТІ «ДІЛО»: «ВІДЕНЬ ЧИ КИЇВ?»

31 жовтня 1918 р.

Десять днів минуло від хвили, коли в сали Народного дому у Львові проголошено публично утворення української держави з українських областей Австро-Угорщини. Відповідальні перед українським народом, господарем цих областей, чинники, члени законодавчих тіл і відпоручники партійних організацій, визнали право самовизначення і покликали до життя новий державний твір і перший його законодавчий орган — Українську Національну Раду.

Перші рішення У.Н.Ради, перша основа нашого державно-правного устрою і перших конституційних підстав стали одначе на половині дороги. Передовсім не сказано нічого про повну сувереність і незалежність нового державного твору і тим самим не означено зовсім його державно-правної будучности. Сей знак питання що-до державно-правної будучности сього повороту можна розуміти так, що може він бути влучений в одну державу зі своїм матірним пнем — самостійною українською державою в Києві. Сего одначе не означено,

а тільки після статута У.Н.Ради застережено їй в відповідній хвилі виконати право самоозначення для покликаного нею до життя нового державного організму.

Тим самим оставлено змогу інтерпретувати становище У.Н.Ради як згоду з маніфестом австрійського цісаря з 17 с. м.

Проголошена у Львові дня 19 с. м. українська держава з простором около 75000 квадратних кільометрів, а около шість і півміліоновим числом населення (після переписи в 1910 р.) в чім близько три четвертини українського, не булаби здібна до повного самостійного розвитку. Некорисне географічне положення і отверті границі, повне зруйнування війною цілої області, господарська руїна населення та господарська відсталість цієї території з виключним аграрним характером, без промислу, хочби рільничого, не дають повних основ до державної самостійности сих областей. Прибита воєнним опадком — воєнним тягарем — втиснена між сусідні більші державні організми, визискувана сусідними промисловими державами з заходу, мусілаби скоро стати фактичною їх кольонією, місцем збуту для всякої тандити. Очевидно, що в таких обставинах нема і мови про наш повний національний розвиток в сій державі, якої населення навіть при переведенню можливо як найкорисніших аграрних реформ мусілоби скоро кидати землю і йти в світ за очи.

Така сама більше менше будучність в господарській і культурній сфері стрінулаби сю нову нашу державу, колиби вона ввійшла в державний союз з наддунайськими державами, що повстають на руїнах австро-угорської монархії — творячи тоді для них предмет визиску.

Анектування областей цієї держави Польщею, чи навіть союз з нею рівнявсяби ще скоріши її закладі, бо крім визиску господарського, що бувби тим більше нахабний і безпошадний, що зруйнована Польща стараласьби двигнутися господарським коштом чужих областей — прийшовби і гніт національно-культурний, так добре нам звісний проектами «*na zniszczenie Rusi*».

Одиноким певним рахунком для українських австро-угорських областей є їх повне державне з'єдинення з українською державою, з Київом. Однорічне існування цієї

держави витворило стільки національно-культурного добра, що всі наші півстолітні придбання в Австрії в культурній сфері виглядають нині зовсім мізерно. Там маємо вже два державні університети, десятки середніх і фахових шкіл, своє народне шкільництво, формування української академії наук, свою пресу і т. д., і ця культурна організація з кожною хвилиною поширюється і поглиблюється. Обезпечення державної самостійності міжнародним мировим договором зробить це, що в короткім розмірно часі Наддніпрянська Україна стане культурною і могутньою державою, маючою всі дані до дальшого всестороннього життя і розвитку.

Господарський розвиток цієї держави рівнож забезпечений. Родюча земля і технічно-господарська культура, величезна — як на нашу галицьку міру — банкова і кооперативна організація, вуголь і залізо та своє море творять основи і забезпечення, що українська держава не знидіє в нужді. Вкінці мало заселені простори Сибіри, Туркестану, Прикавказя і Закавказя творитимуть і на даліше природні терени до української колонізаційної експанзії, яка на будуче буде їх здобувати для нас і творити нові великі українські етнографічні області.

Навіть на найгірший для нас випадок — відбудування Росії — ці господарські користи для нас не дуже маліють. І в сім найгіршим випадку наша національна культура на областях державної України таки здержиться, укріпиться і буде розвиватися і не треба творити окремої держави в формі новотвора з 19 с. м. для її забезпечення.

Одним словом, нема ніяких об'єктивних даних, що змушувалиби Українців Австро-Угорщини до творення другої, засудженої на животіння української держави, або до злуки її в наддунайський державний союз.

Для нас лишається отже тільки одно: всіми силами і всіми способами стреміти до з'єдинення всіх українських земель, розділених доси кордонами, в одну державу у вільну, самостійну українську республіку. Ніякі страхіття ширені деким серед нашого громадянства про слабкість державної України, не повинні бути перешкодою до здійснення цього великого клича нинішньої світової війни. Нехай нам присвічують приміри славянських і інших народів, що розбивають кордони і лучать в одну державну цілість порозривані доси шматки своєї землі.

Величезну вагу з'єдинення всіх українських земель розуміє добре наше селянство, що без виїмку має державну орієнтацію на Київ.

Цих кілька уваг треба було сказати, бо проголошення української держави з австро-угорських українських областей без означення її будучности, подиктоване тактичними мотивами, використовується в цей спосіб, що згадану ворожнечу виповнюється австрійським змістом. Віденські державні круги і німецька преса зрозуміли цей новотвір як пробу ратування Австрії, чому ніхто публично не заперечив. Пішли переговори на давний спосіб з австрійським правительством, котре малими — як на нині — уступками в області адміністрації хотілоби зіднати наших політичних керманичів і то в хвилі, коли валиться ціла державна будівля і розлазиться на очах державний апарат, а поодинокі народи монархії ставлять для себе власні державні будівлі. Як щирі є наміри австрійського правительства, яку воно хоче нам дати «поміч», на котру надіялися наші керманичі, доказом є полишення в кабінеті Ляммаша польського міністра Галецького, що виконувати ме дальше контролю над нашим народом і тоді коли він в Австрії проголосив свою державну самостійність.

На дрібні уступки, які до недавна могли бути важними тепер не пора. Велика хвиля вимагає не тільки великих діл, але і великого запалу і розмаху, на що доси не здобулися ті, що в Відни — не у Львові — творять ексекутиву У.Н.Ради. В най-більшій хвилі, яку знає історія, не можна держатися пословиці «покірне теля дві корови ссе», але нужно і ясно станути на становище з'єдинення і самостійности, яка нині може бути одинокою нашою плятформою, і виконати право само-означення в напрямі з'єдинення всіх українських земель давньої Росії і Австро-Угорщини в одну українську державу. Кождий день зволікання для нас безмежно шкідливий.

Українська Національна Рада має тільки покликати ліквідаційне правительство чи ліквідаційну комісію для австро-угорських українських областей для переняття державного апарату в сих областях — як се зробили Поляки — і передачі його в руки одноцільної української держави в Києві.

Звісно, це річ не легка, тим більше, що маємо проти себе польське правительство в Варшаві, яке при помочи польського

урядничого апарату в Східній Галичині хоче в найблизшій вже часі зайняти цілу Східну Галичину як складову часть польської держави. Хоронене німецькими і австрійськими багнетами перед власним большевизмом, хоче польське правительство поставити світ перед факт довершений. На поміч Австрії нам годі числити, і тут ми тільки своєю фізичною силою і своєю організаційною справністю зможемо охоронити себе перед повним національним поневоленням. Тому творення такої сили і організаційного апарату після зазиву львівської делегації У.Н.Ради є нашим першим обов'язком.

А свідомість, що і наша справа мусить бути справою міжнародною і що кождий з нас є покликаний і обов'язаний здійснювати хочби жертвою власного життя наш найвисший національний ідеал — утворення вільної, самостійної, з'єднаної української республіки — нехай нас всіх згуртує разом і веде одною дорогою — до Золотоверхого Києва!

Др. Степан Баран

Діло. — 1918. — 31 жовт.

№ 101

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ОБ'ЄДНАННЯ СОКАЛЬСЬКОЇ І БЕЛЗЬКОЇ ПОВІТОВИХ РАД В ОДНУ СОКАЛЬСЬКУ РАДУ

31 жовтня 1918 р.

В суботу дня 25 жовтня с. р. відбулося в Сокалі спільне засідання політичних організацій сокальсько-белзького повіту, на котрім рішено зєдинитись в одну одноцільну повітову організацію, уконституувати її як повітову організацію Української Національної Ради під назвою Сокальська Рада, та приступити негайно до вибору повітового комісаря Української Національної Ради і повітового комітету, а заразом ухвалено отсі резолюції.

1. Сокальська Рада витає з одушевленням проголошення самостійної української держави на всіх областях бувшої австро-угорської монархії та уконституованне Української Національної Ради і признаючи в ній і її тимчасовім пра-

вительстві одинокую правну державну владу вповні і безумовно їй підчинюється.

2. Стверджуючи, що найвисшим національним ідеалом цілого українського народу на всіх його етнографічних територіях є сполука всіх українських земель в один державний організм, взиває Сокальська Рада Українську Національну Раду відповідно до політичної ситуації підняти заходи для здійснення сього найвисшого національного ідеалу.

3. Сокальська Рада взиває австрійське ліквідаційне правительство віддати сейчас Українській Національній Раді і її тимчасовому правительству всю дотеперішню австрійську державну владу на всіх територіях української держави, а Українську Національну Раду взиває установити негайно на всіх областях державної адміністрації і всіх полях публичного життя свої органи влади без огляду на зарядження, які видасть в тім згляді австрійське правительство.

По ухваленню тих загальних резолюцій вибрано одностановно головою Сокальської Ради і повітовим комісарем У.Н.Р. на сокальський політичний повіт п. д-ра Романа Перфецького, а до повітового комітету У.Н.Р. пп. Білецького і Драгана як його заступників і пп. Тисовського, Банаха, Скопляка і Мазурка як членів, рішаючи предложити сей вибір загально-повітовим зборам і Українській Національній Раді до затвердження, а відтак видано слідуючі загально обов'язуючі весь повіт зарядження:

1. В протягу тижня має весь загал повіту вибрати в кожній місцевості сільських комісарів Української Національної Ради і його прибічні сільські комітети У.Н.Р. та предложити їх до дня 6 падолиста повітовому комісареві У.Н.Р. до затвердження.

2. Всі дотеперішні зверхности громадські, шкіл і місцеві влади взивається ввести негайно до свого так внутрішнього, як і зовнішнього урядовання українську державну мову.

3. Всіх сільських комісарів У.Н.Р. та сільські комітети, як також дотеперішні зверхности громадські взивається ввести негайно горожанську сторожу в кожній місцевості та скріпити нічні варти, а весь повіт взивається до безоглядного береження публичного спокою в повіті.

4. Заряджується оподаткованне всього загалу повіту на ціли української державної повітової адміністрації по 1 кор. від кожної душі, а сільським комісарям У.Н.Р. припоручається за прибранням 2 членів поборової комісії стягнути негайно сей поголовний податок, передати його до рук повітової поборової комісії та починити приготування для стягнення визначитись маючого національного державного податку.

Вкінці рішено скликати на день 6 падолиста с. р. год. 12 в полудне до Сокаля збори відпоручників всіх громад політичного повіту Сокаль в ціли затвердження вибору повітових органів У.Н.Р. Збори ті відбудуться в льокали повітового Товариства кредитового.

Діло. — 1918. — 31 жовт.

№ 102

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ЗАСІДАННЯ 29 ЖОВТНЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

31 жовтня 1918 р.

Делегація У.Н.Ради у Львові на своїм засіданню дня 29 жовтня с. р. під проводом п. радника Кивелюка:

1) ухвалила устав і інструкції для повітових і сільських та міських організацій У.Н.Ради;

2) рішила утворити Центральне Бюро У.Н.Ради у Львові під проводом п. д-ра Романа Перфецького і візвати українські організації У.Н.Ради і весь український загал звертатися у всіх справах і слати всі письма до У.Н.Ради на руки Центрального Бюро У.Н.Ради Львів, вул. Сикстуська ч. 43 Б, 1 поверх;

3) обговорила ряд чергових справ будування української держави.

За Делегацію У.Н.Ради у Львові:

Д-р Кость Левицький в. р.

Діло. — 1918. — 31 жовт.

№ 102a

ВИТЯГ ІЗ ЩОДЕННИКА

ДР. АЛЕКСАНДРА РУТКОВСЬКОГО ПРО ПОДІЇ У ЛЬВОВІ

31 жовтня — 22 листопада 1918 р.

31/X

Wobec nadchodzących z kilku stron wiadomości, że ukraińcy zamierzają zająć Lwów zebrała się narada przedstawicieli polskich organizacji wojskowych celem ułożenia wspólnej akcji zapobiegawczej. W konferencji tej wzięli udział reprezentanci P.O.W. (Polska Organizacja Wojskowa), «Wolność» (organizacja oficerów i żołnierzy polskich w armii austriackiej), «P.K.W.» (Polskie Kadry Wojskowe) i «P.K.P.» (Polski Korpus Posiłkowy). — Narady trwały do 11 w nocy, jednak nie zakończyły się konkretnymi postanowieniami.

Równocześnie zebrały się oddziały członków tych organizacji w kilku miejscach — stanowiąc pogotowie, a mianowicie większy oddział w Domu Akademickim (ul. Senatorska) pod Kda por. Deszu, mniejsze oddziały w Szkole Sienkiewicza pod Kda Kpt. Trzesniowskiego i w Domu Techników. Wieczorem oddziały te rozpuszczono do domów tylko w Domu Akademickim zostało pogotowie z kilkunastu ludzi.

1/XI

Nad ranem dokonali Ukraińcy zamachu stanu, zajęli koszary pułków stacyonowanych we Lwowie, rozbroili ludzi innych narodowości, a następnie zajęli wszystkie ważniejsze objekty wojskowe i magazyny, jak również gmachy władz cywilnych. Polskie oddziały rano dowiedziawszy się o dokonanej faksie poczęły się zbierać w kilku miejscach (Domu Akademickim, Domu Techników, koło Techniki, koło domków kolejowych na Grodeckiej, w Szkole Sienkiewicza i. i.) poczem skupiły się w dwóch miejscach w Szkole Sienkiewicza i Domu Techników. Pozatem toczą się walki w całym mieście — gdyż pojedynczy ludzie rozbrajają ukraińców i zdobywają sobie broni.

Równocześnie odbywają się nadal narady Komitetu organizacji wojskowych i kończą się ustanowieniem wspólnej Komendy, która objął Kpt. Maczynski.

Szkola Sienkiewicza zaopatrzyła się rano w broni w koszarach policji na rogatce grodeckiej i o 10 rano odparła pod Kda Kpt. Trzesniowskiego atak ukraińców, zaopatrzonych w auto ciężarowe

i karabin maszynowy. Zamierzony atak polski na objekty dworca nie doszedł do skutku z powodu nie udania się zbiórki koło Kościoła Elżbety. Wieczorem opuścił Kpt. Trzesniowski z 1 kompanią Szkoły Sienkiewicza (pozostawił zaś w niej 1 Kompanię) i po większym starciu z nieprzyjacielem przedarł się do Rzeszy polskiej, gdzie odebrał od Kdta dawnej baterii austriackiej cały materiał wojenny i zajął się robotą organizacyjną. Placówki domu Techników doszły do Wulki.

5/XI

Rannym rozkazem Kdya Naczelnej zostaje obszar zajęty przez wojska polskie ujęty w ściślejsze ramy organizacyjne, a mianowicie podzielony na 5 odcinków: I od ul. Potockiego do ul. Lenartowicza i Pelczynskiej włącznie pod Kda por. Dr. Bujalskiego z stanowiskiem Kdya w domu Techników, II od ul. Pelczynskiej, Lenartowicza i Nowy Świat do ul. Karpńskiego i Mickiewicza włącznie pod Kda por. Świeżawskiego z stanowiskiem Kdya w Szkole M. Magdaleny. Oba te odcinki stanowią grupę pod Kda kpt. Trzesniowskiego z stanowiskiem Kdya w Szkole M. Magdaleny. III od ul. Karpńskiego i Mickiewicza włącznie do ul. na Blonie, pl. Bilczewskiego i L. Sapięhy pod Kda Kpt. Łódzkiego z stanowiskiem Kdya w szkole Konarskiego. IV od ul. na Blonie do ul. Grodeckiej włącznie pod Kda kpt. Majewskiego z stanowiskiem Kdya na Dworcu głównym. V od ul. Grodeckiej, pl. Bilczewskiego, ul. Sapięhy do ul. Potockiego włącznie pod Kda Kpt. Baczynskiego. Odcinki IV i V stanowią grupę pod Kda Kpt. Boruty. — W odcinku I ukr. przypuścili rano atak na Wulke. Nasi przypuszczają, złamawszy ów atak, kontratak, zdobywają 3 K. M. — i zajmują koszary ulanskie na Wulce. Patrol nasza zajmuje po krótkiej walce remizę tramwajową. Patrol ze szkoły Kadeckiej starła się z ukr. koło wieży wodnej w parku Kilńskiego. Druga patrol zajęła baraki koło rogatki stryjskiej z materiałem trenowym. — W odcinku II sytuacja bez zmiany.

6/XI

W odcinku I sytuacja niezmienną.

W odcinku II sytuacja niezmienną.

W odcinku III sytuacja niezmienną.

W odcinku V sytuacja niezmienną.

Na Zamarstynowie nasi cofnęli się rano z Rzeszy bez strat, ale w ciągu dnia znowu ją obsadzili oddziałem 30 ludzi. Lotnicy nasi obrzucili bombami linię kolejową stryjską na połudn.-wsch. od Sichowa. —

Bateria nasza dała 4 probne strzaly do Cytadeli — z czego 3 razy trafila i odlamala kawal muru. —

W dziedzinie organizacyjnej utworzono Kde uzupelnien W. P. w szkole Konarskiego. —

7/XI

W odcinku I rano atak ukr. od Wulki po remize — glowny punkt szkola Kadecka. Udalo sie ukr. przedrzec miedzy Szkoła Kadecka a remiza i dotarli do grzbietu gory wuleckiej. Przy pomocy wszystkich rezerw wyparto ukr. na dawne pozycye.

W odcinku II ruszyly sily nasze o 5 rano do ataku na Cytadele. Z powodu jednak zawodu artyleryi, ktora po jednym strzale zamilkla wojska nasze sie cofnely. (Artylerya melduje, ze dała 5 strzalow, poczem armata zagwozdziła sie, druga zas armata zagwozdziła sie po 2 strzalach.)

Na poczcie pozar wybuchl — wobec czego zawarto lokalny rozejm.

Ppor. Nowosielecki zajal gmach dyrekcyi policyi (Odc. III). W odcinku V doszly patrole nasze poza fabryke Merkury. Na Zamarstynowie ataki ukr. od Hołoska i Kleparowa. — W dziedzinie organizacyjnej stworzono z Zamarstynowa, Kleparowa i Janowskiego osobny odcinek pod Kda por. Sikorskiego. Przystapiono do organizacyi artyleryi na wieksza skale, oddajac ta akcyje mjr. Sniadowskiemu. Zorganizowano scislej sluzbe sanitarna ustanawiajac 10 punktow opatrunkowych.

8/XI

W Odcinku I sytuacja bez zmiany.

W Odcinku II ukr. zerwali podstepnie zawieszenie broni na poczcie zajmujac dom Sykstuska Nr. 40, zreszta sytuacja bez zmiany.

W Odcinku III sytuacja bez zmiany. Ukr. artylerya ostrzeliwala Gore stracenia.

W Odcinku IV oddzialy nasze z Zimnej Wody i fabryki Merkurego 1 K. M. ruszyly w kierunku Sknilowa i zdobyly na Ukraincach baraki, ktore spalily. Rownoczesnie oddzialy te zdobyly pociag idacy z posilkami ukr. z Sambora i 5 armat.

W Odcinku V sytuacja bez zmiany. Patrole nasze pracuja w wszystkich kierunkach.

W dziedzinie organizacyjnej ustanowiono 3 nowe punkty opatrunkowe. Utworzono punkt zborny dla odjezdzejacych na zachod. —

9/XI

W Odcinku I nasi demonstrują atak na Koszary Jabłonowskie. Oddział 30 ludzi — I K. M. przeszedł przez Żelazną Wodę na górę Jacka koło szkoły przemysłowej, lecz z powodu silnego ognia ukr. K.M. i zagrożenia od Snopkowa cofnął się na ul. św. Zofii. W nocy otrzymał rozkaz cofnięcia się i z tej pozycji.

W odcinku II nasi demonstrują jedną kolumnę atak od ul. Sykstuskiej i Kopernika i zajmują gmach poczty i atakują drugą kolumnę w parku Kościuszki skąd jednak muszą się cofnąć na ul. Matejki.

W odcinku III odbył się rano główny nasz atak od cerkwi Jura w kierunku sejmu przy pomocy auta pancernego, które torowało drogę piechocie. Z powodu zaciecia się karabinów maszynowych i niemożności dalszego posuwania się auta pancernego z powodu przekopania ul. Mickiewicza, atak nasz się załamał. Auto w czasie cofania się uległo zepsuciu. W odcinku IV zerwały patrole nasze w dwóch miejscach tor kolejowy między Dworcem gl. i Dworcem Podzamcze.

Ukr. artyleria ostrzeliwała silnie od rana objekty Dworca i Blonie. W Bilohorszczy organizuje się polski oddział.

W Odcinku V sytuacja bez zmiany.

W Odcinku Podzamcze sytuacja bez zmiany. Zwiększono naszą załogę w Rzeźni.

Kawaleria nasza zajęła Skniłów od Basiówki. Cała wieś złożyła broń.

Artyleria nasza ostrzeliwała ją armatą z Jura Koszary Ferdynanda z pomysłnym rezultatem, druga armata strzelała z Góry Stracenia na ukr. K. M. na stokach Zamku, który zmusiła do milczenia, na ukr. działo, które również zmuszono do milczenia i na Koszary Ferdynanda.

10/XI

W Odcinku I sytuacja bez zmiany. Silniejszy ogień ukr. między Szkołą kadecką a Wulka. Posiłki nadeszły z Odc. V.

W Odcinku II sytuacja bez zmiany.

W Odcinku III atak ukr. na gmach dyrekcji kolejowej.

Ukr. opanowali jedną bramę.

W Odcinku IV i V sytuacja bez zmiany. W Bilohorszczy nasi odparli w nocy z 9/10 3 ataki ukr. W Sokolnikach organizuje się polski oddział.

W Odcinku Podzamcze odparli nasi atak ukr. na Stara Rzeznie. Artylerya nasza z Gory Stracenia ostrzeliwala celnie Koszary Ferdynanda. Drugie dzialo wspoldzialalo z placu Bema. Lotnicy nasi rzucali bomby na linie kolejowa stryjska, ostrzeliwali z K. M. Wysoki Zamek, zniszczyli bombami linie telegr. kolo Podborzec i tor na wchod od Podborzec. W dziedzinie organizacyjnej zreorganizowano Kde uzupelnien W. P. na Kadre Piechoty pod Kda Kpt. Barskiego. Utworzono Kadre artyleryi pod Kda mjr. Snia-dowskiego, Kde pulku art. objal Kpt. Lodzinski.

Ustanowiono 2 Komisyje werbunkowe 1) w Zakladzie Sw. Teresy 2) w Szkole Sienkiewicza.

Z milicya zydzowska zawarto uklad na mocy ktorego uznano ja za neutralna i oznaczono rejon jej dzialalnosci ograniczony ulicami Kleparowska, Weteranow — Pod Debem — Panienska — Zborowskich — Kapielna — Zamkowa — Klasztorna — Podwale — Sobieskiego — Karola Ludwika — Jagielonska — Kazimierzowska — Kleparowska.

11/XI

W Odcinku I i II sytuacja bez zmiany.

W Odcinku III ukr. silnie ostrzeliwali gmach dyr. kolejowej, ktory utracil lacznosc z reszta odcinka, udalo sie jednak odeprzec ukraincow od strony ul. Mickiewicza i odzyskac lacznosc z dyr. kolejowa. —

W Odcinku IV w nocy panowal spokoj. W dzien ukr. zajeli Zimna Wode i Zimna Wodke i rozbroili nasze garnizony chlopskie.

Ukr. podpalili Sokolniki i rozbroili nasze oddzialy. W Odcinku Podzamcze roprzezenie w oddzialach naszych na Zamarstynowie. Por. Tomaszewski objal tam komende. W Bruchowicach organizacya naszych oddzialow w toku. W dziedzinie organizacyjnej objal pulk. Pirgo Kde zandarmeryi, a Dr. Domaszewicz Kde szpitala Nr. I.

12/XI

W Odcinku I sytuacja bez zmiany.

W Odcinku II silny ogien ukr. na stanowiska nasze w parku Kosciuszki, w seminaryum ukr. i palacu Sapiehy.

W Odcinku III patrole nasze wsrod walk zajely ul. Rapaporta i Jachowicza, obie narozne kamienice u wylotu Kleparowskiej i Janowskiej. Art. ukr. ostrzeliwala popoludniu i wieczorem Gore Stracenia.

W Odcinku IV oddzial nasz z Lewandowki wypiedzil ukr. z Zimnej Wody i Rudna.

W Odcinku V ukr. zajeli dworzec Kulparkow, nasiatakiem wyrzucili nieprzyjaciela poza cmentarz Kulparkowski. Ukr. zaatakowani od Sygniewki w cegielni cofneli sie w poplochu.

W Odcinku Podzamecze ukr. odbili Rzeznie i ul. Marcina i zrabowali fabryke konserw Ruckera.

Kawalerya stoczyla potyczke kolo rogatki grodeckiej. Artylerya nasza zajela stanowiska nowe obok rogatki Kleparowskiej i na ul. Czwartakow.

Lotnicy nasi obrzucili bombami Wysoki Zamek i ostrzeliwali z K.M. Sokolniki. —

W dziedzinie organizacyjnej zlecono wymiane karabinow austr. na rosyjskie. Wyznaczono sklad audytoryatu.

13/XI

W Odcinku I w nocy walki patroli. O 9 rano Ukr. rozpoczeli atak od poludnia po obu stronach drogi Wuleckiej na Koszary ulanske i od wiezy wodnej i parku Kilinskiego na Szkole Kadecka. Art. ukr. ostrzeliwala remize i Szk. Kadecka. Odparto ukr. wszedzie z wielkimi dla nich stratami.

W Odcinku II sytuacja bez zmiany.

W Odcinku III patrole nasze w nocy posunely sie do Brygidek, a dalej do placu zbozowego i nie zajmujac gmachow wrocily na dawne stanowiska.

Patrole z Pododcinka Gora Stracenia stanely u wejscia ul. Zrodlanej na ul. Berka i u wejscia z ul. Szpitalnej na ul. Neckiego. Po walce zajelismy most kolejowy na ul. Granicznej. Ukr. ostrzeliwali z Sejmu dyrekcje Kolejowa minami, myśmy zas ladunkami ekrazytowymi i dynamitowymi godzili w palac Goluchowskich, zajety przez Ukr.

W Odcinku IV ukr. art. ostrzeliwala szrapnelami i granatami dworzec ogrzewalnie i dworzec czerniowiecki. Sytuacja bez zmiany.

W Odcinku V ukr. zajeli Kulparkow folwark i zaklad. Oddzialy ppor. Wolaka i chor. Batowskiego ruszily przez Sygniewke, Sknilow i Sknilowek i w 3 oddzialach zaatakowaly ukr. na Kulparkowie. Rowniez por. Bergmann zaatakowal ukr. Zdobylismy 2 K.M. i 2 miotacze min, poczem ukr. cofneli sie do Sokolnik.

W Odcinku Podzamecze ukr. spedzili nasze posterunki z toru i obsadzili koszary trenu kolo Domu Inwalidow.

Na Zamarstynowie ukr. przypuscili w nocy z 12/13 atak ze Zboisk — ktory zostal odparty. Nad ranem atakowali ukr. powtornie i wdarli sie w ul. sw. Marcina i Zborowskich, ale odparto ich

ponownie. O 1 w południe przypuszczili ukr. 3ci atak, ale odparł ich oddział ppor. Pfeifera i obsadził ul. Marcina, Panienska, Wilczkow, Tkacka i część Zamarstynowskiej. Patrol nasza od strony Zniesienia ostrzeliwała pociąg z Barszczowic do Podzamcza.

Oddział nasz Rzesny polskiej zajął Zimna Wodke i dotarł do Rudna gdzie rozbroił Ukraińców.

Kawaleria nasza wysyłała patrole w kierunku Sokolnik. W dziedzinie organizacyjnej Kde Odc. IV objął kpt. Pieradzki. Do Oddz. techn. przydzielono oddział minerski. Wszystkie wozy ciężarowe oddano pod Kde sekcji automobilowej.

14/XI

W odcinku i ukr. okopali się przy ul. Stryjskiej o 100^x od szkoły Kadeckiej. Na Wulce zdobył oddział nasz wypadem I K. M.

W odcinku II sytuacja bez zmiany.

W odcinku III ukr. ostrzeliwali artyleria pododcinek Bema. Atak ukr. na Bema odparto i zajęto z powrotem pozycje na ul. Rapaporta, Jachowicza i Meiselsa. Popołudniu odparto atak ukr. na dyrekcje kolejowa.

Placówki nasze zajęły znow ul. Rapaporta i Jachowicza i wzdłuż sw. Anny (które o 3.00 popoł. opuściły). Pododcinek Gory Stracenia odrzucił ukr. na linii toru kolejowego, targowicy bydła ku ul. Peltewnej poza Koszary trenu. Nasz K. M. koło toru kolejowego ostrzeliwuje stacje Podzamcze i podnoże W. Zamku.

W odcinku IV sytuacja bez zmiany artyleria ukr. ostrzeliwała dworzec główny.

W odcinku V sytuacja również bez zmiany.

Patrole nasze wysłane w kierunku Sknilowa rozproszyły napotkane po drodze siły ukraińskie.

W odcinku Podzamcze patrole nasze obsadziły ul. Lwowska i Koszary trenu, opuścić musiały jednak ul. Źródłana. Równocześnie ukr. przypuszczili ogólny atak na Zamarstynow i zmusili oddziały nasze do cofnięcia się na Kleparow. Dalszy ukr. atak zmusił nas do opróżnienia i Kleparowa, linie nasze cofnęły się za cmentarz żydowski i ogród inwalidów. O 3 popoł. rozpoczął się nasz kontratak przy pomocy lotnego oddziału K.M. i plutonu Kawalerii, odebraliśmy Kleparow i część Zamarstynowa na lewo od toru. Do wieczora nasi zdobyli oba mosty, tor kolei i posterunki doszły do ul. Peltewnej, Źródłane, Pod Debem i Meiselsa zajęto Rzeźnię. Na odzyskanych stanowiskach znaleziono trupy pomordowanych

bestyalsko legionistów. Powody naszego chwilowego cofnięcia się i brak amunicji, zaciecie się K. M. i zdrada milicyantów żydowskich.

Patrole z Rzeszy polskiej zabrały broń z Borek Dominikanskich.

W dziedzinie organizacyjnej utworzono Kde Placu i Kde Rezerw. Ustalono organizację wydawania towarów przez stworzenie 10 stacji wydawczych i odpowiedni przydział oddziałów. Ustalono również normalne porcje dzienne. Podzielono definitywnie Intendanturę na 1) referat żywnościowy i paszy 2) Referat odzieżowy i wyposażenia 3) pociągów (treny) 4) bydła rzeźnego.

15/XI

W odcinku I 3 ukr. Kompanie zaatakowały Szkołę Kadecką, równocześnie ostrzeliwana ogniem artylerii i miotaczy min.

W Odcinku II sytuacja bez zmiany.

W Odcinku III nad ranem/ w nocy z 14go na 15go odparto ataki ukraińskie skierowane na koszary Ferdynanda.

W Odcinku IV art. ukr. ostrzeliwała lekko dworzec.

W Odcinku V sytuacja bez zmiany.

W Odc. Podzamcze odparto atak ukr. od ul. Ogrodniczej, Lwowskiej i Granicznej. Art. nasza ostrzeliwała W. Zamek, Persenkową, drogę stryjską i las Oswieca.

Ukr. artyleria ostrzeliwała Dworzec Gł. Gore Stracenia, Kor. tumowkę, naszą bt. I, rogatkę Janowską, szkołę Konarskiego, ul. Issakowicza i Szymonowiczów.

W dziedzinie organizacyjnej otwarto warsztaty reparacyjne i pralnie. Ustalono żołd żołnierzy i zaliczki dla oficerów.

16/XI

W odcinku I ukr. cofnęli się do parku Kilńskiego i na cmentarz stryjski. O II rano znow podsunęli się i rozpoczęli szturm. Odparto ich, poczem cofnęli się w stronę cegielni koło ul. Obertynskiej. Po południu padło 8 min na szkołę Kadecką, nie wyrządzając strat.

W odcinku II ukr. ostrzeliwali granatami pocztę. Wypadek ukr. z ul. Wronowskich odparto. Zresztą sytuacja bez zmiany. W odcinku III placówki sektora Jura usadowiły się na ul. Zamkniętej i Zygmuntońskiej. Budynek KdY uzupełniającej (kompleks koszar Ferdynanda) zajęliśmy.

W odcinku IV sytuacja bez zmiany.

W odcinku V chłopcy polscy w Z. Wodzie rzucili broń. 20 ludzi z fabryki Merkurego połączyło się z oddziałem, por. Bergmana i ruszyło drogą Kułparkowską celem ewent. wspomoczenia prawego skrzydła Szkoły Kadeckiej.

W odcinku Podzamcze odparto 2 ataki ukr. ze strony Zboisk.
17/XI

W odcinku I Ukr. po przygotowaniu artyl. ruszyli do ataku i przebili sie przez nasza linie obok Szkoły Kadeckiej i zagarneli 2 nasze placowki. Kontratakami odparto Ukr. na calej linii i zmuszono ich do cofniecia sie z parku Kilinskiego i placu powystawowego. Patrole nasze zajely ulice Obertynska, Stryjska, Obozowa, sw. Zofii, Pulaskiego, Poniatowskiego, spatrolowaly Zelazna Wode i zajely roгатke Stryjska. Komp. por. Brzozowskiego zaatakowalo Elektrownie i dworzec Persenkowke i obsadzila dworzec. Wzieto wiele materyalu wojennego.

W odcinku II sytuacja bez zmiany.

W odcinku III sytuacja bez zmiany. W sektorze Jura slabe ogniowe wypadu ukr.

W odcinku IV sytuacja bez zmiany.

W odcinku V sytuacja bez zmiany.

W odcinku Podzamcze ukr. ostrzelowali artylerya z rana wzgorze Kortumowa. Ppor. Stark rozpoczel atak ul. Ogrodnicka na pralnie i Rzeznie. Wobec olbrzymiej przewagi ukr. musial sie cofnac. Otrzymaawszy posilki wzial ukr. w 2 ognie i zajal pralnie i rzeznie.

Patrole kawaleryi ruszyly na zachod i w kierunku Janowa i Zolkwi. Z oporem zbrojnym spotkaly sie w Jasnowicach, w Domazyrze i Kozicach. Ukr. cofneli sie do Domazyra. Nastepne patrole Kawaleryi wyslano do Zawadowa i Grzedy. —

Artylerya nasza ostrzeliwala W. Zamek, Cytadele, plac powystawowy, rozproszyla rezerwy ukr. idace od Cytadeli i zaglebien cegielni.

Art. ukr. ostrzeliwala nasza bt. I., nasza pozycye kolo Szkoły Kadeckiej i nasza Kartaczownice.

Roboty oddzialu technicznego w nocy z 17/na 18go nad wysadzeniem Koszar Ferdynanda nie powiodly sie i tylko stajnia czesciowo wyleciala w powietrze, a w innych budynkach wybuchl pozar.

Zawarto o 3 popol. zawieszenie broni dwudniowe od 18/XI 6 rano do 20/XI 6 rano, celem zaprowiantowania sie ludnosci mieszkajacej na terenie bojowym, dalej w celu zaopatrzenia chorych i rannych i pogrzebania trupow. Jako glowny warunek przyjeto nienaruszenie istniejacej linii bojowej i nie zmienienie obsady ulic i budynkow.

Ul. Pelczynska maja zamknac obie strony — Ukraińcy kolo

Plywalni, Polacy kolo remizy tramwajowej. Ulica Grodecka ma byc zamknieta wyzej Kasarni Ferdynanda.

W dziedzinie organizacyjnej ustawiono 11sta stacye wydawcza.
18/XI

Kompania szturmowa obsadzila caly park i plac powystawowy od bramy do bramy, burse Boberskiej i domy od ul. sw. Zofii, Pulaskiego, Stryjska az do ul. Dabrowskiego.

W wszystkich odcinkach z powodu zawieszenia broni zupełny spokój.

W dziedzinie organizacyjnej utworzono sekcyje robot saperских przy Oddz. technicznym.

Kda Naczelną wydalą rozkaz do wszystkich odcinkow, aby wyzyskaly czas zawieszenia broni i przeprowadzily dokladny podzial na Kompanie i plutony.

19/XI

W wszystkich odcinkach z powodu zawieszenia broni zupełny spokój. Przedluzono zawieszenie broni na dalszych 24 godzin t. zn. do 21/XI o 6 rano, celem umozliwienia delegatowi francuskiemu por. Willaime porozumienia sie z obu stronami.

Po pertraktacyach z Ukraincami zawarto umowe moca ktorej obie strony zobowiazaly sie nie ostrzeliwac artylerya budynkow oznaczonych czerwonym Krzyzem, o ile bedzie w nich zbrojnej zalogi, przyczem Kulparkowski Zaklad uznano za szpital. Miejska elektrownie w Persenkowce i gazownie przy ul. Zrodlanej uznano za eksterytorialne. Obie strony zobowiazaly sie nadto nie strzelac do patroli sanitarycznych i ewentualnie winnych podobnego ostrzeliwania przykladnie ukarac. Warte szpitalna do 15 ludzi nie uwaza sie za uzbrojona zaloge.

20/XI

Na wszytkich odcinkach spokój z powodu zawieszenia broni. Odcinki przeprowadzily w mysl rozkazu organizacye i podzial na kompanie i plutony. —

Z Przemysla przybyla ekspedycya pod Kda ppulk. Tokarzewskiego jako pomoc dla wojsk walczacych we Lwowie. W sklad ekspedycyi tej weszly 1 baon 5 pulku p., Legia oficerska, Kompania Jaroslawska, pluton 8 p. p., pluton 10 p. p., 1/2 szwadronu ulanow, 2 bt. artyleryi (1 dywizyon), pluton saperow, razem 140 oficerow, 1228 ludzi, 507 koni, 8 armat.

W dziedzinie organizacyjnej polecono Intendanturze sformowanie Kompanii roboczej.

21/XI

O 6 rano z chwila ukonczenia zawieszenia broni rozpoczał sie atak przeprowadzony polaczonymi silami lwowskimi i ekspedycyi przemyskiej wedle planu ulozonego dnia poprzedniego. Kde operacyjna objal ppulk. Tokarzewski. Sily operujace podzielono na 4 grupy: polnocna, srodkowa, Cytadeli i poludniowa. I Grupa polnocna obejmowala odcinek Podzamcze, skladala sie z dotychczasowej obsady odcinka, 3 plutonow 10 pp., 1 plutonu saperow, 1 bt. lwowskich polowek, 1 plutonu haubic przemyskich, 2 patroli ulanow przemyskich. Kde objal por. Sikorski. Zadaniem jej bylo ubezpieczenie na wschod od Krzywczyc, na pld. na Zboiska, zdobycie Zniesienia i Podzamcza, zajecie Gory Lwiej i W. Zamku, — dotarcie do ul. Franciszkanskiej, St. Rynku, Zamarstynowskiej.

II Grupa srodkowa obejmowala dotychczasowy odcinek III, skladala sie z obsady Odc. III i 1 bt. lwowskiej. Zadaniem jej byla demonstracya na dotychczasowym froncie i zajecie dzielnicy zydowskiej po ul. Kazimierzowska i Plac Krakowski. Komende objal rotm. Pomian.-Cienski.

III Grupa Cytadeli obejmowala dotychczasowy odcinek II i z poludnia remize, ul. Kadecka, Cegielnie i ul. Dlugosza, skladala sie z dotychczasowej obsady Odc. II, Komp. por. Monda, 1 plutonu 8 pp., 1 haubicy i 1 bt. lwowskiej i jednego miotacza min. Kde objal Kpt. Trzesniowski. Zadaniem jej bylo cernowanie Cytadeli.

IV Grupa poludniowa obejmowala dotychczasowa zaloge odcinka I (bez komp. por. Monda) i Odc. V., a nadto Baon 5 pp., Komp. jaroslawska, legie oficerska, Kawalerye przemyska i bt. polowek z Przemysla. Zadaniem jej bylo opanowac gore Jacka i poludniowa czesc Lwowa.

Odc. IV (Dworzec Gl.) mial pod Kda Kpt. Pieradzkiego pozostac na dotychczasowym stanowisku jako rezerwa. Kawalerya lwowska miala dzialac na wschod od Lwowa w okolicach Lesienic i Krzywczyc. Pociag pancerny przemyski mial zajac dworzec Podzamcze, pomagac w akcji zajecia W. Zamku i zajac dworzec lyczakowski. Pociag pancerny lwowski mial ruszyc przez Persenkowke, Sichow do Starego Siola. Lotnicy mieli pomagac w akcji pod W. Zamkiem, Gora Jacka i Cytadela.

Na podstawie tego planu rozpoczela sie o 6 rano akcyja. W grupie polnocnej z powodu wielkich sil ukr. atak nasz szedl bardzo powoli. Ukraiacy obsadzili zwlaszcza silnie Rzeznie miejska, cegielnie i

Zboiska. Zajelismy najpierw róg ul. Jana III i Wazkiej — nastepnie ppor. Stark zajal fabryke Tudor (u zbiegu Ogrodowej i Marcina). Wieczorem atak nasz zatrzymal sie na linii od Rzezni miejskiej, przez Gabryelowke, skrawek ul. Marcina na pld. od Gabryelowki, ul. Ogrodnicka, Lwowska i przez Michala lacznosc z Kleparowem. Ukraíncy zatrzymali w swym reku rzeznie i szachowali atak na nia silnym oddzialem ze Zboisk.

W grupie srodkowej nasze karabiny maszynowe posunely sie naprzod i ustawily sie 1) na lewej wiezy domu Inwalidow 2) u podnoza Gory Stracenia i ostrzeliwaly Koszary Ferdynanda, szkole Czackiego, mlyn Maryi Heleny, Dworzec Podzamcze. Posterunki doszly przez ul. Rapaporta, Meiselsa, i Szpitalna ku wylotowi ul. Alembekow, zajely ul. Pod Debem, Rapaporta, Zrodlana i doszly do Slonecznej. W Dyrekcji kolejowej nie mogli z powodu silnego ognia ukr. atak nasz sie rozwinac. W grupie Cytadeli akcyja rozpoczela sie ogniem artylerii i miotacza min. Miotacz min nie dal rezultatu, zato haubica strzelala z dobrym skutkiem. Ukr. oproznili bastyon nad Plywalnia, a nastepnie drugi nad ul. Boguslawskiego. Wtedy ruszyla piechota do szturm i zajela bastyon od ul. Boguslawskiego, ale prazona silnym ogniem z bastyonu od Dlugosza i cegielni musiala sie cofnac. Palac Sapiehow, Poczta i ul. Matejki spelnialy przez caly dzien swe zadanie wiazac ogniem sily nieprzyjacielskie.

W grupie poludniwej prawe nasze skrzydlo posunelo sie na cmentarz lyczakowski, z Pohulanki spedzono Ukraíncow, w poludnie jednak ukr. zajeli cmentarz z powrotem, sily dawnego odc. I trzymaly dzien caly linie od Stryjskiej do ul. Poninskiego i opierajac sie na stokach gory sw. Jacka wspomagaly Komp. jaroslawska, posuwajacego sie od Snopkowa i rogatki zielonej. Sily dawnego odc. V patrolowaly linie Z. Woda, Lapowka, las Obroszynski, Obroszyn i zajely po krotkiej walce Stawczany. Wieczorem grupa poludniowa zatrzymala sie na nastepujacej linii: Dawny Odc. I ubezpieczal od ul. Dabrowskiego, Bursy Boberskiej i ul. Dwer-nickiego, Komp. jaroslawska od Szkoły przemyslowej do rezerwoaru wodociagowego. Dalej linia biegla poln. zach. czescia lasu wegielnickiego, browarem Kleina, cmentarzem lyczakowskim do Piotra i Pawla. Koszary ulanow zajal I baon.

Rezerwa (dawny odc. IV) wysylala posilki do grupy Cytadeli i grupy poludn. i pociagu pancernego i Mszany. Dworzec czer-niowiecki byl slabo ostrzeliwany.

Kawalerya: pluton Dobrzanskiego trzymal Sichow, Pluton Skarbka stoczyl potyczke przed Winnikami.

Artylerya ostrzeliwala Cytadele, W. Zamek, Rzeznie, Mlyn M. Heleny, Zboiska, lasek cesarski, piaskowa gore, Koszary Ferdynanda, Gore Jacka.

Pociag panc. przemyski jechal 2 razy — rano i popoludniu, pierwszy raz dojechal do 1go mostu i ostrzeliwal mlyn M. Heleny.

Drugim razem do 2go mostu i ostrzeliwal mlyn tak silnie, ze Ukr. musieli go opuscic. Pociag lwowski ruszyl z Persenkowki, naprawial kilka razy uszkodzony tor, wypedzil ukr. z Sichowa, a zaloga posunela sie pieszo do Pasiiek. Lotnicy obrzucili bombami pociag ukr. z posilkami, ktory musial cofnac sie z Sichowa do St. Siola i Cytadele.

22/XI

W ciagu nocy nieprzyjaciel wycofal sie z miasta. W grupie poln. zajeto ul. Lwowska, Zolkiewska, plac Strzelecki, Teatynska, Wojciecha. I K. M. stanal miedzy Lyczakowska a Lysa Gora, na Zamku powiesilismy nasza choragiew, obsadzilismy Mlyn Acelrada, K. M. na rogatce zolkiewskiej, K. M. w Rzezni.

W grupie Cytadeli noca zajely patrole nasze bastiony poludn. — a do rana cala Cytadele. Odcinek ogrodu Jezuickiego zajal sejm, odcinek Poczty ulicami Sykstuska i Kopiernika doszedl do placu Bernardynskiego.

W Grupie srodkowej oddzial gory Stracenia posunal sie szybko naprzod i zajal ratusz i odwach. podobnie oddzial Bema ruszyl szybko i zajal Dom Narodny i Namiesnictwo i zdobył szturmem straznice miejska, strzelnice i lasek cesarski. Oddzial dyr. kolejowej przeszukiwal kompleks budynkow wojskowych i ukr. domow. i wrocil do dyrekcji.

Grupa poludn. zdobyła gore Jacka i zajela poludn. czesc miasta.

Oddzial z Rzesny polskiej zajal Zboiska i skierowal wyprawe do Dublan.

Rezerwa (dawny Odc. IV) patrolowal i zwalczal rabunki. — Kda naczelnia zarzadzila nastepujacy rozklad sil:

1) I Baon 5 pp zajal Koszary Piotra i Pawla i objal ubezpieczenie wch. czesci miasta od rogatki Zielonej do linii Kolejowej na Podborce,

2) 3 Komp. 4 pp. i 2 plutony 10 pp. w koszarach na Zamarstynowskiej, ubezpieczaja poln. czesc miasta od toru kolej. na Podborce do toru ku Rzesnie Polskiej,

3) Odc. IV (Kpt. Pieradzkiego na Dworcu) ubezpiecza od toru ku Rzesnie po gosciniec grodecki,

4) Oddzial kpt. Boruty zajal szkoly Sienkiewicza i Maryi Magdaleny i ubezpieczal od grodeckiego goscinca do rogatki Zielonej.

Grupa Trzesniowskiego (Od. I i II) jako rezerwa w koszarach Jablonowskich. Grupa Pomiana (Odc. III) z grupa Sikorskiego (Odc. Podzamcze) i grupa Rzesny Polskiej w Kasarni Heumarkt rowniez jako rezerwa.

Art. i Kawalerya przemyska w Koszarach Czerwony Klasztor, Kaw. Iwowska w koszarach Ferdyn., art. Iwowska Koszary na Blonie i Cytadeli.

Oddzialy ubezpieczajace patrolowaly i miasto do srodmiescia, srodmiescie zas grupa rotm. Pomiana.

Grupa Trzesniowskiego objela straze nad magazynami.

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 1044, арк. 2—18. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 103

НАКАЗ

ЦЕНТРАЛЬНОГО ВІЙСЬКОВОГО КОМІТЕТУ ПРО ПОЧАТОК ЗБРОЙНОГО ПОВСТАННЯ З МЕТОЮ ЗАХОПЛЕННЯ ВЛАДИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ ВІД ІМЕНІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ*

31 жовтня 1918 р.

В ніч з 31 жовтня на 1 листопада ц. р. Українська Національна Рада переймає владу над українськими землями Австро-Угорщини. Тієї ночі українські військові частини займають Львів. Те саме заряджено по всіх містах Східної Галичини. Після одержання цього наказу негайно опанувати містом.

Опубл.: Кузьма О. Листопадіві дні у Львові. — Львів, 1931. — С. 57.

* Аналогічні накази з деякими уточненнями завдань були надіслані окружним військовим комітетам, що існували нелегально в Чернівцях (УСС), Станиславові, Коломиї, Золочеві, Перемишлі, Самборі, Чорткові, Стрию, Тернополі, Рава-Руській в інші повітові центри — для довірених осіб.

№ 104
ЗВЕРНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
«ДО НАСЕЛЕННЯ м. ЛЬВОВА»

1 листопада 1918 р.*

ДО НАСЕЛЕННЯ м. ЛЬВОВА!

Волею українського народу утворилася на українських землях бувшої Австро-угорської монархії **УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА.**

Найвисшою державною властю Української Держави є **УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА.**

З нинішнім днем Українська Національна Рада обняла власть в столичнім місті Львові.

На цілій території Українська Держава.

Дальші зарядження видадуть цивільні і військові органи Української Національної Ради.

Взивається населення до супокою і послуху тим зарядженням.

Під сею умовою безпечність публичного порядку, життя й маєтку, як також заосмотрення в поживу вповні за-поручається.

Львів, 1 падолиста 1918

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА

Діло. — 1918. — 2 листоп.

№ 105
ВІДОЗВА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
«УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!»

1 листопада 1918 р.*

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

Голосимо тобі вість про твое визволення з віковичної неволі. Від нині Ти господар своєї землі, вільний горожанин Української Держави.

Дня 19 жовтня твоею волею утворилася на українських землях бувшої австро-угорської монархії Українська Держава і її найвисша власть, Українська Національна Рада.

---

* Дата документа.

З нинішнім днем Українська Національна Рада обняла владу в столичному місті Львові і на цій території Української Держави.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

Доля Української Держави в Твоїх руках. Ти станеш як непобідний мур при Українській Національній Раді і відіпреш усі ворожі замаху на Українську Державу.

Заки будуть установлені органи державної влади в законному порядку, українські організації по містах, повітах і селах мають обняти всі державні краєві і громадські уряди і в імені Української Національної Ради виконувати владу.

Де сьогодні ще не зроблено, дотеперішні неприхильні Українській Державі уряди мають бути усунені.

Всі жовніри української народності підлягають від нині виключно Українській Національній Раді і приказам установлених нею військових властей Української Держави. Всі вони мають стати на її оборону. Українських жовнірів з фронтів відкликається отсим до рідного краю на оборону Української Держави.

Все здібне до зброї українське населення має утворити бойові відділи, які або ввійдуть в склад української армії або на місцях оберігатимуть спокій і порядок. Особливо мають бути оберігані залізниця, пошта й телеграф.

Всім горожанам української держави без різниці народності і віросповідання заporučається горожанську, національну і віроісповідну рівноправність.

Національні меншости Української Держави — Поляки, Жиди, Німці — мають вислати своїх відпоручників до Української Національної Ради.

Аж до видання законів Української Держави обов'язують дотеперішні закони, на скільки вони не стоять у противенстві до основ Української Держави.

Як тільки буде забезпечене й укріплене існування Української Держави, Українська Національна Рада скличе на основі загального, рівного, безпосереднього і тайного виборчого права Установчі Збори, які рішають про дальшу будучність Української Держави.

Склад утвореного Українською Національною Радою кабінету і його програму оголоситься.

Український народо!

Всі свої сили, все посвяти, щоб укріпити Українську Державу!

Львів, 1 падолиста 1918

Українська Національна Рада

Діло. — 1918. — 2 листоп.

№ 106

**УРЯДОВИЙ АКТ ПРО ПЕРЕДАЧУ ВЛАДИ НАМІСНИЦТВОМ
АВСТРО-УГОРЩИНИ УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ
У ЛЬВОВІ 1 ЛИСТОПАДА 1918 р.**

1 листопада 1918 р.*

УРЯДОВИЙ АКТ ПЕРЕДАЧІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСТИ
ПРЕДСТАВНИКОМ Ц. К. АВСТРІЙСЬКОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА
УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ
(Відпис протоколу)

Протокол складений у Львові в палаті Намісництва дня 1 падолиста 1918 р. акту передачі власти в краю — а то поміж Президентом Намісництва Високоповажним Паном Володимиром Децикевичом з представниками Української Національної Ради Високоповажним Паном Президентом сеїж Ради Др. Костем Левицьким і її членами, Панами: Радником двору Олександром Барвінським, послом др. Ізидором Голубовичем і послом др. Льонгином Цегельським.

Високоповажний Пан Президент др. Кость Левицький іменем Української Національної Ради заявляє, що Українська Національна Рада — уконституовавшись дня 19 жовтня 1918, як правительство проголошені на основі цісарського маніфесту з українських територій Галичини, Буковини й Угорщини — дня нинішнього перейняла фактично державну власть на сій території і звертаєсь отсिम до Високоповажного Пана Президента Володимира Децикевича з домаганем, щоби Він, котрому намісник граф Карло Гуйн передав дня нинішнього

* Дата документа.

управу Намісництва, передав отсю управу що до висше згаданої української території в руки Української Національної Ради. Високоповажний пан Президент Володимир Децикевич зі свого боку заявляє, що сему домаганю вдоволяючи, передає отсим свою урядову власть на висше згаданій території Українській Національній Раді до рук Високоповажного Пана Др. Костя Левицького. На сім протокол закінчено і підписано. У Львові 1 падолиста 1918: Володимир Децикевич, др. Кость Левицький, Александер Барвінський, др. Ізидор Голубович, др. Льонгин Цегельський.

Діло. — 1918. — 7 листоп.

№ 107

**ШИФРОВАНА ТЕЛЕГРАМА ФОН УГРОНА (З ВАРШАВИ)
МІНІСТРУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ
ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ГЕНЕРАЛА ВІТОЛЬДА
ЧАРТОРИЙСЬКОГО ГЕНЕРАЛЬНИМ КОМІСАРОМ
ДЛЯ ВСІЄЇ ГАЛИЧИНИ І ГЕНЕРАЛІВ ПУХАЛЬСЬКОГО
ТА ЛАМЕЗАНА КОМАНДУЮЧИМИ ВІЙСЬКАМИ
У КРАКОВІ І ЛЬВОВІ**

1 листопада 1918 р.

Generalstabschef Rozwadowski hat an Generalgouverneur Liposcak folgendes Telegramm gerichtet zur eigenen Kenntnis und behufs Verständigung des polnischen Generalkommissärs:

«Der älteste Offizier polnischer Nationalität übernimmt sofort in jeder Ortschaft der Okkupation den Befehl über alle im gegebenen Orte befindlichen Abteilungen von Soldaten polnischer Nationalität. Alle Abzeichen sind durch polnische Abzeichen zu ersetzen. Die Abteilungen sind nach dem Dekrete vom 12. Oktober zu beeidigen, weiter ist im Einvernehmen mit dem polnischen Generalkommissär für die österreichische Okkupation Herrn Zdanowski in Lublin vorzugehen. Unbedingte Ruhe und Ordnung wahren».

Weiters wurde dem Militärgouvernement folgende, «an alle Ämter, Behörden und Kommanden in Galizien» ergangene Depesche mitgeteilt:

Fürst Witold Czartoryski ist zum Generalkommissär für ganz Galizien ernannt und wird die Verwaltung von Generalobersten Statthalter Graf Huyn allernächst übernehmen.

Den militärischen Oberbefehl führt bis auf weiters Divisionsgeneral von Puchalski, polnischer Militärkommandant im Korpsbereiche Krakau ist Oberstbrigadier Roja, für Lemberg wird General Graf Lamezan bestimmt.

Ereignisse in der Ukraine 1914-1922. — Bd. 4. — S. — 47-48.

№ 108
РЕДАКЦІЙНА СТАТТЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»:
«ПОЛЬСЬКИЙ ЗАМАХ»

1 листопада 1918 р.

ПОЛЬСЬКИЙ ЗАМАХ

Львів, 31 жовтня 1918.

Виконуючи право самоозначення, український нарід Австро-Угорщини утворив на своїх областях Українську Державу і її державну владу Українську Національну Раду.

В своїй програмі будови Української Держави Українська Національна Рада признала права національних меншостей і покликала їх вислати до Української Національної Ради своїх представників.

Через тиждень польські послы австрійського парламенту утворили Польську Ліквідаційну Комісію для ліквідації відносин між Австрією і польським народом.

Колиб Польська Ліквідаційна Комісія стояла на становищі права, то вона повинна була пошанувати волю українського народу і звернутися до Української Національної Ради дипломатичним шляхом з повідомленням, що вона — Польська Ліквідаційна Комісія — утворилася і предкладає Українській Національній Раді ввійти з нею в переговори в цілі ліквідації спільних доси прав цілої Галичини. Чи переговори булиб довели до успіху, чи обі сторони рішили відкликатися до міжнародного мирового конгресу, — се инша річ. Але — незалежно від вислуду — се був би шлях права.

Одначе Польська Ліквідаційна Комісія рішила піти шляхом насильства.

Поляки, покликаючися на своє панування над українськими землями в польській державі і в Австрії, рішили, що з титулу того панування українські землі й надалі мають оставати під польським пануванням. Отже Польська Ліквідаційна Комісія оголосила, що ціла Галичина, значить, і територія української держави, яка обнімає Східну Галичину по Сян і Лемківщина — належить до польської держави та що всі державні, краєві і громадські уряди на сій території мають підлягати Польській Ліквідаційній Комісії, як органи польської держави.

Сим Польська Ліквідаційна Комісія ствердила, що Поляки з великих подій, яких переживаємо, не віднесли ніякої науки.

Могуча Росія, оперта на поневоленню народів, розпалася. Розпадається з тої самої причини Австро-Угорщина. В Австрії славянські народи визволюються з-під панування Німців. В Угорщині — з-під панування Мадярів. Німці й Мадяри зрозуміли бодай на стільки духа часу, що визволенню поневолених ними доси народів не ставлять опору.

Тільки одні Поляки хотілиби, щоб ті самі події, які повалили поневолення народів у Росії, Австро-Угорщині, Німеччині, — на віки укріпили панування Поляків над українською землею й українським народом.

Тільки одному українському народови — на думку Поляків — ті самі події, які всім іншим народам приносять визволення, повинні принести укріплення його дотеперішного поневолення Поляками.

Не маючи за собою права, Польська Ліквідаційна Комісія рішилася на насильство. Числячи на те, що державні і краєві органи власти в Східній Галичині — завдяки дотеперішньому пануванню Поляків під опікою Австрії — є польські, хоче вона через ті органи захопити власть на території Української Держави.

Та невжеж Поляки думають, що органи власти се все? Росія, Австрія, Угорщина мала також органи власти на всіх поневолених землях. Де вони тепер?

Проти замаху Польської Ліквідаційної Комісії на суверенні права Української Держави виступила Делегація Української

Національної Ради у Львові, видаючи зарядження, яке містимо на першій місці нашого дневника.

За сим зарядженням стане однодушно весь український нарід. О його волю і силу розібється замах Польської Ліквідаційної Комісії на права і свободу українського народу і його державної самостійности.

Діло. — 1918. — 1 листоп.

№ 109

ВІДОЗВА УКРАЇНСЬКОГО ХАРЧОВОГО УРЯДУ «ДО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ»

1 листопада 1918 р.

ДО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ!

З доручення Української Національної Ради Український харчовий уряд у Львові переймає на себе завідуване всіми засобами поживи і предметами щоденного уживання, якими дотепер господарив ц. к. Краєвий уряд господарчий.

В тяжку й велику хвилю нова українська влада переймає сей обовязок. Села не мають топлива, одіжи, обуви, нафти, цукру та иньших спроваджуваних артикулів, а цілі повіти дуже часто в руїні. Містам грозить голод. До сего допровадила нас безконтрольна господарка дотеперішніх властей.

Український харчовий уряд буде старатися по своїй спроможі так провадити господарку ново-повстаючої Української Держави, щоби заосмотрити ціле населене в конечні засоби поживи і промислові виробы. На кождий повіт покликано повітову харчову управу, до котрої вийдуть представники сіл і міст і представники національних меньшостей. Они мають дбати про те, щоби в їх повіті пожива і иньші артикули запотребованя розділювано справедливо між ціле населене. Український харчовий уряд буде дбати про спроваджене відповідної скількості промислових виробів і про заосмотрене більших міст, промислових центрів та знищених повітів в поживу. Щоби се уможливити Укр. харчовий уряд взиває ціле населення доложити всіх заходів, щоби всі рільні плоди на власних ґрунтах як і на чужих ґрунтах за відповідною

винагородою в плодах зібрали і цілий збір забезпечити до розпорядку Українського харчового уряду.

Лише тоді збудуємо свою державу, як сповнимо отсю задачу і не допустимо до непорядків, які може викликати голод. З другої сторони не допустимо до того, щоби за наші продукти куплено на нас нові кайдани, щоби нас за них продано в нову панщину і тому не дамо їх чужим.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

Лише Харчовий Уряд, покликаний Укр. Національною Радою і українські повітові харчові управи мають право жадати доставки плодів народного господарства на те, щоби їх ужити до будування Української Держави.

В сю хвилю, коли вони сего зажадають, обовязком кожного віддати всяку надвижку, бо се буде частина ціни на нашу самостійність і за наше дальше ествуванне; маючи всі продукти в своєму завідуванні ми зможемо вибороти не лиш признанне нашої незалежности, але й достарчення від других народів продуктів промислу, яких нам треба до предержання тяжкого часу.

Львів, дня 1 падолиста 1918

ЦДІАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 140, арк. 2. Друкований відбиток.

№ 110

РУКОПИСНІ ЗАМІТКИ ЧЛЕНА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ о. ОЛЕКСАНРА СТЕФАНОВИЧА ПРО ПОДІЇ У ЛЬВОВІ

1—22 листопада 1918 р.

Події від 1 до 21 падолиста 1918.

Хочу як очевидець описати ті події, які довершались у Львові від 1 до 21 падолиста 1918 р. Позаяк не проводив я в тому часі формального дневника, проте не наводжу подробиць з кожного дня, а збираю з записок що важнійші річи, які в тім часі сталися.

Зачинаю від деяких передумов.

Коли стало вже ясным, що австрійські держави розкладаються скликали українські парламентарні послы в порозумінню з Народним Комітетом у Львові і з всіма на-

ціональними партіями на день 19 жовтня 1918 вечером Українську Національну Раду до Львова. В ній взяли участь українськи послы з Галичини і Буковини і парламентарні, бувші соймові, члени палати панів (всі три єпископы) і по трьох відпоручників з кожної партійної організації (національно-демократичної, радикальної, соціялістичної і християнсько-суспільної). Проводив др. Евген Петрушевич, голова українського парламентарного клубу. Обради велыся через ніч аж до 3.30 год. над ранок. Порішено утворити, на засаді самоозначення народів, з східної Галичини (з включенням Лемківщини) північної Буковини і української части Угорщини української держави, та предложили таке внесення зборови українських нотаблів, котрий мав слідующего дня відбутись.

Дня 20 жовтня 1918 відбувся в великій салі Народного Дому з'їзд нотаблів, себто відпоручників зі всіх повітів східної Галичини і північної Буковини. Ціла саля була вповна наповнена. По основнім рефераті др. Евгена Петрушевича прийнято внесення на створення з нашої области української держави і перевести се рішення скоро в життя.

Замічу, що не означено виразно, яка се має бути держава: чи самостійна сама в собі, чи як частка австрійської федерації, чи прилучена до України. Се зроблено тому, що політична ситуація не була ще тоді прояснена. І так говорено, що Вільзон і Антанта бажали б удержати федерацію давних австрійських країв, — з цим отже числилося та й бажано в той спосіб (як самостійна держава) узискати представництво на мировім конгресі. Вправді ідеєю всіх сил була злука з Україною — але відносини в Києві були дуже непевні, так що уважно вказаним держатись нам якоїсь чи в резерві, щоби в разі некористної там констеляції бути Піямонтом для придніпрянської України. На се становище не годилися соціалісти і жадали безпроволочного оголошення Державної єдности з Україною; а коли перейшло тамто загально державне внесення, усунулись хвилево від Української Національної Ради.

Переведене повисшого рішення поручено Українській Національній Раді, котра поділилася для праці в обох краях (Галичині і Буковині) на краєві делегації і в Чернівцях.*

* Подрібні звіти о сих діях гл. «Діло». Ч. 239 і 240.

Слідуючого дня, 21 жовтня (в неділю) зібралися о год. 11 перед полуднем великі сили Українців з міста Львова на пл. Св. Юра, на котрих голова Народного комітету др. Кость Левицький проголосив прелюдно утворення української держави на українських областях Австрії і Угорщини. За цим промовив ще соціал. посол Вітек, підносячи бажання на злуку Галичини з Україною.

Рівночасно відбулося засідання прибічної ради міста Львова, на котрих Поляки проголосили злучення Галичини з Польщею.

Однак українські члени ради зложили через о. Лотоцького заяву, що український нарід, заселяючи східну Галичину реклямує свої права до сомоозначення і приналежности до національної державної єдності з цілим українським народом.*

В слідуючих днях почали підготовляючі роботи до назначеної задачі, причім прояснювалася також справа австрійської держави і правительства. І так дня 27 жовтня уконститувалася Львівська делегація Національної Ради, вибираючи д-ра Костя Левицького головою, а др. Івана Кивенюка і др. Івана Макухи (з радикальної партії) заступниками голови, при чім полишено ще одне місце для соціяліста, наколи б до Нац. Ради приступили. (Ним став опісля др. Лев Ганкевич). На тім засіданню постановлено для переведення державної організації зарядити в повітах вибори повітових комісарів і їх прибічних рад, а по селах громадських комісарів, котрі мали би вести управу повітів і громад, — дальше вказано нашим державним урядникам урядовати аж до дальшого вияснення справи як австрійським урядникам, а ніяк не підчинятися польській ліквідаційній комісії наколи би хотіла перейняти урядові посади в свої руки.**

Дальше діла йшли в широкім політичнім світі дуже скорим кроком вперед. В Відни уступав давний кабінет Буріана-Гусарека, котрий піддержувався цілісти Австрії, а ним стало нове міністерство Лямаша, котре само признало поодиноким народам Австрії право сомоозначення. Чехи і Словаки веліся вже і так як самостійні народи. Тепер видала і польська

* Гл. «Діло» з р. 1918. Ч. 240, стор. 2.

** Гл. «Діло» з р. 1918. Ч. 246.

ліквідаційна комісія, котра заснувалася для переведення ліквідаційних справ між Австрією і польським народом, відозву до всіх урядів державних, краєвих і громадських в Галичині, щоби сповняли власть вже в імени польської держави. Польське ж правительство в Парижі назначило вже навіть своїм комісарем (намісником) для Галичини кн. Оттована Черторийського. Супроти того не могли і ми довше зволікати і мусіли виступати зараз в рішучий спосіб.*

Дня 30 жовтня запротестувала Львівська делегація проти вмішування польської ліквідаційної комісії.** Заразом обговорено річ, щоби зажадати від ц. к. намісника формальної передачі урядової власти в руки Укр. Національної Ради. Се тим більше, що посол др. Л. Бачинський привіз з Відня вісти, що попереднього дня мала відбутися в Відни міністерська рада, котра мала признати українському народови державну адміністрацію у Східній Галичині, і то се зарядження має наспіти у Львів окремим кур'єром.

Дня 31 жовтня перед полуднем відбулось в цій справі дальше засідання Укр. Національної Ради, на яким наші військові круги доповіли, що приготували вже перехід двох українських полків на сторону Національної Ради і поставали на прискорення діла. По сім удалися члени Національної Ради депутацією до намісника і домагалися на основі цісарських слів, що кождому народови признається право до самоозначення, і міністерської ухвали передання власти Нац. Раді. В сій делегації брав і я участь. Намісник заявив те, що він одержав свою власть від цісаря, а не діставши від нього іншого поручення не може віддавати її самовільно в інші руки, що признає українському народови право на східну Галичину, однак боїться національної біди і анархії в краю, і дня того задержує на разі власть, щоби край від того охоронити. І даремні були наші вказування: що Поляки проголосили вже своє правительство (ліквідаційну комісію і намісника для Галичини), і коли ми не вийдемо в наше діло, то випередить нас противник. Намісник об'являв

* Гл. «Діло» з р. 1918. Ч. 249.

** Гл. «Діло» з р. 1918. Ч. 249.

під добру волю для української справи, але не уважав відповідним поступати без відома і волі цісаря.

По такій впокоючій відповіді намісника зібралася Національна Рада вечером того дня вдруге і порішила в порозумінню з військовими представниками переняти владу ще тої ночі при помочи українського війська в свої руки і так сталося.

УКРАЇНЬСЬКА ВЛАДА У ЛЬВОВІ

Українські жовніри 19 п. полку були вже приготовані для dokonання перевороту і довершили його досвіта дня 1 падолиста 1918. Коло 3 год. над ранок встали они, розоружили жовняр інших народностей, заняли всі кріси, і зорганізовавшись в український полк пішли по всіх державних урядах, обсадили їх і повивішували синьо-жовті хоругви. Рано збудили також намісника, заповіли ему введення української влади і інтернували в его ж мешканню.* Коли я рано йшов о год. 1/2 8 до церкви на службу божу, побачив на ратуші синьо-жовту хоругву, а на брамі ратуши наш військовий відділ.

Зараз зраня того дня зібралися члени Національної Ради в Народнім Домі і зарядили, що було потрібне для актуального введення нашої влади в місті. Одна делегація: др. Кость Левицький, др. Голубович і др. Цегельський пішли до намісника і домоглися формальної передачі влади. Намісник признав з жалем, що немає вже свого цісаря і здав владу в руки віце-президента намісництва дра Децикевича, — а сей знов узнав над собою владу української держави.** (Раз додам, що намісник вразився о dokonанім через військо скорім перевороті). «Das war ein Meisterstöß!» Подібно пішли наші члени по других урядах і заповіли їх начальникам нашу державу, а деяких шефів (як директорія почт (Шернера? — можливо) і скарбу Буяна, котрі визначувалися ворожостю до української народности, усунули зовсім з посад. В деяких урядах поставили наші своїх комісарів, щоби вглядали у всі справи. Рівночасно видала Українська Національна Рада дві

* Гл. «Діло». Ч. 251.

** Урядовий акт в сій справі гл. «Діло». Ч. 254.

відозви: одну до населення міста Львова, а другу до українського народу, звіщаючи про утворення української держави зі столицею у Львові і про нові порядки.* Перед полуднем того дня явилися ще в Національній Раді депутації Німців, Жидів, висказуючи свої симпатії для української держави і просячи о охорону їх прав. Їх запевнено, що український нарід, котрий зносив через многі віки стільки кривд, знає добре, як багато кривди, і тому признаєть всім меншинствам належні їм права.

Сей день був великий в нашій історії і життю. О чім ми від молодости лиш мріяли, того не сподівались навіть за свого віку дожити, сталося нараз фактом доконаним! В першу хвилину здавалось нам все якби в сні, ми наче й не довіряли собі, щоби оно було дійсністю!

Людність міста була завершеним переворотом несподівано заскочена. Наша була одушевлена, але і чужа віднеслася до него зовсім спокійно, — поляки гадали, що такі факти мусять лучитись з явним насильним актом, мало показувались на місті і держали свої склепи зачинені. В цілім місті панувала тишина, декуди являлись наші патрулі і постої.

Знов поляки були формально переряжені. Коли ж ми вечером того дня відбували в Ставропігійській салі засідання Національної Ради, на яким був присутній і митрополит, появилися чотири польські члени виділу краєвого з маршалком Незабітовським на чолі і предложили нам, щоби дійти до якогось порозуміння на тлі львівських відносин і не допускати обопільно до проливу крови в місті. Казали, що мають вже якусь відозву до своєї людності готову, звиваючи її до спокою, котру хотять зараз відпечатати і пустити її в місто. Радник Кивелюк, котрий тоді проводив в Нац. Раді, заявив їм: що український нарід зносив вже доста неволі, що і самі польські члени виділу краєвого знають добре, як всякі права супроти его виконувались, і що ми, добившись тепер своєї держави, не будемо о цій справі з польськими делегатами говорити, однак готові щодо місцевих львівських справ вийти з ними в

* Гл. «Діло». Ч. 258. — «Українське слово», ч. 252 і 253.

порозуміння. Для тої цілі ухвалено, щоби обі сторони вислали по шістьох членів, котрі мають зійтися слідуючого дня у виділі краєвім на нараду.* Однак Поляки розрішали свої окремі відозви, та й дальші обради з ними не привели до ніякого результату. Чи польські заступники не брали справи серйозно, чи не показують послуху у своїх, чи в польській львівській суспільности витворилась инша орієнтація, — досить вибрана обопільно комісія не зробила для упокоєня людности нічого, а за те розгорілась на польській стороні шалена агітація проти українців, котра й довела вже слідуючого дня вечером до кровавих боїв на городецькім передмістю.

Ще згадав, що в дни 1 падолиста відбулися у Львові збори повітових організаторів скликані вже передше на те, щоби дати їм вказівки, як мають перевести вибори комісарів повітових (старостів) і громадських (війтів) і їх прибічних рад, та й взагалі устроїти певний лад в краю. Приїжджі застали у Львові вже українське правительство, а се було для них найкращою вказівкою для нової праці. Повернувши в край, перевели они зараз вибори і нову організацію, поусували давних старостів і тих війтів і урядників, що були народови нашому неприхильні, так що за одного тиждня була вся організація в краю замінена. Польсько-австрійські власти уступали владу спокійно, так що нігде не прийшло до конфлікту. В народі пішло найбільше вдоволення, що на місцях чужих або неприхильних ему органів власти стали люди, до котрих мав довіря, котрі знали его потреби і відносилися до него з серцем. На всіх громадах заведено також свою власну міліцію (сторожу), котра чувала над порядком і безпекою всіх. Всюди був ідіяльний спокій і лад, котрий давав найкраще свідоцтво для політичної зрілости і культурности нашого народа.**

Через два дни, 1 і 2 падолиста (в п'ятницю і суботу) було в нашім місті тихо. Однак польська преса користаючи з виданої нашою владою свободи слова, накинулася від першої хвилі на нас з найбільшою бішеностю, а разом з тим підняли га-

* Гл. «Діло» з р. 1918. Ч. 251 «Українська Національна Рада».

** Подібні звіти о тім з поодиноких повітів були поміщені в часописах «Ділі» і «Українськім слові».

рячкову агітацію всі польські організації в місті. Ще треба знати, що у Львові зібралось було вже попередно багато польських легіоністів, укритих в цивільних одягах, з тою цілею, щоби по формальнім розбиттю Австрії проголосити і перевести тут польське володіння. Сі люди стянули зараз разом, до них прилучилися ще львівські групи і так почали появлятись вже в суботу (2 падолиста) вечером на Городецькім передмістю невеличкі копальні відділи, котрі обступили площу ім. Сінкевича і костел св. Анни і підняли там з нашими бої на улицах.

Нашого війська було з початку не багато та й те мусіло ще розділюватись на численні патрулі по улицах і на стражі при всяких урядах. Стрільці, котрі були тоді на Буковині, ще не прийшли. Тож не рівно, що наше військо не годно було спинити творення хочай невеликих польських відділів.

Брак більшої військової сили по нашій стороні, як і творення польських відділів проти наших був також причиною, що в недостачі сильнішої руки под передмістям і окресністю кинулися товпи з городецького передмістя і сусідніх присілків (переважно мазурських) на австрійські військові магазини головного львівського двірця і забрали там провіянти і всякі склади, та рабували їх через пару днів, загрожуючи навіть приїздові потягів. Через те доходили колієві потяги лиш до сусідних станцій, а звідтам мусили пасажири перекрадатись у Львів бічними дорогами, фірами або також й пішки.

Засідання Укр. Нац. Ради відбувалися перманентно. Першого дня радила она до вечора в Народнім Домі (на Бесіді і в гімназіяльній канцелярії), а коли там розложилися по всіх гімназіяльних комнатах військової уряди, перенеслася вечером того дня до більшої салі в Ставропігії. На засіданнях Ради обговорювано і ухвалювано много справ, котрі догинали нашої державної організації у Львові і в краю. І так першого дня на вечірнім засіданню в Ставропігії на котрім явились були польські члени виділу краевого — обговорювано між иншими справу апровізації міста, котру мала й вести по давньому порядку управа міста. Щоби дійти з магістратом до якогось порозуміння, годженось, щоби призволити міським урядненням доступ до бюр в ратуши, уживлення і телеграфу, відбуваня засідань ради міської, здімлення синьо-жовтої хоругви з ратуши, а заступлення її міською (синьо-червоною). В сій справі веліся

переговори, але без ніякого успіху. Опісля показалося, що магістрат, бачучи, що українське правительство не має до сего діла потрібного апарату, хотів робити йому труднощі і не прийняв апровізації. І сю річ мусів осягати Укр. Харчевий Уряд, поставлений через наше правительство. На тім засіданню постановлено також поступати супроти польської суспільности і польських інституцій з найбільшою оглядністю, призволити на видавання польських газет без ніякої цензури (бо ж сказано було, що ми самі допомагалися завше свободи слова і тому не можемо єї другим відказувати), а коли хтось підніс гадку, щоби взяти в місті польських закладників, не прийнято сего внесення. Містови признано повну автономію, а тим забезпечено польській людности дотеперішні їх права, з тим хиба, щоби в президії міської ради засідав також заступник українського правительства.

Дня 2 падолиста (в суботу) перед полуднем одержав др. Іван Кивелюк через окремого кур'єра повідомлення, що часть Стрільців, котрі находяться в Чернівцях, є в дорозі до Львова. Також архикнязь Вільгельм, комендант одної часті Стрільців, прислав заяву, що він жертвує свої услуги українській державі. (Відділ Стрільців наспів до Львова в ночі з 3 на 4 падолиста).

Сего ж дня відбулися в краєвім виділі условлені наради наших делегатів з польськими. Поляки заявили, що не можуть признати української державної власти, і предложили, щоби для управи краю установити аж до мирового конгресу спільну польсько-українську власть. Однак українські делегати не прийняли сего проекту. Натомість, згодженося обоюдно, щоби для удержання спокою і апровізації міста утворити спільний комітет зложений по половині з 12 членів. З українців увійшли: о. Лежогуский, др. Лозинський, др. Перфецький, др. Цегельський і Чарнецький. Сей комітет видав до людности міста відозву, звиваючи до спокою і залишеня оружних боїв. Однакся відозва не мала на львівських Поляків ніякого впливу. Ще більше польські делегати видвигали що раз нові услівя мира, а самі не тільки здержували польську людність від боїв, але пособляли ще войовничому духови*.

* «Діло». Ч. 252.

В Укр. Нац. Раді зголосив ще др. Блащовський свою готовність до організування у нас військового набору. Наслідком того видано в імені Укр. Нац. Ради відозву української людности, взиваючи всіх мужчин, здібних до військової служби, щоб зголошувалися до війська доповняли тим українські полки. (Г. «Діло», ч. 252, стор. 3). Однак ініціатори не розвинули більшої акції ні в місті ні ще менше (з причини, що рух колійовий з провінцією устав) по повітах, так що з того діла не було успіху.

Дня 3 падолиста 1918 (в неділю) наспів до Львова акт, який ухвалило австрійське міністерство на своїм засіданю дня 31 жовтня в вечір. Сей акт мовить дословно таке:

«Die Regierung erhelte keine Einmündung, dass entsprechend dem Gedanken der Vereinigung der polischen Gebiete Österreich mit dem unabhängigen polnischen Staats, Verwaltung übergeht und sie ist gerne bereit über schwebende Fragen mit dieser Vertretung in Verhandlung zu treten. Sie setzt hiebei aber unbedingt voraus, dass die polnische Vertretung ihre Tätigkeit auf ukrainische Gebiete nicht Recht zur Errichtung eines selbständigen staatliche Gemeinwesens anerkennt, dessen Grenzen im hiege einer Vereinbarung mit den Nationen eventuel im Friedensschluss festzusteken ist».

Нашим послам було в Відні приобізнано, що сей акт привезе окремих кур'єр до Львова, а тим самим послідує віддання нам влади в Східній Галичині по всій формі. Однак австрійське правительство находилося вже в послідних днях свого істновання, так що урядовий акт поспів лише приватною дорогою. Близше пояснення до міністерського акту з дня 31 жовтня через д-ра Володимира Бачинського находиться в звіті з Національної Ради, «Діло», Ч. 254.

Дня 3 падолиста зложив також австрійський військовий комендант у Львові Fmll. Pfeffer свою власть в руки Укр. Національної Ради, з тим, що офіцири і жовніри, особливо лікарі, можуть вступити в місцеві українські полки, а прочим буде дана можливість вернути до своєї отчини. Однак лиш кілька офіцирів заявило готовність послужити нашій справі*.

* Близький звіт о сім акті гл. «Діло» ч. 252 «Кін. військова команда у Львові», — «Діло», ч. 254 «Укр. Національна Рада».

Того ж дня подав комендант Дмитро Вітовський на засіданню Укр. Національної Ради до відома, що задля переговорів з поляками і задля перелучення наших жовняр завішено оружя з поляками до 8 год. з полудня, а по сім зачнеся дальший бій. Дальше підніс, що хоч поведеня українського війська було супроти польського населення міста як найбільше поправне, то польське населення відноситься з такою ненавистю до нас, стріляє з вікон на поодиноких наших жовняр або нападає на них на многолюдних улицах і убиває їх в спосіб скрито убийчий. У виду того мусить команда підняти для ввириченя такої дикости острі кроки*.

Після тої заяви видала команда публичну «Пересторогу», в котрій сказано, що мешканці мужеского полу з того дому, з котрого вийде стріл, будуть здесятковані**.

На тім засіданню реферував ще др. Лозинський про переговори з польським комітетом: що українські делегати стреміли до порозуміння, щоби спинити пролив крови, однак не могли прийняти польського домагання, щоби їм вільно було творити польське військо у Львові. Через це не дійшло до згоди і нині по 2 год. пішли дальші бої***.

На просьбу Жидівської організації призволила Українська Національна Рада львівським жидам на утворення власної міліції для удержування порядку в їх частях міста і інституціях. В тій ціли видано їм потрібні узбореня (карабіни, амуніцію і др.). Зложивши значну міліцію, заховувалися Жиди зовсім неутрально і не попирали наших в боях з Поляками.

В ночи з 3 на 4 падолиста (на понеділок) поспів з Чернівець перший відділ наших Стрільців. Се викликало серед української людности міста незвичайну радість і під'єм духа.

З польської сторони велася в цілім місті скажена агітація проти нас. Для підбурення польської людности поширено на нас найдикіші сплетні і страхіття, котрі мали дати віру і розарлевали польські маси. Так поширено в цілім місті байку, що якийсь наш священик мав стрічати на улицах і убивати

* Гл. «Діло». Ч. 254. «Укр. Національна Рада».

** Гл. «Діло». Ч. 252.

*** Гл. «Діло». Ч. 254. «Укр. Нац. Рада»

польських людей. Через таку агітацію зростали польські відділи в горішній частині міста. (від ...* до Городецького) і збільшилися бої**. Безнастанно гуділи містом гукі стрілів, та й звязь з горішню частю міста була перервана.

Збільшаючися бої у Львові дали причину, що Укр. Нац. Рада видала 5 падолиста відозву до українського народу «Під оружя!». Покликаючись в ній на засаду Вільсона о самоозначення, дальше на те, що і австрійській цісар і австрійське правительство ухвалою з дня 31 жовтня ц. р. признано нам право на нашу державність в краю, і вказуючи, що те право заперечують нам поляки та бажаючи нас і дальше неволити, звиває Укр. Нац. Рада весь нарід, щоби він, проливши стілько крови за чужу справу, постояв ще короткий момент за свої права, за свою землю і волю і спішив до українського війська.

Рівночасно видала українська соціалістична група відозву «До робітників міста Львова», стараючись через українських робітників впливати на польську соціалістичну партію***. Опісля показалося, що надії наших соціалістів на польських товаришів зовсім завели. Провідник польських соціалістів інж. Гавзнер, показався при наших переговорах з поляками найбільше завзято, а залізничні копальні робітники, коли творили головну силу польських соціалістів, дали якраз найважливіший контингент для польської боївки.

Польські відділи напирали дня 5 падолиста з гори на наших, що заняли почту і сойм. Та наші відперли їх.

Дня 6 падолиста. Супроти того, що відозва, видана спільним (українсько-польським) комітетом з 2.XI. до людности міста, не мала ніякого успіха, та й польські провідники зовсім не старалися здержувати своїх земляків від боїв, видали українські члени того комітету окрему відозву «Do Ludnosci pilskiej m. Lwowa» в польській мові, в котрій спам'ятували польську людність тим, що український нарід має право на незалежність своїй землі, що польські меншости будут мати повні права, що впрочім доля міста Львова буде налагоджена або через

* Слово нерозбірливе.

** Гл. Мою статтю в «Ділі», ч. 254 «Ще з львівських переживань».

*** Гл. «Діло», ч. 253.

добровільну згоду або через мировий конгрес*. Відозва була написана тепло і могла промовляти до справедливості і розуму. Однак в тій часті міста, де велися бої (на Городецькій і Новий світ) она не дісталася і не мала там ніякого наслідку.

Начальна команда польських військ видала 6.XI. мобілізаційний наказ, котрий закликав під оружя всіх мужчин в віці від 17 до 35 літ. На сей поклик сипнули, головно залізничники, котрих витав інж. Гавзнер, провідник соціалістів(!). Таку саму відозву видав «Польський Горожанський комітет» IV дільниці.

Бої велися коло косарні Фердинанда, в котрій наші уступились, там підпалили поляки бараки при ул. Бема, гадаючи, що тим способом змусять наших до уступлення. Також наступали польські відділи на дворець Підзамче і острілювали артилерією цитаделю, однак наші відперли всі наступи.

Дня 7 падолиста 1918 — 3 кождим днем поспівали до Національної Ради з різних сторін краю повідомлення о введення в повітах нашого державного ладу. Все іде в спокою і порядку. В цілім народі панує найбільше вдоволення, однодушність і радість. Звіти з поодиноких повітів подані в коротці в «Ділі», «Укр. Слові» і «Свободі». Так гарний гармонійний розвій нашої справи в краю наповняє наші душі найбільшою відрадою.

Загальна ситуація в цій часті міста, котру наші заняли, є така, що наші військові відділи відносяться до всеї людности з всеї людности з всею коректностю, хоронят всіх інституцій (також польських) і приватного майна, не допускають до ніяких рабунків і грабіжей, за котрі остро караєся, а за сим чуєся тут людність зовсім безпечною. У нас панував під тим зглядом повний спокій. Наше військо не переводило у мешканців ніяких реквізицій, а покривало свої потреби завозом з сіл. Ревізії відбувалися лиш дуже рідко, в домах, з котрих стріяно та було підозріння, що там криє ся оружя. Довіз живностей зі сіл був тут значний. Селяни доставляли радо — як для своїх — бульбу, капусту і др. і продавали їх дешевше. Та мило

* Гл. «Діло», ч. 256.

удержуваного тут порядку рух на вулицях був менший. Се тому, що з причини ведення боїв перелітали сюди не раз пулі і могли загрожувати людському життю. Особливо були непевні улиці, звернені своїми отворами до єзуїтського города, а також вищі місця. Вали Гетьманські і ул. Сикстуська були майже пусті. Ми ходили більше тими вулицями, що були від тойї сторони заложені каменіцями. З причини загроженої Сикстуської улиці, де находилася друкарня «Українського слова», перестало також виходити «Укр. Слово».

Зовсім інакше велося в части міста, зайнятій Поляками. Они переводили по українських домах безнастанні ревізії, причім забирали повністю одяги і гроші, шикували їх і взагалі, поводилися з нами дико. Довозу живностей не було ніякого, а через те панував там голод і велика дорожня. Зв'язь між обома частями міста, українською і польською, була зовсім перервана і заборонена, так що ми не знали, що наші люди там ділали, а они не знали нічого о нас.

Ще додам, що поляки стали видавати в своїй части міста газету «Робудка», що як наші прозвали «Podjudka». В ній оббріхували і оклеветували нас в страшний спосіб і старалися тим підбурювати і фанатизувати свою суспільність проти української сторони.

Дня 8 падолиста 1918 р. — Польські війська дісталися до палати Сапіги (при ул. Коперника) і в сусідну каменіцю коло головної почти (при ул. Сикстуській) і старались звідтам виперти наших з почти. Вкінци перебилися через мур з палати Сапіги до духовного семінаря, де в одній части находився військовий шпиталь і звідси підпалили в ночі головну почту. Пожар був страшенний. Наші мусили тут і боронитись і гасити огонь. Половина будинку від вулиці Сикстуської згоріла до тла, та й друга часть зістала значно ушкоджена. Се був дикий польський вандалізм. Се надавний і дуже гарний будинок, котрий міг довгі часи служити краєві, хто-нибудь там радив би, а так зістав марно і легкоручно зруйнований. Розумієся полякам се діло не помогло, бо наші удержалися і на почті і в соймовім будинку, заняли дирекцію залізниць і виперли їх в горішну часть єзуїтського города. Рівноважно велися бої на Підзамчу і Замарстинові і всюди виходили наші побідно.

Дня 9 падолиста 1918. — В сім дні відбулося о 18 год. в полудне важне засідане Укр. Нац. Ради. Др. Кость Левицький

здав наперед звіт про дальший хід переговорів з польськими представниками в справі порозуміння. То мимо найліпшої волі з нашого боку не завели они до ніякого успіха, бо польські делегати ставлять за кожним разом нові жадання. Подає також до відома приватне письмо проф. д-ра Тіля з его особистими пропозиціями що до порозуміння.

На сім засіданню явилася делегація українського міністерства залізниць, що приїхала у Львов для полагодження залізничної зв'язи між Галичиною і Україною, особливо задля перевозу військ. Ся делегація зложила нашій Республіці сердечний привіт.

Відтак предложив др. Кость Левицький, котрому поручено зложити міністерство для нашої держави, лісту тимчасового державного секретаріату (міністерства). В склад того секретаріату увійшли і др. Кость Левицький, голова і секретар фінансових справ; др. Льонгин Цегельський, секр. внутрішніх справ; др. Василь Панейко, секр. заграничних справ; Ярослав Литвинович, секр. торгівлі і промислу; Александр Барвінський, секр. віроісповідань тимчасово освіти; др. Іван Куровець, секр. суспільного здоровля; Дмитро Вітовський, секр. військових справ; Антон Чарнецький, секр. праці і суспільної опіки; др. Іван Макух, секретар публичних робіт; др. Стефан Баран, секр. земельних справ; др. Сидір Голубович, секретар судівництва; Іван Мирон, секр. шляхів; Александр Пісецький, секр. почт і телеграфів. Зложене приреченя від сего секретаріату назначено на слідующий день.

Вкінці прийнято офіціяльну назву для нашої держави «Західно-Українська Держава», а за державний герб: золотого льва на синім поли*.

Дня 9 падолиста виїхав зі Львова намісник гр. Гуйн німецьким поїздом на Броди, Ковель, дальше через королівство Польське, Німеччину до Відня.

Дня 10 падолиста (неділя) 1918.

В 10 год. перед полуднем зібралися всі члени Укр. Національної Ради на засідання, на котрім ухвалено одноголосно таке рішення: «Укр. Нац. Рада, як найвища власть українських

* Звіт з сего засідання гл. «Діло», ч. 258 «Укр. Національна Рада».

земель бувшої австро-угорської монархії, в змаганню до здійснення національного ідеалу всього українського народу поручає Державному Секретаріатові поробити потрібні заходи для з'єднання всіх українських земель в одну державу»*.

Се рішення заняло з огляду на те, що мотиви, котрі передше вживали на здержання певної резерви що до форми державности тепер відняли, — а відтак, що би весь український нарід ставав перед наближаючимся конгресом як одна цілість. Очевидно, і в сім рішенню, а іменно в словах «потрібно поробити заходи» містилися ще вказівки, щоби зробити в відповідний час і спосіб.

ЗАПРИСЯЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ

По сім засіданню удалися всі до Будинку давного намісництва, де зібралися ще військові коменданти і многі громадські діячі. В салі авдієнцій отворив наш ветеран п. Романчук той акт короткою промовою, зазначуючи вибраному Державному Секретаріатові, що переймают нині взяте завдання і мають тут зложити приречення, то ті завдання сповнить по всім своїм силам і знанню. По сім відчитував шеф президіального бюро др. Витвицький текст приречення, котре кожний секретар зокрема повторяв і по податю руки провідникові підписав на письмі. Відтак промовлял голова Ради Держ. Секретаріату др. Кость Левицький: що вони всі свідомі свого великого обов'язку, вказав на важнійші задачі, які сповнити мають і завірив, що будуть старатися як найліпше їх завершити для добра українського народу. Вкінци уділив А. Стефанович іменем церкви всему ділу благословення**.

Додам, що при цім акті не було двох секретарів: д-ра Макуха і п. Мирона, котрі задля трудности комунікації не змогли поспіти до Львова.

По акті заприсяження вернули всі члени Національної Ради до Ставропігії на дальше засідання Ради. Тут піднесено між иншим до секретаріату внутрішніх справ бажання негайного створення державної поліції у Львові, а до секретаріату фінансів

* Гл. «Діло», ч. 258 і ч. 260 (вступна стаття).

** Гл. «Діло». Ч. 259.

уладження грошової справи. Секретар А. Барвінський повідомив, що він при співучасті українських членів ради шкільної краювої, і деяких наших педагогів приготував законопроект в шкільних справах і предложить его небавом Раді*.

По офіційнім введенню українського державного секретаріату в урядуване перейшло полагоджуване більшої части справ, котрі досі обговорювались на засіданнях Нац. Ради, до секретаріатів. Тому Націонал. Рада не сходилася вже перманентно, а на засідання її проходили тільки річи принципіальної натури або здавалися звіти всіх секретарів.

Перше засідання відбув цілий секретаріат зараз 10 падолиста, о 4 год. з полудня. На нім розглядано вислання дипломатичних заступників до Київа і столиць Європи для нотифікування Західно-Української Держави, і поручено тимчасове заступство в Київі п. Грицеви Микитею, а заступство в Відни д-ру Євгену Петрушевичу. Дальше постановлено там комісію для улагодження фінансового проекту, а д-ру Баранови віддано вироблення законопроекту земельної реформи**.

Поодинокі секретаріати мали урядувати в бюрах намісництва.

З днем 11 падолиста почало «Українське слово» — котре при острілюваню Сикстуської улици не могло в поміщеній там друкарні через тиждень виходити — появлятися в Ставропігійській друкарні.

Дня 12 падолиста (вівторок) постановлено на Раді по предложенню Секретаріату товаришів для державних секретарів, а то п. Миколу Парфановича для залізниць і п. Михайла Мартинця для публічних робіт, а п. Василя Струка для земельних справ. Відтак кооптовано деяких нових членів для Національної Ради, порішено поширити її ще більше, через вибраних представників з повітів і міст, — а в кінци поручено Держ. Секретаріатови, щоби в найкоротшій часі предложив Нац. Раді проект виборчої організації до уставивдавчих зборів, та щоби законне заступство рішало про справи держави***.

* Гл. «Діло», ч. 259.

** Гл. «Діло», ч. 259.

*** Гл. «Діло», ч. 261, «Українське слово», ч. 256.

Дня 13 падолиста (середа) ухвалила Укр. Нац. Рада тимчасовий, основний державний закон для нашої держави. В нім уставлена назва «Західно-Українська Народна Республіка», означено простір областей належних до неї, виконуючу владу (тимчасову і тревалу), вкінці герб і прапор*.

З огляду, що праця зорганізована державної адміністрації є дуже велика, поставлено на сім засіданню товаришем (помічником) для секретаря внутрішніх справ д-ра Романа Перфецького. Ухвалено також ріжні військові зарядження: що до організації військових сил, демобілізації чужих військ і перевоженя українських відділів вертаючих додому з різних фронтів**.

Про долю Св. Юра. Польські відділи заняли вже 3 падолиста (в неділю) цілий Св. Юр, щоби мати в своїх руках сю домінуючу над містом позицію, розмістилися в будинках, переводили по всіх мешканнях ревізії і забирали він***, та стали дуже прикрими і докучливими для живучого там духовенства. В дни 4 падолиста заняли навіть престольну церков, устали там свій телефон і заборонили вступу до неї. Так була церков через цілий тиждень зачинена для богослужень і вірних, і митрополит і священники відчитували служби Божі в салі Консистерських засідань. Заразом заборонено священникам виходити з св. Юра, уважаючи їх як ув'язнених чи інтернованих. Для боєвих цілей умістили ще під Святою Капітульною Кам'яницею з сторони улиці Городецької три канони і, стріляючи з них, спричинили, що всі шиби з тої сторони в капітульних мешканнях вилетіли. Але по тижневи віддали церков і дозволили священникам виходити з св. Юра, з чого однак при загальній стрілянині не могли користати. Через весь той час аж до уступлення наших зі Львова не було між св. Юром, і нашим передмістям ніякої зв'язи.

Дня 14 падолиста (в четвер) предкладалися на засіданню Укр. Нац. Ради звіти з краю. Особливо важливий звіт проф. Демчука про положення в Перемишли. Сей делегат змалював

* Гл. «Діло». Ч. 262. «Українське слово», ч. 257.

** Гл. «Діло», ч. 262, 263.

*** Слово нерозбірливе.

тамишне критичне положення: що і нашого війська там мало і не має ні одної канони, так що ледве держаться они супроти ворога, котрий напірає з другого боку Сяну. Перемиські українці, не маючи змоги звернутись до Львова задля перерваної комунікації, а чуючи, що в Стрию знаходяться наші війська і канони, зверталися більше разів письменно, а відтак окремим кур'єром туди і благали о поміч. Їм обіцяно, але досі нічого не прислано. — Сей звіт зробив на Раді дуже прикре вражіння. Позиція Перемишля була для цілої нашої справи так важка, — стрийські люди мали змогу надати їм поміч і віднеслися до так важкої справи так рівнодушно! Се було тим прикрійше, що вже того ж дня неслися якісь глухі слухи, що Перемишль впав в польські руки.

Другий делегат, др. Нежинський подав звіт з положення з львівського повіту. Наша справа ще в нараді горою, однак дуже пожадані були би вказівки від Державного Секретаріату, щоби діла комісарів повітових і громадських та других урядів велися влади одноціло. На жаль таких вказівок нема задля браку всякої комунікації зі Львовом, за сим готова вдертись в різних повітах ріжнородність в адмініструванню, так то опісля тяжко прийде до діла вирівняти.

Уваги сего делегата дали товчок, що на Раді піднесено заміти про пиняве організування руху поштового і колієвого. Іменно з причини, що головний дворець заняли поляки, а головна почта находилася на боєвій колії, а відтак і зістала спалена, а дальше, що і польський урядничий перед отим обняв ресистенцію, то сталося оно, що рух поштовий і колієвий зовсім устав. Не було почти навіть для самого Львова, а о краю вже і не говорити. Для залізничних потягів, навіть з Підзамча і Личаківського двірця, котрі находилися преціло в наших руках, не було прийнятого ніякого розкладу їзди. Потяги складано там лиш від часу до часу і вислано дальше. Подібно доходили й черновецькою лінією лиш випадкові потяги до якої підльвівської стації і так само відходили. Такий стан був і на провінції. Розумієся, се було дуже некорисне для нашої державної справи. Через те не мав Львів і наше правительство ніякої зв'язи з краєм, звідси не висилались ні газети, ні листи, ні зарядження Секретаріатів, — а з другого боку не знав й

край нічого, що діялося в столиці і що для нашої загальної справи потрібно. Поодинокі повіти мимо піднесеного в народі духа вели лиш льокальну роботу, не тямлячи яка небезпека грозила нам у Львові з сторони вікового ворога — Польщі, не організували супроти него спільної самооборони і не вислали достаточної військової помочи, якої ми так дуже потребували. З огляду на все те наставали на сім засіданню члени Нац. Ради на секретарів почт і залізниць, щоби конечно приспішили отворення руху поштового і колієвого хоч би зменшеного, від Підзамча і Личаківської стації, і тою стороною і дорогами, котрі були в наших руках, старались ввести комунікацію зі східною і полудневою частию краю. Наслідком того зачали оба секретарі братись до діла, — але се було вже за пізно.

Дня 15 падолиста предложив др. Роман Перфецький на засіданню Нац. Ради три проекти на тимчасове доповнення Ради представниками повітів і міст. А позаяк се доповнення Ради мало тривати лиш короткий час (до переведення виборів в Конституанту), а вибори в повітах на тимчасових представників були би тепер утруднені, прийнято такий проект: щоби тих представників вибирали управи всіх існуючих українських товариств в повітах*.

На сім засіданню явився делегат з Стрия о. Остап Нижанковський і здав звіт про стан в Стрию і Дрогобичи. До Стрия прислала Рада на повітового комісара посла Сінгалевича, однак повіт віддав власти директоріатови, зложеному з трьох членів (Сінгалевич, О. Нижанківський і Герасимів). Все є там добре упорядковане: почта, рух залізничий, апровізація і др., а потрібно лиш на адміністрацію 1 1/2 міліона корон. Пояснив переїзд польського полку з України через Ходорів і Стрий, повідав про очищене Борислава від Поляків, та звістив, що пос. Сінгалевич виїхав на конференцію з делегатами Угорської Нац. Ради, щоби порозумітись з нею в справі перевозу наших українських жовняр з західних фронтів через Угорщину в Галичину і угорських полків з Росії через наш край.

В зв'язи з попереднім перемиським звітом і в присутности проф. Демчука запитали деякі члени Нац. Ради о. Нижан-

* «Діло», ч. 264 і 265 (Постанова про доповнення У.Н.Р.).

ковського: для чого не вислано зі Стрия ніякої помочи до Перемишля. О. Нижанковський, котрий з таким самохвальством представляв домашню роботу Стрийщини, відповів цинічно: що комендант Коссак, котрий стоїть на чолі нашого «війська в Стрию, відмовив тому, бо не мав ніякого поручення зі Львова». Се вразило дуже прикро. Стрийські провідники, посідаючи війська і канони, не тільки не дали благої допомоги, але не уважили навіть відповідним (маючи комунікацію зі Львовом) віднести в сій преважній справі до Держ. правительства у Львові!

Разом з тим станула перед нашими очима необоротливість і вузькозорість нашої верховної військової команди. Ціла її увага була звернена лиш на тісну уличну бійку у Львові, а що то за Львовом діялося, здавалося не входило в її рахубу. Так в непристойний і не зрозумілий спосіб не звернула верховна команда ніякої уваги на оборону Перемишля і лишила его без найменшої опіки власній судьбі! З того бачилося поглядно, що люди, що взялися у нас за воєнне кермо не мали фахового стратегічного образования і не доросли до своєї задачі, — що вони надавалися на підрядних військових функціонерів, але не розумілися на плановій ширшій операції військовій, котра обнімала од цілїсти ситуації. — Хоч річ була дуже уражлива, однак я і бувший посол Петрицький піднесли наш жаль з причини такого занедбання Перемишля через верховну команду. Сим був п. Вітовський дуже обурений, так що заявив нам у відповіді: що коли б я і п. Петрицький не були членами Національної Ради, то належало би нас за підбурення проти армії інтернувати!

Видячи, що прилюдне підношення військових блудів викликає незмірне подражнення у військових людей, передав я слідуєчого дня такий меморіал на руки предеса Держ. Секретаріату, д-ра Костя Левицького, в котрім навіязуючи до Перемишля, вказав важкі похибки в нашій військовості і натякнув на брак фаховости в наших верховних управах (Сей меморіал гл. на обороті). Чи сей меморіал, розв'язувано на засіданню Держ. Секретаріату не знаю. Однак в тім часі, коли про сю річ дискутовано в Укр. Національній Раді впав вже Перемишль в руки польські. А катастрофа в Перемишли була вступом до упадку Львова і до дальших тяжких наслідків для української справи.

Дня 16 падолиста (в суботу) являє на засіданню Укр. Нац. Ради весь Держ. Секретаріят і приїжджий Макух. Др. Макух заявляє, що він зайнятий в своїм повіті не може прийняти призначеного ему секретаріату публичних робіт і вискаже взагалі жаль, що для організації дотичних ресортів не покликано на секретарів людей фахових. Відтак висловлює й другий жаль, що через події у Львові не одержує провінція ніяких деректив з центра, а наслідком того може бути в ріжних повітах витворилися певний хаос, що буде опісля тяжко ввести одностійний порядок.

По сім забрав голос буковинський делегат Осип Безпалко і здає звіт з положення в Чернівцях і на Буковині. Він каже, що делегація Укр. Нац. Ради в Чернівцях уконституювалася була в дни 8 падолиста, вибираючи своїм президентом п. Омеляна Поповича і порішили взяти військовість в свої руки (подібно як се у Львові сталося) дня 5 падолиста. Та про се доповідає комендант черновицького гарнізону і — видно не прихильний нашому ділу — помішав ему в той спосіб, що оголосив полкам: що розпускає їх домів і віддає їм на ужиток всі величезні військові магазини (живности, одяги, обув і др.). На се кинулися жовняри до граблення всіх магазинів, а розграбивши їх до чиста, розійшлися з тою добичею. Розумієсь, о яким задержанню тих військ і зорганізованю їх в користь нашої держави не було вже бесіди. — Відтак погодилась була наша делегація з румунською буковинською радою під проводом Ончуля на тій основі, що Буковина буде поділена на українську і румунську часть, і переняла адміністрацію українських повітів. Але зараз взяла по румунським боці верх партія Фльондора і покликала румунські війська на Буковину. Сі явилися в 1500 людях 9 падолиста на границі Глібоці й удужали до Черновець. Мала була то сила, але ми не мали нічого, щоби її відперти і президія черновицької делегації Нац. Ради мусіла Чернівці оставити. Румуни вступили до 10 падолиста в Чернівці і при помочі горстки поляків — хоч ми на Буковині ніколи ні Румунам, ні Полякам в дорогу не входили, й забрали наш Народний Дім в Чернівцях, котрий і досі остається в їх руках. Сей звіт приняла Рада до відома й заповіла

дипломатичні кроки проти насильства на українську часть Буковини*.

Відтак предложив др. Перфецький проект тимчасового закона для політичної організації, котрий і прийнято**.

Тут мушу згадати, що Поляки, занявши часть Львова, взялися там від початку до організованя своїх сил. І так завели они на потреби своєї акції титуневий податок (от 1 кор.) від мешкань і взялися до насильного побору війська до него також українців і Жидів. Наслідком чого вислав жидівський комітет безпеченьства під днем 14 падолиста протест до Вільзона, до копенгагенського сіоністського бюро і до всего світа: що Поляки мимо найострішої нейтральности Жидів в бюрі між Поляками і Українцями, рекретують насильно Жидів***.

Дня 17 падолиста відбулася пополудни нарада повного Секретаріату. Національна же Рада зібралася на засідання в дни 18 падолиста (понеділок). Тут предложив др. Лев Ганкевич в порозуміння з начальною військовою командою, щоби поодинокі члени Ради удалися до різних касарень і патріотичними промовами піднесли трохи духа у військових мужиків. Видно, зачала взиратись там деяка малорушність, а навіть покинення оружжя і повертає додому. Кождий член Ради взяв на себе якусь касарню і має здати відтак звіт із своїх спостережень. Мені припала касарня при улиці Яблоновских.

Дальше постановлено з сторони Секретаріату внесеня, щоби іменувати п. Осипа Бурачинського, члена Буковинської делегації Укр. Нац. Ради товаришем секретаря внутрішніх справ, а дальше, щоби утворити три секретаріати для національних меншостей (Поляків, Жидів і Німців). Оба внесення прийнято.

На сім засіданню явився також делегат закордонної України, др. Луценко з Одеси і звитав Західну Українську Республіку. Між иншим сказав, що позаяк відносини в наддніпрянський України, ще не поладнані, що становище гетьмана Скоропадського і его зносини з російським об'єдинителями ще не припинені, — буде оно добре, коли Західно-Українська

* Частка його звіту показана в «Ділі», ч. 265.

** «Діло», ч. 265 (Тимчасовий проект).

*** Гл. «Українське слово», ч. 258. — «Діло», ч. 263 (в новинках).

Держава задержить якийсь час свою незалежність і як П'ємонт піддержить на Україні руха повної свободи. Придніпрова Україна буде давати Галичині ту поміч, яку ви потребуватиме, а ви знов даєте те, що там потрібно (Ту додаю, що др. Луценко і Осип Безпалко вибралась до Києва на всеукраїнський конгрес, котрого однак правительство Скоропадського заборонило).

Др. Кость Левицький вносить від Держ. Секретаріату пропозиція уповноваження до затягнення внутрішньої воєнної позички, а члени Ради знов піднесли справу оподаткування від маєтків.

Др. Баран предложив ще начерк маніфесту до народу, але начерк стрінувся з деякими замітками, і тому відпущено його до оброблення окремої комісії*.

Желаня начальної команди, щоби члени Нац. Ради звиділи касарні і піднесли рухи мужви, не було (як показалося) без мотиви. Вже передше видала верховна команда острій розказ до наших офіцирів і виткинула їх хиби. Показалося, що многі офіцири з кругів інтелігенції не дуже ідейно брали свої обовязки і не просвічували службі хоробрістю. (Той Розказ не читав я тоді, але може по двох тижнях видобули его десь Поляки і випечатали в своїх газетах. З наших знов спостережень вийшло, що ті хиби відчувало й рядове військо, жалувалося на се і знеохочувались до доброї справи. Розумієсь, я не говорю тут о наших Стрільцях, котрі добре розуміли свою ціль і не потребули нашого ободреня, але о рядовім війську з мужицтва.

Я був два рази в касарні: в понеділок з полудня і у вівторок зраня т. е. 18 і 19 падолиста, говорячи раз з одною частю мужви, а другий раз з другою. І вказав їм на добробут і свободу народу в часі княжім і страшні відносини селянські і церковні за часів польських, та освідомив їх, що тепер ходить о коротке витревлення в сій борбі, щоби здолати повну неволю і здобути собі і своїм наслідникам землю і повні права. Гадаю, що ті конференції мали свій вплив і давали нашим мужикам, живо ощо тепер годить). — Та при сій нагоді вийшли на яву і деякі жалі жовнярів. Перед мною жалувались два, свідомійші

* Гл. «Діло», ч. 267.

фельбелі — розумієсь в чотири очі — на офіцирів: що они тільки чваняться своєю маркою, добре бувають і живуть, а ведучи який відділ до бою, зараз же криються і лишають жовняр самих. Посол Петрицький оповідав: що в одній касарни негодувала мужва на офіцирів так що жадала, щоби она сама вибирала собі старшин. (Був се може взір перенятий з більшовицьких військ в Росії, але мусив мати підклад також в тутешних відносінах в незадоволенню). Ледви удалося п. Петрицькому переконати людей, що вага хвилі наказує нам найбільшу карність і солідарність. Лучилося там й ще таке, що деякі жовнярі — мужики, перетомлені довгою військовою службою, предложили ему своє прошення, щоби позволено їм вже вернути до родин.

В страднях відповів: що дозволяє їм зараз вертати, але даст їм табличку «зрадники народу». На се відкликали они свою просьбу і не хотіли з таким п'ятном вертати домів.

Військові розпорядки. Під днем 13 падолиста дістав проголошений ряд розпорядків, що нормували військові справи нашої держави. Один розпорядок розв'язував бувше австрійську жандармерію і приказував формувати з неї українську жандармерію. Другий розпорядок демобілізува всі бувші австрійські уряди військові і команди, і переймав все їх майно. Третій розпорядок ділив цілу територію зах. укр. Республіки на три області: Львів, Перемишль, Станіславів і зарядив частинну мобілізацію, а то з бувших жовняр австрійської армії і мужви з тих повітів, котра за австрійської власти в часі війни (задля окупації) не вступала в війська. Всі ті розпорядки були оголошені в «Ділі» і «Українським Слові», а що дня 16 падолиста (число «Діло» 163, «Укр. Слово» 159. Опісля вийшов ще розпорядок, котрий вводив військові суди областні і окружний під найвисшим військовим трибуналом у Львові («Діло», т. 264). То коли зважитися, що в послідующих днях верховна військова команда була обгартована борбою у Львові, то що не було у нас тоді добре зорганізованих окремих військових урядів, котрі мали би поодинокі поручені їм частини, без огляду на загальну ситуацію, сповняти, то сталося, що ті розпорядки не були навіть у Львові зовсім виконані, бо

не було вже на се часу — а на провінцію не дійшли они до відому задля браку комунікації.

Рівночасно візвано від Державного Секретаріату всіх українців офіцирів — аудиторів, акцесістів, б. австрійських суддів і судових практикантів, щоби зголосилися до служби. Тих людей було доста у Львові, але на жаль мало хто з них сповняв сей обовязок. І в сім ділі не було у нас спільної ензекутиви!

Наслідком інтерпеляцій, піднесених на попереднім засіданню Національної Ради, отворено з днем 16 падолиста почтовий уряд у Львові при улиці Валовій, ч. 16. На разі принимало лиш кореспонденційні картки і звичайні листи (не заклеєні), та газети до місцевостей, що лежали при шляхах залізничних зі Львова — Підзамче на схід з причини, що не було почтової комунікації з краєм і наші газети туди не доходили, було що дня в «Ділі» оголошено: «Всі, що їдуть на провінцію, нехай беруть з собою «Діло», бо почтовий рух здержаний». З днем 17 падолиста привернено також правильний залізничий рух на шляхах Львів — Підзамче до Волочиськ і до Бродів.

Не можу поминути одного красного об'яву нашого селянства. Коли наші заняли Львів, видала команда зазив до околичних сіл, щоби для українського війська і цивільного населення міста поставляти потрібні живности. І з якою готовостю і радостю сповняли наші селяни те порученя! Сотки фір привозило що дня, іменно зі сіл з поза Винник, бульбу, капусту, набіл, муку і другі речі, ставали довгим рядом на Личаківській улиці і коло «Дністра», та доставляли їх нашим консулам і приватним покупцям, навіть по дешевій ціні, як продавали їх передше. І коли за австрійського часу було у Львові дуже тісно з доставою, а в части міста занятій тепер через Поляків панував там голод, то в українській части був достаток і дешева ціна. Се була красна ознака патріотизму наших селян і тої широї радості, яка огортала їх душі, коли діждалися своєї правди і волі. Для українського Львова везли радо і давали дешевше.

В зв'язи з довозом живности зі сіл зарядила наша управа дарові кухні для найбільшого населення. Що дня виїздили в обідну пору на виднівські улиці жовнярі з полевими кухнями,

везучи горячу поживну страву і роздаючи її між потребуючих без огляду на народність. Зі всіх боків збігалися тоді старші люди і діти зі своїми посудками і діставали харч. Часто приходили і користали й не дуже то бідні. Але не обійшлося і тут без звичайної заплати з польської сторони, бо голошено, що се не українці, але польські люди приготують і розсилають ті обіди. Та здається і між простими людьми маленько було таких, що могли повірити в таку дурну байку.

В днях, котрі тут описую, велася заєдно борба між українськими і польськими військовими відділами в різних частях міста. Поляки распоряджались на городецьким передмістю і головнім дворці, та напирали звідтам на наших; наші знов остоювали супроти них, та й значно їх перемагали. Однак чим даліше показувалось, що Поляки мають за собою велику більшість львівської людности організували з посеред неї що раз нові військові сили, а понад то посідали до такого діла добрих і фахових організаторів, котрі знали вишукувати у Львові і окресностях всякі воєнні средства (амуніція і т. п.) і закріпити своїх до горячої борби, переводили військові бранки, накладали податки, заряджували ревізії по українських родинх і т. п. Нашим знов прибували тільки дуже маленькі піддержки. В правді завізвано поміч з Золочева і Станіслава, але они спізнилися і приходили в невеликім числі. Щоби зібрати хоч би з сусідних повітів жовняр, що по розбиттю Австрії розбрились були по селах, не зроблено нічого. Подібно не стягнуто до військової служби многих військових людей, що тинялись бездільно по самім Львові. В цілій сій роботі пробивався у нас брак фаховий військових людей, котрі би сим ділом уміло і енергічно занялися; ті ще, котрі лиш випадками обняли військовий провід, цілком до тої задачі не доросли. А вже просто смішно виглядала відозва до вступаня в українське військо, підписана приватними людьми п. п. Кавелюком і Томашівським, котра лишена всякої екзуативи, оставалася тільки на папері і не принесла найменшого успіху.

Так діялося, що коли у Львові велася горяча борба о посідання міста, то наша Українська Національна Рада вела довгі академічні обряди над законодавством і будучим організованням західно-української держави, але мало що

зробила під мілітарним зглядом для удержання столиці в своїх руках. За те польські відділи зростали і підходили і напірали що раз більше з ріжних боків на наші війська.

У виду такого положення стали поговорювати у нас вже по двох тижнях, щоб українське правительство лишило місто Львів, перенеслося на провінцію і звіттам свобідно на весь край під зглядом адміністративним і військовим. Се попірало тим, що Укр. Нац. Рада і Секретаріят, залишені у Львові і не маючи військової зв'язи з краєм не змогли до того часу зайнятись як слід організуванням краю. Та хоч говорено о сім, то ми таки гадали, що до оставлення Львова не прийде і ми в наших місті на дальше удержимося.

Але коли впав Перемишль і стало звісно, що звіттам ідуть польські війська, то доля Львова була вже порішена і була лиш питанням днів.

ДЕНЬ 21 падолиста 1918

Однак загал української суспільности у Львові не здавав собі ще справи з поваги положення. Та й Секретаріят якось не приготовлював її на ту хвилю. Ще в роковім дни 21 падолиста 1918 (на св. Михайла) зібралася коло полудня Українська Національна Рада в Ставропігійській салі, а секретар судівництва др. Голубович представив їй якби в найспокійнішим і портальнім часі головні засади українського правосуддя, а по сім пішла ще дискусія про форму українського гербу, лева. Ціле засідання велося так, наче б нічого особливого не мало наступити. Чи наш Секретаріят справді не розумів тоді критичного положення, чи не хотів виявити нам прикрі правди, не знаю. Нам представлявано річ так, що борба в місті іде для нас корисно і що нам нічого страхатися. В такім настрою розійшлися ми з засідання по 1 годині з полудня.

Тимчасом велася по передмістях між нашими і польськими відділами горяча борба. З усіх сторін розлагалася безнастанно сильна стрілянина, але хоч наших жовняр було ще достаточо, щоби здержатися, то діло стало виходити для нас недобре. Наші вояки ішли бодро вперед і сповняли як слід свій обовязок, але на превеликий жаль многі молоді офіцири-академіки обявили мало патріотичного пожертвованя, бо випроваджуючи

свої відділи на ворога лишали їх самих і крилися по сусідних домах. Розумієся, жовніри оставлені від своїх комендантів не знали, що і як робити, та мусіли під напором противника уступати. З полудня почала українська публіка вже відчувати, що положення вельми грізне. До того говорено, що польські відділи стараються оточити Львів зі всіх сторін, щоби залишити відворот нашим властям і військам. А вечером стали обігати вже сумні вісти про нашу програму у Львові. При такім складі відносин не лишалося нашому Секретаріатові і війську нічого иншого, як оставити Львів. І справді виїхав коло 6 вечором Секретаріат зі Львова, а ночью вийшли при триваючій сильній стрілянині всі військові уряди і війська. Аж над ранок устала стрілянина, але она була для нас дуже печальним знаменям, що наші опустили Львів...

КІНЦЕВІ УВАГИ

Списавши мою повисшу літопись, мав я на гадці приложити до неї ще мої спеціальні уваги для вияснення причин нашої так скорої невдачі у Львові. Однак час був тоді так тяжкий, що годі було дібрати спокійної хвилі для заокруження сеї літописи. Тому сповняю се діло трохи пізніше. Та в цих стрічках подаю те саме, що хотів тоді сказати.

По моїй, а то й других думці не мали ми до організуваня і переведеня того епохального діла відповідно підготовлених людей. Се і не дивно. За володіння Австрії займали такі люди в державній адміністрації, завдяки Полякам, лиш підрядні становища. Коли отже прийшлося нам організувати власну державну роботу, не мали ми для ведення ріжних ресортів фахово кваліфікованих людей. Робота велася по дилетанськи, поверхово, без глибокого розуміння справи, і через те виходила не раз недоладна. На се навожу деякі приміри.

Найперше діла військові. Важким блудом було ото, що переводячи державний переворот у Львові при помочи таких військових відділів, не оглянулись наші люди завчасу за фаховими стратегіками, котрі взяли би від самого початку воєнне діло в свої руки і єго уміло вели. А таких можна було найти між австрійськими німецькими офіцирами, котрі по розв'язанню австрійської армії лишилися вільні. Але в наших

молодих військових кругах зважувала здаєсь національна амбіція, що зможуть се діло і власними силами завершити. А може й не передбачували в перших хвилях, що прийдеся їм для своєї справи так тяжку борбу звести. І сталося що на чолі військової акції станув молодий наш офіцер Вітовський, чоловік дуже ідейний, але без висшого воєнного образования, котрий міг бути добрим офіцером, але не головним комендантом. По за ним йшли ще Мариневич, бувший народний учитель (!) Коссак і др. Перший військовий переворот удався вправді знаменито — як сказав намісник Гуйн: *es war ein Meisterstück* — бо ж заскочено противника не приготованого; але з кожним дальшим днем ставалася ситуація в браку фахового проводу, що раз то тяжшою.

І так першою, дуже фактичною помилкою тої команди було, що наші не обсадили зараз в першій дні всіх домінуючих над містом позицій: головного двірця, Нового світа, городецького передмістя, цитаделі і под. Се використали наші противники, а зорганізувавшись яктак, захопили за пару днів ті важні позиції і узискали через те стратегічну перевагу над нашими. Зовсім інакше пішло би було, коли би наші заняли були зараз в першій хвилі ті позиції, — тим були би ударемнили Полякам акцію їх у Львові. А вже й не говорити о тім, що австрійські власти полишили величезні запаси всяких провіантів і другого добра в колієвих магазинах, котрі лишені самі собі впали в руки порабуючого пролетаріяту й забрані були через польські відділи і віддали їм великі прислуги.

Головний комендант Вітовський і его штаб звертали всю свою увагу лиш на борбу у Львові, а зовсім пустили зі своєї уваги, що діялося поза Львовом: в Перемишлі і в других місцях. З Перемишля посилано благальні просьби о присилку військової помочи. Ми мали до диспозиції деякі відділи військ, прим. в Стрию, а одначе не зроблено нічого. Командант стрийських відділів п. Коссак, взиваний з Перемишля о присилку помочи, покликувався на те, що не мав такого приказу від головної команди львівської, — львівська знов команда займалася тільки Львовом і не дала такого приказу, а наслідок був такий, що Перемишль, не маючи ні війська, ні

армії, впав скоро. Коли ж не стало сеї передової твердині, пішла вся польська навала на Львів, і доля его була порішена.

Але і в самому Львові не було воєнне діло як слід організоване, Вітовський товкся днями і ночами по всіх упорах міста, займався найдрібнішими речами, із найбільшої утоми ледве держався. Подібно займалася і канцелярія штабу дрібницями (видаваня перепустки, легітимацій до ходження по місту і вечорами і под.). А прецім повинні були Вітовський і штабовці вести лиш головну керму, обнимати своїм зором всі чинности, а до підрядних діл уживати вже підчинені органи.

Дальше. По місті тягалося множество наших військових офіцерів і рядових, що вийшли з розв'язаної австрійської армії, а з другого боку відчувався у наших великий брак війська і офіцерів. Однак наш штаб не брався до них і не стягав їх сильною рукою в наше військо. А замість того видали два цивільні люди (члени Національної Ради) відозву, апелюючи до їх патріотизму. Розумієся, та відозва не мала найменшого успіху.

Другі хиби були в нашій цивільній адміністрації. Зараз на початку розділено ресорти і начальні становища в місті, — яке поставлено над ними з конечности таких людей, котрі тими справами ніколи не займалися і до ведення їх не кваліфікувалися. Згадаю приміром, що в нашім секретаріаті був також секретар скарбу. Розумієся, що головним об'єктом в сім ресорті — особливо коли наша влада оперувала тоді лиш у Львові — була Львівська дирекція скарбу. Там лишилися на австрійській владі грубі мільйони, котрі були би нам дуже здалися. Однак ці гроші закрили перед нами давні австрійсько-польські адміністратори і наші шефи не знали, чи є які гроші і де они є. Аж коли прийшли польські війська, вийшли ті скарби на яв і припали в цілости в користь нашим противникам. Другий приклад, котрий собі пригадую. На директора поліції назначено зараз з початку д-ра Барана. Се становище було іменно в тім часі дуже важне. А одначе сталося, що др. Баран, принявши сю позицію одного дня, зложив її зараз другого дня. Видно, казано важні становища буде кому, не входячи, чи буде тому відповідати і чи до того надасться, і так діялось в многих справах. Не було з них фахових людей для проводу в ріжних ділах, і тому обсаджувано ріжні

позиції вправді людьми поважними, але не кваліфікованими, котрі не могли увійти в суть свого уряду і взяти керму того уряду сильною рукою.

Наводячи сі хиби, як частні причини нашої невдачі, я не хочу заперечувати світлих сторін тодішніх діячів: ідейності їх, пожертвования, найкращої волі послуження народній справі і многих добрих успіхів. Коли були хиби, то треба зважити, що час, який був нам даний у Львові, був при безнастаннім гуку перестрілів дуже горячковий, а до того й дуже короткий, так що тоді було у всім зараз визнатися і як слід перевести в діло. Коли були б мали довший час, були би всі справи належно упорядкували і повели.

Яко світлу сторону нашої влади у Львові, вкажу, що в тім часі панував у місті порядок і найбільше пошанування чужого житла і майна. А коли лучилася яка грабіж, була остро карана. Добра пам'ятка того стану лишилася серед львівської біднійшої людности, котра не була ще заспішена польським фанатизмом і судила річи так, як їх бачила, ще через довгий час. Коли поляки заволоділи Львовом і стали допускатися всяких самоволь, репетували львівські баби, навіть приналежні до польської народности, дуже часто голосно в місті на польські запити і безправства, вихваляючи, що за України панували права і порядок.

ДЕНЬ 22 падолиста 1918

ЗАНЯТТЯ ЛЬВОВА ЧЕРЕЗ ПОЛЯКІВ

Вже вчора (21.XI.) вечером стало оно звісне, що наші українські війська уступлять зі Львова. В вечір о 7 год. прийшов мій зять, Павло Дурбак, інженер, котрий по розв'язаню австрійських військ перейшов з австрійської інтендантури в українську, і сказав, що правдоподібно сеї ночі вийдуть з міста, зібрав конечні річи і о 9 год. попрощався з нами. Цілу ніч гриміли стріли карабінові і гарматні, а в стороні Замарстинівської улици явилася луна якогось пожару. Гуркіт стрілів йшов аж до рана. Коли вставало місто рано, війшли служниці і сказали з плачем, що на ратуши встановлена вже черво-біла хоругв.

Я зібрався і пішов о 1/2 8 год. до церкви на службу Божу. На улицах не було нікого, як би вимерли, — лиш з боків нісся

від часу гук стрілів, — вражіння було як би гробове. Прийшовши до волоскої церкви, застав її зачинену, а старша сестриця церковна сказала, що Поляки вибили в Ставропігії всі вікна і тяжко в ній бушували. Так вернуvem домів, а коло 9 год. вийшов вдруге в місто подивитись, що дієся з нашими інституціями. В «Просвіті» увидів виставлену на балконі польську хоругву, застав польських жовняр кавалерії перед канцелярією «правної поради» і довідався, що там переводиться ревізія. Пішов до краєвого кредит. Союзу (в тій же Камениці) і застав в салі також двох польських легіоністів, котрі заявили, що мають перевести ревізію за грішми, призначеними на апровізацію, і відгрожувались, що в відсутности касієра розібють бюро і касу. Я успокоїв їх, що в цілім місті замішаня і всі бюро наші зачинені, отже не дивно, що директора і касієра поки нема. На те відповіли, що будуть ждати. Звідам пішов я до «Народної Торгівлі» (в ринку) і застав її зачиненою, а перед брамою двох жовняр, котрі сказали, що там переводиться ревізію, і мене не впустили. З близької краківської улици виходили многі стріли і переразливі крики, вістуючі, що там ідуть далі бійки і рабунки; вистава великого говклера Ціппера (в ринку) була розбита, також бачивем в улици Брадзіцких і на виступі в Руську улицю польських жовняр і товпи народа, що кинулися на шинки і другі склепи. Далій звернув я до «Дністра» і Земельного Банку, застав їх ще вільними і вступив до мешканя д-ра Костя Левицького. Тут застав д. Кивелюка і вказав ему, що ми повинні протестувати проти репресій на наших інституціях і потішив родину п. Левицького, дізнавшись від неї, що він виїхав вчора вечером перед 6 годиною. Опісля виступив ще до п. Саевича, директора краєвого кредит. Союзу, щоби ставився в кредит. Союзі і спинив розбиваня каси і бюр.

З наших людей бачив лиш кількох, бо ж небезпечно було показуватись на улицях, та й від тих довідався, що поляки пруть з найбільшою ненавистю і терором на наші інституції і людей, переводячи в них ревізії, граблячи і вязнячи їх.

В полудне оповідав мені син, що заглянувши в Краківську улицю бачив там, як польські жовняри стріляли в жидівські кам'яниці і склепи, а Жиди з розпуки відстрілювалися оружем,

яке одержали ще від укр. влади для своєї охоронної міліції, як одні легіоністи заїжджали автомобілями в ту улицу, а другі легіоністи викидали їм з склепів і поверхів (з кравецьких робітень) великі звої сукна, одяги, футра і ріжні річи. Подібно кидалася всяка товпа на склепи і громила їх. Не здержувалися від сего діла пани і пані з ліпших верств, щоби роздобути собі самим або бодай відкупити за пару корон кращі одяги і річи. Всяка етика пішла на бік, а виступило крайне одичіння і жадоба легкої наживи чужого добра.

З полудня вийшов я вдруге на місто і чув від кроків своєї улиці численні скоростріли, як знак ведучоїся там дальшої борби. І багато Жидів згинуло там і міліони товарів розграблено. В краєвім кредит. Союзі довідався, що в полудне всяка банда польських жовняр і уличників, порозбивали бюрка, розкинули акти і забрали укриті там гроші. Служилий Союзу показав мені в своїм мешканю стару валізу, в котру зносив провідник легіоністів, переводячих там ревізію, дорогі футерка (скірки), зрабовані по склепах, щоби їх собі заховати. В «Народній Торгівлі» почув від директора п. Нагірного, що легіоністи стріляли по камениці, Нар. Торгівлі під позором, що звідтам упали стріли (хоч се було неправдиве), подірявили стелю на другім поверсі, провели ревізію у п. Нагірного, порозкидали всю домашню утвар, та забрали єму тютюн і цукор, не найшовши розумієся ніякого оружя.

Цілий перший день робив вражіння найдикшого нападу і розбоїв. А вже ми Українці чулися винятими з під всякого міжнародного права, як щодо наших інституцій так і осіб. Ми були приготовані на те, що з нашої праці не остане нічого. Однак ми не дуже лякались. Ми бодрились тим, що за нами стоять міліони родинців в Галичині і на Україні, та що годиться за свій нарід і дешо перетерпіти.

№ 111
ПОВІДОМЛЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ МИКОЛИ ДИЧКОВСЬКОГО
ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ В СТАНИСЛАВОВІ

Не раніше 1 листопада 1918 р.*

Вночі з 1 на 2 падолиста взяли владу в руки. Поміг полк 95 і німецькі офіцери допомогли. Утвердилася Укр. Народна Рада а її головою є надрадник залізничної Мирон.

Комісарем міським (бурмістром) п. др. Янович.

Командантом військовим сотник Рузин.

Створено повітовий харчовий уряд, начальником Величко, урядник магістрату. Функціонує справно.

Жандармерія підняла свої функції і є в наших руках. Повітовим командантом жандармерії полковник Німець.

Утворено в місті міліцію. Командантом міліції фельдфебель Когутяк. Твориться також жидівська міліція.

В повіті цілковитий спокій і лад. Поручник УСС Гнатевич переводить вербунок.

Залізниця в руху при помочи укр. урядників і Жидів. Поляки застрайковали.

Тимчасовим повітовим комісарем на місці старости, котрого усунено, став радник суду Кульчицький.

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 1438, арк. 4. Машинопис. Засвідчена копія

№ 112
ЗВІТ ВІЙСЬКОВОГО КУР'ЄРА
ВОЛОДИМИРА КАРАНОВИЧА УКРАЇНСЬКІЙ
НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ВЛАДИ
В СТОЯНОВІ

Початок листопада 1918 р.*

Військовим комендантом в Стоянові є пор. Жмур Юрій, а крім сего поручник Павлюк, Шебець рах. пор., пор. Сосновський, хор. Косар і підхор. Каранович.

Комісаром місцевим Стоянова став п. Заремба, селянин.

* Дата встановлена за змістом документа.

Справи військові. В Стоянові зорганізовано міліцію під пров. хор. Косара. Української залоги в Стоянові є около 50 людей. Оружжя і амуніція є; оружжя стане для змобілізованих. Заряджено мобілізацію всіх здібних від 18 р. Цілий повіт роззброєний. Заряджено організацію жандармерії; в Стоянові вже зорганізовано.

Взагалі цілого радехівського повіту Командантом укр. сил є п. надп. Косар. Його адьютант п. пор. Сайкевич (Косар в Радехові урядує).

Комісаром повіт. став інж. Росткович.

Володимир Каранович

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 1439, арк. 7. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 113

РАДІОГРАМА ПОЛЬСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ КОМАНДИ (ІЗ ЛЬВОВА) ДЛЯ РАДІО-ВІДЕНЬ ПРО ОВОЛОДІННЯ УКРАЇНЦЯМИ м. ЛЬВОВА

2 листопада 1918 р.

Die Stadt wurde am 1. November um 3^h früh durch die aufrührerische ruthenische Garnison besetzt. Polnische Kräfte halten einen Teil der Stadt und nehmen den Kampf um die polnische Stadt auf. Wir werden den Generalstab der Ruthenen mit Gewalt abnehmen.

Verteiler: AOK Opabt., Na., Evb. und KM. Praessber. u. 5. Abt.

Ch. Gr. Roem. 2 No. 12338.

Eingelangt beim AOK, 2.11.1918, 7^h nachm.

Ereignisse in der Ukraine 1914—1922. — Bd. 4. — S. 48.

№ 114

ЗВЕРНЕННЯ ПОВІТОВОГО КОМІСАРА РУДКІВСЬКОГО ПОВІТУ «ДО НАСЕЛЕННЯ МІСТА І ПОВІТУ РУДКИ»

2 листопада 1918 р.

Волею українського народу утворилася на українських землях бувшої австро-угорської держави Українська Держава.

Найвисшою державною властю Української держави є Українська Національна Рада.

З днем 1 падолиста с. р. Укр. Нац. Рада обняла власть в столичнім місті Львові і на цілій території Української Держави.

З днем 2 падолиста с. р. обняв в повіті Рудки верховну власть повітовий комісар Української Нац. Ради.

Взиваєся населенне до спокою і до послуху зарядженням укр. власти.

Під сею умовою безпечність публичного порядку, житя і маєтку як також заосмотреня в поживу запоручаєся.

В місті і судовім повіті Рудки оголошуєся стан облоги.

Взиваєся населеня до віддання в протягу 24 годин всего оружя і амуніції органам Української власти урядуючим в громадськім Уряді і Старостві, під загрозою дотеперішного военного права.

Заказуєся продажі алькогольних напитків аж до дальшого зарядження.

Всі дотеперішні Власти полишаються дальше в урядуваню.

Рудки, дня 2 падолиста 1918.

Повітовий комісар Української Національної Ради

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 5, арк. 2. Друкарський відбиток.

№ 115

ДОНЕСЕННЯ ВЕРЯЦЬКОГО НОТАРЯ ПІДЖУПАНУ УГОЧАНСЬКОЇ ЖУПИ ПРО ЗАВОРУШЕННЯ СЕРЕД СОЛДАТІВ І СЕЛЯН В СЕЛАХ КОРОЛЕВЕ І ВЕРЯЦЯ

2 листопада 1918 р.

Доводжу до вашого відома, що солдати, які проходять через наш район, і вчора ввечері в період від 7 до 9 год. чинили неподобства та руйнування не тільки в с. Королеві, але і в с. Веряці, що знаходиться недалеко від залізничної станції. Вони проникли в багато квартир і, розбивши частину цементованого кам'яного мосту, витягнутим звідти великим камінням розбили всі вікна мого будинку з боку вулиці. При цьому кричали: «Вийди тепер реквізувати, собако-нотарю!»

Хоч я потурбувався про те, щоб була прикомандирована належна кількість цивільної поліції, однак, цілком очевидно, що цивільна поліція недостатня для захисту сільського нотаріального уряду.

Одночасно повідомляю, що знаходяться й такі місцеві селяни, які, використовуючи відсутність громадської безпеки, вимагають повернення реквізованих у них зернових продуктів.

Веряця, 2 листопада 1918 р.

Районний нотар

Керені

ДАЗО, ф. 245, оп. 2, спр. 1617, арк. 145. Рукопис. Оригінал.

Опубл. *Шляхом Жовтня: Збірник документів. Т. 1. (1917—1923 рр.). — С. 61.*

№ 116

ПОВІДОМЛЕННЯ ПОСЛАНЦЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ АНДРІЯ КОЗАКЕВИЧА ПРО ВЗЯТТЯ ВЛАДИ У М. БІБРКА

Не раніше 2 листопада 1918 р.*

Бібрка. Кур'єр Андрій Козакевич подає:

В п'ятницю 1 на 2 падолиста вночі о год. 11 розброєно жандармерію і усунено всі австрійські власті.

Комісарем повіту став радник Дуб.

Раду шкільну окружну обняв дир. Бурчак.

Міським комісарем (бурмістром) — дир. Кулинич.

Залізниця в наших руках. Начальником станції — Шуль.

Повітову жандармерію обняв на разі командант постерунку жандармерії Тяглибіс.

Вербунок до нац. армії заряджений під проводом офіц. Походжая.

Команду міста (військову) обняв поручник Калинович Волод.

Повітовий харчовий уряд утворений.

Archiwum Akt Nowych w Warszawie (далі: AAN) Ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 10. Засвідчена копія.

* Дата встановлена за змістом документа.

№ 117

**ЗВІТ ПОСЛАНЦЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ВАСИЛЯ ДОБРОВОЛЬСЬКОГО ПРО ПОДІЇ
В РУДКІВСЬКОМУ ПОВІТІ**

Не раніше 3 листопада 1918 р.*

- 1) Перенято владу в цілім повіті 3 листопада.
- 2) Комісарем повіт. адвокат др. Маріщак.
- 3) Комендант залоги — поруч. Зенон Кульчицький — організує військо, — брак зброї і муніції — охочих є багато.
- 4) Касу Уряду податкового занято.
- 5) Жандармерія розоружена і в наших руках.
- 6) Поляки заховуються спокійно.
- 7) Уряди лишилися так, як були, бо не було їх ким обсадити.
- 8) Харчовий уряд в наших руках.
- 9) В повіті спокій, лиш у Гожанах ограблено двір задля злого обходження властителя з селянами.
- 10) Жиди йдуть з Українцями.

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 1439, арк. 12. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 118

**ІНФОРМАЦІЯ ПОРУЧНИКА УСС ДОКТОРА СВІСТЕЛЯ
ПРО СТАНОВИЩЕ У ПЕРЕМИШЛЯНСЬКОМУ ПОВІТІ**

Не раніше 3 листопада 1918 р.*

В Перемишлянах повний спокій. Командантом Перемишлянського повіта д-р Свістель, пор. УСС. Повітовий комісар пор. 55 полк. Чулій Григорій.

Інтарісація військового майна, бранка бувших жовнірів і рекрутація добровольців до УСС йде скорим темпом.

Перемишляни занято вже 3 с. м. досвіта.

Др. Свістель пор. УСС повітовий командант

Бранка дала 230 людей жовнірів до Львова, 300 в вишколі. Жандармерія в наших, повнить службу. Урядники повнять

---

* Дата встановлена за змістом документа.

службу. В повіті супокій і порядок. Повіт достарчив 5 вагонів бараболь для нас.

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 67. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 119

СТАТТЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»: «ПО ЗАНЯТТЮ ЛЬОВОА»

3 листопада 1918 р.

Львів, 2 падолиста 1918.

В історії революційних актів не знайдеться мабуть багато так справно й культурно переведених занять більших міст, як було занятте Львова, доконане вчера українськими військами. Справність українських офіцерів під проводом отамана Вітовського та українських вояків була так велика, що чужі офіцери висказуються про це з найбільшим признаннем.

Не від тепер устійнена думка, що невільники, які прийшли до влади, виконують її дуже жорстоко. Фактом є, що український нарід жив тут від півтисячеліття в тяжкій польській неволі. Якже пояснити цей факт, що той неволений нарід так культурно взяв власть у свої руки?

Річ ясна, що в нім мимо всего рішали глибоко вкорінені почування, що він являється правним хозяїном, господарем сеї землі, який почувається до обовязку, дбати відразу про люд і порядок скрізь, де приходять до влади. Не як невольники, а на справдішні пани сього краю поступили вчера українські полки у Львові. Всі крамниці особливо ж крами з поживою, наказано відчинити так, що всего мож було дістати (хоч ціни, розуміється, підскочили). Ні одній польській газеті не закрито льокалю й не заборонено виходити, хоч ненависний дух, який з них віє, загально відомий. Словом — наші сили поводились так, як поводитьься господар землі, певний її посідання в будучині.

Чи так повелибся були Поляки, якби вони були обсадили Львів?

Що більше: Українська Національна Рада на вчерашнім засіданню не приняла предложення, щоб інтернувати визначних польських діячів як закладників.

Не хочемо висказувати своєї думки про це, чи це поведення Українських Властей супроти противника, з якими маємо до діла, відповідає потребам хвилі та чи воно просто не надто осмілює його. Про це рішить будучина. Впрочім правдою є, що в ціпких руках українського селянства в краю знайдеться велика скількість польських закладників.

Справність українських військових і цивільних властей та їх організаційний змісл такий великий, що вже нині, в 24 години по доконанню заняття столиці, пущено в рух майже всі уряди, виплачується платні всім урядникам, трамваї їздять, телефони функціонують, дбається про скорє заапровізування міста в поживу.

В тім останнім важнім завданню ставить нам перешкоди польський магістрат, щоб евентуально едіюм незаосмотрення на час міста в поживу звалити на українські власти. Це треба вже тепер пришпилити, щоб населенне Львова знало хто винен. Річ в тім, що магістрат ставить просто неможливі услівя, про які соромно писати инакше грозить пасивною резистенцією всіх апровізаційних урядників. В інтересі населення столиці, між яким є також 50000 Українців, ідуть наші власти на уступки.

Можемо дійсно гордитися тим, що в місті мимо оповіщеного стану облоги привернули ми майже нормальний рух. Якби не сильні патрулі, що пішки й на автомобілях кружляють по вулицях і площах столиці, малобся вражінне, що живемо тут як у мирних часах. Коротко кажучи, ми блискучо зложили іспит з нашої зрілости до правління.

Супроти того такту й почуття відвічальности за лад і порядок по нашій стороні ярко відбиває опяніла від злости частина противних нам кругів, яка дуже хотілаб як найдовше піддержати неспокій, щоб мати бодай ілюзію, що столиця краю ще не зовсім в українських руках... Їм має завдячити людність столиці ту стрілянину, яка в ночі не дає спати, на кількох дальших вулицях а саме Садівничій, Потоцького, Польній.

Українському і всему спокійному населенню столиці звертаємо увагу на це, щоб вечером по означеній Командою годині не виходило з домів. Бо лагідність українського війська може вкінці урватися супроти вибігаючих з домів ворохобників. А цивільному населенню зовсім непотрібно поносити жертви на збитки нерозважних молодиків.

3 години на годину вичікується тут прибуття У.С.С. і кількох інших полків. Тоді скінчаться ті збитки навіть при найдальших домах найдальших улиць Львова.

Діло. — 1918. — 3 листоп.

№ 120

СТАТТЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»: «ЯК УКРАЇНЬСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА ПЕРЕЙНЯЛА ВЛАСТЬ В СВОЇ РУКИ У ЛЬВОВІ»

3 листопада 1918 р.

Львів, 2 падолиста 1918.

Польська ліквідаційна комісія простягнула завойовницьку руку по українські землі

Учора перейняла Українська Національна Рада власть у свої руки у Львові. Цю акцію приспішила ухвала Польської ліквідаційної комісії перенестися з Кракова до Львова. Ця комісія мала вчора, в п'ятницю, 1 падолиста перейняти від начальних властей у Львові всю адміністрацію над Східною Галичиною, давнім українським Галицько-Володимирським королівством.

Переговори з австрійським президентом міністрів

В останніх днях представники Української Національної Ради переговорювали з австрійським президентом міністрів д-ром Ляммашем у Відні в справі передачі Українцям державної адміністрації в Східній Галичині. По довгих переговорах д-р Ляммаш згодився передати Українцям державну адміністрацію Східної Галичини, від Сяну почавши. Дня 1 падолиста мав приїхати до Львова курер президента міністрів і передати відповідні вказівки віденського правительства намісникови гр. Гуйнови.

Як польські анексіоністи приспішили захоплення власти Українською Національною Радою в Українській Державі

Тимчасом наступила передача військової власти в Кракові польській ліквідаційній комісії. Не вдоволившись простягненням своєї власти на землю, до якої має повне право, себто

на велике князівство краківське з князівством освенцімським і заторським, польська ліквідаційна комісія постановила перенестися до Львова й назначити комісаря польського варшавського правительства для цілої Галичини.

Намісник і військовий командант Львова хотіли передати свою власть в руки польської ліквідаційної комісії

Таке положення справи веліло Українській Національній Раді не ждати на приїзд курера з Відня, але негайно ділати й випередити акцію польської ліквідаційної комісії у Львові. В четвер в полудне зявилися представники Української Національної Ради у гр. Гуйна. Вони повідомили його про переговори з австрійським президентом міністрів д-ром Ляммашом і зажадали від нього, щоб він признав, що Східна Галичина з Буковиною і українською частиною Угорщини є самостійною Українською Державою, що Українська Національна Рада у Львові є законним правительством, а ціле намісництво з усім адміністраційним апаратом має піддатися цьому правительству.

Намісник заявив, що він не одержав жадної інструкції від центрального правительства, бо телеграфічне й телефонічне отримання з Віднем перерване. Він є тої думки, що це його обовязок до останньої хвилі оминати всього, що могло б довести до горожанської війни, й що він з власної ініціятиви яко цісарський генерал не хоче й не є в силі передати державну адміністрацію Українській Національній Раді.

Так само звернулися відпоручники Української Національної Ради до військового команданта Львова фельд-маршалляйтнанта Пфєффера, котрий також не згодився передати військової власти Українській Національній Раді.

Українська Військова Генеральна Команда взяла справу в свої руки

Було ясно, що оден і другий верховні начальники краю ждуть на приїзд польської ліквідаційної комісії, щоб передати їй усю власть в краю. В пізних вечірних годинах четверга зібралася Українська Національна Рада на засідання і постановила при помочи українських військ ще протягом ночі

захопити владу в свої руки, проголосити самостійну Українську Державу й утворити Українське Правительство.

Командантом українських військ назначила Українська Національна Рада отамана Дмитра Вітовського й поручила йому поробити відповідні військові кроки, щоб на даний знак можна було зайняти державні будинки й інші важні точки.

Офіцери одержали докладні інструкції і по 3 год. рано в п'ятницю з'явилися в касарнях, де мали свої квартири вояки 15 полку піхоти, 19 полку стрільців, 30 баталіону стрільців і 41 баталіону (черновецького). Звелівши воякам зібратися, офіцери сповістили їх, що східню Галичину проголошено самостійною Українською Державою і що від того дня мають слухати тільки наказів Української Національної Ради. Дотеперішних командантів усунуено всіх без виїмки й назначено командантів з поміж офіцирів.

Українські війська займають старий город князя Льва

Між 1/2 4 і 4 год. вранці вийшли українські війська з касарень і помаширували темними вулицями на визначені для себе місця. Мали з собою і машинні кріси. Один відділ обсадив будинок намісництва. Командант цього відділу зголосився у намісника генерал-полковника гр. Гуйна й повідомив його, що Українська Національна Рада вже перейняла правительственну владу в свої руки. Він заявив намісникови, що він інтернований і не може опускати будинку намісництва. Сам будинок обсадили з усіх боків сторожі, які не дозволяли ні входити до будинку, ні виходити з нього. Коли в передполудневих годинах з'явилися деякі урядники, не впустили їх до середини, але веліли ждати на дальші розпорядки Української Національної Ради.

Таким самим способом зайняли українські війська військову команду на вулиці Красіцьких. Військового команданта фельдмаршалляйтнанта Пфедфера збудили о 5 год. вранці й повідомили його, що Українська Національна Рада перейняла військову владу, а рівночасно також про те, що командант поки-що інтернований. Зразу не дозволили входити до будинку команди офіцирам, але пізніше прийшло до порозуміння в такім дусі, що військова команда урядуватиме далі, одначе

заховуючися цілком нейтрально, та на спілку з українськими військами дбатиме про удержання ладу й порядку в місті. У військовій команді урядують також мужі довіря Української Національної Ради. Військовому комендантові фельдмаршалляйтнантови Пфедферови заборонено опускати будинок.

Інший відділ в числі двох сотень зайняв раннім ранком ратуш, а з ратушевої межі почали повівати прапори в українських національних красках. Перший раз від 1349 р. український Львів відотхнув, визволившись від польської неволі.

Так само зайняли українські війська головну пошту, телеграф, радіотелеграф, магазини, а особливо сильно обсадили обидва залізничні двірці, головний і Підзамче. По залізничім двірці панув цілий день незвичайно живий рух. Українські вояки обсадили всі виходи й входи, тунелі, входи на перон й урядові кімнати й дозволили на перехід тільки таким особам, котрі мали легітимачію, виставлену Українською Військовою Генеральною Командою і мали дозвіл на відїзд. Особи, які не мали дозволу, мусіли вернути до дому. Від хвилі зайняття залізничого двірця спинився рух поїздів зі Львова на захід і тільки в перших годинах перед полуднем приходили правильно поїзди з заходу. За те залізничий рух на схід відбувався правильно й цілий залізничий персонал охоче продовжав свою службу.

Телеграфічне полуцення в місті й поза містом спинено наслідком того, що всі лінії десь на стретці перервано. Тільки на одній лінії удержався телеграфічний рух, а саме, на лінії Львів — Київ. Сподіваються, що по кількох днях привернется і залізничий рух на захід і телеграфічний та телефонічний на всіх лініях.

Львів у день зайняття українськими військами

Ціле місто стояло під вражіннем зайняття українськими військами. Усіх офіцерів і вояків розброювали українські війська на вулицях і в касарнях. Угорський баталіон, який саме знаходиться у Львові, сповістив свою нейтральність. На вході до касарні малярських вояків є такий напис: «Тут є малярські вояки! Ми ждемо на наше відтранспортування до Угорщини!» Українська Національна Рада веде переговори

з угорською національною радою в справі їх відсилки на Угорщину.

Щоб в зародку знищити всякі почини викликання неуспокоїв, отаман Дмитро Вітовський завів виїмковий стан у Львові й повіті. Командантом міста став полковник Микола Маринович, а його товаришем отаман Сень Горук. Для береження жидівських інтересів і охорони життя і маєтку злучилися жидівські національні партії у комітет безпеки, який близчі вказівки подасть шляхом преси та плякатами.

Щоб не допустити до натовпів, цілий день чулися тут і там стріли з крісів, навіть машинових. До боїв прийшло з польськими легіоністами. Завдяки сильним патрулям українських вояків по цілім місті день проминув спокійно. Ринок був замкнений для публики.

Українська Національна Рада

Українська Національна Рада нараджується в перманенції. Свої наради відбуває в Народнім Домі. Д-р Кость Левицький одержав поручення утворити Укр. Кабінет. Д-р Єв. Левицький виїхав яко делегат Української Національної Ради до Швейцарії, щоб навязати зносини з Вільзоном і державами порозуміння.

Діло. — 1918. — 3 листоп.

№ 121

ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО РОБОТУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ 1 ЛИСТОПАДА 1918 р.

3 листопада 1918 р.

Українська Національна Рада радить в перманенції. Всі члени Ради працюють згідно, постанови западають одногосно. Українська соціально-демократична партія вислала до Ради своїх представників. З їх лона вибрано заступником голови д-ра Льва Ганкевича.

По пол. У.Н.Рада перенеслася з Народного дому до Ставропільського інституту.

Дня 1 с. м. о год. 5 продовжується засідання. Заки приступлено до денного порядку зголошується до У.Н.Ради депутація бувшого Краєвого Виділу під проводом бувшого краєвого маршала Незабіговського. Депутацію приймає в присутности повної Ради заст. голови Іван Кивелюк. Провідник депутації Незабіговський заявляє: Нашим обов'язком після того, щоби з Укр. Радою дійти до порозуміння, щоб наладити відносини між українською більшістю і польською меншістю. Серед пануючої атмосфери назбиралося багато пального матеріалу, може прийти до розливу крови, а це було би великим нещастем для «краю». Ось чому бажають вони зовсім щиро говорити про наладнання відносин.

Заступник голови Іван Кивелюк відповів: нашим бажанням є вдержати цілковитий лад і порядок. Те, що сталося, було викликом волі українського народу, котрий згідно з високими й великими принципами цілого світу самоозначається на своїй національно-етнографічній території. Не будемо спорити. Те що вам, панове Поляки, належить, те саме є й нашим правом в поході до еманципації нашої нації з чужинецького ярма. Ми виконали право самоозначення по лінії Вільзоновських засад, цісарського маніфесту, а головно волі нашого народу, споконвічного господаря і власника на землі. Всі народи бувшої Австро-Угорщини творять свої національні держави, безсумнівно польські області мають з'єдинитися зі своїм матірним пнем, ми теж не хочемо бути паріями. Дорога до порозуміння стоїть отвором, одначе під одною засадничою умовою, а саме, що ви, панове, щиро і справедливо признаєте суверенність проголошеної 19 жовтня Української Держави на етнографічних областях Австро-Угорщини. Та заки це буде можливе, мусить бути збережений лад і спокій. Як вам відомо, війська У.Н.Ради закріпили волю українського народу в столиці. Вашим першим обов'язком є здержати ворожі виступи горячих голов проти військ Ради. Саме тепер від вулиць Городецької і Саліги наступають польські легіонери з оружжем в руках, непокоючи відділи Ради. Вплиніть на них в напрямі здержання ворожих виступів, а тоді до порозуміння що-до повного збереження ладу, удержання нормального життя та забезпечення повноти прав всіх національних меншостей прийде.

Ред. д-р Михайло Лозинський: Прав горожан польської народности ми не заперечуємо, її права хочемо забезпечити. Передумова налаштовання добрих відносин вдоволяюча відповідь на запит: Чи, панове, признаєте право самоозначення українського народу на українських областях бувшої Австро-Угорщини та чи Східна Галичина по Сян з Лемківщиною є тією територією, на встрій нашому народові прислугує повне право самоозначення? Кажете, що буде розлив крови. Безперечно. Але безперечним є й те, що події нинішньої доби ви завинили. Дня 19 жовтня проголошено українську державність на областях бувшої Австро-Угорщини і візвано всі національні меншости, а головно Поляків і Жидів, вислати своїх представників до У.Н.Ради. Поляки цього не зробили. Навпаки, тиждень пізніше створили Польську Ліквідаційну Комісію в Кракові, котру на 2 падолиста перенесли до Львова, розтягаючи її владу на цілий бувший «край». Та комісія негайно приписує собі повноту влади, іменує урядників, видає зарядження, які нехтують просто нашої нації. Ми мусили відкликатися до наших селян, що носять зброю і мундири, стати на оборону рідної землі. — Може бути, що поллеться кров, але та кров спаде на нас. І від того, що кров поллеться, ви не виграєте. Правда, ви у Львові маєте більшість, ви можете навіть зробити деякі шкоди, але ви мусите тямити, що Львов це ж остров серед українського моря, котре кожної хвилі може вийти із своїх берегів і буранами вдарити на польські двори, плебанції польських урядників, всіх плянтаторів і дотеперішніх гнобителів. Мусите над тим роздумати. До порозуміння, себто признання повноти прав горожанина польської народности в українській державі — ми готові, одначе передумовою порозуміння являється признання з вашої сторони української державности. Сьогодні ми переняли владу в столиці і краю зовсім легально, спираючись на прийнятих цілим світом заходах Вільсона і маніфесті монарха розпадаючоїся Австрії.

Член бувшого краєвого Віділу д-р Домбський: Мушу широко признати, що поступовання вашої влади до тепер було вповні поправне, що лад збережено, що ніяких виступів проти членів польської нації не було. Ми прийшли тут вправді самочинно без ніяких мандатів, але все ж таки ми є Поляками і когось

репрезентуємо. Скоро прийдуть польські послы, тоді буде вже законна репрезентація. Поки-шо пропонуємо вам створити на взаїмним порозумінням такі умови, щоби йшло нормальне життя, щоби не допустити до вибуху нагромадженого пального матеріялу. Тому нехай делегація Ради з одної сторони, а краєвий Виділ і заступники управи міста з другої зійдуться на нараду в цілю порозуміння.

Заст. голови Ради д-р Лев Ганкевич: Державна сувереність на цій території належить українському народови. Всі права національних меншостей мусять бути як слід забезпечені, і в тім напрямі маєте повне право ставити свої домагання. Українська соціяльна демократія ніколи не руководилася національною нетерпимістю і її представники вступили до Ради тільки під умовою повного забезпечення прав меншостей. Розуміється належить до історії. Всі важні справи, всі питання про основний перестрій рішить український національний сойм, вибраний на основі загального, рівного, безпосередного, тайного і пропорціонального права вибору.

Член Ради д-р Вол. Охримович: Українці поводитись вповні льояльно супроти Поляків. Ми запросили вас до участі в У.Н.Раді. Треба зберегти лад, треба уникнути розливу крови, ми не хочемо входити в нове життя обризкані кровю братнього народу, але дальший розвій подій не залежить від нас. Хочемо оминати розливу крови, але чи й ви вмагаєте до цього. Якщо так то просимо вас 1) негайно видати успокоюючу відозву до польського населення, а відтак 2) виделегувати своїх представників як членів У.Н.Ради.

Після того д-р Домбські заявляє, що відозва є приготована і як найскорше буде видана. Відтак порішено, що нині (в суботу) о год. 10 рано зберуться члени Краєвого Виділу і представники управи міста Львова та делегація Ради задля порозуміння з метою наладити нормальне життя.

Депутація опустила салю засідань. Після того приступлено до звітів.

Д-р Степан Федак реферує про наради з представниками міської управи. А саме д-р Стеслович в імени міської управи ставить такі домагання: 1) увільнити магістрат від військової обсади та усунути машинови кріси; 2) дозволити на свобідний

доступ до бюр магістрату всім урядникам і публиці; 3) дозволити на уживання внутрішнього телефону; 4) оскільки можливо дозволити на функціонування міського трамваю; 5) дозволити на зібрання міської ради і 6) зняти з ратушевої вежі українську хоругов. По довгій дискусії з огляду на конечність фунгування міських апровізаціних бюро У.Н.Рада прийшла до такого рішення: Рада змагає до наладнання нормального життя і тому не буде нічому опиратися, що могло би бути перешкодою для такого наладнання.

З хвилею обняття міста в посідання військова влада Ради умістила на ратушевій вежі державну синьо-жовту хоругов для засвідчення нового стану річей. То сталося. Тепер з міського уряду — як недержавного — може бути державна хоругов, а на її місце може прийти міська або ніяка. Телефон може сприяти скликанню Ради. В разі потреби не стоїть ніщо на перемові, рух трамваїв покищо мусить бути здержаний. Найбільше сумнівів спричинює вільний доступ й усім (урядникам і публиці) до магістрату. Уступку під сим зглядом зроблено належно від постанови військової влади. Саме тоді являється на засіданню Ради отаман військ Ради Дмитро Вітовський. Запитаний о думку заявляє, що поки що військові взгляди не доставляють на ніякий необмежений рух в магістраті. Дуже можливо, що вже найблищі хвилі змінять так положення, що влада У.Н.Р. буде й безсумнівно закріплена а тоді військова команда внесе стан сепарації і спорожнення магістрату. Військова влада бажає головно, щоби пущено в рух апровізаційний уряд та щоби населення столиці не було виставлене на недостатки. Отсе становище Ради й військової влади порішено Українському Харчевому Урядови подати до відома представників міста.

Іменований Радою тимчасовий директор поліції д-р Степан Баран здає звіт із свого урядовання. Він перебрав уряд від бувшого дир. поліції Райнлендера і увів в урядовання тимчасово надкомісаря Скулзу і радника поліції Соханського. Крім того урядує іще ком. др. Гардецький, ком. Скривярж і ще кілька осіб. Жовнірів поліційних є до 600. Рада приймає звіт до відома.

Член Ради д-р Сидір Голубович здає звіт про перебрання від бувшого намісника урядовання... А саме новоіменований

Радою начальник української частини краю д-р Кость Левицький (до часу сформування виконуючих органів державної влади) в присутності д-ра Голубовича і д-ра Цегельського передав тимчасову управу намісництва за згодою бувшого намісника гр. Гуйна віцепрез. намісництва Депикетничеви.

О год. 9 вечером засідання перервано до слідуючого дня рано.

Нинішнє засідання розпочалося о год. 8 рано. До год. 10-ої полагоджено такі справи: Австрійському військовому комендантові пільному маршалу Пфєфферови постановлено полишити владу над відділами чужонаціональними на території Української Держави з тим, що ті відділи мається як найскоріше ліквідувати, а як довго вони є, мають оберігати лад в державі. Всі інші війська, т. є війська з території Укр. Держави стоять під наказами наказного отамана У.Н.Р.

До нарад з представниками бувшого Кр. Виділу і представників міста делеговано: през. д-ра Костя Левицького, д-р Вол. Охримовича, д-ра Мих. Лозинського, д-ра Сид. Голубовича, радн. Олекс. Барвінського і д-ра Льва Ганкевича. Опісля Рада полагодила деякі персональні справи, а саме звільнено тимчасово від виконування урядових обовязків: директора почт. і телеграфів Шіфнера, начальника дир. скарбу Бугна, нач. прокураторії Маліму, а на їх місце назначено тимчасово: Івана Поповича (для почти), Богдана Булика і Михайла Русина (для дирекції скарбу) і Юліяна Калужняцького (для держ. прокураторії), Комісарями Ради назначено: 1) для філії Австро-угорського банку у Львові Мирона Гавриневича, для Краєвого Банку д-ра Степана Федака, для Краєвого Уряду відбудови Антона Глядишовського, для Галицького военного заведенія креомтоваго д-ра Юлія Савчука.

О год. 10-тій делегація Ради удалася на засідання до бувшого Кр. Виділу.

№ 122

СТАТТЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»: «ЩО БУЛО Б СТАЛОСЯ
ЗІ СХІДНОЮ ГАЛИЧИНОЮ?»

3 листопада 1918 р.

Львів, 2 падолиста 1918.

Того самого дня, коли українські війська заняли престольний город Львів, мали польські власти переняти від бувшого намісника Галичини гр. Гуйна усю власть в свої руки. В суботу 2 с. м. мала приїхати до Львова польська комісія ліквідаційна з ліквідаційним комісарем кн. Чарториським на чолі, яка булаб виконала правдивий замах на нашу столицю та Східну Галичину і поневолила автохтонне чисто українське населення української части Галичини. Що се не сталося, — завдячуємо Українській Національній Раді, яка своїм рішенням не допустила до виконання польських імперіялістичних планів і, — як признають самі Поляки, їх заскочила та випередила.

Про події, які попередили заняття Львова українськими військами, пише «Gazeta Poranna»:

Дня 31 жовтня с. р. о 10 год. 45 м. вечером поінформовано гр. Скарбка про положенне, яке витворилося у Львові, та о год. 11-тій, одержавши телефонічне получення з намісником, подав йому до відома становище Поляків в сей спосіб: «Супроти кружляючих поголосок про се, начеб «український комітет» мав звернутися до Експ. п. ц. к. намісника в справі видачі йому адміністративних агенд у східній части Галичини, вважаємо нашим обовязком застерегтися як найформальніше проти подібних змагань переняття адміністрації, які пересуджають поділ краю. Бо Галичину прилучено в р. 1772 до австрійської держави як адміністраційно-державну цілість й вона остає в сім характері по нинішній день. Виходячи з цього становища адміністрацію краю належить видати відродженій польській державі, від якої відірвано її при кінці XVIII ст.

«Супроти цього покликаним до відбирання адміністрації Галичини є єдино правительство польської держави, евенуально органи спеціально до цього польським правительством

уповноважені. На днях прибуває до Львова генеральний комісар польського правительства, аби з органами австрійського правительства перевести відібране усіх адміністраційних та військових агенд, між тим в його заступстві урядує президія польської ліквідаційної комісії.

«Подаючи все те до відома його Ексцеленції зазначаємо, що в інший спосіб переведення видання краєвих агенд мусить вважатися безправним і не потягне за собою суцнних консеквенцій».

На се як твердять «Gazeta Poranna» заявив гр. Гуйн, що не віддасть нікому власти, але «радить гр. Скарбкови для безпеченства», аби приїхавши до Львова, не видавав нікому ніяких приказів, не порозумівшись з ним передтим.

Як була виглядалася рада в практиці — знаємо з довголітнього досвіду.

Діло. — 1918. — 3 листоп.

№ 123

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»: «ЗАХОПЛЕННЯ УКРАЇНЦЯМИ ВЛАСТИ В ЗОЛОЧЕВІ»

3 листопада 1918 р.

Львів, 2 падолиста 1918.

Як доводить сьгоднішня «Lemberger Zeitung», сотня українського війська під проводом офіціра українця явилася на залізничім двірці в Золочеві й зажадала від урядників, щоб на далі виконували свою службу як урядники Української Держави та зложили їй присягу.

Управитель стації поляк заявив, що він свобідна людина, тому відмовляє послугу та просить дозволу поїхати до Львова. Та такого дозволу не одержав, противно загорозили йому, що негайно арештують його. Тоді щойно згодився управитель стації далі виконувати свою службу.

Діло. — 1918. — 3 листоп.

№ 124

РІШЕННЯ НАРОДНОГО ВІЧА В ЧЕРНІВЦЯХ
ПРО ВОЗЗ'ЄДНАННЯ БУКОВИНИ З УКРАЇНОЮ

3 листопада 1918 р.*

Кілька тисяч народу зійшлося в неділю 3 падолиста на віче з цілої Буковини. Говорило багато бесідників. Був величавий маніфестаційний похід по вулицях у Чернівцях.

Краєве віче буковинських українців, зібране в Чернівцях дня 3 падолиста 1918 р., стоячи на основі самоозначення народів рішає:

1. Місто Чернівці, відтак політичні повіти Заставна, Кіцмань, Вашківці та Вижниці цілі, а Чернівецький та Серетський повіти за виїмкою громад, вказаних із двох останніх переписів як переважно ромунські; вкінці ті громади Сторожинецького, Радовецького і Кімполунгського повітів, у котрих обі останні переписи виказують українську більшість — творять окрему від ромунської частини краю українську територіяльну область.

2. Признає за найвищу владу на тій українській області поки що Українську Національну Раду, утворену на з'їзді мужів довір'я у Львові дня 19 жовтня ц. р. і звиває її, щоби якнайшвидше перевела національно-політичну організацію сеї області і перебрала цілу управу у свої руки.

3. Звиває всі національні меншості на тій українській області, при чім євреїв признає за окрему національність, щоби негайно вислати своїх представників до Укр(аїнської) нац(іональної) ради відносно їхнього числа населення.

4. Звиває Укр(аїнську) нац(іональну) раду виготовити конституцію для української області бувшої австрійської держави, а то на основах загального, рівного, тайного і безпосереднього права голосовання всіх дорослих осіб без ріжниці пола з пропорціональним заступництвом так при законодатних ділах, як і при правительстві для національних меншостей.

* Дата документа.

5. Рішучо протестує проти посягання чужих народів на тоту суто-українську область, а зокрема проти ухвал ромунського віча з дня 27 жовтня, котре, нехтуючи брутально принцип самоозначення народів, виявило намір загарбати цілу Буковину під панування ромунських боярів і попів та заявляє, що український нарід чужого не бажає, але своєї рідної землі боронитиме до останнього. За се з покликаннями заступниками ромунського народу і иньших народів все готовий порозумітися для мирної розвязки всіх справ.

6. Віче взиває буковинську делегацію «Укр(аїнської) Національної Ради» перебрати негайно правління української часті краю.

Віче бажає прилучення австрійської часті української землі до України.

Буковина. — 1918. — 10 листоп.

№№ 125—167

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОВІДОМЛЕННЯ В ГАЗЕТІ «ДІЛО» ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ВЛАДИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ В ПОВІТАХ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

3—29 листопада 1918 р.

№ 125

3 листопада 1918 р.

В Сокалі 1 падолиста рано був ще спокій.

В Раві о 2 год. почули ми стріли. Ярославський полк розоружував польську мужву й офіцирів. По дорозі наші вояки співали грімко «Вже воскресла Україна».

В Жовкві настрій бадьорий. На стації багато українських жовніврів. Повіває синьо-жовтий прапор. Тут Українці також відбирали оружя (від чужинців) і переводили основну ревізію за збруєю у всіх вагонах.

Поїзд із Сокаля доїхав тільки до Клепарова. Люди мусіли тут висідати і йти пішки на янівську рогачку до Львова. Паніку серед них викликували стріли з крісів та пушок, які давалися чути з львівського двірця.

Діло. — 1918. — 3 листоп.

***

Коломия обсаджена 24-им укр. полком піхоти. Злишні частини його в дорозі на Львів.

Станіславів зайнятий 95 п. п. і іншими українськими військовими частинами, які там були. Часть того полку їде також до Львова.

Снятин, де є великі військові магазини одіжі, заняті українськими вояками, які на скорі постягались із околичних сіл і дворів, де були при польових занятях.

Поїзди до і з Черновець курсують. Подорожні мусять піддаватись у Коломиї і Станіславові укр. військовій контролі. Перехід влади в укр. руки відбувся спокійно. Ексцесів не було. На Буковині спокій. Очікується здачі Черновець в укр. руки.

У.С.С. в дорозі на Львів.

Діло. — 1918. — 3 листоп.

№ 126

6 листопада 1918 р.

Сколе

Сколе було заняте 150 урльопниками в суботу рано. Командантом Печек, Чех, жандарм. Повітовим комісарем Корженьовський, Українець, бувший комісар при старостві. Начальником суду Залівський. Уряд податковий Баранецький, Дембський. На двірці начальник Німець, Гартман. До нагляду Українець Щуровський. Уряд громадський Федорика і Дудра. Фінанси Шошкі. Начальник почти зрікся, а уряд обійняли Українці. Начальником міліції, утвореної з передше згаданих урльопників має бути назначений офіцер зі Стрия.

В Синевідську начальником міліції хорунжий Мандичевський. На границі в Лавочнім хорунжий Левицький, а жандармерія в Лавочнім піддалася під накази української влади. Границя переступлена. Получення всякі існують. Харчів мають 16 вагонів бульби для запровіянтовання власного повіту.

В Тухлі і Лавочнім взято магазин з горілкою, ріжними припасами та упряжами, як рівноваж і в Синевідську. Крім

цього в Тухлі взято товар. Горівку в Сколім сконфісковано. Видано заказ тримання отвертих шинків до год. 6 вечором.

Повіт очікує директиви зі Львова та присилки інформаторів, особливо військових.

Діло. — 1918. — 6 листоп.

№ 127

6 листопада 1918 р.

Коломия

Печеніжин зайнятий в п'ятницю рано компанією 14 полку під проводом поручника Сіменовича. Війтом Горецький. Комісаром повітовим Сіменович, начальник збройної сили. Жандарми обезоружені, лісничі теж в цілому повіті. Почтою управляє Поляк Трайслер під українським наглядом. В уряді повітовому занято 100 тисяч [крон]. В старостві найдено теж гроші, які опечатано. Фабрика дестиляції нафти занята військом і неушкоджена. Оружя мало і брак організаційної сили мілітарної. Матеріялу людського доволі, сільських парубків та дезертирів, брак людей, щоб могли стати провідниками. Головою Пов. Національної Ради О. Майковський. На неділю 3 с. м. скликані були збори з цілого повіту і мав в Печеніжині відбутися обхід маніфестаційний.

Той самий, висше згаданий делегат здає справу в Коломиї:

Коломия занята в п'ятницю рано 24 полком під проводом надпоручника Бемка, Корженьовського і Примака. Комісаром повітовим д-р Стрийський. Уряд почтовий давний, під наглядом українським. Лінії комунікаційні ділають добре. Військові транспорти обезоружуються. Повіт має до визову 10 вагонів бараболь і кільканайцять вагонів сіна, що можна би його закупити. В Коломиї взято теж парк автомобілів тягарових. В військових касах грошей на виплату поки що є. Проситься їх прислати. 3 полк уланів зістав, як непевний, розпущений домів. Можна би зорганізувати 2 полки добровольців. Бувший військовий полковник приняв нагляд над магазинами. Військова Боева Управа видала відозву до населення, в якій оголосила територію Покуття українською, виконуючи волю Національної Ради. Просять о інформації.

Діло. — 1918. — 6 листоп.

№ 128

7 листопада 1918 р.

Радехівщина

Дня 2 падолиста с. р. відбулися в Радехові збори політичної організації. Повітовим комісарем вибрано Ол. Ростковича, інжиніра, який перебрав політичну власть в старостві і цілу касу. Військовий командант п. Маєр, чех, передав усю власть в українські руки. Усі магазини обставлені українською вартою. Начальник суду Корженьовський урядує іменем Української Держави. В українських руках податковий уряд, почта та залізниця. Командантом є підхорунжий Рудакевич. Получення тільки з Камінкою Струм. Посадником Степан Обертас. Командантом жандармерії та війська — пор. Сайкевич.

По селах спокій. Поживи доволі. Занято багато матеріялу, в сім полеві залізниці, цілі магазини з средствами живности та медикаментами.

Діло. — 1918. — 7 листоп.

№ 129

8 листопада 1918 р.

Городок

Всі військові заведення і всі уряди знаходяться в українських руках. В місті стоїть залога в силі 200 людей. По селах зорганізовано народну міліцію. Жандармерія запряжена на службу Української Держави. Пороблено приготування до мобілізації муштин в віці від 18 до 35 лет. Команда має під своєю управою велику скількість поживи. Командантом є Степанів.

Діло. — 1918. — 8 листоп.

№ 130

8 листопада 1918 р.

Перемишль

Перемишль є в українських руках. Командантом двірця є надпоручник Ольшанський.

Як вчора мали довідатись наші читачі, в Перемишлі урядувала мішана українсько-польська комісія, зложена з 4 Українців і 4 Поляків. Одначе через те, — що як признав ген. Пухальський — Поляки зломали компроміс, обсадили залізничий двірець підростками в легіонових уборах, українські

відділи твердині на зломання компромісу відповіли заняттям міста. На двірці в Перемишлі урядує українська команда, місто з цієї сторони в руках української влади, Засяня в польських руках.

Ця подія величезної ваги. Через посідання більшого крайнього міста передрішається і доля всіх інших міст Східної Галичини.

Діло. — 1918. — 8 листоп.

№ 131

8 листопада 1918 р.

Перемишляни

Повіт Перемишляни перейняла повітова Українська Національна Рада. В цілім повіті панує спокій. Зайнято великі магазини телефонічного матеріалу, також велике стадо коней і 50 коров. Командантом є др. Свістель. Просимо інформацій і дальших розпорядків.

Діло. — 1918. — 8 листоп.

№ 132

9 листопада 1918 р.

Золочів

Пятниця, 1 падолиста.

О год. 1/2 11 перед пол. поодинокі відділи 35 полку стрільців, що стояв під проводом отамана Стефаніва, рівночасно обсадили всі публічні польські інституції та державні й автономні уряди. Рівночасно члени української громади перейняли урядування в поодиноких урядах і відібрали від урядників, які згодилися дальше виконувати свої обовязки, приречення на вірність Українській Державі. Майже без виїмку всі урядники поляки й жида, не говорячи вже про Українців, слухають розпорядків українського комісаріяту, на чолі якого став заслужений для повіту радник Михайло Балтарович з своїм заступником д-ром Теодором Ваньом. Населення міста перейняло взагалі з спокоем перемену правління до відома, а синьожовтий прапор на бувшій повітовій раді, старостві й магістраті став від першої хвилі свідком і знаменем цілковитої побіди.

Субота, 2 падолиста.

В місті спокій. Відбувається організація стрільців, які численно зголошуються. Місто забезпечується в поживу, а то

худобою, бараболою і збіжем, що їх в більшій частині достарчає населення повіту. Майор жандармерії на цілий округ поставився правильно в розпорядження нового правління і видав відповідні розпорядки до всіх своїх підчинених, які від цієї хвили сліпо виконують накази військової старшини й Комісаріату.

Неділя, 3 падолиста.

Апровізація поступає скорим ходом вперед. У Поляків пригноблення, резигнація, хоч слідне й успокоєння. Число добровольців збільшається. Більший відділ стрільців під управою поручника У.С.С. Семена Безпалка відходить на підмогу столиці.

Понеділок, 4 падолиста

На припоручення Комісаріату з'їхались з цілого повіту вийти й делегати, яким видано інструкції щодо зміни громадської управи, щодо установаження громадської міліції, харчових громадських урядів і загальної мобілізації повіту (в віці 16—40 літ). Організація поступає скорою ходою вперед. Як в місті, так і в повіті загальний спокій.

№ 133

9 листопада 1918 р.

Підволочиська

В Підволочиськах повний спокій. Начальником стації є пор. Ліщинський, цивільний комісар Букедор.

Сторожу творять: відділ: У.С.С., озброєні міліції. Всякі, що повертають, обеззброюються і відсилаються далі додому. Панують живі зносини з Волочиськами.

Діло. — 1918. — 9 листоп.

№ 134

9 листопада 1918 р.

Тернопіль

Комендантом міста є пор. Палюх, командантом стації є Дудар, повітовим комісаром гімназіяльний професор Сидоряк. В місті спокій. Був, правда, неприємний випадок убиття українського міліціонера якимсь Поляком, але справу щасливо залагоджено. В місті є відділ У.С.С. і українська міліція.

Твориться армія і маса селян зголошується до війська. Надзір над всіма залізничними шляхами обняв п. Лисий. Залізничні урядники працюють і виплачено їм платню.

По селах Тернопільщини наставлені комісарі і всюди спокій.

Діло. — 1918. — 9 листоп.

№ 135

10 листопада 1918 р.

Комарно

Місцева організація в Комарні, зорганізувавши збройний відділ, разоружила дня 1 падолиста над раном більший відділ чужого війська в Кліцьку та здобувши сим способом більшу скількість крісів та муніції, розоружила жандармерію в Комарні та всі постернуки в околиці. Українське військо обсадило усі публичні будинки й залізничний дворець. Повітовим комісарем назначено д-ра Івана Коса, посадником міста Дмитра Ольхового. Командантом залоги є пор. Мартинюк. Зорганізовано міліцію, яка повнить службу безпеченства. В цілім повіті взірцевий порядок. Відділи війська відійшли на підмогу сусіднім повітам.

Діло. — 1918. — 10 листоп.

№ 136

10 листопада 1918 р.

Рудки

Дня 2 падолиста ввійшли до Рудок українські відділи під проводом посла о. Степана Онишкевича та обсадили усі уряди та залізничний дворець. Повітовим комісарем є адвокат д-р Марітчак, командантом міста поручник Зенон Кульчицький. Настрій населення піднесений. Всюди кипить горячкова праця для закріплення влади Української Держави.

Діло. — 1918. — 10 листоп.

№ 137

10 листопада 1918 р.

Бібрка

В п'ятницю з 1 на 2 падолиста о год. 11 в ночі розоружено жандармерію і усунено всі австрійські власти. Повітовим комісарем став радник Дуб. Шкільну окружну раду обняв директор Бурчак. Міським комісаром (бурмістром) став

директор Кулинич. Залізниця в наших руках. Начальником стації є Шуль. Повітову жандармерію наразі обняв командант постерунку жандармерії Тяглибіг. Вербунок до національної армії заряджений під проводом офіцера Походжая. Військову команду міста обняв поручник Володимир Калинович. Отворено повітовий харчовий уряд.

Діло. — 1918. — 10 листоп.

№ 138

10 листопада 1918 р.

Станиславів

Вночі з 1 на 2 падолиста перейнято власть в українські руки при помочи 95 п. м. Утворилася Українська Національна Рада, а її головою вибрано надрадника залізниці Мирона. Миським комісаром (бурмістром) є др. Янович. Військовим командантом є сотник Русин. Під проводом урядника магістрату Величка утворено харчовий уряд, який справно функціонує. Жандармерія в наших руках і сповняє справно свої функції. — Повітовим командантом жандармерії є полковник німець. В місті утворено міліцію. Командантом міліції є Українець фельдвებель Когутяк. Твориться також жидівська міліція. — В повіті панує цілковитий спокій і лад. Поручник У.С.С. Гнатевич переводить вербунок. Залізниця в руху при помочи урядників Українців і Жидів. Поляки застрайкували. Тимчасовим повітовим комісаром на місце старости став радн. суду Кульчицький.

Діло. — 1918. — 10 листоп.

№ 139

10 листопада 1918 р.

Долина

2 падолиста с. р. під проводом поручника Щирби, підпоручника Гладія, о. курата Притуляка й підпоручн. Стисловича народна міліція заняла іменем Української Національної Ради всі державні уряди. Староство обняв адвокат д-р Северин Данилович. Ведення управи почти віддано п. Поповичеві, дотеперішньому управителеви почти в Мізуни. Суд обняв секретар суду Коростецький, податковий уряд Візюк, повітову раду контрольор Грицей, а управу міста бурмістр

д-р Михайло Пачовський. Зелізничий двірець обсадили українські війська подібно, як всі касарні й військові магазини. У військових магазинах знаходяться провіанти, мундири, чоботи і т. ин. в приближній вартості що найменше 2000000 К. Жандармерія є в українських руках. Командант жандармерії, чех, прихильний українській справі. Всі державні й автономічні уряди перенято враз з касами. Скільки готівки знаходиться в касах, ще не обчислено. В місті і цілім долиньським повіті повний супокій і порядок. В долиньським повіті є в трьох селах сто кількадесять Мазурів, лиш в Ріпнім є около 300 Мазурів і то озброєних.

Діло. — 1918. — 10 листоп.

№ 140

10 листопада 1918 р.

Щирець

Від 1 падолиста ц. р. всі державні власті й уряди знаходяться в українських руках, отже суд, почта, залізниця, податковий уряд і жандармерія. На почті усунено начальника почти Поляка, а передано управу почти Українцєви. Зелізницю веде начальник Українець. Все військоє майно знаходиться в наших руках. Жовніри зложили присягу на Україньську Державу. Повітовий окружний військоє комісаріят оголосив мобілізацію від 18 до 45 літ і виконує її під строгим військоє примусом. Військоє командантом є поручник Василь Табінка, який має до розпорядження кільких офіцерів з сусідніх сіл. Окружним комісаром був кілька днів Володимир Могильницький, але він відступив із за своєї компромісовости, а став комісарем директор школи Малицький. При комісарові зорганізована прибічна рада під проводом о. Білінського з Гуменця. Харчовий уряд функціонує справно й люде годяться давати харчі, яких треба. В цілім повіті панує супокій, інтерновано лишень одного поляка судовика. В Миколаєві н. Дн. перейшли також всі державні уряди-власті в українські руки і все функціонує справно. З Щирця і Миколаєва н. Дн. відійшов вже більший відділ війська на поміч до Львова під проводом хорунжого У.С.С. Миколи Опоки.

Діло. — 1918. — 10 листоп.

№ 141

12 листопада 1918 р.

Стрий

Пос. д-р Володимир Сінгалевич зорганізував Стрийщину й суміжні повіти. Староство в Стрию обійняв меценас д-р Герасимів, повітову раду о. Нижанковський, суд д-р Кульчицький, залізничу стацію інж. Турин. В місті Стрию організується велика міська поліція. Комунікаційні засоби, як биті шляхи й залізничі шляхи, обставлені військовими патрулями. Військовим комендантом є сотник Котович. Зайнято податковий уряд з готівкою. В місті й повіті панує повний супокій, життя пливе нормальним шляхом. Залізниця до Старого Села через Ходорів є в наших руках. Полонені з Угорщини вертають тисячами зараз через Стрий і звідсіль повстають великі транспортні труднощі. Багато полонених вертає пішки з недостачі вагонів і тому вийти дістали наказ в справі прокормлення тих полонених, щоб охороняти населення перед грабіжами. Вийти по селах присягли на вірність новому правлінню і цілий адміністративний апарат функціонує дуже справно.

Діло. — 1918. — 12 листоп.

№ 142

12 листопада 1918 р.

Стоянів

В Стоянові перейшла державна власть в українські руки зовсім спокійно. Місцевим комісарем Стоянова став селянин Заремба. Військовим командантом є поручник Юрій Жмур. Зорганізовано також міліцію під проводом хорунжого Косара. Українська міліція перейняла в Стоянові увесь матеріал від військових команд бувшої австрійської армії, розбріла їх, а чужинців відіслала через Сокаль до дому. Ліквідація живого інвентаря, перебрана від військових відділів, ведеться спільно з повітовим комісарем і місцевою українською командою. В значній частині віддається тягло потребуючим селянам в уживання до робіт. Розброєне неукраїнське населення і заряджено загальну мобілізацію всіх здатних до зброї від 18 року життя. Зорганізовано також жандармерію. Повітовим комісарем став інж. Росткович.

Діло. — 1918. — 12 листоп.

№ 143

12 листопада 1918 р.

Турка над Стр.

3 дня 2 на 3 с. м. розіслано по всіх селах турчанського повіту то кінних то піших післанців, аби вчасним ранком явилися в повітовім місті в як найбільшій числі озброєні селяни і місцеві інтелігенти в цілі перейняття урядування в повіті іменем Української Держави. Селяни з Липя під проводом свого пароха о. Юліяна Присташа зібралися в Хашові, звідки під проводом пор. Василькова подались на постерунок жандармерії в Лімній і його розоружили, а здобутими крісами озброїли прочі селяни. Опісля удалися селами Бережок, Жукотин, Вовче, збираючи коло себе чимраз більше людей на вільне місце перед Туркою і звідси серед зливної дощу удалися дня 3 с. м. коло год. 10 рано до Турки. Тут подалися до рільничої експозитури і тут уоружились ті, які доси не були уоружені, а опісля в числі около 120 удались до військового тартаку і там зараді тогож, остаючи під угорською і німецькою командою, передав добровільно в руки відпоручника Української Національної Ради всі свої агенди як касу, магазини і ин. Команду над військовим тартаком обняв пор. Васильків. Опісля перебрано власть як в місті, так і в цілім повіті. В повіті заведено военний стан, военним командантом повіту іменовано пор. Турка, командантом міста пор. Литвинова. Управу староства перейняв п. Їськевич.

В середу зібрались відпоручники всіх громад і тоді вибрано прибічну раду з повіт. комісарем п. Всеволодом Ріпецьким, канд. адв. з Самбора. Постерунки обсаджено новими людьми, одначе богато з давних жандармів поляків зголошується до служби. Між иншими зголосився дотеперішній командант пов. жандармерії п. Шляхетко. Жандармерія в Лімній, прочуваючи переворот, сполучилася телеграфічно з жандармерією в Старім Самборі, звідки дістала поручення не задержувати дезертирів: в разі, коли утвориться Національна Рада, щоб тій стати до диспозиції, коли б мало наступити розоруження, віддати оружя і уникати проливу крови. В Турці добуто богато військового майна, зайнято 100 штук худоби і 10 коней, в околиці склади сіна.

Урядники поляки по більшій части згодились стати до диспозиції Укр. Нац. Ради і зложити присягу.

В місті та повіті повний спокій.

Діло. — 1918. — 12 листоп.

№ 144

13 листопада 1918 р.

Винники

Дня 1 падолиста 1918 рівночасно з проголошенням Української Держави відбулися у Винниках збори Українців, на яких вибрано українським повітовим комісарем проф. Пилипа Миська, й він обняв з днем 1 падолиста 1918 верховну владу у винницькім (судовім) повіті.

Комісаріят зарядив перейняття урядів і військових інституцій на річ Української Держави та перевів організацію війська в цілім повіті. Військовим командантом місцевого куріня став сотник артилерії Володимир Бородієвич, його заступником бунчужний Теодор Михайлів.

Секретарем Комісаріату іменований Володимир Домазар, урядником Василь Дверій. При Комісаріаті утворився Повітовий Харчовий Уряд з Євгеном Гавришом на чолі.

Діло. — 1918. — 13 листоп.

№ 145

14 листопада 1918 р.

Бобречина

В доповненню до поданого звідомлення треба зазначити, що політична і військова організація повіту йде скорим темпом вперед. В повіті переводиться в днях від 11 до 15 ц. м. загальний асентерунок від 18 до 35 року життя. Населення спішить радо під оружжє, свідоме того, що розходиться про забезпечення цілості нововоскресшої Української Держави. Населення достарчить в найближчім часі збіжа, худоби й бараболі.

Діло. — 1918. — 14 листоп.

№ 146

14 листопада 1918 р.

Рудки

В доповненню попередніх звісток доносять нам, що в Рудках повітовим комісарем є адвокат д-р Олександр Марітчак, його заступником начальник повітового суду Йосиф Кульчицький, головою повітової Харчової Управи Микола Рогуцький, повітовим командантом жандармерії вахмайстер Іван Куровець, командантом двірця підхор. У.С.С. Лопатчак, а командантом місцевої міліції підхор. У.С.С. Гриць Пачеха. Начальником почти остав Українець Яновський. Доконче потрібний

здібний фаховець до переведення контролю і обняття податкового уряду.

В місті та повіті спокій. Тільки в Гошанах почали форнали Поляки грабувати шпихлір дідича та знищили дещо його помешкання. Спершу заняли Рудки Поляки, але удержалися тільки через одну добу до 1 с. м. вечером.

Діло. — 1918. — 14 листоп.

№ 147

14 листопада 1918 р.

Радехів

Дня 2 падолиста ц. р. загальні збори вибрали повітовим комісарем на Радехів управителя радехівської будівельної експозитури Олександра Ростоковича, а на членів ради: о. Володимира Пелліха, пароха Радехова, директора каси Михайла Лотоцького, Стефана Обертаса, о. Петра Клебана, Григорія Германа. На території радехівського повіту обняла всюди урядування нова власть. По селах і містечках вибрано місцевих комісарів, а перша сесія з ними відбулася 7 падолиста. На сесії представлено програму праці в цілім повіті на найближчий час. Все йде в ладі після наших вказівок. В неділю 10.XI. відбулися народні збори та святе укріплення української влади на рідній землі, а у вівторок 12.XI. відбулася присяга новоіменованих місцевих комісарів. Населення ставиться до нової влади прихильно. Тому, що урядники бувшого австрійського староства відмовили нам служби, комісаріят був приневолений вложити новий персонал, який постійно повнить службу в Радехові. Маємо 10 вагонів бараболь і 1 вагон збіжа, зовсім заладованого, що на випадок привернення руху до Львова стоять до диспозиції У.Н.Р.

Діло. — 1918. — 14 листоп.

№ 148

14 листопада 1918 р.

Броди

Повітовим комісаром в Бродях є повітовий урядник Северин Левицький. Староство перейнято 8 падолиста. Військовим командантом є надпоручник радн. Думін. Мобілізація переводиться жваво.

Діло. — 1918. — 14 листоп.

№ 149

15 листопада 1918 р.

Доброміль

Староство, податковий уряд, суд і всі інші уряди перейняли українські влади й обсадили українською міліцією. Жандармерія розброєна. Староста виїхав, повітовим комісарем є д-р Константин Стецяк, бурмістром Доброміля о. Лисяк, парох.

Діло. — 1918. — 15 листоп.

№ 150

15 листопада 1918 р.

Львівщина

В Городиславичах, Гаях, Чижиківі, Підберезцях і інших селах коло Винник усюди вибрано громадського комісара й прибічний комітет. Організуються військові відділи, які відсилаються до Винник.

Діло. — 1918. — 15 листоп.

№ 151

15 листопада 1918 р.

Камінка Струмилова

Вся власть у цілім камінецькім повіті, себто як в Камінці Струмиловій, так і в Буську перейшла в наші руки без проливу крови дня 1 падолиста ц. р. Суди, податкові й залізничні уряди урядують далыше. Урядники тутешнього староства здержалися від дальшого урядування. Тому назначено тимчасовим референтом народнього шкільництва Івана Вертипороха, управителя школи в Сільці Бенькові, а санітарним референтом д-ра Теодора Яцева, лікаря в Камінці. Військовий реферат поручено концелтовому практикантови давнього намісництва в Самборі Старім Антоневиичеві, а на секретаря заангажовано д-ра Савойку, кандидата адвокатури.

До української армії заряджено примусовий побір в цілім повіті ополченців української народности від 18-36 року життя. Побір розпочався 12 ц. р. Майно бувшої австрійської армії перебрано протоколярно й адмініструється при помочи до цього визначених відпоручників.

Харчова справа представляється в нашім повіті досить добре, а саме в околиці Буська ми перейняли від австрійського війська т. зв. «групу чікі», яка складається з кількох фільварків. Інвентар

цілого майна, себто худоби, коней, збіжа й картофель, саме виготовляє відпоручник повітового комісара й управитель цієї групи Снил'як. В найкоротшім часі буде покликана до життя ліквідаційна комісія, зложена по можности з фаховців, яка займається справою після вказівок Українського Краєвого Харчового Уряду.

Населення польської народности по селах заховується спокійно, за те польська інтелігенція в Камінці про око заховується спокійно, лиш зі страху перед українськими стрільцями й машиновими крісами. Не було на разі потреби ужити гострійших мір крім зарядження вийняткового стану в цілій повіті. Населення заховується без закиду.

Військовим командантом для Камінки є четар Косаревич, для Буська поручник Войтків, а командантом тутешнього гарнізону і У.С.С. є четар Салик.

Українським повітовим комісарем на повітових зборах мужів довіря вибрано Пет-рушевича, а заступником о. Петра Казанівського, місцевого сотрудника. Вже відбулися дві сесії сільських комісарів, а саме одна в Камінці, а друга в Буську, а крім того цього тижня відбудуться два всенародні віча, одно в Камінці Струмиловій, а друге в Буську.

Дня 4 падолиста по Службі Божій в міській церкві при великім здвизі народу, інтелігенції перший зложив присягу повітовий комісар на вірність Українській Державі й українському правительству, а потім зложили присягу новобранці числом около 200. Маніфестація була велика і викликала велике вражіння на зібранім народі. На закінчення увесь народ і новобранці відспівали «Вже воскресла Україна».

Діло. — 1918. — 15 листоп.

№ 152

15 листопада 1918 р.

По дорозі з західної Галичини до Львова

Кандидат адвокатури д-р Ф., що приїхав з Закопаного до Львова, подав такі інформації про стан установлення власти У.Н.Р. в краю по дорозі від західної межі Західної Української Народної Республіки до Львова. В часі між 1 до 2 падолиста прийшла від Нового Санча вістка, що там розоружили й інтернували Українців 10 п. п. та що заноситься на інтернування Українців у Закопанім. Це було причиною виїзду нашого інформатора з Закопаного 5 падолиста через Новий

Санч. Д. 6 падолиста рано в Новім Санчі зібрав наш інформатор такі звістки. Офіцери Українці рішені були здобути власть над 10 п. п., одначе наслідком покутного інформування Поляки випередили Українців, розоружили й інтернували 1 падолиста 800 осіб мужви й 35 офіцерів. Офіцерів пущено потім на волю, а мужву не зважаючи на домагання офіцерів, задержано інтернованими ще до виїзду нашого інформатора 6 падолиста. Половина офіцерів розійшлась по Лемківщині в цілі освідомлювання Лемків про ситуацію, яка тепер панує в східній частині краю. В Сяноці обняли власть Поляки в свої руки, допустивши українську міліцію під проводом одного з поручників Українців.

Загіре находилося дня 7 падолиста в українських руках, а були допущені Жиди й Поляки до міліції. Ці останні творять одначе зникаючу меншість. Міліцію зорганізували соціяльні демократи.

В Хирові власть в цілости в українських руках. Командантом залізничої стації є поручник Шкреметко, командантом міста поручник українець.

Самбір і Дрогобич находяться в руках Українців. В Дрогобичі повітовим комісарем є д-р Микола Бодруг. Порядок взірцевий. В Стрию українська власть зорганізована в усіх напрямх. Повітовим комісарем в Стрию є д-р Гарасимів, посадником (бурмістром) д-р Калитовський, начальником зел. стації Устянович, начальником почти Сінгалевич, президентом суду Кульчицький, головою харчового уряду Киселевський.

В Загірю стрітився наш інформатор з кадровою 33 п. краювої оборони, яка вертала з Кракова під проводом сотника Грабовенського. Кадру висилано партіяма по 150 людей, а пошту 7 падолиста довіз, сотник Грабовенський до Стрия. В Кракові польська власть відібрала їм оруже й військові матеріяли, виставила перевозовий лист, підписаний командантом польських військ ген. Роею. В Ряшеві майор польських військ не чувся звязаний цим документом, подер його, повідбирав офіцерам шаблі, а навіть останки, які полишив їм Роя, як черевики, годинники й т. ин., взагалі все, що мали при собі. Крім того на кожній зел. стації ревідували Поляки так, що пущено їх майже голими їх забрано також цілий вагон військових документів 33 п. стр. В Стрию сотник займився реорганізацією кадри, одначе вже 9 падолиста виїхав з бувшим

послом Сінгалевичем на Угорщину для заключення угоди з Малярами в справі доставки вугля для галицької України. Маляри саме висилають по кілька поїздів денно московських полонених до вітчизни. Поляки здержали транспорт вугля, назначений давніше міністерством Австрії для Української Держави. Українська власть вже зорганізована по селах і місточках так, що фіру, якою відбував наш інформатор подорож зі Стрия до Львова, затримувано, жадаючи показання української перепустки, як в місточку Миколаєві над Дністром і в селі Бродках.

В Кракові дезорганізація. Особи, що 7 падолиста вертали з Кракова, оповідали, що в дні І с. м. по перейняттю власти повнили службу коло магазинів знаменито зорганізовані 2000 Чехів під проводом своїх і українських офіцерів, а в головній квартирі польських військ відслано поручника, який домагався перевозового листа від начальної команди до майора Германа, то до інтендантури, то знов до одного капітана й ніхто не знав, до кого ця справа належить.

Надії Поляків на якунебудь поміч з заходу безосновні, тим більше, що всі Мазури з зброєю в руках витають організаторів польських військ. Від вояків української народности, які повертають до Східної Галичини, все відбирають.

Діло. — 1918. — 15 листоп.

№ 153

17 листопада 1918 р.

Борщівщина

Вся власть в українських руках. Комісарем є Володимир Монц, його заступником д-р Курбас. Всі чужі війська, які масами вертають вже з території Наддніпрянської України, розоружується.

Діло. — 1918. — 17 листоп.

№ 154

17 листопада 1918 р.

Надвірнянщина

В Надвірній і Делятині зроблено кінець хабарницькому пануванню на Українській Землі. Перехід власти довершився без ніякого спротиву.

Діло. — 1918. — 17 листоп.

№ 155

17 листопада 1918 р.

Калуш

В Калуші перейшла власть в наші руки. Комісарем став д-р Желехівський. Салінарні робітники хотіли ставити опір. Прийшло наше військо і їх обезоружило.

Діло. — 1918. — 17 листоп.

№ 156

17 листопада 1918 р.

Богородчанщина

В цілій Богородчанщині власть в наших руках. Комісарем назначений начальник суду Л. Ткачук.

Діло. — 1918. — 17 листоп.

№ 157

17 листопада 1918 р.

Товмаччина

В місті Товмачі й повіті зарядив перейняття власти в українські руки енергічно й без найменшого спротиву посол д-р І. Макух, котрого Повітова Українська Національна Рада запросила на комісара. В Отинії устанавлено також українську управу. В цілім повіті йде як найкращий лад і мілітарна організація.

Діло. — 1918. — 17 листоп.

№ 158

17 листопада 1918 р.

Чортківщина

В Чорткові обняла Повітова Українська Рада власть і впровадила українське урядування.

За Чортковом пішли Монастирська.

Діло. — 1918. — 17 листоп.

№ 159

17 листопада 1918 р.

Долинщина

В Долині взірцевий порядок. Організація гарно розвивається, зокрема військова.

Діло. — 1918. — 17 листоп.

№ 160

17 листопада 1918 р.

Теребовля

На вість про львівські події з дня 1 с. м. теребовельський ц. к. староста усунувся з виду. Українці перебрали всі власти у місті без опору. Повітовим комісарем урядник староста Заплітний. На чолі утвореної міліції поручник Шкварок. Головою повітової нац. Ради о. Ст. Мохнацький. По до-околичних селах творяться сільські Ради. Всюди спокій і лад.

Діло. — 1918. — 17 листоп.

№ 161

17 листопада 1918 р.

Бучаччина

Дня 2 падолиста 1918 місцевий український організаційний комітет обняв надзир над діловодством бувшого староства й зарадив урядування в українській мові. Поки що полишено всіх урядників староства на їх становищах аж до фактичної передачі староства в руки вибраного комісара повітової У.Н.Ради. Увільнено лишень з посади інспектора Вагнеза. Того самого дня перебрав місцевий український організаційний комітет і управу міста Бучача в свої руки та означив тимчасовим комісаром Клима Рогозинського. Дня 3 падолиста 1918 р. перебрав український повітовий комітет повітову раду, рільничу експозитуру й податковий уряд під свою управу. Повітовим комісарем вибрано місцевого адвоката д-ра Іларіона Боцорківа. Утворена всюди по селах міліція. Спокій і взірцевий порядок. Апровізація в українських руках функціонує правильно. Зелізнична стація обсаджена українськими стріль-цями.

Діло. — 1918. — 17 листоп.

№ 162

17 листопада 1918 р.

Гусятинщина

З Копичинець доносять: «Дня 2 ц. м. на приказ Української Національної Ради місцеві провідники з Копичинець розіслали до всіх сіл гусятинського повіту вістунів з придорученням, щоб о годині 7-ій у вечер розоружено всі відділи австрійського війська й жандармерії. По всіх селах в точно означеній годині

селяни — головно — бувші австрійські жовніри увійшли до постерунків і розоружили жандармів і австрійських жовнірів. Того дня розоружено все крім постерунків Гусятин, Хоростків, Сухостав, котрі розоружено щойно в неділю. Все відбулося без проливу крови або якого гострійшого виступу. Розоруження проводив хорунжий У.С.С. Придун з 13 У.С.С. Всі адміністраційно-політичні власті перейнято в свої руки. Управу комісаріату обняв Михайло Шахнович. Дня 6 ц. м. переведено по приказу У.Н.Ради вибори на повітового комісара. Одноголосно вибрано Юрія Шмериковського, радника гусятинського суду, а його заступником назначено п. Михайла Шахновича. Дня 5 ц. м. заряджено тривогу бо дійшло до відома, що Маляри, які переходять з України, вивозять з собою зброю і засоби поживи. З близьких сіл все, що жило, вийшло або виїхало до Гусятин і там в дійсности розоружено 2 компанії війська. В четвер заряджено тривогу цілого округу, бо дійшло до відома, що 3 полки Малярів іде з України. З усіх усюдів посипаюся наше славне козацтво так, що треба було зарядити, щоб частина відійшла додому. Малярів розоружується частями, так, як приходять.

В цілм повіті взірцевий лад.

Діло. — 1918. — 17 листоп.

№ 163

17 листопада 1918 р.

Станиславів

В найбільшм ладі, порядку й супокою відобрала Повітова Українська Національна Рада власть у Станиславові. Насамперед прийшла черга на староство. Відпоручники Ради д-р Янович, радники Мирон і Кульчицький, явилися в п'ятницю 1 ц. м. о год. 6.15 у вечері у старости Завістовського й сповістили його про те, що волею українського народу переходить власть в руки Української Національної Ради. У відповідь сказав староста, що він був на це приготований, та заявив, що передасть власть без найменшого спротиву, уважаючи перехід її в українські руки зовсім природною справою з огляду на права українського народу до його власної землі. Опісля перебрано урядування на почті де установлено

свого мужа довіря. В магістраті прийняв представників посадник міста д-р Німгін, заявивши, що й він був при-готований на обсаду міста українськими горожанами. Вкінці прийшла черга на залізничний дворець і залізничу дирекцію. Обсаджено одно й друге, не зважаючи на спротив директора залізниці Прахтля, котрий покликувався на рішення свого урядничого перзоналу в справі введення польської урядової мови в обох інституціях. Всюди поставлено військові варти.

По довершеній обсаді полишено інституціям діловодство те саме й в тім самім виді, що дотепер. В місті обсаджено всі військові магазини, перебрано виживлення міста у власну управу, скріплено органи безпеки. Завдяки всім тим роз-порядкам запанував у місті взірцевий порядок і супокій, а головно завдяки високій інтелігенції нашого жовніра-Українця і його панів командантів. Ось і так уся власть в місті й повіті в руках Повітової Української Національної Ради.

Особисті вісти й установлення перевела Повітова У.Н.Рада покищо такі: Місце старости, а по нашому комісара зоставлене для посла д-ра Льва Бачинського. Заступником комісара установлено радника суду Кліма Кульчицького, а йому до помочи доданий д-р Надрага. Управу міста оставлено в давній автономії. Поставлено лиш проф. Павла Чайковського на комісара для береження добра Українського Правительства. Дирекцією залізниць від дня 3 ц. м. завідує надрадник Іван Мирон. Дорадником у військових справах установлений сотник полку Русин. Всі господарські справи міста й цілого повіта в руках проф. о. Йосифа Раковського. Йому додано до помочи відповідні комісії. На чолі апровізаційного уряду на місце ком. Махновського поставлено проф. Михайла Лаврова. Санітарні справи обняв д-р Володимир Яневич. Шкільними справами завідує проф. Павлюх. На шефа пресового бюро й начального редактора часописи «Станиславський Голос» упрошений Михайло Губчак. Справи прилюдної безпеки реферує проф. Слободяник. Справи селянства реферують начальники Королюк в Чернієві й Остапак з Радчі. Представником робітництва вибрано тов. Устияновича. Пор. Стефан Калинович з поручення Пов. Укр. Нац. Ради обняв місце комісара міської поліції для удержання порядку й лучности міських і військових справ. Більша часть персоналу зостається. Форма умунду-

ровання буде більше подібна до військової. По довершенню перестрою в станиславівському повіті зібралось в салі «Народного дому» при вул. Голуховського дня 6 с. м. 112 висланників з сіл станиславівського повіту. По виборі старшини п. Королюка головою, о. Ісаїва заступником, Зубаля та Припхана писарями, вислухали присутні звідомлення Повітової Української Національної Ради з дотеперішньої роботи та подано подрібно до відома вислід праці львівської Національної Ради. Поодинокі референти Повіт. Укр. Нац. Ради здавали звідомлення — кожній з свого ділу. Перший забрав слово голова Ради надрадник Мирон і в своїй промові вказував на те, що переворот довершився супокійно, без проливу крови, в найбільшій порядку. Ми діждалися вже по стільки століттях неволі — цеї хвилі, що зможемо на широких селянських масах оперти свою державність і бачити свою рідну землю роз-кованою і вільною. Будування державного організму йде надзвичайно скоро, члени й повновласники Ради взяли в свої руки власть і вислід їх роботи за сей короткий час незвичайно корисний. Виплачують підмоги жінкам, дбають про виживлення населення (реферує цю справу Раковський) і то краще ніж за австрійського режиму, зн. польського, словом апарат Ради працює незвичайно інтенсивно й вислід цеї роботи конкретний і певний.

В дальшій дискусії забирав голос Губчак, Королюк і комісар Ради Кульчицький, що здавав звідомлення з завідування своїм повітом. З представників селянства говорили Остап'як, Глум, Струтинський, Королюк і Маркевич і обговорювали всякі справи, що ждуть скорої і певної полагоди.

В суботу, дня 2 ц. м. у вечері з'явилися в льокалі Пов. Укр. Нац. Ради в Станиславові польська делегація, зложена з д-ра Юркевича, д-ра Дідушицького, посла Рапха й директорів Пілецького й Парнаса в справі призволення на власну польську міліцію і в апровізаційній справі. Іменем Ради комісар п. Кульчицький дав відповідь, що свобода особистости й майна обезпечається українським військом як найкраще, а апровізація в наших руках таки обезпечена, а в будучности представляється ще краще.

Незабаром опісля явилася делегація сіоністів (д-р Лундав, Лярфер, Зусмак) побажала Раді «щасть Боже», заявила, що годиться з теперішнім станом, і просила злучити в осібний

легіон Жидів з війська й віддати його під її руку. Рада прийняла ці бажання, а в справі легіону дала таку відповідь, як попередній делегації в справі міліції.

Діло. — 1918. — 17 листоп.

№ 164

22 листопада 1918 р.

Городок

У нас доконав перелому отаман повітового війська Степанів при допомозі славних вояків Богородчанщини й наших східних повітів. Зараз після памятної ночі з 1 на 2 падолиста ц. р., коли то без проливу крови ми розбрóили всі військові команди й заволоділи важними австрійськими об'єктами та поважною кількістю інвентаря в коровах, волах, конях, буйволах, вівцях і т. д. і приступили до переняття урядів. Синьо-жовтий прапор заткнули ми на ратуши, в старостві й військових командах. З волі народу вибраний командант Степанів обняв провід у військових справах цілої доповняючої команди давнього 89 полку. На чолі державної сторожі (жандармерії) став надпоручник Рибчак. Обидва вони зорганізували мілітарні сили. Повітовий комісар д-р Л. Озаркевич зайняв позицію давнього старости та провід повітової Української Ради, до якої з волі народу увійшли: д-р Кость Кисілевський, заступник повітового комісара й референт просвітних справ, о. Лиско Володимир, голова українського харчового уряду, референт справ апровізації, о. Чернецький Омелян, курат українського війська, референт політичних і адміністраційних справ, проф. Мацюрак Микола, міський комісар о. Стеблецький Володимир, референт відбудови, Цап Степан, референт земельних справ. Крім того в складі У.Н.Ради входять лише як референти з поля залізничних шляхів Сех Петро, почт і телеграфів Процишин Іван, воєнних справ отаман Ананій Степанів, військового харчового уряду д-р Бірецький, протоколянт стенограф о. Мартинів. Рада відбуває засідання щоденно від 6—7, а опісля висилає відпоручника на воєнну раду від 7—8. Адміністраційний апарат в повнім розгарі. В усіх селах повіту відбулися вибори на сільських комісарів, які вже мали дві сесії. Крім того в кождім селі зорганізовано горожанську міліцію, а на місце постерунків жандармерії державну сторожу.

Янівський округ має лише особного військового комісара й харчовий уряд, а зрештою підчиняється повітовому комісаріатові. Мобілізація переводиться на області давньої доповняючої команди 89.

В західній стороні славні наші добровольці зайняли Медику під проводом поручника Литвина.

В місті взірцевий лад, харчі подешевіли значно, завдяки конкуренції. Харчовий уряд навязав зносини з Дрогобичем і спровадив уже доволі нафти, а крім того військо відступило нафту для громад. Ми навязали зносини з сусідніми повітами й відбули конференцію делегатів у Рудках, на якій постановлено відбувати наради що тижня, щоб цим робом досягнути одноцільності і порозуміння в цій справі.

Діло. — 1918. — 22 листоп.

№ 165

22 листопада 1918 р.

Яворів

На вістку, що польська ліквідаційна комісія має переїхати до Львова, почалося в Яворові повстання, яке началось коло 1 год. в ночі стріляниною коло жандармерії, що на зазив зложити зброю не хотіла піддатися. Наслідком стрілянини згинув перший революційний борець за волю України Стефан Бриттан.

Ранком того ж дня наші політичні діячі з військовою асистенцією обійшли всі державні й автономічні інституції та від давніх польсько-австрійських урядників перебрали урядвання. Ніхто з тих панів, що на живім тілі народу галасували, виточуючи з нього всі животні соки, не міг і думати про який-небудь спір і будувати старим звичаєм Польщу на чужій землі.

На поручення Української Народної Ради адміністрацію повіту як комісар обняв учитель української гімназії Михайло Білик, на чолі міста став Іван Загаєвич. Рівночасно організовано силу збройну Яворова, основою якої стала місцева «Січ». 2 падолиста почали приїздити з околиці наші організатори, що привозили зброю від посторунків жандармерії в повіті. З наших свідомих людей утворено кадри нової жандармерії, що повнить тепер службу безпеки в околиці.

На мурах міста появилася проклямація комісара й зазив команданта до спокою, порядку, послуху та зложення зброї. З огляду на провокаційне поведіння Поляків і легковаження розпорядків влади, проголошено 6-го стан виїмковий з усіма наслідками. По 8 г. веч. не вільно виходити на вулицю та заборонено всякі сходи й зібрання. По помешканнях підозрілих улажено ревізію за зброєю і в четвер ранком військовість веліла арештувати кількох підозрілих, з поміж котрих Ліндерського та Гноїнського віддано під воєнний суд, котрий першого з них засудив за переховування зброї на 3 тижні арешту або 1000 К., яку він заплатив.

Відбулася чергова сесія вїтїв і зїзд організаторів повіту. Однодушно поставлено візвати молодих від 18—35 літ під зброю, що мають почасті повнити службу по селах, почасті стояти в Яворові постійною залогою міста.

Все українське населення міста й повіту зайняло тверду позицію т. зв. збройного мира. Ніхто нікому не бажає і не чинить кривди, але на всякі спроби опору або замаху готове кожної хвилі дати грімкий і рішучий відпір. Майже кождий мущина відбув тверду школу війни, а запаси зброї і амуніції по селах є запорукою утримання здобутків революції. Головним тепер нашим завданням є стерегти лінії Сяну, за якою сидить наш відвічний ворог, готовий все пожитися чужим, знов сісти галакасом на нашім народі.

Утворена повітова харчова комісія зайнялася перейняттям і зорганізуванням апровізації та забезпеченням населення.

В неділю 3 падолиста відбулися похорони нашого героя революції Стефана Бриттана. Незважаючи на сильний дощ, таких похоронів Яворів не бачив. Усе місто й околиця зібралися віддати останню послугу своєму борцеві. З балькону промовив в імени цілого українського народу відпоручник Української Народньої Ради повітовий комісар на тему: як солодко і славно вмерти за вітчину, бо на землі, зрошеній кровю погибшого, виростуть наместники, а апостоли правди й любови. Коли таких синів має Україна, певно можна сказати, що вже воскресла Україна й наших здобутків вже ніхто не вирве.

№ 166

29 листопада 1918 р.

Лютовиська

В судовім повіті Лютовиська перебрати Українці в свої руки всі уряди дня 7 падолиста 1918 р. мировим способом. Повітовим комісаром є Сафат Рубинович, повітовим військовим командантом четар Емануїл Дрозд, командантом жандармерії попередний командант Лемцьо, командантом міліції повітовий військовий командант. В повіті спокій. Поляки виховуються спокійно.

Діло. — 1918. — 29 листоп.

№ 167

29 листопада 1918 р.

Жидачівщина

Повітовим комісаром є д-р Качмарський Михайло, бувший комісар староства, повітовим військовим командантом офіцер У.С.С. Вся власть в українських руках.

В Миколаєві: Міський комісар Андрій Гірняк, господар, командант жандармерії бувший вахмайстер жандармерії Макар; військовим майном завідує: Стефан Колодій, бувший австрійський фельдвებель, суд і уряд податковий уладжують. Не урядує поchtовий уряд з виїмкою телефонічного відділу, котрий є в наших руках.

Зорганізовалася боева управа, в склад котрої входять Михайло Вишневський, Михайло Шаран, вислужений вахмайтер жандармерії Іван Говикович. Твориться міліція.

Владу перейнято 3 падолиста при помочі старшого десятника У.С.С. Особи. Цей зібрав хлопців і удався до команданта господарського бувшого австрійського військового відділу і в імени Української Національної Ради зажадав передачі всього майна. Командант зволив їх волю. Забрано кріси й уоружено відділ. При його помочі перейняти всі уряди в українські руки. Управа лісів попалася в українські руки.

Діло. — 1918. — 29 листоп.

№ 168

**ВІДОЗВА ВСЕРОСІЙСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО
ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ, РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ
І МОСКОВСЬКОЇ РАДИ ДО ТРУДЯЩОГО НАРОДУ АВСТРО-
УГОРСЬКОЇ ДЕРЖАВИ***3 листопада 1918 р.*

Мы, рабочие, крестьяне и солдаты России, готовясь к празднованию первой годовщины нашей победы над помещиками, капиталистами, генералами и чиновниками, шлем вам братский привет, товарищи рабочие, крестьяне и солдаты бывшей Австро-Венгерской империи, в дни вашей победы над поработителями. Горячо бьется сердце наше при известии о том, что вы взяли в свои руки дело мира, что вы на пути к уничтожению старой имперской бюрократии вместе с ее главой Карлом Габсбургом, что вы провозглашаете социалистическую республику и Советы Рабочих и Солдатских Депутатов. Мы приветствуем эти Советы, в руках которых завтра будет власть. Мы приветствуем Вас, сбросивших иго национального гнета. Мы приветствуем освобождение народов бывшего Австро-Венгерского государства от гнета австрийской королевской, кайзеровской, черно-желтой бюрократии. Мы глубоко убеждены, что рабочие, солдаты и крестьяне Венгрии не для того освободились от венской бюрократии и венского капитализма, чтобы позволить эксплуатировать себя венгерским помещикам, банкирам и капиталистам. Мы твердо верим, что венгерские рабочие и крестьяне покончат с венгерскими капиталистами, и что венгерское правительство будет правительством венгерских рабочих, солдат и крестьян.

Мы твердо уверены, что мужественные и честные рабочие не для того скинули иго венского императора, чтобы позволить обманывать себя чешской буржуазии с Крамаржем во главе, и что они не оставят руководство своей политики в руках банкиров, с Брайоном во главе. Мы твердо верим, что немецкие рабочие и солдаты Австрии не для того опрокидывали трон императора Австро-Венгрии Габсбургов, чтобы подчиниться императору Германии Гогенцоллернов, что они не для того восстали, чтобы на месте старых властей поставить

себе на шею Вейсирхнеров, Вольфа и др. представителей австрийской буржуазии. Мы глубоко убеждены, что поземельные румынские крестьяне, которые сбросили иго венгерских магнатов, не пойдут на службу к русинским боярам, адвокатам и попам.

Мы глубоко убеждены: когда немецкие, чешские, кроатские, венгерские, словенские рабочие, солдаты и крестьяне возьмут власть в свои руки и довершат дело своего национального освобождения, они заключат братский союз свободных народов и объединенными силами победят капиталистов. Голодающие рабочие Вены получают хлеб от крестьян Венгрии, которым они дадут продукт своего труда. Чешские рабочие скоро увидят, что помещики и кулаки отказывают в хлебе не только немецким рабочим, но и рабочим чешским; не в союзе со своей национальной буржуазией, а в союзе пролетариев всех наций, живущих в Австрии — залог победы. Чтобы победа эта была окончательной должны объединиться рабочие всех стран для совместной борьбы против мирового капитала. Рабочие, крестьяне и солдаты Австро-Венгрии не позволят своей буржуазии запретить их в колесницу англо-американского капитала. Чешские, венгерские, немецкие буржуа, которые вчера еще пресмыкались перед Габсбургами, немецкие и венгерские буржуа, которые еще вчера лизали сапоги Гогенцоллернам теперь кричат: «Да здравствует Вильсон».

Американский капитал, чтобы помочь этой мошеннической проблеме, обещают вам хлеб, мы же говорим Вам, немецкие, чешские, кроатские, венгерские, словенские рабочие, крестьяне и солдаты:

Американский, французский, английский капитал такой же враг рабочему классу, как капитал немецкий. Если капитал американский, английский, французский выйдет из войны победителем, то он принудит вас не только уплатить долги, накопленные вашей буржуазией, но и наложит на вас громадные контрибуции. Он ведет в настоящий момент преступную войну против рабочих и крестьян России, чтобы побудить их платить долги русской буржуазии и царизма.

Такова будет помощь, которую пошлет вам американский капитал вместо обещанного хлеба. Он не мог дать хлеба

итальянским рабочим, даже тогда, когда заставляли их проливать кровь за свои интересы. Помощь и хлеб могут дать вам только русские рабочие, которые взяли власть в свои руки и после года борьбы создали Красную Армию и выгнали белогвардейские банды из богатых хлебом областей и будут иметь нужный нам и вам хлеб, если совместными усилиями мы не допустим победы англо-американского капитала. Мы твердо убеждены, что австрийские, венгерские пролетарии поймут, что нельзя верить фабрикантам, банкирам, генералам ни одной страны, что освобождение трудящихся масс возможно только путем международной пролетарской революции. Она победила уже в России, она идет вперед к победе в Австрии. Мы призываем вас объединиться с русскими рабочими, солдатами, крестьянами.

К нашему союзу примкнут рабочие всех стран и совместными усилиями мы закрепим победу трудящихся масс над обгаренным кровью бедняков капиталом. В течение года суровой борьбы рабочие и крестьяне в России одни отстаивали власть пролетариата. Они ждали помощь от своих западноевропейских братьев, и эта помощь идет. Вы вступили на путь революции, идете по этому пути смело вперед к победе.

«Да здравствует свобода народов Австрии: венгров, чехов, словен, русинов!

Да здравствует Совет Рабочих, Солдатских, Крестьянских Депутатов в Австро-Венгрии!

Да здравствует их союз между собой и Советами России за объединенную борьбу!»

*От имени Совета Народных Комиссаров
В. Ульянов (Ленин)*

*От имени Всероссийского Центрального
Исполнительного Комитета*

Я. Свердлов

*От имени Московского Совета Рабочих
и Красноармейских Депутатов*

Л. Каменев

№ 169

**ПОВІДОМЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ КОМАНДИ
ПЕРЕМИСЬКОГО ОКРУГУ ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ
ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ**

4 листопада 1918 р.

ОПОВІСТКА

ДОРАЗНИЙ СУД

Карою смерті карається від 4-го сего місяця від 6 год. вечер:

1. Всякі заворушення загального спокою.
2. Всякі недозволені нами збори і зібрання.
3. Рабунки і розбої.
4. Стрільянина в місті і околиці.
5. Напад на наші війська, жовнірів і функціонерів.
6. Проти-українські демонстрації, також відозви.
7. Дезерцію жовнірів.
8. Ношене і придержуване в мешканях оружя і амуніцій.
9. Всяке оружє і амуніцію віддати до вівторка 5.XI с. р. під карою смерті через доразний суд в стаційній команді коло міста Френкля.

Судом доразним є суд полевий.

Оружє дозволяється носити укр. і жидівським органам заосмотреним в легітимації.

*Українська військова команда
Перемиського округа*

Archiwum Państwowy w Przemyślu (далі: APP), ф. 140. Польська Рада Народова в Перемишлі, спр. 26, арк. 1а. Друкарський відбиток.

№ 170

**ЗВЕРНЕННЯ УПРАВИ м. ПЕРЕМИШЛЯ ДО НАСЕЛЕННЯ
У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВЗЯТТЯМ ВЛАДИ УКРАЇНСЬКОЮ
НАЦІОНАЛЬНОЮ РАДОЮ**

4 листопада 1918 р.

Горожани!

Волею українського народу утворилась на українських землях бувшої австро-угорської держави Українська Держава з осідком у Львові. Українська Національна Рада є верховною властю Української Держави.

Делегація сеї Української Ради в Перемишли обняла з нинішнім днем в Перемишли і в повіті власть.

Всі прилюдні будинки обсажені українським військом.

Горожани! Взиваємо Вас всіх без різниці народности і віросповідань до безусловного спокою і послуху нашим зарядженням.

Брами домів належить замикати о 8 год. вечером.

Продажа палених напоїв є безслівно заказана.

Горожани! Запоручаємо Вам безпечність публичного порядку, життя і майна.

Апровізацією міста і повіту зайемося щиро.

Просимо о повне довір'є і о поміч.

Працювати будемо для добра всего населення совісно і безсторонно.

Перемишль, дня 4 падолиста 1918

Управа міста Перемишля

АРР, ф. 140. Польська Рада Народова в Перемишли, спр. 26, арк. 12.
Друкарський відбиток.

№ 171

ПРОГРАМОВЕ ЗВЕРНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ: «УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!»

5 листопада 1918 р.*

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

Всенароднім правом сотворив Ти, Український Народе, на прадідній землі Осьмомисла, Данила і Льва свою власну державу. Українська Національна Рада в нашій старій столиці Львові взяла верховну державну владу у руки, а Український Нарід, всі його верстви за її покликком доконав цього з достойною подиву одностійністю в цілім нашім краю.

По пятьсот сімдесять і осьми літах неволі, упокорення і наруги став Ти, Український Народе, знов сам собі господарем на Своїй землі, сам Собі сувереном.

Пірвані кількасотлітні кайдани, розвалена довговічна тюрма і перед Тобою, Український Народе, відчиняється сонячний шлях до світлої народної будучини.

Подвиг Твій це побіда правди над кривдою, волі над неволею, світла над тьмою, це побіда демократії, народоправства над олігархією, над поневоленням більшости упривилейованою меншостью!

Український Народе!

В сотвореній Тобою державі не буде поневолення нації нацією і не сміє бути панування багатших та економічно сильніших над бідними й економічно слабшими. В Українській Державі всі горожани без різниці мови, віри, роду, стану чи пола будуть справді рівні перед правом, а наскрізь демократичний лад опертий на загальнім, рівнім, безпосереднім, тайнім і пропорціональнім виборчим праві, від громади починаючи і на державі кінчаючи, забезпечить верховний голос у державі демосови, масам робочого народу. Хлібороб і робітник будуть основою і керманичами держави. Український парламентар, що вибереться і збереться зараз, як тільки край успокоїться,

* Дата документа.

переведе справедливу земельну реформу, силою котрої земля великих земельних дібр перейде на власність малоземельних і безземельних. Робітниче законодавство забезпечить робітникови 8-годинний день праці, дасть безпеку на старість і нездібність до праці і взагалі повну охорону праці!

Горожане!

Найважливіша задача теперішньої хвили є закріпити і утривалити те, що сотворено всенароднім зривом. Українські власти, горожанські й військові мають в цілім краю завести негайно лад, публичну безпечність і спокій. Проти тих, хто не схотів би підчинитися наказам українських властей або робив би заколот, треба заступити з усією рішучістю.

Українці!

Утревалення української народньої держави не можливо без народнього війська, народньої армії. Цю армію мусимо зараз сотворити, й тому взивасмо всіх Українців ставитися в її лави.

Український Народє!

Переживаємо велику рокову хвилю. Будуємо будучність нашої землі. Лиш єдністю, карністю і напруженням усіх сил народу можемо цю будову довести до щасливого кінця. Ніхто, хто є Українцем, не сміє відтягтися від великого діла, від жертви для щасливої будучини грядучих поколінь!

В ім'я цієї будучини кличемо:

Одностайно, однодушно, карно і з усією рішучістю вперед!

Слава Українській Державі!

Слава Українському Війську!

Слава Українському Народови!

Львів, 5 падолиста 1918.

УКРАЇНЬСКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА

Діло. — 1918. — 6 листоп.

№ 172
**ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО»:
 «ПЕРЕМИР'Є У ЛЬВОВІ»**

5 листопада 1918 р.

Довідуємось, що визначні польські патріоти з маршалком Незабітовським і радником виділу краєвого Домбським ведуть переговори з Українською Національною Радою і українською військовою командою про перемирє у Львові і зобов'язуються наклонити польських легіонерів до заперестаня борби. Сі самі визначні Поляки депешували до Регенційної Ради у Варшаві, щоби вона не піднімала ніяких ворожих кроків супроти Української держави, в котрій полякам гарантуєся повні суверенні права.

Українське слово. — 1918. — 5 листоп.

№ 173
ЗАКЛИК ПЕРЕМИСЬКОЇ ГАЗЕТИ «ВОЛЯ»: «УКРАЇНЦІ!»

5 листопада 1918 р.

Українці!

Зважте, що нині, в сю радісну хвилю, кожний є жовніром вільної України! Мусимо вибороти права, які нам належаться! Мусимо їх боронити! Чи може маємо дальше дивитися, як наші вороги рабують наш край, забирають нам нашу землю, щоби на ній господарювати?..

Щоби ясно боронити нашої народної справи заснувалася у Перемишлі Перемиська Народня Рада, яка зобов'язуєся в імени цілого народу добувати приналежні нам права і їх боронити. Щоби їх боронити не лиш словом, але і оружем, заснувала Українську Народню Міліцію, яка заняла всі військові будинки і весь військовий маєток, щоби забезпечити їх перед рабунком товпи. З піднесенем чолом, вступають у це славне військо старі і молоді; робітники і студенти; купці і урядники, залізничники і листоноші; селяни і міщани! Они, ці борці за нашу справу присягли до останньої каплі крови боронити всьо те, що нам належиться, майно загально-

народне, як і майно кожного горожанина Української Держави. І весь народ, як один муж, повинен для свого власного добра і для добра нашого народу вступати у ці ряди Міліції! Хто не може, нехай в своїм селі причиняєся до організації.

Взиваєся до всіх до беззглядного поступу Українській Національній Раді!

Слухайте і повинуйтеся всьому тому, що Вам Она розкаже, бо то єдина ваша власть. У всяких справах звертайтеся лиш до Української Національної Ради! Не слухайте чужих заряджень, ставте опір чужим людям! Бо лише Українська Національна Рада має право розказувати на нашій землі!

Раз зірвім кайдани, чуймося панами на власній землі, власних піль, нив і лісів, власного свого майна!

Редакція

Воля. — 1918. — 5 листоп.

№ 174

**ТЕЛЕГРАМА ПРИНЦА ГОГЕНЛОЕ (З БЕРЛІНУ) МІНІСТРУ
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ АВСТРО-УГОРЩИНИ ОТТОКАРУ
ЧЕРНІНУ ВІДНОСНО ТЕЛЕГРАМИ ПРИНЦА ФІРСТЕНБЕРГА
(З КИЄВА) ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ У ЛЬВОВІ**

5 листопада 1918 р.

Österreichisch-ungarischer Geschäftsträger Prinz Fürstenberg, der seit 4 Tagen ohne Verbindung mit Wien, bittet mich um Übermittlung nachstehenden Telegrammes an die k. u. k. Botschaft in Berlin:

Nr. 2648/V b: In der Nacht von Donnerstag auf Freitag ging Gewalt Ostgalizien in Hände der dortigen Ukrainer über. Gleichzeitig wurde Lemberger Hughesstation von denselben besetzt. Bin seither ohne telegraphische Verbindung mit Wien. Nach Mitteilung unserer Vertretungsbehörden in Konstantinopel fehlt auch ihnen jede Verbindung mit Monarchie und sind sie auf Weg über Ukraine angewiesen. Hier alles ruhig. Ostarmee, deren Kommando seit vorgestern in Winniza, ist im Begriff, Odessa zu räumen und Besetzung der Stadt deutschen Truppen zu übergeben.

Bitte, Vorstehendes k. u. k. Ministerium des Äussern melden.
Wäre für Mitteilung über letzte Vorgänge in Monarchie dankbar.

Fürstenberg

Ereignisse in der Ukraine 1914—1922. — Bd. 4. — S. 48—49.

№ 175

**ЗВЕРНЕННЯ ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНСЬКОЇ
СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ ГАЛИЧИНИ
І БУКОВИНИ: «ДО РОБІТНИКІВ МІСТА ЛЬВОВА!»**

5 листопада 1918 р.

ДО РОБІТНИКІВ м. ЛЬВОВА!

Українська Національна Рада перебрала владу в Східній Галичині в свої руки.

Українське військо заняло столицю краю, місто Львів.

Заняло його спокійно без знущань та насилля.

Одначе невідповідні елементи польського населення міста Львова розпочали страшну, дику, братовбивчу боротьбу та кличуть до того робітничі маси.

РОБІТНИКИ І РОБІТНИЦІ!

Український нарід актом революційним дня 1 падолиста с. р. утворив свою державу.

В сій державі завданням робітничих мас сотворити зараз сильні організації в цілі забезпечення собі своїх прав.

Змаганнем українських, польських та жидівських робітників нашого краю є тепер ввести в життє свої найбільші життєві, пролетарські домагання.

Свідоме робітництво в теперішній хвилині мусить законно забезпечити робітничій клясі повне покористування горожанськими правами, а не викликувати братовбийчі вуличні борби та марно класти своє життє за «польськість» м. Львова.

Релятивна польська більшість м. Львова не може накидати своєї волі і рішати про будучність подавляючої більшости українського населення цілого краю.

Українська демократична держава, оперта на широких народних масах, коли в ній будуть сильні робітничі організації,

дасть повну запоруку свобідного національного і культурного розвою всім своїм народам.

Тому до спокою, до праці, до організації!

Нехай живе воля і братерство всіх народів!

Нехай живе вільна, з'єдинена, самостійна українська республіка!

Нехай живе міжнародна революційна соціально демократія!

Львів, дня 5 падолиста 1918.

За ексекүтивний комітет Української соціально-демократичної партії Галичини і Буковини:

Осип Крупа
голова б.

Семен Вітик
посол до парламенту

Антін Чернецький
секретар

ЦДІАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 140, арк. 3. Друкарський відбиток.

№ 176

ІНФОРМАЦІЯ СЛУЖБОВЦЯ ІВАНА ФУРГАЛА УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО ПОДІЇ У м. РАДЕХОВІ

5 листопада 1918 р.

Іван Фургала урядник при експозитурі в Радехові здає справу:

Дня 2.ХІ. ц. р. відбулися збори політ. організацій. Комісаром повітовим вибрано Ол. Ростковича інженера, який перебрав староство і касу. Військова команда (майор чех) віддав все. Магазини обставлені нашою вартою. Нач. суду Корженьовський, суд урядує іменем Укр. держави. Так само і податк. уряд. Пошта в руках українських, залізниця також. Командантом підхор. Рудакевич. Получення тільки з Камінкою. Посадником Стефан Обертас, жандарм. і військо пор. Сайкевич. По селах спокій — маетки великі; Холоїв медикаменти, Радехів магазини — средства поживи і фельдбан.

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 439, арк. 2. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 177

**З ДОНЕСЕННЯ НАЧАЛЬНИКА ЗАГАТЯНСЬКОЇ ЛІСОВОЇ
УПРАВИ УЖГОРОДСЬКІЙ ДИРЕКЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ЛІСІВ
ПРО СЕЛЯНСЬКЕ ЗАВОРУШЕННЯ В ЗАГАТТІ**

Не раніше 5 листопада 1918 р.

Нижчепідписаний, як тимчасово уповноважений керівництвом Загатянської лісової управи лісничий, повідомляє, що 4-го числа ц. м. о I год. після обіду підбурений солдатами, що повернулися додому, народ околиці Загаття, повставши, напав на канцелярію загатянської лісової управи і зовсім зруйнував її...

ДАЗО, ф. 126, оп. 1, спр. 25, арк. 38—39. Копія.

Опубл.: *Шляхом жовтня*. — С. 62.

№ 178

**ІЗ СПОГАДІВ ОСИПА НАЗРУКА ПРО ПЕРЕГОВОРИ
З ГЕТЬМАНОМ ПАВЛОМ СКОРОПАДСЬКИМ**

5—14 листопада 1918 р.*

РІК НА ВЕЛИКІЙ УКРАЇНІ

Конспект споминів

1. Дня 5 падолиста 1918 р. о год. 2 над ранком виїхав я з «Народного Дому» у Львові до Київа з інж. Шухевичом, щоби з доручення Команди Українських Військ просити о військову допомогу «Гетьмана всієї України» Скоропадського. В праці й темряві безнастанно гриміли вистріли, а від сторони Городецької вул. видніла пожежа. То горіли якісь магазини.

Наше авто скоро перелетіло Галичину. По дорозі весь час зустрічали ми дві струї полонених, що товпами тягнули в противні сторони: одна з Росії на захід, друга з заходу в Росію. Вигляд їх був страшний: обдерті, помарнілі, голодні, деякі ледве на ногах держалися. Мабуть тільки ослаблення здержувало голодні товпи від нападу на наше авто.

* Дата події.

Та хоч яке важке вражіння робили ті дві струї подібних до людей сотворінь, ще більше важке вражіння залягло мої думки: по одній ухвалі «Української Національної Ради» у Львові (чи пак її делегації) прийшов я до переконання, що загал її не доріс до проводу народу в цей важкий час. Ухвала та відкидала всіми голосами проти 3 внесок, щоб інтернувати й вивезти польських біскупів, професорів і інших визначних діячів. Нічого не помагали аргументи, що Поляки мають на меті винищити всю українську культурнішу верству і що вивезення їх провідників звяже їм руки. Величезна кількість членів «Української Національної Ради» заявила проти, а деякі члени додали, що перестануть сповняти обовязки членів Ради, колиб вона ухвалила інтернування польських провідників. Я заявив тоді, що матиму сатисфакцію, як довідаюсь колись, що вони гнитимуть в тюрмах — і вийшов. Думка про наслідки цієї ухвали мучила мене весь час дороги до Київа.

В Радивиліві сіли ми в залізницю й перед вечером висіли в Київі. Просто з двірця поїхали ми ізвозчиком до гетьманського палацу, пильно береженого сторожею. Припадок хотів, щоб нас зараз перепустили й щоб в авдієнційній салі застав я полковника «Січових Стрільців» п. Євгена Коновальця. (Докладніше описав я свою розмову з гетьманом в останнім ч. «Стрільця», яке вийшло в Камінці). Коли я представив гетьманови ціль нашого приїзду, він запитав: «Скажіть одверто: хочете вирізати панів?» — «Хочемо будувати Українську державу», — відповів я здивований. Він усміхнувся, але сказав, що на таку ціль допомогу дасть: добрий полк Січових Стрільців, які тоді стояли в Білій Церкві, буде висланий до границі Галичини буцім то на це, щоб обчистити залізницю від полонених. Цей полк може опісля перейти без дозволу на галицьку землю. Таку обережність уважав гетьман потрібною, щоб не вмотатися у війну з Польщею. Причім додав іще, що вилучить Січових Стрільців зі складу своєї армії, коли вони перейдуть Збруч.

Від гетьмана пішли ми до «Національного Союзу» (Пушкінська, 1), де застали Винниченка. Коли я оповів йому вислід авдієнції у гетьмана, він схопився за голову й почав кричати, що ми завалили українську справу! Чому? Бо проти гетьмана, який має чорносотенно-російську орієнтацію, приготоване вже

повстання й Січові Стрільці мали бути авангардом цього повстання! Цего ми не знали. По гострій виміні слів що до ваги Львова й Галичини погодилися ми на тім, що Шухевич піде до гетьмана й заявить, що нам вистане половина січової формації (крім «техніки», броневиків і т. п.).

Я таки зараз поїхав з кількома стрілецькими старшинами на дворець і до Білої Церкви. В поїзді був величезний натовп. Скрізь повно Німців і людей в шинелях, між якими я ні трохи не орієнтувався, хто вони.

Була темна ніч, як ми висіли на двірці в Б. Церкві й зараз пішли до казарм Січових Стрільців. Сильне вражіння роблять місця, на котрих ступав наш Богдан, що тут реорганізував свою армію до боротьби з Польщею. В яких п'ять хвилин по нашім прибуттю до казарм зійшлася «Стрільцька Рада», зложена зі старшин. Я мав ще тільки сили, що зреферував їй положення у Львові, авдієнцію у гетьмана й розмову з Винниченком. Тай заснув на кріслі, бо була це моя шеста чи сема неспана ніч. Пам'ятаю тільки, що стіни казарми, в якій ми радили, були деревляні, вибілені вапном, та що в кімнаті було дуже тепло. Пам'ятаю також, як сотник Роман Сушко сіпав мене за рукав й говорив: «Пане доктор, слухайте! Черник говорить «проти!»» Але я не міг уже реагувати. Мене впровадили до сусідньої кімнатки й положили в ліжко. Я спав дуже довго, а як пробудився, побачив коло себе січового лікаря, д-ра Кекала (з Харківщини). Він ствердив у мене сильну горячку й ангіну тай заборонив говорити й вставати з ліжка.

Від стрілецьких офіцерів, які мене відвідували (я лежав в кімнатці неприсутного сотника Б. Гнатевича), довідався я, що «Стрільцька Рада» відкинула проект висилки до Галичини якої небудь частини, виходячи зі становища, що Січове Стрілецтво, хоч походить з Галичини, зв'язане передовсім державними інтересами Великої України, та що Київ важніший чим Львів, а висилка одної частини загону до Львова моглаб довести до того, що й Києва не здобудуть і Львова не вдержать.

Я був дуже пригноблений цим. Інстинктом відчував я, що скріплення української державности скорше можливе в Галичині, чим на Великій Україні. Але не було ради: люде, що довго сиділи тут і знали Україну краще, чим я, думали інакше.

Шухевич вернув до Львова, щоби здати звіт з нашої поїздки на Україну. А я лежав. Харч приносили мені до ліжка, а сотник Іван Чмола доставляв мені книжок (бібліотеку мали чудову).

Встав я з ліжка не зовсім здоров, бо наближалось повстання. Сотник Чмола дав мені наддніпрянську шинелю й шапку, свій військовий одяг і білля, бо я не мав нічого. Я зразу дивно почувався в наддніпрянськiм одязі, але скоро привик до нього і навіть полюбив його ізза його краски та практичности.

В старшинській столовій засідало коло 60 офіцерів, переважно Галичан. Я зустрів багато своїх знакомих. Про повстання говорилося мало, — як про річ постановлену. Наказ в справі виїзду С.С. за границю прийшов був, але його відкликано. Хто — невідомо. В усім чути було якийсь конспіративний дух. Всі знали, що гетьман пригтовляється до злуки України з Москвою. Самостійницька ідея стрілецтва була загрожена. Цим уважалось стрілецтво увільненим від присяги, зложеної на вірність гетьману. Сотн. В. Кучабський виголосив лекцію про вуличну боротьбу: пригтовлялися вже до боротьби на вулицях Київа. Мені ця їх віра в те, що вони взагалі дійдуть до Київа, видавалася дуже дивною. Бо хоч бачив я велику дисципліну в таборі, одначе їх було всего 1500, а самих Німців, що піддержували гетьмана, були сотки тисяч. З тим більшим зацікавленням приглядався я розвиткові подій. Зі Львова доходили дуже скупі вісти. Я нотував все в своїм дневнику (видання його можливе щойно геть-геть пізніше).

Український прапор. — 1919. — 19 верес.

№ 179

ЗВЕРНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ: «УКРАЇНСЬКІ ВОЯКИ!»

6 листопада 1918 р.

УКРАЇНСЬКІ ВОЯКИ!

Вам, що своїм геройським подвигом обняли старинний престольний город Льва у власть Української Держави та своїми грудьми і кровю своєю отсе вже п'ятий день обороняєте його,

Ми, Українська Національна Рада, волею Українського Народу бувшої Австро-Угорської монархії найвисша державна власть Його Держави, висловлюємо найбільший подив, найглибшу подяку і найвисшу похвалу. Весь український нарід клонить перед Вами голову і дивиться на Вас як на свою Гордість і Надію.

Ваше ім'я запише історія державного визволення українського народу золотими буквами, а грядущі покоління вільних горожан Вільної України будуть во віки і віки величати Вас як Освободителів з вікового поневолення.

Щоб увіковічнити Ваш історичний подвиг, Ми, Українська Національна Рада, устанавляємо отсим для кожного з Вас найвисшу військову відзнаку: «За обняття Львова у власть Української Держави».

Родини поляглих у боротьбі дістануть повне забезпечення зі скарбу Української Держави.

Слава Вам!

Вперед аж до повного укріплення Української Держави!

Львів, 5 падолиста 1918.

УКРАЇНЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА

Діло. — 1918. — 6 листоп.

№ 180

ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»: «ПОМІЧ З УКРАЇНИ»

6 листопада 1918 р.

З компетентних кругів повідомляють нас, що в найблизшім часі появляться у Львові перші сторожі козацького загону, котрий випередить формації військ Української Держави, вислані на Львів і для дальшого походу над Сян.

Броди вже обсажені українським козацьким військом.

Діло. — 1918. — 6 листоп.

№ 181

ТЕЛЕГРАМА ДИРЕКЦІЇ ТУР'Я-РЕМЕТСЬКОГО КІННОГО
ЗАВОДУ УЖГОРОДСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ
ПРО НАДІСЛАННЯ ОЗБРОЄНОГО ЗАГОНУ
ДЛЯ ПРИДУШЕННЯ ЗАВОРУШЕННЯ

6 листопада 1918 р.

Особовий склад жандармерії виїхав. Проти бунтуючої юрби для захисту державного майна прошу збройний загін.

Кінний завод

ДАЗО, ф. 7, оп. 1, спр. 3154, арк. 6. Телеграфний бланк.

Опубл.: Шляхом жовтня. — С. 62.

№ 182

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ЗАСІДАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

7 листопада 1918 р.

Львів, 4 листопада 1918 р.

Через неділю У.Н.Р. не маючи змоги через питання хвили віддатися нормальним нарадам, головню приймає звіти з попередніх доручень.

Ранішнє засідання присвячено виключно звітам, на пополудневім порушено засадничу справу: дальшої долі українських земель бувшої Австро-Угорщини.

На недільнім засіданню головує д-р Лев Ганкевич. Зараз після відкриття засідання о год. 12 дня заявляється на салі головний командант військ Ради Дмитро Вітовський і забирає голос, даючи деякі вияснення що до завішення оружжя між Українською Генеральною Військовою Командою і командантом польських повстаючих відділів. А саме, щоби військам дати можливість відпочити по виснажуючих переходах за останні дні і ночі, він згодився заперестати военні кроки до нині (год. 2 попол.). Лиш умучення поодиноких відділів склонило його до цього кроку, бо зрештою польських відділів не може він уважити регулярним військом, тільки звичайними

уоруженими бандами. Сьогодні о год. 2 попол. боротьба буде продовжуватися. При тій нагоді він з натиском мусить піднести, що дотеперішнє становище Команди, її лагідне поведення супроти ворожих елементів мусить улягти цілковитій зміні. Поведення нашого війська супроти польського населення Львова було найбільш поправне. Та ця поправність наша осмілила польське населення до тої міри, що воно в своїй ненависти до нашої влади так «забувається», що підлим способом, негідним не то вже культурної, але просто примітивно людської нації, скритовбійчо згладжує поодиноких жовнірів на їх відокремлених становищах. Це тим більш обурююче, що цю свою «засаду» стосують дійсні і тайні члени банд також до горожанського українського населення і то навіть на найбільш людних улицах. На це Команда має докази. Супроти такого стану річей будуть підприняті нові кроки задля вкорочення дикости і кровожадности. Що при цім можуть потерпіти також і мирні і неутральні горожане, се само собою розуміється.

Многі члени Ради, а також очевидці наводили факти скритовбійств з боку звірсько роз'ярених осібняків польської народности, стрілянини з вікон, дахів і т. п. Підношено теж провокаційний тон польських газет, що викликає конечність евентуального заведення превенційної цензури.

На пополудневім засіданню явилися члени Ради д-р Володимир Бачинський і д-р Лев Бачинський, котрі лише що через Перемишль прибули з Відня.

Голова дає слово др. Вол. Бачинському, котрий здає звіт з переговорів У.Н.Р. з правительством Ляммаша. Переговори ті втратили навіть тінь якої-небудь актуальности, всеж таки слід би їх згадати хіба на доказ втрати відчування дійности бувшим австр. урядом. През. д-р Евг. Петрушевич wraz із своїми товаришами звернувся до кабінету Ляммаша із жаданням формально і дійсно віддати управу українських областей бувшої Австро-Угорщини законній владі тих територій У.Н.Р. У відповідь на це домагання надійшла дня 30 м. м. така письменна заява правительства Ляммаша: «Правительство не підносить ніяких замітів проти того, щоби здійснено думку з'єдинення польських областей Австрії з незалежною польською державою та щоби управа тих

областей вже тепер перейшла в руки польського представництва. Правительство готове переговорювати з тим представництвом про висунені на порядок дня питання. Одначе воно з натиском підносить певність, що польське представництво не буде поширювати своєї діяльності на українські області, на котрих українському народови мусить бути запоручене рівне право встановлення національної управи». Такого поладнення справи не могли прийняти до відома заступники українського народу, тому дня 31 м. м. надійшла змінена постанова кабінету Ляммаша. Та зміна відноситься головню до останнього уступу, котрий звучить: Правительство признає українській нації рівне право на створення самостійної держави, котрої границі остаточно будуть евентуально установлені на мировім конгресі через міжнародні умови». Розуміється, такий ідеялізм не йшов по лінії українських бажань, тому сам нарід мусів взяти свою справу у власні руки, тим більше, що крісла ілюзія якої-небудь сили і значіння бувшого центрального правительства. Місія українських послів у Відни покінчена. Тому декотрі послы виїхали до Галичини, д-р Евген Левицький виїхав до Швейцарії з нотою до Вільзона і держав антанті. Наприкінці д-р В. Бачинський згадав про наві'язання зносин з Угорською Україною, іменем котрої явився у през. д-р Евгена Петрушевича з повновластями проф. кух. сем. Августин Штейван. На 2 с. м. мало бути скликане генеральне зібрання Угорських Українців до Будапешту, котре мало заявитися за з'єднанням з іншими українськими землями. Чи те зібрання відбулося, не знати бо певню вибух революції в Будапешті був цьому перепорою.

Др. Михайло Лозинський сповідає про переговори з польським комітетом. У.Н.Р. льояльно змагає до привернення нормального життя у Львові. Тому приняла польські пропозиції увійти в порозуміння що до льокальних (львівських) справ. В тій цілі дня 2 с. м. заключено перемирря до год. 2 понол. в неділю. Як що польські пропозиції були би прийняті, тоді перемирря мало бути продовжене на 10 днів. Мимо того, що делегати Ради були найбільш широко настроєні, не могли прийняти пропозиції польської сторони ультімативного характеру з домаганням дозволу на творення польського війська

у Львові. Українська держава не може допустити до творення чужих по суті формацій на своїй території. До порозуміння не дійшло, і тим самим о год. 2 розпочалися воєнні операції. Делегати Ради всеж таки бажаючи дійти до вдоволяючої розв'язки, запропонували польським представникам, котрі ставили справу на широку політичну арену, постаратися о мандати, аби зажадати делегатів варшавського правительства, а тоді правительство нашої держави може переговорювати про справи політичної натури як: границі, ліквідація взаємних відносин в бувшій «краю» і т. п. Відповідь мала бути дана 4 с. м. о год. 5-й попол.

Др. Степан Баран реферує про перейняття агенд мілітарної команди у Львові. В неділю о год. 10 1/2 делегати Ради (др. Баран, д-р Михайло Новаковський, надп. Володимир Шухевич і командант міста полк. Микола Маринович) явилися у пільного марш. Рудольфа Пфєффера у військовій команді при Бернардинській площі. Пільний марш. Пфєффер, начальник львівської команди, котра обіймає Галичину від Городка і Стрия на схід враз з Буковиною, дожидав висланців Ради в оточенню вищих офіцерів. Він заявив, що погоджується із створенням української держави на укр. областях бувшої Австро-Угорщини, признає У.Н.Р. тимчасовим правительством тої держави і в руки посланців Ради передає дальшу управу військовою командою з цілим майном. Розходиться головно о санітетський і інтендантський відділи, котрі будуть потрібні не лиш новоствореній державі, але служитимуть повертаючому війську інших держав, створених по розвалі Австро-Угорщини. Відтак списано ось такий формальний акт передачі:

1) Командант полевий маршал Рудольф Пфєффер признав повновласть і повновласників У.Н.Р.;

2) Військовий командант п. м. Пфєффер в присутности свого заступника ген. майора Юлія Крамаржа, свого нач. ген. штабу полк. Йосифа Амброза і його заступника підпол. Вільгельма Гофмана передає отсим повну військову власть в дотеперішному об'ємі як свому наслідникови полковникови Миколі Мариновичеві і то з нинішнім днем;

3) Дотеперішним членам військової команди лишається повну волю остати на дотеперішніх своїх становищах, або ні.

Рівночасно долучується до протоколу спис офіцерів і військових урядників військової команди, котрі заступили в службу нової військової команди в інтересі сеї країни і впорядкування адміністрації;

4) Делегація У.Н.Р. заявляє свою угоду дати охорону на скоре відтранспортування тих військових осіб і їх родин до їх вітчизни, котрі не схотять остати в країні. Те саме прирікає делегація що до майна тих військових осіб (слідую дата й підписи).

Після того на порядку нарад стає засаднича справа дальшої долі українських областей бувшої Австро-Угорщини. До голосу приходять багато бесідників, між іншими: Михайло Петрицький, член Ради Кульчицький, д-р Степан Баран, д-р Вол. Бачинський і д-р. Осип Назарук. По довшій дискусії, в котрій всі бесідники висловлювались за з'єднанням українських областей бувшої Австро-Угорщини з Великою Україною, постановлено на найблищому засіданню поставити це рішення на порядок нарад. Не улягає ніякому сумніву, що остаточне рішення випаде згідно з думкою і змаганням цілої нації.

О год. 9 замкнено засідання.

Діло. — 1918. — 7 листоп.

№ 183

ВІДОЗВА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ В ПЕРЕМИШЛІ ДО НАСЕЛЕННЯ МІСТА І СІЛ ІЗ ЗАКЛИКОМ ДО СПОКОЮ Й ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСТА ПРОДОВОЛЬСТВОМ

7 листопада 1918 р.

ВІДОЗВА

Обнявши управу міста Перемишля вважаємо своїм обов'язком забезпечити в місті спокій і доставляти населенню міста потрібні середники поживи. Тому взиваємо мешканців доохрестних сіл, щоби всякі артикули поживи, як збіже, муку, бульбу, молоко, масло та проче доставляти на продаж до міста.

Річи ці просимо продавати не лиш по передмістях, але також передовсім в середині міста.

Ніхто не має права по дорозі реквізувати.

Перемишль, 7 падолиста 1918.

Українська Національна Рада

А. Аниськевич

голова апров. секції

Др. Т. Кормош

голова Укр. Нац. Ради

АРР, ф. 140, спр. 23, арк. 7. Друкарський відбиток.

№ 184

**ПОВІДОМЛЕННЯ ЙОСАФАТА РУБИНОВИЧА
ПРО ХІД ЛИСТОПАДОВИХ ПОДІЙ
У ЛЮТОВИСЬКАХ ЛІСЬКОГО ПОВІТУ**

7 листопада 1918 р.

Лютовиська, дня 7 падолиста 1918 р.

ДО УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ У ЛЬВОВІ

Організаційний Комітет в Лютовиськах і околиці просить о вислання легітимацій до відобрання урядовання у всіх бувших цк властей в імені Української Держави о устанавленне комісаря, котрий би справляв Уряди в Лютовиськах і околиці бувшого судового повіту Лютовиська.

В тій ціли висилаємо п. Емануїла Дрозда, котрому належить вручити ті легітимації яко кур'єрови в спосіб загально прийнятий в тих случаях.

Зазначуємо, що Ліський повіт цілковито не є зорганізований на річ Української Держави, є то крайній повіт і для того просимо о прилученне цілого судового округа Лютовецького до повіту Турка.

*За організаційний комітет в Лютовиськах
Йосафат Рубинович*

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 42.

№ 185

**ПРОТОКОЛ ЗБОРІВ ДЕЛЕГАТІВ БУЧАЦЬКОГО ПОВІТУ
ПО ВИБОРАХ ПОВІТОВОГО КОМІСАРА І ЧЛЕНІВ
ПОВІТОВОГО КОМІТЕТУ**

7 листопада 1918 р.

На збори явилось 209 делегатів із 70 громад Бучацького повіту. Збори отворив голова тимчасового комітету організаційного п. Сіяк. Пояснивши ціль Зборів запропонував на голову Зборів о. Дениса Нестайка, пароха в Бучачі і п. Андрія Луціва, господаря з Нагорянки на заступника, а п. Юліана Нестайка ук. богослова на писаря, на що присутні одногослосно згодилися.

І. О. Нестайко, обнявши провід Зборів, уділює голосу п. Остапови Сіякови, котрий вказує на вагу хвилі і по відчитанню інструкції до повітових органів Української Національної Ради, пояснює поодинокі уступи тоїж.

Відтак приступлено до вибору повітового КОМІСАРА УНР.

В справі означення кандидатів забирають по черзі слово о. Володислав Носковський, парох зі Сорік і п. Захарій Вило, делегат з Фільварків і пропонують на повітового комісара д-ра Іларіона Боцюркова, адвоката з Бучача, а на заступника п. Остапа Сіяка, голову «Селянського господаря» в Бучачі. Натомість о. Чутак пропонує навідворот, а іменно на пов. комісара п. Сіяка, а на заступника п. д-ра Боцюркова. Промовляло ще кілька бесідників за кандидатурою то д-ра Боцюркова, то п. Остапа Сіяка. Коли між присутніми не могло прийти до порозуміння, зарядив голова Зборів поіменне голосування делегатів з кожного села окремо. Вислід голосування був слідующий:

Віддано голосів 209, з яких 138 впало на д-ра Боцюркова, яко повітового комісара, а 71 на п. Остапа Сіяка, супроти чого голова Зборів проголосив, що ПОВІТОВИМ КОМІСАРОМ УНР вибраний д-р І. Боцюрків.

II. Дальший провід Зборів обняв нововибраний КОМІСАР ПОВІТОВИЙ УНР д-р Боцюрків і предложив зібраним вибір членів ПОВІТОВОГО КОМІТЕТУ, а до успішнішого переведення вибору запропонував розділити повіт Бучацький на 5 округів: Бучацький, Язловецький, Золото-Потіцький, Мо-

настериський і Уст'є Зелене і вибрати по 3 з кожного округу на членів Повітового Комітету. Пропозицію д-ра Боцюрківа прийнято одногolosно і приступлено до вибору членів Повітового Комітету УНР, вислід якого був слідуєчий:

1. З округу Бучач: вибрані о. Носковський, парох зі Сорік Іван Косарчин, господар з Нагорянки Андрій Луців, господар з Нагорянки Кухтин, господар з Переволоки.

2. З округу Язловець: о. Клівак, парох з Язлівця, о. Проскурницький, парох з Новосілки, Гриць Парбота, господар з Ріпинець.

3. З округу Монастериська: д-р Підлашецький, канд. адв. з Монастериськ Євген Лазаревич, правник, Захар Біло з Фільварків, Олекса Криса, господар з Березівки.

4. З округу Уст'є Зелене: Василь Бородайко, господар з Уст'є Зеленого, Михайло Красій, господар з Луки, Михайло Плиска, господар з Задорова.

5. З округу Зол. Потік: о. Збудовський, парох зі Зубрця, Яків Надвірнюк зі Золотого Потока, Михайло Садовський з Коропця.

По виборі членів Повітового Комітету пов. комісар пояснює інструкцію УНР дотично вибору міських і сільських комісарів і міських та сільських комітетів і пропонує скликати на вівторок дня 11/11 с. р. цілий повітовий комітет в цілі наради і порішення всіх згаданих в інструкції завдань пов. комісара УНР.

В кінці о. Лушпинський пригадує всім, що в суботу дня 9/11 відбудеться заупокійне богослуження за павших в боях УС Стрільців, радить як найскорше отворити школи і управильнити справу виплати пенсій урядникам і учителям і загріває всіх до послуху, єдності і карності.

На тім Збори замкнено і присутні по відспіванню національного гімну спокійно розійшлись.

Бучач, дня 7 листопада 1918.

Денис Нестайко

Ю. Нестайко
секретар

Др. Боцюрків
Пов. комісар УНР
Печатка

Український повітовий комісаріат в Бучачі

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 15—17. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 186

ІНФОРМАЦІЯ ПОВІТОВОГО КОМІСАРА РАДЕХІВСЬКОГО
ПОВІТУ РОСТКОВИЧА УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ
РАДІ ПРО СТАНОВИЩЕ В ПОВІТІ

7 листопада 1918 р.

Дня 2 листопада с. р. Загальні збори вибрали комісарем повітовим на Радехів п. управителя радехівської Експозитури будівельної Александра Ростковича, а на членів Ради: о. д-ра Володимира Пеліха пароха Радехова, директора каси п. Михайла Лотоцького, п. Стефана Обертаса, о. Петра Клекана, п. Григорія Германа. На території повіта радехівського обняла всюди урядовання нова власть. По селах і місточках вибрано місцевих комісарів а І сесія з ними відбулася сьогодні. На сесії представлено програм праці в цілім повіті на найближчий час, поки з Української Національної Ради у Львові не одержимо директив. Все іде в ладі після наших вказівок. В неділю 10 листопада відбудуться народні збори і свято укріплення української власті на рідній землі, а в второк 12 листопада слідуватиме присяга новоіменованих комісарів місцевих. Населенне ставиться до нової власті прихильно. Поза як урядники бувшого ц. к. Староства відмовили нам за службу, тому Комісаріат був приневолений зложити новий персонал, який постійно повнить службу в Радехові. Попередний кур'єр п. Фургала, якого ми на дні 5 листопада с. р. до Укр. Нац. Ради вислали досі ще не вернув — очікуем, що нині — найдалше завтра верне.

Маємо 16 вагонів бараболъ і оден вагон збіжжя заладованого, котрі на випадок привернення руху до Львова стоять до Вашої диспозиції.

Просимо конче надіслати нам загальні директиви.

Радехів, дня 7 листопада 1918.

Росткович

№ 187

ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ВІДГУКИ
ПОЛЬСЬКИХ ГАЗЕТ НА ПОДІІ У ЛЬВОВІ

7 листопада 1918 р.

Польські часописи без виїмки пишуть, що Перемишль знаходиться в польських руках. При тім покликаються на повідомлення польського кореспонденційного бюро з падолиста, яке донесло ось що: «Вістки про обстрілювання міста неправдиві. Як уже донесено, прийшло в Перемишлі до угоди й місто є в польських руках».

Але як то знаходиться Перемишль в «польських руках», це виходить з дальших вісток. Поперше з наказу генерала Пухальського, котрий переняв команду над польськими відділами, а далі з вістки, що в місті урядує спільна польсько-українська комісія. Ця спільна польсько-українська комісія вислала на місце посла Загайкевича, щоб вплинув успокоюючо на населення.

А вже не знають жадної міри в брехні звідомлення «начальної команди польських військ у Львові». І так польське звідомлення з 4 падолиста говорить, що поляки йдуть скрізь наперед, а тимчасом скрізь наступають українські війська, а поляки або подаються назад, або в найкращім разі стоять на давніх становищах. Не має нічого спільного з правдою фантастична вістка, що в палаті Сапігів містилася головна українська квартира й що там здобули поляки машиновий кріс, якого бодай українське військо там не уставило.

Така сама правда про окруження поляками цитаделі, якої не окружили, та про здобуття Єзуїтського городу, який опановують наші війська з своїх становищ перед соймом.

Польське звідомлення з 5 падолиста говорить між іншими неправдивими вістками про зайняття Дому інвалідів, який є в наших руках, подає брехню про здобуття 13 з ряду машинного крісу, говорить про опанування вулиць: Пелчинської і Сунінської. Хто хоч трохи знає положення Львова, той знає, що українські війська, маючи в своїх руках цитаделю, опановують тим самим обидві названі вулиці.

Клясичним в своїй брехливості є таке донесення звідомлення «начальної команди польських військ у Львові»:

«Почту, розпучливо боронену ворогом при помочи трьох машинових крісів і ручних гранатів, киданих з вікон, здобули ми приступом. Частину залоги ув'язнено. В цій боротьбі відзначився особливо пор. Тадей Ярина».

Цьому польському донесенню відповідає така правда, що почта ні на хвилину не була в польських руках. Не потребуємо додавати, що доказом такої великої польської хоробрости відповідає і число полонених, яке вони забрали, а саме 200 бранців, в тім числі і полковник. Ця вістка своєю безсоромністю переходить усі попередні.

Пощо треба було вкладати такі надуті звідомлення «начальній команді військ у Львові», виходить ясно з польських газет, які під польськими звідомленнями друкують мобілізаційний наказ, яким взивається під оружя усе цивільне польське населення мужеського полу в віці від 17 до 35 літ.

Брехливими звідомленнями хочуть поляки нагнати відваги польській молоді й заохотити поляків ставати під оружя. Для тієї самої ціли писали й пишуть польські часописи про те, що надійшли або надходять різні польські полки на поміч полякам, очевидно все виссане з пальця.

Такі всі фальшиві польські інформації й під'юджування викликають тільки дальший пролив крови, який спадає виключно на голови поляків.

Діло. — 1918. — 7 листоп.

№ 188

СТАТТЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»:

«ЩЕ З ЛЬВІВСЬКИХ ПЕРЕЖИВАНЬ»

7 листопада 1918 р.

Справедливо оцінив ваш львівський кореспондент, що львівські Поляки прийняли доконаний факт нашої державности в перших двох днях доволі спокійно з резигнацією, зрозумівши, що в цім пливе велика філя українського народу з цілого краю, якої не годен стримати львівський спольщений острів. Певно, що многих виховуваних від давна у великопольських мріях панування над усією Україною, Литвою, Білорусью і др. заболіла та подія, одначе польський загал відчував, що

треба рахуватися з українським народом і шукати інших способів, щоб серед нього мирно їм прожити. Ось такий починався загальний настрій серед львівської Польщі.

Та сталася з нашого боку одна помилка. Проголосивши свою державність, поступили наші керманічі зараз в першій хвилі надто великодушно й благородно супроти інших народностей в місті і краю. Вони заявили представникам Жидів, Німців і Поляків з щирого серця, що зазнавши тільки неволі і гнету на собі, не бажають тої долі іншим і запоручають всім краєвим меншостям повну свободу. В такім дусі заявили й наші часописі, які, забуваючи на все минуле, взивали свою суспільність до повного спокою і пошанування Жидів чи Поляків. Але сей спосіб показався в часі революції хибний, Жида і Німці прийняли таку заяву вдячно і з вдовolenнем. Але не так поступили польські менери. Вони були нашою революцією затривожені і про себе у Львові і про своїх племінників (особливо дідичів) у краю і тому предкладали зараз першого дня Українській Національній Раді обопільне порозуміння, щоби не допустити до проливу крови; в тій цілі обіцяли видати навіть зараз до всіх горожан успокоючу відозву, яку мали вже й приготовану. Одначе коли зміркували, що ми намірили переводити свою справу в цілком мирний спосіб, не хватаючись звичайних революціям твердих засобів, тоді пішли вони на іншу дорогу і рішилися використати признану їм свободу саме на нашу шкоду. Вони не видали ні письмального ні устного успокоєння до своєї публіки, а противно користуючи з повної свободи преси, накинулись в ній з цілою завзятістю і ненавистю на українську державність. І ми мали під українською управою таке видовище, що українська преса голосила мир і любов для Поляків, а польська преса кидалась на нас з скаженою ядю! В тім дусі зворушено й всі польські організації. І ті річі принесли свої гіркі овочі. Польська публіка була ж від давна годувана ненавистю до України, а першим її ідеалом, а навіть життєвим інтересом було лиш панування і нажива з українського народу, — тож не диво, що ся агітація розбудила на ново жадні інстинкти. І під цим впливом зачалися творити горстки загорілих польських молодиків, які й підняли боротьбу з нашими військами.

Певно, що у відкритім бою не моглиби бути польські горстки устоятись. Та тут рахували вони на корисний їм мійський терен, а дальше знов на нашу великодушність. Коли що рахували на корисний міський терен, бо ж легко леда-кому вистрілити з вікна каміниці патрулю і скритися легко серед вуличної публіки зблизитись хитро в цивільнім одязі до нашого постою й несподівано стрілити в нього з револьвера, легко вкінці скритися кільканайцятьом молодикам в якійсь камениці і відстрілюватись звідтам цілому відділови мараонів. Далі рахували на нашу великодушність, що будемо поводитися з пійманими ребелянтами гуманно, не висадимо міною ніякого добра, обсаженого через них і т. д., і т. д. І в своєму рахубі не помилилися. Вона велась з усією нікчемністю супроти наших і змітали їх перфiрно, де лиш могли поодинокю захопити, а наші поступали всюди дуже оглядно. Та показалося, що наша традиційна великодушність не була тут на місци, — що «скарбів не кидається під стіл або псам», що війна не ведеться в рукавичках, і колиби наші виступили були по воєнному правилу від початку з цілою твердістю проти польської преси і провідників, то булиби мали спокій і не булоб стільки жертв. Дарма, наші поступали чесно, в ім'я всесвітних людських засад, а противник ділав по свому. Він же з давних давен голосив все що инше на словах, а що инше на ділах. Треба отже, здається, примінити до нього з необхідности такі способи поступовання, якіби він більше зрозумів.

Діло. — 1918. — 7 листоп.

№ 189

ЗВІТ РОГАТИНСЬКОГО ПОВІТОВОГО КОМІСАРА МИХАЙЛА ДОРОША УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО СТАН В ПОВІТІ

7 листопада 1918 р.

Дня нинішнього обійняв я провізорично управу повіта як вибраний повітовою Національною Радою Повітовий Комісар.

Дотепер вдалось мені лише урухомити місцевий суд, який був на якийсь час зостановив свої діла. Всі судді залишаються на своїх місцях і ведут судівництво по австрійським законам

горожанським і уголовним: мають приказ безумовно перестерігати прав української мови в мові і письмі.

Задумую також урухомити староство, залишаючи на посадах всіх урядників, котрі піддаються моїм приказам: від них буду вимагати того самого, що й від суддів з тим що адміністрація має вестися по лінії інтересів Української Національної Ради.

Податковий уряд функціонує нормально, виплатив гроші урядникам і декілька (нечитальне) евандаційних підмог найбіднішим людям: причинків на разі не виплачується, бо грошей дуже мало.

Почта, телеграф і телефон функціонують цілком нормально при дотеперішних урядниках під управою нашого довіреного чоловіка, що має нагляд наді всім.

Ситуація на загал дуже погана, бо уоружені з повернувших з Росії полонених і різної сволочі під командою лейтенанта Михаськова з 55 п. п., що просив собі три звіздки, допускається преріжних ексцесів як крадіжий і грабежей на мирних жителів: сам той пан також бере участь в того рода вчинках і що ліпше собі забирає.

Я нині всіми силами вговорював його, щоби зі своєю ватагою вирушив на поміч Львову, но мої слова здались на чорта, бо п. Михасько отверто каже, що його армія не має охоти йти під Львів, бо мусит «спасати свободу» в Рогатині, а сили ніякої нема, щоби його до цього приневолила. Він 22 літний смаркач мріє про якусь військову диктатуру: от прим. вчора зі своєю бандою підїхав на кони під гімназію, де відбувалися збори Української повітової національної Ради і відгрожував, що всіх арештує і захопит власть в свої руки.

Того рода діла компромітують розуміється українську державність не лише у чужинців, але що більше вже таки у своїх людей.

Я в тій ситуації безрадний, бо не маю ніякої поважної сили, щоби йому її протиставити.

В виду того буду приневолений може вже й завтра зі свого поста здезертирувати, бо не можу піднятися відвічальности за таку адміністрацію.

Перед тим пропоную ще «kaisersznu»: щоби зі Станіславава привезти правдивих жовнірів, може удасться зробити з тим

всім порядок, бо я почуваюся до цього рішучо слабим і неспосібним.

*Повітовий Комісар Укр. Нац. Ради
Др. Михайло Дорош*

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 1439, арк. 10. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 190

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ФЕДЯ ПІДГОРОДЕЦЬКОГО ПРО СТАНОВИЩЕ У БОРИСЛАВІ І СТРИЮ

8 листопада 1918 р.

Бориславські робітники і 3000 легіонерів билосся під Бориславом з нашим населенням поки мали харчі; харчів не стало, бо Борислав окружили наші селяни з косами і крісами, не пускаючи ніякої поживи до Борислава. Коли харчі вичерпалися польська боївка втікла в гори, де її вибиває наше населення. Борислав, оточений нашими, а поляки відступають в гори. Виїхав з 7/ на 8/го о 2 год. ніч.

Звіт кур'єра зі Стрия:

В касі знято 1 мільйон корон.

Др. Сінгалевич організував і став диктат.

1. Староство заняв і урядує др. Герасимів.

2. Рада повіт. о. Нижанковський.

3. Пошта др. Калитовський.

4. Уряд податковий в наших руках.

5. Суд — др. Кульчицький.

6. Станція залізн. — Турин.

7. Військова організація під проводом команд. сотника Котовича, помічник Епенбергер сотник, 16 офіцерів, є амуніції, є дост. до руч. кр. брак маш. кр.

8. Міліція містова організується.

Патрулі ходять по місту (поверх 500 ч.).

Гостинці обсажені постами.

Жандармерію — розоружено у повіті (200 членів наших мають усно службу перебрати).

10. Харчова справа: досить добре.

До Ходорова — Старого села (з авст.) Ст. проф. Погорецького

Брак гроша; 1/4 міл. позичено в Дрогобичі в касі держав., брак угля і опалу для населен., для залізн.

11. Поляки відтягнулися від урядовання (нижчі урядники урядують) і чекають помочи.

12. Стрий має 28 армат без муніції з того 2 до Дрогобича, 3 до Львова.

13. До перевезення тих армат до Львова треба би зі 100 чоловік.

14. В місті спокій, життє пливе звичайним рухом.

(Перемишль у наших руках, Самбір і Дрогобич так само).

Залізниці до Стар. Села через Ходорів і Скнилів у наших руках, але треба там зі 100 чл. з 2 маш. гвер. і там є понад 20 вагонів муніції всілякої; є також армати; Поляки его острілюють.

В Перемишлі міліонові маетки!

Сінгалевич поки що є диктатором цілої Стрийщини і очікує на прикази від Нац. Ради. Полонені з Угорщини вертаються тисячами одночасно. Війти заприсягли на нове правліне і дістали наказ сотворити комітети по селах для прокормлення тих полонених і щоби они не грабили і не ширили больш. руху.

Брак вагонів всюди! Військо наше ревідує всіх з фронтів і з кадр.

AAN, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 95—96. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 191
ПОВІДОМЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО КОМЕНДАНТА
В СТОЯНОВІ ЮРКА ЖМУРА УКРАЇНСЬКІЙ
НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО СТАНОВИЩЕ В СЕЛІ

8 листопада 1918 р.

Доносимо, що в Стоянові перейняла українська міліція весь матеріал від місцевих команд бувшої австр. армії, розоружила їх і відіслала чужинців через Сокаль домів. В місті і околиці супокій. Установлено місцевого цивільного комісара з

прибичною радою. Ліквідація живого інвентара перебраного від військових відділів ведена спільно місцевою українською командою і комісарем. В значній часті віддається потребуючим рільникам до робіт і уживання. Просимо о вказівки в справі виплат платні желізничим, поштовим, телеграфічним і фінансової сторожі функціонерам, як також учительству. Дальше справа оплати громадських функціонерів. Оподаткованне і яке.

Не розпоряджаємо відповідними фондами — конфіската касових станів військових дала всего коло 20 тисяч корон, так що ми не в силі виплатити платні всяким вище наведеним функціонером.

Просимо о письменні вказівки евентуально потрібні друки для діловодства на руку нашого кур'ера підхорунжого Карановича.

Стоянів, 8 падолиста 1918.

Юрко Жмур,
комендант

AAN, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 77. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 192
**ІНФОРМАЦІЯ ПОВІТОВОГО КОМІСАРА БУЧАЦЬКОГО
ПОВІТУ БОЦЮРКІВА УКРАЇНСЬКІЙ
НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО СТАНОВИЩЕ В ПОВІТІ**

8 листопада 1918 р.

До Української Національної Ради у Львові

Бучач

Долучаючи під А/протокол зі Зборів Делегатів повіта бучацького повідомляю про свій вибір на становище Повітового Комісара УНР і прошу о затвердження повижшого вибору.

Рівночасно повідомляю, що дня 2.XI с. р. перебрано в заряд тимчасового Укр. Пов. Комітету ц. к. Староство в Бучачі, поки що полишено урядників староства в урядованю під мою контролею, дня 3.XI с. р. перебрав вищезгаданий Комітет тутешною Раду повітову, маршалка Ради пов. Волгнера і двох

шовіністів Поляків як лістратора Левартовського і секретаря Рудніцького усунено, решту урядників полишено до часу повної ліквідації Виділу і Ради повітової, даліше розтягнуто контролю над Урядом податковим, поштою, перебрано Експозитуру рільничу від майора Волгнера. Дня 4.XI с. р. відобрано управу міста Бучача з рук комісара прав. і передано в руки Українця Клима Рогосинського. Апровізацію наладжено і, почавши від вчашного дня, функціонує вона бездоганно. Апровізацією займається урядник Староства п. Марітчак під строгим доглядом моїм і міського комісара. Зорганізовано міліцію і заведено в місті Бучачі взірцевий порядок. В інших місточках повіта як Монастериська, Язловець власть адміністраційна перейшла в руки місцевих укр. комітетів. За малим виїмком у всіх селах повіта усунено старих війтів і радних і на їх місце повибирано місцевих комісарів і місцеві комітети. В повіті панує взірцевий спокій. Селяни латинники помимо агітації польських панів і підпанків ідуть солідарно з укр. селянами, а навіть 2 чисто мазурські села як Подзамечек і Дуліби вислали своїх делегатів на наші повітові збори і брали участь в виборах пов. Комісара УНР. Запасів живності в повіті — доволі. Цукру і нафти старчить на 1 місяць. Брак сірників і вугля.

Населенне жидівське відноситься лояльно до Української влади.

Жду дальших розпорядків і повідомлення, чи, коли і звідкіля можна надіятися на приділ для нашого повіта сірників, вугля і цукру.

Бучач, дня 8.XI.1918.

*Український повітовий
Комісаріат в Бучачу*

*Повітовий комісар УНР
Др. Боцюрків*

Печатка.

Підпис.

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 128—129. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 193
**ІНФОРМАЦІЯ ПРЕДСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ
 НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ОЛЕКСАНДРА МАКСИМ'ЮКА
 ПРО СТАНОВИЩЕ У БІБРСЬКОМУ ПОВІТІ**

8 листопада 1918 р.

До секретаріату УНР.

На припоручення з дня 6 с. м. яко відпоручник УНР виїхав в повіт Бібрку (число легитимації — 268).

Повіт організується скоро — все в руках наших. Заводиться побір — повіт достарчить 1000 люда.

Судові урядники поляки відмовилися урядувати яко урядники УНР — наразі одержали 14 днів до намислу. Українці підписали. Що робити — чи віддалити? Прошу точну інформацію.

III) Ходорів відлучився від Бібрки і не хоче піддаватись жадним розпорядженням, твердячи, що має повновласть до сего з УНР.

IV) Жандармерія переводить організацію міліції — в повіті єсть офіцер котрого ім'я і прізвище — заподам.

V) Харчів подостатком. Тут справа така — чи відсилати до Львова і яку кількість? Чи давати молоти збіжжя, бо суть млини парові — мож би зі сіл висилати вже і печений хліб.

VI) Достаточна скількість єсть худоби, тож «Союз» хай пришле гроші — можна закупити — велику кількість.

При нагоді визвати суддю Ярему, котрий пробуває в Махнові, щоб обняв службу, або прислати хочаб авскултанта — але виставити «Декрет номінаційний» — на Бібрку.

Чи виплатити платню сим, котрі не побрали спеціально учительству, котре совмістно сповняє обов'язки народні — після нашої тут гадки може лиш нашим людам, а тамтим під услів'ям — сли як годять та узнають нашу власть?

Чи мож числити на поміч матеріальну зак стягнєся поголовне устно п. Романови Чучкевичові уч. VII кл. гімн., котрому рівночасно виставляю легітимацію.

З високим поважанієм Максим'юк Олександр

Романів, 8.XI.1918.

№ 194

**ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
СОЮЗУ ДО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ІЗ ЗАКЛИКОМ
ДОПОМОГТИ ГАЛИЧИНІ В ЇЇ БОРОТЬБІ ЗА ВИЗВОЛЕННЯ**

8 листопада 1918 р.*

Від Президії Українського Національного Союзу.

Громадяне!

Західна частина нашого рідного краю, серце України — Галичина, в своїх змаганнях за долю переживає критичний момент.

Зруйнована війною, стоптана, окривавлена вона напружує останні сили в боротьбі з Поляками за створення своєї державної влади, але разом з тим мусить давати лад здеморялізованому австрійському війську, що тікає з України, грабує, палить, руйнує.

Горожане! Треба допомогти рідній Галичині. Вірні, чесні українські серця мусять озватись... ідіть в добровільний корпус оборони Галичини і рятуйте наш Піємонт від руїни. Хто чим може, нехай допомагає грішми, харчовими продуктами, одежою, котрі здавайте до корпусу оборони, організуйте комітети допомоги, докажіть, що ви сини героїчного народу.

*За президію Головної Ради Українського Союзу
Голова В. Винниченко. За секретаря М. Шаповал*

Діло. — 1918. — 13 листоп.

№ 195

**ПРОХАННЯ УПРАВЛЯЮЧОГО ГРАФСЬКИМ МАЄТКОМ
В с. ШАЛАНКИ ПІДЖУПАНОУ УГОЧАНСЬКОЇ ЖУПИ
ЗАХИСТИТИ ГРАФСЬКИЙ МАЄТОК ВІД СЕЛЯН**

8 листопада 1918 р.

Я, нижчепідписаний, управляючий маєтком графа Зеленскі Роберта в с. Шаланки, покірно доповідаю, що майно помістя, незважаючи на створення національної гвардії, знаходиться в небезпеці, бо жоден член місцевої гвардії не встав би на захист майна помістя.

* Дата документа.

Жителі с. Великі Ком'яти знову пред'явили свої претензії на велику рогату худобу маєтку, але строку передачі не призначили.

Раніш зробив це сільський староста, прибув за худобою, однак в результаті втручання берегівської національної варті справа вдалася лише частково.

Тому покійно прошу ваше благородіє вислати нам на допомогу більш міцний загін севлюської національної гвардії, озброєний хоч би одним кулеметом, бо ходять чутки, що вже більше ста озброєних солдатів згуртувалося в банду.

Крім того, покійно прошу для загону національної гвардії в Шаланках зброю, тому що на 81 гвардійця є лише 15 гвинтівок.

Прощу ще призначити для загону національної гвардії енергійного командира, бо я, як працівник маєтку, не користуюсь у рядового складу симпатією, що теж може стати причиною неприємностей.

Оскільки напад на маєток можна чекати кожен хвилину, прошу якомога скоріше вжити заходів.

З глибокою повагою ваш покійний слуга

управляючий маєтком Гілвеш Лайош.

Шаланки, 8 листопада 1918 р.

ДАЗО, ф. 245, оп. 2, спр. 1617, арк. 147. Рукопис.

Опубл.: *Шляхом Жовтня.* — С. 63—64.

№ 196

ЗВЕРНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЧАСТИНИ СПІЛЬНОГО МІСЬКОГО КОМІТЕТУ м. ЛЬВОВА ДО ПОЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ІЗ ЗАКЛИКОМ ДО МИРУ І СПІВПРАЦІ

9 листопада 1918 р.

До польського населення міста Львова!

На мурах міста Львова появилася така відозва до польського населення міста Львова:

Співгорожане!

Яко члени спільного горожанського комітету, вибраного на засіданню представників поляків і українців дня 2 падолиста с. р. звертаємося до вас, горожане-поляки міста Львова.

Переїняті глибоким почуттям зложеного на нас обов'язку й переконані, що головною причиною розливу братньої крові у Львові — коли в цілім краю панує загальний спокій і взаїмна виrozumілість — є нещасливе непорозуміння, щоб усунути його в цій повній поваги і відповідальности хвилі, забираємо ще раз голос.

Дня 19 жовтня с. р. український народ через своїх висланців з цілого краю на установчих зборах у Львові ввів в життя сьогодні загально признану й побідну засаду національного самовизначення. Право й легітимацію має на основі:

- 1) загально прийнятої заяви президента Вільсона;
- 2) цісарського маніфесту з 15 жовтня с. р.;
- 3) ухвали австрійського правительства;
- 4) внесення польських послів у справі мира (Тертіля, Да-шинського, Гломбінського й тов.)

Провідною думкою тих усіх вище згаданих історичних актів є признання права рішення про державно-політичну суверенність більшости горожан даної території.

Спираючись на це, Українська Національна Рада дня 1 падолиста с. р. обняла на українській території бувшої Австро-Угорщини суверенну державну владу.

Горожане! Ніхто з вас чейже не може заперечити, що так звана Східна Галичина до 1387 р. була українською (руською), а під етнографічним оглядом є такою до сьогодні і що наслідком того українське населення має право рішати про долю цієї землі — подібно, як Поляки на Шлеську, не зважаючи на те, що там панують німецькі меншости.

Не заперечуючи істнування польської вільности й розуміючи та добре відчуваючи її почування і потреби, можемо урочисто заявити, що міській самоуправі не грозить ніяка небезпека.

Горожане! Глибокий жаль пройняв увесь український народ в цілім краю, який уже в цілости признав українську державність, коли частина польського населення міста Львова своїм виступом з зброєю в руках відмовляє Українцям того, чого польський народ домагається на своїх західних окраїнах в ім'я справедливости й за що бореться. Чейже польська більшість населення міста Львова не може згори рішати про приналежність і політичну долю землі з величезною українською більшістю.

Українська Національна Рада в своїм маніфесті з дня 19 жовтня б. м. зложила урочисту заяву в справі поступування прав польських національних меншостей і готова на основі негайного порозуміння з представниками польської суспільности в Українській державі Галичини як найдаліше признати їх, найпевніше забезпечити й негайно ввести в діло.

Досить безкористного розливу крові, який не принесе користи ні нам, ні вам, а громаду міста Львова зіпхає в пропасть анархії, голоду й нужди!

Дальший розлив крові безцільний і тому, що про політичну приналежність міста Львова не може дифінітивно рішити само львівське населення, ані українське, тільки або добровільна угода обох національних держав або загальний мировий конгрес.

Українська Національна Рада з свого боку, спираючись на довірря населення інших міст і сіл краю, в хвилі запанування спокою і порозуміння у Львові, розпорядить усе, щоб охоронити місто від голоду й нужди.

Співгорожане Поляки! У ваших руках лежить покінчення нещасливої українсько-польської боротьби в хвилі, коли оба народи скидають свої кайдани та в своїх осередках Варшаві й Києві кладуть підвалини під дві великі, вільні й могутні держави.

Львів, 6 падолиста 1918.

*Д-р Льонгин Цегельський, Антін Чернецький,
д-р Степан Федак, о. Теодозій Лежогуб,
д-р Михайло Лозинський, д-р Роман Перфецький*

Діло. — 1918. — 9 листоп.

№ 197

**ПОВНОВАСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
В ПЕРЕМИШЛІ ДЛЯ ВЕДЕННЯ ПЕРЕГОВОРІВ
З КОМАНДУВАННЯМ ПОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬК**

9 листопада 1918 р.

ПОВНОВАСТЬ

Для В. П. Панів: надпоручника Осипа Павлика, надпоручника Якіма Яреми і поручника Михайла Демчука, які, як парламентарі Української Національної Ради до Командування польських військ на Засяню в цілі переговорів.

Перемишль, дня 9.ІІ.1918 р.

Підпис

Підпис

Печатка Української Національної Ради в Перемишлі

АРР, ф. 140, спр. 22, арк. 1. Машинопис. Оригінал.

№ 198

**ЗВЕРНЕННЯ ПЕРЕМИСЬКОЇ РОБІТНИЧО-СОЛДАТСЬКОЇ
РАДИ ДО ПОВІТОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
В ПЕРЕМИШЛІ**

9 листопада 1918 р.

W ostatnich dniach zostalo stwierdzonem, ze Ukrainiska Rada Narodowa wykorzystuje prace polskich kolejarzy do celow wujskowych.

Przewozenie wujsk ukrainskich, broni i amunicyi na Wschodnie Poludnie do celow mordowania ludnosci polskiej, wywolalo u tyl(слово нерозбірливе) uczunie gorzy obumenia.

Kolejarze nie moga prace swoja przyczyniac sie do mordowania wlasnych braci.

Kolejarze niemuja sie do P. Rady Rob. Zoln. o pomoc i w opieke.

Polska Rada Rob. Zoln. wezwata kolejarzy do zaprzeslania pracy co tez dzis w poludnie o g. 12 zostalo dokonane.

Od dzis kolejarze stoja pod ochrona Rady Rob. Zoln.

ДАЛО, ф. 350, оп. 1., спр. 4946, арк. II. Рукопис. Оригінал.

№ 199

**ІНФОРМАЦІЯ ПОВІТОВОГО КОМІСАРА РУДКІВСЬКОГО
ПОВІТУ ОЛЕКСАНДРА МАРІЩАКА УКРАЇНСЬКІЙ
НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО ВИБОРИ МІСЦЕВИХ
ОРГАНІВ ВЛАДИ**

9 листопада 1918 р.

Повідомляю отсим, що на заряджених через УНР на день 6 падолиста с. р. виборах через сільських делегатів громад повіта судового Рудки вибрано мене повітовим комісарем УНР на судовий повіт Рудки, а моїм заступником п. Йосифа Кульчицького начальника суду в Рудках.

Судовий повіт Комарно вибрав окремого повітового комісара.

Прошу о дальші зарядження і вказівки.

Др. Олександр Маріщак, краєвий адвокат в Рудках

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 84. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 200

**ЗВІТ УПОВНОВАЖЕНОГО ЗБОРІВСЬКОГО ПОВІТОВОГО
КОМІСАРА В ПОМОРЯНАХ В. НАЛИВАЙКА УКРАЇНСЬКІЙ
НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО СТАНОВИЩЕ В ПОВІТІ**

9 листопада 1918 р.

До Української Національної Ради у Львові.

До приказу ч. 342 з дня 6 падолиста с. р. доношу, що по обчисленню харчових і апровізаційних магазинів остає в повіті лишень десять сотнярів збіжжя-жита. Стан повіту під взглядом харчовим находиться в дуже сумнім положенню, бо повіт є майже цілковито знищений з винятком 30 громад. Понадто стан засівів є лихий, тому що висиленці пізно вернули домів і не було чим обсіяти і обробити поля. Після точних даних муситься повіт рятувати від голоду, з зовні.

Справа організації військових не може бути в тутешнім повіті як слід поставлена, тому, що приступлено зараз до

рекрутації міліції для удержання спокою в повіті. Організація міліції поділена на повітову, міську і сільську.

Повітова організація числить всего 65 людей. Більшість сіл має міліціантів по 20—30 людей. Організація йде пиняво з причини браку офіцерів і агітаторів.

Є одначе надія, що в найкоротшому часі звернеться справа на добре, бо мають прибути помічні сили офіцерів і підофіцерів.

Зборівський повітовий Комісаріат в Поморянах
В. Наливайко

Печатка

Підпис

ААН. ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 116. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 201
ЗВІТ ПОСЛАНЦЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
Др. МИХАЙЛА ЗАХІДНОГО
ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ У м. БЕРЕЖАНИ

9 листопада 1918 р.

4 падолиста 18, занято Бережани при помочи озбр. людей з найближчих сіл (Лапшино, Ліснів, Личицева і ін.) і військового відділу під проводом пор. Олексима. Головним нач. всіх сил був др. Ковшевич.

Пов. ком. вибрано радника суд. Ів. Масляка, його заст. др. Михайла Західного. Містовим ком. (бурм.) — проф. Насельський. З бувшого староства вступив до пов. ком. др. Дзюлинський.

Жандармерію в пов. розоружено і заступлено цив. сторожею. Приступлено до реорганізації жандарм. і поручено ту справу бувшому ротмістру німцеві, причім поставлено на засаду, що до жанд. приймати можна лише Українців.

Впроваджено вільне мливо: видано приказ до заряду дїбр гр. Потоцького, щоб по знижених, комітетом встановлених цінах, видавати населенню дерево на опалення і будівлю.

Уряди занято всі. В суді заявили Поляки, що не підчиняються УНР і опускають службу. Пред. суду радник двора

Каратницький, пошта повнит службу в давнім складі з тим, що телегр. і телеф. покликано укр. силу. Нач. уряду податкового є радник Бусько (в старостві перейнято 100.000 готівки, в рільничій експозитурі 104.000). Начальство будівельної експозитури переняв о. Дубицький, а нач. рільничої експ. — п. Іван Петрицький (учитель народний). На місці інсп. окр. (нерозбірливо) Райкерта назначено інсп. шкільним о. проф. Ардана. Пол. гімназію переіменовано на укр., назначаючи тимч. дир. проф. Гусака.

Уч. семінарію зукраїнізовано і назн. тимч. дир. проф. Єлюка. На двірці давнійша служба зложила приречене військовому ком. стаційному (Пор. Козловському) і працюють під його доглядом. Телеф. службу (стації) повнить телефоніст Українець. До прибічної Укр. Ради пов. комісаріяту ввійшли: Посол Тимко Старух, радник дв. Каратницький, др. Ковшевич, проф. Єлюк, проф. о. Дубицький, проф. о. Осадча, упр. школи Н. Петрицький, госп. з Лапшина Глушко і нач. військової упр. Ком. нач. військовий в повіті і місті перейняв лікар штабовий др. Ковшевич, комендантом на повіті вибрано сотника Бігуса, ком. міста поруч. Марціуха. По селах заряджено часткову мобілізацію в пов.... Містовим комісаром (бурмістром) для міста Козови — нотаря Українця п. Волод. Лібмана, який як поручник має рівночасно ком. міс. (нерозбірливо).

На 10.XI визначено по всіх громадах пов. вибори гром. комісарів на основі загального і рівного голосування. В тім самім дні виберуть громади по одному відпоручникові для вибору пов. ком. і его заст. в Бережанах.

Старші Поляки заявляють свою лояльність, молоді спершу zorganizували свою боївку, але з огляду на поважну військову силу в повіті понехали оружної оборони. Жиди в повіті держаться строгої нейтральності.

Списано, дня 9 падолиста 1918

Н. Левицький Др. Михайло Західний

AAN, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 12—13. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 202

ЗВІТИ ПОВІТОВОГО КОМІСАРА ПІДГАЄЦЬКОГО ПОВІТУ ОСИПА ТАНЧАКОВСЬКОГО УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ У ПОВІТІ

9 і 16 листопада 1918 р.

По отриманню інструкції в п'яток 1/XI 1918 приступив гурток молоді інтелігенції до її переведення.

В тій цілі зібрався він негайно до створення військового відділу, якого зорганізованне наступило в понеділок в ночі.

Відділ жовнірський під проводом поручника Михайла Гоя вийшов вівторок рано до Підгайців і, розоруживши відділ жандармерії, почав перенімане урядів.

Той сам гурток інтелігенції десигнував мене до переняття комісаріату.

Вийшовши до ц. к. староства з гуртком старшої інтелігенції і представників міщан, переняв я без ніякої перешкоди урядоване від ц. к. старости Таньського, відбираючи акти ц. к. староства, касу і опечатавши бюро.

Всіх урядників староства звільнив я з посади, заявляючи їм, що евентуальне прийняття їх до служби Українській Державі, зависитиме від затвердження УНР у Львові.

Всі інші уряди полишив я на дальше в урядовання, зажадавши від них урядовання в українській мові.

З огляду на брак охочих робітників замкнув я зовсім рілничу експозитуру, а раду повітову розв'язав, заявляючи, що дальше її істноване як Уряду зависитиме від УНР.

Того самого дня вечером гурток так місцевої, як і позамісцевої інтелігенції поручив мені ведене агенд Комісаріату в характері тимчасового комісара, вибираючи заступником моїм емеритованого суддю кандидата нотаріального Івана Гамаса, а усталивши кількість членів повітового комітету на 7 осіб, вибрав 5 членів української народності.

Прочих двох членів вибрали в своїх організаціях поляки одного і жида одного і мене про се повідомили.

Організацією громад ввів я в жите в той спосіб, що іменував громадських комісарів і їх заступників на основі опінії інтелігенції і поручив ново іменованим комісарам переведене

вибору комітету з 5 членів зложеного на зборах свідомих і поважних селян.

Приписаних мені інструкцією виборів не зарядив я з огляду на небезпеку партійних спорів, котрі допровадили б до заворушень і з огляду на інші дрібні але непоборимі перешкоди.

Для удержання ладу і порядку в повіті реактивував я всі дотеперішні станиці жандармерії в повіті, приневши до служби виключно самих українців.

Крім сего поручив я комісарям громадським створене узброєних нічних варт.

Боева управа, котра складається з 4 офіцерів і 140 мужви, оголосила виїмковий стан в повіті і видала всякі зарядження до удержання ладу і спокою в повіті.

На разі в моім повіті панує цілковитий спокій.

В п'ятницю 8 падолиста вечером одержав я телеграфічне поручене з Бережан зарядити мобілізацію в цілим повіті.

Не маючи докладних інструкцій пристосувався я до бажання місцевої бойової управи і зарядив я перегляд 12 річників то є від 1901 до 1890 року, котрий в днях 11, 12 і 13 падолиста буде переведений.

Персональний склад комісаріату слідуєчий:

Крім мене і мого заступника урядує комісар Володимир Баранецький, бувший практикант концептовий ц. к. намісництва, Стефан Шпундер бувший секретар повітового ц. к. староства, Василь Рудий бувший старший офіціант ц. к. староства, Дмитро Сена і Іван Кучма бувші офіціанти ц. к. староства.

Чекаю на нові інструкції.

Порозуміне з сусідними комісаріатами існує, але є дуже доривочне.

Підгайці, 9 падолиста 1918.

Осип Танчаковський тимч. комісар УНР
Український Повітовий Комісаріят в Підгайцях

Печатка
Квестіонар

Повіт

Підгайці

Комісар повітовий Осип Танчаковський

—//— міський (бурмістр) Онуфрій Маркевич

Голова пов. УНР (де така є) о. Токар

Голова повітового Уряду харчевого

Повітовий військовий командант Гой, надпор.

Командант міста Гой, надпор.

— в більших містах

—//— стації залізничої Микитин, підхорунжий

—//— жандармерії Било, підпоручник

—//— міліції Гой, надпор.

Начальник суду Мунк, радник суду

—//— почти Брикайло

—//— уряду податкового Тихоліз

—//— стації залізничої Райх (жид)

Сила військова 500 людей

—//— жандармер. 30 людей

—//— фінансова около 670000 (стан. кас)

Засоби харчові:

Вагон жита відданий до диспозиції війська. Вугле (618 тонн) віддано до диспозиції управи залізниці.

Експозитура рільнича в ліквідації. Що з нею зробити? Чи віддати військовому господареві?

Експозитура будівельна в українських руках — начальником інженер Джулинський.

Чи установляти причинки для ново змобілізованих?

Що з старими причинками?

Що з чинитьбами і шкодами военними?

Як платити урядників?

Прошу о затверджене повітового комісаря і його заступника.

Яка платня для них?

В повіті ідеальний спокій.

Львів, дня 16 падолиста 1918.

Осип Танчаковський

№ 203

**ЗВЕРНЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ХАРЧОВОГО УРЯДУ
ДО ВЛАСНИКІВ МАГАЗИНІВ ПРОДАВАТИ
ПРОДОВОЛЬСТВО ЗА ПОМІРКОВАНИМИ ЦІНАМИ**

9 листопада 1918 р.

ВІДОЗВА

Звизається всіх властителів склепів з харчами відчинити всі склепи і продавати середники поживи по уміркованих цінах під строною відповідальністю.

Львів, 8 падолиста 1918.

Український харчовий уряд

Діло. — 1918. — 9 листоп.

№ 204

**СТАТТЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»: «ПЕРШИЙ ТИЖДЕНЬ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСТИ»**

9 листопада 1918 р.

Нині тиждень, як Українська Національна Рада обняла державну власть в нашій країні.

Тиждень — і яка зміна.

Вся українська Галичина за сей тиждень стала справді — не тільки правно, але й дійсно українською державною територією, на якій власть виконується в імени Української Національної Ради.

Що особливо треба зазначити, — так се, що ся глибока переміна, яка спричинила такий основний державно-правний переворот дотеперішніх відносин, відбулася зовсім спокійно, без ніяких особливійших потрясень.

Наша дотеперішна праця над поширенням і поглибленням національної свідомости наших народніх мас і над зорганізуванням їх в свідому своєї мети силу, видала тепер плід.

Зрозуміли се дотеперішні польські меншости в нашій країні і помирилися з українським державним характером нашої країни, признаючи сим, що споконвічне українське населення

країни мало повне право виконати акт національного самоозначення і покликати до життя свою власну державність.

Тільки в нечисленних місцевостях польський елемент пробує опиратися новому державному ладови, стягаючи на сі місцевости нещастя боротьби. Та коли з краю ся боротьба належить до виїмків і ніде не доходить до поважніших розмірів, то у Львові ся боротьба перемінилася в формальну війну.

Та коли з початку могло їм ще здаватися, що осягнуть свою ціль, то тепер сповняють злочин на населенню м. Львова і на цілім польським народі.

Хто тому винен, — се знає ціле населення столиці без ріжниць народности і віри. І тут панував би спокій, лад і безпечність публична, якби часть польського громадянства, сліпа і глуха на дух часу, який в цілій Європі нищить «лад», опертий на насильстві, розбиває держави-тюрми народів, валять престоли і зриває корони — не завзялася оружною силою повалити українську державність найперше в столиці, а звідти опанувати знов цілу Східну Галичину.

Тільки в сій цілі, а не в обороні польських національних дібр виступили польські боеві відділи, бо польські національні добра українська державна власть шанує й охороняє на рівні з українськими. Самоуправа Львова, польські культурні й господарські інституції — все те має в Українській Державі повну правну охорону.

Та коли з початку могло їм ще здаватися, що осягнуть свою ціль, то тепер сповняють злочин на населенню м. Львова і на цілім польським народі ті Поляки, які ще дуряться, що можуть для польської державности опанувати Львів. І тому до всіх поляків доброї волі звертаємося з покликом:

Заверніть з своєї дороги, перестаньте проливати кров і приступіть з нами до спільної праці над укріпленням спокою, ладу і безпечности публичної в місті.

Зробіть се, доки не за пізно доки український нарід цілого краю не буде виведений нашим замахом на його право самоозначення з теперішного спокою і стотисячними масами не стане під мурами столиці своєї держави, щоб занести в ній супокій і порядок.

Сьогодні ще час закінчити пролив крові помирением і згодою, — завтра може бути вже за пізно!

№ 205

**ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ОФІЦЕРА ПРО ПОДІЇ
У М. СТАНИСЛАВОВІ НА ПОЧАТКУ ЛИСТОПАДА 1918 Р.**

Не раніше 9 листопада 1918 р.*

(Z opowiadań oficera przybyłego z tamtej strony frontu)

Dnia 9 listopada został 115 pp. piechoty austr. weg. do którego nasz informator należał, rozwiązany w Chersonie przez Niemców pod pozorem braku dyscypliny i rabunków. Pułk ten rekrutował się głównie z Wschod. Galicyi. Żołnierzy rozzbrojono a oficerom pozostawiono broń ręczną, poczem pozwolono wracać na własną rękę do domów. Do Wozniesińska szli pieszo, tam udało się im wsiąść do wagonów towarowych i tak dojechać do Husiatyna (27 listopada). Razem z nimi jechał transport czeski, który dopiero na granicy galicyjskiej rozzbrojono. Wojskowe władze graniczne ukraińskie poleciły oficerom odstawić żołnierzy do Stanisławowa. Na kilku jednak następnych stacjach żołnierze puciekali tak, iż pozostali tylko oficerowie jeden Włoch, jeden Czech i kilku Polaków. Otrzymali wagon II klasy, broń ręczną na razie pozostawiono. Na stacjach pośrednich przeprowadziły patrole ukraińskie kilkakrotnie rewizje i debrały kilku oficerom rewolwery, poczem oni sami resztę broni rozłożyli i wyrzucili przez okno. W Monasterzyskach przysiadł się dyrektor fabryki tytoniu Ukraińiec, który w rozmowie nazwał obronę Lwowa waryactwem, ponieważ «baciarze» (tak nazwał obrońców Lwowa) nie zdołają oprzeć się armii ukraińskiej.

W Stanisławowie zabrano nas do komendy dworca i poddano szczegółowej rewizji, przyczem oficerowi Włochowi skradziono kilkaset egipskich papierosów. Dalszej podróży wzbroniono, natomiast udzielono przepustek do miasta z poleceniem zgłoszenia się w komendzie miasta najpóźniej do dwudziestu czterech godzin. Komendant miasta kap. Rozankowski i jego adjutant por. Homorek zachowali się wobec oficerów polskich zupełnie poprawnie, oświadczyli jednak, że o wyjeździe niema mowy. Zrazu mieli otrzymać mieszkanie w kasarni na Dąbrowie (jest to kasarnia a zarazem areszt gdzie trzymają internowanych). Skutkiem zezwolenia

* Дата встановлена за змістом документа.

u komendanta miasta zezwolono na mieszkanie prywatne i noszenie munduru bez odznak. Zasilkow, jednakowoz zadnych nie wyplacono, tak iz musieli utrzymywac sie z wlasnych funduszow. Oficerom obcych narodowosci pozwolono odjechac przez Wegry do domu. Po kilkutygodniowym pobycie w Stanislawowie informator nasz wydostal sie z Stanislawowa za falszywa przepustka, umknal na lokomotywie do Körröz-mező gdzie juz natrafil wegierskie straze i wladze graniczne. Wegry odnosili sie do naszego informatora na ogol sympatycznie, tak iz bez zadnej kontroli i rewizyi wyjechal do Orlowa (Orlo) skad pociagiem polskim dostal sie do Sacza. O stosunkach w Stanislawowie podal nastepujace informacje: W miescie obowiazuje stan wyjatkowy, chodzenie po ulicach dozwolone tylko do godz. 8-me wieczor. Nie wolno urzadzac zadnych zebran nawet prywatnych, chyba za specjalnem pozwoleniem i z podaniem dokladnem ilosci i nazwisk uczestnikow. Wszyscy mieszkancy plci meskiej od 14—50 roku zycia musza meldowac sie w Magistracie, gdzie w Biurze wojskowym prowadzi sie dokladna ich ewidencye. Na podstawie tego meldunku otrzymuja legitymacye. Magistrat pozostawiono w urzedowaniu, przydzielono mu jednak komisarza rzadowego w osobie prof. Czajkowskiego, ktory urzeduje razem z burmistrzem. W Stanislawowie przybywaja 2 pulki ukr. I i II pp. strzelcow (dawne kadry 95 i 58 pp. piechoty, mniej wiecej 5 pelnych kompanii). Zrazu zmobilizowano tylko kilka rocznikow, a 23 grudnia powolano pod bron dalszych 12 rocznikow. W Stanislawowie opowiadano sobie, ze huculi w Delatynie i Jaremczu stawili opor rekrutacyi. Co sie tyczy aprowizacyi to stosunki sa znosne. Wolny handel zbozem i chlebem zakazany. Jedna osoba otrzymuje raz na 2 tyg. 1 chleb w cenie jednej kor. Mimo to sprzedaje sie otwarcie chleb lepszej sorty po 13 K. a bialy po 26 K. Kilo sloniny kosztuje 32 K., kilo miesa 6 K. Ograniczen w handlu tluszczami i miesem niema. Opalu brak. Administracya miasta i powiatu spoczywa w rekach mieszanej komisyi, zlozonej z 9 Ukraincow, 3 Polakow, 3 Zydwow i 1 Niemca. 23 urzadzono wieczorem wielka oblawe, aresztowano wszystkich przechodniow poczem przyprowadzono dokladne rewizye.

Wogole stale obawiaja sie zamachu wzglednie przyjscia wojsk polskich zwlaszcza zaniepokoiły ich pogloski o wyladowaniu wojsk gen. Hallera.

Kolejarze Polacy nie pracują (około 1000 ludzi) skutkiem czego brak personelu na dworcu i na linii kolejowej. Chcieli temu Ukraińcy zaradzić i sprowadzili partyę kolejową z Kijowa. Ta jednak wkrótce zastrejkowała i wróciła do domu. Żydzi zastępują w swoim organie *Judische Volkszeitung* wrogo wobec Polaków, nazywając ich «Blutfeinde». Naturalnie cieszą się sympatya i poparciem władz ukraińskich, natomiast chłop ukraiński nie odczuwa jak i dawniej żadnej z nimi łączności. Wszelkie ogłoszenia pojawiają się w 4 językach: ukraińskim, polskim, żydowskim i niemieckim. Młodzież polska tzyma się dobrze, nosi odznaki narodowe. Stowarzyszeń żadnych naturalnie nie wolno zakładać ani zgromadzeń odbywać. Istnieje jedynie nadal kasyno, ale i ono pozostaje pod tajnym nadzorem. Z działaczy ukraińskich wyróżniał się taktownym zachowaniem i dążeniem do porozumienia Baczynskij.

Żołnierze ukraińscy chętnie patrolują po mieście i plądrują przy tej okazji. Na linie bojowej idą z największą niechęcią. Trzyma się ich jedynie obietnicami przy podziale gruntów, co nawet w Tarnopolskiem na własną rękę zaczęto przeprowadzać. Wogóle brak dyscypliny i subordynacji, tak iż nawet chciano wprowadzić karę chłosty. Oficerów brak, skutkiem czego ci którzy sprawują służbę są przepracowani.

Komendantem II pułku strzelców ukraińskich jest Niemiec austr. kap. Leier, który wydaje dokumenty i przepustki w języku niemieckim, przyjmują oficerów żydów, ale tylko do służby pozafrontowej. Internowanych wywoza do Kolomyj i przygotowują świeże baraki w Zabiem. Opornym kolejarzom groza wywiezieniem do tych baraków. Żołnierzom płaca 1 K. dziennego żołdu, na froncie podobno więcej. Żywią ich na ogół dobrze. W Stanisławowie mają około 80 karabinów maszynowych i 6 armat, z tych tylko 2 są do użycia.

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 254, арк. 1—3. Машинопис. Оригінал.

№ 206

З В І Т

**ПІДХОРУНЖОГО ПОКИНЬБРОДИ УКРАЇНСЬКІЙ
НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО СИТУАЦІЮ
НА ЗАЛІЗНИЧІЙ КОЛІЇ ГУСЯТИН—ЛЬВІВ**

Не раніше 9 листопада 1918 р.*

ЗВІТ

п. Покиньюброди, підхорунжого 19 полку краєвої оборони (3 батальйон) з дороги Гусятин — Чортків — Бучач — Підгайці — Бережани — Нараїв — Перемишляни — Львів.

З третім батальйоном 19 п. краєвої оборони прибув я 9 листопада до Гусятин. В Гусятині наш батальйон (в силі 600 людей) в котрім є до 70% Українців, розоружився добровільно і віддав оруже і майже все військове віддано українській владі. Майно і зброю мав переняти хорунжий Креховецький — та що він був зайнятий в той час мадярами, мужва, не чекаючи приказу, покинула оруже і майно в однім місці, коло котрого стояла українська сторожа. На мою думку сторожа заслаба, можуть бути надужитя. Українці жовніри були би лишилися на службі Української Республіки, але не мали принуки, бо офіцери самі чужинці. Українці уважали за свій обов'язок донести оруже, амуніцію та майно на територію Західно-Української Республіки. В селі Чабарівці намовляли свідомійші селяни, щоб наші жовніри зголосилися до української служби — але лишилося мабуть тільки 20 жовнірів. Управа в Гусятинськім повіті всюди українська. В Копичинцях управа ліпша, як в Гусятині — лиш контролю недокладна. З Гусятин до Перемишлян відбув я дорогою фірою.

Перед Чортковом стрінув я великий австр. трен, котрий вже розоружено, а його майно перебрано в українські руки. Через Чортків переїжджав я вечером по 8 години. Стрінув я там відділ жидівської міліції, котрий зажадав від мене української перепустки. Ту довідався я, що трен, о котрім я згадував, належав до одної дивізії, мабуть мадярської. Ся дивізія хотіла іти далі в повнім уоруженню та навіть

* Дата встановлена за змістом документа.

спрямувала свої пушки на Чортків, щоб его збомбардувати, але Українцям вдалося залагодити конфлікт в мирний спосіб та розоружити їх.

Перед Бучачом стрінув я сотню українських жовнірів, котрі відбували військові вправи під проводом українських офіцерів. По дорогах всюди військові варти.

З дальшої моєї дороги набрав я переконання, що всі села змобілізовані, всюди існують міліції. Не всі села сповняють точно свої обов'язки, — але на загал функціонують справно.

На мою думку належало би негайно вислати кількох людей, щоб занялися організацією надграничних місцевостей і переняттям військового майна, котре там обильно напливає.

В Чабарівці полишено 600 штук військової худоби. Часть роздано місцевим селянам на удержанє, а другу по близьким селам.

AAN, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 125—126.

№ 207

ІНФОРМАЦІЯ ПОВІРЕНОГО У СПРАВАХ У КИЄВІ ПРИНЦА Е. ФІРСТЕНБЕРГА МІНІСТЕРСТВУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ АВСТРО-УГОРЩИНИ ПРО ВІДГУКИ В УКРАЇНІ НА ВЗЯТТЯ ВЛАДИ УКРАЇНЦЯМИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ І ОФІЦІЙНУ ЗАЯВУ З ЦЬОГО ПРИВОДУ ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

10 листопада 1918 р.

Die Bildung des ukrainischen Nationalrates in Lemberg und die Übernahme der Verwaltung Ostgaliziens durch denselben, sowie die Tatsache, daß die Ukrainer von allem Anfang nach in Ostgalizien das Übergewicht über das polnische Element erlangten, wurde in hiesigen nationalen Kreisen mit unverhohlener Freude und Genugtuung aufgenommen. Als bald kamen von Lemberg aus an die hiesige Regierung, sowie an hiesige Politiker und Militärs Ansuchen um Unterstützung im Kampfe gegen die Polen, die natürlich von hier aus nur mit Sympathiekundgebungen beantwortet werden konnten. Bloss die hier im Militärdienste befindlichen Galizianer erklärten sich zum Teil bereit, ihren Landsleuten zu Hilfe zu eilen und haben auch schon in beträchtlicher Anzahl die

Heimreise angetreten. Es sind auch bereits zahlreiche Fälle vorgekommen, wo Offiziere der Ostarmee, deutsch-österreichischer Nationalität nach Galizien mit der Absicht abgegangen sind, sich dort dem Nationalrat zur Verfügung zu stellen und in den Reihen der galizischen Ukrainer zu kämpfen. Die Besetzung Cholms und der Buglinie durch die Polen sowie die Übergriffe nach Wolhynien wurde ukrainischerseits durch Verschiebung einiger geringer Truppenteile in jene Gegend und durch einen Protest der hiesigen Regierung gegen das vorgeschilderte Vorgehen der Polen beantwortet. Die Gemüter sind zweifellos beiderseits erhitzt, doch ist anzunehmen, daß vorerst die Regierungen ruhiges Blut bewahren und sich zu keinen übereilten Schritten hinreissen lassen werden.

Wie ich bereits früher gemeldet habe, wurde die Erklärung unserer Ukrainer, daß sie aus den ukrainischen Teilen der Monarchie einen selbständigen Staat bilden wollten, bei den hiesigen Nationalisten mit Verständnis aufgenommen. Der Vereinigungsgedanke wurde mithin bei den jetzigen ganz ungeklärten Verhältnissen, hauptsächlich bei dem Umstande, daß die staatliche Zukunft der Ukraina in keiner Weise gewährleistet erscheint, als nicht aktuell zurückgestellt. Dies hat sich in den allerletzten Tagen einigermaßen geändert. Die in Polen anbefohlene Mobilisation lässt das Bestreben erkennen, aus der jetzigen Lage Vorteil zu ziehen, die imperialistischen Pläne je eher durchzuführen, zunächst einmal manu militari Ostgalizien in die Gewalt zu bekommen und derart ein *fait accompli* zu schaffen. Angesichts dessen, daß jetzt 22 Millionen Polen wenigen Millionen galizianischen Ukrainer gegenüberstehen, wurde bei letzteren in ihrer Isoliertheit der Gedanke wach, irgendwo Anschluss und Hilfe zu suchen. Da dies weder bei Deutschösterreich oder Ungarn und noch weniger bei Rumänien der Fall sein kann, so bleibt naturgemäss der Anschluss an die Ukraina übrig, die allerdings in militärischer Beziehung zunächst so gut wie gar nichts tun könnte. Immerhin würde der Anschluss eine moralische Unterstützung bedeuten und unsere Ukrainer könnten durch einen solchen Akt ihre nationale Zugehörigkeit und ihr Recht auf Selbstbestimmung der Entente gegenüber zum Ausdruck bringen. Es ist schwer zu sagen, ob vorläufig tatsächlich der Einigungsgedanke zum Durchbruch gelangen wird, ausgeschlossen ist es aber nicht, daß der Entschluß plötzlich über Nacht heranreift und wir eines schönen Tages der vollzogenen Tat auch gegenüberstehen. Ganz bezeichnend ist eine Ansprache, die der Hetman vor seinem versammelten

Kabinetts hielt und in welcher er betonte, daß die Stammesgenossen jenseits der ukrainischen Grenze überzeugt sein könnten, daß er sich ihrer in kritischen Momenten erinnern werde. Die ukrainische Regierung ist im Begriffe eine Delegation nach Lemberg zu schicken um die Verbindung mit dem dortigen Nationalrat herzustellen*. Es ist sicher, daß den hiesigen National-ukrainischen Kreisen die Vereinigung mit Ostgalizien nicht unwillkommen wäre; für sie wäre diese eine nicht zu unterschätzender Machtzuwachs, nicht bloß in territorialer und politischer Beziehung, sondern auch aus dem Grunde, weil das galizianische Element mehr denn je in der Lage wäre, in nationalistischem Sinne auf den hiesigen Staatsorganismus befruchtend einzuwirken. Aber auch die hiesigen Großrussen würden die Vereinigung mit Freude begrüßen, zumal sie darin die Erfüllung ihrer Kriegsziele, soweit dieselben den Anschluss Rotrusslands an das geeinte russische Reich betreffen, erblicken würden...**

Ereignisse in der Ukraine 1914 — 1922. — Bd. 4. — S. 63—64.

№ 208

ІНФОРМАЦІЯ СТАРШОГО ЛЕЙТЕНАНТА ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ АРМІЇ ФРИДРИХА ЯНДА ВІЙСЬКОВОМУ МІНІСТЕРСТВУ ПРО ПОДІЇ В ПЕРЕМИШЛІ 29 ЖОВТНЯ — 5 ЛИСТОПАДА 1918 р.

10 листопада 1918 р.

Der 29 Oktober:

In den ersten Nachmittagsstunden traf der KM⁵-Erlass Abt. 12, Nr. 108211 ein, demzufolge «ein unverzügliches direktes Einvernehmen mit den für die Belieferung mit Verpflegungsartikeln derzeit tatsächlich kompetenten Stellen unerlässlich notwendig» sei.

* Daß der Hetman es mit dieser Erklärung ganz ernst meinte, zeigt die Tatsache, daß er sich am 5. Nov. 1918 bereit erklärte, die gut disziplinierte und ausgezeichnete ausgerüstete Sitschschützendivision (Sitschowj Strilci) der Regierung der Westukraine für deren Kampf gegen Polen zur Verfügung zu stellen. Darüber siehe: Nazaruk O. «Rik na Welykij Ukraini», Spomyny z ukraïnskoji rewoluciji (Ein Jahr in der Großukraine, Erinnerungen aus der Zeit der ukrainischen Revolution) Seiten 6—7, Wien 1920, Verlag «Ukrainskyj Prapor».

** Так в публікації.

Ich habe mich sogleich mit dem Komdo der landw. Exposituren in Lemberg in Verbindung gesetzt und nur erfahren können, daß in nächster Zeit eine Übergabe der Agenden an ein polnisches Komitee erfolgen werde und daß ich, sobald die Kompetenzfrage entschieden sei, sofort verständigt würde.

Um 10 Uhr nm. überbrachte mir der Inspektionsoffizier des Mil. Komdos ein Telegramm des polnischen Liquidationskomitees, welches die Erlassung eines Aus- und Durchführverbotes beinhaltete und mit dem das Ersuchen gestellt wurde, den unterstellten Formationen den Wortlaut der Verfügung mit der Weisung bekanntzugeben, sich jeder aktiven Einmischung zu enthalten und sich den Anordnungen der Liquidierungskommission zu fügen. (Wortlaut mir nicht mehr erinnerlich).

Das Mil. Komdo hat noch in der Nacht die unterstehenden Mil. Stat. und Bahnhofkomdos angewiesen, Differenzen mit den Organen der Liquidationskommissionen zu vermeiden und in zweifelhaften Fällen die Entscheidung des Mil. Komdos einzuholen. (Wortlaut mir nicht mehr erinnerlich).

Um dem eingangs erwähnten KM-Erlass entsprechen zu können, wurde das Liquidationskomitee ersucht, schleunigst eine Kommission zur Bereinigung der Belieferungsfrage zusammen zu stellen. (Wortlaut mir nicht mehr erinnerlich).

Der 30. Oktober:

Um 5 Uhr nm. wurde mir ein durch «PFISTERER» gezeichnetes an alle Stationsämter gerichtetes Zirkulartelegamm vorgelegt, das die Mitteilung enthält, die österr.-ung. Truppen in Krakau und Teschen hätten sich gänzlich ergeben und die Ämter würden von polnischen Organen übernommen. Ich erfuhr durch Fmlt. Puchalski, der am 29. Oktober in Przemysl eingetroffen war, daß er in Wien oder Krakau Fühlung mit polnischen Politikern genommen hat und daß Graf Skarbek demnächst in Przemysl eintreffen werde, um die Modalitäten der Liquidierung zu besprechen.

Das Mil. Komdo hat die unterstellten Mil. Stat. Komdos angewiesen, in dem Sinne beruhigend einzuwirken, daß die Fühlung mit den Nationalräten angebahnt sei und die Liquidierung in ruhigster Weise und im besten Einvernehmen erfolgen werde.

Es gelang mir, noch am Abend telephonische Verbindung mit dem Mil. Komdo Krakau zu erhalten und durch ein Gespräch mit

Hauptmann Primus festzustellen, daß der Inhalt des kolportierten Telegrammes vollständig aus der Luft gegriffen sei; dies wurde den Mil. Stat. Komdos bekannt gegeben (Blg. 1).

Am Abend des 30. Oktober traf noch ein Telegramm der F. T. L. 5 (Lemberg) mit dem Ersuchen ein, Lebensmittel und militärische Sendungen, welche über die Landesgrenzen Galiziens und Schlesiens bestimmt sind, nicht verladen zu lassen.

Der 31. Oktober:

Zeitlich morgens wurde ich durch Fmlt. Sertic in das Mil. Stat. Komdo gebeten. Ich erfuhr, daß die in Zurawica untergebrachten Teile des Ersatzbaons I. R. 9 meutern. Die in Przemysl dislozierten Assistenzkompagnien der Assistenzbaone I. R. 14 und XVI wurden südlich Zurawica bereitgestellt. Die Abschrift eines mit einem Chauffeur aufgenommenen Protokolles liegt zu (Blg. 2).

Am Vormittage erschien eine ukrainische Deputation Abgeordneter bei mir und wollte unter Hinweis auf das Manifest Seiner Majestät und unter Betonung des Umstandes, daß die Ukrainer ein kaisertreues Volk seien, welche im Rahmen der Monarchie verbleiben wollen, ein Zusammenwirken der k. u. k. Truppen mit dem ukrainischen Volke beraten.

Ich verwies die Abgeordneten auf meine Stellung als Generalstabschef, ich sagte ihnen, daß ich derart hochwichtige Fragen selbständig nicht behandeln dürfe, daß sich das Milkomdo als rein militärischer Körper nicht mit der Politik befassen könne, ich selbst auf einem streng soldatischen Standpunkt stehe und suchte ihre Aufregung dadurch zu dämmen, daß die endgültige Festlegung der Grenzen nach meiner Auffassung erst der Liquidierung des Weltkrieges vorbehalten ist. Ich forderte die Delegierten auf, sich mit mir zu Fmlt. Puchalski, der das Mil. Komdo übernommen hatte, zu begeben. Dies wurde mit der Begründung entschiedenst abgelehnt, daß die Ukrainer wohl mir volles Vertrauen entgegenbringen, daß sie aber gegenüber Fmlt. Puchalski mißtrauisch seien, weil er der polnischen Nationalität angehöre.

Ich habe den eben im Militärkomdogebäude erschienenen Fmlt. Puchalski in mein Dienstzimmer gebeten. Uns beiden gelang es, die ukrainischen Delegierten dadurch zu beruhigen, daß wir sie versicherten, von Seite des Milkomdos werde strengste Neutralität bewahrt werden, daß alle in die Kompetenz des Milkomdos

gehörenden Fragen rein militärisch, ohne Bevorzugung einer Nation behandelt werden, daß am 1. November eine Liquidationskommission aus Krakau eintrifft, mit welcher eine Vereinbarung über die Modalitäten der provisorischen Verwaltung im strittigen Gebiete getroffen werden könne.

Vom Milkomdo wurde die Forderung gestellt, daß ein ukrainischer Abgeordneter im Vereine mit dem mittlerweile erschienenen Kommandanten des Ersatzbaons Obstlt. Merk auf die meuternde Truppe einwirke, sich sofort ihren Vorgesetzten wieder zu unterstellen. Sollte es sich weigern, der Aufforderung Folge zu leisten, so würde es hiezu mit Waffengewalt gezwungen werden. Tatsächlich hat sich das Baon auf die vorgezeichnete Art noch am Nachmittage des 31. Oktober entwaffnen lassen und seinen Kommandanten unterstellt.

Ich hatte den Eindruck, daß die Meuterei auf Veranlassung der Ukrainer-Führer erfolgt sei, die durch die Nachrichten über die Ergebung des Mil. Komd. Krakau sehr beunruhigt waren.

An das Kriegsministerium wurde ein orientierender Bericht über die Vorkommnisse durch Offizierskurier abgesendet.

Vom das Kriegsministerium langte am 31. Oktober der die Behandlung von Verpflegsvorräten, die in den Einbruchsstationen aus Russisch-Polen einrollen, betreffende Erlass Abt. 12, Nr. 107282 res. ein.

Gegen Abend trafen telephonische Meldungen ein, welche besagten, daß an der Bahnstrecke Debica-Jaroslaw der Eskortemannschaft die Gewehre entrissen und die Häftlinge befreit werden.

Vom Kriegsministerium sind im Laufe des Tages keine einschlägigen Weisungen eingetroffen. Das Milkomdo hat infolgedessen die in Abschrift Beilage 4 zuliegende Verordnung über das Verhalten der Mil. Stat. komdos mit Kurieren und telephonischer Weitergabe erlassen.

Um 9 Uhr 30 M. nm meldete Oberst Brückner, Mil. Stat Komdt. in Rzeszow, daß die Ersatzbaone I. R. 89 und Sch. R. 17 die Magazine gestürmt, sich bewaffnet und mit Munition ausgerüstet hätten und unter Mitnahme noch anderer Augmentationsvorräte durchgegangen sind. Er selbst hätte die militärische Gewalt an den Magistrat übergeben, zahlreiche Deserteure strömen nach Rzeszow und stellen sich in den Dienst der polnischen Sache, der Bahnhof in Przeworsk wäre bedroht.

Dem Obersten Brückner wurde sofort die in Abschrift zuliogende Note an den Magistrat Rzeszow telephonisch eindikiert. Diese Note erfuhr eine Ablehnung (Beilage 3). Oberst Brückner wurde angewiesen, das Assistenzbaon Sch. R. 6 mit drei Kompagnien in Rzeszow zu konzentrieren, die Kompagnie aus Ranizow nach Przeworsk zu dirigieren. Die Offiziere wären vom Dienste zu entheben, vom Magistrat Rzeszow zu fordern, daß er für die Sicherheit der Offiziere Vorsorge trifft.

Um 11 Uhr nm berichtete Gm. Schubert über analoge Verhältnisse in Jaroslau, nur mit dem Unterschiede, daß er eine Unterstellung unter Berufung auf die zuvor einzuholende Entscheidung des Milkomdos abgelehnt hat.

Die Assistenzbaone wurden telephonisch angewiesen, ihr im Razzia-Dienste stehenden Kompagnien an den Bahnlilien zu sammeln und falls kein Befehl des Milkomdos zugestellt werden könnte, in die Heimat abzuinstradieren.

Der 1. November:

Im Laufe dieses Tages haben in Przemysl die Wachen und Bereitschaften, die Truppen und Anstalten ihre Magazine gestürmt und die Vorräte geraubt. Die Plünderung wurde nach dem Durchgehen der Mannschaften durch die Bevölkerung fortgesetzt.

In den Nachmittagsstunden ist das Assistenzbaon XVI auf eigene Faust abmarschiert. Wie später bekannt wurde, soll das Baon schon in Nizankowice zu plündern begonnen haben. Einzelne Offiziere und einige Leute des Baons waren zurückgeblieben.

Die jüngeren Offiziere des Milkomdos sind alsbald nicht zu sehen gewesen. Über deren Verhalten gibt die Beilage 5 Aufschluss. Viele Offiziere und Milbeamte haben nationalitätenweise ihr Verhalten in Versammlungen beraten.

Die Mil. Stat. komdos westlich des SAN haben sich den Nationalräten ergeben. Mit den Garnisonen östlich des San war keinerlei Verbindung zu erlangen.

Vormittag war der ukrainische Führer Abgeordneter Dr. Zahajkiewicz beim Milkomdo und verlangte, daß sich dasselbe dem ukrainischen Nationalrat füge, weil sonst die Gefahr bestehe, daß sich das Milkomdo dem polnischen Nationalrat ergeben könnte. Dr. Zahajkiewicz konnte nur dadurch beruhigt werden, daß sich Fmlt. Puchalski verpflichtet hat, kein polnisches Komdo anzunehmen, bevor er nicht die Erlaubnis Seiner Majestät hiezu

erhält, daß er bis dahin streng an den Wirkungskreis des Milkomdos halten werde und ich zu allen Besprechungen zugezogen würde. Ich selbst habe dafür garantiert, daß das Milkomdo keine Maßnahmen treffen werde, welche die eine oder die andere Nation begünstigt, daß streng gerecht und rein soldatisch amtiert werden wird und eine Unterstellung mit der Begründung abgelehnt, daß ansonsten die Mitwirkung des Milkomdos bei der Aufrechterhaltung der Ordnung und Ruhe ausgeschlossen sei und daß es sich mir eben darum handelt, die Liquidierung geregelt und mit Wahrung der Interessen aller Fremdzuständigen durchzuführen. Mit äusserster Mühe ist es uns gelungen, den ukrainischen Abgeordneten zum Abwarten der Beschlüsse der nachmittags zusammentretenden gemischten Kommission zu bewegen. Dr. Zahajkiewicz befürchtete, daß die Ukrainer «zu spät» kämen. Fmlt. Puchalski versprach dem Abgeordneten, für die Festlegung einer Demarkationslinie einzutreten.

Mit dem Mittagsschnellzuge kam die polnische Liquidationskommission aus Krakau an. Sie wurde durch Fmlt. Puchalski empfangen. Nachmittags fand beim Milkomdo eine Sitzung statt, an welcher auch die ukrainischen Volksvertreter teilgenommen haben. Bei dieser Beratung, die vorwiegend in polnischer Sprache geführt wurde, sind die Verhältnisse in Stadt und Bezirk Przemysl geregelt worden. Die Festlegung einer Demarkationslinie wurde abgelehnt.

Das Ergebnis der Vereinbarungen ist der Beilage 6 zu entnehmen. In diesen Vereinbarungen ist ein Punkt aufgenommen, demzufolge die Militär- und Zivilbehörden der gemischten Kommission unterstehen. Tatsächlich hat eine Unterstellung nie stattgefunden. Das Milkomdo hat sich lediglich bereit erklärt, den Wünschen der Kommission durch seine Befehle Geltung zu verschaffen. Die Sitzung wurde 6 Uhr nm unterbrochen, Graf Skarbek ist abgereist, die gemischte Kommission hatte in einer am Abend bei der Bezirkshauptmannschaft abzuhaltenden Sitzung die sofort erforderlichen Maßnahmen zu treffen.

Vor dem Zusammentreten der Kommission traf ein Telegramm aus Warschau ein, demzufolge Divisionsgeneral Puchalski zum Kommandanten sämtlicher polnischer Truppen in ganz Galizien ernannt wurde.

Ich wurde schon früher durch Fmlt. Puchalski dahin informiert, daß er eine Ernennung zu gewärtigen habe und habe Seine Exzellenz

auf die Inkompatibilität der beiden Funktionen aufmerksam gemacht. Exzellenz Puchalski hat es als selbstverständlich betont, daß er sogleich das Milkomdo an Fmlt. Stowasser übergeben würde. Das ist nun geschehen.

Janda, Oberstleutnant.

Das Warschauer Telegramm wurde bei Beginn der Abend-Beratung verlesen. Hierauf hat der ukrainische Abgeordnete Dr. Zahajkiewicz in entschiedener Weise protestiert und feierlichst erklärt, daß die Ukrainer nicht ruhen werden, ihre Aspirationen mit Gewalt zu erfüllen. Dr. Zahajkiewicz warf dem Fmlt. Puchalski vor, daß er noch vor kurzem erklärt hat, kein polnisches Kommando ohne vorher eingeholter Entscheidung Seiner Majestät anzunehmen. Fmlt. Puchalski klärte die Kommission dahin auf, daß er korrekt handelte, weil er von Seiner Majestät die Erlaubnis erhalten habe. Es war mittlerweile die Verfügung Seiner Majestät bekannt geworden, derzufolge die österr.-ung. Offiziere in die nationalen Armeen eintreten durften. Fmlt. Puchalski erklärte auch, daß der Telegramminhalt durch die mittlerweile eingetretenen Ereignisse überholt sei und auch nach seiner Auffassung an den zwischen den beiden Parteien getroffenen Vereinbarungen über Stadt und Bezirk Przemysl festgehalten werden müsse. Hierauf beruhigten sich die Ukrainer und in der Folge wurden die dringendsten Maßnahmen hinsichtlich Verpflegung, Krankenversorgung, Gebührenausszahlung etc. im Beisein des neuen Militärkommandanten und des Intendantzchefs besprochen.

Auf unserer Forderung, daß uns der Inhalt der nachmittags getroffenen Vereinbarungen bekannt gegeben werde, wurde die in polnischer Sprache verfasste Vereinbarung übersetzt. Fmlt. Stowasser wurde befragt, ob sich das neue Militärkomdo den Vereinbarungen anschliesse, worauf das Milkomdo eine Unterstellung neuerlich ablehnte, sich aber bereit erklärte, im Rahmen der Vereinbarungen Direktiven entgegen zu nehmen und hiernach seine Befehle zu erteilen. Während der Beratung über die materiellen Vorsorgen kam der Abtransport der fremdständigen Gagisten und Mannschaften zur Sprache. Die Kommission kam bereitwilligst mit der Versicherung entgegen, die nötigen Fahrmittel zur Verfügung zu stellen und verlangte bis nächsten Tag die Angabe der zu instradierenden Personen und Privatgüter.

Der 2. November:

An diesem Tage kam dem Milkomdo zur Kenntnis, daß alle militärischen Objekte westlich des San und in Przemysl durch polnische Truppen und Legionäre (Gymnasialschüler) besetzt sind. Vielfach haben die neuen Wachen ihre Posten wieder verlassen, die Plünderung durch das Volk nahm ihren Fortgang. Mitunter sollen sich auch die Wachen an der Plünderung beteiligt haben.

An diesem Tage langte der KM-Erlass Abt. 5, Nr. 13600 ein, demzufolge die zur Durchführung der Umwandlung notwendigen militärischen Stellen zwecks vollständiger Übergabe aller Agenden an die nationalen Regierungen vorläufig bestehen bleiben sollten. Der Generalstabschef hat sogleich eine den geänderten Verhältnissen entsprechende Umorganisation der Abteilungen des Milkomdos in die Wege geleitet. Zu deren Tätigkeit kam es aber nicht mehr, weil die meisten eingeteilten Offiziere das Kommando verlassen haben; nur die Instradierungsgruppe, welche schon tagsvorher aufgestellt und durch das Kommando der polnischen Truppen anerkannt worden war, funktionierte. Eine neuerliche Aufklärung der Organe des Militärkommandos über Lage und Pflichten war ergebnislos (Beilage 5).

Die Anwesenheit noch zahlreicher fremdzuständiger Gagisten und Mannschaften im Militärkommandobereiche, die erkannte Unsicherheit, namentlich aber die Rettung des wertvollen für die Lösung der Versorgungsfragen erforderlichen Aktenmaterials veranlasste den Generalstabschef, das noch in Przemysl befindliche Assistenzbaon I. R. 14 als Schutzbaon zu bestimmen. Der Kommandant des Baons, Hauptm. Schauer wurde durch den Generalstabschef über die Aufgaben des Baons, informiert und belehrt, daß eine Verwendung des Baons als Assistenstruppe ausgeschlossen sei und daß das Baon mit dem Reste der fremdzuständigen Gagisten und Mannschaften nach Wien instradiert würde. Dessenungeachtet wurde mittags die Militärkomdowache ohne Wissen des Milkomdos eingezogen und die Beistellung angeforderter Ordonnanzen verweigert. Das Milkomdo erhielt die Meldung, daß Hauptm. Schauer an seine Offiziere eine Ansprache gehalten hat, in welcher er ausführte, daß das Baon nicht zu der beabsichtigten Verwendung da sei und auf eigene Faust abgehen werde. Tatsächlich fuhr das Baon in der Nacht zum 3. November mit der Bahn ab. Noch vor der Abfahrt war der KM-Erlass Abt. 5,

Nr. 13562 eingelangt, mit welchem der Abtransport des Assistensbaons 14 und des Assistensbaons Sch. R. 1 verfügt wurde. Am Vortage wurden die Kommandanten der in Przemysl dislozierten Assistensbaone zu Fmlt. Puchalski berufen. Die hierbei erteilten Weisungen sind dem neuen Milkomdo nicht zur Kenntnis gekommen.

Um die Mittagszeit hat Fmlt. Puchalski die Beistellung einer Assistenz zur Niederwerfung von Unruhen am Bahnhof Bakonczyce verlangt. Der Generalstabschef hat diese Beistellung mit der Motivierung abgelehnt, daß das Assistensbaon I. R. 14 bei seiner Anweisung sicher den Gehorsam verweigern würde.

Am 2. November war wohl die telephonische Verbindung mit den Garnisonen westlich des San möglich, doch wurde bei Beginn jedes Gespräches die Leitung unterbrochen. Die Verbindung mit den Garnisonen östlich des San war vollständig ausgeschaltet.

Auf Grund des KM-Erlasses Abt. 5, Nr. 13173 wurden alle im Milkomdobereiche befindlichen fremdzuständigen Truppen instradiert. Ob sie tatsächlich regelrecht abgegangen sind, hatte das Milkomdo nicht erfahren können.

Im Laufe des Tages ist dem Milkomdo zur Kenntnis gekommen, daß viele Ärzte die Spitäler verlassen haben, Schwerkranke durchgegangen sind, mehrere infolge der wirren Verhältnisse den Tod fanden, Offiziere keine Gage, Unteroffiziere keine Abfertigung, Mannschaften keine Löhnung, vorhandene Detachements keine Verköstigung erhalten haben, Kassen beschlagnahmt oder beraubt und wichtige Objekte wieder unbewacht sind.

Am Abend des 2. November hat sich der Milkommandant mit dem Generalstabschef zur gemischten Regierungskommission begeben, um die auf Grund der gesammelten Erfahrungen für notwendig erachteten Maßnahmen in die Wege zu leiten.

Die Regierungskommission kam den Anforderungen des Milkomdos sehr entgegen. Zur Übernahme der allerwichtigsten Objekte sollte am 3. November kommissionel amtiert werden. Für den Abtransport der Fremdzuständigen hat das Milkomdo 2 Züge zu 16 Personen und 4 Güterwagen angefordert. Wegen Materialmangel wurde durch die gemischte Kommission die Frage des Abtransportes in der Weise gelöst, daß vom 3. November 11 Uhr vormittags an den zwei abrollenden Personenzügen — insgesamt 8 mal — je 4 Personen- und Güterwagen angehängt werden sollten.

Der 3. November:

Am 3. November fand die Übergabe an die hiezu bestimmten Kommissionen statt. Das Milkomdo kam zur Erkenntnis, daß es keinerlei Wirkungsmöglichkeit mehr besitze. Es beschloss, mit den noch anwesenden Fremdzuständigen die Garnison nach vollständiger Übergabe am 4. November zu verlassen. Der Mil. Stat komdant Fmlt. Sertic und GM v. Colerus fuhren mit dem Nachmittags-Schnellzuge ab.

Der 4. November:

In der Nacht zum 4. November änderte sich die Lage unerwarteterweise vollständig. Ukrainische Truppen haben sich des am Ostufer des San gelegenen Teiles der Stadt Przemysl bemächtigt. Wie das Milkomdo in Erfahrung brachte, leiteten die Ukrainer wegen Verletzung der Vereinbarungen durch die Polen das Recht dazu ab. Fmlt. Puchalski wurde als Kriegsgefangener interniert. In polnischen Kreisen entwickelte sich von vielen Seiten der Wunsch nach einer Inhaftierung des Generalstabschefs. Die mutmaßlichen Ursachen sind in der Beilage 7 zusammengestellt.

Die Verwaltung des Ostteiles der Stadt wurde vom ukrainischen Nationalrat übernommen. Die bisher geleistete Arbeit musste nun wiederholt werden.

Der ukrainische Nationalrat kam den Wünschen des Milkomdos auffallend zuvorkommend entgegen. Der Führer der ukrainischen Partei, Dr. Zahajkiewicz erklärte dem Milkommandanten von Haus aus, daß er an allen bisher zwischen der Militärverwaltung und der gemischten Regierungskommission getroffenen Vereinbarungen festhalte und insbesondere für die Nichtbehelligung der Fremdzuständigen und deren ungestörten Abtransport garantiere. Das Milkomdo hat erreicht, daß ihm zur Auszahlung von noch rückständigen Gebühren die nötigen Geldmittel durch den Nationalrat aus den beschlagnahmten Geldern und Geldern des Steueramtes zur Verfügung gestellt wurden. Ebenso wurde die Zusicherung gegeben, daß sich der Nationalrat die Sicherung des in Versorgungsfragen wichtigen Aktenmaterials, des Materiales der Kriegsgräberinspektion und die Maßnahmen für den geregelten ärztlichen Dienst in den Spitälern sehr angelegen sein lassen werde.

Tagsüber war der Bahnverkehr unterbrochen. Die ausfahrenden Züge wurden auf polnischer Seite zum Stehen gebracht und kehrten

um. Gerüchtweise lautete, daß die Polen durch die Sperrung des Bahnverkehrs die Freigabe des gefangenen Kommandanten erzwingen wollten. Die durch Fmlt. Puchalski aus der Internierung erteilten Befehle wurden nicht befolgt. Erst in der Nacht zum 5. November wurden zwei Züge abgelassen und passierten anstandslos.

Um 6 Uhr abends wurde vom ukrainischen Nationalrat das Standrecht kundgemacht, in der Stadt herrschte vollständige Ruhe und Ordnung. In der kommenden Nacht wurde ebenso wie in den vergangenen Nächten ununterbrochen herumgeschossen.

Spät abends ist der tschechische Transport von Bakonczyce über Chyrow abgerollt.

Der 5. November:

Der kleine Stab des Milkomdos hat vormittags einwaggoniert. Nach 1 Uhr nm rollte der Zug ab. Nach kurzer Fahrt war halbwegs Zurawica Maschinengewehrfeuer hörbar. Polnische Abteilungen setzten sich zum Angriff in Bewegung. Um 3 Uhr nm war die Bahn frei. Nach Mitteilung von polnischen Soldaten sollen ukrainische Truppen geschossen haben. Zu sehen war nichts ausser einem erschossenen Knaben. Der Lokomotivführer will etwa 20 Tote gesehen haben. Auf der Fahrt nach Wien schützte innerhalb Galiziens ein durch Fmlt. Puchalski ausgestellter Befehl die österr.-ung. Offiziere vor den zahlreichen Untersuchungen. Auch in Mähren blieb das Personal des Mil. komdos unbelästigt. Den strengsten Maßstab legte der Bahnhofkommandant in Lundenburg an. In dieser Station wurden alle Offiziere durch einen Zugsführer abgegriffen, ob sie nicht Pistolen bei sich tragen. Bei der Ausfahrt aus Lundenburg kam ein Organ des Bahnhofkomdos mit der Mitteilung, daß das Bahnhofkomdo Repressalie übe und — wenn das Vorgehen am Wiener Nordbahnhof nicht eingestellt würde — künftighin selbst den Generalen die Kleider vom Leibe gezogen werden.

Das Militärkommando Przemysl löste sich in Wien angekommen, auf. —

Wien, 10.11.1918.

Novarra, Fmlt.

Janda, Oberstleutnant

Bericht über Revolution Przemysl

Beilage I.

Verordnung an die Mil. Stat. Komdos Präs. 20597/G. Ch. vom 30. Oktober 6 Uhr nachmittags.

An Bahnstationsämter ist Telegramm über Truppenunterstellung aus Krakau ergangen, das infolge Stilisierung geeignet ist, Gemüter zu erregen. Wo Telegramm bekannt wird, in dem Sinn beruhigend einwirken, daß Fühlung mit Nationalräten angebahnt und Liquidierung in ruhigster Weise und im besten Einvernehmen erfolgen wird.

Im Nachhange zu Präs. 20597/G. Ch. Laut verlässlicher Nachricht ist der Inhalt des kolportierten Telegrammes vollständig aus der Luft gegriffen.

Für die richtige Abschrift: Janda, Oberstleutnant.
Bericht über Revolution Przemysl.

Beilage 2.

Protokoll

aufgenommen mit Korp. Leopold Böhm der Autokolonne 155.31.10.1918.

An der Strabenkreuzung von Buczkowice nach Zurawica standen Posten mit aufgefplantem Bajonett vom Ers. Baon J. R. 9. Als ich mit meinem Lastauto zum Lager Zurawica kam, sprang ein Fähnrich zu mir herauf, hielt mir den Revolver vor und forderte mich auf, in den Kasernenhof hineinzufahren. Ich wollte nicht, er zwang mich aber dazu. Da ich nicht wusste, um was es sich handelt — ich dachte erst an meuternde Truppen — wollte ich den Wagen vernichten, wurde aber daran gehindert und sollte in Arrest von einem Mann mit aufgefplantem Bajonett geführt werden. Als wir in die Nähe von Baracken kamen, wo hohes Gesträuch war, versetzte ich dem Posten einen Stoß, daß er niederstürzte und ich entkam über den Zaun in angrenzende Bauernhäuser.

Als ich im Hofe stand, kam ein Leutnant zu mir und befahl mir, falls es mir möglich ist, zu entkommen, beim Mil. Komdo zu melden, daß alle höheren Offiziere gefangen sind. Die Telephonzentrale in Zurawica ist in den Händen der Ukrainer.

Für die richtige Abschrift: Janda Oberstleutnant.

Bericht über Revolution Przemysl. Beilage 3.

Präs. 20644/G. Ch. vom 31.10.9^h30 nm an Magistrat Rzeszow
11^h nm an Magistrat Jaroslau.

Ich habe bereist Fühlung mit maßgebenden Faktoren der poln. Liquidierungskommission genommen. Morgen mittags treffen

Delegierte derselben hier ein. Bis dahin ersuche ich, nichts zu unternehmen, was die Disziplin der Truppen schädigen könnte. Das bisherige Unterstellungsverhältnis der Truppen darf sich bis zur kompetenten Entscheidung nicht ändern. Es liegt im eminenten Interesse des ganzen neuen Staates, daß Ordnung und Ruhe unter allen Verhältnissen erhalten bleibt.

Puchalski, Fmlt.

Antwort des Magistrats Rzeszow: 11^h30 nm.

Im Namen des Liquidierungskomitees in Krakau und Lemberg, in Anbetracht der faktischen Verhältnisse in der Stadt und bei den hiesigen Truppen beharre ich unbedingt bei dem bereits gemeinschaftlich gefaßten Beschluß der Unterstellung des Militärs in Rzeszow unter die jetzige Vertretung der Stadt.

Bis morgen nachmittags kann aber im Interesse der Ordnung und Ruhe nicht gewartet werden. Das Verbleiben der deutschen Offiziere im Dienste erachte ich als gefährlich und zwecklos.

Der diesbezügliche Aufruf an die Bevölkerung ist bereist ausgegeben worden.

Rzeszow, 31.10.1918.

In tiefster Hochachtung
Bürgermeister Dr. Krogulski
Reichsratsabgeordneter

Für die richtige Abschrift: Janda, Oberstleutnant.

Bericht über Revolution Przemysl.

Beilage 4.

Präs. Nr. 20644/G. Ch. vom 31.10.1918 — 8^h nm. an die Mil. Stat. Komdos.

Auf Anfragen über Verhalten der unterstellten Stellen entscheidet das Mil. Komdo:

In dem bisherigen Unterstellungsverhältnis hat sich gar nichts geändert. Unsere Dienstvorschriften sind für uns nach wie vor die einzig maßgebenden.

Zur Orientierung diene, daß das Militärkomdo bereits Fühlung mit Delegierten der poln. Liquidierungskommission und dem ukrainischen Nationalkomitee für Stadt und Bezirk Przemysl genommen hat. Beide sind mit dem Mil. Komdo in der Ansicht übereinstimmend, daß die Liquidierung bei voller Aufrechterhaltung der Ordnung und Ruhe durchgeführt werden muß.

Sollten sich Delegierte an einzelne Mil. Stat. Komdos wenden, so sind sie an das Mil. Komdo zu weisen. Das Mil. Komdo wird in

jedem Falle einen vollkommen unparteiischen, rein soldatischen Standpunkt einnehmen.

Selbstverständlich haben alle Offiziere auf ihrem dermaligen Dienstposten solange zu verbleiben, bis die vom K. M. in Aussicht gestellten Weisungen eingetroffen sind.

Zu einer Beunruhigung ist gar kein Anlaß vorhanden.

Die vornehmste Pflicht jedes Offiziers in der jetzigen ereignisreichen Zeit besteht darin, daß er an der Aufrechterhaltung der Ordnung mitwirkt, sich um die Politik nicht bekümmert, den kolportierten unsinnigen Gerüchten und Zeitungsmeldungen entgegentritt und unter allen Verhältnissen kaltes Blut bewahrt.

Für die richtige Abschrift: Janda, Oberstleutnant.

Bericht über Revolution Przemysl.

Beilage 5.

Verhalten der Organe des Militärkommandos:

Am Vormittage des 1. November wurden Offiziere und Militärbeamte des Milkomdos versammelt. Sie wurden über die Lage orientiert. Es wurde ihnen mitgeteilt, daß die Verhältnisse in Przemysl selbst durch eine gemischte Kommission noch am 1. November geregelt werden, daß es Pflicht jedes Organes des Milkomdos sei, im Interesse einer geordneten Übergabe und zum Schutze der vielen Kameraden nicht polnischer und nicht ukrainischer Nationalität auf seinem Posten auszuharren und ihnen zugesichert, daß sich das Milkomdo auf keinen Fall ergeben werde und daß der Generalstabschef als letzter seinen Posten verlassen wird.

Obwohl Fmlt. Stowasser, der am 1. Nov. abends das Milkomdo übernahm, am 2. Nov. in einer Ofiziersversammlung ähnlich eingewirkt hat und den Versammelten bekanntgab, daß die gemischte Regierungskommission für den unbehelligten Abtransport der Fremdständigen sorgen werde, sind nur wenige — zumeist ältere aktive oder auf Mobdauer aktivierte — Offiziere verblieben. Alles andere ist im Laufe des 1. und 2. November entweder mit der Bahn weggefahren oder hat sich nur während der Mahlzeiten gezeigt.

Der Dienst in der MA-Abt. wurde bis zum Abend des 3. Nov. Tag und Nach durch den Generalstabschef besorgt, der bei Tag durch Maj. Theiss, bis inkl. 2. Nov. überdies noch durch Major Berger, Hauptm. Paletta und Lt. i. d. R. Kirschner unterstützt wurde. Kommandierte Inspektionsoffiziere sind nicht erschienen.

Die fallweise erschienenen Gagisten und Unteroffiziere wurden stets über die Lage und die Vorkehrungen für den Abtransport orientiert, haben sich aber dennoch nationalitätenweise versammelt und auf eigene Faust Waggon bereit stellen lassen. Hiedurch wurden die durch das Milkomdo eingeleiteten Maßnahmen gekreuzt und die regelrechte Instradierung gestört. (Waggonmangel). —

In der Beeinflussung des jüngeren Off. korps hat der Unterrichtsreferent Lt. i. d. R. Bartha eine besonders schädliche Rolle gespielt. Er vertrat die Ansicht, daß die Offiziere in Przemysl nichts mehr zu suchen hätten und daß der Befehl zum Verbleiben am Dienstposten nicht durchzuführen sei.

Bericht über Revolution Przemysl.

Beilage 6.

Ergebnis der Vereinbarungen zwischen Polen und Ukrainern:

Wahl einer gemischten Kommission, bestehend aus 4 Polen, 4 Ukrainern und 1 Sozialdemokraten. Aufgabe der Kommission: Besorgung der Regierungsgeschäfte in Stadt und Bezirk Przemysl, Aufrechterhaltung der Ruhe und Ordnung. Anordnung von Verordnungen polizeilicher Natur.

Die noch von österr. ung. und schon von polnischen Truppen besetzten Objekte, Magazine und Lager sollten bis zur Übernahme der Bewachung durch eine gemischte Miliz in den bisherigen Händen verbleiben. Hernach sollten Organe, die nicht in die Miliz eingetreten sind, entwaffnet werden. Bis dahin sollten die Ukrainer das Recht einer ständigen Kontrolle der Objekte haben, damit Waffen und Munition nicht verschleppt werden und der status quo erhalten bleibe.

Die bis nun bestehenden Militär- und Zivilbehörden hätten der gemischten Kommission zu unterstehen.

Die Kommission hat bis zur schliesslichen Entscheidung durch die kompetenten Faktoren zu bestehen.

Bericht über Revolution Przemysl.

Beilage 7.

Mutmaßliche Ursache der Absicht von polnischer Seite, den Generalstabschef zu inhaftieren. —

Gleich nach Beginn der Umsturzbewegung haben sich mehrere noch in österr.-ung. Uniform gekleidete Offiziere mir gegenüber

disziplinwidrig benommen. Ich bin in stets sehr scharfer Weise eingeschritten und habe die Offiziere in ihre Schranken zurückgewiesen.

Am 1. November versuchte ein in österr. ung Uniform gekleideter Leutnant mit mehreren Zivilisten mit dem Auto des Milkomdos aus der Garage wegzufahren. Ich stürzte mich vor das Auto und erklärte dem Offizier in scharfer militärischer Weise, daß ich zu einer Liquidierung bereit sei, daß ich aber, solange ich Generalstabschef des Milkomdos bin, mit dem Auto allein zu befehlen habe und keinen förmlichen Raub dulden werde.

Während der Besprechung mit dem Liquidationskomitee aus Krakau (1. Nov. nm) kam es zu einer heftigen Meinungsverschiedenheit zwischen Grafen Skarbek und mir. Ich wurde befragt, was ich von der Heranziehung der k. u. k. Truppen zu Assistenzzwecken halte. Ich vertrat den Standpunkt, daß die bodenständigen Truppen durchgegangen sind und die fremdständigen Assistenztruppen sich weigern würden, gegen Polen oder Ukrainer zu schießen. Die Stellungnahme des Grafen Skarbek, daß noch diese Truppen den Treueid geleistet haben, habe ich unter Hinweis auf die eingetretene Lage als keine Gewähr für die Befehlsbefolgung dargestellt. Als sich die Lage in Przemysl derart verändert hatte, daß selbst die einzelnen Teile des Milkomdos vollständig unbewacht waren, habe ich der Regierungskommission gegenüber die Absicht geäußert, das Assistenzbaon als Schutzbaon zu behalten. Dies löste unter den Polen Erregung aus. Ein polnischer Graf, der die Führung der polnischen Eisenbahnen in Galizien inne hatte, war es, der mir eine geänderte Stellungnahme vorwarf und meine Aufklärung, daß eine Assistenzverwendung und die Verwendung als Schutzbaon zwei ganz verschiedene Sachen seien, nicht einsehen wollte. Dem gegenüber teilte der ukrainische Führer ganz meine Ansicht.

Da das Milkomdogebäude ohne Bewachung war, forderte ich die Aufstellung einer Milizbewachung. Fmlt. Puchalski erwähnte, daß er die Bewachung durch polnische Legionäre angeordnet hätte. Der ukrainische Führer fragte nun mich, wo ich die Nacht zubringe. Ich erwiderte, daß ich in meiner Kanzlei telephonisch zu erreichen sei. Hierauf betonte Dr. Zahajkiewicz auffällig, daß die Wache durch die gleiche Anzahl Ukrainer verstärkt werden müsse.

Während der Anwesenheit der polnischen Liquidationskommission in Przemysl wurde mir von ukrainischer Seite die Aufforderung gestellt, das Milkomdo zu übernehmen. Ich verwies darauf, daß zwei Feldmarschallleutnante in Przemysl anwesend seien. Die ukrainische Forderung, daß ich das Präsidium der gemischten Kommission übernehmen möge, wies ich mit der Begründung ab, daß ich ohne Zustimmung des Kriegsministeriums keine politische Mission erfüllen darf und daß mein Posten als Generalstabschef in der kritischen Zeit der wichtigere wäre.

Nach dem ukrainischen Putsch am 4. Nov. hatte ich eine Menge Angelegenheiten neu zu regeln. Dr. Zahajkiewicz bot mir Platz in seinem Auto an. Auf der Fahrt zum Nationalrat kamen wir in Maschinengewehrfeuer. Hernach verbreitete sich das Gerücht, ich wäre durch einen polnischen Legionär erschossen worden.

Meine Fahrt mit Dr. Zahajkiewicz wurde im Tratsch selbst von ernster Seite dahin ausgelegt, daß die Ukrainer mit mir Verhandlungen wegen Übernahme des Postens eines ukrainischen Generalstabschefs eingeleitet haben.

Die strenge Unparteilichkeit, welche mich bei der Entscheidung mir gestellter Fragen leitete, *mussten* die einseitigen Tendenzen der polnischen Partei hemmen.

Schliesslich haben mir die Polen übel genommen, daß ich als Generalstabschef meinen Dienst im Nachrichtenwesen so erfüllte, wie er vorgeschrieben war, namentlich, daß ich mich für den Leiter der N-Stelle eingesetzt habe.

Daß es nicht zu meiner Verhaftung gekommen ist, glaube ich der Stellungnahme des Fmlt. Puchalski, der mein Tun und Lassen während der kritischen Zeit zu beurteilen vermochte, zuschreiben zu müssen.

Janda, Oberstleutnant

№ 209
ПОВІДОМЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕНЕРАЛЬНОЇ
ВІЙСЬКОВОЇ КОМАНДИ ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ
У ЛЬВОВІ ПОЛЬОВОГО СУДУ

10 листопада 1918 р.

З огляду на стан облоги заводиться полевий суд, під який підпадають крім української армії усі цивільні особи, яких приловиться на заворушенню публичного спокою, грабунках, крадіжжі й мордах.

Львів, дня 8 падолиста 1918.

Українська Генеральна Команда

Діло. — 1918. — 10 листоп.

№ 210
ЗВЕРНЕННЯ ПЕРЕМИСЬКОЇ ПОВІТОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
РАДИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

10 листопада 1918 р.

До Високої Української Національної Ради у Львові.

Повітова українська національна рада в Перемишлю розпочала вже свої чинности, поділившись на секції. Серед того заключила наша Коменд., яка тепер формує правильну армію (з скорострілами, бомбами, арматами і літаками) військове перемире, якого від тепер залучаєсь. Діловодство ж Ради з браку готівки недомагає і готове застановитися. Просимо затим о ласкаве подане нам, чи і яку готівку могли би ми дістати зі Львова (бодай 2—3 міліони крон). Терпимо брак вугля, задля якого, та задля страйку залізничників рух потягів майже устав.

По евентуальну готівку вишлемо специяльного післанця автомобілем.

Заразом просимо подати нам до відома, чи У. Н. Рада в силі єсть нам дати певну скількість угля на покритє запотребованя залізниці і електровні.

До повітової У.Н.Р. належить 13 членів, головою чет. Др. Т. Кормош, заступниками Др. В. Загайкевич, М. Демчук, секретарем Л. Данилович.

За Повітову Українсь. Нац. Раду в Перемишли
 Секретар Комісар
 (підпис) Данилович

ДАЛО, ф. 350, оп. 1, спр. 4946, арк. 12. Рукопис. Оригінал.

№ 211
**ІНФОРМАЦІЯ ПОВІТОВОГО КОМІСАРА
 ВИННИКІВСЬКОГО ПОВІТУ ПИЛИПА МИСЬКА
 УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ
 ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ**

10 листопада 1918 р.

Дня 1.XI.1918 рівночасно з проголошенням Української Держави відбулись у Винниках збори Українців, на яких вибрано укр. повітовим комісарем проф. Пилипа Миська і він обняв з днем 1 падолиста 1918 верховну власть у винницькім (судовім) повіті.

Комісаріат зарядив перенятте урядів та військових інституцій на річ Української Держави і переняв організацію війська в цілім повіті.

Секретарем комісаріату іменований п. Володимир Домазар, урядником п. Василь Дверій.

При комісаріаті утворивсь повітовий харчовий уряд з п. Євгеном Гавришом на чолі.

Мисько,
Укр. повітовий комісар

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 109. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 212

**ІНФОРМАЦІЯ ПОВІТОВОГО КОМІСАРА КАМ'ЯНКО-СТРУМИЛІВСЬКОГО ПОВІТУ ПЕТРУШЕВИЧА
УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО СТАНОВИЩЕ
В ПОВІТІ І м. БУСЬКУ**

10 листопада 1918 р.

До Високої Української Національної Ради у Львові.

Як Український повітовий комісар маю честь повідомити як слідує:

I. Вся власть в цілім повіті Камінецькім то є так в Камінці Струмиловій, як і в Буську перейшла в наші руки без проливу крові дня 1 падолиста с. р. Суди, уряди податкові, пошти і уряди залізничні урядують даліше.

II. Урядники тутейшого староства втримались від дальшого урядовання. Тому займеновав'єм тимчасовим референтом народного шкільництва п. Івана Вертипороха, упр. школи в Сільці Беньков, а референтом санітарним п. др. Теодора Яцева, лікара з Камінки. Реферат військовий поручив я в концеп. практикантови ц. к. Намісництва в Самборі Старім п. Антоневичови, а на секретаря заангажував'єм п. др. Г. Со-войку, канд. адвок.

III. Тутейший український гарнізон складається з незначного числа Укр. С. Стр. і однорічних охотників та новобранців-охотників, і еше не зовсім вишколених.

Весь гарнізон числить около 200 людей.

В цілі сотворення укр. армії зарядив'єм примусовий побір в цілім повіті ополченців української народності від 18—36 року життя. Побір розпочинаєсь дня 12 с. м.

IV. Майно бувшої австр. армії перебрано протоколярно і адмініструю при помочи відпоручників мною визначених.

V. Готівкою перебрано від австр. інституції військових около 20 тисяч корон, які покищо проваджу в докладній евіденції і якими покриваю розходи на удержанне гарнізону.

VI. Справа харчова маєсь в нашім повіті досить добре, а іменно в околиці Буська перенялисьмо від австр. війська так звану «групу Гікі», яка складаєсь з кількох фільварків. Інвентар цілого майна то значить худоби, коней, збіжжя і картофель як

раз виготовляється моїм відпоручником і зарядчиком тої групи паном Сміликом.

В найкоротшім часі покличу комісію ліквідаційну, зложену з поможності з фаховців, яка займеся справою після вказівок Ц. Краєвого Уряду Харчевого.

VII. Населенне народності польської по селах заховується спокійно, за те інтелігенція польська в Камінці про око захоуєсь спокійно лиш зі страху перед нашими С. Стрільцями і машиновими крісами, тому мусить бути під строгим дозором. Острійших мір, крім зарядження виняткового стану в цілім повіті, на разі не було потреби ужити. Укр. населенне в повіті захоуєсь без закиду.

VIII. Військовим комендантом для Камінки є п. четар Козаревич, для Буська п. поручник Войтків, а комендантом тутейшого гарнізону і УСС єсть п. четар Салик.

IX. Українським повітовим комісаром вибрано на повітових зборах мужів довір'я підписаного, а заступником о. Петра Козаківського, місцевого сотрудника. Вже відбув'єм дві сесії сільських комісарів, а іменно одну в Камінці, а другу в Буську, а крім того сего тижня відбудуться два всенародні віча, одно в Камінці, друге в Буську.

Нинішнього дня по Службі Божій в міській церкві при великім здвизі народа і інтелігенції перший зложив присягу підписаний, як комісар повітовий, на вірність Укр. Державі і Укр. правительству, а відтак зложили присягу усі новобранці числом около двіста. Маніфестація була величава і спричинила велике враженне на зібранім народі. На закінченне весь народ і новобранці відспівали «Вже воскресла Україна».

Печатка

Петрушевич

Укр. комісар повіт.

Камінка Струмілова, 10 падолиста 1918.

Ц. К. Староста

К. у. к. Бецірксгауптманн

Ц. К. староста Камінка Струмілова

№ 213
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ПОСТАНОВУ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЩОДО ЗАХОДІВ
ДО ВОЗЗ'ЄДНАННЯ ВСІХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ
В ОДНУ ДЕРЖАВУ

11 листопада 1918 р.

УНР ЗА ЗДІЙСНЕННЯМ ІДЕАЛУ ЦІЛОЇ НАЦІЇ

Львів, 10 падолиста 1918.

Сьогодні о год. 10 рано повна Українська Національна Рада перед зложенням приречення Державного Секретаріату одноголосно прийняла отсе внесення д-ра Романа Перфецького і товаришів:

Українська Національна Рада як найвища власть українських земель бувшої Австро-Угорської монархії в змаганню до здійснення національного ідеалу всього українського народу поручає Державному Секретаріатови поробити потрібні заходи для з'єдинення всіх українських земель в одну державу.

Після того в передавдієнціональній салі бувшого намісництва відбувся важний правно-державний акт, а саме приречення Державного Секретаріату — рівне присязі до рук сивоголового народнього провідника проф. Юліяна Романчука.

В святі взяли участь крім Уряду представники війська, Генеральної Команди, громадських організацій, світа наукового, літературного й ин.

Діло. — 1918. — 11 листоп.

№ 214

ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ЗАСІДАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВІД 9 ЛИСТОПАДА
1918 р. ТА УТВОРЕННЯ ПЕРШОГО ТИМЧАСОВОГО
ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ
ДЕРЖАВИ І ЗАТВЕРДЖЕННЯ ЇЇ ГЕРБА

11 листопада 1918 р.

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА

Львів, 10 падолиста 1918.

В останніх днях У.Н.Р. вирішувала головне питання дня, як заведення превенційної цензури з огляду на стан облоги і полагоджувала інші зарядження на засіданнях президії. Найбільш уваги присвячувано переговорам делегації Ради з представниками польського громадянства у Львові в справі вирівнювання непорозумінь, зроджених зачіпними кроками польських зоружених цивільних відділів, через що терпить загал населення столиці.

Вчорашнє засідання розпочинається о год. 12—15. Його перебігу вижидають з великим напруженням так члени Ради, як і досить численно зібрана публіка.

Голова Ради др. Кость Левицький відкриває засідання. На салі з'являється новий начальний командант військ Ради полковник Гнат Стефанів. Команданта витають оплесками. Після того голова коротко сповіщає про стан переговорів з представниками польського громадянства. Переговори покищо мимо найліпшої волі з нашого боку не довели до ніяких успіхів, бо польські делегати так теряються, що раз за разом переступають з одного становища в друге, виставляючи нові дезідерати. Останнім разом просили вони о завішання оружя на 48 годин, щоби тим чином дати їм можливість порозумітися з Варшавою, зглядно з Краковом. Прінціпіяльно і Рада і наша Генеральна Команда стоять на становищі, що польська сторона у воєнних кроках не уявляє собою регулярного війська, тільки такі відділи, з якими військо Ради не може входити в ніякі умови. Інші одначе згляди промовляли би за сповненням їх

просьби, а саме, щоби населенню боевої лінії дати можливість запастися харчами. Мимо всього є це справа нашої Команди, котра й порішить її згідно із військовими вимогами.

Начальний командант опускає тоді салю засідань, бажаючи з Військовою Радою застановитись над проханням польської сторони.

При тій нагоді президент читає лист проф. д-ра Ернеста Тіля з приватними пропозиціями що до порозуміння і передає його делегатам Ради до евентуального зужиткування при переговорах.

До голосу приходять делегат Головної Ради галицьких, буковинських і угорських Українців інж. Володимир Гринів, котрий промовляє іменем тої Ради та делегації міністерства шляхів в Києві. В ту саму хвилю з'являється на салі сама делегація. Один з її членів сердечно вітає нашу країну з відродженням і визволенням та говорить про навязання тісних зносин Української Держави з Західною Україною.

Йому відповідає голова Ради. Дякує за привіт. Встала Україна по обох боках бувшого кордону, йдемо до ясної мети будування своєї хати, одначе щастя буде аж тоді, коли з'єдинимося всі в одній великій Україні.

На порядку нарад ставиться справа формування уряду. Голова Ради дістав поручення створити уряд під назвою Тимчасового Державного Секретаріату Західно-Української Держави, відповідального перед Радою. Д-р Кость Левицький предкладає список членів Тимч. Державного Секретаріату, а саме голова і секретар фінансових справ: д-р Кость Левицький, секр. внутрішніх справ: д-р Льонгін Цегельський, секр. заграничних справ: д-р Василь Панейко, секр. торгівлі і промислу: Ярослав Латвинович, секр. віроісповідань: Олександр Барвінський, секр. освіти: (поки що необсаджений секретаріат, призначений для д-ра Степана Смаль-Стоцького, тимчасово заступає Олександр Барвінський), секр. суспільного здоров'я: д-р Іван Куровець, секр. військових справ: отаман Дмитро Вітовський, секр. праці і суспільної опіки: Антін Чарнецький, секр. публичних робіт: д-р Іван Макух; секр. земельних справ: д-р. Степан Баран, секр. судівництва: д-р Сидір Голубович, секр. шляхів: Іван Мирон, секр. почт і телеграфів: Олександр

Пісецький. Крім того в склад Державного Секретаріату входить кожодчасний голова Українського Харчового Уряду.

Член Ради Михайло Петрицький висказує радість з приводу сформування уряду, жадає від нього твердої рішучості і ставить внесення прийняти запропонований склад уряду en bloc.

Член Ради Бурачинський іменем Буковинців домагається установлення місць товаришів секретарів внутрішніх справ, фінансів і харчових справ для Буковинців з огляду на інші адміністраційні установи бувших коронних країв Галичини і Буковини.

Член Ради д-р Степан Баран прилучився до виводів члена Бурачинського і радить з огляду на інші віроісповідні відносини на Буковині залишити за представником Буковини місце товариша секретаря віроісповідань.

Член Ради Михайло Петрицький ставить внесення, щоби Тимч. Державний Секретаріат зложив приречення на руки найстаршого парламентариста проф. Юліяна Романчука як відпоручника Ради. Формулу приречення проситься уложити д-ра Антона Горбачевського.

През. Ради сповіщає, що Комітет Ради постановив предложити певній Раді прийняти за державний герб золотого льва на синім полі.

Відтак розпочалася дискусія над офіційною назвою держави. В дискусії забирали голос: д-р Льонгин Цегельський, д-р Богдан Барвінський, д-р Степан Баран, д-р Лев Ганкевич і Володимир Охримович. Вкінці прийнято внесення д-ра Вол. Охримовича, щоби офіційною назвою нашої держави була назва: Західно-Українська Держава.

Прийнято теж пропозицію що до державного гербу, як і склад Тимчасового Державного Секретаріату.

Супроти того, що през. Ради д-р Кость Левицький обняв головство Секретаріату, президія Ради перейшла на заступників, а саме: Івана Кивелюка і д-ра Льва Ганкевича.

Складання приречення Тимч. Держ. Секретаріатом відбулося сьогодні о год. 11 рано в прийомній салі бывшего Намісництва.

№ 215

**ІНФОРМАЦІЯ ПОВІТОВОГО КОМІСАРА ХОДОРІВСЬКОГО
ПОВІТУ ІВАНА ВИННИЦЬКОГО ПОВІТОВОМУ КОМІСАРУ
БІБРСЬКОГО ПОВІТУ ПРО СТАНОВИЩЕ У ПОВІТІ**

11 листопада 1918 р.

Повітовий Комісаріат   Ходорів, дня 11 падолиста 1918.
Укр. Нац. Ради
в Ходорові

До повітового комісаріату УНР в Бібрці

Через умисного післанця питаєте, що нового?

Подаємо отже новини, яких багато і які цікаві.

Як Вам відомо, армія Бем-Ермоля вертає тепер з України домів і ми зі всіх сторін діставали звістки, що ідуть цілі транспорти в повнім узброєнні, котрих належить розоружувати. І так вчора перейшла вістка, що іде 90 полк (Ярослав-поляки) трьома транспортами на відсіч Львова. Ми пустили ту вістку дальше, а Рогатин навіть домагався, щоби їх перед Ходоровим розоружити. Старе Село і Стрий відмовили помочи, натомість Станіславів прислав о 9 год. вечером 1 сотню 95 п. п. (Чортків). Ся сотня усадовилась коло торів перед двірцем в полі і здержала поїзд в порозумінню з урядом руху. Вислано парламентарів і що дальше сталось не знаємо, бо тії люди, котрі б могли здати точний звіт, не живют, досить, що розгорілась борба. Наші мали кріси і по 40 набоїв до звичайних крісів, а Поляки мали кільканадцять машинових крісів, дуже багато муніції, 2 метачі міні і дуже велику кількість ручних гранатів та було їх 4 сотні. Остаточо по 1 1/2 год. борбі о годині 4 1/2 рано наші уступились до Новосільців, полишаючи двайцять кілька полеглих. Мимо того був в місті спокій.

Доперва перед 9 год. рано нині надійшов другий потяг з курінем 90 п. п. і Поляки розпустили рої (шварми), заняли цілий Ходорів. Порозбивали магазини, багато люду арештували, міліцію (звиш 100 людей) розоружили та взяли о. Івана і п. Тараса Винницьких та опісля і п. Пруднуса, коменданта повіт. міліції як закладників. Закладники арештовані і на-

селення пережило дуже багато в часі польського наїзду. Нагнавши багато страху, побивши трохи людей, обікравши магазини і декого з населення, відїхали Поляки около 1 год. ноч., забравши зі собою п. Пруднуса і 2 стрілецьких хорунжих (передню сторожу з Рогатина, як представників армії української на закладників). Ми повідомили зараз Стрий, котрий чекає на Поляків з артилерією та здається будут змушені їх перепустити зі згляду на закладників, за котрими ми дуже розбиваємося, хочби вже і тому, що цілий комісаріат як міліція ту при ніч. Здаєся в ночі надійде 3-й транспорт 90 п. п., але на них ждуть вже стрільці з Рогатина. Цілий сей случай перервав нам мобілізацію, бо саме нині мала бути бранка з 11 сіл стрілецького кута.

Завтра прийде других 11 сіл та зі згляду на се, що Ходорів мусить мати дуже сильну залогу і що наша вся майже міліція розбіглася, ми будемо змушені всіх зголосившихся задержати у себе тим більше, що зі Львовом майже зовсім добре.

Остаємо з належним поважанням

повіт. комісар о. Іван Винницький

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 21—22. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 216

ПОВІДОМЛЕННЯ КУР'ЄРА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ПЕТРА ГОЛИНСЬКОГО ПРО СТАНОВИЩЕ В РУДКІВСЬКОМУ ПОВІТІ

11 листопада 1918 р.

Кур'єр п. Петро Голинський, укінчений богослов подає:

Поляки заховуються провокуючо, інтелігенція польська бунтує селян, особливо поляків до опору супроти укр. властей. Мобілізація заряджена. Покликуєсь під оруже всіх здорових людей у віці від 18—35 літ. Населенне радо стає сотками до бранки. Жандармерія зложена з активних жандармів Українців. Помагає дуже охочо. Харчів доволі, заряджено організацію в сім напрямі. Надвижка продуктів, в якійсь перешлася до диспозиції ЗУНР. В повіті спокій. В селі Гомнах в дідица Янка

знайдено зброю і амуніцію, яку жандармерія з Хищевич сконфіскувала. Дідич Янко втік до Самбора, полишаючи збіжжя на двох жінок, а форналі, яким не заплачено по його утечі з полоненими італійцями, кинулись рабувати двір. Однак повітовій власті вдалось в час стримати ексцеси. Обійшлося без більшої шкоди, удержанням порядку стараються самі селяни.

Львів, 11/XI 1918.

Петро Голинський

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 85. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 217

**ІНФОРМАЦІЯ КУР'ЄРА СТУДЕНТА МИКОЛИ ГОВИКЕВИЧА
УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ
ПРО СТАНОВИЩЕ В ЖИДАЧІВСЬКОМУ ПОВІТІ**

11 листопада 1918 р.

Повіт Жидачів.

Повітовий комісар: др. Качмарський.

Вся власть в українських руках. Військовим командантом намірено одного з офіцерів УСС. До розпорядимости війська один автомобіль.

В Миколаєві:

Міський комісар: Андрій Гірник, господар. Командант жандармерії Макар, б. вахмайстер жандармерії. Майном військовим завідує: Стефан Колодій, б. ц. і к. фельдфебель. Суд і уряд податковий фунгують.

Пошта не фунгує — лиш відділ телефонічний в наших руках.

Потрібно кілька сил укр. на пошту і то сейчас.

Зорганізовалась Боева управа, в котрої склад входять Михайло Вишневецький, Михайло Шарам, висулений вахмайстер жандармерії і Іван Говикевич. Міліція твориться. Військова сила виносить 3 сотні. З тих вже 2 відійшло по приказу, а 3 залогують.

Можна завербувати до 2000 мужа.

Желізниця не фунгує. Потреба желізничних урядників.

Припасів харчових доволі. Готових є 60 сотнярів збіжжя до диспозиції.

Владу перенято 3 падолиста при помочи старшого десятника УСС Особи. Сей зібрав хлопців і удався.

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 122. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 218

ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ЗАСІДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВІД 10 ЛИСТОПАДА 1918 р. І ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО З'ЄДИНЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В ОДНУ ДЕРЖАВУ

12 листопада 1918 р.

Вчорашнє* засідання Ради розпочалося о годині 9 рано. Головує д-р Лев Ганкевич. На засіданню присутні всі державні секретарі крім д-ра Івана Макуха і Івана Мирона, котрі не встигли ще прибути до Львова.

Член Ради д-р Михайло Новаковський зголошує нагале внесення такого змісту: У.Н.Р. Західно-Української Держави проголошує злуку цієї Держави з всією Україною і взиває свій Секретаріят до негайного переведення цієї злуки в життя.

Над внесенням розпочинається надзвичайно жива дискусія.

Перший приходить до слова д-р Роман Перфецький. Він в загальних зарисах піддержує внесення д-ра Новаковського. Стоїмо на шляху реалізації власної державности. Повна реалізація нашого всенароднього і всеукраїнського ідеалу тільки тоді буде здійснена, коли не буде ніяких кордонів. Ті мотиви, котрі дня 19 жовтня здержували нас від рішучого кроку — проголосити з'єдинення всіх українських земель, нині є без вартости. Крім того зближується хвиля мирового конгресу. Не сміємо стати там роздерті на дві часті хоч би і у власних державних організаціях. Ми є одною нацією, мусимо бути й одною демократичною державою. Те, що від давна горіло

---

* Засідання від 10 листопада.

в наших серцях, мусимо тепер засвідчити перед цілим світом, перед лицем всіх народів і держав. Бесідник горячо підтримує загальний тон внесення д-ра Новаковського, не може згодитися тільки на свого рода безпосередність формулетанин. Тому ставить в тім самім напрямі нове внесення:

«У.Н.Р. як найвища власть українських земель бувшої Австро-Угорської монархії в змаганні до здійснення національного ідеалу всього українського народу поручає Державному Секретаріатові поробити потрібні заходи для з'єдинення українських земель в одну державу».

В тій формі найкраще і найпевніше зможемо висловити і наше змагання і намагатися його здійснити. За внесенням промовляє його співторець д-р Михайло Лозинський. Державний Секретаріат на основі нашої формули має поробити заходи задля з'єдинення всіх українських земель. Маємо з'єднатися з Україною, із справдішньою народньою Україною, а не з тими, котрі репрезентують об'єдинительну думку.

Секретар заграничних справ д-р Василь Панейко приєднується до думок д-ра Перфецького і д-ра Лозинського. Сумніви що-до негайної злуки з теперішньою державною Україною підносять о. Олександр Стефанович, секр. віроісповідань Олександр Барвінський і секр. внутр. справ д-р Льонгин Цегельський. Останній бесідник сильно підкреслює орієнтацію теперішнього гетьманського уряду на «єдну, неделіму», і тому мусить він рішучо противитись внесенню д-ра Новаковського; внесення д-ра Перфецького є до прийняття.

За внесенням д-ра Перфецького промовляє ще секр. військових справ отаман Дмитро Вітовський. Нема сумніву, що всі ми є за з'єднанням з Великою Україною, всі змагаємо до здійснення нашого ідеалу. До певної міри можна вирозуміти мотиви, які здержували наших політиків не сказати того всього 19 жовтня. Тепер ті мотиви значно послаблені з одного боку, а з другого мусимо народови виразно сказати, що стоїмо на точці з'єдинення, тим більше, що широкі маси селянства, робітництва і все військо бажають з'єдинення. Відкладати того не можемо, мусимо йти по лінії бажань і змагань народу. Відтак д-р Лозинський ще раз просить Раду прийняти внесення д-ра Перфецького. Після того д-р Олександр Колесса звертається до голови Державного Секретаріату д-ра Костя Левицького з проханням висловити думку уряду в цій справі.

Голова Секретаріату запрошує секретарів на нараду. По 5 хвиликах вертає Секретаріат до салі засідань і головне проголошує: На підставі одногосноної постанови Державного Секретаріату маю честь заявити, що Державний секретаріат одногосно рішив згодитися з внесенням д-ра Перфецького (бурхливі оплески).

Після цього голова Ради д-р Лев Ганкевич віддає під голосування перш усього внесення д-ра Новаковського, котре одержує 2 гососи, а відтак внесення д-ра Перфецького, за котрий гососує ціла Рада включно з Державним Секретаріатом.

О год. 11 переривається засідання, а У.Н.Р. удається до бувшого Намісника задля прийняття урядового прирічення від Державного Секретаріату.

О год. 12 відкрито продовження засідання. Члени Ради вносять ріжні побажання до поодиноких секретарів. І так звертається увагу п. секр. внутрішніх справ на конечність негайного створення державної поліції у Львові. Рівнож підносять домагання до п. секр. фінансових справ що до скорого наладження державних фінансів.

Член Ради Михайло Петрицький згадує про конечність негайного заснованя українського університету у Львові. Справа, на котру Українці стільки літ боролися, мусить бути негайно полагоджена. Управляючий секретаріатом освіти Олександр Барвінський повідомляє, що Рада Державних Секретарів поручила йому зробити нарис створення всього шкільництва та що він приїде з готовим законопроектм на одно з найближих засідань Ради Секретарів, після чого законопроект предложиться У.Н.Р.

Член Ради Олександр Кульчицький ставить питання до п. секр. військових справ, чи мається на меті взяти на увагу справу причинків для родин, котрих члени служать в українській армії, чи думається про забезпечення інвалідів, дальше вдів і сиріт по впавших за свободу нації та про видання спеціальних відзначень для заслужених в боях. П. Секретар військових справ Дмитро Вітовський вияснює, що все те мається на увазі, одначе не можна справі такої великої ваги відразу полагодити. Вони вимагають застанови і пильного розгляду. Для інформації зазначає він, що військові причинки виплачується, як і передше, на основі австрійського закону.

Що до інших справ, порушених п. інтерпелянтом, зазначає, що в короткому часі будуть внесені на розгляд Ради відповідні законопроекти. Даліше запитує п. О. Кульчицький, чому урядових повідомлень і відозв не друкується в єврейській мові. Голова Ради д-р Лев Ганкевич подає до відома, що на вчорашнім засіданню Ради Секретарів постановлено всі урядові повідомлення і відозви видавати в 4 мовах: українській, польській, єврейській і німецькій.

Відтак порушено ще деякі дрібні справи, а обговорення відношення до тзв. польської боївки у Львові, започаткованого М. Петрицьким, відложено до нинішнього засідання.

Діло. — 1918. — 12 листоп.

№ 219 ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»: «ЗАПРИСЯЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ»

12 листопада 1918 р.

Вчора о год. 11—15 передпол. відбулося в передавдієнціональній салі бувшого намісництва складання службового приречення Державним Секретаріатом.

О год. 11 Державний Секретаріат (за виїмком секр. публичних робіт д-ра Івана Макуха і секр. шляхів Івана Мирона, котрі не встигли ще прибути до Львова) і члени Ради удаються до палати бувшого намісництва. В коридорах і ждальних палатах дожидають їх представники Начальної Команди Українських Військ, отамани і сотники поодиноких боєвих відділів, представники бойових формацій, урядники бувшого намісництва, а тепер Секретаріату внутрішніх справ, громадські діячі, представники наукового світа, літератури, преси і т. д.

Рівно о год. 11—15 заповнюється саля. Старенький ветеран нашої політики проф. Юліян Романчук оголошує: Панове, Державні Секретарі і У.Н.Р. наділила нас великим довірям: будувати тут нашу державність. Є це важке завдання, котре переймаєте у незвичайну хвилю. Маєте тепер в мої руки зложити приречення, що те завдання сповните по своїм силам і знанню. П. шеф президіяльного бюро Ради Державних Секретарів відчитав текст приречення, а ви поодинокі повторяти

мете слова і закріпите те приречення поданням рук мені, як делегатови У.Н.Р., а крім того кождий з вас підпише текст приречення.

До стола підходить голова Державного Секретаріату і секретар фінансових справ др. Кость Левицький. Тимчасовий шеф президид. бюро Ради Держ. Секретарів др. Степан Витвицький читає текст (поданий на іншій місці), а складаючий приречення повторює слово за словом. Відтак наступає подання руки і підписання тексту. Опісля складала приречення інші держ. секретарі в такому порядку: др. Льонгин Цегельський, др. Василь Панейко, Ярослав Литвинович, Олександр Барвінський, др. Іван Куровець, отаман Дмитро Вітовський, Антін Чернецький, др. Степан Баран, др. Сидір Голубович і Олександр Пісецький.

Проф. Юліян Романчук: Ви, панове, державні секретарі зложили приречення, рівне присязі. Не сумніваємося, що те приречення в цілості буде додержане, що всі свої сили, своє знання, досвід посвятите нашій державі для добра українського народу, на благо цілого населення.

Голова Держ. Секретаріату др. Кость Левицький: Ми свідомі цього обов'язку, який ми прийняли на себе серед граду куль і незвичайно важких обставин. Вступаючи в уряд уважаємо за відповідне зазначити, що стоїмо на демократичнім принципі. Ми вийшли з народу і для народу буде присвячена наша праця. Нашим обов'язком — берегти добра і права Західно-Української Держави, нашим змаганням забезпечити лад, спокій і добробут держави. Лиш український режим буде в нашій державі. Цілому населенню без огляду на національність і віроісповідання, без огляду на соціальне уверствовання будуть забору політичні. Лад в нашій державі буде коротко кажучи «без холопа і без пана».

Це відношення буде висловлюватись у всіх установах, законах і порядкови так супроти нашого народу, як інших народів нашої держави. Тому й перші кроки нашої діяльності мусимо ставити рішучо, твердо, але й розважно. Першим нашим завданням — завести лад і спокій та допомогу суспільности, вичерпаній воєнним довголіттям. Відтак мусимо взяти під розвагу проблему земельної реформи. Робітничий стан мусить одержати охоронне законодавство, відповідну до

життєвих вимог плату, найвище і найцінніше добро людини: життя і здоровля мусить бути шановане, хоронене і забезпечене.

І інші суспільні верстви мусять бути вповні забезпечені в нашій державі. Мусимо як найскорше завести добру, справедливу і справну адміністрацію, мусимо подбати і про всі наші справи державного і суспільного життя. В своїй праці все мати-мемо на увазі той великий ідеал нашої нації: з'єдинення всіх українських земель в одну велику, незалежну, суверенну і демократичну Українську Державу. Нехай живе Український Нарід і нехай живе кріпка і непобідима Українська Держава! (Гучні оплески і оклики: Слава Державному Секретаріатови!)

Член Ради о. Олександр Стефанович складає побажання Державному Секретаріатови в імени власнім і церкви.

Ще раз промовив коротко проф. Юліян Романчук і таким чином покінчено важний правно-державний акт.

ТЕКСТ ПРИРЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЕКРЕТАРІВ

Я (ім'я і назвище), іменований державний секретар справ... Західно-Української Держави, прирікаю, що мої з тим урядом получені обовязки сповняти-му по мойому найкращому знанню і згідно з моєю совістю, усі мої сили присвячу для добра моєї Держави та її інтересів берегти-му у всяких відносінах.

Діло. — 1918. — 12 листоп.

№ 220
РЕДАКЦІЙНА СТАТТЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»:
«ІДЕАЛ ЦІЛОЇ НАЦІЇ»

12 листопада 1918 р.

Українська Національна Рада яко найвища власть українських земель бувшої Австро-Угорської монархії в змаганню до здійснення національного ідеалу всього українського народу поручила вчора Державному Секретаріатови Західно-Української Держави поробити потрібні заходи в ціли зєдинення всіх

українських земель в одну самостійну, незалежну, вільну, демократичну державу.

Ухвалюючи одноголосно цю резолюцію, Українська Національна Рада вступила на шлях виконання віковичного заповіту всіх тих славних синів України в минувщині, котрі чи то з зброєю в руках, чи політичною акцією від шістьох віків, відколи польські анексіоністи роздерли живе тіло українського народу, докладали всіх зусиль, щоб наново зєдинити в одну цілість всі українські землі. Свою ухвалу вихопила Українська Центральна Рада* з серця усієї української нації по цім і по тім боці Збруча, а передовсім з серця тих, що не зважаючи на ніякі аргументи практичної політики, вилеліяли в своїм серці ідеали зєдинення української нації на цілій її території розселення і зложили Ганнібалеву присягу, що своє життя за цю ідею положить.

На сторожі цієї ідеї стало Українське Січеве Військо, вся жива частина української інтелігенції, усе селянство в західних українських землях, а на території Придніпрянської України втілює в собі цю ідею Українській Національний Союз, в яким обєднані всі політичні та громадянські організації Української Держави, під проводом нашого знаменитого письменника Володимира Винниченко.

Державний Секретаріат Західно-Української держави, який має поробити потрібні заходи в цілі зєдинення всіх українських земель в одну державу, жде тяжка, але вдячна праця. Майбутні приготування простягаються на всі поля суспільного, економічного й політичного життя, бо-ж західно-українські землі, перед віками відорвані від свого головного пня, жили своїм окремим життям.

Праця Державного Секретаріату під цим оглядом мусить бути наскрізь творча. Умова творчості залежна вже від гасла, яке зєдило всі українські верстви в найдалших західних закутинах в теперішнім змагання нашєї нації. Цим змаганням є повне визволення нації не тільки під політичним, але й суспільним, культурним і економічним оглядом. Повна демократизація всіх установ, від сільських почавши, на

* Тут помилка. Має бути — Національна.

найвищих державних скінчивши, та перехід землі на власність тих, що оброблення її зрошують своїм кривавим потом, це також необхідність на шляху здійснення ідеалу української нації, як і повне політичне визволення через утворення власної самостійної, незалежної, вільної держави.

Ці гасла визвольного руху українського народу в його західних землях уже своїм характером гуртують і ту частину українського народу, що живе на західних землях, коло прапору та програми, виставлених Українським Національним Союзом у Києві. Не на те цілі століття страждали українські народні маси в економічному кріпацтві, щоб польських, мадярських чи румунських панів перемінити на своїх, ще й до того оброслих московським мясом, не на те цілими віками не мали жадних прав, щоб польських, мадярських і румунських автократів заступили українські або підшиті в українську шкуру московські автократи, не на те визволяються з польського й мадярського ярма, щоб замінити його на московське.

Український нарід західних земель змагає до зєдинення всіх українських земель в одну державу, але державу демократичну в найкращім розумінню цього слова, в якій переведеноб земельну реформу по бажанню народніх мас, створеноб новітне охоронне робітниче законодавство і де воля зорганізованих народніх мас булаб дороговказом державного будівництва.

Діло. — 1918. — 12 листоп.

№ 221

ПОВІДОМЛЕННЯ КОРОЛІВСЬКОГО ОКРУЖНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДЖУПАНА УГОЧАНСЬКОЇ ЖУПИ ПРО НАПАД СЕЛЯН НА ПРЕДСТАВНИКІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ В СЕЛАХ ВЕЛЯТИН, РОКОСІВ І ВЕЛИКА КОПАНЯ

12 листопада 1918 р.

Вчора по телефону я вже доповів про те, що в с. Велятині населення побило свого нотаря. Сьогодні повернувся висланий на місце пан начальник окружного управління з жандармерією і національними стражниками, і я можу доповісти нижченаведене:

7-го числа ц. м. більша частина населення була викликана в сільську управу для виплати вартості кукурудзи й пшениці, які були реквізовані весною. Між нотарем і населенням виникла незгода щодо цін, було згадано про виплату допомоги й через це створилося таке безладдя, що нотар хотів звернутися за допомогою до єдиної озброєної офіційної особи, яку мав у розпорядженні. Натовп відібрав гвинтівку в єдиної озброєної особи, розбив її, потім напав у кабінеті на нотаря і наніс йому побої. Нотар внаслідок побоїв знепритомнів. Натовп напав на квартиру нотаря, там все розбив і пограбував, також жорстоко обійшовся з дружиною нотаря. Тимчасом нотарю і його дружині вдалося врятуватися в будинку священика. Натовп напав на дім священика, почав грабувати і, коли знайшов нотаря, який сховався там, знову почав його бити. З горища будинку скинули його на землю і, витягши на вулицю, побили його до втрати свідомості. Впевнений в тому, що нотар помер, натовп пішов до вчителя Поповича, побив його і пограбував. Грабував натовп і у колишніх сільського старости Мартона Мендела і нотаря Андрука. Переважну більшість документів і книг натовп знищив. Про це на місці був складений протокол. В підбуренні винні теперішній сільський староста і більшість членів представництва. Вислана озброєна сторожа заарештувала 17 чол. Нотар зараз лежить тяжко хворий в Хусті, на думку лікаря, його одужання може настати не раніше 3—4 місяців.

Головних винуватців не можна було впіймати, бо втекли на конях і ховаються озброєні у лісах в районі с. Велятина.

Вчора я по телефону просив окружну комендатуру гонведів в м. Кошіце, жандармську флігелькомендатуру в м. Берегові і військовополіцейську комендатуру у Севлюші відрядити в с. Велятин військово-поліцейський загін в складі 40 чол., щоб головніші винуватці були піймані і доставлені на призначене місце.

Прошу пана піджупана, будьте ласкаві також вжити заходів у рамках своєї компетенції.

Тепер село не має представництва, і порядок підтримують прикомандировані з Надьтарна 2 жандарми і 12 національних стражників, але вони можуть залишитися всього не більше кількох днів.

Одноразово доповідаю, що на території мого округу було зроблено напад ще в с. Рокосові з боку мешканців сіл Раковець і Велика Копаня. Озброєні солдати пограбували одного торгівця і побили його разом з сім'єю. Зробили злом і в одного корчмаря, але він вжив проти них зброю, і серед великої бійки вдалося зловити 2 чол. Третього зломщика п'ятьма пострілами з револьвера знешкодили, і на наступний день національні стражники і цього піймали у Великій Копані.

Прошу пана піджулана терміново прикомандирувати жандармерію знову в с. Велика Копаня.

Королеве, 12 листопада 1918 р.

*Багатаї, старший начальник
окружного управління*

ДАЗО, ф. 245, оп. 2, спр. 1617, арк. 148.

Опубл.: *Шляхом Жовтня*, С. 65—66.

№ 222

СТАТТЯ ДР. МИХАЙЛА ЛОЗИНСЬКОГО В ГАЗЕТІ «ДІЛО»: «УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА»

13 листопада 1918 р.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕПУБЛІКА

Львів, дня 12 падолиста 1918.

З'єдинення всіх українських земель в одну українську державу, — незалежна, самостійна, вільна Україна, — се ідеал, який освічував шлях усім українським поколінням, починаючи з часу українського національного відродження.

Тепер ми стоїмо безпосередньо перед здійсненням сього ідеалу. Висловом сього є недільна ухвала Української Національної Ради, яка ще перед заприсяженням Державного Секретаріату — вложила на нього обов'язок: поробити потрібні заходи для з'єдинення всіх українських земель в одну державу.

Як тільки українські землі бувшої австро-угорської монархії дістали змогу будувати своє власне державне життя, на всіх сих землях не було українця, який не відчував би і не розумів

би, що всі наші змагання повинні ми звернути для здійснення ідеалу державного з'єдинення всіх українських земель.

Та коли одні стояли на тім, що шляхом до здійснення сього ідеалу повинно бути негайне проголошення прилучення українських земель бувшої австро-угорської монархії до існуючої Наддніпрянської Української Держави, — інші заступали думку, що державне з'єдинення всіх українських земель може наступити тільки таким шляхом, що ми тут, а наші закордонні брати там укріпляти-муть українську державність в тій цілі, щоби в відповідній хвилі з'єдинитися в один національно-державний організм.

Сей останній шлях — на який велить вступити Державному Секретаріатови недільна ухвала Української Національної Ради, — вважаємо ми єдино правильним.

Бо що значило би негайне проголошення прилучення українських земель бувшої австро-угорської монархії до існуючої наддніпрянської української держави? Що тим самим найвищу державну владу і на сих наших землях мав би той сам гетьманський уряд, який з Наддніпрянської України зробив найреакційнішу в світі державу з обмосковленим державним апаратом, — одним словом: відреставрував на Україні царську Росію.

Чи можемо ми негайно прилучитися до такої держави?

Побіч сього внутрішнього мотиву треба взяти під увагу також мотив міжнародній.

З огляду на те, що Австро-Угорщина перестала існувати та що на її місце вступили національні держави, утворені з її складових частей, — всі ті держави мусять мати заступництво на міжнароднім мировім конгресі. Мусить його мати й наша наддніпрянська Україна. Та чи буде воно признане наддніпрянській Україні, коли-б її як державу мав заступити гетьманський уряд, утворений під опікою тих реакційних державних сил Німеччини, які в самій Німеччині вже зникли з лиця землі і яких західні держави за ніщо в світі не хотіли признати стороною на міжнароднім мировім конгресі? Отже може статися так, що наша Наддніпрянська Україна може бути на міжнароднім мировім конгресі єдиним речником цілого українського народу. Чи маємо ми право зрікатися сього

вигляду, прилучаючися до існуючої наддніпрянської української Держави і піддаючися гетьманському урядови?

Отсе мотиви, які заставили Українську Національну Раду вибрати шлях до здійснення ідеалу державного з'єдинення всіх українських земель.

Се з'єдинення може наступити тільки на тих національно-державних основах, на яких Українська Центральна Рада почала була будувати Українську Народню Републіку.

Наш Державний Секретаріят очевидно будувати-ме нашу наддністрянську державу тільки як державу українського народу, на найширших основах народоправства.

За ті самі основи бореться в наддніпрянській українській державі все українське громадянство, зорганізоване під прапором Українського Національного Союзу.

Одні і другі підемо рішуче вперед, усуваючи перешкоди, які стоять на нашім шляху. З наших змагань зродиться з'єдинена Україна — Українська Народна Републіка.

Діло. — 1918. — 13 листоп.

№ 223

ІНФОРМАЦІЯ ЯВОРІВСЬКОГО ПОВІТОВОГО КОМІСАРА МИХАЙЛА БІЛИКА УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО СТАНОВИЩЕ В ПОВІТІ

13 листопада 1918 р.

1. Для творення війська потрібно нам конче оружа, муніції і військової одіжи і обуви. Сего всего у нас цілковитий брак. Як не одержимо оружа не дамо собі ту ради. Що мали дали людям і вислали на загрожені місця. Просимо ту конче прийти нам з помочою.

Як є який, то просимо прислати нам енергічного військового команданта. Ми зорганізували вже в цілім повіті свою сильну жандармерію і тепер оголосили примусовий побір річників 19—30 літ. — Загрожені ми з заходу і від Мостищини.

2. До тепер майже всюди вже установлений новий громадський комісар (селяни скидали своїх вїтїв). На понеділок 18 с. м. скликані виборчі делегати громад, щоб вибрали

повітовий комітет, як прибічну раду комісара. Чи було б вказаним перевести вже тепер вибори на повітового комісара? (Дотеперішній установлений революційним способом).

Що зробити з дотеперішньою повітовою Радою? Який її круг ділання? Тепер веде її делегат комісаріату. Чи не здалосяб офіційальним розпорядком знести «обшари двірські»?

Як розмежувати круг ділання харчевих комісії і господарчого відділу при дотеперішніх староствах, які то відділи веде даліше комісаріат?

Хай краєвий суд дасть які зарядження (щодо мови) повітовому судові, який ми лишили не обмежуючи в нічім його урядовання.

Український начальник суду наш.

Що робити на випадок перемоги і напору ворога? (Як уступати?)

Що зробити з урядниками? До тепер ми переважно лишили їх в урядованню, установивши всюди свого делегата як управителя і контролера.

Що робити з виплатою так званих залеглих причинків військових? Ми здержали виплату, бо нема гроша, чи не було б вказаним даліше обіцяти тим, що тепер вступають до війська?

Поки що зажадати виплачувати лиш найконечніше, в першій мірі військо.

На військо ми отворили кредит в податковім уряді, але засоби вичерпуються.

Мусіли ми сейчас зарядити дещо в обсягу ділання харчевої комісії. Даліше заряджуєся потрібне.

В повіті цілковитий брак солі, нема цукру і нафти.

Даліші інформациі дасть сей, що передасть се письмо пан Сольський, учитель тутешньої Учительської Жіночої Семінарії.

Просимо о писемні інструкції і о поміч головно щодо першої точки.

*Комісаріат УНР в Яворові
Михайло Білик, комісар*

Печатка. Підпис.

Яворів, 13 листопада 1918.

P. S. Як можу дістати зі Львова печатку, прошу передати, бо ту в Яворові не зробить ніхто. Я послужуюся німецькою, староства. Квестіонар.

Повіт/Назва

Яворів

Комісар повітовий: Михайло Білик, проф. укр. гімн.

—//— міський (бурмістр): Загаєвич, міщанин

Голова повітової УНРади (де така є):

Голова повітового Уряду харчевого: Маренін Андрій, директор школи народної

Повітовий військовий командант: поручник Гринькевич

Командант міста: Чума, поручник

(по більших містах)

—//— стації залізничної:

—//— жандармерії:

—//— міліції:

Начальник суду

—//— пошти:

—//— уряду податкового:

—//— стації залізничної:

} ще в польських руках
але відбереса

Сила військова: 200 людей з того 50 на поміч для Львова

—//— жандармерії:

—//— фінансова (стан кас): не знає кілька гроша

Засоби харчеві: для повіта досить; буде можна і для Львова

— м'ясо дуже дешево: кг волового м'яса 5 к.

AAN, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 34—36. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 224

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ЗАСІДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВІД 12 ЛИСТОПАДА 1918 р. І ЗАТВЕРДЖЕННЯ ЗАСТУПНИКІВ ДЕРЖАВНИХ СЕКРЕТАРІВ ТА КООПТАЦІЮ НОВИХ ЧЛЕНІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

14 листопада 1918 р.

Вчорашнє засідання Ради розпочалося о годині 10.30. Головує д-р Лев Ганкевич. Перед приступленням до порядку нарад деякі члени вказували на неточности звітів в пресі. Скаржиться на це головно проф. д-р Ол. Колесса, вказуючи на деякі пропущення в звітах із засідань Ради. Одночасно

виринає справа створення пресового бюро У.Н.Р. Справу цю відсунуено до децизії Державного Секретаріату. В дискусії д-р М. Лозинський оправдовує пресу і стверджує, що не можна инсинуувати пресі злої волі. Вкінці поручено др-ови Володимиру Бачинському видавати щоденно офіційальні комунікати із засідань У.Н.Р. під його відповідальністю.

Голова Державного Секретаріату д-р Кость Левицький іменем уряду ставить пропозицію іменувати товаришів державних секретарів, а саме для шляхів інж. Миколу Парфановича, для публичних робіт Михайла Мартинця, для земельних справ Василя Струка. Рада затвердила пропозицію Секретаріату. Голова Секретаріату заповів видання маніфесту з програмою роботи уряду.

Д-р В. Бачинський на основі порозуміння з партіями ставить внесення поширити заступство партій і політичних напрямків в Раді через кооптацію отсими членами: отаманом Дмитром Вітовським, пор. Микиткою, чет. Караваном, Миколою Парфановичем, д-р Миколою Сисаком, д-р Михайлом Лозинським, др. Володимиром Охримовичем, д-р Степаном Томашівським і др. Степаном Витвицьким. О. Олександр Стефанович додатково ставить внесення кооптувати до Ради д-ра Кирила Студинського, а др. Богдан Барвінський Кирила Кахникевича і о. Юліяна Дзеровича. Внесення д-ра Бачинського переходить з додатками о. Стефановича і д-ра Барвінського.

Д-р Михайло Лозинський ставить внесення, щоби поширити склад Ради через притягнення до законодатної праці широких народніх мас, селянства і робітництва. Тому Державний Секретаріат повинен поручити повітовим комісарям перевести вибір представників повітів та міст (поправка Ант. Чернецького). В дискусії забирають голос Олександр Кульчицький, д-р Вол. Бачинський, д-р Богдан Барвінський, д-р Роман Перфецький, Антін Чернецький, Дмитро Вітовський, о. Олександр Стефанович побоюється, щоби в Раді таким чином не найшлася більшість людей, котрі не були би здатні до законодатної праці. Слідуючі бесідники: Дмитро Вітовський, Олекс. Писецький і Михайло Петрицький намагаються розв'язати побоювання о. Стефановича.

Д-р Роман Перфецький ставить внесення: У.Н.Р. доручає Державному Секретаріатові, щоби в найкоротшій часі предложив Раді проект виборчої ординації до Установчих Зборів. Секр. внутр. справ др. Льонгин Цегельський заявляється за скорим переведенням виборів до конституанти, щоби вибраним представникам широких мас дати змогу рішати про всі справи державного будівництва.

Опісля поодинокі секретарі складають звіти із первопочинів своєї діяльності.

Діло. — 1918. — 14 листоп.

№ 225

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ЗАСІДАННЯ РАДИ ДЕРЖАВНИХ СЕКРЕТАРІВ ВІД 12 ЛИСТОПАДА 1918 р. І ПРИЗНАЧЕННЯ ПЕРШИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ

14 листопада 1918 р.

ЗАСІДАННЯ РАДИ ДЕРЖАВНИХ СЕКРЕТАРІВ

Львів, 12 падолиста 1918.

В неділю 10 с. м. о год. 4 попол. відбулося засідання Ради Державних Секретарів. В першу чергу на розгляд Ради прийшла справа вислання дипломатичних заступників до Київа, Берна (Швайцарія), Берліна, Відня, Будапешту, Загребу і Праги з метою нотифікувати створення Західно-Української Держави та навязати дипломатичні зносини з Українською Державою, Німеччиною, Швайцарією та державами, що повстали на розвалинах бувшої Австро-Угорщини.

Тимчасове заступство інтересів нашої держави в Київі поручено п. Грицеві Микетеєви. На дипломатичних представників у в горі згаданих столицях намічено: др. Олександра Колессу, др. Евгена Левицького (для Берліна), Володимира Темницького, Івана Левинського (для Швайцарії). Інтереси нашої держави у Відні заступати-ме др. Евген Петрушевич, а по його евентуальнім виїзді др. Станислав Дністрянський.

Зрештою остаточне призначення поодиноких осіб буде вирішене на найближчому засіданню.

Рада Секретарів постановила скласти секретаріатську комісію для справ державних фінансів, до котрої мають увійти: секр. фінансових справ др. Кость Левицький, през. скарбового уряду Булик, секр. торгівлі Ярослав Литвинович, др. Сидір Голубович, дир. Омелян Саєвич, др. Альфред Говикович. Комісія має право кооптації фахових сил і знавців фінансовости. Завданням цієї Комісії предложити Раді Державних Секретарів фінансовий проект.

Секр. земельних справ др. Степан Баран обговорив загальний начерк земельної реформи. Рада Держ. Секретарів полишила йому виробити і внести на розгляд Ради Секретарів відповідний законопроект, котрий по переведенню основної дискусії буде внесений на розгляд У.Н.Р.

Поодинокі Секретаріати урядуватимуть поки-що в бюрох бувшого намісництва. Там теж збиратиметься на засідання і Рада Державних Секретарів.

Діло. — 1918. — 14 листоп.

№ 226

ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ЗАСІДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ І ПРОГОЛОШЕННЯ 13 ЛИСТОПАДА 1918 р. ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

14 листопада 1918 р.

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕПУБЛІКА

Львів, 13 падолиста 1918 р.

На нинішнім засіданню Українська Національна Рада прийняла одностайно тимчасовий основний закон, який постановляє, що держава, утворена з українських областей бувшої австро-угорської монархії, називається: Західно-Українська Народня Републіка.

Отся постанова має в історії творення нашої держави переломне значіння. Приймаючи закон ми рішучо зірвали

зі старим світом, який мав для нашого народу тільки поневолення і висловили волю будувати наше державне життя на нових основах, на яких на наших очах перебудовується світ цілий.

Основний закон, називаючи нашу державу Західно-Українською Републікою, має на увазі не тільки саму назву. Воля законодавця значно ширша і глибша: назва держави має висловляти зміст державного життя, має говорити про основи, на яких те державне життя має опиратися.

Від нинішнього дня наша держава є Народною Републікою.

Республіканських держав маємо в культурнім світі більше, одначе ні одна з них не є Народною Републікою в повнім значінню слова, бо ні в одній з них народні потреби не є першою і найважнішою основою їх устрою.

Правда, в усіх дотеперішних республіках власть виконує нарід, одначе сій політичній будові не відповідає будова господарська. Політично свобідний нарід дотеперішних республік є під господарським оглядом менше або більше поневолений капіталізмом, так, що з господарського становища ті республіки є не народні, тільки капіталістичні.

Світова війна, викликана конкуренцією капіталізму, окремих держав, спричинила переворот, який дає отсе почин до засновування народніх республік.

Найперше проявився сей переворот в найреакційнішій державі, в Росії. За нею пішли її реакційні посестри: Австро-Угорщина й Німеччина. Та сей світовий рух — можна бути певним — не спиниться, а захопить і західні держави.

Ми, Українці, на руїнах Російської імперії поклали основи під наддніпрянську Українську Народню Републіку. А хоч сей почин здавила на хвилю російська реакція при допомозі реакційної Німеччини й Австро-Угорщини, — то тепер, коли сі «ангели-сторожі» російської реакції на Україні вже стали трупами, — наші наддніпрянські брати підіймуть на ново народньо-республіканський прапор Української Центральної Ради.

Нині сей прапор став також нашим державним прапором, прапором західних українських областей.

Очевидно, се тільки початок праці. Нині Українська Національна Рада тільки рішила, що Західно-Українська

Держава є Народньою Републікою. За сим піде державно-творча праця, яка цю державу зробить справді Народньою Републікою, — державною, в якій не тільки політичні, але також господарські основи мати-муть єдину ціль: свободу і добробут тих широких мас народніх, які творять нарід.

В сім змаганню вся Україна з'єдиниться в одну незалежну, самостійну, вільну Українську Народню Републіку.

Діло. — 1918. — 14 листоп.

№ 227

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ДЕЛЕГАТА ДОБРОМИЛЬСЬКОЇ ПОВІТОВОЇ РАДИ ЛЮДВИНИ ЯРЕМОВОЇ ПРО СТАНОВИЩЕ У ПОВІТІ

14 листопада 1918 р.

7 і 8 падолиста 1918. Добромиль є майже цілий в українських руках. Команду обняв секретар суду п. Сороковський, дуже чесний, ідеальний чоловік, організатором др. Кость Стецяк.

Магістрат, рада повітова, саліни в Ляцкім, заряд камеральний, староство — все в руках українських.

В повіті Добромильським всі села суть дуже добре зорганізовані. Властителем в цілім майже повіті, також в части Бірчанського і Сяноцького є мільйонер п. Павло Тишковський, бувший посол до ради державної, нарід його дуже любить, походить навіть з української родини.

Є там трохи поляків і так: в Риботичах місточку є лікар др. Станіслав Гурський, котрий оженився з кривною п. Тишковського, великою українкою, але пан Гурський такий шовініст польський, що в его домі не сміє ніхто говорити по українськи, але взяв за жінкою великий маєток.

Українським парохом добромильським є канонік Володимир Лисяк, давніше був іншої партії, а тепер не знати...* Має бути начальником громади Добромильської.

Мій п. п. муж Олекса Ярема заложив в Добромилі касу райфайаеновську, за его стараннем вибудовано дуже гарний народний дім український. Сільський господар за его ста-

* Так в оригіналі.

раннем розвинувся дуже. Мій в. п. муж умер в р. 1915 яко виселенець в Корінтії, в Ст. Андре, був знаний українець чином і ділом, що могут потвердити п. меценас др. Кормош і п. Іван Борис склепікар, оба в Перемишлі, як др. Федак меценас і др. Кивелюк, радник оба у Львові, з котрими мусів мій б. п. муж стикатися. На жаль через польське лайдацтво не міг дослужитися повної емеритури.

Хочу ще донести о Угнові. Містечко майже ціле є в руках українських і так: начальником суду є українець, також суддя Ярема, мій син і ще один суддя — українці. Тільки секретар судовий поляк. Адвокат п. Сиротинський і інженер Целевич — українці.

По селах ще много поляків, бо там багато шляхти, котра риє під нами.

Людвина Яремова

Львів, 14/XI 1918.

AAN, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 25—26. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 228

ТЕЛЕГРАМА ЛЬВІВСЬКОГО ЄВРЕЙСЬКОГО КОМІТЕТУ ПРЕЗИДЕНТУ США ВУДРО ВІЛЬСОНУ З ПРОТЕСТОМ ПРОТИ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ ЄВРЕЇВ ДО ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКА

14 листопада 1918 р.

У Львові від 1 падолиста тривають криваві боротьби вуличні поміж польськими і українськими військами. Сотки жертв поміж невинним цивільним населенем. Цілі частини міста в обсягу стрілів видані на поталу голоду. Жиди проголошують у Львові як цілій Східній Галичині найострійший неутралітет. Проте Поляки рекрутують в частинах міста, занятих через них, жидівських муштин насильно до боротьби проти Українців. Львівський жидівський Комітет безпеченьства урочисто протестує проти сього і прохає дійсної інтервенції.

Жидівський комітет безпеченьства, Львів.

Юлій Айслер, Д-р Ізраель Вальдман

Українське слово. — 1918. — 15 листоп.

№ 229

**ЗВІТ ПОВНОВАЖЕНОГО ПРЕДСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ о. ІЛЛІ ЧОРНОДОЛА
ПРО СТАНОВИЩЕ В ЗАЛІЩИЦЬКОМУ ПОВІТІ**

14 листопада 1918 р.

До Високої Президії Української Національної Ради у Львові
Заліщики, дня 14 листопада 1918.

Підписаний приїхав до Заліщик дня 9 листопада.

По відбутті конференції з повітовим комісарем і членами тимчасової прибічної Ради, котрим уділив інформацій у справі організації боевої та харчової і інструкції після вказівок, получених в бюро УНР у Львові, спішить підписаний переслати Високій Президії УНР через кур'єра п. Стефана Юркова, властителя торгівлі в Заліщиках, слідує справоздане.

1. Дня 3 падолиста б. р. зав'язався в Заліщиках із людей свіцьких і військових тимчасовий комітет, котрий того самого дня переняв іменем УНР всю власть в місті і повіті.

2. Дня 6 падолиста відбулося всенародне віче на ринку в Заліщиках на котрім проголошено урочисто «Українську державу» на українських областях Австро-Угорщини під тимчасовою владою УНР.

3. Після віча відбулися у великій залі Народного Дому збори відпоручників всіх громад, на котрих вибрано:

а) повітовим комісарем: д-ра Романа Стефановича, адвоката і 13 членів тимчасової Ради прибічної, котра уконституювалася у спосіб слідуєчий;

1. р. Стефан Туна, суддя, заступник комісара-апровізація.

2. о. Ілля Чернодола, парох, справи господарські і віроісповідні.

3. Д-р Осип Маковей, —//— шкільні.

4. Д-р Мар'ян Доменський, лікар, —//— санітарні.

5. п. Григорій Чехович, інженер, референт — технічний.

6. п. Микола Глинський, директор каси, справи фінансові.

7. п. Денис Ястрембський, суддя, справи просвітні.

8. о. Іван Коцик, парох, справи гуманітарні.

9. п. Василь Романко, господар, справи рільничі.

10. п. Колпенюк, учитель, —//— громадські.

11. п. Яків Богуцький, —//— робітничі.

12. о. Теодозій Курп'як, парох.

13. п. Сидір Горбачевський, правник.

На поручення повітового комісара переведено у всіх громадах вибори громадських комісарів — сесія комісарів громадських назначена на день 14 листопада, про справи харчеві і військові реферуватиме підписаний.

Уряд харчевий в Заліщиках уконституїювався у той спосіб, що до філіяльного відділу «Сільського Господаря» вибрано ще членами: представників меншості відповідно до проценту населення. Уряд сей відбув вже одно засідання і розпочав свою діяльність.

Підписаний відбув конференцію із офіцерами місцевої залоги, між котрих вкралася ворожнеча і непорозуміння — впливом своїм довів до сего, що спори полагоджено мирно, позаяк вийшли на яв шкандальні промахи управи — члени тої же добровільно зрезигнували — командантом тимчасовим вибрано четаря Петра Зубрицького, котрий zorganizував нову боеву управу. Вказано було би прислати на команданта боевої управи чоловіка поважнішого і енергічного — офіцерів тутешніх візвати до служби поза містом свою осідку — де в'яжуться взглядами родинними — а ту прислати офіцерів чужих — рівно ж вказано було б обмінити і мужву.

В Заліщиках єсть шпиталь краєвий, котрий зачетий на удержанне побирає із Виділу Краєвого; директор шпиталю українець просить о інформації — де тепер за грішми має звертатись?

Рівнож прошу о інформації

- а) в справі українізації шкільництва —
- б) в справі платні для урядників —
- в) причинків для родин військових і канадійців —
- г) підмоги для воєнних захистів сирітських.

Заліщики, дня 13 листопада 1918.

о. Ілля Чернодола,

уповноважений відпоручник УНР на повіт Заліщицький

Р. S. Прошу о затвердження Вп. п. д-ра Стефановича Романа, адвоката повітовим комісарем в Заліщиках.

о. Ілля Чернодола

Всі урядники зложили приречення Українській Державі. Уряди в наших руках, окрім начальних становиськ.

Занято все державне майно. Волів 81.

Тому що ні кому зайнятися організацією війська, міліції і жандармерії.

Міліція і жандармерія.

Уряд податковий не має грошей.

Нема ані опалу, ані світла.

Оружє є, бо розоружено кілька угорських батальонів.

AAN, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 111—113. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 230

ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ЗАСІДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВІД 13 ЛИСТОПАДА 1918 р. І ДИСКУСІЮ ЩОДО НАЗВИ ДЕРЖАВИ

15 листопада 1918 р.

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА

Львів, 14 падолиста 1918.

Вчорашнє засідання Ради розпочалося о год. 10 рано. Головує д-р Лев Ганкевич. На засіданню присутні крім членів Ради голова Секретаріату д-р Кость Левицький, секр. загр. справ д-р Василь Панейко, секр. судівництва д-р Сидір Голубович, секр. військових справ Дмитро Вітовський, секр. віроісповідань Олександр Барвінський, секр. суспільної опіки Антін Чернецький, тов. секр. шляхів Микола Парфанович.

На розгляд Ради вносить Державний Секретаріат тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії.

До голосу приходять голова Державного Секретаріату д-р Кость Левицький, прокладаючи проєкт закону. Згадує при тім, що повстання держав в давнину основувалося на завойованню, пізніше на династіях. Повстання нашої держави основано на праві самоозначення народів, признаного цілим світом. Не пересуджуючи постанов конституанти, ми приз-

наємо в нашій державі республіканський устрій, примінюючи в суспільно-державнім і політичнім життю всі здобутки новітньої демократії.

Розпочинається загальна дебата.

Олекс. Барвінський, згоджуючись з республіканською формою влади, бажавби змінити назву: Західно-Українська Республіка на Західно-Українське Народоправство.

Др. Михайло Лозинський обстоює назву, предложену Державним Секретаріатом. Народоправство означає стільки, що демократія, але зовсім не підходить під те політично соціальне розуміння, яке має слово: Республіка. Народоправство може бути і в конституційній монархії.

Др. Степан Томашівський не входить в *meritum* справи, що до котрої не буде між нами ріжниць. Радить внесення Секретаріату відіслати до комісії, створеної з членів Ради.

Др. Володимир Охримович заявляється за негайним прийняттям законопроекту — тим більше, що справа вже наскрізь дозріла до рішення.

О. Олександр Стефанович думає, що назва держави є за довга, тому бувби за коротшою назвою.

Д-р Михайло Новаковський не хотів-би заздальгідь назвою обнімати форму державного устрою, а головно думає, що належилоб поминути в назві слово: «Народна».

Д-р Володимир Охримович обстоює предложення уряду. Що до слів «республіка» і «народоправство», то суще значіння тих слів залежить від того, котре слово в бажанім зрозумінню загально прийняте.

Рада приступає до спеціальної дебати, в котрій забирають слово: д-р Михайло Лозинський, голова Секр. д-р Кость Левицький, д-р Володимир Охримович, д-р Степан Томашівський, о. Ол. Стефанович, д-р Антін Горбачевський і д-р Степан Баран. Поправки ставлять головно д-р В. Охримович і др. М. Лозинський. Вкінці приймається головний закон у виді, поміщенім в нашій газеті на іншому місці.

По доконаній ухвалі підноситься голова Ради д-р Лев Ганкевич. Висока Радо! Сьогодні ухвалили ми основний закон нашої держави. Ми, представники всіх суспільних уверствовань українського народу, відпоручники всіх партій добровільно, без якого будь натиску, без найменшого насилля, йдучи на

стрічу ясній долі народу, ухвалили найкращу, найбільш підходячу державну форму.

Сповнилися мрії найкращих синів нації, мрії нашого славного стрілецтва, наших геройських жовнірів. Правда, нас випередили були в державному будівництві, в прийняттю цієї новітньої форми державного устрою наші наддніпрянські брати по розвалі царської тюрми народів. Одначе московсько-німецька реакція здавила первопчини того будівництва, творячи в Україні найбільш реакційну державу світа. Нехай отсей наш вчинок буде товчком, щоби вони позбулися тої нещасної форми, котру накинута їм чужа рука. Нашим сердечним бажанням є, щоби У.Н.Р. як найскорше дістала з Київа вістку, що там запанувала знову Українська Народня Република. (Гучні оплески).

Голова Секретаріату д-р Кость Левицький згадує про важкі зусилля наладження адміністраційного апарату. Секретар внутрішніх справ потребує помочи, тому ставить внесення: іменувати товаришем секр. внутрішніх справ д-р Романа Перфецького, полишаючи друге місце товариша секр. внутрішніх справ для представника бувшої Буковини. Рада прихилюється до цього внесення.

Секр. військових справ Дмитро Вітовський ставить на розгляд і затвердження Ради цілу низку справ, зв'язаних з організацією армії. До полагоди є три справи: 1) організація військових сил републики; 2) демобілізація чужонаціональних військових відділів, що знаходяться на території републики і 3) демобілізація українських військових відділів, котрі спішають до дому з ріжних фронтів. Вичерпуючо застановляється п. секретар над видвигнутими ним справами. Рада в цілости приймає його внесення.

О год. 1.50 попол. засідання закривається.

Діло. — 1918. — 15 листоп.

№ 231

**ІНФОРМАЦІЯ ПІДПОРУЧНИКА ЕМАНУІЛА ДРОЗДА
ПРО ОРГАНИ ВЛАДИ В ЛЮТОВИСЬКАХ ЛІСЬКОГО ПОВІТУ**

15 листопада 1918 р.

В повіті судовім Лютовиська перебравли Українці в свої руки всі уряди в дні 7 листопада 1918 р. в спосіб мирний.

Повітовий комісар: Сафат Рубінович

Повітовий військовий комендант: четар Емануїл Дрозд

Командант жандармерії: попередній коменд. Лемцьо (Українець)

Командант міліції: повітовий комендант військовий

Сила військова: 200 людей.

Запаси вистарчаючі для повіту.

В повіті спокій. Поляки заховуються спокійно.

Ждемо на інструкції.

Львів, дня 15 падолиста 1918 р.

Дрозд Емануїл

AAN, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 43. Машинопис.
Засвідчена копія.

№ 232

**ЗВІТ УПОВНОВАЖЕНОГО ПРЕДСТАВНИКА СТРИЙСЬКОЇ
ПОВІТОВОЇ РАДИ ЧЛЕНА ДИРЕКТОРІЇ ПОВІТУ о. ОСТАПА
НИЖАНКІВСЬКОГО НА ЗАСІДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ПРО СТАНОВИЩЕ В РЕГІОНІ**

15 листопада 1918 р.

Про Стрий складав звіт на засіданню Української Національної Ради у Львові дня 15.XI.1918 уповноважений делегат Остап Нижанківський.

Борислав взятий зістав по облозі дрогобицьких військ голодом. Робітники і легіонери здалися.

Оружна афера ходорівська 90 п. п., яка стягла 41 жертв в убитих і 50 ранених по обох сторонах, вертаючого домів з Одеси з повновластями від укр. комісаріатів в Підволочиськах і Тернополі через Стрий, полагодила Стрийська делегація

мирово, бо за вугле до дальшої їзди відобрано заложників ходорівських.

Стрий взятий 1 с. м. без проливу крові через д-ра Селезінку при помочи 120 крісів і около 1000 ночею стягнених з околиці селян.

Всі уряди заняло українське військо, начальників поляків усунено, а поставлено своїх людей, урядники поляки і жида остали дальше на своїх становиськах.

Всюди заведено лад і спокій, хотя й з трудом, занято всі об'єкти військові, обсаджено вартами, забезпечено перед рабунками населення цивільного хотя й жертв 4 осіб забитих. Зорганізовано жандармерію, поліцію і міліцію з добровольців запряжених на 2 місяці з послідними днями приступлено до правильної бранки військової на разі річників 1895, 1896 і 1897, який переведеса в дні 25 с. м. в Стрию.

В склад комісаріату увійшли:

1. Др. Антін Гарасимів — комісар.
2. Др. Єронім Калитовський — член.
3. Др. Гіларій Бачинський — —//—.
4. о. Остап Нижанковський — —//—.
5. Мануїл Павлюк — —//—.
6. Володимир Устиянович — —//—.
7. Онофер Диба — —//—.

В міру поширювання агенд розділено роботу і установлено одвічальних референтів і управителів поодиноких референтів, які обняли:

1. Староство: Др. А. Гарасимів.
2. Магістрат: Др. Єр. Калитовський.
3. Укр. громади (б. Рада пов.): Др. Г. Бачинський.
4. Фінанси: о. М. Матковський.
5. Уряд податковий: В. Шепарович.
6. Суд: Презид. Кульчицький.
7. Пошта: нач. Сінгалевич.
8. Зелізниця
  - а) рух: інсп. Устиянович;
  - б) гайз.: радн. Левандовський;
  - г) секц.: радн. Турин.
9. Харчовий уряд: дир. Кисілевський

референтами для:

- а) нафти, солі;
- б) бульби;
- в) паші;
- г) збіжжя;
- д) худоби.

10. Сторожа скарбова: респ. Шихула.

11. Військо:

- а) стац. команда: майор І. Єрбенбергер;
- б) військова команда: майор В. Котович;
- в) інтендантура: сотн. др. Селезінка;
- г) санітарні справи: шт. лік. др. Левицький;
- д) жандармерія: пор. Маринович;
- е) поліція: пор. Міллер.

Верхом сеї організації стоїть Директоріат, до якого увійшли:

1. Пос. В. Сінгалевиц (іменований повновласник Львівської Укр. Нац. Ради з повновластями для цілого округу Стрийського).

2. Радник суду: Ост. Веселовський.

3. о. Остап Нижанковський, два послідні з вибору Ради.

Директоріат, наділений певними повновластями, іменує начальників ресортових, встановлює платні і провадить на засіданнях.

Дня 13 с. м. приказом нач. укр. команди Львівської обняв Команду військового округу: Стрий, Сколе, Николаїв, Жидачів, Журавно, Долина, Калуш полковник Гр. Коссак, якого по предложенню повновластей представив Директоріат зборови офіцерському, якого стан виносить около 40 осіб.

Заряджено стягання податків на кінець 1918 р., потягнуто до складання податків крігсгевіннерів, — застановлено виплату причинків з задержаннем однак таких для родин які вступили до укр. війська, а найближчою роботою є доцільна організація харчового уряду і правильне функціонування комунікації і організація промислу деревного.

о. Остап Нижанківський

№ 233

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ МИКОЛИ СТРІЛЬЧИКА
ПРО СТАНОВИЩЕ У СТАНИСЛАВІВСЬКОМУ ПОВІТІ

15 листопада 1918 р.

Комісар повітовий: др. Лев Бачинський, адвокат.
Заступник комісара пов.: Клим Кульчицький, радник суду.
Секретар —//—: др. Олександр Надрага, адвокат.
Управа міста в давній автономії — надзир має проф.

Чайківський.

Голова повітового уряду харчевого: проф. Михайло Лаврів.

Повітовий військовий командант: сотник Русин.

Командант міста: хорунжий др. Гаморак.

—//— стації залізничної: поручник німецької народності.

—//— жандармерії: надпоручник Ващук.

—//— міліції: поручник Стефан Калинович.

Начальник суду: не знає хто.

—//— пошти: —//—

—//— уряду податк.: —//—

} не фунгують правильно

Начальник дирекції залізничних шляхів: Іван Мирон, над-
радник.

Сила військова: 2000 мужа — майже всі вишколені.

—//— жандармерії: до 300 мужа.

Засоби харчеві: стан дуже добрий. Поконфісковані припаси
вистарчають для Станиславова на 2 місяці.

Справи санітарні обняв др. Янович.

Справи шкільні обняв проф. Гнат Павлук.

Шеф бюро пресового і редактор: Михайло Губчак.

Справи прилюдної безпеки реферує: проф. Слободяник.

—//— селянства: начальники Королюк з Чернієва і Остапак
з Радчі.

Представник робітництва: тов. Устиянович.

В цілім повіті спокій. Поляки заховуються спокійно, лише
молодіж та шумовиння заховуються провокуюче.

По селах відбувається вербунок (примусовий) здібних до
оружжя мужчин від 20—30 літ. Вербунок переведено в днях

від 6—9 с. м. Забрано около 1000 людей, з того 2/3 вишколені і ними доповнено п. п. 95 і стрільців 20.

Перенятте влади відбулося надзвичайно спокійно і скоро в дні 31 жовтня о 5 пополудню. Поляки заповіли перенятте влади в свої руки на день 3 падолиста — однаково ж на довірочних зборах в дні 31 жовтня порішили прискорити перенятте влади і означили час на 12 год. в ночі з 31 жовтня на 1 падолиста. Коли почули про се Українці випередили їх.

В Станіславові виходить урядова часопись повітової української національної ради: «Станиславівський голос» два рази тижнево.

М. Стрільчик

Переписано і розіслано в 10 примірн.

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 1438, арк. 5. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 234

СТАТТЯ ДР. МИХАЙЛА ЛОЗИНСЬКОГО В ГАЗЕТІ «ДІЛО»: «В НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ»

15 листопада 1918 р.

В НАРОДНІЙ РЕПУБЛІЦІ

Львів, 14 падолиста 1918.

В Народній Республіці не може бути суверена і підданих. Сувереном є цілий нарід.

В Народній Республіці не може бути пануючих і поневолених, упривілейованих і упосліджених. Всі горожани без ріжниць мови, віри, стану, пола є рівні вільні горожани.

В Народній Республіці не може бути прав без обов'язків і обов'язків без прав. Кождий горожанин, кожда національна, віроісповідна чи соціяльна група є повноправним учасником усіх прав і несе всі обов'язки.

В Народній Республіці не може бути просвічених і темних. Привілей науки і просвіти, який в старім світі прислугував тільки богатим, мусить зникнути. Школи в Народній Республіці мусять бути уладжені так, щоб наука і просвіта, від найнисшого

ступня до найвисшого, була справді — не тільки правно, але й дійсно всім доступна.

В Народній Республіці не може бути богачів і нуждарів, неробів і невільників праці, визискувачів і визискуваних. Право до праці і право до повного доходу з праці мусить бути здійснене в найширших розмірах, — так, щоб народне господарство і народне багатство було справді добром цілого народу, всіх горожан разом і кожного зокрема, щоб кождий горожанин своєю працею міг собі запевнити добробут.

Західно-Українська Народня Республіка є передовсім державою селянською, отже вся соціяльна політика її мусить бути передовсім звернена на те, щоб селянство дістало варстат праці — землю і тим самим мало запевнений весь дохід з праці.

Основна земельна реформа мусить бути тому найпершою і найголовнішою журою нашої державної влади.

Як добути для нашого селянства землю, — знаємо. Адже в нашій державі величезні простори землі зібрані в руках нечисленних великих власників, яким доси служила вона як знаряд господарського визиску малоземельного і безземельного селянства. З сих земель мусить бути утворений земельний фонд Народної Республіки, яким мають бути заспокоєні земельні потреби селянства.

Як утворити сей земельний фонд і як заспокоювати з нього земельні потреби селянства, про се рішить само селянство на Установчих Зборах.

Промисл і торгівля в нашій державі стоять на дуже низькім ступені розвитку. Розвиток їх мусить бути також одною з найголовніших задач нашої державної влади. Одначе не способами, уживаними в капіталістичних державах, через упривілейовання підприємців і визиск робітників. Народня Республіка мусить розвивати промисл і торгівлю, окружуючи як найбільшою опікою робітничого клясу. Не власник капіталу, підприємець, тільки робітник, який своїми руками творить вартости, мусить бути творцем і носителем промислу і торгівлі в Народній Республіці. Йому, робітникови, робітницькій клясі Народня Республіка мусить забезпечити в цілій повноті право до праці і право до повного доходу з праці, так, щоб робітницька кляса була не рабом капіталу, тільки повноправним,

вільним творцем народного господарства і народнього бо-
гацтва.

Отсе в найзагальнійших рисах основи, на яких повинно
бути побудоване державне життя нашої Народньої Республіки.
Сі основи і програму будови устанowitz сам нарід на Уста-
новчих Зборах, які — як постановляє тимчасовий основний
закон — будуть скликані на основі загального, рівного,
безпосереднього, тайного і пропорціонального виборчого права
без ріжниць пола.

Установчі Збори повинні бути, і — ми певні сього — будуть
скликані як найшвидше.

А поки-що Українська Національна Рада і Державний
Секретаріят своїми тимчасовими постановами й зарядженнями
будуть класти перші і найпотрібнійші основи нового життя,
яким жити-ме український нарід в своїй Народній Республіці.

На сторожі сих основ в сю важку хвилю стояти ме твердо
і непохитно наше славне військо, кість з кости і кров з крови
народу, будуючи кров'ю своєю Українську Народню Ре-
публику.

Діло. — 1918. — 15 листоп.

№ 235

ПОВІДОМЛЕННЯ РАДЕХІВСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ПОВІТОВОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО СИТУАЦІЮ У ПОВІТІ

16 листопада 1918 р.

Командант повіту є поручник Коссар Володимир. Повіт
має отсі головні міста: Радехів, Стоянів, Холоїв, де полишилися
магазини військові і міста Лопатин, Топорів, Витків Новий.

Офіцерів маємо тут всього 16 чол. і їх службу приділено як
слідую: командантом міста Радехова і міліції в силі 168 чол. до
стереження військового майна є четар Сайкевич, а его
заступником хорунжий Левицький. В тімже сотворено т. зв.
вишкіл, себто загальну збірку всіх покликаних до військової

служби і команду вишколу приділено четареві Макітрі; пров'янтурі в Радехові поручено хорунжому Лашукови.

Командантом Стоянова є поручник Жмур Юрій, міліції — хорунжий Коссар Євген, міліція має 75 чол.

Командантом Холоєви є четар Шпорлюк Іван, міліції хорунжий Чучкевич, міліція має 60 чол.

В Лопатині командантом є четар Гнатів, міліція сего місточка виносить 35 люда.

Загального команданта повітової жандармерії як також і міліції ще не визначено, задля браку відповідної сили. Сі місяця будуть в протягу кількох днів обсажені. Жандармерію для повіту організує наразі повітовий командант. Она складається з бувших жандармів Українців нашого повіту і жовнірів, котрі мають вишкіл жандармський, наразі число їх доходить до 25 осіб, а для цілого повіту треба около 60 жандармів. В першій мірі будуть сотворені постерунки жандармерії в згаданих вище 6 місцевостях, а крім сих ще у в Стремільчі, котра то місцевість висунена на східний угол нашого повіту і граничить з Берестечком, куди провадить шлях з закордонної України у наш край. Хочемо зі взгляду на небезпеку, котра може нам зайти від вертаючихся австрійської армії, організувати граничну кінну сторожу.

Начальника стації вербункової ще не визначено, а вербунок відбувається наразі селами на місці через нашого військового чоловіка.

До харчевого уряду з військової сторони ще не призначено нікого, се станеться на сих днях.

Сила військова ділиться слідуучо:

1) По селах і містах зорганізовано міліцію, — в містах Радехів, Холоїв, Стоянів зі взгляду на велику скількість військового майна сила міліції виносить 186—75—60, разом 321 чол. В прочих місцевостях міліція виносить від 5—15 чол., а в кількох місцевостях, зі взгляду на відносини тамошні (більше число Поляків, або непевні люди) до 25 чол.

До міліції береся людей нездібних до військової служби (супарбітровані евент. інваліди і т. д.)

2) Жандармерія має на разі 25 чоловіка.

3) Все проче висилаєся до Радехова. З вишколених вже

стрільців або понятливійших хлопців творяться т. зв. походові сотні. Першу сотню — 92 чол. вислано вже до Львова. Друга сотня 100 чол. відходить 17.XI. Крім того, має вишкіл ще 115 чол. Богато людей мусіли до різних галузей (обоз, пекарня, верстати шевські, кравецькі, столярські, ковальські, гарбарня разом 28 чол.). Загальне число жовніра під оружем виносить: міліція міст і сіл — 860 чол., жандармерія — 25 і вишкіл — 270 чол., а разом маємо в повіті 1155 чол. під оружем.

Радехів, 16 падолиста 1918

Володимир Коссар

Командант військ Радехівського повіту

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 72—73. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 236

ІНФОРМАЦІЯ ПОСЛАНЦЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ІВАНА СМІЛЬСЬКОГО ПРО СТАНОВИЩЕ В ТЕРЕБОВЛЯНСЬКОМУ ПОВІТІ

17 листопада 1918 р.

Переворот 1 падолиста.

Комісар повітовий: урядник староства Заплітний.

Комісар міський (бурмістр): укр. Хрущевський.

Голова пов. У. Н. Ради (де така є): Стефан Мохнацький.

Голова повітового уряду харчевого: Томашівський.

Повітовий військовий командант: четар Шкварок.

Командант міста (в більших містах):

—//— стації залізничої:

—//— жандармерії:

—//— міліції: четар Цегельський.

Начальник суду:

—//— пошти:

—//— уряду податкового:

—//— стації залізничої:

Сила військова:

—//— жандармерії:

—//— фінансова:

(стан кас)

Засоби харчеві:

Староста теребовельський Зелінський, пронохавши, утік з касою і 4 автомобілями до Тернополя і там його злапано. Всі концеп. Укр. жіночий комітет під проводом п. Франчукової займаєся кухнею для міліції. Військо, жандармерія і міліція доперва організується.

Відчувається брак енергічної праці по стороні укр. інтелігенції. На думку кур'єра можнаби ту чудово зорг. збір. много війська, колиби післано зі Львова енерг. людей і добрих агітаторів.

Сталого війська нема. Військового конечно.

Будівельна експозитура існує під нашою.

Магазинів жодних не було. Хочуть виплатити пенсію всім урядникам.

*адв. д-р Дмитро Юркевич в Будзанові.
Євген Літинський управитель податковий*

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 106—107. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 237

**РЕДАКЦІЙНА СТАТТЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»:
«ОДНОЦІЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ БУДОВИ»**

17 листопада 1918 р.

Наші організації, обнимаючи в імени Української Національної Ради державну власть, видали цілий ряд заряджень, потрібних для введення в життя нової державної організації. Сі зарядження свідчать про духа ініціативи й енергії наших організацій. Їм треба завдячити, що рівночасно зі Львовом також уся галицька територія нашої Республіки опинилася справді під властю Української Національної Ради.

Тепер наші власти в краю жде друга задача. Українська Національна Рада утворила правительство — Державний Секретаріят, якого задачею є перевести одноцільну державну організацію в цілій Республіці. Щоби Державний Секретаріят міг сю задачу виконати, мусять між ними і державними властями в краю існувати як найблизші зв'язки.

На скільки сі звязки ще не навязані, нам треба їх як найшвидше навязати. Очевидно лекше се зробити місцевим властям, ніж власти центральної. Лекше хоч-би післати з кожного повіту чоловіка до Львова, ніж зі Львова розіслати людей по всіх повітах.

Нав'язання зносин з Державним Секретаріатом окружні і повітові власти повинні постаратися, щоб дальша державна будова йшла одноцільно на основі тимчасових законів Української Національної Ради і заряджень Державного Секретаріату. Всі тимчасові зарядження окружних і повітових властей повинні уступити місця законам і зарядженням центральної власти.

Є се конче потрібне, щоби в державі не витворилася розбіжність заряджень окремих властей, тільки щоб усі власти, від найнижших до найвисших, працювали як один державний апарат.

На сю переважку справу звертаємо увагу всіх наших окружних і повітових організацій і властей.

Діло. — 1918. — 17 листоп.

№ 238

СТАТТЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО»: «В РІЧНИЦЮ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ»

22 листопада 1918 р.

Учора, 20 падолиста, минув рік, як Українська Центральна Рада своїм третім Універсалом проголосила Українську Народню Республіку, скасувала існуюче право власности на поміщицькі землі й інші землі нетрудових господарств сільськогосподарського значіння, а також удільні, монастирські, кабінетські й церковні землі, установила на всіх підприємствах осьмигодинний день праці, скасувала смертну кару на території Української Народньої Республіки й заповіла вибори до Української Установчої Ради на 9 січня 1918 р., а її скликання на 23 січня ц. р.

В тяжкій і трудній годині відродилася українська державність. У столицях давньої Росії, Петрограді й Москві, йшла міжусобна та кривава боротьба. Центрального правительства в

давній Росії не було й на цілій її території ширилося беззастава, безлад і руїна. Правда, Україна лишилася оазою спокою і ладу, але й в її столиці — золотoverхім Київі вибухла большевицька революція. В тих грізних днях Генеральний Секретаріят проголосив 16 падолиста зєдинення України, бо центральне російське правительство утратило змогу управляти державним життям. Щоб не допустити до політичного, економічного й суспільного замішання, Генеральний Секретаріят доповнився секретарями для справ: харчових, військових, судових, поштових, телеграфічних і комунікаційних та поширив свою компетенцію на всі ті губернії, де більшість населення українська. Це було приготуванням до історичного акту з 20 падолиста.

Прилюдне відчитання Універсалу та проголошення Української Народньої Республіки відбулося 22 падолиста. До 2 години ціла площа св. Софії й монастиря св. Михайла заповнилась військом і народом. О 2 год. виїхав самоходом на площу св. Софії під пам'ятником Богдана Хмельницького проф. М. Грушевський, а за ним самоходами генеральні секретарі, гості, члени місій з Англії, Франції, Америки, Румунії й безліч офіцерів. Серед грімких ентузіастичних окликів вийшов проф. М. Грушевський з самоходу та вступив на трибуну. Представивши положення, в яким опинилися тоді Росія і Україна, заявив голова Української Центральної Ради, що Україна мусить проголосити себе суверенною Народньою Республікою. Заграли дзвони св. Софії, а з їх музикою злилися дзвони всіх київських церков і монастирів. З собору св. Софії вийшло 30 пар священників з п'ятьма єпископами й хоругвами та й увійшли в порожній квадрат під пам'ятником Богдана Хмельницького. По врочистім молебні вийшов на трибуну генеральний секретарь харчових справ Микола Ковалевський і відчитав третій Універсал, а інші відпоручники Української Центральної Ради відчитали його на різних місцях площі св. Софії й монастиря св. Михайла. З непроглядних мас народу почулося грімке: «Хай живе Українська Народня Республіка! Хай живе Українська Центральна Рада! Хай живе Генеральний Секретаріят! Слава!». Військовим парадом і походом закінчилось це історичне свято української державности.

Здавалося, час революції скінчився для Української Народньої Республіки й почався період державного й соціального

будівництва в конституційних формах. Та не так сталося, як сподівалися. Цілий рік відродженої української державности це безпереривна боротьба за її існування. Проголошення України окремою державою і її воля жити своїм самостійним і незалежним життям накликали на Україну війну з Московщиною з боку большевицького правительства, що на словах признавало для всіх народів бувшої Росії право самоозначення аж до відокремлення. Так дійсно була Україна незалежною і самостійною державою на довго передтим, заки четвертий Універсал Української Центральної Ради з 24 січня 1918 р. проголосив, що від того дня Українська Народня Республіка стала самостійною від нікого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу. З усіма сусідними державами, а саме, з Росією, Польщею, Австрією, Румунією, Туреччиною й іншими, виявила Україна бажання жити в згоді та приязні, але під умовою, що жадна з них не сміє вмішуватися в життя самостійної Української Народньої Республіки.

Останній Універсал стоїть в тіснім зв'язку з берестейським мировим договором, від якого всіма впливами хотіли відтягнути Україну Франція й Англія, які признали Українську Народню Республіку окремою державою. В берестейськім договорі признали державну самостійність України держави почвірного союзу, хоч це признання скінчилося вмішанням німецьких і австрійських військ у внутрішні справи України, а вхід німецького війська до салі засідань Української Центральної Ради 28 квітня позбавив Українську Народню Республіку евентуальних користей берестейського договору.

Для рятунку державности України з чарівного кола обставин повстав Український Національний Союз, що будучи одним справжнім висловом волі українського народу — в усіх його верствах і на всіх його землях, майже в саму річницю відродження української державности взяв справу в свої сильні руки.

Дня 16 падолиста в річницю проголошення зєдинення України Український Національний Союз захопив у Київї власть у свої руки. По боці Національного Союзу стала Сердюцька дивізія, частина бригади Натїїва, білоцерківські Січові Стрільці

й залізнична охорона. Навіть другий гетьманський корпус покинув гетьманську сторону та признав владу Республіки. Ще відбуваються бої республіканських військ українського народу з реставратором «єдиної, невідомої Росії», але наша перемога певна.

Уже вчорашня телеграма з Києва повідомляла, що ворога побито на голову. Пізніші телеграми, які подаємо нижче, потверджують цю вістку. Увесь український народ від Сяну поза Дон і Кавказ став до збройного бою, вислідом якого

Від Кавказу по Сян лиш один буде лан,

Його власником нарід цілий.

Подаємо далі телеграми про розвиток революції на Україні.

ПІДВОЛОЧИСЬКА. Революція в Москві не вдалася. На Україні революційний рух перейшов у руки українського народу. Залізнична лінія Київ — Жмеринка — Одеса знаходиться в українських руках. Петлюра горою. Народ за ним.

ЖМЕРИНКА. Як доносять з Києва, гетьманські війська й міністри утікли через Сарни — Шепетівку в напрямі Волочиськ.

Діло. — 1918. — 22 листоп.

№ 239

ПОВІДОМЛЕННЯ СЕРЕДНЯНСЬКОГО ОКРУЖНОГО УПРАВЛІННЯ НАДЖУПАНУ УЖАНСЬКОЇ ЖУПИ ПРО ПРАГНЕННЯ ЖИТЕЛІВ СІЛ ХУДЛІВСЬКОГО НОТАРІАТУ ДО ВОЗЗ'ЄДНАННЯ З УКРАЇНОЮ

28 листопада 1918 р.

Згідно з повідомленнями Худлівського дільничого нотаріату, українську ідею поширюють там солдати, що повертаються додому, і, як говорять, там народ вважає себе тотожним з українською нацією і бажає об'єднатися з нею.

Середне, 28 листопада 1918 р.

Іванчі, начальник окружного управління

ДАЗО, ф. 4, оп. 1, спр. 836, арк. 107. Рукопис.

Опубл.: *Шляхом Жовтня.* — С. 69—70.

№ 240
ЗАЯВА ГАЗЕТИ «ДІЛО»
ПРО ВІДНОВЛЕННЯ СВОГО ВИДАННЯ У ЛЬВОВІ

28 листопада 1918 р.

По перерві, спричиненій не тільки военними й політичними подіями: польською військовою окупацією Львова 22 с. м., але також технічними перешкодами: льокалі нашого видавництва улягли разом з цілим домом «Просвіти» і взагалі з іншими українськими інституціями сильному знищенню, — приступаємо знов до видавання нашого дневника.

Наші задачі політично і місцево диктує нам воєнно-політичне положення Львова. Знаходимося в місті, занятім польською військовою окупацією і відірваним боєвою лінією від нашого народу і нашої держави.

Отже мусимо бути органом місцевим не тільки територіяльно, але також політично.

Се останнє не тільки тому, що не маємо ніяких звязків з нашим народом і з нашою державою, але також тому, що польська воєнна окупація зазначає нашій політичній думці межі, яких не можемо переступити.

Бо між побідником і побідженим, між завойовником і завойованим нема політичної дискусії, політичних аргументів: дискусію й аргументи заступає одній стороні сила, з якою друга сторона мусить числитися.

Тому наше громадянство нехай не дивується, коли наша мова не буде така, яка супроти того, що діється, повинна бути. Ані польський воєнно-політичний режим, ані виводи польської преси не можуть бути так освітлені, як сього вимагала би правда і справедливість, в ім'я якої український нарід буде свою власну державу.

Одначе бувають хвилі, коли найголосніше говорить мовчанка: *cum tacent, clamant*.

Та в той час, коли наші уста будуть мовчати, в наших серцях нехай ясным поломінем горить надія і віра, що прийде День Визволення, коли ми, тепер побіджені й завойовані, з'єдинимося знов з цілим нашим народом в з'єдиненій, великій, вільній Україні.

З вірою в прихід сього Дня починаємо нашу працю.

№ 241

ЛИСТ ЮЗЕФА ПІЛСУДСЬКОГО ГЕНЕРАЛУ
РОЗВАДОВСЬКОМУ ЩОДО ОКУПАЦІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

28 листопада 1918 р.

Пане генерале!

На доповнення мого останнього наказу нижче пишу зауваження, які з'ясують панові генералові мотиви моїх рішень. Існують два принципи розв'язання українсько-польської справи:

1. Маніфест к(олишнього) цісаря Карла, за яким передбачається утворення українського Галицького Королівства.

2. Позиція Антанти, яка, згідно з останніми повідомленнями, не хоче визнати Україну і прагне розглядати українське питання як питання російське. Згідно з одержаними мною повідомленнями, коаліція і Румунія вимагають, щоб Польща межувала безпосередньо з Румунією, чим оправдовувалось би просування румунських військ у Буковину і в Східну Галичину.

Перший принцип відпав у зв'язку з фактом занепаду Австрії і фактом вступу польських збройних сил на територію Східної Галичини. Однак маніфест к(олишнього) цісаря Карла визнається Польщею остільки, оскільки на його основі була створена Польська Ліквідаційна комісія, не зрікаючись зрештою своїх компетенцій у відношенні до Східної Галичини, і що на основі того маніфесту регулюються відносини поляків з чехами, німцями, угорцями на території колишньої Австро-Угорської монархії.

Другий принцип до цього часу є чисто теоретичним, і ми не впевнені, чи його здійснення буде підтверджене збройною силою там, де лежить джерело української справи, тобто в Києві. Крім того, цей принцип, як вихідний пункт, настільки важкий до прийняття, що досі поляки вели переговори з русинами як з українцями. В стані невияснення і схрещення цих двох принципів вважаю, що єдиним виходом є введення на території Східної Галичини, зайнятій нашими військами, військової окупації, на яку ми маємо право через прого-

лошення українцями відкритої війни польському населенню, що проживає в Східній Галичині.

Військова окупація дозволяє тимчасово не розв'язувати політичних справ, які в даний момент ще не назріли для остаточного полагодження. Вона не закриває ніяких шляхів і можливостей розв'язання польсько-українського питання відповідно до наших інтересів.

З цього випливають такі наслідки, як мої постанови:

1. Управління територією Східної Галичини, зайнятою польським військом, належить військовій владі. Цивільна влада, як допоміжний орган організовується і затверджується військовими органами.

Я переконаний, що пан генерал, знаючи досконало відносини в Східній Галичині, зуміє оперти цивільну владу на польські елементи і введе представників інших національностей до цього управління тільки з метою створення сприятливої для нас видимості. Повністю довіряючи панові генералові, залишаю на ваш розсуд питання, чи при зіткненні з труднощами в заспокоєнні околиць Львова не потрібно буде визначити цивільному управлінню ширшого поля діяльності і цим зняти зайвий тягар з військових органів, які будуть потрібні виключно для військових операцій.

Кордони військової окупації на заході пан генерал повинен установити згідно з попереднім наказом, порозумівшись з ген(ералом) Біяком. В такій постановці питання я керувався передбаченням, що військова ситуація вимагатиме керівництва тилом з боку пана генерала, як командуючого діючими частинами. При цьому пан генерал буде керуватись тією тенденцією, щоб після просунення на Схід і забезпечення собі тилу, західні повіти Східної Галичини, по можливості, передавати нормальному управлінню Західної Галичини. В попередній інструкції я визначив, що районом діяльності пана генерала є край з польським і українським населенням. Я вживаю цього терміну свідомо, щоб таким чином не обмежувати військову діяльність і окупацію в напрямку на Схід.

2. Можливі політичні переговори між поляками і українцями можуть проводитись польськими політичними представниками тільки з відома військової влади, причому пан генерал повинен негайно детально доповідати мені про всі факти, які стосуються

переговорів. Вищевказані інструкції і мої рішення, що випливають з них, доведені до відома представників Польської Ліквідаційної комісії, п. депутата Вітоса й п. депутата Кендзьора, які на конференції, що відбулася у мене 27 ц. м., висловили нам свою цілковиту згоду.

Прошу пана генерала подати мені прізвиська офіцерів і солдатів, які відзначились при взятті Львова. Висловлюю впевненість, що пан генерал в тих важких умовах, в яких ви перебуваєте, знайде в межах вищезгаданої інструкції найвідповідніший вихід і засоби, які найшвидше приведуть до мети.

Прошу прийняти висловлення поваги.

Ю. Пілсудський

ДАЛО, ф. 129, оп. 2, спр. 1642, арк. 19—20. Машинопис. Копія.

Опубл.: Під прапором Жовтня: 1917—1920. — С. 141—143.

№ 242

ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО УТВОРЕННЯ ТИМЧАСОВОГО ПРАВЛЯЧОГО КОМІТЕТУ У ЛЬВОВІ

29 листопада 1918 р.

На засіданні Тимчасового Правлячого Комітету прийнято до відома заяву, зложену д-ром Стесловичем іменем цілої президії міста, що супроти створення Тимчасового Правлячого Комітету ціла президія складає в його руки свої мандати — почім ухвалено поручити дотеперішній президії повнення дальших чинностей в характері органу Тимчасового Правлячого Комітету аж до дальшого зарядження в цій справі.

На засіданні повного Тимчасового Правлячого Комітету, яке відбулося дня 26 ц. м. председатель д-р Адам повідомив, що Гломбінський зложив уряд члена Тимчасового Правлячого Комітету. Краєвий Виділ в письмі до Тимчасового Правлячого Комітету з дня 25 ц. м. заявив, що переказані йому на основі краевого статуту функції повнити ме далі до хвилі, коли їх переймуть органи, установлені польським соймом.

№ 243

**ВІДОЗВА ТИМЧАСОВОГО ПРАВЛЯЧОГО КОМІТЕТУ
м. ЛЬВОВА «ДО ЗЕМЛЯКІВ!»**

29 листопада 1918 р.

Тимчасовий Правлячий Комітет, котрого склад подали ми вчора, обіймаючи владу видав відозву такого змісту:

Його завданням зробити все, щоби уможливити нормальний хід життя. На першому місці у нього розпочаття переговорів з Українцями в справі припинення дальшої боротьби і укладу тимчасових умов згідного співжиття обох народів.

Комітет звертається до Варшави з метою усталити в подобицях умови згідного співділання.

До населення Львова

Друга відозва Правлячого Комітету звязана з подіями в жидівських дільницях. Комітет стверджує, що ті випадки є страшні, вони затемнюють свято освободження Львова, а відповідно освітлені можуть кинути понуру тінь на польське імя.

Дальше подається віроісповідна статистика бандитів і злодіїв, котра по підрахункам нових властей представляється так: гр.-кат. 60%, римо-кат. 30% і жидівського віроісповідання 10%. Опісля говориться про зараду лиха.

Польський загал з обуренням відкидає думку, немовби те, що сталося, сталося згідно з його волею або відомістю, або хочби мовчазним дозволом.

Діло. — 1918. — 29 листоп.

№ 244

**ЗВІТ ПРЕДСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
РАДИ ЛЕВА КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО ПРО ХІД
ЛИСТОПАДОВИХ ПОДІЙ У ПЕЧЕНІЖИНСЬКОМУ
І КОЛОМИЙСЬКОМУ ПОВІТАХ***Листопад 1918 р.**

Лев Крушельницький, висланий зі Львова в Печеніжин, здає звіт:

Печеніжин занятий в п'ятницю рано компанією 14 полку під проводом поручника Сіменовича. Війтом Горецький. Комісаром повітовим Сіменович, начальник збройної сили. Жандарми обеззброєні, лісничі теж в цілому повіті. Поштою управляє Поляк Трайслер під українським наглядом. В уряді повітовому занято 100 тисяч крон. В старостві найдено теж гроші, які опечатано. Фабрика дистиляції нафти занята військом і неушкоджена. Оружя мало і брак організованої сили мілітарної. Матеріалу людського доволі, сільських парубків та дезертирів, брак людей, щоб могли стати провідниками. Головою пов. національної ради О. Майковський. На неділю 3 с. м. скликані були збори з цілого повіту і має в Печеніжині відбутись обхід маніфестаційний.

Сей самий вище згаданий делегат здає справу з Коломиї:

Коломия занята в п'ятницю рано 24 полком під проводом надпоручника Бемка, Корженьовського і Примака. Комісаром повітовим др. Стрийський. Суд обіймив імовірно др. Ганкевич. Уряд поштовий давний, під наглядом українським. Лінії комунікаційні ділають добре. Військові транспоранти обеззброюються. Повіт має до вивозу 10 вагонів бараболі і кількнайцять вагонів сіна, що можна би його закупити. В Коломиї взято теж парк автомобілів тягарових. В військових касах грошей на виплату покищо є. Проситься їх прислати. 3-й полк уланів зістане, як непевний, розпущений домів. Можна би zorganizувати 2 полки добровольців. Бувший військовий полковник прийняв нагляд над магазинами. Військова Боева

---

* Дата встановлена за змістом документа.

Управа видала відозву до населення, в якій оголосила територію Покуття українською, виконуючи волю Національної Ради.

Просять о інформації.

AAN, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 53. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 245

СТАТТЯ ДР. КИСІЛЕВСЬКОГО ДЛЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ПРО ХІД ЛИСТОПАДОВИХ ПОДІЙ У ГОРОДОЦЬКОМУ ПОВІТІ

Листопад 1918 р.*

У нас доконав пролому отаман повіт. війська Степанів при помочи славних жовнірів із Богородщанщини й інших східних повітів. Зараз після пам'ятної ночі з 1 на 2 падолиста, коли то без проливу крові розоружилисьмо усі військові команди і заволоділи австр. важними об'єктами та поважною скількістю інвентарю в коровах, волах, конях, буйволах, вівцях і т. д., — і приступилисьмо до обняття урядів. Синьо-жовтий прапор заткнулисьмо на ратуші староства і командах військових. З волі народу перше вибраний командант Степанів обняв провід у справах військових цілої доповняючої команди давного 89 полку. На чолі Державної Сторожі (жандармерії) станув надпоручник Рибчак. Оба вони зорганізували мілітарні сили.

Повітовий комісар д-р Озаркевич заняв позицію давного старости і провід в повіт. укр. н. раді, до якої з волі народу увійшли Др. Кость Кисілевський, заступник коміс. пов. і референт справ просвітних, о. Лиско Володимир, голова укр. харчового уряду, референт справ апровізації, о. Чарнецький Омелян, курат укр. війська, референт політичних і адміністративних справ, проф. Мацюрак Микола, комісар міський, о. Стеблецький Володимир, референт відбудови, Цап Степан, референт земельних справ. Крім того в склад УНРади входять лиш як референти з області: залізн. шляхи: Сех Петро, пошти

* Дата встановлена за змістом документа.

і телегр.: Процишин Іван, воєнних справ: отаман Ананій Степанів, військ. харч. уряду: др. Бірецький, — протоколант-стенограф о. Мартинків.

Рада відбуває засідання щоденно від 5—7, а опісля висилає відпоручника на воєнну раду від 7—8. Апарат адміністраційний в повнім розгарі. В усіх селах повіта відбулись вибори сільських комісарів, які вже мали 2 сесії. Крім сего, в кождім селі зорганізована господарська міліція, а на місці постерунків жандармерії — Державна Сторожа. Янівський округ має лиш осібного комісаря міського і харчовий уряд, а впрочім підчиняєсь пов. комісаріатови.

Мобілізація переводиться на області давної доповн. команд. 89 і то доволі спішно, бо зі сторони Львова зближається воєнна сила. Через якийсь час проходили зі сторони Львова цілі ватаги утікачів, нині повздержує їх наш перстень стеж полевих. З битв приведено 28 полонених, яких відіслано етапами. В посліднім бою ранено нам поручника Яременка з України. В західній стороні славні наші добровольці заняли Медику під проводом поручника Литвина.

В місті взірцевий лад, харчі подешевіли значно завдяки торгам і конкуренції.

Харчевий уряд нав'язав зносини з Дрогобичем і спровадив вже доволі нафти, а крім того військо відступило нафту для громад. Нав'язалисьмо зносини із сусідними повітами і відбулисьмо конференцію делегатів в Рудках, на якій постановлено відбувати наради щотижня, щоб в той спосіб досягнути одноцільність і порозуміне в усіх справах.

Др. Кисілевський

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 31—32. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 246

**ІНФОРМАЦІЯ КУР'ЄРА ІВАНА ЛЕВИЦЬКОГО
УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО СИТУАЦІЮ
У ЗБОРІВСЬКОМУ ПОВІТІ**

Листопад 1918 р.*

Повіт Зборів.

Комісар повітовий: суддя Павлюк.

Комісар міський (бурмістр): Маркіян Процюк.

Голова УНР (де така є):

—//— повітового уряду харчевого: п. Роговський.

Повітовий військовий командант: поручник Щурак.

Командант міста (в більших містах):

—//— стації заліз.:

—//— жандармерії:

—//— міліції:

Начальник суду:

—//— почти:

—//— уряду податкового:

—//— стації заліз.:

Сила військова:

—//— жандармерії:

—//— фінансова:

(стан кас)

Засоби харчеві:

Міліція є всюди по селах. Переведено вибори в'їтів. Мобілізації не переведено і трудно перевести з огляду на знищення повіту. Уряди всі обнято. В Зборові в експозитурі около 70000 корон, в будівельній так.

Звіт зі Зборівщини.

Кур'єр Іван Левицький, урядник Задаткового Товариства здає слідуюче справозданне:

Повітовим комісарем Зборівського повіту є суддя Павлюк.

Головою повітового харчевого уряду є п. Роговський, а повітовим військовим командантом поручник Щурак.

* Дата встановлена за змістом документа.

В цілім повіті переведено вибори вїйтів, вїйськової мобїлізації не переведено і трудно перевести з огляду на страшенне знищенне повіту. Апровізаційні відносини повіта дуже лихі; землі дуже мало було обнятої, так що доставка поживи і збіжжя на засїв для цілого повіта є необхідною конечністю.

AAN, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 115. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 247

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ КОСТЯНТИНА ХАБАЛКИ ПРО СТАНОВИЩЕ У СКОЛІВСЬКОМУ ПОВІТІ

Листопад 1918 р.*

Хабалка Костянтин, теолог зі Львова здає звіт зі Сколого: Сколе було заняте 150 урлопниками в суботу рано. Командантом Петічек, чех, жандарм. Повітовим комісаром Корженьовський, Українець, бувший комісар при старостві. Начальником Суду Залівський. Уряд податковий Баранецький, Дембський. На двірці начальник німець, Гартман. До нагляду українець Щуровський. Уряд громадський Федорика і Дудра. Фінанси — Шомкі. Начальник пошти зрікся, а уряд обїяняли Українці. Начальником міліції утвореної з передше згаданих урлопників має бути назначений офіцер зі Стрия.

В Синевідзьку начальником міліції хорунжий Мандичевський. На границі в Лавочнім хорунжий Левицький, а жандармерія в Лавочнім піддалася під розкази української влади. Границя непереступлена. Получення всякі існують. Харчів мають 16 вагонів бульби для запров'янтовання власного повіту.

В Тухлі і в Лавочнім взято магазини з горівкою, ріжними припасами та упряжами, як рівнож і в Синевідзьку. Крім цього в Тухлі взято товар. Горівку в Сколім сконфісковано. Видано заказ тримання отвореними шинки по год. 6 вечір.

* Дата встановлена за змістом документа.

Повіт очікує директиви зі Львова та присилки інформаторів, особливо військових.

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 88. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 248

**ПОВІДОМЛЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ІВАНА КАЛИНОВИЧА
ПРО СТАНОВИЩЕ У ЛЬВІВСЬКОМУ ПОВІТІ**

Листопад 1918 р.*

Об'їхав:

Городиславичі, Гай, Чижикові, Підбережці, Куровичі і інші коло Винник — вибрано комісара гром. і прибічний комітет, організують військові відділи, котрі відсилають до Винник, в харчевих справах потреба зарядити примусові реквізиції, добровільно тяжко зтягнути.

Відділ військовий зграбував в дворі в Чижикові убрання і білля. Дано знати комісареві місцевому і часть річей відобрано. Командант був в стрілецькім убранню, а мужва мадяри і німці.

Вносить, щоб на около 5 сіл установляти окружних комісарів. Зправила учителів, жандармів і т. п., щоб могли мати ексекутиву та щоб лиш ті могли заряджувати реквізицію средств доживи.

Жадає, щоб ему заплатили за тиждень їзди.

Вносить, щоб на округ згаданий на вступі іменувати таким окружним комісарем дир. школи в Гаях Дзядигу.

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 46. Машинопис. Засвідчена копія.

* Дата встановлена за змістом документа.

№ 249
ІНФОРМАЦІЯ ПРЕДСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ВАСИЛЯ ДОБРОВОЛЬСЬКОГО
ПРО СИТУАЦІЮ В КОМАРНЕНСЬКОМУ ПОВІТІ

Листопад 1918 р.*

Комарно — повіт (окремий від Рудок тепер).

Звіт Добровольського Василя.

1. Влада в цілім повіті в руках Українців.
2. Комісар повітовий адв. д-р Іван Кос.
3. Командант залоги надпоручник Мартинюк — організує окружну силу і приготовляє загальну мобілізацію.
4. Бурмістр Дмитро Ольховий наш чоловік.
5. Всі уряди заняті — з поперед і каса уряду податк.
6. Постерунки жандармські розброєні, Поляки усунені, службу роблять Українці, наново зорганізовані.
7. Владу обнято з 31.X на 1.XI рано.
8. В повіті спокій і порядок.
9. Харчовий уряд установлений.
10. Кацапи ідуть разом з нами проти Поляків. Жиди беруть участь у (слово нерозбірливе).

Повіти поділені на дві адм. цілості.

AAN, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 39. Машинопис.
Засвідчена копія.

---

* Дата встановлена за змістом документа.

№ 250

**ПОВІДОМЛЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ МИХАЙЛА КОРАЛЮКА
ПРО СТАНОВИЩЕ У ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ ПОВІТІ**

Листопад 1918 р.*

ЗВІТ

п. Михайла Коралюка, кур'єра з Тернополя
Повіт Тернопіль

Повітовий комісар: Сальвицький, суддя, його секретар —
д-р Брикович, проф. гімн., Голова пов. УНРади: Сидоряк.

Комісар міський: Сидоряк.

Голова повітового харчевого уряду: Брикович.

Повітовий військовий комендант: сотник Гірняк.

Комендант міста: надпоручник Балух.

—//— стачії залізниці: четар УСС.

—//— жандармерії: хорунжий (мабуть Ситник).

Начальник суду: як перед тим.

—//— пошти: українець.

—//— уряду податкового: Маринович

—//— стачії залізничної: як перед тим.

Сила військова: сотня стрільців (технічна група).

50 людей міліції.

Сила жандармерії: п'ятдесят і кілька людей.

Запасів харчевих є потрохи.

В повіті спокій.

AAN, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 104. Машинопис.
Засвідчена копія.

* Дата встановлена за змістом документа.

№ 251
ІНФОРМАЦІЯ ХОРУНЖОГО УСС МИКОЛИ ОПОКИ
УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ
ПРО СИТУАЦІЮ У ЩИРЦІ

Листопад 1918 р.*

Щирець.

Принагідний звіт Миколи Опока, укр. стрільця.

1. Вся власть від І.ХІ в укр. руках.

2. Суд, пошта, желізн., жандарм. і т. д.

Один Поляк інтернов.

3. Судовики виконують свій уряд як доти під владою укр.

4. З пошти усунено поляка начальника, а передано Укр.

5. Желізниця веде нач. Українець.

6. Жандармерія та сама, лиш деяких поляків усунено.

7. Місточко жидівське — зорганізувало свою міліцію і вибрало своїх відпоручників до Нац. Ради.

8. В місточку організується військо в сотні, по селах відділи міліції.

Військове майно в наших руках. Понад 200 жовнів зложило присягу на Українську Державу. — Є зорганізований окружний комісаріат військовий, який оповістив мобілізацію від 17—45 літ і вже виконує її під строгим військовим примусом.

Люди згідні давати харчі, яких треба.

Всюди спокій. Поляки спокійні і зносяться з нашими властями. Комісар військовий міста — поручник австр. армії Василь Тибінка разом з кількома офіцерами зі сусідніх сіл. Окружний комісар був кілька днів Могильницький, але що був занадто компромісовий, тому его усунено, а поставлено нового — Малицького, директор школи.

Є зорганізована прибічна Рада під проводом о. Білінського з Гуменця. Харчевий уряд теж функціонує справно.

В околиці є німецькі колонії, що до нас прихильно відносяться.

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 102. Машинопис. Засвідчена копія.

* Дата встановлена за змістом документа.

№ 252

**ЗВІТ ПРЕДСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
ВАСИЛЯ ДОБРОВОЛЬСЬКОГО ПРО СИТУАЦІЮ
В РУДКІВСЬКОМУ ПОВІТІ**

Листопад 1918 р.*

Звіт Добровольського Василя:

1. Перенято владу в цілім повіті 3 падолиста.
2. Комісар повітовий адв. д-р Марішак.
3. Комендант залоги — поручник Зенон Кульчицький — організує військо — брак зброї і муніції — охочих є багато.
4. Касу уряду податкового занято.
5. Жандармерія розоружена і в наших руках.
6. Поляки заховуються спокійно.
7. Уряди лишилися так, як були, бо не було їх ким обсадити.
8. Харчовий уряд у наших руках.
9. В повіті спокій, лиш у Гоманах ограблено двір задля злого обходження властителя зі селянами.
10. Жиди ідуть з Українцями.

ААН, ф. Колекція копій документів, спр. 55, арк. 83. Машинопис. Засвідчена копія.

№№ 253—269

**СПОГАДИ ЧЛЕНА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
Т. КОРМОША ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ В ПЕРЕМИШЛІ**

5 лютого — 1 березня 1919 р.

№ 253

5 лютого 1919 р.

Під кінець війни 1918 р. було в перемиськім повіті зорганізоване лише одно нац.-дем. сторонництво. Майже всюди по селах були повибирані громадські організатори, а в Перемишлі стояв на чолі організації і робив свою роботу, переважно економічну, Народній Комітет з затвердженням Головним Народнім Комітетом повітовим організатором, адв. д-ром Теофілем Кормошом (бувшим соймовим послом) на чолі.

* Дата встановлена за змістом документа.

Серед 1918 р. віджило міщанське товариство Читальня «Просьвіти» через громадне приступлення до нього робітників і залізничників. Се товариство дало під проводом тов. Івана Жовніра і Крутія почин до утворення укр. організації міста Перемишля під проводом парламентарного посла адв. д-ра Володимира Загайкевича. Організація ся обнімала укр. інтелігенцію, міщанство і робітництво міста Перемишля.

Згідно з розпорядженнями Укр. Національної Ради у Львові по відбутім в жовтні 1918 зїзді нотаблів, утворили Українці перемиського повіта в осени 1918 р. одноцілу організацію: Українську Національну Раду, зложеноу з по двох заступників організації селянської (Селянської Ради згл. Народ. Комітету), міської, робітників і армії, з двох послів: до парламенту (д-ра В. Загайкевича) і до сойму (д-ра Т. Кормоша) і секретаря Народного Комітету Л. Даниловича. Тим способом кромі трьох повисше згаданих, належали яко делегати організацій до У.Н.Р. в Перемишли тов. Ізидор Білінський, Михайло Демчук, о. Михайло Комарницький, Крутій, Андрій Сабат, Іван Доротяк і Іван Жовнір. У.Н.Р. кооптувала ще собі дир. Андрія Алеськевича й Олексія Ярему, так що складалася вона з 13 членів. Головою У.Н.Р. вибрано д-ра Т. Кормоша, заступниками д-ра Вол. Загайкевича і Мих. Демчука.

Република. — 1919. — 5 лют.

№ 254

6 лютого 1919 р.

Дня 30 жовтня 1918 донесено нам з військових кругів, що новоіменованій військовий командант Перемишля, Поляк генерал Пухальський, задумує проголосити прилучення армії і повіта до Польщі та що в тій ціли він має бути іменованій генералом польських військ.

Наслідком того порішила У.Н.Р. як також корпус українських офіцирів перемиської залоги й околиці, який був окремо зорганізувався, виступити проти сього евентуально навіть оружно і то безпроводочно на другий день.

В наслідок того, ще тої самої ночі піднявся 9 полк (стрийський) піхоти, стаціонованій в Журавиці, увязнив своїх неукраїнських командантів і офіцирів і в повній збруї під проводом своїх офіцирів Українців зі сотником Федюшкою на чолі вирушив на Перемишль.

Рівночасно післанцями заавізовані протягом ночі селяни в числі кількох тисячів з різних сіл повіта прибули рано 31 жовтня 1918 р. до Перемишля і зібралися в Народнім Домі.

Проти «збунтованого» баталіона (згл. 9-го полка в числі 700 люда) вислав генерал Пухальський 2 баталіони мадярського війська, які станули проти наших військ під Журавицею (але мали, як ми опісля довідалися, заявити, що стріляти не будуть, бо мусять запитати про се свою команду в Будапешті). Заразом уставлено проти нас машинові кріси коло староства. Наслідком того розпочали вибрані делегати У.Н.Р., а то д-р Кормош, д-р Загайкевич, М. Демчук і А. Сабат переговори з ген. Пухальським і старостою Геллером, яких вислід був такий, що ген. Пухальський заявив, що про Польщу не думає, що він є австрійським генералом, яко такий не допустить до власти ані Поляків ані Українців, лише буде дальше держати режим австрійський, що «збунтований» баталіон 9-го полка розоружить, але їх карати не буде. По успокоючій подібній заяві старости Геллера, порішила У.Н.Р. здержати військові кроки і по відбутім вічу, селян розпустити домів. Селяни розійшлися, а ген. Пухальський слова не додержав, бо замість розоружити полк, він велів увязнити українських офіцирів, а мужві поручив, щоби поїхала собі домів.

Се було знаком до загальної дикої демобілізації, яка обняла не лише 9-й полк але цілий перемиський гарнізон.

З того заколоту скористали польські організації «народові», які під проводом проф. Пшеемського сформували на борзі з учеників і недоростків відділ легіоністів. Той відділ обсадив зараз залізничий дворець і заняв місто та військові обекти.

Република. — 1919. — 6 лют.

№ 255

9 лютого 1919 р.

Наслідком опозиції Українців і при інтервенції посла гр. Ал. Скарбека, котрий саме прибув до Перемишля, заключено польсько-українську угоду (також при інтервенції старости Геллера, бурмістра д-ра Блажовського і посла д-ра Лібермана) підписану 4 Поляками (здається іменем Польської Ради Народової в Перемишлі) і 4 Українцями (здається іменем Укр. Нац. Ради, яка одначе в тій справі нічого не рішала і про те нічого не знала, бо навіть її голови д-ра Кормоша не було тоді в Перемишлі).

Умову сю підписали з польської сторони гр. Ал. Скарбек, д-р Г. Ліберман, а з української сторони д-р Володимир Загайкевич і Андрій Алиськевич.

Після змісту сеї умови справами міста Перемишля, головню в справах апровізаційних і в справах поліції, безпеченьства осіб, майна, мала управляти спільна мішана польсько-українська комісія з 8 осіб (по 4 з обох сторін) або їх заступників, в якій на череміну мав проводити Поляк і Українець. Комісія ся почала зараз 1.XI.1918 р. свої функції, але показалося небавом, що її функціонування, коли не неможливе, то дуже утруднене, бо польська сторона що хвиля ломить неутральність і допускається явних нарушень сеї умови. 1) мимо виразної умови, що не мається вивішувати ніяких прапорів на ніяких публичних (державних) будинках та що порядок у місті має удержувати спільна міліція, зложена по 1000 мужви з польської й української сторони, польські легіоністи, діставши ся на головну військову вартівню, вивісили червоно-білу хоругов і веліли грати гейнал, а українську сторожу, що вартувала при провіантовім магазині, розоружили й уставили свою з машинним крісом; 2) не лише гр. Скарбек, але і ген. Пухальський відносилися в часі від 1—3 падолиста кілька разів телефонічно до Ряшева і Кракова о військову поміч для Перемишля; 3) іменованій для Перемишля генералом польських військ Пухальський видав 2.XI мобілізаційний приказ (оголошений в часописях); 4) Поляки вислали з Перемишля поїзд з машинними крісами в напрямі Львова, котрий острілював по дорозі залізничий дворець в Медиці, а який аж в Судовій Вишні розоружено; 5) помимо заключеної умови польські легіоністи перевели брутальну ревізію у гр.-кат. єпископа д-ра Й. Коциловського; 6) хоч після умови каса військової інтендантури мала бути ведена спільно, прийшла патруля з польськими офіцерами до тої каси і помимо опору українських інтендантів і мимо неприсутности офіціала Котовича, з поручення ген. Пухальського отворила каси і забрала всі гроші і депозити.

Република. — 1919. — 9 лют.

№ 256

11 лютого 1919 р.

В наслідок того очевидно Поляками приготованого замаху на істнуючий неутральний стан в Перемишлі, порішила Укр.

Нац. Рада в Перемишлі випередити Поляків і при помочи решток нездемобілізованого українського війська й околичних селян виконати оружне обняття міста і перемиського повіта в свої руки, а то в ночі з 3 на 4 падолиста 1918, а то тим більше, що в ночі з 31 жовтня на 1 падолиста 1918, обняли Українці у Львові власть у місті — а то виконуючи право самоозначення народів та супроти того, що Австрія розлетілася.

До виконання сього акту установила У.Н.Р. в Перемишлі диктатуру зложеноу з 4 осіб, а то Любомира Даниловича (яко голову), Крутія, Доротяка і капітана Теодора Гоzi. Мушу запримітити тут, що по переведенню 31.X.1918 умови з ген. Пухальським і старостою Геллером поїхав я (д-р Т. Кормош) вечером того самого дня до Львова на скликаний вже попередньо на день 1.XI.1918 зїзд організаторів з цілого краю. Тут заскочили мене події, щодо обняття українськими військами й Українською Національною Радою управи краю (арештовання чи інтерновання намісника Гуйна, військового команданта і ин.) Я хотів зараз 1.XI. вертати до Перемишля і тому пополудни того дня серед стрілянини пішов на залізничий дворець, але, переконавшись, що ніякий поїзд не відходить, я вернувся до міста, де був присутний на засіданню Української Національної Ради, яка саме вела переговори з Поляками (маршалок Незабітовський, бар. Стеслович, гр. Бадені, Домбський), які однак не мали ніякого результату. На другий день рано добрався я до двірця, відки виїхав до Перемишля довжезний поїзд. Приїхавши 2 падолиста о год. 5 по пол. до Перемишля, я щойно дізнався, що в часі моєї неприсутности заключили Українці умову з Поляками, та що ізза безперервного нарушування тої умови Поляками, Українці рішили оружною силою обняти власть в Перемишлі в свої руки. Я скликав зараз на 3 падолиста рано засідання У.Н.Р. і перефорсував принайменше рішення, що установлена диктатура устає з днем 4 падолиста рано, та що всі справи може рішати лише Українська Національна Рада.

Република. — 1919. — 11 лют.

№ 257

13 лютого 1919 р.

В ночі з 3 на 4 падолиста 1918 заняли Українці своїми військами всі постерунки в місті, а то вартівню, всі уряди

і залізничний дворець, інтернуючи при тім ген. Пухальського, сорок кілька офіцерів і чотиристакількадесять легіонерів, при чім жидівську міліцію полишено в супокою. Опираючись на основах проголошених Вільзоном і на рішеннях У.Н.Р. у Львові, заняли українські війська лише саме місто, полишаючи ціле Засяне в руках Поляків.

Сей з нашого боку джентельменський, але не політичний крок був причиною нашого упадку.

Під напором інтернованого команданта ген. Пухальського приступили Поляки, а то так військо, як і польська Рада Народова, при інтервенції старости Геллера до уговорих переговорів з нами.

Протягом дня 4 падолиста розпочались ті переговори з польською Радою Народною і польським військом на Засяню, які довели лиш до військової конвенції, бо члени польської Ради Народової свої підписи на тій конвенції вицофали.

Військову конвенцію підписали: іменем польської армії полковник Сікорський (теперішний командант Львова), іменем інтернованого генерала Пухальського й оден польський офіцер — а іменем української армії полковник Шафранський і оден укр. офіцер. Після тої військової конвенції умовлено завішення оружя аж до часу мирових переговорів, випущення з гонорами генерала Пухальського і всіх інтернованих офіцерів і легіонерів, усталено ріку Сян як стратегічну демаркаційну границю і границю сфери впливів.

При заняттю Перемишля нашими військами дня 3—4 падолиста не обійшлося без жертв життя і крови, бо крім кількох зраних згинуло при зайняттю вартівні двох селян (Гура і Н. з Мальгович) і ученик VI класу (в наслідок ран) Козьол — а крім сього легіоністи підступно застрілили в Бушковичах 4-х селян в залізничій будці (вартівні) чи бльоковім домику.

Витворений зайняттям Перемишля українськими військами в понеділок 4.XI стан трівав до неділі 10.XI.1918. Серед того У.Н.Р. розпочала своє урядовання, поділившись на секції: президія, заграничні справи, військові, апровізаційні, фінансові, просвітні, санітарні, внутрішні (організаційні), безпеченьства і др. — і призначаючи начальників Урядів. Підчас цілого того часу вела У.Н.Р. переговори з польською Радою Народною, які одначе не довели до ніякого результату,

помимо, що нераз угода була близькою. Причиною сього були скрайні польські елементи.

Република. — 1919. — 13 лют.

№ 258

14 лютого 1919 р.

Одного разу, коли почало показуватись, що наша армія розлазиться, а Поляки стягають сили зі заходу, порозумілися вже навіть др. Кормош і др. Загайкевич з польською стороною в той спосіб, що українські громади мали перейти під владу У.Н.Р., а польські громади і місто Перемишль під владу польської Р.Н. з углядненням всюди прав національних меншостей. Одначе більшість членів У.Н.Р. сеї згоди не затвердила, що було, на мою думку, великою похибкою, яка на нас опісля гірко помстилася.

Зараз по заключенню військової конвенції Поляки — як звичайно — почали нарушувати її, то арештованнями і ревізіями Українців на Засяню, то військовими експедиціями на понтонах через Сян на Вільче і Перекопану і т. п., так, що мимо заключення військової конвенції стрілянина майже не уставала.

В наслідок сього треба було покликувати що хвиля спільну військову комісію, яка мала поодинокі непорозуміння полагоджувати.

Підчас наради останньої такої військової мішаної комісії в Народнім Домі, зложеної по 3 офіцирів з українського і польського війська, в неділю 10. XI. 1918 о год. 12-й в полудне віхав від сторони Кракова на міст зі Засяня польський панцирний поїзд, який почав стріляти машинними крісами і гарматами.

В наслідок того повсталала взаїмна стрілянина, яка аж по уступленню того поїзду перепинилася.

В часі, як Перемишль був в українських руках, відбувала У.Н.Р. перманентні засідання під моїм проводом, на яких рішались біжучі справи. Бурмістр міста др. Блажовський не хотів обняти управи міста, урядники магістрату застрайкували на приказ польської Р.Н., а також цілий персонал залізниці. У.Н.Р. віддала управу залізниці інж. Пацлавському, управу почт і телеграфів Мих. Кебузинському, а управу міста і апровізацію Ів. Жовнірови, Андр. Сабатови і Андр. Алиськевичови.

Мимо сього в місті був спокій, лише тут і там були ревізії за зброєю. При кладці над Сяном і при мостах стояли патрулі, які ревідували, чи ті, що приходять з Засяння, не мають зброї. Впрочім в місті була цілковита свобода, а ми поводитися так ліберально, що навіть др. Ліберман скликав віче робітників і держав з магістрацького вікна до них промову, в якій проголосив Перемишль робітничою республікою. Ті робітники перейшли опісля без перешкоди на Засяне, де відбули друге віче в робітничім домі і вибрали робітничу раду, яка запротестувала проти правління У.Н.Р. Серед того У.Н.Р. старалася приєднувати людей з села (особливо висулужених жовнірів) до укр. армії. Вербунок йшов досить добре, бо щоденно зголошувалася сотка самохотників, з яких одначе більша часть по отриманню мундура, обуви і зброї вертала назад на село. А що із первісної армії, яка здобула Перемишль, багато жовнірів по кількох днях покидало армію і вертало домів, тож армія почала розлазитися і се було головною причиною катастрофи і нашого упадку.

Республіка. — 1919. — 14 лют.

№ 259

15 лютого 1919 р.

В часі переговорів від 4 до 10.ХІ Поляки тимчасом організувалися мілітарно на Засяню та спровадили з Кракова панцирний поїзд, а з Ряшева і Кракова артилерію і більшу скількість війська. Коли їх мілітарні приготування вже були довершені, а гармати звернені на доми «Віри» і «Народ. Дому», вислав командант польських військ на Засяню, майор Стахевич, чоловік незвичайно дикий і беззглядний, зриваючи безпідставно обов'язуючу мілітарну конвенцію, в понеділок 11. ХІ.1918 о год. 10.30 перед полуднем до нашої армії ультимат, щоби ми до 12 години віддали місто, розброїлися і піддалися. Про сей ультимат, на який команда нашої армії не відповіла, наша команда не повідомила навіть Укр. Національну Раду, а тимчасом по год. 12-й Поляки почали з Засяня гарматами бомбардувати місто. По двох годинах бомбардування, серед якого між іншими в каменицю Тов. «Віра» трафіло 6 гранатів, вибиваючи в мурах великі діри, а в Народний Дім 2 гранати,

розбиваючи еркер, — розпочали Поляки наступ, який при помочи панцирного поїзду їм вповні удався, бо вже коло години 4-тої по полудни здобули оба мости (зелізничий і деревляний) і кладку і впали до міста. При тім згинув один закордонний офіцер і один наш прапорщик — люди незвичайно відважні і гарні. Здобування міста, а то одної улици за другою, тревало до вечера. З огляду на се, що в моє помешкання впало багато куль, а між тим один гранат виломав велику часть фронтового муру від моєї канцелярії, завалив стінку, а кулі знищили цілком дві печі, порозбивали зеркала, консолі, меблі — удержатися в мешканню було немислиме і я з родиною схоронився в помешканню д-ра Загайкевича. Там вже о год. 4.30 арештували мене, дир. Ал. Ярему, проф. Андр. Сабата, хорунжого Крушельницького — польські легіонери і серед проклонів польської товпи, яка що хвиля хотіла на нас кидатися, завели на Засяня до бараків, де перед тим був шпиталь для венерично хворих офіцерів.

Там зревідували нас, відібрали гроші і все, що ми мали при собі і осадили під сильною сторожею у вязниці, як селедців (пятьох на 4 ліжках). Аж до пізної ночі спроваджували легіонери поарештованих цивільних і військових Українців і Жидів і осаджували у вязницях. Разом арештували тоді Поляки поверх 100 осіб. Всі арештовання відбулися в доволі брутальний спосіб, але вершком брутальности буде арештовання д-ра Загайкевича польським майором Мадчинським, який хорого на еспанку (при 40 степенях горячки) і серед грубої лайки, як «ти ск... сину» і проклонів витягнув з ліжка і босого, лише в сорочці і колесонах, велів гнати до віддаленої о 4 кілометри Журавиці!

Република. — 1919. — 15 лют.

№ 260

18 лютого 1919 р.

З арештованнями були получені ревізії, при нагоді яких — і по при них — мали місце численні рабунки, dokonувані польськими легіонерами і бандитами всіякого рода.

Вертаючи до справи ревізій, які в деяких домах переводжено по 20 разів, серед що раз то нових крадіжей, подам для характеристики, що не полишено і мешкання нашого Владики Еп. Дра Коциловського, якому польські легіоністи веліли

держати руки до гори, а тимчасом другі переводили ревізію, яку закінчили полишенням серед салі принять смердячої пам'ятки польської висшої культури.

До помешкання д-ра Загайкевича влітали серед першої ночі що хвиля щораз то нові легіонери, які, прикладаючи жінкам револьвери до грудей або до чола, під позором ревізії рабували річи та приневомили до віддання їм ключів від огнетревалой каси, яку опорожнили.

Помешкання моє, розбите гранатами і лишене опіки, обрабували до чиста, а що не могли взяти, то порозбивали, потоптали ногами і пообливали соками і конфітурами.

По здобуттю Перемишля 11.XI.1918 уряджено — за дозволом польського війська, як се загально говорено — і при діяльній участі легіонерів, в ночі з 11 на 12.XI погром Жидів, полученій з численними рабунками жидівських і українських домів. Що ся робота була аранжована пляново, видно хочби з сього, що з Поляків нікого не ограблено, так, що коли моє помешкання в цілости обрабовано, меблі і урядження знищено і здемольовано, то помешкання найблизшого сусіда Поляка д-ра Пальха, що мешкав на тім самім поверсі, ані не рушено! Шкоди, зроблені в сю і другу ніч рабунками у Жидів і Українців, обчисляють на міліони. Мушу ще згадати, що при арештованню мене о год. 4.30 дня 11.XI просив я легіонового офіцера в команді III баталіону, щоби коло мойого помешкання поставлено варту, бо там входовая брама розбита гранатом. Сей прирік, що поручить варті при кладці, щоби пильнувала мого помешкання, але очевидно свойого приречення не виповнив, бо мене в цілости тої самої ночі обрабовано, а нікого з моєї родини, ані прислуги до дому не впущено. Рабунків допускалися польські легіонери, як прим. у д-ра Загайкевича.

Република. — 1919. — 18 лют.

№ 261

19 лютого 1919 р.

Крім камениці «Віри» і Народного Дому, — збомбардували польські війська будинок повітового суду, біжницю і каменицю Астля, яка до того від гранату згоріла, а в якій містилася жидівська міліція. Того самого вечера — по нашім ареш-

тованню — мали ми дві гостини! Одна гостина майора Стахевича, який в грубих словах остерігав нас і взивав до чемности, бо ми є воєнно-полонені; другий відвідав нас хорунжий, адютант команданта, який в товаристві команданта III баталіону Досковського жадав від мене (хоча нам все відібрано при ревізії) видання йому ключів від каси, в якій має знаходитися 3 мільони державних грошей. Коли я здивований, питаю, о який ключ і від якої каси розходитьсь, бо я не касієр і ніяких ключів не маю, лише касієри, заявив мені, що розходитьсь о ключ від каси в «Вірі» і коли я ключів не дам, то вони собі самі порадять.

І дійсно, слідуючого ранку знайдено три каси в тов. «Віра» розбиті, з яких одна була розсаджена бомбою, а кільканайцять тисяч грошей, які там находилися, не було. Другого дня по наших арештованню прислано нам австрійського аудітора (якийсь польський Чех, Досталік), який нас переслухав. На моє запитання, заявив, що ми арештовані з наказу польської Ради Народової, іменем польської держави за підбурювання хлопів проти Поляків та що ми не є воєнно-полонені, як виразився командант певно через похибку, лише як цивільні арештовані, бо ми не були узброєні.

На се я і мої товариші заявили, що ніякої польської Ради Народової ані польської держави не узнаємо, що як члени Української Держави і українського правительства уважаємо наше арештовання насильством, поповненням на нас і на нашій народі і як такі ніяких вияснень ані зізнань скласти не думаємо — і не узнаємо, ані не знаємо ніяких законів, на підставі яких ми, виконуючи право сомоозначення народів, мали би бути суджені. Тому жадаємо безпроволочного випущення нас на волю. Те саме написали ми в письменнім протесті і заявили устно д-рови Г. Ліберманови і Н. де Стифіому, які зголосились до нас як висланники польської Ради Народової.

Республіка. — 1919. — 19 лют.

№ 262

20 лютого 1919 р.

В наслідок такого нашого становища випустила польська Рада Народова передовсім (за встановленням д-ра Лібермана) всіх Жидів, опісля значну часть прочих увязнених, між якими

були і Німці, а полишила дальше у в'язниці членів Української Національної Ради: д-ра Т. Кормоша, Ал. Ярему, Ізид. Білінського, Андр. Сабата, функціонерів У.Н.Р. інж. Івана Пацлавського і Йосифа Багриновського. Третього дня по нашій арештованню з'явився ад'ютант команданта військ польських Кезубського з легіонером і велів мені збиратися, заявляючи, що на приказ аудитора, я маю бути перенесений до іншої келії, почім перенесено мене, заступника народа і бувшого посла, як послідного злочинця, до самітної темниці на вартівню, де держано мене, мимо мойого протесту і жадання покликання аудитора, команданта і лікаря, через більше чим 24 годин, у зимній, неопаленій, темній і вогкій норі без воздуха, під двома ключами серед множества блощиць і других насікомих!

Побут наш в Перемишли, серед нужденних відносин апровізаційних і дисльокаційних, як ув'язнених, чи, як називали Поляки, інтернованих закладників, тревав 8 днів, почім нагло в ночі вивезено нас 6 цивільних, 70 полонених українських офіцерів і 64 мужви до Кракова.

Мушу притім згадати ще, що поступовання Поляків супроти нас було на скрізь фарисейське і брехливе. І так, по нашій арештованню заявили нам делегати польської Ради Народової, др. Ліберман і Йос. Стифі і поручили словом чести, що вони нас не казали арештувати, лише се зарядило військо на власну руку.

Република. — 1919. — 20 лют.

№ 263

21 лютого 1919 р.

Натомість присланий до нас аудитор заявив нам урядово, що ми арештовані на приказ польської Ради Народової. Коли мене осаджено до темниці, заявили мені ті самі панове і присутний аудитор, що вони про осадження мене в казматах нічого не знають, а тимчасом ад'ютант, що мене осаджував, заявив, що робить се з поручення аудитора.

На наш протест отримали ми устну заяву, що нас польська Рада Народова рішила випустити, але супроти повішення у Львові 72 осіб Поляків цивільних і військових, ми мусимо як закладники остатися дальше. Натомість письменно заявила польська Рада Народова, що на наше тримання не має впливу,

та що супроти повішення 72 осіб віддає нас під владу головної польської команди в Кракові.

Устно натомість заявлено нам, що нас, цивільних, віддають під владу польської Комісії Ліквідаційної в Кракові і т. д. — брехня на брехню їхала й брехнею поганяла!

Також характер наш, в якому нас арештовано, доси невияснений.

І так, військовий командант заявив нам, відвідуючи арештованих першого дня, що ми воєнно-полонені. Другого дня заявив нам урядово-авдитор, що нас арештовано як цивільних неузброєних під замітом підбурювання «руських хлопів» проти Поляків. Коли слідуючого дня я заявив авдиторові, що ніякої польської держави ані польського суду не узнаю — бо я підданий Української Держави, що польська держава доси неуконституована що до границь, ані жадних законів не видала, а Австрія розлетілася — він почав крутити, що ми не арештовані, а інтерновані на зарядження польської Ради Народової. На кінець делегати тої польської Ради Народової заявили мені на запит, що ми не арештовані, ані інтерновані, а закладники.

В часі нашого придержування у в'язниці в Перемишлі ми мали нераз нагоду втекти і багато з військових бранців і цивільних з тої нагоди скористало. Ми з тої нагоди не користали, бо гадали, що се не випадає, та що «благородна» польська нація не схоче за хліб відплачувати каменем та нас вскорі пустить.

Вже слідуючого дня по приарештуванні сторожи було дуже мало, бо і сторожа або з постойв утікала, або вночі переважно спала на постоях — а за кілька корон було можна майже кожного з них купити.

Републіка. — 1919. — 21 лют.

№ 264

22 лютого 1919 р.

Коли мені як замкненому до темниці принесла жінка їду на вартівню, почула, що майже всі вартуючі легіонери говорили між собою по українськи. На її запит подали, що вони Українці, та що їх вертаючих з фронту примусили Поляки вступити до польського війська, загрожуючи, що инакше їх заарештують.

Крім сього в легіонах яко сторожа служило всяке шумовиння, як прим. славний Квасьни, що обрабував касу уряду

податкового в Любачеві на півтора мільйона корон і другі. Тих ми найбільше боялися і тому сидючи в партеровій закратованій комнаті, ми все на вечер заслонювали вікна папером. Один з вартуючих при нас легіонерів показував нам різні срібні монети австрійські, французькі, англійські, російські, сербські, італійські і другі, які — як сам признав — зрабував Жидам в часі погрому Жидів в Перемишли в ночі з 11 на 12 падолиста 1918 (то є безпосередньо по зайняттю Перемишля польськими військами й урядженню жидівського погрому і рабунків). Він хвалився, що іде тепер з другими на Львів, там трохи порабусе і опісля втікне домів (до Самбора).

Наш побут в Перемишли, серед якого ми булиби терпіли голод, облекшували нам численні відвідини членів родини і знайомих, які приносили нам багато різних дарів любови (пожива, напитки, часописи, тютюн і др.) Щоденно майже відвідував нас з непорожними руками парох кир о. Богачевський, а також відвідав нас Преосв. Епископ др. Коциловський, а о. др. Лакота відправив нам в шпитальній каплиці в неділю дня 17 падолиста Службу Божу, при чім виголосив гарну ободряючу проповідь.

Та хоч історія про повішення 72 Поляків у Львові на окопах показала ся нікчемною брехнею, то мимо сього польська Рада Народова, закидаючи нам фарисейсько зірвання умови (хоч сама сю умову передтим зірвала), нас не пустили на волю, лише відіслала нас під сильною військовою ескортою міліції і поліційних агентів до Кракова.

Република. — 1919. — 22 лют.

№ 265

23 лютого 1919 р.

Прибувши в понеділок коло полудня до Кракова, мусіли ми в зимнім залізничім магазині чекати о голоді і холоді 4 години на рішення польської Комісії Ліквідаційної, почім погнано нас пішки до табору полонених «Dabie», віддаленого 3 кильметри від Кракова і там приміщено, як оселедців, в одній комнаті (для 10 осіб) 26 осіб цивільних і офіцирів. За цілий день дали нам лиш по пів шальки чорної военной кави і по чвертці чорного зрослого хліба. Протягом дальших двох

днів перевезено нас шістьох цивільних на поліцію, де на підставі рішення польської Комісії Ліквідаційної, по зложенню приречення, що з Кракова ми виїдемо, та що не будемо з чужими комунікуватися, полишено нас на волі як інтернованих у Кракові, крім проф. Сабата, якого, як — після гадки перемиських польських панів — більше прогрішившого, полишено в Домбю між полоненими українськими офіцерами на дальше.

Поліція застерігла собі, що в цілі можности виконання над нами поліційного надзору, маємо мешкати разом, тому мешкали ми всі разом в готели Центральнім.

Опісля приведено також в таким самим характері інтернованого о. Теодора Ярку, пароха з Боратина, повіта Ярославського, якого по увязненню і перевезенню до Кракова, держали через 24 години «під телеграфом», т. є. в поліційнім арешті, між послідними звичайними злочинцями.

Република. — 1919. — 23 лют.

№ 266

24 лютого 1919 р.

По кількох днях візвала поліція о. Ярку і заявила, що на приказ державної прокуратурії його арештує і відставила до краевого карного Суду під замітом злочину бунту. Там, на внесення прокуратора, всаджено його до слідчої вязниці, де десятки вязнів гинули на пятнистий тиф. Помимо інтервенції моєї й адвоката Пшеворського, висидів він там 38 днів, без переслухання, почім випущено його і перевезено як інтернованого до Домбья.

Дня 30-го грудня візвала нас всіх шістьох і інтернованого в межичасі адвоката д-ра Ардана з Любачева краківська поліція і заявила, що Польська Комісія Ліквідаційна порішила наше інтерновання заострити і в тій цілі віддала нас під власть начальної команди польських військ, яка знов порішила умістити нас в таборі полонених в Домбю під Краковом. В наслідок того поліція зараз відставила нас до Домбья. Домбе, се великий австрійський табор полонених, де в бараках, окружених високим парканом і кільчастими дротами, під військовою сторожою перебувало в часі війни по кільканайцять

тисяч полонених Москалів, а опісля Італійців. Там отже осаджено нас, віддаючи нас — на рівні з воєнно-полоненими під владу команди табору для полонених. Домбе, се польський Талергоф — поміщення лихе, харч нужденний, цілковите обмеження особистої свободи.

Република. — 1919. — 24 лют.

№ 267

26 лютого 1919 р.

Бо не лише всякий вихід поза табор, але навіть відвідування інтернованих заборонені. В перших днях інтерновання були дозволені одногодні відвідування інтернованих і полонених за окремим дозволом Нач. Команди польських військ, але опісля і се знесено. Вся кореспонденція піддана цензурі.

До табору спроваджено що раз то нових інтернованих, або полонених, так, що 20 січня 1919 було вже в таборі поверх 2000 мужви (між тим найбільше інтернованих укр. жовнірів, що вертали з французького фронту, дещо дітей, жінок і багато інтернованих свідоміших укр. селян), около 200 офіцерів і около 100 світської інтелігенції (між тим кількох Жидів і жінок). Світська інтелігенція трактована на рівні з інтернованими і полоненими офіцерами, які за доплатою ведуть собі окрему кухню. Харч нужденний, але можливий. Натомість денний харч мужви страшний: складається він з хохлі чорної кави (т. є. води на чорно зафарбований), з 1/4 (33 дека) боханця чорного хліба і юшки з бураками або бруквою. Мужва спить переважно на голих причах, в переважно деревляних, неопалюваних бараках.

Тож між мужвою розвельможився пятнистий тиф і всякі інші хвороби та гідь. Командант збору Кайфаш, непривітливий і мало інтелігентний поручник.

Якби на глум назвали польські пани сей польський Талергоф кошарами «Болеслава Хробрего».

Між інтернованими інтелігентами є 10 священників (між тим оден 78-літний старець), 4 адвокати, решта професори, учителі, урядники, залізничники і др. Одного судового урядника (з Сіняви) інтерновано разом з жінкою, полишаючи долю їх 3 маленьких діточок.

Република. — 1919. — 26 лют.

№ 268

28 лютого 1919 р.

Інтерновання починається арештованням в ночі в брутальний спосіб, держанням опісля якийсь час у в'язниці, а кінчиться перевезенням під сильною ескортою партіями до табору полонених. Взагалі поляки стоять всі на тім становищі, що вони пани, а ми Українці — невольники збунтувалися проти своїх панів, тож треба бунт втопити в крові та ті «ватаги гайдамацькі, руську дич і банди» — як вони називають — придусити карними експедиціями, які вони називають успокоюванням краю.

Успокоєння се — прим. перемиського завойованого повіту — переводять вони «огнем і мечем» в сей спосіб, що багато сіл попалили (прим. Яксманічі, Селиська), людей помордували, поарештували, а їх майно під позором реквізиції легіонери нічними нападами так обробовують, що селянам не остало вже буквально нічого, бо не лише забирають збіжжа і худобу, але навіть курки не лишать — а соломі хочби з зерном забирають і стелять під коні.

Крім табору полонених в Домбю, є ще табор полонених в Вадовичах, де засадили Поляки поверх 3000 повертаючих з фронтів українських жовнірів, а в части воєнно-полонених. Положення їх там — після оповідання втікачів — ще богато страшнійше, чим в Домбю. Там сидять наші люди в деревляних, неопалюваних бараках, без вікон і дверей, а харч ще нужденнійший, чим в Домбю.

Між полонених привели польські легіонери до Вадович українську санітарку, яку обдерли майже до нага, так, що вона мусить ходити у мужеськім уборі (в spodнях).

В Вадовичах командантом є перемиський Жид, який до полонених не пустив наших пань і взагалі не хоче нікого пускати.

Кільканайцять полонених українських офіцірів знаходиться у військових шпиталях в Кракові, а доглядають їх так, що хоч через півтора місяця вони є в шпитали, не було у них за той час ані лікаря, ані санітара, так, що хорі мусять самі обв'язувати собі взаємно рани.

Нервово хорих (як др. Волошина) уміщено за сіткою в келії для божевільних. Українських жінок до шпиталю — які хотіли

би недужим нести поміч — управа шпиталю не допускає, хиба що котра з наших пань подається за Польку.

Немалою причиною що раз то нових репресій проти наших інтернованих є се, що Поляки, яких зі Східної Галичини тут перепускають наші влади, подають опісля до польських часописей несотворені байки про мнимі знущання, яких мають Українці допускатися над інтернованими Поляками у Східній Галичині.

Крім Домбю і Вадович знаходяться інтерновані ще в Баранові, де під сторожею приміщені в дворі одного шляхтича, якому — як кажуть — польське правительство примусово всадило інтернованих за се, що він як мільонер ніколи нічого не дає на польські народові цілі.

Република. — 1919. — 28 лют.

№ 269

1 березня 1919 р.

В Баранові уміщені наші жінки з Перемишля (як п. О. Ціпановська і пп. Кульчицькі), мій брат, львівські всі закладники українські і жидівські і багато інших — разом около 100 осіб.

На закінчення хочу подати ще причини, задля яких Перемишель так скоро впав. Одною з найважніших причин нашого упадку була поблажливість супроти ворога і легковаження його. По зайняттю Перемишля ми полишили Полякам Засяне, де були склади амуніції і гармати — і де вони супроти нас зорганізувалися. Зробили ми се в части для засади — після рішення Української Національної Ради (по Сян наше), а в части для браку сил і воєнних засобів.

З Поляками поводитися ми так, що нікого не інтернували, інтернованого генерала, офіцерів і легіоністів ми випустили всіх на волю, дозволяли польським офіцерам і мужві ходити спокійно по місті. Не переводили майже ніяких ревізій та дозволяли їм видавати часописи, розліплювати оголошення та відбувати збори.

Результатом сього було, що бувший парламентарний посол др. Ліберман скликав віче робітників, на яким оголосив в Перемишли робітничу републику, а в часі здобування міста дня 11-го падолиста 1918 Поляками, всі Поляки і деякі Жиди з каменіць стріляли на наших жовнірів з вікон і дверей.

Република. — 1919. — 1 бер.

Република. — 1919. — 5 лют. — 1 бер.

№ 270

СПОГАДИ ДР. КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ
УКРАЇНСЬКОЇ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ТА
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ «ПЕРЕД РОКОМ»

1 листопада 1919 р.

З початком місяця жовтня минулого року зайшли у світовій війні події, що вказали на великий історичний зворот. Побідні осередні держави дізнали розбиття болгарського фронту та не могли вдержатися на інших боєвих фронтах, мусіли звернутися до президента Вільсона з пропозиціями загального перемир'я, що вказувало на зближуючуся перебудову держав Європи.

Відчули це також народи Австрії та почали роздумувати про здійснення права самоозначення кожного народу австрійської монархії.

Тай наша Українська Парляментарна Репрезентація у Відні, як також наші організації в Галичині розпочали приготівні кроки.

Вже 10 жовтня 1918 р. відбулася повна нарада Української Парляментарної Репрезентації разом з нашими членами палати панів і буковинськими послами у Відні, та постановила приступити до заснування конституанти, що мала би рішити про самоозначення українського народу.

Наступаючого дня покликав до себе цісар Карло президії парламентарних клубів, аби підготувати справу перестрою Австрії та дізнатися, як думають народні заступники перевести право самоозначення народів.

Відтак, зовсім несподівано, появився маніфест цісаря Карла з 16 жовтня 1918 р., в котрім заповіджено, що Австрія має стати союзною державою, в котрій кожен народ творить на своїй області осідку: свій власний державний устрій, та завізвано народи Австрії до співділання в цім ділі, покликуючи до життя національні ради, зложені з парламентарних послів кожної нації.

Отсей цісарський маніфест став безпосереднім товчком до внутрішнього розпаду Австрійської монархії. Національні держави стали скоро формуватися, але до Австрії не вернулися.

Дня 18 жовтня 1918 р. відбулося конституювання Української Національної Ради у Львові, та наступаючого дня 19 жовтня 1918 р. зійшовся у великій салі Народного Дому у Львові всенародний збір українських нотаблів, що прийняв аклямацією проголошення української держави на українських областях Австрійської монархії.

Того ж самого дня проголосила чехо-словацька Національна Рада незалежність чехо-словацької області; дня 21 жовтня 1918 р. заявилися німецькі національні збори у Відні за приступленням до творення самостійної німецько-австрійської держави; дня 24 жовтня 1918 р. проклямовано полуднево-славянську державу в Загребі; дня 28 жовтня 1918 р. переняла чеська Національна Рада в Празі управу, а Польська Комісія Ліквідаційна в Кракові обняла в свої руки державну управу Західної Галичини.

Тимчасом уступило міністерство д-ра Гуссарека та на його місце прийшло останнє цісарське міністерство д-ра Ляммаша, що дістало цісарське уповажнення передати правління національним радам на їх питомих областях.

Президія Української Національної Ради звідомила в дні 23 жовтня 1918 р. президента міністрів д-ра Гуссарека про конституювання української держави, та коли дня 25 жовтня 1918 р. прийшло нове міністерство з президентом міністрів д-ром Ляммашем зажадала від него президія Української Національної Ради передачі державної адміністрації у Східній Галичині в руки Української Національної Ради. Але й послідне австрійське міністерство, хоч завсе признавало повне оправдання нашому домаганням, проволікало видання вказаних розпорядків до намісника у Львові.

Делегація Української Національної Ради у Львові ждала на інформації і розпорядження з Відня з дня на день, а тут події ішли одна за другою скорим ходом та грозила небезпека, що польська комісія ліквідаційна переїде з Кракова до Львова і при помочі польського урядничого апарату обійме державну адміністрацію Східної Галичини. Аби цьому запобігти, треба було скоро ділати.

Тому представники Української Національної Ради у Львові звернулися дня 31 жовтня 1918 р. до галицького намісника

гр. Гуїна зі запитом, чи має він з Відня приказ віддати державну адміністрацію Східної Галичини по мисли цісарського маніфесту з 16 ц. м., в руки Української Національної Ради, та чи він готов є отсе зробити. А коли намісник по довшім прояснюванню справи дав нам відмовну відповідь, то зараз знов зібралася делегація Української Національної Ради у Львові та по вислуханню звітів комісії: військової і народної оборони, постановила наступаючого дня, то є 1 падолиста 1918 р. рано українським військом, яке тоді було у Львові, виконати акт перевороту державного — займаючи Львів зі усіми державними властями у владу української держави.

Вистрілами о годині 4 рано дня 1 падолиста 1918 р. був даний знак та відтак спокійно і без проливу крови до години шестої рано був скінчений акт заняття столиці князя Льва і над цісарськими орлами на міськїм ратуші і галицькїм намісництві у Львові засіяли вранці наші синьо-жовті стяги на знак української державної влади над Галицькою Україною.

Пополудні дня 1 падолиста 1918 р. наступило формальне переняття влади делегатами Української Національної Ради у львівськїм намісництві, де ми попрощалися з намісником гр. Гуїном, та у військовій команді при бернадинськїй площі у Львові.

Український прапор. — 1919. — 1 листоп.

№ 271

СПОГАДИ ЧЛЕНА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ПЕТРА КАРМАНСЬКОГО «З ВЕЛИКИХ ДНІВ»

1 листопада 1919 р.

Усе як в казці.

Цілий жовтень висіло у воздуху. Поляки вешталися по селах, організовувалися, вивозили каси, давали інструкції, накази — словом, австрійська влада в Галичині була тільки фікцією. З дня на день можна було чекати рішення.

А що-ж нам було робити? Усі уряди були в їх руках; військова залога була чужа; ми не мали гроша; наші села пустували, бо усі сини сіл стояли на італійському, альбанському і

західному фронтах, а тільки незначні відділи з поміщиками «паціфікували» Україну. Ми що найбільш могли вічувати, ба й віча недопускаємі бо польські старости кпили собі з австрійської конституції.

А одначе треба було щось робити! І ми вперше почали працю конспіративну. Так принайменше було в Тернополі.

Ми мали тайний революційний комітет п'ятох і цей комітет, маючи повне довір'я загалу, розпочав інтензивну працю. В кожному селі Тернопільщини був наш муж довіря, якому поручено тайну підготовчу організаційну працю. В самому-ж Тернополі йшли трохи не перманентні довірочні зібрання інтелегенції, міщан, робітників і то з окрема по різних категоріям.

Находив день 1 падолиста. Львів скликав провінцію на военну раду. Та цій раді не судилось зібратися.

Я, та ще один з відпоручників тернопільської громади поїхав до Львова. По дорозі мав нагоду балакати з одним із представників тернопільської Польонії на тему хвилі, та поза рефреном: погодімся я вичитав одну правду, що бій є історичною konieczністю.

У Львові мені шепнули на вухо, що цеї ночі буде наша спроба заволодіти столицею. І ми з товаришом вичули, що у Львові нам не сидіти бо нас треба в Тернополі. І від'їхали о півночі в подільську столицю. І прямо пішли на военну раду.

Що діяти? У нас ні одного жовняра, за виїмкою двох молодих офіцирів. Ні одного кріса, ні одного револьвера. А командант залоги Мадяр, обіцяв Полякам охорону перед гайдамацтвом. Та ми числили на це, що села не прийдуть з порожними руками.

Прямо з наради делеговано до Золочева за підмогою.

Не спавши цілу ніч, перетомлений безвпинними мітингами, знервований непевністю, насилу добився я вечером до Золочева. Стація була вже обсаджена нашим військом. Містечко їжилось від наших штиків.

Я відітхнув. В ночі прибув курієр зі Львова так само за підмогою. Львів — казав він — в наших руках; та ворог держиться ще в деяких пунктах. Знов приємна несподіванка.

А якже буде з Тернополем? Такий важний пункт! Такі багатства в провіянтах і військових матеріялах! — Це нас не

обходить — відрізав Золочів — для нас важніший Львів і Красне!

Розбитий і сумний вертав я другого дня до Тернополя. Добився до нього вечером — висідаю з вагону і очам своїм не вірю. Станція обсаджена нашими...

Що сталося? Біжу в льокаль засідань тайного комітету. В салі уся наша громада. Горячкова біганина, нервові промови, непевність і тривога.

А сталося так.

До Тернополя прибув транспорт вертаючих російських полонених в числі 4000. І отся юрба голодних, користаючи зі замішання, кинулася на вагони з усяким добром і почали рабувати. Не було ради. І польський староста, прочуваючи мабуть нюхом нашу будучу перемогу, віднісся до нас з пропозицією, щоби ми переняли вже раз владу, а його... інтернували. І от невеличкою дружиною робітників обсаджено було залізничний дворець. Більша сила мала наспіти зі сіл і розташуватися по найближчих селах та дождати приказу. Студенти вже вели усіма шляхами добровольців і кожної хвили приходили до нас мельдунки про таку а таку силу, а такого-то а такого села і таку а таку кількість багнетів.

Ми вже не були вождями без армії; ми мали до розпорядимости до 2000 добровольців.

Комітет п'ятьох виділився з громади і почав свою останню воєнну нараду. Ми порішили в ночі о 12 год. приступити до діла. Двох молоденьких офіцерів, які були самотні нашими «фахівцями» дістали від нас свою номінацію. Найшлося декілька старих револьверів, злагоджено українські відзнаки і рада кінчилася.

В цю хвилю роздалися від сторони стації вистріли. Спершу рідкі, а далі густіші та густіші. Що за біс?!.. Стріли наближувалися до центра. Цілі сальви греміли.

— Невже атак з боку Поляків?

Вибіг наш будучий командант, перевірити баталію. Прибіг задиханий, стрівожений. Якись купи селян стріляють, гей одержимі. Всі вулиці мов виметені, не можна приступити, бо грозять кулями.

Гм...

По хвилі вбіг один з наших курієрів, спітнілий, зболочений, з піднятим револьвером.

Що це? — Зрада?.. Непорозуміння? — Його розоружили. Пручався і кричав: Ми здобули Тернопіль, а ви тут радите та й ще розоружуєте!

Сміх і веселість.

Справа вияснилася... Збараж прислав біля семи сотень добровольців, яких по дорозі хтось спровокував, уводячи їх в блуд, що стація обсаджена Поляками. Осьде була причина бою! На всякий випадок Тернопіль був наш. Цілу ніч йшла пальба з крісів, цілу ніч Поляки сиділи в льохах і дзвонили зубами.

Слідуючого ранку (а була це неділя) вулиці зароїлися від наших хлопців і крісів. Обідрані, босі, молоденькі, вповнювали свою службу, як уміли. На жидівській дільниці таку службу робила жидівська міліція.

Ми переймили уряди і видали першу відозву. Це було 3 падолиста.

По обіді якийсь польський улан вбив нашого добровольця. Поляки затрівожились. — Ось тепер — гадали — почнеться це, чого досі не було, а що мусить бути, — різня. І послали до нас парламентарів з перепросинами і заявами льюальности та з проханням дозволити їхнім підпоручникам відбути конференцію з нами. Ми зберігли холодну кров і на все згодилися.

Конференція йшла в магістраті три дні. І Поляки в максимальних своїх домагань, — а то, дозволити їм сформувати польську міліцію і дозволити на дальшу працю у всіх їхніх організаціях аж до «Сокола» включно з тим, що вільно їм буде вправлятися оружжям, — спустили на мінімальні. Вони признали факт, що ми є панами Східної Галичини, а ми запоручили їм права національної меншости, відкладаючи ужиток з цих прав до моменту знесення виїмкового положення. Це було зроблено на письмі і відпоручники польського загалу закомонікували ці рішення загалови. І здавалося, що справа дефінітивно порішена, бо Поляки в тій хвилі відчули, що ми є панами Східної Галичини. А до того можна було вичитати в їх серцях певного роду вдячність до нас, за безкровне і культурне переведення крізісу, що було для них безперечно

приємною несподіванкою. — Ох, коли-б так були думали панове зі Львова і з Кракова, панове Скарбки, Іломбінські і Дашинські — кілько-б то обопільних кривавих жертв можна було оминати! Який чудовий міст щастя для обох сусідніх народів можна було покласти над минулим і будучим, що лягає бездонною прірвою між обома націями!

Тимчасом мадярська залога Тернополя розбіглася, полишаючи усе добро на наші руки, а командант розпрощався з нами з бажаннями успіхів і від'їхав спокійно до дому. Деякі військові чужої національності, не виключаючи шоферів Поляків, лишилися на нашій службі.

Рівночасно зі сіл приходили відомости про розоруження ненависних старостинських станиць жандармерії, про ліквідування старостинських війтів і постановлювання нової влади. Все те йшло спонтанічно, елементарно, без ніяких катаклізмів.

З другого-ж боку почалися масові розоружування частин (нераз і цілих полків) австрійської окупаційної армії, яка тікала з України до своїх країн. Робили це наші молоденькі сільські хлопці, які перший раз в життя дістали кріс в руки.

В наші руки діставалися цілі багаті обози, кулемети, гармати, вагони крісів і амуніції і всякого добра. Наші магазини заповнювалися напричуд. Рівночасно до нас почали являтися перші частини справжніх вояків і зголошуватися офіцери. А вслід за тим почав наладжуватись справжній військовий адміністративний апарат. А ми «цивілісти» узялися за організацію апарату політично-суспільного і адміністративного. Польський капітан з Галичини, що тікав з Люблина з жінкою, і поміщик Поляк, що накивав пятами зі Закопаного, в подорожній розмові зі мною не могли нахвалитися нашого ладу і спокою, коли їх було порівняти з анархією, бандитизмом і розвалом російської Польщі і Західної Галичини.

Тимчасом прийшла гібова вістка про здобуття Львова Поляками. Вістка була недожидана і громова. Ми усі протягом кількох годин розбіглися по селах Тернопільщини, щоби вівзати люд до оружного виступу в обороні столиці. Люди хитали головами, крутили носами, нарікали на інтелегентів — та на кінець кінців вже слідуючого дня почали масово

напливати до Тернополя. Почалася гарячкова праця над впеквінованням і вишколом жовнярів і по двох неділях ми виправляли на бій I Подільський полк ім. С. Петлюри в силі 5000 душ з одною батареєю артилерії і кільканайцятьма кулеметами. Їшов він на бій, відбувши своє хрещення в триденній побідній боротьбі під Микулинцями з польським полком, що передерся через Збруч і покликаний «льояльними» Поляками з Тернополя йшов на його здобуття, зазначаючи свій похід насильством, грабіжю і розбоем.

Український прапор. — 1919. — 1 лист.

№ 272

СПОГАДИ Р. РОМАНСЬКОГО ПРО БОЇ У ЛЬВОВІ 21—22 ЛИСТОПАДА 1918 р.

1 листопада 1919 р.

ОСТАННІЙ БІЙ

Я досі не розумію, чому у моїй пам'яті збереглися найменші подробиці із часів цього незабутнього відвороту українського війська із культурного осередка нашої нації, — Львова. Чимало вражіннь довелось із того часу пережити, чимало важних подій соціального й політичного характеру пересунулося на овиді національного життя, а я немов на глум тямлю найменші подробиці цієї сумної ночі з 21 на 22-го листопада.

Тямлю дуже добре цю кромішною тьмою оповиту морозну ніч й цю гробову тишу перед ненадійним відворотом, коли положення у Львові наслідком прибуття перемагаючих польських сил із Кракова, стало невдержиме. І мені як командантови сотні звістив це двома уривчастими й поквапними словами телефон Ч. 2: «Поляки... тут...». Передразливий диссонанс у дроті й отримання не стало. «Поляки в Народнім Домі? Що сталося з Начальною Командою? Значить ворог на задах й український Львів втрачений!»

На жовківській вулиці тарахкотіли вози, автомобілі й гармати в напрямі Жовкви чи там Камінки. Це відбувався саме загальний відворот українських військ.

Мовчки о півночі йшли темними вулицями хоробрі стрільці й удалі ополченці зі середмістя в напрямі Жовкви. «Держати до останньої хвилини лінію Бальонова — Підзамче», — прийшов короткий приказ від отамана К. Й я зрозумів, що на мені тяжить важкий обов'язок стриму польського наступу, й що моє завдання було чисто дефензивне й не мало іншої мети, як наказу боронити лінії Бальонова — Підзамче, щоби ми не втратили усього обозу, що саме робив поспішно відворот й щоби відступаючі групи мали час впорядкуватися та поза Львовом устатитися до бою.

90 українських крісів палило ще, а інші в закостенілих, мертвецьких п'ястуках лежали на зрошеній кровю землі. Ляхи наступали раз враз. Але наші славні козаки не здавалися. Чотири години шалів важкий бій. Відчувалося величезну польську перевагу й здавалося, що ось-ось перебіють нас Ляхи. А серед граду куль крісів й скорострілів, автомобілями виїздила Генеральна Команда й члени Правительства. «Вони вратовані!» — роздався оклик радості докруги мого «штабу», що складався із ордонанса, трьох лучників й трьох телефоністів. «Вратовані!» — загув весь рій.

І сильно напірало знов Ляхи, — наступ: один, другий, третій, четвертий — здавалося ось-ось усе пропаще. Ні! Це не боролися вже стрільці й ополченці, це боролася горстка готових на смерть лицарів й хоча рідшали наші ряди, то змагалися неначе льви наші борці.

П'ята година рано відступ! Перейшли вже всі частини наших військ, значить останки моєї сотні сповнили своє важке завдання як задня сторожа. І в напрямі Підзамча серед завзятих боїв відступали наші вояки.

Жовківська рогачка! Стрічаю ненадійно незначну громадку наших жовнірів і їх провідника раненого в руку й легко в голову. Це були недобитки радехівської сотні, яка так по геройськи билася на габриліївських полях й командант поручник С.

«Кілька днів тому назад в мене була сотня, а сьогодні 35 чоловіка, решта лягла в важких боях й на габриліївських полях мерзнуть ранені товариші! Перейми отсю горстку героїв під свою команду», сказав поручник: «я бач ранений!» — «Вперед» роздався мій оклик.

І 105 чоловіка полишило український город князя Льва! Яка зміна на протязі останніх годин. Роспустивши роеву лінію мовчки ступала моя дружина! Аж ось доносить стежа: «Поляки в Збоїсках!» Ага, значить заходять нам зади! «Бігом!» Дивлюся через далековид. Ляхи, яких 150—200 чоловіка. Тихцем наближувався наш ряд під польську хижацьку орду. І помітили нас Поляки. Закипів останній завзятий наш бій.

«Вперед» лунав мій поклик. Торохкотили кріси й скоростріли. І ось громадно з диким вереском «гурра» кинулись ляхи. Як не стрепенуться мої юнаки, як не заграють наші кріси й скоростріли! — «Бий, риж Ляха!» — лунав всюди крик. При одному скорострілі сидів я, орудуючи ним й ранений поручник С. «Яка розкіш!» сказав поручник. «Чудово змітаєш тих рабівників-убийників». І я зі захватом кликнув та без упину палив із мого скорострілу кладучи покотом польських хижаків. Змішалися зрідшані польські ряди. Як не кинуться усі враз мої козаки. «Наступ» — роздався мови гук! «Гура, бий Ляха!» — і багнетами пробилися наші славні вояки! «Побіда, побіда!» закликнула моя дружина. Втікали розбиті ляхи, а наші скоростріли стелили покотом польських варварів на українській землі.

Львів був вже за нами! Мовчки ступали зі слезами в очах мої герої — вояки, на возі сидів ранений поручник й плакав. Такий невимовний моральний біль, польський варвар у Львові! І мовчки ступали мої ряди, я ішов попереду й ковтав рясні сльози. Ми не плакали як дітваки, це були сльози ізза невимовного душевного болю, із розпуки. І дійшли ми у село Жидатичі! Поручник командував «До молитви» — «Боже великий, єдиний», співав гурт борців.

З далека в промінях сонця виднівся наш Львів.

Український прапор. — 1919. — 1 листоп.

№ 273
СПОГАДИ ВОЛОДИМИРА ШУХЕВИЧА
«ПОЧАТОК ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»

1 листопада 1919 р.

Вже в жовтні 1918 р. всім було ясно, що з критичної ситуації, в яку попали центральні держави, вони не зможуть видобутися. А за цим являвся розпад австро-угорської монархії, розпад якого не були всілі здержати навіть найбільші обіцянки австрійського правительства, чи найбільш демократичні маніфести цісаря Карла. І здається, що навіть, якщо в цей час народам Австрії обіщувалобся було не автономію, а цілковиту державну незалежність, вони з рук австрійського правительства не булиби цього прийняли. Такі вже були симптоми неминучого розпаду, так низько впав політичний кредит колись могутчої монархії. Тому всі етнографічні частини Австрії приготовлювалися до ліквідації держави. Організувалися, щоби в відповідній хвилі мати змогу переняти ліквідаційну масу.

Так було і в Східній Галичині. Велася робота, приготовлювалися ліквідаційні органи. Ясне, що у воєнних часах самотнім таким органом являлася військова організація в спілці з існуючими вже політичними і культурними. І майже стихійно, без ніякої ініціативи творяться по цілім краю такі організації, а сіль їх збігається у головнім центрі українського життя — у Львові. Творяться поодинокі військові формації, які приготовляються до неминучого великого діла, ведеться тиха, безвпинна праця, щоби в пригожій хвилі українські військові влади зуміли взяти владу у свої руки. Приготовлення в цім напрямку тревали до двох місяців, а саме крім вище згаданого, вироблення пляну мілітарного зорганізованого виступу і унеможливлення есентуальної акції зі сторони наших противників. Акція така з нашого боку була тим більше скомплікована і утруднена, що Поляки приготовлювали також такий мілітарний виступ. Ходило тепер о це, щоби їх випередити і поставити перед довершений факт. По нашим розвідкам, приготовлювалися Поляки до виступу щойно два дні пізніше від нас. Холодна кров при незвичайному поспіху

були конечні. Вони найшлися, а висловом їх був переворот в ночі на день 1 падолиста 1918 р.

В порозумінню наших політичних кругів з військовими організаціями, затверджено проект цих останніх, а саме: до год. 4 рано мусіли бути розоружені усі нам ворожі відділи б. австро-угорської армії, які тоді находилися у Львові, а точно о год. 4-й українські відділи мали вийти з касарень та заняти усі найважливіші обекти Львова. Виразно було поставлено, що при цім мається поминути усякі насильні виступи. Уложений план переведено з незвичайною точністю і порядком.

Ранком Львів проснувся під знаменем української влади.

Хвилеве пасивне становище заскоченої польської більшости у Львові і національна свідомість та почуття обовязку українського жовняра і його ідейна здисциплінованість дали цій акції цього рода серйозну марку, що коли би не було активного противиступу зі сторони польських незорганізованих банд міського шумовиння, легко можна було завести в столиці краю лад та порядок. Мале число українського війська у Львові, в якому під цю хвилю находилося багато чужостороннього елементу, з одного боку, далі це, що так прихапцем зорганізовані відділи не могли перетворитися ще в сильну, сконсолідовану боєву одиницю, підбадьорило польське міське населення й дало йому спромогу, використати терен і обставини і являлося почином до організації активного противиступу. Поодинокі спорадичні ексцеси перемінуються в плянову партизантку і кінчать утворенням правильного боєвого польсько-українського фронту який поділив Львів на дві ворожі воєнні частини.

Дуже важною ролею у нашім некориснім положенню було це, що головний залізничий дворець не був відповідно забезпечений. В цій частині міста починають Поляки організувати боєві відділи з центром в школі Конарського, а вільні залізничі шляхи, як й гостинці зі заходу, як Городецький і Янівський, уможливіляли Полякам наплив підмоги як матеріальної та й в людях зі західних областей Галичини. Взявши залізничий дворець і усі допливові жили заходу в свої руки, здержали Поляки доступ до Львова цему українському елементови, який з хвилею перевороту спішив туди, щоби чимскорше станути в ряди борців за святу справу своєї Вітчини

та віддати усі свої сили, щоби скинути ярмо ненависного відвічного ворога. Заатакована лінія черновецької залізниці довела до цього, що на пр. У.С.С. прибуваючи якраз з Черновець натрапили на опір поза периферією міста й через це найшлися в положенню, що не могли скоро добути звязку з головною військовою командою, яка мала приміщення в Народнім Домі. Тому У.С.С. мусли звернутися в инший бік, а саме Цитаделі. Пішли перебоєм і занявши Цетаделю довели до сполуки усіх східних частин зі залогою Львова під одною командою. Мимо кривавих боїв, головний дворець, переходячи з рук до рук, остався на жаль далі при Поляках, і це було приводом, що праве крило української армії пересунулося на лінію Замарстинова з ось яким бігом: Замарстинів, Касарня Фердинанда, палата Голуховського, Сойм. З початку находилася в українських руках також головна почта, та серед боїв У.С.С. о Цитаделю, польські відворотні відділи вдерлися до українського духовного семінара і через стрих підпалили покрівлю почти. З цього повсталася пожежа, яка дала можливість Полякам виперти Українців з почти, ограбити її і витворити нову боеву лінію: вул. Словацького, Коперніка попри ремізу, — лінію, яка в дальшій бігу не мала маркантних границь.

В цих рамках тревали бої три тижні. Поляки росли в силу через доплив помочі. Українські відділи чужі у Львові, змушені дбати також про забезпечення своїх задів, не були всилі ставити успішного опору перемагаючій силі польського війська і банд, які завдяки ліпшому знанню льокальних відносин і давнішим політичним і адміністраційним обставинам здобули перевагу.

Дня 21 падолиста мусли українське військо опустити Львів, щоби опертися на дооколичних селах і питомім своїм елементі, надробити ці організаційні недостачі, які воно у себе мало, а яких через наглячу потребу і недостачу відповідного часу і обставин до переведення бездоганної організації не можна ще було усунути. Від тепер починається велика організаційна праця, яка зовсім певно булаби скінчилася відібранням Полякам Львова і цілої Східної Галичини. Та з одного боку стояла Українська Народня Республіка з її невиробленими силами, яка кривавилася у боротьбі з тільки ворогами за своє існування, і якій конечно треба було дати поміч, — з другоїж сторони, — Поляки найшовши батьківську опіку антанти

кріпшали щораз більше і в організації своїх сил віддалювалися від нас чимраз далі.

Починається друга епоха боротьби. За найвище право кожного найменшого сотворіння — право до життя, яке замарані неповинною кровю кигті ненаситного польського орла українському народови хотіли відібрати. Жагуча, невмолима боротьба ідеї з Насильством. Вона й досі не покінчилася. І хоча на разі насильний п'ястук взяв верх, то невмируща сила українського народу ще прийде до слова, і кров наших борців-героїв завітчається пахощами Свободи і Справедливості!

Український прапор. — 1919. — 1 листоп.

№ 274

СПОМИНИ ДР. КИРИЛА ТРИЛЬОВСЬКОГО «ДО ЛЬВОВА»

1 листопада 1919 р.

31 жовтня 1918 р. надармо ждала група наших послів в бюрі президента Д-ра Петрушевича на вислід міністерської ради в справі Східної Галичини. Вже доходила 5 година вечером, а ще не наспівала жадна вістка. На другий день мала бути у Львові нарада повітових делегатів й я уважав вказаним також туди вибратися. Щоправда 2 падолиста ми мали бути вкупі з проф. Др. Стоцьким на тайній нараді з угорськими Українцями в Будапешті, та справа Сх. Галичини дійшла саме до найбільшого напруження і тому треба було чим боржій їхати у Львів. Др. Стоцький, що мав на моє місце їхати з другим нашим чоловіком, спинився в дорозі. На Угорщині вибухла революція і комунікація перервалася.

Я отже просто від Дра Петрушевича поспішив на дворець північної залізниці.

Їзда пройшла доволі одноманітно й 1 падолиста около год. 10 рано ми опинилися в Ряшеві. Тут увійшов до переділу кондуктор — Українець і підморгуючи значучо в мій бік каже по польськи: «Сьогодні ранком Українці взяли Львів». Мені полегшало на душі й я далі їхав немовби летів на крилах. На жаль годі було перебратися поза Перемишль. Звідси поїзд вже

не йшов. Отже я висів і пішов у місто. Тут зустрівся з представниками місцевої інтелігенції, що була сильно схвилювана невдалими спробами «перемиря» з Поляками.

Щойно слідуючого дня пополудні склала залізнична управа прихапцем якийсь поїзд в сторону Львова й я на нього всів. За Медикою прийшло до першої битви між нашою залогою й Польською обсадою машинних крісів, що находилася на льокомотиві. З пасажирів вбито одного повертаючого домів російського салдата й поранено декількох других «цивілістів». За необсадженою ніким Зимною Водою поїзд станув. Якось не мав відваги далі їхати. Навпаки подався назад. В прилягаючій вагоні був ще з Українців посол Лев Левицький, панночка Савицька і один незнакомий. Ми постановили також вертати і висіли в Городку. Вже біля 12-ої в ночі зайшов наш гурток до Дра Озаркевича, де й заночував. З болем серця нагадував я веселі хвилі, які тут колись переживав, коли ще жила його бл. п. жінка, знана п'яністка і дуже жива та інтелегентна людина, Олеся з Бажанських!

На другий день в неділю взяв я участь в нараді місцевих організаторів. Командантом Городка став поручник Стефанів, брат звісної У.С.С. Олени. Ще через день, тобто в понеділок 4-ого падолиста дано мені військову підводу, за погонича старого «ляндштурміста» й — гайда в дорогу до Львова.

Шляхом — групами й одинцем йдуть жовняри різних націй з війни до дому. Гурток веселих італійців співає прегарно на 4 голоси. Я їх поздоровив та побажав щасливої дороги — вони зате з вдяки вдарили своєї «да саро». Далі селянство, хлопці й жінки всуміш. Аж в Скнилові чую оклик: «Стій!» Трьох дядьків у військових шапках і з крісами на плечах обскакує віз й зачинає шукати оружя. Ми доволі довго короводилися з ними, заки вияснилося, хто ми й куди йдемо. Але після вияснення нас свобідно пустили в сторону села. Прохаю людей й вони показують дорогу до хати бл. п. о. Фолиса. Приїхали. Дома нікого. Син небіщика в селі, обставляє добровольцями військові магазини, з яких темні осібняки зачали ростягати добро.

Вийшов я в сад погуляти трохи. Всюди тишина. Здалека несеться тужливий спів полоненого Італійця, а мені на душі

також якось важко, бо нетерплячка й тривога за наше майбутнє не дає втишитися хвильованим нервам. Думки летять крізь голову вихром. Я плентався в повнім забуттю майже до вечера. Вечером впав на хвилину молодий Фолис, чорнявий хлопчина, очі такі гарячі й ширі, як й в його небіщика батька. Перекинулися декілька словами й мій хазяїн знов пропадає. Але пізнім вечором несподівано являється булавний Коник з кількома У.С.С. й розказує про боротьби свого відділу на головнім львівським двірці. Боротьби були з початку успішні та — на жаль — задля недостатчі сил, втрат й прірви в контактї, він мусів податися назад. Але усе тріває хвилину, булавний знова пропадає зі своїми товаришами стрільцями. Цілу ніч греміли від сторони Львова удари ручних гранатів й виднокруг розяснювали час від часу світляні ракети.

Другого дня, у вівторок 5.ХІ я виїхав далі — розцілувавшись по щирому з добрягою Фолисом. Хиба пройшло мені тоді через голову, що за кілька неділь ляцькі розбишаки розстріляють його без суду й вини?

Прямуємо в сторону Кульпаркова, думаємо, може прецінь вдасться перебратися у Львів від т. зв. Зеленої рогачки. При дорозі в рові сидить двоє поляків, але пускають нас без перепон. Доїхали ми до гостинця, що веде на Зелену вулицю. Недалеко чути завзятий рокіт скоростріла. Трібуємо ще далі та густий дощ вистрілів здержує нас й ми завертаємо в сторону Сихова, де після висказу Коника має вже стояти другий курінь У. С. С., що надійшов з Черновець. Перший під Букшованим вже від неділі беться у Львові.

В Сихові У.С.С. вже не було. Пішли до Давидова, куди спрямував їх наказ начальної команди. На двірці в Давидові застаємо величезний поїзд з людьми, кіньми і обозом, що саме рушає в дорогу. Офіцири кажуть, що все їде на ніч до Старого Села. Радять мені переночувати на двірці в Давидові. Я так і роблю. Польський начальник не хоче робити служби — Українець — вже з ніг валиться. Підівчив він найважніших річей молодого стрільчика і ми оба на переміну обслугуємо нічу телефон. Другого дня 6 падолиста їдемо з погоничем далі до Старого Села. Десь посередині дороги стрічаємо яких 8—10 узброєних селян вже з бобрецького повіту. Перекинулися декількома словами й їдемо далі. Повертаючи в сторону двірця,

при дорозі, на сіножати бачимо уставлений курінь, й живо вештаючихся перед фронтом офіцирів. Я підступив, представляюся отаманови Микитці й він інформує мене про положення. Його хлопцям слід додати дещо бадьорости й присягнути їх. Чи не скажу декілька слів? — «Гаразд?» — «Гаразд!» І отаман уставив «карре», я вступив в середину й промовив до наших дорогих стрільчиків. Після мене звернувся до мужви отаман Микитка і вівзав короткими, мов команда, словами до карности і безоглядного послуху, так як без них побіда неможлива. Накінець адютант Луцький відчитав роту присяги, яку все військо повторило, далі прочитав денний приказ, в яким проголошено аванс цілого ряду підстаршин до старшин й другі постанови. Один з офіцирів зняв з акту присяги отсего другого куріня У.С.С. фотографічну знимку. Чи вона існує? Добре було б подати до прилюдного відома. З цим епізодом звязала опісля фама доволі фантастичну, ніде правди діти, незвичайно корисну для моєї особи легенду. Про неї говорити ширше, нас завело б задалеко. Сьогодні такий момент виступає на тлі зрозумілої воєнної горячки, як повсюдний факт.

Ми пізним вечером ще довго балакали з дорогим отаманом в його вагоні, поки не заїхав поїзд, яким й помчався на полудне. В Ходорові зустрів нас поїзд, що віз гармати, за якими так тужили наші офіцири. А мій курінь не ждучи на артилерію, поїхав вже цієї самої ночі на славні бої у Львові. Отаман Микитка належить і тепер до наших найславніших полководців. Я добрався в кінці до Коломиї, але тільки перодягнувся й знов вибрався негайно на мобілізаційну обїздку по Гуцульщині. Там вже працював Микола Саевич, той самий, що опісля в січні ц. р. під час виправи на Мармароський Сигіт попався в румунську неволю, а тепер випущений на волю, повів новий курінь на Україну, — з ним ми підняли були тоді цілу Гуцульщину на ноги й справді мобілізували Покуття.

Ось жмут споминів із незабутньої поїздки в сторону Львова в історичнім початку падолиста минулого року!

№ 275

СПОМИНИ ЧЛЕНА УНРАДИ ДР. АГЕНОРА АРТИМОВИЧА
«ПЕРЕВОРОТ НА БУКОВИНІ»*1 листопада 1919 р.*

Дня 21 жовтня 1918 р. вернулися наші делегати зі Львова, і зараз тоді уконституувалася в Чернівцях «Делегація У.Н.Р.». Головою став посол Ом. Попович, заступником вибрано мене.

Наради, які зараз зачалися, мали подвійну ціль: приготування до перебирання влади в українській частині Буковини та переговори з Румунами в справі поділу краю. Найбільша трубність була в тім, що ми через цілий цей час не дістали жадних блищих вказівок ні зі Львова, ні з Відня й тому не знали як поступати, боячися, аби яким нерозважним кроком евентуально не попусувати загальної справи. Мимо цього ми старалися все робити так, як вміли й розуміли. Ми працювали в найбільшій згоді. Соціялісти, що не брали участі в нарадах У.Н.Ради у Львові, працювали під проводом О. Безпалка спільно з всіми іншими партіями.

Переговори з Румунами в справі поділу краю йшли мляво і не можна було дійти з Румунами до кінця, бо не було з ким говорити.

Ми домагалися, очевидно, нашої частини краю включно з Чернівцями, румунські послі хотіли нам відступити тільки 4 повіти (Кіцмань, заставну, Вашківці н./Ч. і Вижницю). Але румунські послі майже всі були у Відні і як показався один або другий на короткий час в Чернівцях, то очевидно не мав права робити договору іменем всіх послів, котрі в тій самій справі пересправляли у Відні з послом Васильком. Але якби і було дійшло до якоїсь згоди з румунськими посліми, то це не булоби нам на ніщо не придалося, бо румунські націоналісти не признавали цих послів як своїх заступників. Румунська шовіністична дідичівсько-попівська партія скликала свою Національну Раду без участі давних румунських послів з австрійського парламента на 27 жовтня до Черновець, під проводом дідича Фльондора. Збори рішили інкорпорацію цілої **Буковини** аж по Дністер до румунії і вибрали нібито пра-

вительство. Фльондор пішов до президента краю графа Ендорфа і зажадав, щоби він передав йому владу. Ендорф не хотів цього зробити і заявив, що має наказ від правительства передати владу тільки спільно заступникам обох народів: Румунів і Українців.

Між тим йшла наша робота в справі перебрання влади. Вибрано Військовий Комітет з офіцерів, котрий мав організувати українську армію. Трудність була в цім, що Українці не мали більшости в черновецьких полках ч 41 п. п. і 22 п. стр., бо північні, чисто українські повіти Буковини належали до коломийського військового округу і посилали жовнярів до 24 п. п. і 36 п. стр. в Коломиї. Але зате ми мали тоді в Чернівцях до 1000 У.С.С. і були певні, що з ними нам легко вдасться перебрати владу. Це повинно було статися 4 падолиста.

Пополудні 1 падолиста ми довідалися, що Українці заняли Львів. Ця вістка викликала величезне одушевлення, але наше положення в самих Чернівцях погіршилося, бо в ночі того самого дня У.С.С. відійшли до Львова.

Між тим Румуни і Поляки довідалися про нашу агітацію у війську і дуже хитрим способом ударемнили її. В суботу дня 2 падолиста вони жовнярям не дали обіду, не виплатили їм належного льону, а коли жовняри обурилися, командант 41 поллка дав наказ отворити магазин, офіцери сказали жовнярям, аби брали собі що хотить і йшли до дому. Очевидно ціле військо розбіглося, зачало рабувати магазини, і — на жаль — також наші жовніри майже всі пішли до дому.

Дня 3 падолиста відбулося в Чернівцях, в 4-ох салях і на подвір'ю Народного дому, величезне віче, скликане Делегацією У.Н.Р. Рішено між иншим: злуку з Гапличиною, признати секретаріат у Львові як наше правительство і перепровадити якнайскорше злуку з Україною. По вічу відбувся величезний похід головними вулицями міста, в яким брало участь до 10000 людей. Все це відбулося в як найбільшій порядку. Між тим 3, 4 і 5 падолиста анархія в Чернівцях стала чим раз більше. Австрійський уряд розпоряджував тільки кількадесятьма поліціантами і кількадесятьма жандармами. Ми мали до 60—70 людей під оруж'ям, студентів, робітників і жовнярів,

але очевидно це не було здисципліноване військо. Та мимо цього уряд все звертався до нас о поміч для поборювання анархії. Ми знов все зверталися о поміч до Коломиї, але Коломия не могла нам нічого дати. Їшла агітація по селах, щоби відси стягати старих жовніврів. І це булоби нам певно вдалося, якби ми тільки були мали трохи більше часу. В дні 3-го падолиста нашого «війська» вже було 150 людей і ми перебрали власть силою.

Комісарем краю став Ом. Попович, комісарем міста О. Безпалко. П. Попович зрікся головства Делегації У.Н.Р. Головою став я.

Ще того самого дня, по обняттю влади, вдалося нам зробити уголу з румунським демократом др. А. Ончулем, послем до парламенту. Він перебрав іменем Румунів владу над румунською частию краю. Всі громади з українською більшістю мали підлягати українському комісареві. В Чернівцях мало бути спільне правління, одаче Безпалко мав лишитися комісарем міста, заступником мав бути Румун. Румунська шовіністична Нар. Рада не згодилася на цей компоміс, вона хотіла з нами тільки на цій підставі говорити, що Румуни переберуть владу в цілім краю і передудуть нам від себе під своїм нагялдом управу 4 чисто українських повітів. Але в цій «Фльондровській» раді були заступлені тільки шовіністичні круги, головно студенти, попи і дідичі, а ми знали, що румунський мужик стоїть за Ончулем. Це показалося і пізніше, коли вже румунські війська заняли були край. Румунські мужики зі Сучавського і Кімполюнгського повітів післали депутації до румунського соціялістичного посла Грігоровича, щоб він зробив революцію, бо вони **хочуть прилучення до України!** Ось благословенні наслідки правління, всіми обожаного губернатора Буковини, д. Д. Дорошенка!

Як ми вже перебрали були владу, взялися ми до дальшої організаційної роботи, до рекрутації війська, до поборювання анархії в Чернівцях (в українській частині краю був всюди лад і порядок). Здавалося, що ця наша робота буде успішна. В Чернівцях з дня на день чимраз більший лад і порядок, рабунків в державних магазинах не стало і можна було

надіятися, що незабаром новий уряд буде сильно стояти. Але вже 8 листопада пополудні з'явився румунський літак над містом і роскинув проклямацію команданта румунської 8 дивізії, генерала Задіка, що він дістав від свого короля наказ обсадити цілу Буковину. Він, мовляв, не має жадних політичних цілей, а тільки хоче поборювати анархію та задержати лад і порядок У.Н.Р. вислала протест проти обсадження української частини краю і ствердила, що в українській частині Буковини жадної анархії нема. Цей протест підписаний головою і писарем Делегації У.Н.Р. доручили Задікови один член Ради і один офіцер в суботу 9.XI. Але протест, очевидно, нічого не поміг. Ставити опору проти дивізії регулярного війська ми не були в силі і наші жовняри, яких ми вже мали до 400 цофнулися. 11 листопада обсадили Румуни Чернівці а до тижня цілу Буковину.

Український прапор. — 1919. — 1 листоп.

№№ 276—277
СПОМИНИ БОРИСА РОМЧЕНКА
ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ В ПЕРЕМИШЛІ

1 лютого 1920 р.

№ 276

Отсе, що подаю почасти сам бачив, а почасти довідався з оповідань старшин, перебуваючи в польськiм полоні в Домбю в грудні 1918 року. Що не забув то й пишу. Сам я приїхав до Перемишля щойно 8.XI.1918, був там до 11.XI.1918. Перемишль упав 12.XI.1918.

Кінчився місяць жовтень. Кінчилися і дні Австрії, вона була в агонії. Народи Австрії внепевности очікували грядучих подій. Затрівожились посербі держави, галицькі українці — головню на західних окраїнах. Непевність огортала їх серця. Тим більше, що загально було відомо, що австр. командант ген. Негован має передати Перемишль польськ. ген. Пухальському. Нестрівожився чет. Федюшка (Євшан) Зап. Коша 9. п. п. стаціонованого в Журавиці. Дня 29.XI.1918 зорганізував він боєвий

курінь, заарештував всіх чужинців старшин і стрільців зап. Коша — готовий заняти Перемишль. Перед рішучим кроком віднісся він до укр. Перемиської політ. організації по вказівки. Она в недовірю у власні сили і успішність справи відраджувала йому насильно заняти місто.

Провокаційні вістки ширені через Поляків, що кмдт залоги вишле мадярський курінь усмирити збунтованих укр. 9. п. п. — подіяли фатально на курінь чет. Федюшки. Всі розбіглися, а він сам мусів скритися.

З такого скористали Поляки і незначними силами заняли 30.X.1918 Перемишль. Військо місцевого гарнізону розбіглося. Ген. Пухальські обняв військову, а місцеві поляки цивільну владу.

Ненаситність культурних післанників звернулася головно на військові склади. Рабував хто хотів і скільки хотів. Розтягали головно кріси, і то по більшій часті польські залізничники. Це мало фатальні наслідки на дальший розвій подій.

Так упав Перемишль перший раз тоді, коли крім боевого куріня чет. Федюшки в самім Перемишлі був зап. Кіш 18 п. стрільців і курінь ополченців в Ярославі зап. Кіш 77 п. п. і 34 п. стрільців, а Ряшеві зап. Кіш 89 п. п. абсолютної більшости український.

Заскочені Поляками в Перемишлі українці опамятались. Таки того самого дня (30.10.1918) зібралися військові — переважно старшини — і зорганізувалися у військову одиницю. На жадане наших політичних представників позволив ген. Пухальські зорганізувати в Перемишлі укр. міліцію яка спільно з польським військом мала повнити службу у місті.

Між військовими укр. частинами і поляками приходило до частих непорозумінь. Они на переміну, то розоружували, то арештували себе. Такий стан не міг довго тривати.

Часть укр. старшин розіхалася по селах, щоби там організувати наступ на Перемишль. В часним ранком 2 або 3 падолиста з трох сторін начали українці наступ на Перемишль. Загорівся короткий та запеклий уличний бій. Чет. Р-ка з скількома старшинами і стрільцями заняв каменицю Кмди залоги і полонив там ген. Пухальського з його штабом. Інші відділи здобули касарні, склади, староство, почту, зал. двірець і т. п. Перемишль став українським — Засяне осталося

в польських руках. По обох сторонах були незначні страти. Трофеї у військових матеріалах були величезні. В самих тільки муніц. складах здобуто до 7000 крісів, кілька скорострілів і велику силу муніції. Забрано також 2 гарматі на Знесінню. В складах одностроїв велике число нових одностроїв — в харчових складах величезні запаси харчів як також нафти і угля. Знято також парк літаків, де найдено 1 літак в добрім стані і його уживано — кілька тягарових і особових авт. і обоз.

Зняте Перемишля обходили українці дуже великим святом, в яким брали участь тисячі селян з дооколичних сіл. Свято закінчилося похороном тих, що перші пали героїською смертю в боротьбі за державну самостійність.

Політичну організацію змінено тепер в той спосіб, що до повіт. Нац. Ради увійшов і військовий підпоручник. Повітовим комісаром став адвокат Др. Загайкевич, кмдом залоги сот. Г-а, його заступником сот. Ц-ка, помічниками чет. П-ий і Г-о. Утворено Штаб в який входили заступники поодиноких родів оружя.

По заняттю міста навязала Нац. Рада переговори з ген. Пухальським і Поляками. За підписом заяви, в якій ген. Пухальській зобов'язався не наступати на Перемишль, випущено його зі штабом і полоненими на волю. Переговори закінчилися заключенім перемиря. Обом сторонам ходило о те, щоби усталити услів'я співжиття мешканців Перемишля і Засаня до дефінітивного рішення сх. галицького питання і щоби розділити спадщину по Австрії. В тій цілі Нац. Рада дозволила Полякам на перехід з Засаня до Перемишля для переведеня поділу військового майна.

Майже щодня сходилась Нац. Рада на засідання і вела переговори з Поляками. На однім з перших засідань мала бути піднесена справа висадження залізничного моста на Сяні, однак більшість мала на се не згодитись, з огляду на великі кошти майбутньої відбудови...

Знаю, що з укр. військ. генерального комітету зі Львова був вийшов приказ висадити зел. міст на Сяні, але чи дійшов він і чи дістався до властивих рук в Перемишли, — не знаю. Не відомо мені теж, чи як раз на підставі того приказу радила Нац. Рада над висадженем моста, чи з власного почину.

Роботи для військ. команд було надмір багато.

І так організація добровольних нових відділів, створення і удержання фронту, збереження жидів — все те взяла на себе Кмда залоги.

Військова Кмда оголосила по заняттю міста стан облоги, але на задане Поляків в переговорах по двох днях знесено.

Щодня напливали сотні добровольців. Заприсяжено до 3000 стрільців. Видавано їм кріси і повні однострої і організовано сотні. Надто організовано села і на села видано до 2000 крісів і одностроїв. Старшин було в Перемишлі що найменше до 150. За увесь час виставлювано сторожі коло мостів, складів та важніших об'єктів.

Та тут виказалась цілковито безплянна і хаотична праця. Сторожі засипували Кмду залоги донесеннями і погрозами, що як не зміниться їх сейчас, то самовільно опустять становище, що не доставляють їм їди, що Поляки то тут то там стараються перейти Сян і оскільки не дасться їм сейчас помочі, то вони не видержать і опустять свої місця. Кмда залоги висилала на останні донесення звязкових старшин і часто виказувались ті донесення без підставними. Нераз чулося сильний скорострільний огонь, висилалося в його напрямі людей і притім стверджувано, що з нашої сторони стріляно без потреби. Часто доношено, що польські пані заговорюють наших стійкових, а тим часом різні особи переходять з пі-дозрілими пакунками з Засаня до міста.

Дійшло до того, що коли я прибув до Перемишля і зголосив командантови залоги, що Поляки в Журавиці мають панцирний потяг під парою, то кмдт залоги зденерований сказав: «Доволі вже тих брехонь». Щойно сказав я йому, що бачив на власні очі цей броновик, повірив і видав відповідні зарядження до розібрання зел. шляху. Перетяжена працею Кмда залоги видавала прикази, старшини бігали і старались працювати, але ніхто не знав скільки має людей до розпорядимости, а тим часом сторожі по 48 годин стояли не змінені.

Нервозність, непевність, нерішучість били з очий всіх старшин. Чиж не розпука? — Стільки народу голоситься до війська, стільки створиться сотень, а нема ким і як змінити сторожий.

На 7.XI.1918 відбулися збори старшин, а очевидець таке мені про них розповів: Старшини ставили там множество

внесків, а ухвалено лише кілька м. н. вислати старшин для мобілізації Добромильщини і в справі льону, щоб так старшинам як і стрільцям виплачувано по 5 К. денно. Про організацію не говорено нічого. З промов виніс сей учасник вражіння, що розходилося тим людям осе щоби видержати лише кілька днів, бо мислили на успішність переговорів Нац. Ради з Поляками.

Належить піднести тут з признанем патріотичну працю місцевого укр. жіноцтва, яке занялося стрілецькими кухнями, писаркою по канцеляріях, помочію в кімнаті корп. і т. д.

Жидівське населення відносилось до нас на загал прихильно. Щоб не забути, нагадаю пропозицію соц. посла д-ра Лібермана, створити Перемиську роб. республіку аж до дефінітивного рішення сх. галицького питання. Поставив цю пропозицію на вічу, на яке дозволила Нац. Рада.

Саме місто робило пригноблююче вразіне. Улиці пусті, без руху. На лицах переходячих неспокій і непевність. Лад і порядок в місті був в повні задержаний, — надужить ніяких. Склепи отворені. Час від часу переходили вулицями міста відділи придніпрянських старшин і патрулі жидівської міліції.

Та сей спокій вішував бурю і небавом она прийшла.

Було се в неділю 11.XI.1918. Саме в полудне, коли старшини зійшлися на обід, прийшло донесеня, що Поляки поставили нам ультімат опустити місто до 12 год. в полудне, що поляки вже наступають, що броневик заїхав вже на міст і старається направити залізничний шлях.

Усі вхопили за кріси і головно завдяки відділові придніпрянського старшини Мельничука вдалось ручними гранатами не допустити до направи шляху. Наступ Поляків відперто по короткім завзятім бою.

Український скиталець. — 1920. — № 1. — С. 13—19.

№ 277

Прийшов 12.XI.1918. Поляки около 10 год. ранку почали наступ на місто. Тимразом підготовляли його 2 гарматами. Острілювали головно канцелярію Віри, «Народний дім», залізничий двірець та камениці над Сяном.

Для наших гармат на Знесінню не найдено відповідної муніції. Почався завзятий та нерівний бій. Наші відділи найшлись в гарматнім огни та в огни скорострільів з панцирного поїзда; стріляли на них й Поляки з вікон камениць в середині міста, як також залізничники Поляки на двірці ізза вагонів. Мимо сего держались наші відділи хоробро на своїх становищах. Що-й-но під напором дійсної переваги польських сил — коло мостів приходило до рукопашної борби — змушені були наші відділи до відвороту. Тай залізничники-Українці держалися по-геройськи. Мимо сього, що Поляки острілювали гарматами залізничний двірець, мимо крісової стрілянини на самім двірці, встигли вони поставити дві машини під пару і в хвилі, як Поляки направляли залізничний шлях на мості, а панцирний поїзд зближався до двірця, — пустили обі машини в рух, щоб розбити його. На жаль безуспішно.

Вечером около 10 год. заняли Поляки середину міста, в наших руках остались касарні при ул. Тихій і військова кмда. Залога сих касарень окружена Поляками передерлася щойно 13.XI пробоем крізь ряди Поляків: і опустила місто, причім впали геройською смертію 1 галицький поручник, 2 придністрянських старшин і кілька стрільців. Поляки полонили до 30 наших старшин м. и. сот. Петрівського, сот. Покотила, пор. Др. Станька, пор. Др. Сабата, Руцького, Чичкевича, чет. Пиця, Фільца Омеляна і ин. Раненими дістались до полону чет. Фільц Кость і чет. Темник двох придніпряників і кількох стрільців.

Стягнули з ліжка і арештували адв. Др. Загайкевича, який лежав хворий, відтак адв. Др. Кормоша, директора жіночого лицею Ярему, гімн. проф. Сабата, директора шадниці Білинського і інженера Пацлавського. Так упав Перемишль вдруге 13.XI.1918. Упав тоді, коли заприсяжено до 3000 стрілецтва, видано до 5000 крісів, — а дійсна сила укр. війська в хвилі наступу Поляків на місто виносила всего на всего 800 людей! З 5000 крісів 800!!

З часом довідався я, що ген. Пухальського усунено, а наступ провадив з польс. сторони ген. Роя. Щоб заохотити стрілецтво (а не перевищало 1000 людей) дозволив ген. Роя по занятю міста погуляти уніч 24 годин. І так українці, як і жиди за

дозволом пана генерала впали жертвою рабунків і насильств. Знищено помешканя місцевих укр. патріотів, зрабовано що багатші склепи і ювілярські склади. Се гуляло польське не-наситно-рабівницьке наймане жолдацтво.

Кмда залоги назначила мене кмдатом військ на правім березі Сяну. Задачою моєю було утворити фронт над Сяном в горі й організувати надбережні села. З Перемишля виїхав я 12.XI.1918 раненько. Переїзджав Вільче, Перекопане, Біркз, Халупки Медицкі, а вечером заїхав до Медики. Всюди організувався після даних мені приказів і назначував кмдтів. В Медиці зайшов я до читальні «Просвіти», де зійшлося до 50 людей — усі майже з крісами. Видавав я там зарядження — настрої був бадьорий. Саме після того прийшли з Перемишля утікачі і принесли вістку про упадок міста. Викликала она на присутних незвичайно пригнобляюче вражіння. Я сидів у кутку. Збирав гадки, — шукав виходу. Чую як одна за другим нарікають на долю, що мусітимуть опустити село — рідню, — бо того убють на місци, того сплять, того заарештують і т. д. Один більш за другого та здавалось шукають виходу. Забираю слово і вказую, що найкращий для нас вихід зібратись — взяти з собою людей з сіл, що по дорозі до Перемишля і на другий день відбивати місто. На се дістав я виминаючу а може таки поважну, обдуману інстинктивно відчуту відповідь: «Нам треба тепер якого генерала або обершта, треба гармат і «Verbindung»-у на всі сторони. Всі мої змагання їх переконати не увінчались успіхом. В тім входить двох молоденьких добровольців — та розказують, що стояли оба як стійкові на мості на Вигрі, та що Поляки обсадили і той міст (5 клм на схід від Перемишля). Люди питають про подробиці — а вони розказують: «Надбігає двох Поляків без крісів, кричуть тай просять, щоб на них не стріляти, та щоб віддати їм кріси». «Ну тай що ви зробили?» — питають люди. «Та кріси віддали» — відказують. «А чом не стріляли?» — налягають. «А щож ми їх душі будемо брати на свою совість?» — відповіли. Відповідь їх говорила сама за себе. В однім селі показали мені мобілізаційний приказ Нац. Ради. Чверть аркуша паперу — не тямлю, чи атраментом, чи таки хемічним олівцем писаний і ним покликано кілька річників — без відозви — без обяснень. А в Перемишли друкарни

і паперу доволі і людей, щоб могли опрацювати. Дата моб. приказу 11.XI.18. — а кождий з нас знає, що люди наші до інших приказів призвичаєні, які хочби позірно виявляють авторитет, повагу — силу. Виповинти сей приказ було вже за пізно — Перемишль не був у наших руках. Мимохіть насуваєсь тут питанє про причини нашої ж вдачі в Перемишли. Такий ентузіязм народа, — стільки добровольців-стрільців, — такий запас крісів, стріловить одностроїв, харчів, — всего, що стрілець потребує! Стільки старшин! Здавалось тільки — організувати, працювати! Та вже з описаного кождий сам дійде причин. Та я їх ще зберу. Ї так: 1) брак рішучості у тій переломовій хвилі зі сторони політичної організації пізнійшої «Повіт. Нац. Ради»; 2) недовіре у власні сили і успішність раз початого діла; 3) за сим брак доцільної, консеквентної, систематичної, зорганізованої праці, а се впливає; 4) з браку довіря до населення. Ї тоді, як сільське населення повне ентузіязму ставило себе до розпорядимости — підстава до будови була, то моральні його провідники, так цивільні як і військові не дописали. Тим доказали, що або не доросли до поваги хвилі, не зрозуміли її, або в безрадности стали безсильними. Недовіря Нац. Ради в побіду святої справи — кинули єї на переговори з Поляками і уступки для них. Відчуло се стрілецтво й деморалізовалось тим. Нігде правди діти, більші похибки по стороні військових. Бо коли б військо було сповнило як слід свою задачу тим повнійше могла була виступити Нац. Рада в переговорах з Поляками. А військо таки цілком відмовило. В першій мірі падає в очи безпляновість, незорганізованість роботи. Тоді, коли так легко можна було розділити роботу, а саме передати створене і удержане фронту Комді залоги, а організоване боєвих сотень, чи відділів та повнень внутрішньої служби (при складах у місті), утворенням [нерозбірливо] запасного коша із стійковою сотнею, (кілька касарень стояло до розпорядимости), — всю ту роботу зосередила в собі кмда залоги в касарні при ул. Тихій, і перетяжена величезним навалом праці, цілком природно, — не могла відповісти своїй задачі. Ї коли ви увійшли до сеї касарні то мимохіть сей неприродний рух, біганина, крутанина робила на вас вражінє хаосу. Неточне змінюване сторожий, та достава їди, давали стрілецтву слушні

причини до наріканя. Нерішучість, непевність, недовіре старшин в побіду уділювалась також і стрільцтву. Не диво, що стрільці, як не бачили, то мусли відчути сі безпорядки й для того опускали становища і «йшли боронити свого села». Не було між нами команданта, який би пляново — й енергічно розділив роботу, — не було чоловіка, який би своїм авторітетом, повагою, холонокровністю, розвагою, енергією вплинув відповідно на старшин і стрільців. Не мали ми між собою «генерала або обершта», якого брак відчули Медичани. По правді сказавши, не тільки їм — а нам усім такого було треба. Сі люди слушно відчули, що у тій переломовій, критичній хвилі не було між нами людей, які були би зосередили і пляново та доцільно повели акцію.

Український скиталець. — 1920. — № 2. — С. 13—17.

№ 278
СПОМИНИ ПОРУЧНИКА ВІКТОРА
ВОРОБЦЯ ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ В КОЛОМІЇ

1 лютого 1920 р.

1 падолиста 1918 р. в Коломиї.

Падолистова революція 1918 р. застала галицьке Покутя в як найдогіднійших для українців обставинах. В Коломиї стояли кадри трьох українських полків (24 п. п. 36 стр. п. 9 п. каб), в яких було багато старшин українців. Розвідча служба і служба пропаганди в двох полках була обсаджена майже виключно старшинами і підстаршинами українцями. Командант 24 п. п. полковник Вальтер надзвичайно прихильно відносився до українців і кілька днів перед переворотом заявив на старшинських зборах, що буде старатися при перебудові Австрії (думав про федерацію) передати свій полк в як найкращому стані українцям.

Годиться згадати ще, що два тижні перед революцією, вислали коломийські полки по одній т. зв. Erntemarsch Rompagnie: робітничі сотні на жнива в повнім военнім узброєню

до Надвірної, Городенки, Делятина і Калуша. Чи случайно, чи може завдяки якимсь старанням, комендантами тих всіх сотень були самі старшини-українці, що стояли в лучбі з коломийським старшинським революційним комітетом.

Тай українські старшини не дармували. Ще два місяці до революції завязали вони в Народнім Домі українське старшинське казино. Туди вечорами приходили читати часописі та на товариські забави. В цьому ж таки казині завязався в половині жовтня, кілька днів по цісарським маніфесті, революційний комітет, — в ньому відбувалися всі його наради, в ньому прочитано о півночі з 30.X на I.XI приказ українського генерального військового комітету перебрати військову владу в Коломиї.

На перших зібраннях комітету були присутні тільки втаємничені старшини, около 8 людей — а на послідніх були вже всі числом до 50.

Сейчас по завязаню революційного комітету, зачалося працю поміж підстаршинами і стрільцями і то головно через старшин і підстаршин розвідчої служби та пропаганди. Коло 20 жовтня завязався підстаршинський комітет, який мав енергічнійше повести підготовчу працю поміж стрільцями... [речення нерозбірливо]. Розвідча служба гляділа за кожним визначнійшим коломийським Поляком, докладно знала про всі їх тайні наради і їх рішення. Рівночасно устанавлено тісну лучбу зі сотнями в Городенці, Надвірній, Калуші, Делятині і з генеральним військовим комітетом у Львові. При кінці жовтня зложено плян розміщення всіх військових частин в Коломиї і всіх важнійших державних урядів та вибрано виділ Рев. Комітету із чотирьох старшин; повідомлено про діяльність військового комітету горожанський комітет, який існував і працював до тепер без відома військового комітету, а врешті назначено, хто на случай революції має пребрати найважнійші уряди.

Дня 31.X.1918 р. донесли часописі, що в Кракові утворилася ліквідаційна комісія для Галичини, яка мала перебрати власть в цілому краю в свої руки. Вечером того дня відбулася остання нарада військового рев. комітету. Присутних було около 50 старшин. Сейчас на початку нарад поставлено внесення,

щоби з огляду на се, що в Чехах і Югославії тамошнє населення перебрало уже власть у свої руки, а дальше тому, що в Кракові утворилася польська ліквідаційна комісія для цілої Галичини, — вівзати генеральний військ. комітет у Львові, щоби най-дальше до 5-ти днів дав приказ про переведення перевороту, а як що він цього не зробить, щоби Покуте на власну руку зробило се на своїй території і тим самим приневолило решту Галичини до того самого кроку. Над сим внесенням розвелася дуже жива дискусія і більшість заявила за ним, одначе само рішення відложено до слідуячого вечера, доки не верне зі Львова курієр з новими приказами. О 11-й год в ночі скінчилася нарада.

Одну годину пізнійше, о півночі з 31.X на 1.XI зібрався комітет вдруге, бо саме в той час приїхав курієр зі Львова і привіз з генерального військового комітету підписаний сотником Дмитром Вітовським приказ менше більше такого змісту: «Генеральний Військовий Комітет приказує сейчас обсадити усі важнійші місця і уряди в Коломій, роззброїти всі дотеперішні військові частини та відділи жандармерії і чим скорше вислати військову поміч Львовові. Дальші прикази слідуяють».

Як зібралася більша часть старшин, прочитав поручник др. Б. згаданий приказ і подав гадку, щоби через день всьо основно підготовити, роздати кріси і муніцію, а вечером обсадити місто. Над сим розвинулася дискусія.

В часі як відбувалося се засідання, скликували ордонанси до Стаційної Команди старшин цілого гарнізону на іншу нараду в ось такій справі: Один курінь 24 п. п., що їхав з України на сербський фронт, відмовив послуху, задержався в Коломій на двірці і рішився не їхати дальше. Ця нагла старшинська нарада в Стаційній команді мала рішити, що зробити з тим курінем. В хвилі коли дискутовано над пропозицією поручника Др. Б., увійшли до салі нарад старшини українці зі зажданого куріня, що задержався на двірці і зажадали приказів що до дальшого поступування. Ця їхня поява і обставина, що вони звернулися не до Стац. команди, а до Укр. Рев. Комітету так подіяла на присутніх, що всі одноголосно зажадали негайного обсадження міста. Протягом

15-ти хвиль Комітет настановив командантів частин і роздав потрібні диспозиції, а як свій всідок назначив поchtовий будинок.

Протягом 1 1/2 години були всі Українці в полках узброєні, всі чужинці роззброєні і около третої години ранку вирушили сотні в найбільшому ладі на місто. Саме розходилися старшини не-Українці зі збірки в Стаційній Команді. По дорозі стрінули вони свої сотні і куріні під командою підчинених їм до тепер старшин-Українців, завертали їх і грозили, але всюди чули від стрільців спокійну відповідь: «Ми вже маємо своїх командантів» та дальше в найбільшому порядку, ступаючи поважним кроком по осінньому болоті, прямували сотні, котра до ратуша, котра на почту, до староства і т. д. Збунтований курінь 24 п. п. заняв тимчасом двірець і богаті магазини в сусідстві. Осінне ранне сонце застало вже на державних будинках синьо-жовті прапори.

Поляки на першу вістку про переворот зі страху та досади блідли, майже мліли, Німці були збентежені, Чехи і Югославяне раділи. Бачилося стрільців, що враз зі сукном відривали цісарські розети з шапок, кидали в болото і топтали ногами.

Ще ранком появилися перші українські відозви на українській і жидівській мові, сейчас розоружено станиці жандармерії кругом Коломиї, відновлено звязок з похідними сотнями і вислано лучбу до Станіслава. Цілий день розоружувано частини, що вертали з України. Пополудни витано перший поїзд, що від У.С.С. в сторону Львова. Вечером прийшли перші радісні телефонічні і телеграфічні вісти зі Львова. О півночі надійшло зі Львова перше українське число «Укр. Слова» і «Діла». Слідуючого дня відїхав вже перший курінь з Коломиї на поміч загроженому Львові.

№ 279

СПОМИНИ В. ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ В ЗОЛОЧЕВІ

1 лютого 1920 р.

По відпустці вернув я до Золочева, бо саме перед від'їздом дізнався що кадра 35 п. стрільців перенеслася до свого передвоєнного місця осідку. Ще 13.X.1918 р. дізнався я у Львові від українських старшин, що під їх проводом організуєсь стрілецьтво, щоби програму Укр. Нац. Ради перевести в діло організованою силою. Казали також, що мають лучбу з усіма іншими укр. полками в Галичині.

Прибувши до Золочева, застав я в занятих колись москалями казармах 35 п. стр. великий нелад. Старшини жалілись, що Золочів є більш брудний та болотнистий, а крім сего нуднійший, чим моравський Штернберг, де в часі війни стояла наша кадра. Револуційної організації в полку славним з боїв тоді ще не було, а старшини по прибуттю до Золочева мало цікавились політичними подіями.

В другій половині жовтня начався в полку рух, а в ночі з 29.X на 30.X відбулося перше засідання українських старшин, на яким явилось небільш десятки чоловік. Було також двоє цивільних, які стояли переважно під дверима на сторожі. Перший промовив сотник Стеф. З'ясував коротко політичну ситуацію і небезпеку використання тодішнього провізоричного положення Поляками і поставив на порядок дня справу організованого захоплення влади в місті, та евентуальної підмоги для Львова. Хотяй не всі старшини були в курсі діла, мимо сього навіть ті, що до тепер були на найлучшій дорозі до звісного австрійського «Streber-ства» зразу прямо захопились справою. Виявилось, що в послідніх днях переведено вже організацію стрілецьтва, що підстаршини потворили тайні револуційні комітети, які стоять в лучбі з стрілецьтвом і старшинами і що ходить лише о клич, щоби цілий в більшості український полк захопив владу в свої руки.

На нараді вирішено подрібний плян діяльності, кожному зі старшин приділено менше або більше число стрільців, деяким шей скоростріли та видано кожному старшині докладні

вказівки, як має виповнити вложену на него задачу. На случай обняття влади в місті мали старатися цивільні українці з міста і околиці про харчі для війська. Кождий списав свої диспозиції і по 2—3 розійшлись старшини домів. Полк був приготований до виконання великої задачі, яка його чекала і ожидав лише приказів з гори. Вказівки і приказ до вибуху мав привезти особний курієр зі Львова. Жиди повідомили нас, що підуть з нами.

Тимчасом скорострільчики сотника Стеф. не могли здержати нагромадженної енергії і в ночі з 29.X на 30.X скинули пам'ятник Міцкевича, що викликало обурення Поляків. Коли Поляки зажадали у полковника сатисфакції, заявив послідному сотник Стеф., що якби Поляки не сиділи тихо, а урядили яку небудь демонстрацію, він (сотник Стеф.) не ручить за цілість міста і життя Поляків. Тим способом сотник Стеф. нарочно піддав командантови полка сумніви, що до спокою в місті і надійности його стрільців. Скінчилося тим, що полковник поручив сотникові Стеф. держати зі сотнями «Vaterlandischen Unterricht», а з запасних сотень утворити «Assistenzkompadnie», щоби бути готовим до здавлення заворушень. Сотник Стеф. використав се поручення і поучував стрілецтво з уряду у відповіднім дусі, що впливало підбадьорюючо на стрілецтво, а догадуючись, що «Assistenzkompadnie» має іншу ціль, голо- сились туда радо. Лише українські старшини побоювались, щоби котрий зі стрільців не вихопивсь з якою погрозою і не зрадив передвчасно цілого пляну.

Дня 01.XI.1918 р. рано рознеслась в полку чутка, що попереднього дня пізною ночію приїхав зі Львова курієр від генерального військ. комітету з відповідними приказами і що на умовлений знак мають стрільці забрати зі складів всю зброю і муніцію і на звук трубки спішити на площу тривоги, звідки мали розійтись під проводом старшин по визначених місцях. Треба замітити, що сотник Стеф. попередно вже умовився з полковником, що для випробованя боєвої готовости «Assistenzkompadnie» належить зробити ранком 01.XI. поспішну збірку на звук трубки. А сей знак мав бути для нас кличем для виконання приказу зі Львова.

Цивільні Українці, що були визначені до обсад начальних урядових місць в місті, зібралися також недалеко від касарні,

бо було постановлено, що кождий старшина відходячи зі своїм відділом до заняття уряду має по дорозі забрати з собою цивільного на обняття начальництва дотичного уряду. Були заняті також панночки, вони приготувляли синьо-жовті кокардки, хоч не знали на що.

Старшини не-українці були дещо здивовані, що українці поприходили рано 1.XI до казарм при повній збруї. Полковник Віглицький з майором Клярор, прибувши рано до казарм оглядали передовсім розміщення поодиноких сотень; оба не сподівались, що незабаром стануть вождями без війська. По оглядинах рознеслась чутка, що за кілька хвиль буде «алярм». По коридорах знялась біганина, стрільці пакувались, як до поля, до кімнат носили оправники, скринки набоїв, підстаршини ховали... [слово нерозбірливо] збережені ще з фронту перевязки. Старшини порозумівались зі стрільцями німо, усьміхом.

Була точно 10 год. перед пол., як в казармах залунав тривожний звук трубки. З усіх кімнат висипались жовніри замірячи до головного виходу. Крім крісів на плечах, ніс ще кождий оберемок крісів, а задні двійки несли скринки набоїв. Старшини не-українці застановлялись, тощо стрільці забирають з собою всі боеві знаряддя, бачучи однак, що все робиться само собою, прийняли подію як самозрозуміле. Не тревало п'ять хвилин, як всі знайшлись на алярмовій площі. Утворено карре, а надвижку збруї і муніції зложено в середину. Спізнені старшини надбігали задихані і збирались в осібний гурток. Старшини українці при своїх сотнях. Сотник Стеф. станув осторонь. Небавом повстав рух серед старших не-українців — дізнались саме в чім річ. Старшини Поляки обступили сотника Стеф. і по гестуляції можна було зміркувати, що намовляють його до компромісу. Минула хвиля — одна-друга. Стрілецьтво смотрить здивованим зором, а старшинський гурток оживляється щораз більше. Старшини Німці, що вступили опісля до нашої армії проходжувались з боку і підсьміхались. Стрілецьтво стало непокоїтися, — я на силу продерся до ок-руженого зі всіх боків сотника Стеф. і спитав: «Чи зачинаємо, пане сотник?» Старшини Поляки змірили мене військовим зором; сотник Стеф. використав перерву і видав приказ: «Кождий відходить

на визначене йому місце». Я з 40 людьми і одним скорострілом мав приказ заняти залізничний двірець і відмашерував саме в хвилі, коли один зі старшин Жидів начав промову до своїх одновірців стрільців. По дорозі співав мій відділ українські патріотичні пісні, а прохожі не виказували ніякого здивування, бо не знали ще нічого і уважали нас за австрійський відділ. На улиці Колієвій скомандував я стати і набити кріси і роз'яснив стрільцям ситуацію і вложену на нас задачу, а що не можна було вчасніше зробити інакше, відібрав я від свого відділу коротке приречення на вірність українській владі і послух своїм старшинам — через піднесені руки. Була се чудова незабутня хвиля; присяга була злишня, бо кожному можна було вичитати з очий, що в сій хвилі український жовнір на все готовий. Я заняв з моїм відділом залізничний двірець, а рівночасно полк заняв Золочів без вистрілу.

Зі всіх сторін надходили радісні вістки про заняте Львова і інших важніших Східно-Галицьких міст. Вістки не уменшались, а росли. Нові здобутки, нові побіди і нові надії-мрії...

Та се було 1.XI.1918 р. Пізніші події отверезили нас, а ще пізніші розчарували. Захоплення тодішніх ясних хвилин, прийшлось дорого платити слізьми і кровію... Та коли в безсилій резигнації вколисують нас скитальців соняшні спомини, коли пересуваються перед очима душі переживання перших днів нашої визвольної боротьби — тоді щезають багрянні пляма крові, мовкне стогін роспуки, а перервана нитка мрій снуєсь дальше золотою пряжею під чарівні звуки тихої далекої музики. Будучности, якій на ім'я: Надія...

№№ 280—281
СПОМИН М. ЛЕВА
ПРО ПЕРЕДНЬ Листопадових Подій

1 лютого 1920 р.

№ 280
НАПЕРЕДОДНІ
(Спомин)

Се є репродукція фейлетону, який був поміщений минушого року в ювілейнім падолистовім числі кам'янецького «Стрільця». Репродукую його з пам'яті, бо дотичне число був я змушений лишити на Україні.

Автор

У вересні і жовтні 1918 р. перебував я на відпустці на селі, як поворотець. Три роки з половиною перебував я в російським полоні і щойно з початком вересня повернув до дому. За довгий час моєї відсутности старі мої знакомі успіли мене забути, а молодші мене не знали. Хоч мало мав знакомих, я перебуваючи недалеко Львова, досить часто туди заїздив, щоб «відсьвіжитися» і довідатися, що нового на широкій політичній арені. А нових було повно. З російського полону попав я по довгій відсутності в Австрію, яка була тепер для мене майже terra incognita. Признамся, що зі здивуванням переконався я на місци, що правдою було те, що писали про Австро-Угорщину большевицькі часописи. Вложивши «руку в рану» як не вірний Тома, мусів я признати що стара Габсбургська монархія тріскає по всіх швах і що недовгий її вік. І сліпий бачив, що Австро-Угорщина незадовго розвалиться, а на її румовищах повстануть національні держави згідно з програмою Вільзона про самоозначення народів.

Всі народи монархії приготовлялися, щоби в рішучій хвилі бути готовими. Рухалися і наші. Мене, не втягано до підпольної роботи, але я знав, що така робота є і мусить бути і для того власне часто їздив до Львова щоби дещо вивідати.

В другій половині жовтня відбувся у Львові великий Національний Зїзд в салі Народного дому. Мій швагер вернувши з того зїзду зарядив, щоби його парохіяни в неділі і свята по богослуженню сьпівали гімн «Боже великий, єдиний». Люди сьпівали падаючи на коліна і плакали зі зворушення мов діти... Всі передчували, що дозрівають великі події.

Дня 31.XI. 1918 був я знова у Львові і замешкав в Народній Гостинниці під ч. 11. Ранок був мрачний і падав дощ. Вставши вештався я по кімнаті, докінчуючи туалету і рівночасно пючи снідання.

Стук у двері.

— Прошу.

Входить узброєний від голови до стїп старшина.

— Товаришу, ходїть зі мною — каже. — Дуже важні і пильні справи. Підемо до «Sans souci», там буде нас більше, там поговоримо і порадимося.

Як старий жовнір привик я слухати не розбираючи. Зібрався і ми пішли. По дорозі я ломив собі голову з ким «маю честь», але з вродженої делікатности не питав назвиско, стараючися його собі нагадати. Так роблю все, якщо судьба зведе мене з чоловіком, коли якого знаю, а якого назвисько забув. Врешті нагадав собі. Се товариш з давніх літ і колишній досить близький сусід четар М. В «Sans souci» рух. При кількох столиках кільканайцять наших старшин, які шепчуть перед собою і пересїдають від столика до столика. З боку сидить насуплений сот. Вітовський.

До «шептанья» втягнуено і мене, але я мало, що міг зорієнтуватися. Звичайно, як чоловік, що вийшов з «трибів».

По кількох хвилях, знову приступив до мене четар М.

— Ходїмо до Народної Гостинниці ч. х. Тут не вигідно говорити, і чужі люди.

В Народній Гостинниці в кімнаті ч. х. на другім поверсі гуде як в улию. Старшини входять і виходять. На столі розложена велика карта Галичини. Кілька старшин диктує прикази курієрам, яких звідсіля висилають поважнішим центрам Галичини. Я зміркував, що попав в головну кузню.

— Ви, товаришу, поїдете найближшим поїздом до Коломиї. Ось приказ. Сьогодні в ночі місто має заняти наш гарнізон.

— Не можу їхати. — Відпекуєся якийсь рутенський слабодух.
— У мене інші пильні справи.

Але в кінці піддаєся одержаному приказови.

— А ви — звертаєся той самий старшина до мене — поїдете до Золочева. Отсей приказ вручите сотникови Стеф. Зрештою він знає вже про всьо.

Чую як хтось диктує: «Міст на Сяні мусить бути сьогодні вночі висаджений. Підписано — Генеральний Укр. Військ. Комітет».

Сей приказ вручено курієрови, який найблизшим поїздом мав відїхати до Перемишля.

— А добре тобі так, генерале Пухальський — думаю собі. Будеш мусів наживати пятами з Перемишля, бо дасть тобі добру школу Укр. Генер. Військ. Комітет і Перемиський укр. гарнізон! А і польська ліквідаційна комісія буде мусіла звернути з дороги і не побачити Львова, як свого уха.

Так думав я тоді собі, бо певний був, що приказ про знищення моста на Сяні буде точно виконаний. [Кінець буде].

Український скиталець. — 1920. — № 1. — С. 28—31.

№ 281

Тим часом, на жаль, з досі незвісних причин моста в Перемишлі не висаджено, Полякам уможливлено зайняти Перемишль, лізти через той міст щораз дальше на Схід, ставати щораз кріпшою ногою на нашій землі, аж доки не випхали нас з нашого рідного краю за Збруч...

Приказ, який я мав при собі, збуджував в міні мимохіть великий респект. Стара Австрія ще існувала, а у мене в кишені бунт і революція. Як-би зловили, то певна шибениця. Але хоронив мене від підозрінь однострій австрійського старшини і «густа» чуприна. Де хтонебудь міг і подумати, що Herr Leutnant такий небезпечний і «неблагодатьожний»...

На стації при касі карт вже не продають, але für Herrn Leutnant (себто для мене) зроблено виїмок.

На пероні множество людей. Поїзд з Перемишля значно спізнився. Між публікою видно занепокоєння... Українців між публікою багато, а всі знаються між собою як лисі коні.

— Пане, позичте мені на хвильку олівця, — звернувся до мене якийсь незнаний мені старшина — я дуже потрібую.

Я дав йому свій Соh-і-Noog.

По якімсь часі він переходячи попри мене, всунув мені незначно щось до кишені. Дивлюся: олівець, але не мій, а якийсь звичайненький і дешевенький...

Заміняв сарага «через помилку». Від таких дрібничок мабуть почалося, а потім пішло «od Lyczka do rzemyczka...»

Здибає мене товариш з рос. полону, Поляк, чесна людина. *Dokad jedziesz kochany rejencie?* (я в цивілю четар).

— До Золочева, там тепер моя кадра (се була неправда, бо кадра мого полку була на Моравії), хочу, щоби шевці і кравці мене убрали, бачиш, що виглядаю як *Heimkehrer*.» — *A to dobrze, pojedziemy razem, bo ja jade z corka na Zaduski do mego dobra w Zbaraskie.*

По якімсь часі.

Sluchaj rejencie, czy to prawda, ze wy Ukraincy cos przygotowujecie w tych dniach?

Я зробив великі очі.

— Нічо подібного не знаю. Тобі прецінь відомо, що я довго був в полоні і не мав нагоди навязати тут зносин і відновити знаомств.

— А приказ в кишені аж палить мене.

Нарешті поволі вточився на перон курієрський поїзд з Перемишля. Поспішно всіли ми до вагону. Мені назустріч вискочило з воза двох польських легіоністів при шаблях і острогах.

— Они також щось приготовляють на нашім терені — мелькнуло мені в голову.

Поїзд поважно рушив в темну, непевну просторінь...

Український скиталець. — 1920. — № 2. — С. 17—19.

№№ 282—283
СПОМИН СОТНИКА І. Р-КОГО
ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ У ЛЬВОВІ

1 лютого 1920 р.

№ 282

Як одному із тих, що перші звадились плянувати бути проти наших споконвічних опікунів, поручено мені написати дещо із моїх падолистових днів 1918 року у Львові.

Буду старатись подати відомі мені події вірно та по можности докладно. Одні з них будуть відноситись до безпосередних подій падолиста 1918 р., другі до самого 1 падолиста, треті лиш до лівої часті Львівської залоги, бо сам, як звичайний смертник, був лиш командантом одної із заліг посередині лівої часті, та обнимаю згадками лиш фронт по ул. Міцькевича. Спомини сі, або сам бачив, а і сам передив. Що діялося в правій частині, про се довідався я лиш посередно, та про се і докладнійше писати не берусь.

Вересень 1918 застав у Львові кадри слідуючих полків: 15 п. п. 19 п. стрільців, 30 курінь стрільців, та ще супровідний курінь (Assistenzbataillon) 41 п. п. і робітничу сотню сот. Черського. Всі они рекрутувались з українських повітів і мужва була понад 70% українською. Крім сих майже чисто українських частин льодували у Львові і інші поменьші відділи, котрі складались частею з Українців, частею з Поляків: як львівська військова поліція: інші цілком обоятні: як мадярський супровідний курінь; інші чисто ворожі: як державна жандармерія при ул. Льва Сапіги. Коротко кажучи много пере-висшаюча більшість львівського гарнізону була українська: після обчислень виносила она понад 1000 людей. Старшин українців по частинам було мало, все таки пересічна на одну доповняючу сотню (Ersatz komp) припадав один свідомий Українець. Зате було много старшин-українців приділених, по так сказаних не фронтових формаціях, по різних харчових та одержних інституціях, в суді, а навіть і в самім «Milítarkomando Lemberg» було щось около десять. Крім сего перебувало у Львові багато на відпустці для студій.

Стрільці по частинам були се повернувші з росс. полону, пересякли в великій дозі большевицькими течіями, а при тім жадні всяких аванзів, матерял даючийся легко пірвати до всякого перевороту при тім дещо національно сьвідомий — доказом сьпівання Українського гимну похідними сотнями (Marsch-Kompagbuka) при нагоді відходу в поле по ул. Карла Людвика, на велике згіршення поляків (скарги доходили до М. К. Z.).

Незначна часть стрільців були се молоденькі рекрути — прямо діти. Кудя хотів підстаршина, чи старшина тудя его і завів; без всякої самостійної думки — крім одної — за всяку ціну вирватись домів. Що правда сеї думки були всі — всьо було перемучено війною — мали кольосальний респект перед «полем» і бажало кінця війни, який би він і не був не зважаючи ні на цісаря, ні на державу, ні навіть на якісь народні інтереси.

Старшини ділились на дві категорії: одні, що з поконвіку засіли по запасним куріням, ну они чуються добре і всіми силами нам держать під всякими видами і всякими способами; одним з них поводилось матеріально досить лихо і сі бажали кінця війни, другим поводилось добре і їм було се [слово нерозбірливо] они мали «gebür-a» до поля. Се були дійсно робочі воли. Ледве вигоїв рани — ледве прийшов до кадри — вже мали приділене до пох. сотні. Ніяка сила божа чи людська не могла такому чоловікови помочи сидіти довгий час в запіллю.

А ж чимраз голосніше говорять про кінець війни — про розвал Австрії. По каварнях видко при столиках гуртками старшин, що з собою конферують. Кофейні, ба навіть їх частини прибирають національний характер. Українцям припала «Ренесанс», а саме куток з карявими столиками біля білярдів. Цілими вечерами грали ту та балакали про різне, говорилось много про те, що нам робити, як Австрія розлетиться, а Поляки простягнуть свої руки на нашу Батьківщину. А що се готові зробити було більше чим певне бо вже в серпні 1918 М. К. Z. викрило тайний кружок польських легіонерів і старшин. Їх поарештовано. Деякі з них сиділи в арештах на Курковій улиці: їх при опущенню Львова Українці випустили. В поодиноких частинах почали пропадати кріси, а 30 жовтня викрили вже Українці, що польський німець Вельзер з 15 п. п. зорганізовано викрадав по ночам кріси для польської

боївки, а сьому помагав йому ст. дес. Яблонський. Они оба предчуваючи халепу, утікли за вчасу зі Львова. Балачки та різні пляни на будуче, з присьпівом українських пісень зтянулись до пізна в ніч, і так близився вересень до кінця.

З кінцем вересня, не памятної мені сььогодні днини, приступив до мене в «Ренесанс» бл. вже памяти Др. Таначкевич запросив мене до свого стола. Почалась балачка про те, якої я є думки про теперішню ситуацію, якої сили гарнізон по чийй стороні перевага і т. п. При кінци розмови подав мені Др. Таначкевич адресу, просив о дискрецію, та казав зголоситись нам у Добродія С-ого голови «індексової комісії».

В означеним дни явився я в академічному помешканю. Застав господаря С-ого вдома. Він зачав мене інформувати розходиться о тайну організацію Українців в австрійській Армії. Ми завязуємо комітет, що має дати жить сій організації, а яка матиме за ціль: оборону перед польською нахабністю. До комітету ввійшло поки що 6 чоловік, а саме пор. І. Р-ий 15 п. п. чет. К-ан 19 п. стрільців, хор. В-ан з пресового відділу М. К. Z., чет. О-кий з військової поліції, акад. П-кий яко звязковий залізничників і акад. С-кий звязковий академиків.

Щоби справи не робити ніяк голосною, та не скликувати на всякі збори заобогато людей поставлено: 1. Пошукати собі відповідного председателя, бо із сучасних ніхто не хотів обнятись проводу організації, яка мала обняти цілий край, та крім пересічного військового знання потребувала ще і знання сьякої-такої стратегії, знання військової та політичної організації. 2. Місце політичного організатора і голови рішено полишити для одного із представників У.С.С. (по модности сот. Вітовський). 3. Кождий з учасників дістав приділені частини, в яких мав дібрати собі помічників, а втаємничуючи їх лише найконечніших річах, поширювати поміж стрільцтвом так сказати б сьвідомість сего, що може з нами статись, на случай повстання польського. Вести при помочи сьвідомих спеціально стрільців відповідну пропаганду. Обчислити докладно всіх українців, поляків, муніцію та харчі розвідки, Поляків, а з окрема австрійського військового уряду у відношеню до Українців. Се перевести не було для него надто трудним, бо і сам був в М. К. Z. а разом з ним і звісний організатор Заліщичини хор. Б-к Василь. Впрочім в М. К. Z. було під той

час досить Українців і Чехів та все можна було довідатись і про найтайніші зарядження. Крім сего мав хор. В-ан одержувати звязь з цивільним Комітетом який завязався у Львові. 4. Як що старшина У.С.С. згодяться запропонувати тактичний провід будучої Армії Архикнязеви Вільгельмови. В сій цілі мав пор. Р-кий поїхати 20 жовтня до Коша У.С.С. в Вижниці, а опісля до Архикнязя. 5. Комітет прибрав назву: Український, генеральний, військовий Комісаріят (як і перші початки у Львові).

Четверту ухвалу постановлено на підставі відомости, яку приніс хор. В-ан від Др. К. Л-ого, що Антанта стоїть на принципі удержання Австрії. Опіраючись на сій відомости рішив Комітет перепроводжувати агітацію, організацію на основі самостійного галицького українського королівства, в евентуальній федерації з Австрією.

За сим промовлялося ще і те, що фронт тоді стояв ще сильно, Австрія мала ще много військ на Україні, котрі могли кожної хвилі, wraz з Поляками, нас здавити, дальше і те, що сотник Чмола, який приїхав з України від С.С. заявив: Україна може вам дати до 2000 крісів, де що муніції і харчів скільки хочете, однак ані одної боездатної частини і раджу з Україною покищо не мучитись. Се дуже всіх здивувало і ніхто з нас не міг тоді сего зрозуміти. Треба було отже числити лиш на власні сили і на те, що прийдеш вести борбу що найменше з Поляками Західної Галичини.

Комітет виходив з утілітарного заложення, що не відносячись до Австрії вороже, а противно виступаючи по її стороні не лише зискає симпатію галицьких кольоністів, але буде міг числити і нам всяку поміч від Австрії проти Польщі. А було се і вигідно, бо з кличем самооборони перед польською нахабністю та з кличем національної свободи лучився і клич оборони цісаря а се ще тоді великія части стрілецтва імпонувало.

Комітет сходився раз на тиждень, місце і час були з гори визначені. На засіданнях здавав кожний звіт про те, як стоять діла у его визначенім крузі.

На одно із засідань, десь в половині жовтня, прийшов Др. Назарук і за його, порадою поширено Комітет прибираючи

до него підп. П-ва У.С.С. винав'язав зносини з поодинокими гарнізонами провінціональних міст, держав з ними куріерами тісну зв'язь, та закладав статистику наших і польських сил у Східній Галичині. Пор. Б-у Петра який до прибуття висланика У.С.С. мав заступати голову комітету, пор. М-ця Теодора з супровідного куріня 41 п. п. пор. К-я Остапа і. н.

Ніхто із присутніх не числився із скоршим виступом, як в грудні, нікому і через думку не прийшло, що вже за кількнайцять днів прийдешь нам виступити під синьо-жовтим прапором до бою з поконвічним ворогом. А час не йшов а прямо летів.

2 жовтня 1918 р.* поїхав пор. Іван Р-ий до Коша У.С.С. та був присутнім на зборах старшин, на яких і представив їм ухвали Комітету. Вивязалась довга дискусія. Всі старшини У.С.С. були того переконані, що до війни з Поляками не прийде.

В найгіршому случаю будем мати до здавлення лиш повстаня та бунти місцевих Поляків і то лиш по містам, а про яку-небудь регулярну війну з Поляками нема що і думати. Розходиться о те, щоб лиш ті у Львові переняли власть, удержали єї 2—3 дні, а там вже У.С.С. їх змінять. Що до особи Архикнязя, стали на тім становищу, що він особисто нам дати не може, бо сам майже без найменших впливів, доказом чого, що не може для У.С.С. вистарати черевиків. А такий Штаб, як у нього ми собі найдемо і задля самого Штабу не стоїть наражатись на несимпатії Антанти. В кінци постановлено: 1. Зірвати всякі зносини з Архикнязем (крім конечні). 2. Головою комітету назначено сот. Вітовського. 3. Командантом У.С.С. на случай перевороту назначено сот. Букшованого. 4. Постановлено боротись під знаменем Соборної України.

Маючи на увазі ті чотири точки вислано пор. Р-ого і сот. Гірняка до Черновець конферувати з Архикнязем і з сот. Вітовським.

Український скиталець. — 1920. — № 1. — 1 лют. — С. 3—9.

* У тексті помилково 1920 р.

№ 283

До архикнязя пішов поручнк Р-кий, який представив йому справу в тім світлі, що Українці Східної Галичини хочять на случай агресивности Поляків боротись, як що Австрія не істнувати під знаменем федерації, як ні, то виступлять під кличем Соборної України.

Архикнязь віднісся до справи дуже прихильно і заявив готовність, щоби лиш нам допомочти. Між иньшим обіцяв ужити всіх впливів, щоби У.С.С. прийшли на гарнізон до Львова. Згодився на те, щоб сот. Вітовський, який був тоді в его групі, виїзджав на два дні в тиждні до Львова, та просив, щоб його принайменше раз у тиждень інформовано про стан справ.

29 жовтня приїхав сот. Вітовський до Львова, якраз в день засідання, на яким було з 20 старшин та Др. К-к. Засідане відбувалось вже під знаком зденервованя, бо 24 годин не було получения з Віднем, та ходили чутки, що чехи відлучились від Австрії та проголосили самостійну Чехо-словацьку республіку.

30 жовтня відбулось кілька засідань військових, враз із політичними провідниками, бо якраз прийшла вістка, що польська ліквідаційна комісія із Кракова має вже 1 або 2 падолиста приїхати до Львова і перебрати урядовання в імени польської республіки. Тоді пішла під проводом Др. К. Л. депутація до Гуїна і зажадала від него передачі власти в українські руки, на підставі проголошеного, загально вже звісного цісарського маніфесту про самоозначене народів.

Гуїн викручувався, кажучи, що він не має в тім напрямі жадних вказівок із Відня, та покищо із-за перерви не має злуки з Правительством. Але Українці можуть бути спокійні, він держить владу в імени цісаря та має іще досить сили, щоб всякі польські забагання здавити.

Ся відповідь далеко відбігала від бажань і очікувань всіх зібраних, а що вже було пізне полудне, поручено депутації піти ще раз 31.X. до Гуїна і заявити ему, що як він не хоче добровільно віддати владу, то Українці в иньший спосіб собі порадять.

Гуїн на передачу власти не згодився а зарядив лиш строге поготівля супровідного куріня (Assistenzbataillon) 41 п. п. і ще одного мадярського, які саме тоді були стаціоновані у Львові.

Сот. Вітовський заявив тоді Др. Л-ому, що всякі дипломатичні зносини з правительством покінчені та що ми вже сеї ночі перебираємо силою власть у Львові і краю та заповів вечірні збори всіх старшин в саях Народного дому. Одночасно вислано курієрів: 1. До Черновець до У.С.С. з приказом, чи то залізницею, чи підводами, чи навіть пішки іти поспішним маршем до Львова. 2. До Перемишля до Др. Кормоша і Др. Загайкевича, щоб постарались о негайне висаджене мостів на Сяні, та при помочи 9 п. п. обняли власть в Перемишли і не пустили ні одного Поляка через Сян. 3. До Золочева, щоб сот. С-ів переняв там власть, а відтак з цілим 35 п. п. прибув до Львова.

На збори зійшлося понад 100 старшин. Одні з них належали до частин стаціонованих у Львові, другі були на відпустці у Львові. На зборах видано (*orde de bataille*), себто поділене сил і їх розльоковане по поодиноких важніших обектах. Се переведено після виробленого австрійського пляну обсади Львова на случай повстаня чи розрухів. З сим числилися австрійські військові круги, лиш оно мало бути польське, а ніколи українське, бо такого ніхто і не припускав. Старшин нестационованих у Львові поприділювано в міру потреби до поодиноких львівських частин.

Командантом 15 п. п., який прибрал імя І галицький полк піхоти ім. князя Льва, назначено, найстаршого рангою, пор. М-ку; командантом 19 п. стрільців чет. К-на, який провадив організацію сего полка і знав найліпше людей і старшин. Чет. О-кий обняв команду поліції і жандармерії, пор. М-ець команду супровідного курія 41 п. п.; сот. Ч-кий робітничу сотню. 15 полкови піхоти, який був найсильніший, припала слідуєча обсада: головний двірець 200 людей з 2 скорострілами — командант чет. Юрко П-кий, артилерист; дім державної жандармерії 1 старшина 15 стрільців, головна почта 50 стрільців, 2 скоростріли — командант чет. Б-як Володимир, австро-угорський банк 10 людей, 1 підстаршина; касарні Фердинанда 50 стрільців, 1 скоростріл — командант пор. Северин К-к; касарні Яблонських 80 людей — командант пор. Р-кий; М. К. З. 30 людей командант пор. Т-х; він мав і Гуїна арештувати, намісництво 30 людей — командант чет. С-кий;

Перзинківка 30 людей і 1 старшина і касарні на ул. Курковій 100 людей — командант пор. М-ка. — 19 п. стрільців; стацію Підзамче 100 людей — командант пор. К-ць; касарні Петра і Павла — командант чет. К-ан; уланські касарні на Личакові, Зелену і Личаківську рогачку, а крім сего 30 людей і 2 скоростріли на обсаду Народного Дому.

Поліція, по розоруженю Поляків, які були між ними обняла охорону своїх касарень і повнена своєї служби по улицах. До неї прилучено українців-жандармів. Супровідний курінь 41 п. п. 200 людей із 4 скорострілами мав становити запас в ратуші і висилати потрібні стежі по улицах. До него долучено і стрілецтво із стрілецького куріня п. 30.

(Jägerbattailon). Мимоходом кажучи, сей супровідний курінь, була найгарніша частина із львівського гарнізону, дуже добре вишколена в уличній борбі, здисциплінована і добре вдіта. Помимо того ся частина, розлетілась, принісши мало користи. Нею затикано всі діри. Відділ сот. Ч-ого, зробивши маніфестаційний похід через місто, мав заняти казарми на цитаделі і становити запас для почти і будинку жандармерії.

Желізничники, академіки, студенти і загалом цивільна людність зобовязалась дати 1000 людей здібних і вишколених жовнірів. Їх призначено до скріплення поліцейської та вивідчої служби. Они істнували лиш перші дні, бо велика їх часть при перших стрілах пішла домів, иньших влучено до військових частин і иньших розоружено, бо наносили лиш паніку, а то і страту власних. Так згинув від власної кулі хор. Тренчук, зараз коло Народного Дому. Малярський супровідний курінь прирік свою неутральність.

О 4-ій рано 1 падолиста мали всі частини вирушити на призначені їм місця і заняти позиції. О 7-ій мали пор. Р-ий і чет. К-ан здати сот. Вітовському звіт з обсади і перебігу. Они поділили Львів на дві части і обійшли всі застави. О 10-ій вечером закінчено збори і старшини без приділу розійшлися домів і полишенням своїх адрес та з тим, що кожної хвили можуть бути покликані. Старшина з приділом робили ще свої полкові збори, що протяглось до 12 в ночи. Дуже багато не спало, а перебалало цілу ніч в Народнім Домі.

І справді точно о 4 рано почався незвичайний рух по касарнях львівського гарнізону; се розоружувано Поляків.

Коротко кажучи, їх буджено і або казано іти до дому, або непевніших інтерновано. Перебіг був спокійний здаєсь упав лиш один стріл в касарнях поліції при ул. Міцкевича, де розоружуване йшло дещо труднійше.

О 7 рано дістав сот. Вітовський відомість, що обсаду переведено вже на своїх місцях.

Перерву біг подій, а буду старатись подати, як деякі старшини і велика скількість стрілецтва розуміла вагу хвилі. Много із приділених старшин не явилось першої днини по своїх частинах зовсім, вимовляючись опісля: «Де я сподівався, що се так удасться». — Але чи думав, він, що він мав провадити частину в обороні свого народу, чи думав він що станесь з иньшими товаришами, коли більше таких найдеться, як він, та не буде кому повести і переперти діло, а через нездарність таких людців в зародку здуситься всякий порив до свободи.

Інспекційний старшина спить — сеї ночі по можности всюди держали інспекційну службу Українці. Я перетяв телефонічну сполуку і буджу его: «Товаришу, — кажу — вставайте! Сьогодні ми займемо Львів. Люди в касарні беруть вже кріси, їх ділять вже на поодинокі відділи, они відходять; чи ідете з нами, чи може волити піти спати домів, бо для нас всіх скінчилась вже служба в австрійськiм війську і ви вільні від дижурства». — «Я іду домів, що я буду пхався в якусь там авантуру». — Був се Українець, син чотара з Коломиї і не дивуватись, бо і селянські сини не були ліпші. Ще недавно виліз з під соломяної стріхи, та був патріотом на цілу губу, а тепер замість на позицію, пішов прямо до шпиталю, як пор. Коцюбка Михайло, здається родом з Настасова.

На подвірю колотяться люди. — «Чому ще не відхотите?» — питаю. — «Пане поручник, ми голі, ми босі, дайте нам мундури і черевики». — Нічого не порадиш, треба дати, бо люди справді босі. Але видати на 300 людий обуве та одіж треба часу, а тут вже 1/2 5-ої. Бігаємо, успокоюємо: «Нині з обідом привезуть мундір, переберетись, як паничі». — А на те чуєш: «Є! Ви вже нас досить дурили, ми маємо вже досить війни, ми йдемо до дому. До нас ляхи не прийдуть, а Львова нам не треба». — По довшім переконуванню свідомих підстаршин і стрільців справа полагоджуєсь, відділи відійшли.

«Пане поручнику — звертаєсь до мене один із старшин, здаєсь хорунжий М. — я іду на позицію а не маю револьвера, як я буду виглядати?» — Що я толкую: «Пане таж я старий вояк, а ніколи не стріляв на ворога з револьвера, а все лиш з кріса. Маєте тут гарний карабін, лиш ідіть, бійтесь Бога, який примір стрільцям». — «Я без револьвера не іду!» — Нема що робити, відпинаю свій і даю (по нинішній день).

Може хто з читачів думає, що в Начальні Командуванню виглядало ліпше. Не хочу лиш при розбираню сих справ і людей доброї волі та наскрізь ідейних обкидати болотом ріжних справок, які діялись під покришкою Штабу.

Будучи сам назвичайно ліберальних поглядів, сот. Вітовський перепер довільний рух по улицах. Як далеко сягала уступчивість нової влади супроти населеня, найліпшим доказом се, що трамваї курсували ще I падолиста до II годину ранку, а потім з цивільними людьми заїздили у Львів, як довго двірець був в українських руках і привозили польських легіонерів в цивільній шкурі.

Між Поляками видно було ранком 01.XI. не мале здивоване, констернацію. Та они сейчас прокинулись і вже до полудня наспівали вісти, що тут і там розоружили міліцію, а під вечір почали вже падати стріли.

Як вже з поданої в горі обсади видно, була вона переведена через гору Яцка, Цитаделю, попід гору Юра, а опісля скривлялась на Підзамче. Головний двірець се був, так сказатиб, відірваний причілок, що ждав лиш на приїзд У.С.С., які малиб очистити Львів від двірця та заповнити люки в обсаді. Використали Поляки і стягнули свою так львівську, як і з поблизьких польських кольоній, боївку в сторону двірця. Їх головне командування примістилось при ул. На-Беляка. Приходячи перед місто польські частини старались заняти головний двірець, так, що вже I падолиста мусів чет. П-кий обстрілюватись скорострілами, відганяючи львівське шумовине, яке грабило товаровий двірець та зі всіх сторін підсувалось на особовий двірець, куда чет. П-кий, стягнув свою обсаду. — Зв'язь з двірцем, куда чет. П-кий стягнув свою обсаду. — Зв'язь з двірцем удержувала I падолиста ще піші стежі. 02.XI. вже лиш два рази переїхав тягаровий автомобіль з обсадою

ул. Городецькою до двірця і назад. За третим разом Поляки зловили его під час дефекту. Почалась борба вже на добре. Запас, що стояв в ратуші, розхоплено на підкріплення, бо майже кожда залога благала о поміч. На вулицях нападали цивільні на наших стрільців та міліціонерів і убивали їх, а в найліпшій разі розоружували. Супроти сего проголошено тепер стан облоги у Львові. Виходи із ул. Кароля Людвика замкнено скорострілами; командантом їх був чет. М-ак, який сидів постійно в Народнім Домі.

Се була вже друга лінія обсади. Загалом 2 падол. був день, в котрім ще не було докладно виклярованої боевої лінії, она була почасти всюди. 3 падолиста вже цілком виразно витворився фронт, бо Полякам здалось комплектно відірвати двірець. Щоби звязь з двірцем привернути, дістав пор. Т-х приказ, через політехніку, очистити ул. Льва Сапіги і навязати сполуку з обсадою головного двірця, обсаджуючи роздороже вулиць Льва Сапіги — Городецької і Колійової. До 3-ої з полудня очистив пор. Т-х політехніку і обсадив її. А сам звернувся з наступом за більшостию утікаючих Поляків на ул. Потоцького і доходив вже до входу ул. На-Беляка, втім прийшов приказ: до 8-ої веч. припинити всі ворожі кроки.

Се вже Поляки вислали депутацію о заключення перемире з ціллю: провадити переговори та дійти до обопільного порозуміння, а властиво, щоби скористати на часі. Пор. Р-кий і радник Найман обіздили фронт і передавали прикази своїм частинам. При тій нагоді по 24 годинній перерві одержано вісти з головного двірця. Вісти були невідрадні; залога змаліла до 50 стрільців, бракло муніцій і харчів (крім сухих); люди висилені, а при тім здеморалізовані дезерцією заявили, що они піддадуться Полякам, як не прийде їм зміна, або принайменше підмога до скінчення перемиря. А ту, хоч, і були люди та як їх доставити в так короткім часі, а чет. П-кий вже і так тримав на стійках Мадярів, котрих платив по 50 К. за 24 годин служби. О 6-ій скінчилось перемиря нічим, бо на польські услівя не можна було згодитись. Вони хотіли спільної міліції 1+1, аж до вирішення справи через представників обох народів, при тім їх представники мали приїхати з Кракова, чи з Варшави. Бій пішов далі. Поляки відділ пор. Т-ха розбили, а він сам ранений попав в полон.

Чет. П-кий зладував скоростріли і рештки залоги з головного двірця, на льору і при помочи остатків муніції переправився паровиком на Підзамче. Тепер обняв він команду над бетерією, яка з високого замку почала острілювати польські позиції. З сею хвилею т. є. 3 падолиста 7 год. вечер. Львів поділено на дві частини: українську і польську. Всю свою акцію звернули Поляки тепер на будинок почти, на касарні Фердинанда і цитаделю. Командування укр. частин обняв приїхавший, вже в полковниківських відзнаках, Гр. К-к. Всі ждали на У.С.С., як на спасителів з халеви, в яку попали лиш через свою нездарність. Прийшов 4 падол., а з ним і У.С.С., на котрих стільки надій покладалось. Кожний думав, що аж тепер викинемо Поляків, аж тепер станем панами Львова. — Та сталось інакше. — У.С.С. розділено і їх частинами не лиш обсаджено — деякі позиції але і уживано до скріплення. Перепроваджено густійшу обсаду фронту, обсаджено неутральний еще сойм, потягнуто сполуку між ним а почтою з одної сторони, а з Городецькою улицею, себто касарнями Фердинанда з другої сторони.

Крім У.С.С. приходили і иньші частини, між ними і добровольці, — сотні з Лисинич і Винник, — там се по більшій части були самі рекрути, що ніколи не мали кріса в руках. Їх на Курковій улиці обмундіровано, через кілька день трохи вишколено і гайда, брате, на підкріплене там а там. — Потіху мали команданти з тих стрільців. Поставши на стійку — головно ночью — прийдеш за 2 години змінити, та ба — застанеш лиш кріс, а стрільця нема; пішов з повним «рукзачком» а в найліпшій разі до касарні на Курковій, бо там ліпше і він тамтуди «нарокував». Стрілецтво вкоротці перечистилось бо не було жадного антідотум. Остали лиш У.С.С. і ті із австрійських полків, що були повно національно свідомі. Ще треба згадати про жидівську міліцію, яка за дозволом «Генер. укр. військ. Комітету мала формуватись для безпеченьства і удержання порядку в жидівських дільницях. Єї відзнакою була опаска на лівім рамени із сіоністичною печаткою, а мала ходити по можности в товаристві української. Їх з відповідною запискою відсилано до пор. М-ки де діставали однострій і відходили, так сказатиб, на свої позиції, але потіхи і помочи з них не було, бо по улицях їх не було видно...

Скільки таких людей пересунулось через Львів, найліпший доказ те, що цілий так званий «Augmentationsmagazin» 15 п. п. зужито на обмундіровку приходячих частин новобранців, міліції і т. п., а магазин мав щонайменше 15000 новеньких комплектів. Користь з того була хіба та, що Львів і дооколичні села прийшли в посідання біля мундірів і обуви, а стрілець під Львовом мусів через те стояти зимою з ногами обвиненими в онучі та мерзнути без доброї одежі.

Під той час прибув сот. Спів, та обняв від полковника К-ка командування. Прибув і отаман Долуд з 45 Придніпрянцями. Чи пляново чи може лиш случайно почато наступ на обох крилах. — От. Долуд із своїм отрядом очистив Замарстинів, та сам ранений і без ніякої помочи для свого отряду, мусів скоро почати одворот, хоть був вже на Гицлівській горі.

На лівім крилі стояв ще до диспозиції 19 п. стрільців, котрий мимо дезерцій і всяких обсад мав іще понад 300 стрільців. Із него zorganizував чет. К-ан, тепер вже із дистинкціями отамана — три сотні а доставши ще і відділ У.С.С. під проводом пор. С-ка, мав очистити Стрийський парк, зайняти Кадетську школу і обсадити ул. Потоцького. Перевести сей плян пробовано три рази і за кожним разом кінчилось не то невдачею, але і повільним частинним утраченем старих позицій і місто іти вперед, відступано ту і там взад. Дійшло до того, що 17 падолиста заняли Поляки стацію Перзенківка, вдерлись на площу Софії і пробували зайняти гору Яцка, та се їм не вдалось — польський похід на разі здержано.

Тимчасом Поляки звернули всі свої сили проти «почти» і проти касарень Фердинанда. Були се дві точки, котрих по упадку двірця, кипіла боротьба на життя і смерть. Головно будинок почти, почавши вже від 3 падол. був сіллю в очах Поляків. Поляки безнастанно старались за всяку ціну стати его панамі. Хоробра залага під проводом неустрашимого команданта поручника Б-ка Володимира, держалась лиш при холодних харчах, добутих із почтових пакунків, аж до хвилі, коли почту обняла полумінь запаленої Поляками. Залага покинула почту і заняла наріжні камениці при ул. Сикстутській і ул. Коперника, дальше палату Осолінських. Спалений в нутрі

будинок остав неутральним. Поляки тут вже дальше і не на-
пирали. Здаєсь, не сплатилось положити тільки страт, щоб
будинок остав нічийм і не посунутись ані кроком вперед. За те
цитаделя почала їх манити і тут до самого кінця, до 21 падо-
листа ішла борба між У.С.С. і польськими легіонерами. Та
У.С.С. не лиш видержали всі наступи, але ще смілими
випадками наносили ще одну болючу втрату Полякам. — Те
саме було із касарнею Фердинанда.

По приході У.С.С. було ще два перемиря. Одно десь около
першої половини падолиста, а друге при самім кінці українсь-
кого Львова, а то 19 і 20 пад. Перше з них було для нас без
наслідків, друге безпосередною причиною опущеня Львова.

Поляки раз-у-раз пробували то тут то там потиснути наш
фронт і его проломити. Се їм покищо не вдавалось, та здаєсь
запановило їх, що ліве крило, мимо виконуваних наступів
в котрих бере участь досить велика скількість стрілецтва, мусить
бути найменше боездатне. Використовуючи перемире, кинули
свої резерви враз з транспортом, який саме приїхав з Пере-
мишля на своє праве крило, а по скінченю перемиря чи навіть
зірвавши его бо вже 20 падол. під вечір, повели наступ в сто-
рону Личаківського цвинтаря. Заняли цвинтар і зачали під-
суватись Личаківською улицею в глуб. Командант 19 п. стріль-
ців, який стаціонував в касарнях Петра і Павла, зголосив
ся хорим і виїхав зі Львова.

Вже від давна всіми предвиджувана хвиля почала зближатись
скорим кроком. Мимо кинених останних резерв, Поляків не
виперто. О 6-ій вечером 21.XI. прийшов приказ, що о 11-ій
ночію мають всі опустити свої становища, часть піде через
стацію Підзамче, а часть попід Піскову гору до Лисинич.
Відділи делеговані на Підзамче мали спромогу на добрій дорозі
перетягнути і обози. Ті що пішли на Піскову гору мусіли поки-
нути вози і 2 гармати, вози спалено, а гармати кинено в про-
пасть. З вільними кіньми почато дальший відворот, огля-
даючись на опущений Львів, що в темряві відбувався полумям
запаленого Сойму і Цитаделі.

Терезин 20 жовтн. 1920.

№ 284

СПОГАДИ СПІВРОБІТНИКА АВСТРО-УГОРСЬКОГО
 КОНСУЛЬСТВА У КИЄВІ ГРИГОРІЯ МИКЕТЕЯ
 «1 ПАДОЛИСТА 1918 р. У КИЇВІ»

1 листопада 1920 р.

Мрачний ранок 1 падолиста 1918-го р. у Києві нічим не ріжнися від двох попередних. Публика по старому звичаю горячково купувала в кіосках ранішну пресу, жадна свіжих новостей. Воно й не диво, бо вже від двох днів кружляли серед братів з «чорної біржі» найбільш фантастичні сенсації про події в центральних державах. Ці сенсації передіставалися також до загалу публіки. Відважніші осібники семітської раси вже вчасним ранком того дня добиралися до мого приватного мешкання та не щадячи мені преріжних титулів достоїнства, бажали довідатися «правди».

Коло години 8 ранком я вийшов з будинку австро-угорського консульства при вулиці Пушкінській, де було також мое приватне мешкання і пройшовши Фундукліївську, Хрещатик знайшовся на Інститутській ч. 16, де знаходилося австро-угорське посольство, в домі княгині Браницької. Вже на коридорі заявив мені ордонанс, що «Durchlaucht» (так офіційно титуловано тодішнього австрійського посла князя Фюрстенберга), на мене чекає.

Увійшов я в канцелярію, — і дійсно при моїм бюрку сидів посол. В його руках раніший огляд політичних подій Австро-Угорщини, які відобрала «наша» радіостанція в Києві від радіостанції в Будапешті.

«Finis Austriae!» місто дотеперішним звичаєм, — «Guten Morgen» привітав він мене і всунув мені в руки радіодепеші. Кидаю оком головно на місця, підчеркнені синим олівцем його рукою.

Революція у Відні, Празі, Будапешті, Загребі...: Лямаш не премієром, а ліквідатором Австрії, Тіса вбитий і т. д. «Небуденні вісти» кажу — «А що Ваша Світлість думають про це?»

Заки посол добув зі себе відповідь, ордонанс-жовняр голосить слухняно, що «наш» консулят кличе мене до телефону.

Завертаю у другу комнату... «Гальо» — ніхто не відзивається. «У телефона» — по тамошньому звичаю кличу повним голосом, таки прямо у середину телефонної трубки. Дістаю відповідь: «Тут Хлопецький, секретар консульства». «Яке діло» — питаю. «Приїхали до вас гості зі Львова, — редактор Др. Панейко і п. Творидло: стріча з вами на обіді о годині 2-ій в «Українським Клубі»...

Дальших слів п. Хлопецького не чув, бо централі лучниковий урядовець при телефоні заявив, що на приказ перериває так, як канцелярія військового австрійського Уповновласненого домагається негайного получения з посольством.

«Генерал граф Спанокі бажає, щоби пан Микетей негайно прибув до його бюро» — голосила військова канцелярів. «Я сам при апараті і після приказу сейчас їду», звучала моя відповідь.

Передаю одержаний наказ послови і вибираюся на вулицю Нестерівську ч. 19, де містилася канцелярія ц. і к. військового Уповновласненого. Застаю як звичайно моїх товаришів пор. Др. Матвія Яворського, молоденького четаря Білинського і других старшин. Зустріли мене оба перші з незвичайною радістю. Тов. Яворський звичайно умів глибоко ховати «урядову тайну», за те тов. Білинський почував себе незвичайно вдоволений, коли був встані зрадити «сензацію». Відразу замітив я, що цим разом хоче мені зрадити небувалу новість. Не вдаючися в розмову з ними увійшов я в кімнату генерала. «Перепрошую вас, що важився вас трудити, — говорив генерал, — одначе справа дуже пильна». «Ранком о год. 9 кликав вас якийсь український командант залізничого двірця Львів до юс-апарату». Колиж я зголосив себе, одержав нетактовну відповідь, що він не знає ніяких австрійських генералів, — «і коли проф. Микетей немає, так він бажав говорити з поруч. Яворським». «У відповідь заявив я йому, — продовжав ген. Спанокі, — що я як командант заборонюю поруч. Яворському розмови юс-апаратом. Тепер однак я роздумався і прошу вас, покличте Львів і довідайтеся, що є на ділі». — Закінчив розмову генерал.

Заледви відчинив я двері, а вже біля дверей «чигав» на мене тов. Білинський. «Генерал думав, що я дурень і послухаю його

наказу, ми з Яворським таки зголосилися до апарату і от вам депеша», заговорив тов. «Славко», — і добув з кишені свиток паперу. Читаю. «Команда головного двірця Львів голосить: доношу, що сьогодні о год. пів до п'ятої ранком наші українські війська вийшовши з касарень заняли Львів і Перемишль. Вся влада перейшла в українські руки. Галицька освободжена Україна зі своєю столицею Львовом пересилає привіт Великій Українській Державі і престольному городови Київови». Переріг очима кілька разів по записанім папері, щоби впевнитися в дійсність донесення...

Майже вітром погнався я до мешкання Українського Клубу. Застав тут обох львівських гостей пп. Дра Панейка і Творидла. Кінчили саме обід. Подаю їм відімость. Др. Панейко на ймив віри. «Це не можливе, — було пляноване на пізніше!» Я клянусь телеграмою, — не помагає. По хвилині надуми додає п. Творидло: «А ну покажіть депешу». «При собі я не маю, — вона у Яворського можете бачити...»

На дворі тимчасом пустилася злива. Ми однак не зважаючи на те, вибралися в трійку на Нестерівську вулицю до поруч. Яворського. Телеграмою переконав я невірною «Тому». Оба гості зраділи вельми і взаємно ми між собою стискали один другому сердечно руку...

Година 7 вечером Др. Панейко, Творидло і я, зайшли у другий городський театр. Того дня йшла на сцені «Гандзя». Підноситься занавіса. Старий «козарлюга» Садовський ухарактеризований на козака з кривулею при боці з'являється на сцені. На салі гробова тиша. По хвилині п. Садовський грімким голосом звіщає присутним: «Галицька Україна освободилася — здобула собі волю». Передає привіт галицьким братам від Києва. Бурливим оплескам та окликам «слава» немає кінця. Оркестра інтонує тричі наш національний гимн. Куртина спадає. Розпочатися має штука.

Ми виходимо. На коридорі опадає Дра Панейка кореспондент якоїсь газети... чи не «Київської Мисли».

Я поступив по «новости» до посольства. Ордонанс повідомляє, що під вечер кликали мене до телефону «Нова Рада», «Відродження» und noch eine «Gaseta». Не міг собі бідний віденець запам'ятати, що це була «Робітничка Газета».

Входжу до кабінета князя Фюрстенберга. Застав майже всіх урядовців австро-угорського посольства, а між ними німецького посла графа Берхена. Гратуюють мені горожанства галицько-української держави. Починається жива балачка, та дзвінок телефона її перебиває. Мене кличуть... «Нова рада». Слухаю. Чи правда?! Так правда! Свобідною й вольною стала Галицька земля короля Данила...»

Український прапор. — 1920. — 1 листоп.

№ 285

СПОМИНИ ВОЛОДИМИРА ВІНОГРАДСЬКОГО ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ В БАЛИГОРОДІ І ЛІСЬКУ

22 січня 1921 р.*

Підчас австрійської війни, мешкав я постійно в Балигороді, а дня 29 жовтня вечером пішов на прохід шляхом в напрямі Ліська. Вже уйшов може 2 кільметри, як стрінув знакомого жовніра, здемобілізованого, що вертав до дому. Він перший розповів мені про розпад Австрії і сотню інших подій, які своєю грандіозністю зробили на мене дуже сильне вражіння, дарма що розвал Австрії і події що мали по нім наступити були вже від довшого часу темою тихих балачок, а то вкінці навіть менш або більш явних розважувань і приготовлень. «Скінчена війна, — говорив жовнір що вертав з Кракова, — нема Австрії, австрійські вірли і державні емблеми поздирані та заступлені польськими. Від Кракова по Ясло всюди вже перебравли власть Поляки, та проголосили в Зах. Галичині «польську державу».

Це все одним духом розказав мені жовнір, та хутко попращався зі мною, бо спішно було йому до жінки і родини. Хоч я перед тим загадав уладити собі того дня довший прохід, то супроти так епохальних подій вернув скорою ходою назад

* Дата документа.

до Балигорода, щоби поділитися відомостями зі знакомими Українцями, а разом нарадитися над теперішнім положенням. За якої може чверть години був я вже в помешканню місцевого нотаря п. Теодозія Будзиновського, та переказав я йому щойно почуті вісти. Та хоч переверот від кількох тижнів майже висів над нашими головами, хоч про нього останніми днями зовсім отверто писали часописі, хоч вже і приготвлення до нього ішли зовсім явно, то ця вістка, як перше потвердження від довшого часу сигналізованих подій, зробила на п. реєнта глибоке непереможне вражіння. Сеж бо сходила в могилу одна з великих і старих держав, котрої розвал повинен був отворити нам дорогу до волі і щастя.

Та не пара була на сентименти, треба було порадитися над нашими найближчими завданнями і обдумати плян ділання, до чого ми і зараз приступили. Ми порішили переняти власть в нашім місті та в тій ціли скликати на день другого падол. 1918 р. до Балигорода народне віче, котре як орган для виявлення волі населення мало проголосити приналежність нашого повіта до укр. держави. Найближшою нашою задачею була отже організація віча і ми постановили, що я і п. О. К-ч мають удатися на села та завізвати нарід перебрати власть у свої руки та разом приготвитися до оборони, колиб так близько в компактних масах живучий сусід схотів посягнути на нашу волю. Другого дня в суботу пішов я на села а іменно в сторону Дісни та обійшов — почасти обїхав — через суботу і неділю 18 сіл взиваючи всюда до борби за волю. Другий висланник направився в сторону Ліська та обійшов 14 сіл. Вже ранним ранком 2 падол. заповнився місцевий ринок і ціле місто масами сільского народа, який напливав з усіх сторін великими юрбами. Поляки, яких в місті невелика горстка супроти тих мас, потратили голови і проти наших намірів, проголосити укр. державність, удавали спокій і прихильність, дарма що на лицю кожного з них малювалися переполох і зденервовання.

Рівно о 12 год. в полудне 2 падол. отворив віче короткою промовою місцевий парох о. О. Малецький а по бесідах судії Занькова, посла Антона Старуха і нотаря Т. Будзиновського, нарід, що явився в імпозантній силі, проголосив з одушев-

ленням приналежність повіта до укр. держави. Рівночасною постановою віча обсаджено місцеві уряди, при чім власть політично-адміністраційну передано п. нот. Будзиновському. Заразом вибрано комітет який мав удатися до теперішних начальників урядів, щоби сповістити їх про перебрання влади укр. державою, та зажадати від них заяви горожаньства. Ще того самого дня комітет сей обійшов всі місцеві уряди, котрих начальства признали нову владу. Перехід влади в укр. руки відбувся в найбільшим спокоєм і порядком. З Поляками нігде не прийшло до сутичок і взагалі за весь час укр. влади в тутешнім повіті нігде не прийшло до нарушення спокою і правного стану. Місцевий комісаріят постарався о апровізацію для знищеного довгою війною населення, наложив податок (поголовне) на удержання міліції та розпочав підготовну працю до набору рекрута. Місцеву залогу згодом скріплено до сили 150 людей а командантом єї назначено чет. Миколу Хруповича. Українське населення зрозуміло вповні вагу хвилі та сповняло прикази і розпорядки уряду з похвальною точністю.

Тим часом ворог не спав, а став приготовлятися до нападу. Та Поляки, не маючи віри на свої сили, пустилися на хитрощі. Дня 19 грудня прислали до нас кільканайцять уоружених жовнірів враз з командантом, котрий сейчас зголосився в нашім комісаріяті та заявив, що має поручення від команданта Ліська, котре було вже тоді в польських руках, скріпити своїми людьми українську залогу міста та взагалі помагати нашому урядови в переводжуванні його приказів і постанов. Польський командант Ліська, Рихлінський, мовляв вповні признає рацію істновання нашого уряду в балигородськім окрузі, ба що більше він бажає власними жовнірами скріпити наші сили (чого там зовсім не було треба) тай лишень в тім чеснім і наскрізь братськім намірі присилає до нас своїх людей. Ось такими хитрощами послуговувалися Поляки, щоби осягнути свої заборчі цілі.

Та річ природна в щирість цих запевнень ніхто не вірив, тож не дивниця, що населення уоружилося в мить, чим хто міг і стягнувшись в силі кількох соток до Балигорода, вигнало по короткій перестрілці лукавого наїздника. Поляки відступили до Ліська та розсерджені своєю невдачею щойно тепер стали серіозно ладитися до нападу.

Сподіваний напад наступив в ночі 22 січня 1919 р. Поляки мали кількасот добре уоруженого жовніра, два скоростріли і велику силу ручних гранатів. Тимчасом в нас не доставало муніції, якої брак як майже всюди так і тут був причиною невдачі. Дня 23 січня по довшій боротьбі, ми були при неволі опустити місто. Та відворот наш не був далекий. Ми обсадили таки балигородські гори, та ждучи підмоги із сіл та довозу муніції, держали сторожу над околицею. Поляки намагалися кілька разів прогнати нас з наших станових, однак всі їх зусилля розбилися об хоробрість нашого Лемка чи то в мундурі, чи у своїй цивільній ноші. Навряд, по кількох днях, ми зробили наступ на Балигород, та окруживши містечко з усіх сторін вдерлися до нього і опанували його в цілоти. Однак сильний відділ кавалерії, який саме в критичну хвилю прийшов Полякам в підмогу, приневолив нас до відвороту. Тим разом заняли ми лінію Воля-Міхова, Кольниці, Рябе, Яблінки, Лопінка, навязуючи, таким чином, сполуку з іншими відділами під Лютовисками, які рівночасно з успіхом боролися проти ворога. Лінію цю з малими змінами задержали ми аж до маєвої офензиви Галерівців.

Дещо инакше розвивали ся події в Ліську. І тут скликано 3 падолиста 1918 р. народне віче, яке передало політичну власть в повіті о. В. Мисикови з Ванькової. Утворена делегація зажадала від старости Погорецького передачі власти Українцям, що він без надуми і зробив. Та Українці в ліськім судовім окрузі не були зорганізовані, а маючи під боком в Загір'ю і Сяноці правильну польську армію, скоро випустили керму правління зі своїх рук, котру перебрали Поляки. Тимто українська влада в Ліську існувала фактично лишень кількнайцять днів. З огляду на це як також із за великої територіяльної розлогости повстали на території політичного повіта Лісько — два комісаріяти, в Балигороді і Лютовиськах, яким підчинено і деякі села округу судового Лісько, не заняті ще Поляками.

Калечин, 23 січня 1921 р.

№№ 286—287
СПОМИНИ ЯР. РИБАКА
ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ У ЖОВКВІ

1921 р.

№ 286

Час від 26 жовтня до 20 грудня 1918 року. Вже десь від половини жовтня почало даватися відчувати у нас, що скоро буде кінець війни. Займатися політикою та евентуальними змінами в будуччину у мене, ані часу, ані здоровля не було. Був я тоді самотнім помічником шефа саніт. доповняючої сотні Ф.Г.Д. в Жовкві, повнив рівночасно службу медика і провадив канцелярію його. Около 20 жовтня був я у Львові і тоді неясно натякнуто мені о можливості організації для утворення самостійної держави, або прилучення до України. Однак в блищі пляни мене тоді не втягнуто. Сейчас після повороту зі Львова, захворів я на серце і ляг в ліжко. Хоч і була в мене думка і в Жовкві пропагувати особливо між поворотцями з російської неволі ідею української державности, та положення було таке, що не було кому мої думки передати. 26 мені дозволено встати і я взявся знов за свою звичайну працю. Около 10 год. рано повідомлено мене, що зі мною бажає говорити якийсь У.С.С. Представився підхор. К. (привища не пригадую собі) і сказав що хоче поговорити в чотири очі. Коли я остав з ним сам, підх. К. насамперед зажадав від мене приречення служити Укр. Державі, а коли я це зробив, він яко жовнірови передав устний приказ Начальної Укр. Команди, котрий звучав менше більше ось як: Ви приймаєте на себе організацію Жовкви і жовківського повіта і то війська тай цивільного населення, при чому орган. цивільна підлягати ме військовій. Спосіб переведення орган. полишаєсь вашій власній ініціативі. Ціль єї, це перебрання власти військової і цивільної (на приказ центрального комітету) в свої руки. Коли настане переворот ще не знати, можливо в найкоротшому часі, можливо що на місяць. В кождім разі ми мусимо випередити Поляків, що вже готовляться прилучити Схід. Галичину до Польщі. Центрум організації, Львів, Гостинниця,

кімната Ч. 33. Там література і фалшиві документи. Мусить бути сталий кур'єр для злуки з центральною організацією. На Волині збираються наші війська; уоруження дістаємо від Гетьмана. Туди через кіш У.С.С. треба висилати як найбільше мужви. Ніхто з жовніврів Українців які є на відпустці не повинен вертати в кадри, лиш мають по селах ждати на рішучий момент. До двох днів мають дати повний звіт щодо магазинів харчевих і муніційних, стан мужви і приблизний образ перевороту. Задача не легка і Цивільний комітет уконстантувався вже того самого дня. На його чолі стояв Др. Стронціцький, належали до него проф. Ульвальський, дир. Сільського Господаря в Жовкві добр. Т. судия Сінгалевиц і ще двох людей. О. о. Василіяни поставили до диспозиції друкарню і своїх людей; села вже від 18 були приготовані на можливість потреби енергічного виступу проти польських заборчих замірів. З військом було тажше: 2000 поворотців в ляндштурм. окружній комнаді 19, і 800 калік до помічної служби в Е.К.Ф.Г.Д. 11. та старшинська школа аспірантів з 68 однорічними. При такім великім стані війська 2 старшин Українців. Один з них Хрущ. що стало підписувався Хронщ., а другий Ржепецький, ніколи і слова по українськи не сказав. Говорив лиш по польськи. Прочі старшини Німці, Поляки, Жиди і Румуни. З поміж однорічних лиш 6 Українців і ті відмовилися від організаційної роботи, обіцяли однак в рішучій хвили стати в ряди наших сил. Лишались деякі однорічні по канцеляріях і підстаршини. Й зачав я організацію з ними.

Перші сходини військового комітету були 27 жовтня. Було нас п'ятох. Організація мала йти п'ятковою системою. Кождий з нас мав стояти гейби на чолі одної групи. Рівночасно дав я вказівки, в який спосіб розширяти невдоволення між мужвою і поширювати звістку о можливости польського ярма. Програма: аграрна реформа, свобода і рівне право для всіх, злука з Україною. Бракувало літератури. Однак вже 29 почув я шемране поміж нашим стрілецтвом. Се був відгук нашої роботи. На селах ішла рівночасно робота; в проекті були навіть організації оружных відділів по селах, котрі в данім моменті по занятю Жовкви мали б піти у Львів з помочію. Однак все вимагало часу.

З поданих мені звітів поодиноких членів комітету, 30 жовтня я по обчисленню прийшов до переконання, що можу числити лиш на 50 певних людей. Рівночасно довідався я о тім, що так староство як і команда стацийна знають, що сидять на вулкані. Представляють собі однак цілу справу яко сподіваний «бунт» хлопства. Староста зажадав зміцнення відділу сторожевого при Л. 1. К. 19, та скріплення жандармерії. І дійсно в вечер 30 жовтня привезено більшу скількість крісів для окружної команди, а ті кріси, що були на складі, чистилися дуже пильно у військовій майстерні. Вісти не дуже то були гарні. При тім курієр зі Львова не приніс ані літератури, ані жадних дальших вказівок. Ми і не сподівалися скорої розв'язки. Настав день 31 жовтня. Умовлене засідання не відбулося; я і ще один з комітету були службово перешкоджені. Як примір цього, як дуже ми не сподівалися еше в тих днях перевороту хай посвідчить це, що я навіть не уважав за потрібне знати, де хто з мого комітету приватно мешкає! Засідання мало відбутися і подолиста, пів до другої по полудни. Тимчасом цей вечір приніс несподівано приказ від отамана Вітовського. В год. 10 вечер. покликано мене до Народного Дому й там ждав на мене курієр з ляконічним приказом от Вітовського: Перебрати владу військову і цивільну сегодня в свої руки, обсадити залізничі тори і почту, чужих старшин розоружити — евенуально арестувати, жандармерію розоружити. Підпис Вітовський Нач. Вожд (чи щось подібного).

Я скликав до Народного Дому комітет цивільний й він занявся розісланням гінців по селах. З мого комітету зібралося лиш нас трох і декілька хлопців, яких мав я під рукою. Почалася рада. Виглядів на удачу було дуже мало. У нас, що найважніше, не було приготовлено жодного оружя. А переворот треба було зробити конечно з 31 на 1, бо боївка польська організувалася (а може се були лиш слухи) і Львів мав бути того самого дня в ночі забраний. Бракувало мені і провідників в разі якоїсь стрілянини. Перша моя дорога, ще заки розпочали радити над способом переведення перевороту, була враз з Др. Стр. до старшинської школи. Кріси і стрільна якими розпоряджала старшинська школа були найлекше до осягнення. Розклад кімнат був такий, що в першій салі від коритаря на 1 поверсі стояли кріси, а в другій спали однорічні. Кріси ті

ми мусіли мати. Викликавши на коритар однор. Б. показав я йому приказ от Вітовського і поспитав о раду. Перше мое питання було, чи часом котрий з Українців не має сьогодні інспекційної служби. «Має від 12 год. в ночі». От і уложили плян: О 1 год. в ночі мав я прийти з відважнішими хлопцями під касарню. Інспекційний мав віддалити вістуну дня з будинку, а ми прямо мали піти в салю й забрати кріси. Уоружившись ними, мали розбити склад оружя в бараках. Рівночасно один малий відділ мав піти до команданта старшинської школи і вимусити в него ключі до складу старшинської школи, де були набої, а його самого держати до рана в хаті, щоби не перешкодив дальшому розвоеви подій. Рівночасно з тим мали викрастися зі спальні однорічні і прилучитися до мене.

Я вернув в Народний Дім, там були вже всі зібрані. На села були порозсилані кінно винницькі міщани та при величезнім болоті не сподівалися ми скоро підмоги з села. Поволи однак мав я в Народнім Домі до 20 молодих людей з котрими міг відважитися на виправу по кріси. О 12 год. ми розпоряджали 3 крісами, 2 револьверами і пів сотнею крісових стріловин та одним штуцом. Надійшла перша година. Тихо, відокремленими гуртками, подалися ми до касарень. Я пішов рекогноскувати терен. На даний знак мало б піти за мною, щоби забрати кріси. Якеж було мое здивовання, коли на порозі старшинської школи місто Українця застав галицького жидка-поляка, що після умови він сьогодні держить службу. Не було иншої ради лиш треба було уступити, тим більше, що проти того будинку була головнѧ сторожа. Збентежений невдачею покинув я касарню, а хлопці знова осібними дорогами подалися до Народного Дому. Та не усі дійшли. Більша часть розбрелася домів. Це вплинуло відстрашаючо і на прочих членів комітету й они боячися повної невдачі, зачали наставати на це, щоби відложити діло на слідующий день.

Були і люди котрих і «голова зачала боліти» та пішли домів. Лиш я один був за тим, щоби заризикувати і сьогодні перевести переворот.

По думі рішив я, що переворот настане сеї ночі — а осягнути те постановив прямим відкликом до мужви в їх бараках. Поволи наближав ся ранок. В бараках поворотців начинав ся рух около пів до 5. То-ж я уоруживши трох певних людей,

а сам з револьвером, пішов о пів до 5 прямо в найбільший барак. Мужва починала просиплятися. Одного з моїх людей поставив коло дверей, щоби нікого з бараку не випустив, другого коло других дверей, а сам вийшов з револьвером (ненабитим!) до підстаршинського відділу. Там ще всі спали. Голосним накликом до вставання пробудив усіх, а опісля вивяснивши момент приказав іменем Української Держави підчинитися моїм приказам. Здивовані, з просоння, не могли розібратися в ділі. Погроза револьвером зробила своє. Українці повставали, чужинці не сміли вийти з кімнати. Осягнувши це, пішов я в барак. Там людей вже побуджено. Я став говорити. Не бесідник я, а знаю, що тоді бесіда плила, думка за думкою розвивалася, цілий барак хвилювався і я чув, як йде за мною. В імя свобідної України постановили йти за мною на погибіль Ляхам. Українці мали гуртуватися перед бараком, Поляки і Жиди мали бути замкнені і не випущені аж на мій приказ. Службу біля дверей переняли підстаршини бараку. І так ходив я з бараку до бараку й як зачало свитати, около чверть на 6, вилягла перед бараки як з улія українська мужва й гуртувалася в чети. Досі не було у мене ще крісів. Відділ сторожевий (а в нім були лиш Поляки) дивився і не розумів, що діється. Цілий цей великий гурт повів я під старшинську школу, а сам з одним старшим десятником пішов в салю однорічних. Там ще спали. На мій поклик пробудилися, а коли я іменем Укр. Нар. Республіки завізвав до здачі оружя і патронів, загрозивши в разі опору машиновими крісами, котрі нібито стоять на поготівлю, однорічні в той мент рішилися передати оруже і почали здавати. Рівночасно витягнув однор. Б. з під свого ліжка велику касету патронів і передав її мені. Я вийшов, закликав людей до перебрання оружя і муніції, а сам приказом розділив творення частий і функції міста поміж 6 наших однорічних. Сам пішов з 20 уоруженими стрільцями до сторожевого відділу і розоружив його (там дістав до 80 крісів), а опісля до майстерні де знайшов більше 250 крісів готових і вичищених. Майстерню доводилося розбивати. Люди рвалися за крісами. О год. пів до семої я розпоряджав 6 відділами уоруженими в силі около 400 крісів. Уставлене усе на площі, усе присягло на вірність Українській Державі при

чому скинено з розкошию австрійські відзнаки. І відділ за відділом зачав відходити до обсади 1) двірця, 2) староства, 3) уряду податкового, 4) жандармерії, 5) почти. З останною частиною рушив я сам в похід, щоби обсадити почту, перейти відтак місто і оставити її в поготівлю на ринку. При виході останньої частини заявився на подвірю перебраний за австрійського четаря Др. Стр. Він і пішов з моєю частию. По дорозі стрітили ми команданта Л. Б. К. 19 підп. Праунсайса. Не розозружували його, але взяли з собою до Народного Дому, де засідала вже Повітова рада.

Гарна людина був цей підпол. Праунсайс. З людьми обходився добре і ласкаво та добре годував. На мій проект перейти до служби У.Н.Р. відповів відмовно. Не знав ще, що Карло абдикував. Але в два дні опісля, коли довідався о тім, був готов перебрати комду. Однак тоді я вже не мав настільки впливу щоби це перевести в діло.

Прийшовши на ринок, побачив я, що біля Нар. Дому гуртується чимраз більше людей. Та мені не до того було. Оставивши чету на ринку під проводом найстаршого підстаршини пішов до своєї війск. частини, котра як довідався не знала й досі що діється. Прихожу на подвіре касарень. Стрілецтво згуртоване гудить як пчоли в улию (вид вибору війта в селі). Кожний має щось з другим радити та кожний з радісним обличем. З підвисшеного місця пояснив я ситуацію, повідомив, що Львів також в наших руках.

Український скиталець. — 1921 р. — № 6. — С. 4—10.

№ 287

Оповістив також, що Жовква обсаджена вже нашим військом. Радісним окликам не було кінця. Опісля відбулася присяга і тимчасова передача влади вартовому старшині, Румунови. Я пішов тепер розозружувати старшин. Заки це все зробив і міг явитися на ринку зібралися там сотки народу з сіл. Богато з них поприносили з собою кріси і стріловину. З того повстала відтак легенда о заняттю Жовкви якимсь священником зі своїми селянами.

Обсада залезниці, урядів і розоруження жандармерії відбулося гладко і без проливу крови. За той час вибрано повітовим комісарем посла Др. Короля. Він в промові до людей проголосив українську владу і тоді я почув перший раз «Ще не вмерла» на своїй вольній землі. Я плакав як мала дитина і в тій то хвили зломилася моя енергія. Я почув, що в мене не стає сили. Пішов еше розоружити майора Уму, команданта Е. К. І. Г. Д. ІІ. Умучений, хорий, бо болі в серці зачали відзиватися, не спромігся навіть на тільки енергії, щоби силою його розоружити, як він з промовою о зраді цісареві опирався віддати оруже. Я вернув до Народного Дому. За той час зявився четар М. Король і доперва він погрозою револьвером розброїв пана Уму та привів до нас. Так скінчився переворот в Жовкві.

Я оставив власть Др. Стронціцкому і Др. Королеви, а сам мусів лягти в ліжко. О год. 10 відбулося богослужіння, опісля похід і тим закінчилась історична хвиля в Жовкві, а зачалася організаторська праця. Раненько дня 2 падолиста я поїхав у Львів до Народного Дому зі звітом і по дальші прикази, та застав там уже початок боротьби. Приказів не дістав ніяких, прийняли до відома факт перевороту і більш нічого. Взагалі тоді була там така замішанина, що я відразу зміркував, що в Жовкві треба поступати зовсім самостійно, організувати сотні і пересилати їх у Львів. З тим і вернув 3 падолиста у Жовкву. Там застав також образ повного безпорядку. Люди розлазилися по всіх усюдах і не було сили їх здержати, та і не було кому. Поручник Юрко Кантимір, командант міста, захрип і валився з ніг; прочі старшини також. Люди вже зорганізовані в сотнях, пропадали десятками. Одно, що удалося удержати, це не нарушені магазини. Мене чекала велика і трудна задача. В Жовкві був полевий шпиталь. Усюди були хорі і усюди лікарі. Поляки і Жиди. Насильно задержати я не міг, представляв собі, що не маю на це права. Був в полевым шпитали один Українець, Др. Породько та він відразу відчахнувся від праці. Тимчасом утікаюча мужва зачала розносити добро цих саніт. частин. Я мусів покинути все і забратися до праці в шпиталі. Зреорганізував пол. шпиталь, а майно обох кімнат хорих зложив в шпитальнім складі. До праці в шпиталі удалося мені приеднати лиш одного лікаря Поляка Др. Тадея Гіршинга. Гарна

і солідна людина і переконаний українофіл був цей доктор. Умер в марті 1919 році на тиф в укр. службі.

Праця в шпиталі, і в коші, та бранка так мене абсорбувала, що я в силі подати з того часу, в яким перебував в Жовкві то є до 20 грудня лише коротенький огляд.

Дня 3 прибув в Жовкву пор. Володимир Геренович і пор. Олекса Яблонський. Геренович, як найстарший рангою, переняв власть, а пор. Яблонський був його заступником. Наш новий командант пришив собі відзнаки отамана, а вже 4 нестало його в Жовкві. Більше ми його не виділи. Пор. Яблонський обняв тепер команду. Він працював понад свої сили, збирав і гуртував людей, виголошував до них довгі, хоч безуспішні промови і перший вніс якийсь порядок в хаос, котрий мусів постати при тій — так сказати — мандрівці військ з України і з інших фронтів додому. Адютантом в него був пор. В. Миндюк, який привіз з Люблина 1 сотню 9 полку піхоти; 6 падолиста приїхав з Волод. Волинського з більшою кількістю старшин та стрільців та з досить гарним засобом апровізаційних припасів сот. Іван Коссак і перебрав після ухвали старшинського збору команду Жовкви. За його часів почався вже повний порядок. Сот. Яблонський обняв тепер мобілізаційний реферат, кожний старшина дістав своє приділення, переведено організацію Окр. Військ. Комд. і праця пішла гарно вперед. Найліпшим доказом хай буде те, що до 21 падолиста вислала Жовківська команда, оскільки не милюся, 12 сотень, з того 10 до Львова, а дві до Рави-Руської. Сотні були вивінувані як слід, навіть мали приписове число санітетів.

Опісля, по опущенню Львова, створила Жовква цілий північний фронт (група пор. Секунди). Десь при кінці падолиста зорганізовано запасний кіш, а 30 падолиста було наших чотири сотні під Равою-Руською, які були заняли навіть на кілька годин це місто, однак через опізнення інших сотень, мусіли його спустити. Що бій був завзятий, хай свідчить це, я привіз з поля битви до Жовкви більш як 40 ранених. Кілько погибло і пропало, не далось сконстантувати. Около 10 грудня була лічниця приноровлена до вимог хвилі. В коші функціонували всі санітарні уладження, працювала купальня, дезінфектор, пральня і швальня. Рівночасно провадив я курс санітарної

полевої служби. Наплив хорих на гішпанку зростав так, що число ліжок збільшилося при кінці падолиста до 100 а по равським бої до 130. Дня 12 грудня відійшов перший транспорт ранених і хорих до саніт. поїзда а 20 перенеслася полева лічниця до Камінки-Струмислової де її команду обняв сот. лікар Др. Б. Чабакеї. Єї перемінено опісля на полеву лічницю 1 Гал. Корпуса Ч. 4, а опісля на полеву лічницю 1/1.

Український скиталець. — 1921. — № 7. — С. 6—8.

№ 288

СПОМИНИ ПОРУЧНИКА СТ. НІЖ-НОГО ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ В СТРИЮ

1921 р.

ПЕРШІ ДНІ ПЕРЕВОРОТУ В СТРИЮ 1918 р.

Послідними тижнями, безпосередньо перед розвалом Австрії, почувала укр. суспільність в Стрию, що надходить час важних політичних змін. Про це, що з евент. розпадом Австрії прийдешь мати діло з Поляками — знали всі. Але в якому виді — були ріжні здогади. В половині жовтня стверджено, що Поляки по усіх містах приготовлюються до опановання Сх. Галичини. Тоді зачали і стрийські українці освоюватися з думкою «що треба щось робити». Але, що робити як робити і з якою метою — на це були ріжні погляди, бо чи Австро-Угорщина перестане існувати, як держава, чи лиш переформується в союз національних держав, годі було передвидіти. Першим кроком з позитивним вислідом в напрямі організації було віче скликане 31.X до Нар. Дому, що стояло у звязи зі засіданням Нар. Комітету у Львові, яке мало відбутися 01.XI.1918 р. Віче вибрало представників до Нар. Комітету, а опісля розбирано питання нашого поступовання на випадок рішаючої хвилі. На вічу були і усі старшини Українці, які в той час були в Стрию. Було їх до 10. Постановлено взятися до організації окружної сили з Українців стрийської залогі та зі селянства. Однак завтрішній день заставив Стрий взятись

до чого иншого, а то до будови власної державности і держави без дальшої підготовки, він заскочив укр. громадянство Стрийщини несподівано. Гонець з приказом від Ген. Військ. Кому зі Львова, приїхав до Стрия з 31.X на 01.XI послідним зі Львова пущеним поїздом. Протягом 1/2 год. скликано горож. і військ. представників Українців і на нараді установлено спосіб поступовання та розділено завдання. Про саму нараду не буду писати, бо я на ній не був. Провід обняв поручик Др. С. і сейчас по нараді розіслано гонців до околичних сіл в цілі мобілізації селян, які мали на 8 год. рано явитись з оружжем на площі Укр. бурси. Як при перевороті заховаеся австр. влада, ніхто не знав і з чі виступом проти нас ми числилися.

Як зачало свитати почалася заповняти площа перед Укр. бурсою селянами, військом та місцевою інтелігенцією. Около 8 год. була площа заповнена. Другий комплекс касарень в яких находилося стрілецтво харч. складу. Перш усего опановано оба комплекси касарень без трудностей, бо укр. стрілецтво було вчасти до перевороту підготоване і творило більшість залоги. Чужинців-жовнірів розоружено, а оруже позабирали ті, що не мали. Опісля заборонено чужинцям-жовнірам, аж до дальшого зарядження, опускати касарні під загрозою розстрілу. По роздачі оружа поділено цілий стан на відділи, які під командою старшин мали призначені військові заснови розоружити і обсадити. З опанування Повітової запасної команди 33 і касарень харч. складу осталося ще опанувати постоеву і двірцеву кмду. Вишкіл артилярні, військову поліцію шпиталі «Прага» і «Розвадів», табір поворотців з полону (Heimkehrlager), харч. склад, військ. пекарню, староство, магістрат і експозитуру відбудови Галичини. Кождий відділ мав виконати 2 або 3 завдання. Тому що безпосередні приготованя і перші кроки до опанованя міста відбулися далеко від центра міста та що переважна часть військових заснов находилася поза самим містом, відбулась ціла акція обсади держ. заснов без характеру незвичайних подій для мешканців міста аж до хвилі обсаджування двірця, магістрату, староства і стац. кмди. Також і обсадження заснов в центрі міста відбулося без найменшого опору зі сторони дотеперішних органів влади, бо урядовання не почалося.

Магістрат обсаджено серед окликів щастя зі сторони арештантів, при чому поліція розбіглася. Урядовання обняв призначений на місце посадника міста. В подібний спосіб розозружено військ. поліцію, якої кмдтом був Поляк — великий україножер Верштайн; його щастя не було його під цю пору в канцелярії. Крім оружа узисканого з розозруження, найдено в поліції ще і склад з оружем. Серед великого збіговиська рушив цей самий відділ від військ. поліції на двірець трома улицями. Напроти головного відділу, який рушив прямою дорогою на двірець, т. зв. коліївкою, вийшла залага двірця у повному виряді. З початку повстало серед відділу мале замішання, бо залага двірця наближалася у повному порядку і під кмдою старшини. Ніхто з укр. не знав з якими намірами наближаєся залага до нас. Через усі три улиці «коліївки» вмить розвинено розстрільну, а проти австр. відділу вислано стежу з білою хустинкою на крісі. На це австрийці задержалися, сотник, що вів австр. відділ, завізваний в імени Укр. Нац. Ради, зложив оруже — це безпроводочно на улици зробив. Супроти цього двірець опановано також без опору, входи обсаджено стійками, а начальників стації і варетатів-Поляків — змушено аж під загрозою арешту передати уряди на це призначеним Українцям. При обсадженню Постоевої кмди австр. підстаршина, що повнив там службу намагався ще теляфонічно завідомити про «бунт» якусь кмду, але цього не встиг вже зробити, бо в цю хвилю впали до канцелярії укр. жовніри і усунули його від апарату. Теляф. звязок з другими містами був вже перерваний. Під цю пору наближався до своєї канцелярії полк. Гродинський, стац. кмдт, який заскочений укр. стежою таки на улици зложив присутному укр. старшині свій уряд. Деякі сумніви щодо успіху акції були перед опанованням гармат. вишколу, який творив найсильнішу одиницю. Так що на випадок спротиву цього, могла ціла акція взяти инший оборот. Але і тут не було опору: кмда цього вишколу була вже на це приготована так, що наше жадання передати майно і кмду прийнято, як самозрозуміле. Показалося, що всі кмди ще попереднього дня повідомлені, що мають передати владу цьому, хто перший її зажадає. Така теляграма мала наспіти до Постоевої Кмди (П. К.). Інакше поставились

до наших жадань цивил. власти, себто Поляки. Майже у кожному уряді з виїмкою магістрату, були спроби протесту. Почато вже тоді ставити питання обосторонного відношення на вістрю меча. Деякі цив. уряди до яких не заходили наші стежі і не ждали від них передачі влади перестали силою обставин оружбувати, а то самі зголошуючи свою димісію. Протягом двох годин, почавши від першого розоруженя було місто в укр. посіданю. На визначнійших становищах були вже начальники: українці, а з вежі магістрату повівав синьо-жовтий прапор. Та легко було збурити старий лад, але тяжко основати нове життя. Це показалося під вечір, як місто було вповні в укр. руках, а головно на двірці. На двірці почали товпитися демобілізовані чужинці в цілі повороту домів, а залізничного руху не було в жаднім напрямі. Вечером цього дня мали бути сторожі змінені, та до зміни цього дня не прийшло і вони повнили і так службу цілий день без харчу. На двірці товпи жовнірів полонених і цивілів унеможливлювали удержати лад. Кмдта двірця ще не було нового, а повнив службу австр. сотник Мадяр, який відразу вдумався в наше положення і постановив остатися на місці аж до передачі Кмнди укр. старшині.

...*і повіта став сотник Е-р. Як мало було зрозуміння між тим серед наших «жовнірів» із селян до таких завдань, показалося таки зараз 2 падолиста рано, коли мала наступити зміна служби при всіх установах. Показалося, що із вчорашнього стану упр. — війська лишилася ледве третя часть. При деяких військових установах не було ніякої сторожі, бо селяни-жовніри думали здебільша, що сповнили обовязок, простоявши днину. Через те розбуючні жовніри і таки своє шумовиння, стали грабити та розтягати державне майно. Грабіж відбувалася найбільше в той спосіб, що голосилися до служби і повнячи її, або самі набравши доволі всякого добра втікали вночі, або як стійки помагали своїм своякам та знакомим красти. Провірити кожного, що голосився до служби, хто він такий і чи він свій, чи не свій, не було можна тай тому

* Пропуск в оригіналі.

не можна було запобічи лиху. До того не було прямо змоги у тої ідейної часті старших і стрілецтва, які розуміли вагу несення служби та працювали понад людські сили, щоб удержати порядок. А що людей було треба брали до служби, хто тільки зголосився. Найбільше апетитів було спрямованих на касарні гармат. вишколу, де містилися великі магазини гармат. виряду і до цього призначених матеріалів вартости численних мільонів. Першими почали падолиста відбувалась там стала стрілянина з крісів; стріляли стійки до злодіїв і злодії до стійок. Найбільшу участь в змаганнях «очищення» гармат. складів брали парубки із сусідуючих з цими касарнями сіл — Дуліб і Грабовець, що одної ночі по перевороті урядили більшою силою оружний напад на гармат. склади, хоча не зовсім успішний, бо сторожі по часті, з почуття обовязку, а по часті не зносили конкуренції розігнали «нальотчиків» — крісовим огнем, при чім було 2 убитих напастника ...*важну часть енергії боевої управи (таку назву приняла на себе Укр. Команда міста і повіта). Також не було змоги звернути уваги на становище й поведеня Поляків, які очунявшися з першого оголошення стали підносити голову і при всяких рабунках була замітна їх участь. Агітували серед наших стійок, щоб ці розтягали держ. майно і забиралися домів, розкрадали оруже, яко укр. жовніри і провокували укр. жовнірів. Протягом кількох днів з бувших австр. старшин не було майже нікого, бо повтікали на захід. Розвідчу службу в цьому напрямі вели дуже успішно укр. пластуни, головно ученики середніх шкіл і при їхній помочи викривано часто сховки оружа та награвлених матеріалів серед Поляків, переважно желізничників. Найбільше уваги і праці вимагав все таки жел. двірець, на якому перехрещувалися великі транспорти повертаючих з України Німців і Австрійців з одної сторони, а з Австрії і Угорщини повертаючи з полону Россіян. Положення на двірці було тим скрутнійше, що після трох днів вийшов запас угля, через що не було змоги відправляти транспортів дальше, а через застій жел. руху зідали люди тих транспортів великі маси поживи.

---

* Пропуск в оригіналі.

Дійсно розпучливим було положення Москалів, які серед зима, голоду мерли десятками вдень, в ожиданню на поїзд, тим більше, що між ними грасувала сильна еспанка. Супроти цього дальшу свою дорогу відбувало багато пішком. Транспорти вертаючих з України і східних повітів Гал. Німців і Австрійців приїзджали переважно вже розоружені, а ці, котрі приїзджали або приходили з оружем аж сюди були засильні, щоби можна їх було розоружити в Стрию, бо творили повні боеві одиниці від куріня в гору. В спадщині оставила нам Австрія з оружа вправді багато ріжних крісів і набоїв, і 21 гармат, та за те ні одного гармат. набою, ні скоростріла. З оружем переїхало на Угорщину здаєся 3 транспорти. Один мадярський пробоевий курінь у повному складі (1200 чоловік), який піхотою зайшов до Стрия через Миколаїв на Дністрі і за ціну одноразового прохарчовання і перевозу його залізницею до границі та двох коров, оставив нам 2 скоростріли і 1200 набоїв. Крім нього переїхало ще 2 ешелони Німців з оружем. Послідній був — сумної памяти 90 п. п., що їхав двома транспортами в купі на Самбір (стан 3400). Приїзд цього полка виперидив теляфонат з Ходорова про подію, яка там зайшла на двірци межи цим полком і укр. залогою, яка хотіла цей полк розоружити а то такого змісту: по короткій стрілянині нашу залогу розбито, опановано місто на час постою обох поїздів на двірци, а при відїзді забрано закладників. Отже при приїзді цих поїздів були усї частини, що стояли в місті сконсигновані на відповідних місцях, а кількох старшин і представників горож. властий умовилися з кмдою 90 п. п. так, що українці постараятья о вільний переїзд аж до Польщі, за що они (Поляки) зобовязуютья при переїзді через укр. землі заховатися неутрально, а на послідній укр. стації пустити закладників. Після цього оба поїзди негайно відправлено дальше на Дрогобич. Можна було бути вдоволеним з такого покінчення справи, бо стрийські Поляки вже певно успіли були повідомити 90 п. п. яка у нас сила. Та із-за цього случая з 90-кою можна зробити заки^т Тернополеві і Потуторам, що заздалегідь не повідомили що така частина там прибула. Тоді можна було поробити відповідні приготовання — принайменші такі, щоб ж допустити до таких подій як в Ходорові.

Дня 10. XI. 18 основано Окр. Кмду — і від того часу веде вона владу в Стрию і околиці до основаня Областної Кмди або Групи «Південь», що стала опісля переіменована в III Гал. Корпус.

Український скиталець. — 1921. — № 1. — С. 5—12.

№ 289

СПОМИНИ СОТНИКА ІВАНА КОЗАКА ПРО ЛИСТОПАДОВІ ПОДІЇ У РАВІ-РУСЬКІЙ

15 березня 1923 р.

ПРИСЯГА

(Спомин)

День 1 листопада 1918 р. застав мене в Томашові на становищі відділового команданта жандармерії (державної сторожі). Се місто належало від 1915 р. до т. зв. ц. і к. окупованої польської області, а після розпаду Австрії увійшло у склад польської республіки.

На вістку про відновлення Української Держави на Землі Данила, я негайно подався до найблизчого повітового міста у Східній Галичині, себто до Рави Руської та зголосився до Українського Війська. Мені доручили зорганізувати жандармерію в равським та яворівським повіті, які за австрійських часів творили область відділу ч. 34.

Вже на перший поклик зголосились до служби всі жандарми-Українці, що служили в повіті безпосередньо перед переворотом, або вспіли вже повернути домів із фронту чи з інших країв бувшої монархії, як також один Німець, а навіть один Поляк.

Щоби службовому відношенню супроти нової Влади надати правну основу та зверхню форму, заряджено по військовому закону всіх, що зголосилися, заприсягнути на вірність Українській Національній Раді, як законній Представниці всього Українського Народу колишньої австрійської займанщини.

Був гарний осінній день.

Сонце, що зранку сховалось було за хмари, сполудня виплило на обрій. Йому хотілось побачити, як Український Нарід Галицької Землі порався як хазяїн у своїй власній хаті, де досі Він жив у комірнім.

На подвірю жандармської казарми в Раві Руській уставились у дворяд підстаршини жандармерії, здебільшого люди середніх літ. Однострої у них австрійські, але на шапках національний знак, у декого «лев на скалі», у декого блакитно-жовта стрічка. На лицях їх слідно було якесь небуденне почування. Горда радість і незломне завзяттє, щира торжественність і непохитна віра ясніла в їх очах, пробивалася в кождім русі. Вони, се ті сини Українського Народу, які в чужій службі стратили найкращі літа свого життя. Вони, се ті, що за любов до свого поневоленого Народу не одну прикрість витерпіли від своїх зверхників. За те, що не хотіли виречися своєї народности, австро-польські уряди пятнували їх клеймом «політично-підозрілий» та переносили у глухі мазурські закутини, щоб відірвати їх від матірнього пня. Їм забороняли читати українські часописі, їх карали навіть за уживанне рідної мови у приватнім життю. Та, не вважаючи на ті переслідування, вони не переставали любити свого народу, своєї Батьківщини. Навпаки ся любов змагалася у їх серцях із кождим днем. І тепер, коли поневолений Нарід пірвав кайдани, що давили його близько шість століть, коли сповнились мрії цілих поколінь, вони, ті сини Українського Народу, радіють. Бо їм довелось дожити великого дня, дня Свободи, який так рідко повторюється в життю поневолених.

І тому очі їх з німою пошаною звернені були на блакитно-жовтий прапор місцевого «Сокола», на який вони отсе мали присягати вірність свому рідному Народови. Се той прапор, що ще вчера в рідній, не своїй хаті стояв похилений в куті, а сьогодні став державним прапором вольного Народу. Він тепер пишно красувався на вежі львівської радниці, голосячи всьому світу: «Воскресла Україна, воскрес Український Нарід!»

Згодом прибули представники влади: повітовий військовий командант четар Качмар, повітовий комісар Др. Кунців, командант міста четар Др. Джеджара та ще дехто. Роздався острий голос команди. Підстаршини випрямились. Най-

старший степенем із них здав мені звіт. Відтак слідувала промова повітового комісаря, який — вказавши на вагу хвили — завзивав до праці для добра «обох народів, заселюючих наш край». З черги зложив я присягу як командант, а опісля заприсягнув підстаршин.

Понеслися слова присяги. Пів сотки голосів злилися в один звук. Кожде слово було висказане з притиском; виразно, голосно, рішучо; бо був се голос душі. Се не була пуста формальність, не присяга рабів на вірність панови, диктована примусом, але щире, свідомо-добровільне підпорядкування волі одиниць під волю загалу, під прикази Народу й Держави, се був один склад залізного висказу цілого народу: «ми хочемо бути вольні!». Се був прояв могутньої, стихійної сили, що на ім'я її: національна свідомість. Вона, се та чудотворна, непоборима, невміруча сила, що не підлягає правилам природи. Раз заціплена в серцях людей, вона не зникає ніколи, але навпаки зростає з кожним ударом серця, наче лавіна, що повставши з малого камінчика — нестримно котиться вперед, набираючи з кожним оборотом сили та великості. А все, що стоїть їй на перешкоді, вона нищить безпощадно. І горе тим, що засліплені божевіллям й національної нетерпимости, намагаються всілякими способами погасити сей святий вогонь!

Ось такі думки насувались мені в сю незабутню хвилю, коли мені довелося стати безпосередньо на службу рідному вольному Народови і своїй Державі. Я був певний, що ті, які тоді зложили присягу на народній прапор, додержать її. І не помилився.

Вже за кілька днів підстаршини жандармерії добровільно зголосились до участі в наступі на Белзець та прогнали звідтам влізливого Ляха. А й опісля підчас боїв о Раву Руську, жандармерія не лише з повною посвятою повнила службу безпеки, не лиш підпомагала боеві частини при мобілізації, доставі стріловини й харчів, але брала також участь у боях, доказуючи на кождім кроці ділом свою безмірну любов до Рідної Землі.

Те саме діялось і по других повітах в цілій Східній Галичині.

А коли нахабний наїздник при чужій допомозі випер незрівнано Українську Галицьку Армію з нашої тіснішої Батьківщини, ціла Державна Жандармерія перейшла з нею за Збруч.

Не один член сього корпусу поляг у бою за Рідний Край, багато з них згинуло в Домбю, Стшалкові та в польських тюрмах, не одного спалила тифозна горячка на Великій Україні, а з тих, що остали при життю, ні один не зломив своєї присяги. Всі вони, чи то на еміграції, чи у краю, далі вірно стоять при блакитно-жовтім прапорі, очікуючи тої хвилі, коли він знов повіватиме на вежі княжого міста.

А день сей певно прийде!

Йозефів, у вересні 1922.

Український скиталець. — 1923. — № 6 (15.03.1923). — С. 17—19.

ДОДАТКИ

№ 290

**УРИВОК ЗІ СПОМИНІВ ГОЛОВИ ДЕЛЕГАЦІЇ УНР
ОЛЕКСАНДРА СЕВРЮКА НА БЕРЕСТЕЙСЬКИХ МИРНИХ
ПЕРЕГОВОРАХ ЩОДО ДОРУЧЕННЯ ГОЛОВИ УЦРади
М. ГРУШЕВСЬКОГО БОРОНИТИ НА ПЕРЕГОВОРАХ
ІНТЕРЕСИ ЗАХІДНИХ ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ**

Правда, мали ми довшу конференцію з головою Центральної Ради професором М. Грушевським, говорили про Чорне море, про економічні інтереси України та про українські землі, про Холмщину, Підляшшя, Буковину, Закарпатську Україну, ну й, розуміється, про Східну Галичину. Інтереси цих українських земель ми мали твердо боронити, але зв'язку жадного зі Східною Галичиною ні Центральна Рада, ні ми не мали; незручно й тяжко було говорити відносно Східної Галичини за спиною її представників й без жадного з ними контакту [с. 4—5].

Ми хочемо признання не тільки нашої делегації, але признання й України й без такого признання ми не уважатимем можливим приймати участь в перемових. А що до інших наших умов, то ми жадаємо приєднання до України — Холмщини, Підляшшя й плебісцита в Східній Галичині, північній Буковині та Закарпатській Україні [с. 7].

Севрюк О. Берестейський мир 9.11.1918 (Уривки зі споминів). — Париж, 1927. — 15 с.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- а., арк. — аркуш
 арт. — артикул
 берез. — березень
 б., був. — бувший
 верес. — вересень
 відповід. — відповідальний
 віцепр. — віце-прем'єр
 Вп. — високоповажний
 Впр. о. — високопреосвященство
 в. р. — власноручно
 вул. — вулиця
 ГСРР — Галицька Соціалістична Ра-
 дяньська Республіка
 ген. — генерал
 год. — година
 гр. — граф
 груд. — грудень
 ДАЛО — Державний архів Львівської
 обл.
 ЗОУНР — Західна область УНР
 ЗУНР — Західно-Українська Народ-
 на Республіка
 ім. — імені
 ін. — інші
 інж. — інженер
 інсп. — інспектор
 і тп. — і тому подібне
 к. — крона
 кв. — квадратний
 квіт. — квітень
 киг. — кілограм
 кін. — кінна
 КП(б)У — Комуністична партія біль-
 шовиків України
 КПСГ — Комуністична партія Схід-
 ної Галичини
 К.О.С.О. — Комітет об'єднаних сту-
 дентських організацій
 лип. — липень
 листоп. — листопад
 лют. — лютий
 м. — місто
 мат. — матеріалів
 н/Дн. — над Дністром
 надхор. — надхорунжий
 Нар. К-т — Народний Комітет
 о. — отець
 оп. — опис
 опубл. — опубліковано
 отв. — ответственный
 п. — пан
 парл. — парламент
 п. п. — полк піхоти
 педаг. — педагог
 підхор. — підхорунжий
 пол. — полудня
 пос. — посол
 поруч. — поручник
 пров. — провід
 прц. — процент
 р. — рік
 р. — ріка
 рр. — роки
 рад. дв. — радник двору

- ред. — редактор
 РРФСР — Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
- с. — сторінка
 січ. — січень
 с. б. — служба божа
 св. — святий
 с. м. — сього місяця
 серп. — серпень
 СС — січові стрільці
 Стр. — Стрий
 стр. — стрілецький
 спр. — справа
 суд. — суддя
 СРС — Селянсько-робітничий союз
- т. — том
 тис. — тисяча
 трав. — травень
- УВО — Українська військова організація
 УГА — Українська галицька армія
 УНДП — Українська національно-демократична партія
 УНТП — Українська народно-трудова партія
 УНР — Українська Народна Республіка
 УНР — Українська Національна Рада
 УНРада — Українська Національна Рада
 УЦР — Українська Центральна Рада
- УЦРада — Українська Центральна Рада
 Укр. повіт. орг. к-т — український повітовий організаційний комітет
 УКУ — Український католицький університет
 УХУ — Український харчовий уряд
 УСС — Українські січові стрільці
 УСРР — Українська Соціалістична Радянська Республіка
 УСДП — Українська соціал-демократична партія
 УПР — Українська парламентська репрезентація
 УХСП — Українська християнсько-суспільна партія
 УРП — Українська радикальна партія
- ф. — фонд
- хор. — хорунжий
- ц. к., ц. і к. — цісарсько-королівський
 ЦДАВОУ — Центральний державний архів вищих органів влади України
 ЦДАГОУ — Центральний державний архів громадських об'єднань України
 ЦДІАЛ — Центральний державний історичний архів України у Львові
- червн. — червень
 ЧК — Чрезвичайна комісія
 ЧУГА — Червона українська галицька армія
 ЧУСС — Червоні українські січові стрільці

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

№ 1	IV універсал Української Центральної Ради: проголошення Української Народної Республіки самостійною, суверенною державою.	22 (9) січня 1918 р.	51
№ 2	Із щоденника міністра закордонних справ Австро-Угорщини Оттокара Черніна про мирні переговори у Бересті-Литовському.	22 січня 1918 р.	55
№ 3	Заява делегації Радянської України на пленарному засіданні Мирної конференції в Бересті з вимогою возз'єднання всіх українських земель.	1 лютого (19 січня) 1918 р.	62
№ 4	Мирний договір між Німеччиною, Туреччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Українською Народною Республікою.	9 лютого (27 січня) 1918 р.	64
№ 5	Протокол таємної угоди Української Центральної Ради з Австро-Угорщиною про утворення з Галичини і Буковини окремого українського коронного краю в складі Австро-Угорської імперії.	9 лютого (27 січня) 1918 р.	72
№ 6	Тайний договір про Галичину та Буковину.	9 лютого 1918 р.	73
№ 7	Умови утворення окремого коронного краю в складі Австрійської імперії за таємною угодою Центральної Ради з Австро-Угорщиною.	9 лютого (27 січня) 1918 р.	74
№ 8	Звернення народного комітету УНДП «До українського народу Галицької землі» про підтримку проголошення самостійності УНР.	9 лютого 1918 р.	75
№ 9	Повідомлення газети «Українське слово» про українську маніфестацію у Львові на підтримку Берестейського миру.	12 лютого 1918 р.	77
№ 10	Повідомлення газети «Українське слово» про політичне зібрання українців Львова на підтримку Берестейського миру з вимогою утворення українського окремого коронного краю.	14 лютого 1918 р.	78
№ 11	Повідомлення газети «Українське слово» про з'їзд представників українських політичних партій і громадськості	27 лютого 1918 р.	80

- у Львові з вимогою утворення окремого коронного краю на українських землях Австро-Угорщини.
- № 12 Із листівки Інтернаціональної революційної соціал-демократії «Мир» *Лютий 1918 р.* 84
- № 13—25 Кореспонденції газети «Українське слово» про маніфестації в Галичині на честь проголошення самостійності УНР і підписання Берестейського миру. *3 березня 1918 р.* 85—99
- № 26 Циркуляр командування Кошіцького військового округу піджупанам, бургомістрам і прикордонним поліцейським управлінням про посилення нагляду за солдатами, які розповсюджують революційні ідеї серед населення Закарпаття. *4 березня 1918 р.* 101
- № 27 Донесення Бібрського староства Галицькому намісництву про виступи селян проти введення примусової праці на поміщиків. *13 березня 1918 р.* 102
- № 28 Донесення поміщика села Берегомета на Сереті Сторожинецького повіту Георга Василька Президії Крайового управління Буковини про заворушення селян. *20 березня 1918 р.* 105
- № 29 Донесення Сокальського староства Галицькому намісництву про поширення революційних ідей. *28 березня 1918 р.* 106
- № 30 Донесення Підгаєцького староства Галицькому намісництву про демонстрації голодуючих в селах Соколів, Боків, Шумляни і Носів Підгаєцького повіту. *5 квітня 1918 р.* 107
- № 31 Заява Народного Комітету УНДП про гетьманський переворот в Україні і про домагання утворення окремого коронного краю на українських землях Австро-Угорщини та передачу Холмщини і Підляшшя УНР. *14 травня 1918 р.* 108
- № 32 Наказ отамана Григорія Коссака про переїзд полку УСС в Україну. *7 червня 1918 р.* 109
- № 33 Об'ява командування Кошіцького військового округу про запровадження військово-польових судів. *12 червня 1918 р.* 111

№ 34	Листівка Революційного солдатського комітету з закликом до солдатів австрійської армії покінчити з війною.	6 липня 1918 р.	112
№ 35	Розпорядження Міністерства внутрішніх справ Австро-Угорщини Галицькому намісництву про боротьбу з поширенням революційних ідей.	10 липня 1918 р.	113
№ 36	Обіжник Президії австрійського намісництва у Львові проти українських організацій.	19 липня 1918 р.	114
№ 37	Промова посла Костя Левицького в австрійському парламенті.	19 липня 1918 р.	116
№ 38	Нота протесту посольства Української Гетьманської Держави в Австро-Угорщині австро-угорському міністру закордонних справ Буріану проти анулювання таємного протоколу Берестейського договору.	24 липня 1918 р.	126
№ 39	Повідомлення газети «Українське слово» про візит депутації гуцулів Косівщини до цісаря і австрійського парламенту з вимогою поліпшення свого становища.	25 липня 1918 р.	128
№ 40	Донесення Збаразького староства Галицькому намісництву про збройні виступи селян проти поміщиків.	2 серпня 1918 р.	131
№ 41	Резолюція протесту Народного Комітету УНДП проти планів приєднання Східної Галичини до Польщі та домагання утворення окремого українського коронного краю.	10 вересня 1918 р.	133
№ 42	Інформація газети «Українське слово» про початок вічевого тижня в Галичині.	15 вересня 1918 р.	134
№ 43	Повідомлення газети «Українське слово» про народне віче в Тереховлі з вимогою утворення окремого коронного краю.	21 вересня 1918 р.	135
№ 44	Повідомлення газети «Українське слово» про народне віче в Долині з вимогою утворення окремого коронного краю.	21 вересня 1918 р.	137
№ 45	Резолюція народного віча у Снятині за підписом Василя Стефаника з вимогою возз'єднання Східної Галичини і Буковини з Україною.	21 вересня 1918 р.	138

- № 46 Донесення староства в Заліщиках намісництву про політичні зібрання українців 22 вересня 1918 р. на підтримку вимоги ратифікації Берестейського миру. 23 вересня 1918 р. 139
- № 47 Донесення староства в Тлумачі намісництву про народне віче 22 вересня 1918 р. за участю понад 5 тис. чол. з вимогою утворення окремого українського коронного краю. 24 вересня 1918 р. 139
- № 48 Повідомлення газети «Українське слово» про народне віче в Старому Самборі з вимогою утворення окремого коронного краю. 26 вересня 1918 р. 140
- № 49 Таємна телеграма міністра закордонних справ Австро-Угорщини графа Оттокара Черніна представникові у Варшаві графу Тарнавському про позицію імператора Карла I щодо Східної Галичини. 28 вересня 1918 р. 141
- № 50 Повідомлення газети «Українське слово» про народне віче у Львові з домаганням утворення окремого коронного краю. 28 вересня 1918 р. 142
- № 51 Повідомлення газети «Українське слово» про народне віче в Тернополі з вимогою утворення окремого коронного краю. 29 вересня 1918 р. 143
- № 52—67 Повідомлення газети «Діло» про народні віча з вимогою утворення окремого коронного краю і возз'єднання усіх українських земель в єдиній самостійній державі. Вересень 1918 р. 145—162
- № 68 Заява Тлумачької філії «Сільського господаря» урядовій комісії про тяжке становище в повіті. 2 жовтня 1918 р. 162
- № 69 Стаття газети «Діло» про дискусію в парламенті: «Ганьба для честі Австро-Угорщини й ХХ століття». 6 жовтня 1918 р. 169
- № 70 Заява Українського Національного Союзу відносно примусового виселення галичан в Австрію. 8 жовтня 1918 р. 171
- № 71 Інформація газети «Діло» про заяву Голови Української Парламентської Репрезентації Євгена Петрушевича в австрійському парламенті про дома-

- гання возз'єднання в єдиній Українській державі.
- № 72 Маніфест цесаря Австро-Угорщини Карла I Габсбурзького про перебудову монархії на федеративних засадах. 16 жовтня 1918 р. 174
- № 73 Лист намісника Галичини генерал-полковника графа Карла Гуйна міністру внутрішніх справ Австро-Угорщини про ставлення польського і українського населення до проголошеного Варшавською Регентською Радою відродження Польщі. 16 жовтня 1918 р. 176
- № 74 Інформаційне повідомлення газети «Діло» про віче студентів у Львові з вимогою возз'єднання всіх українських земель в єдиній самостійній державі. 18 жовтня 1918 р. 177
- № 75 Статут Української Національної Ради, прийнятий у Львові 18 жовтня 1918 р. 18 жовтня 1918 р. 179
- № 76 Постанова Української Національної Ради: Проголошення української держави на українських областях Австрії і Угорщини. 19 жовтня 1918 р. 180
- № 77 Телеграма барона Миколи Василька із Львова ерцгерцогу Вільгельму Габсбурському (Василію Вишиваному) у Чернівці про проголошення Українською Національною Радою Української держави в складі Австро-Угорщини. 19 жовтня 1918 р. 181
- № 78 Телеграма поліцей-директора у Львові міністерству внутрішніх справ про рішення Львівського міського магістрату відносно проголошення Варшавською Регентською Радою відродження Польщі і про українську маніфестацію з нагоди утворення української держави. 20 жовтня 1918 р. 183
- № 79 Редакційна стаття газети «Діло»: «За з'єднання українських земель». 20 жовтня 1918 р. 184
- № 80 Повідомлення газети «Діло» про утворення Української Національної Ради і затвердження її Статуту. 20 жовтня 1918 р. 186

№ 81	Інформація військового міністра Австро-Угорщини міністру внутрішніх справ про зміну політики поляків щодо українців Галичини.	21 жовтня 1918 р.	187
№ 82	Інформація газети «Українське слово» про утворення і перше засідання Української Національної Ради у Львові.	22 жовтня 1918 р.	188
№ 83	Повідомлення газети «Діло» про утворення Української Національної Ради і проголошення Української держави.	22 жовтня 1918 р.	197
№ 84	Цілком таємна інформація головного командування австро-угорської армії оперативному відділу відносно телеграм ерцгерцога Вільгельма Габсбурзького українським депутатам рейхсрату щодо проголошення українського «Великого Князівства Галич» під егідою імператора Карла I.	22 жовтня 1918 р.	203
№ 85	Інформація газети «Українське слово» про привітання Українській Національній Раді від посланців Закарпаття.	22 жовтня 1918 р.	205
№ 86	Інформація газети «Українське слово» про делегування представників Українського Національного Союзу (Київ) до Української Національної Ради.	22 жовтня 1918 р.	205
№ 87	Привітальна телеграма Чорноморської Української Ради Українській Національній Раді з нагоди проголошення у Львові Української держави.	23 жовтня 1918 р.	206
№ 88	Привітальна телеграма Українського Національного Союзу Українській Національній Раді з нагоди проголошення Української держави.	23 жовтня 1918 р.	206
№ 89	Із листа Львівської дирекції поліції Галицькому намісництву про політичне становище у Східній Галичині.	24 жовтня 1918 р.	207
№ 90	Редакційна стаття газети «Діло» «Боротьба за Східну Галичину».	24 жовтня 1918 р.	208
№ 91	Ухвала Виконавчої делегації Української Національної Ради про організацію органів державної влади і місцевого самоуправління в Українській державі.	27 жовтня 1918 р.	211

№ 92	Кореспонденція газети «Український прапор» про організацію Українського харчового уряду у Львові.	28 жовтня 1918 р.	212
№ 93	Повідомлення газети «Діло» про скликання у Львові 1 листопада 1918 р. наради повітових організаторів і проведення 6 листопада повітових організаційних зборів.	29 жовтня 1918 р.	214
№ 94	Повідомлення газети «Українське слово» про ухвалу Виконавчої комісії Української Національної Ради у Відні відносно взяття влади у Східній Галичині.	29 жовтня 1918 р.	214
№ 95	Інформація газети «Українське слово» про організаційне засідання Львівської делегації Української Національної Ради та її першу ухвалу.	29 жовтня 1918 р.	215
№ 96	Повідомлення газети «Діло» про засідання Львівської делегації Української Національної Ради і утворення Українського харчового уряду.	30 жовтня 1918 р.	216
№ 97	Ухвала Львівської делегації Української Національної Ради про невиконання розпоряджень Польської ліквідаційної комісії на терені Української держави.	30 жовтня 1918 р.	219
№ 98	Розпорядження Українського харчового уряду у Львові про організацію повітових харчових урядів.	31 жовтня 1918 р.	220
№ 99	Протоколи засідання Ради Міністрів Австро-Угорщини у Відні щодо Східної Галичини.	31 жовтня 1918 р.	221
№ 100	Стаття др. Степана Барана в газеті «Діло»: «Відень чи Київ?».	31 жовтня 1918 р.	223
№ 101	Повідомлення газети «Діло» про об'єднання Сокальської і Белзької повітових рад в одну Сокальську раду.	31 жовтня 1918 р.	227
№ 102	Повідомлення газети «Діло» про засідання 29 жовтня Львівської делегації Української Національної Ради.	31 жовтня 1918 р.	229
№ 102a	Витяг із щоденника др. Олександра Рутковського про події у Львові.	31 жовтня — 22 листопада 1918 р.	230
№ 103	Наказ Центрального Військового Комітету про початок збройного повстання з метою захоплення влади у Східній Галичині від імені Української Національної Ради.	31 жовтня 1918 р.	243
№ 104	Звернення Української Національної Ради «До населення м. Львова».	1 листопада 1918 р.	244

№ 105	Відозва Української Національної Ради «Український народ!».	1 листопада 1918 р.	244
№ 106	Урядовий акт про передачу влади намісництвом Австро-Угорщини Українській Національній Раді у Львові 1 листопада 1918 р.	1 листопада 1918 р.	246
№ 107	Шифрована телеграма фон Угрона (з Варшави) міністру закордонних справ Австро-Угорщини про призначення генерала Вітольда Чарторийського генеральним комісаром для всієї Галичини і генералів Пухальського та Ламезана командуючими військами у Кракові і Львові.	1 листопада 1918 р.	247
№ 108	Редакційна стаття газети «Діло»: «Польський замах».	1 листопада 1918 р.	248
№ 109	Відозва Українського харчового уряду «До населення Української держави».	1 листопада 1918 р.	250
№ 110	Рукописні замітки члена Української Національної Ради о. Олександра Стефановича про події у Львові.	1—22 листопада 1918 р.	251
№ 111	Повідомлення представника Української Національної Ради Миколи Дичковського про листопадові події в Станиславові.	Не раніше 1 листопада 1918 р.	285
№ 112	Звіт військового кур'єра Володимира Карановича Українській Національній Раді про організацію влади в Стоянові.	Початок листопада 1918 р.	285
№ 113	Радіограма польської військової команди (із Львова) для Радіо-Відень про оволодіння українцями м. Львова.	2 листопада 1918 р.	286
№ 114	Звернення повітового комісара Рудківського повіту «До населення міста і повіту Рудки».	2 листопада 1918 р.	286
№ 115	Донесення Веряцького нотаря піджупану Угочанської жупи про заворушення серед солдатів і селян в селах Королеве і Веряця.	2 листопада 1918 р.	287
№ 116	Повідомлення посланця Української Національної Ради Андрія Козакевича про взяття влади у м. Бібрка.	Не раніше 2 листопада 1918 р.	288
№ 117	Звіт посланця Української Національної Ради Василя Добровольського про події в Рудківському повіті.	Не раніше 3 листопада 1918 р.	289
№ 118	Інформація поручника УСС доктора Свістеля про становище у Перемишлянському повіті.	Не раніше 3 листопада 1918 р.	289

№ 119	Стаття газети «Діло»: «По заняттю Львова».	3 листопада 1918 р.	290
№ 120	Стаття газети «Діло»: «Як Українська Національна Рада перейняла владу у свої руки у Львові».	3 листопада 1918 р.	292
№ 121	Інформація газети «Діло» про роботу Української Національної Ради 1 листопада 1918 р.	3 листопада 1918 р.	296
№ 122	Стаття газети «Діло»: «Що було б сталося зі Східною Галичиною?».	3 листопада 1918 р.	302
№ 123	Повідомлення газети «Діло»: «Захоплення українцями влади в Золочеві».	3 листопада 1918 р.	303
№ 124	Рішення народного віча в Чернівцях про возз'єднання Буковини з Україною.	3 листопада 1918 р.	304
№ 125—167	Інформаційні повідомлення в газеті «Діло» про встановлення влади Української Національної Ради в повітах Східної Галичини.	3—29 листопада 1918 р.	305—330
№ 168	Відозва Всеросійського Центрального Виконавчого Комітету, Ради Народних Комісарів і Московської ради до трудящого народу Австро-Угорської держави.	3 листопада 1918 р.	331
№ 169	Повідомлення української військової команди Перемиського округу про запровадження військових судів.	4 листопада 1918 р.	334
№ 170	Звернення Управи м. Перемишля до населення у зв'язку із взяттям влади Українською Національною Радою.	4 листопада 1918 р.	335
№ 171	Програмове звернення Української Національної Ради: «Український народе!».	5 листопада 1918 р.	336
№ 172	Інформація газети «Українське слово»: «Перемир'є у Львові».	5 листопада 1918 р.	338
№ 173	Заклик перемиської газети «Воля»: «Українці!».	5 листопада 1918 р.	338
№ 174	Телеграма принца Гогенлоє (з Берліна) міністру закордонних справ Австро-Угорщини Оттокарю Черніну відносно телеграми принца Фюрстенберга (з Києва) про листопадові події у Львові.	5 листопада 1918 р.	339
№ 175	Звернення Виконавчого Комітету Української соціал-демократичної партії Галичини і Буковини: «До робітників міста Львова!».	5 листопада 1918 р.	340

№ 176	Інформація службовця Івана Фургала Українській Національній Раді про події у м. Радехові.	5 листопада 1918 р.	341
№ 177	З донесення начальника Загатянської лісової управи Ужгородській дирекції державних лісів про селянське заворушення в Загатті.	Не раніше 5 листопада 1918 р.	342
№ 178	Із спогадів Осипа Назарука про переговори з гетьманом Павлом Скоропадським.	5—14 листопада 1918 р.	342
№ 179	Звернення Української Національної Ради: «Українські вояки!».	6 листопада 1918 р.	345
№ 180	Інформація газети «Діло»: «Поміч з України».	6 листопада 1918 р.	346
№ 181	Телеграма дирекції Тур'я-Реметського кінного заводу Ужгородській Національній Раді про надіслання озброєного загону для придушення заворушення.	6 листопада 1918 р.	347
№ 182	Повідомлення газети «Діло» про засідання Української Національної Ради.	7 листопада 1918 р.	347
№ 183	Відозва Української Національної Ради в Перемишлі до населення міста і сіл із закликом до спокою й організації забезпечення міста продовольством.	7 листопада 1918 р.	351
№ 184	Повідомлення Йосафата Рубиновича про хід листопадових подій у Лютовиськах Ліського повіту.	7 листопада 1918 р.	352
№ 185	Протокол зборів делегатів Бучацького повіту по виборах повітового комісара і членів повітового комітету.	7 листопада 1918 р.	353
№ 186	Інформація повітового комісара Радехівського повіту Ростковича Українській Національній Раді про становище в повіті.	7 листопада 1918 р.	355
№ 187	Інформація газети «Діло» про відгуки польських газет на події у Львові.	7 листопада 1918 р.	356
№ 188	Стаття газети «Діло»: «Ще з львівських переживань».	7 листопада 1918 р.	357
№ 189	Звіт Рогатинського повітового комісара Михайла Дороша Українській Національній Раді про стан в повіті.	7 листопада 1918 р.	359
№ 190	Повідомлення представника Української Національної Ради Федя Підгородського про становище у Бориславі і Стрию.	8 листопада 1918 р.	361

- № 191 Повідомлення військового коменданта в Стоянові Юрка Жмура Українській Національній Раді про становище в селі. 8 листопада 1918 р. 362
- № 192 Інформація повітового комісара Бучацького повіту Боцюрківа Українській Національній Раді про становище в повіті. 8 листопада 1918 р. 363
- № 193 Інформація представника Української Національної Ради Олександра Максим'юка про становище у Бібрському повіті. 8 листопада 1918 р. 365
- № 194 Звернення Президії Українського Національного Союзу до населення України із закликом допомогти Галичині в її боротьбі за визволення. 8 листопада 1918 р. 366
- № 195 Прохання управляючого графським маєтком в с. Шаланки піджупану Угочанської жупи захистити графський маєток від селян. 8 листопада 1918 р. 366
- № 196 Звернення української частини спільного міського комітету м. Львова до польського населення із закликом до миру і співпраці. 9 листопада 1918 р. 367
- № 197 Повноважність Української Національної Ради в Перемишлі для ведення переговорів з командуванням польських військ. 9 листопада 1918 р. 370
- № 198 Звернення Перемиської робітничо-солдатської ради до повітової української національної ради в Перемишлі. 9 листопада 1918 р. 370
- № 199 Інформація повітового комісара Рудківського повіту Олександра Маріщака Українській Національній Раді про вибори місцевих органів влади. 9 листопада 1918 р. 371
- № 200 Звіт уповноваженого Зборівського повітового комісара в Помор'ях В. Наливайка Українській Національній Раді про становище в повіті. 9 листопада 1918 р. 371
- № 201 Звіт посланця Української Національної Ради др. Михайла Західного про листопадові події у м. Бережани. 9 листопада 1918 р. 372
- № 202 Звіти повітового комісара Підгаєцького повіту Осипа Танчаковського Українській Національній Раді про листопадові події у повіті. 9 і 16 листопада 1918 р. 374
- № 203 Звернення Українського харчового уряду до власників магазинів продавати продовольство за поміркованими цінами. 9 листопада 1918 р. 377

№ 204	Стаття газети «Діло»: «Перший тиждень Української державної влади».	9 листопада 1918 р.	377
№ 205	Інформація польського офіцера про події у м. Станиславові на початку листопада 1918 р.	Не раніше 9 листопада 1918 р.	379
№ 206	Звіт підхорунжого Покиньброди Українській Національній Раді про ситуацію на залізничній колії Гусятин—Львів.	Не раніше 9 листопада 1918 р.	382
№ 207	Інформація повіреного у справах у Києві принца Е. Фірстенберга міністерству закордонних справ Австро-Угорщини про відгуки в Україні на взяття влади українцями у Східній Галичині і офіційну заяву з цього приводу гетьмана Павла Скоропадського.	10 листопада 1918 р.	383
№ 208	Інформація старшого лейтенанта генерального штабу австро-угорської армії Фридриха Янда військовому міністерству про події в Перемишлі 29 жовтня — 5 листопада 1918 р.	10 листопада 1918 р.	385
№ 209	Повідомлення Української Генеральної Військової Команди про запровадження у Львові польового суду.	10 листопада 1918 р.	402
№ 210	Звернення Перемиської повітової національної ради до Української Національної Ради.	10 листопада 1918 р.	402
№ 211	Інформація повітового комісара Винниківського повіту Пилипа Миська Українській Національній Раді про листопадові події.	10 листопада 1918 р.	403
№ 212	Інформація повітового комісара Кам'яно-Струмилівського повіту Петрушевича Українській Національній Раді про становище в повіті і м. Буську.	10 листопада 1918 р.	404
№ 213	Повідомлення газети «Діло» про постанову Української Національної Ради щодо заходів до возз'єднання всіх українських земель в одну державу.	11 листопада 1918 р.	406
№ 214	Інформація газети «Діло» про засідання Української Національної Ради від 9 листопада 1918 р. та утворення першого Тимчасового Державного Секретаріату Західно-Української держави і затвердження її герба.	11 листопада 1918 р.	407

№ 215	Інформація повітового комісара Ходорівського повіту Івана Винницького повітовому комісару Бібрського повіту про становище в повіті.	11 листопада 1918 р.	410
№ 216	Повідомлення кур'єра Української Національної Ради Петра Голинського про становище в Рудківському повіті.	11 листопада 1918 р.	411
№ 217	Інформація кур'єра студента Миколи Говикевича Українській Національній Раді про становище в Жидачівському повіті.	11 листопада 1918 р.	412
№ 218	Інформація газети «Діло» про засідання Української Національної Ради від 10 листопада 1918 р. і прийняття рішення про з'єдинення українських земель в одну державу.	12 листопада 1918 р.	413
№ 219	Повідомлення газети «Діло»: «Заприсяження Державного Секретаріату».	12 листопада 1918 р.	416
№ 220	Редакційна стаття газети «Діло»: «Ідеал цілої нації».	12 листопада 1918 р.	418
№ 221	Повідомлення королівського окружного управління піджупану Угочанської жупи про напад селян на представників місцевої влади в селах Велятин, Рокосів і Велика Копаня.	12 листопада 1918 р.	420
№ 222	Стаття др. Михайла Лозинського в газеті «Діло»: «Українська Народна Республіка».	13 листопада 1918 р.	422
№ 223	Інформація Яворівського повітового комісара Михайла Білика Українській Національній Раді про становище в повіті.	13 листопада 1918 р.	424
№ 224	Повідомлення газети «Діло» про засідання Української Національної Ради від 12 листопада 1918 р. і затвердження заступників державних секретарів та кооптацію нових членів Української Національної Ради.	14 листопада 1918 р.	426
№ 225	Повідомлення газети «Діло» про засідання Ради Державних Секретарів від 12 листопада 1918 р. і призначення перших дипломатичних представників.	14 листопада 1918 р.	428
№ 226	Інформація газети «Діло» про засідання Української Національної Ради і проголошення 13 листопада 1918 р. Західно-Української Народної Республіки.	14 листопада 1918 р.	429

№ 227	Інформаційне повідомлення делегата Добромильської повітової ради Людвини Яремової про становище у повіті.	14 листопада 1918 р.	431
№ 228	Телеграма львівського єврейського комітету президенту США Вудро Вільсону з протестом проти насильницької мобілізації євреїв до польського війська.	14 листопада 1918 р.	432
№ 229	Звіт повноваженого представника Української Національної Ради о. Іллі Чорнодола про становище в Заліщицькому повіті.	14 листопада 1918 р.	433
№ 230	Інформація газети «Діло» про засідання Української Національної Ради від 13 листопада 1918 р. і дискусії щодо назви держави.	15 листопада 1918 р.	435
№ 231	Інформація підпоручника Емануїла Дрозда про органи влади в Лютовиськах Ліського повіту.	15 листопада 1918 р.	438
№ 232	Звіт уповноваженого представника Стрийської повітової ради члена директорії повіту о. Остапа Нижанківського на засіданні Української Національної Ради про становище в регіоні.	15 листопада 1918 р.	438
№ 233	Повідомлення представника Української Національної Ради Миколи Стрільчика про становище у Станіславському повіті.	15 листопада 1918 р.	441
№ 234	Стаття др. Михайла Лозинського в газеті «Діло»: «В Народній Республіці».	15 листопада 1918 р.	442
№ 235	Повідомлення Радехівської військової повітової команди Українській Національній Раді про ситуацію у повіті.	16 листопада 1918 р.	444
№ 236	Інформація посланця Української Національної Ради Івана Смільського про становище в Теребовлянському повіті.	17 листопада 1918 р.	446
№ 237	Редакційна стаття газети «Діло»: «Одноцільність державної будови».	17 листопада 1918 р.	447
№ 238	Стаття газети «Діло»: «В річницю відродження Української державності».	22 листопада 1918 р.	448
№ 239	Повідомлення Середнянського окружного управління наджупану Ужанської жупи про прагнення жителів сіл Худлівського нотаріату до возз'єднання з Україною.	28 листопада 1918 р.	451

№ 240	Заява газети «Діло» про відновлення свого видання у Львові.	28 листопада 1918 р.	452
№ 241	Лист Юзефа Пілсудського генералу Розвадовському щодо окупації Східної Галичини.	28 листопада 1918 р.	453
№ 242	Повідомлення газети «Діло» про утворення тимчасового правлячого комітету у Львові.	29 листопада 1918 р.	455
№ 243	Відозва Тимчасового правлячого комітету м. Львова «До земляків!».	29 листопада 1918 р.	456
№ 244	Звіт представника Української Національної Ради Лева Крушельницького про хід листопадових подій у Печеніжинському і Коломийському повітах.	Листопад 1918 р.	457
№ 245	Стаття др. Кисілевського для газети «Діло» про хід листопадових подій у Городоцькому повіті.	Листопад 1918 р.	458
№ 246	Інформація кур'єра Івана Левицького Українській Національній Раді про ситуацію у Зборівському повіті.	Листопад 1918 р.	460
№ 247	Повідомлення представника Української Національної Ради Костянтина Хабалки про становище у Сколівському повіті.	Листопад 1918 р.	461
№ 248	Повідомлення представника Української Національної Ради Івана Калиновича про становище у Львівському повіті.	Листопад 1918 р.	462
№ 249	Інформація представника Української Національної Ради Василя Добровольського про ситуацію в Комарненському повіті.	Листопад 1918 р.	463
№ 250	Повідомлення представника Української Національної Ради Михайла Коралюка про становище у Тернопільському повіті.	Листопад 1918 р.	464
№ 251	Інформація хорунжого УСС Миколи Опоки Українській Національній Раді про ситуацію у Ширці.	Листопад 1918 р.	465
№ 252	Звіт представника Української Національної Ради Василя Добровольського про ситуацію в Рудківському повіті.	Листопад 1918 р.	466
№ 253—269	Спогади члена Української Національної Ради Т. Кормоша про листопадові події в Перемишлі.	5 лютого — 1 березня 1919 р.	466—483

№ 270	Спогади др. Костя Левицького про діяльність Української парламентської репрезентації та Української Національної Ради «Перед роком».	1 листопада 1919 р.	484
№ 271	Спогади члена Української Національної Ради Петра Карманського «З великих днів».	1 листопада 1919 р.	486
№ 272	Спогади Р. Романського про бої у Львові 21—22 листопада 1918 р.	1 листопада 1919 р.	491
№ 273	Спогади Володимира Шухевича «Початок польсько-української війни».	1 листопада 1919 р.	494
№ 274	Спомини др. Кирила Трильовського «До Львова»	1 листопада 1919 р.	497
№ 275	Спомини члена УНРади др. Агенора Артимоновича «Переворот на Буковині».	1 листопада 1919 р.	501
№ 276—277	Спомини Бориса Ромченка про листопадові події в Перемишлі.	1 лютого 1920 р.	504—508
№ 278	Спомини поручника Віктора Воробця про листопадові події в Коломиї.	1 лютого 1920 р.	512
№ 279	Спомини В. про листопадові події в Золочеві.	1 лютого 1920 р.	516
№ 280—281	Спомин М. Лева про переддень листопадкових подій.	1 лютого 1920 р.	520—522
№ 282—283	Спомини сотника І. Р-кого про листопадові події у Львові.	1 лютого 1920 р.	524—529
№ 284	Спогади співробітника Австро-Угорського консульства у Києві Григорія Микетея «1 падолиста 1918 р. у Київі».	1 листопада 1920 р.	538
№ 285	Спомини Володимира Виноградського про листопадові події в Балигороді і Ліську.	22 січня 1921 р.	541
№ 286—287	Спомини Яр. Рибака про листопадові події у Жовкві.	1921 р.	545—550
№ 288	Спомини поручника Ст. Ніжного про листопадові події в Стрию.	1921 р.	553
№ 289	Спомини сотника Івана Козака про листопадові події у Раві-Руській.	15 березня 1923 р.	559
№ 290	Уривок зі споминів голови делегації УНР Олександра Севрюка на Берестейських мирних переговорах щодо доручення Голови УЦРади М. Грушевського боронити на переговорах інтереси Західних земель України.		563

ЗМІСТ

ВСТУП	5
ПЕРЕДМОВА ДО ПЕРШОГО ТОМУ	47
ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ	51
ДОДАТКИ	563
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	564
ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ	566

**ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА
НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
1918—1923**

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

ТОМ I

*Редактор Ярослав Довган
Дизайн Олени Рубановської
Набір Ярослави Криховецької,
Ірини Шумачи
Верстка Ярослави Король
Коректор Лідія Левицька*

Підписано до друку 10.02.2001. Формат 60х90/16.
Гарнітура «Таймс». Умовн. друк. арк. 33,95.

З-38 Західно-Українська народна республіка 1918—1923. Документи і матеріали. Том 1. — Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. — 584 с.

ISBN 966-7263-75-4

ББК 63.3(4УКР)614